

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1945. GODINE
— JANUAR —

DOKUMENTA
JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

BR. 1

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 1. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA O FORMIRA-
NJU OFICIRSKOG KURSA ZA VEZU¹

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 1
Dne 1.1 1945.

Oficirski kurs
za vezu.

ŠTABU IV DIVIZIJE NOVJ.

Uporedo sa razvojem naše Narodno-oslobodilačke Vojske nužno je potrebno razviti i uzdizati službu veze. Da bi ona mogla što bolje udovoljiti zadacima koji se pred nju postavljaju, potrebno je stvoriti solidnu stručnu i vojničku spremu rukovodioca, kako bi se sva raspoloživa tehnička sredstva i u svim taktičkim radnjama mogla iskoristiti do maksimuma. Radi toga oformljuje se prvi oficirski kurs za vezu pri oficirskoj školi ovoga korpusa.

Budući da je služba veze vezana sa upotrebom raznih tehničkih sprava, koje iziskuju poznavanje njihovoga rada, tehničke i taktičke upotrebe, to organi koji rukuju sa tom službom moraju imati i potrebna znanja, koja zahteva ova služba u vojsci, da bi mogli udovoljiti glavnim zadacima te službe, tj. da osiguraju trajnu i sigurnu vezu u svakoj prilici. Zato pri izboru i upućivanju na oficirski kurs za vezu treba obratiti naročitu pažnju.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: VII), reg. br. 2—1, k. 771/A.

Da bi se mogao provesti izbor drugova za navedeni kurs, koji će moći savladati obimno gradivo, ne treba se ograničiti, da se na taj kurs upute jedino dosadašnji komandiri ili vodnici jedinica za vezu. Naprotiv treba vršiti izbor iz cjelokupnog raspoloživog ljudstva, bez obzira da li su rukovodioci ili nemaju oficirskog čina. Prvenstveno treba upućivati na kurs naše stare radio-telegrafiste kojima se može naći zamjena, a koji odgovaraju za rukovodioce te komandire-zamjenike i vodnike jedinica za vezu, koji su se pokazali sposobni i revnosni u dosadašnjoj organizaciji veze i koji već imaju izvjesno teoretsko znanje, i da su hrabri.²

Da bi štabovi mogli izvršiti što pravilnije i bolje izbor navedenih kursista, koji bi mogli udovoljiti i savladati gradivo na kursu, navađamo predmete koji će se obrađivati.

1. — Opšti i primjenjeni dio službe veze.
2. — Tehnički dio službe veze (osnovi elektro-tehnike, žična telefonija, radio-tehnika).
3. — Poljske linije.
4. — Kucanje i saobraćaj na radio-stanici i saobraćaj na radiofonskim stanicama.
5. — Signalizacija sa optičkim aparatima i barjačićima.
6. — Motoristika.
7. — Čitanje karata i planova (skice veze).
8. — Pješadijski egzercir.
9. — Ratna služba.
10. — Pravilo službe I i II.
11. — Politički čas.

U vezi ovoga na kurs će uputiti:

IV, X, XXXIX i Srednjo-bosanska divizija po 7 drugova,
I artiljerijska brigada 1 druga,
Prateći bataljon ovoga korpusa 2 druga.

Oficirski kurs za vezu početi će 20. januara 1945. god. pri oficirskoj školi ovog korpusa, gdje određene drugove uputiti. Kurs će trajati 50 dana.³

Za svakog kursista dostaviti detaljne karakteristike oficirskoj školi.

* Riječi »i da su hrabri« su dopisane mastilom, ćirilicom.

⁵ Kurs su pohađala 33 slušaoca. O tome vidi izvještaj Štaba 5. korpusa od februara 1945. upućen Vrhovnom štabu NOV i POJ (Arhiv VII, reg. br. 7—6, k. 462/A).

Slušaoci će sobom ponjeti svu ratnu spremu (pušku, kabanicu, par rezervnog rublja, čebe, pribor za jelo, i nekoliko sveski za pribilješke).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar pukovnik: Došen ⁴	M. P.	Komandant general-major: S. Rodić ⁵
--	-------	--

ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Pov. br. 2/45
Dne 4. I 1945. g.

«Raspisano Štabu VI, VIII,⁷ I art. div.
i oficiru za vezu IV div.
rok 15. I 45.
Oficirskoj školi 5. korpusa
upućeno 15. I — 45 = 7 = drugova
a/a

Načelnik štaba
major

* Ilija
⁵ Narodni heroj Slavko Rodić je umro 29. aprila 1949. kao general-potpukovnik JNA.
¹ Sljedeći tekst je dopisan mastilom.
⁷ brigade

BR. 2

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA
2. ARMIJE NOVJ OD 1. JANUARA 1945. GODINE¹P R E G L E D   B R O J -
J E D I N I C A   I I .   A R M I J E   N A R O D N O - O S L O -

Redni broj	JEDINICA		Rukovodilaca i boraca			S t o k e konja ili mazgi			
			muških	ženskih	svega	jahaćih	tovarnih	teglećih	svega
1	Štab II. Armije sa prištapskim jedinicama	Po spisku	663	15	678	22	86	6	114
		U rashodu	89		89				
		Na licu	574	15	589	22	86	6	114
2	Štab XIV. Korpusa sa prištapskim jedinicama	Po spisku	1.619	29	1.648	11	8	6	~ 25
		U rashodu	133		133	2			2
		Na licu	1.486	29	1.515	9	8	~6	23~
3	23. Divizija	Po spisku	14.150	255	14.405	161	652	523	1.336
		U rashodu	1.022	11	1.033				
		Na licu	13.128	244	13.372	161	652	~523	1.336
4	25. Divizija	Po spisku	11.863	155	12.018	212	194	428	834
		U rashodu	1.012	14	1.026				
		Na licu	10.851	14~T	10.992	212~	194	428	~834~
5	45. Divizija	Po spisku	137167	289	13.456	124~	371	550	1.045
		U rashodu	1.447	n r	1.457				
		Na licu	11.720	279	11.999	124	371	550	1.045
6	17. Divizija	Po spisku	7.856	332	8.188	171	390"	385	946
		U rashodu	572	8	580				
		Na licu	7.284	324"	7.608	171	390	385	946
7	28. Divizija	Po spisku	9.203	145~	9.348	103	262	392	757
		U rashodu	169	4	173				
		Na licu	9.034	^ R T	9.175	~T03	~262~	392	757
	U K U P N O :	Po spisku	58.521	1.220	59.741	804	1.963	2.290	5.057
		U rashodu	4.444	47	4.491	2			2
		Na licu	54.077	1.173	55.250	802	77963"	2.290	5.055

¹ Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 49—2/1, k. 25/A.¹ Brojno stanje je dostavljeno Vrhovnom štabu NOV i POJ. O tome vidi sprovedni akt Štaba 2. armije NOVJ od 5. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 49/1—2/1 k. 25/A), gdje piše da je pregled brojnog stanja »sastavljen na dan 1. I 1945. godine...«

**NOG STANJA
BODILACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE NA DAN 1. I 1945 G.'**

Volova	K o l a				Motornih vozila					Primedba
	Konjskih		Volovskih		Automobila		Motorcikla		velosipeda	
	jedno- osov.	dvo- osovin.	jedno- osov.	dvo- osovin.	luksuz- nih	teretn.	sa pri- kolicom	bez pri- kolic		
					3	127		1		50% stalno na opravci.
					2					
		3			1	127		1		Pokazata i Inžinjeriska brigada
					7	11		2	1	
					2	6				+47 fijakera
		3			5	5		2	1	
		215			3	3	5		2	
					2	1	3			
		215			1	2	2		2	
2	3	184		1	2	9		3		
2	3	184		1	2	9		3		
		212			3	6	1	1		
					3	6	1	1		
		212			7	3		5	2	»U rashodu« su pokazata vozila koja su neispravna
	23	155			2	1		3	2	
					5	2		2		
	23	155			3	2		3		
					3	2				
	9	179			3	2		3		
2	35	948		1	28	161	6	15	5	
					8	8	3	4	2	
2	35	948		1	20	153	3	U	3	

M. P.

Za Stab:
Načelnik štaba
general-major
Ljubo Vučković

PREGLED BROJ-
Artiljeriskih jedinica u sastavu II.

Redni broj	J E D I N I C A		Rukovodilaca i boraca			S t o k e konja ili mazgi				Volova
			muških	ženskih	Svega	Jahaćih	Tovarnih	Teglećih	Svega	
1	I. Art. brigada	Po spisku	832	4	836	34	2	286	322	
		U rashodu	28		28					
		Na licu	804	4	808	34	2	286	322	
2	II. Art. brigada	Po spisku	791	3	794	33		411	444	
		U rashodu	41		41					
		Na licu	750	3	753	33		411	444	
3	Teški divi- zion II. Art. brigade	Po spisku	318	1	319					
		U rashodu	22		22					
		Na licu	296	1	297					
4	ni. Art. brigada	Po spisku	829	2	831	32	1	215	248	
		U rashodu	35		35					
		Na licu	794	2	796	32	1	215	248	
5	Teški divi- zion III. Art. brigade	Po spisku	324		324					
		U rashodu	13		13					
		Na licu	311		311					
UKUPNO		Po spisku	3.094	10	3.104	99	3	912	1.014	
		U rashodu	139		139					
		Na licu	2.955	10	2.965	99	3	912	1.014	

NOG STANJA
armije N.O.V. Jugoslavije na dan 1. I 1945. g.

K o l a				Motornih vozila				Velosipeda	Traktora	PRIMEDBA
Konjskih		Volovskih		Automobila		Motorcikla				
dvo- osovnih	jedno- osovnih	dvo- osovnih	jedno- osovnih	luksuz- nih	teretnih	sa pri- sa kolicom	bez pri- kolicice			
45	1									
45	1									
73	2									
73	2									
16	1									
16	1									
134	4									
134	4									

M. P.

Za Stab
Načelnik štaba
general-major
Ljubo Vučković

Бр. 14

Таблица 1. Врста: Карена, економски дејности, укупно за год 1945 г.

Број: 14

Врста	Укупно	Укупно				По врстама								
		Укупно	Укупно	Укупно	Укупно	Укупно	Укупно	Укупно	Укупно	Укупно	Укупно	Укупно	Укупно	
1. Врста	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
2. Врста	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000
3. Врста	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000
4. Врста	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000
5. Врста	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000
6. Врста	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000
7. Врста	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000
Укупно	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000

Заступник
Секретар
[Signature]

Fotokopija dokumenta br. 2

Redni broj	NAZIV JEDINICE	L J U D I						K o n j a			Kola		P U				
		Muških			Ženskih			Svega ljudi	Jahačih	Teglečićih	Tovarnih	Svega konja	Dvoosovnih	Jednoosovnih	Mauzerovih	Ruskih	Ruski poluautomat.
		Po spisku	U rashodu	Na licu	Po spisku	U rashodu	Na licu										
1	XVII Udar. diviz.													3088	120		
2	XXVIII Udar. diviz.													3328	11		
3	XXIII * Udar. diviz.													3665	23	934	
4	XXV divizija													7273	9		
5	XLV divizija													2325	826	888	
6	Inženjer. brig. XIV korpusa													43			
7	Štab korpusa sa prištab. jedin.													32	21	1	
UKUPNO:														19679	989	1822	

Načelnik
artilerskog odeljenja
artilerski major
Voj.³ Cerović

BR. 4

NAREDBA ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 1. JANUARA 1948.
O POHVALI BORACA I STARJEŠINA 14. SRPSKE BRIGADE¹

NAREDBA BR. 1

ŠTABA XIV SRPSKOG KORPUSA ZA 1 JANUAR 1945 GODINE

Pohvala 14 brigade XXIII Srpske udarne divizije.

Od 15 do 31 decembra 1944 god. 14 brigada XXIII srpske udarne divizije vodila je uspešne i krvave bojeve sa okupatorskim trupama i domaćim izrodima i plaćenicima. U borbama kod Ljubovije, Zvornika i Tuzle istrebljeno je mnogo neprijateljskih vojnika i uništeno i zaplenjeno mnogo ratne tehnike.² Samo u borbama koje je ova brigada u sadejstvu jedinica XXXVIII divizije III korpusa vodila 27 i 28 decembra 1944 godine na sektoru Tuzle,³ postigla je sledeći uspeh: zarobila 150 četnika, ubila 110, među kojima 3 oficira, i ranila preko 60.

Zaplenjeno je 100 pušaka, 4 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 4 strojnice, 64 tovarna konja i mnogo ratnog materijala.

Za pokazanu hrabrost, izdržljivost i za postignuti uspeh u ovim borbama

POHVALJUJEMO:

borce, podoficire, političke komesare i komandante 14 srpske brigade XXIII udarne divizije i ističemo je za primer ostalim našim brigadama.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—6, k 1090.

* Opširnije o tome vidi tom I, knj. 15, dok. br. 203.

^a Bliže o tim borbama vidi dok. br. 20 i 88 u ovoj knjizi; knj. 31, dok. br. 146.

Slava borcima palim u borbama za
slobodu i nezavisnost naše domovine!

Prednju naredbu raspisati svim jedinicama i pročitati
pred strojem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
pukovnik,
Đuro Lončarević

M. P.

KOMANDANT
pukovnik,
Rad.⁴ T. Jovanović

ŠTAB
25 DIVIZIJE N.O.VJ.
Br. 7
4. I 1945
Položaj

BR. 5

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. DIVIZIJE OD 1. JANUARA 1945. ŠTA-
BU 3. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA NA PROSTORU VLA-
SENICA — ŠEKOVIĆI — DRINJACA¹

ŠTAB
XXVII U. DIVIZIJE NOVJ
Str.pov.br. 2/45
1 januara 1945 godine
P o l o ž a j

Izvještaj o operacijama
od 15 do 31. XII. 1944 g.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Dostavljamo izvještaj o operacijama ove divizije za vri-
jeme od 15 do 31 decembra 1944 godine kako slijedi:

Situacija: Neprijatelj — četnici Draže Mihajloviča i ostale
izbjegličke bande iz Srbije i Sandžaka — u svome nadiranju
od linije Goražde — Sokolac ovladao je masivom Kopito —
Devetak sa isturenim dijelovima u Džimrijama.

⁴ Radivoj

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII,
reg. br. 38—7, k. 1111.

Neprijatelj namjerava da potisne naše snage u pravcu Tuzle i Zvornika da bi mogao ovladati ovom prostorijom u cilju stvaranja baze u Istočnoj Bosni.

Naš raspored: Divizija zaposjeda liniju Podžeplje — Plane — Krivače — Crna Rijeka — Capori — Visočnik — Berkovina sa zadatkom sprečavanja neprijateljskog nadiranja u pravcu Vlasenice.

Od štaba III Korpusa divizija dobiva zadatak da ovlada neprijateljskim uporištem u Drinjači i pomogne likvidaciju Zvornika. U duhu dobivenog zadatka brigade kreću sa dosadašnje prostorije i to: XVI brigada pravcem Podžeplje — Štedra — Nurići — Pomol — Koprivno — Sebiočina — Pobude odakle vrši pripreme za napad na Drinjaču; XIX brigada pravcem Crna Rijeka — Vlasenica — Nova Kasaba — Pobude — Konjevići odakle vrši raspored za napad na Drinjaču; XX brigada ostaje na prostoriji Malo Polje sa zadatkom da usporava kretanje neprijatelja i kontroliše masiv Javor planine, a po potrebi sadejstvuje sa ostalim snagama na Vlasenicu ukoliko neprijatelj proдре.²

18 i 19 o.m. vrše se napadi na Drinjaču koju brani jedan bataljon (oko 300) Nijemaca sa jednim topom i nekoliko lakih i teških bacača.³ Poslije izvršenog odlučnog juriša Drinjača je zauzeta, a neprijatelj razbijen, u povlačenju prema Zvorniku progoni se i uništava.

U međuvremenu četničke bande prodiru u Vlasenicu preko Ploče, a u Grabovicu preko Milan Planine i nastavljaju kretanje u dva pravca: preko Šejkovića — Papraće — Spreče prema Jelici i Međašu, a drugim pravcem preko Trnova — Dopasaka — Majdana — Matijevića — Zukića u pravcu Živinica povezujući se sa snagama koje su koncentrisane u Kladnju i domaćim četnicima tzv. »Olovske brigade«. Snage neprijateljske na oba pravca iznose oko 8000.⁴

Napomena: Po prikupljenim podacima, grupa sa kojom smo vodili borbe u ovom periodu sastavljena je od četničkih »korpusa« i to: 1. Avalski, 2. Mlavski, 3. Timočki, 4. Deligradski, 5. Toplički, 6. Srpski udarni (od 3 »divizije« pogranične poljske straže), 7. Javorski i 8. Južnomoravski. Naoružanje: 11 teških mitraljeza, 10 teških i 15 lakih bacača, te oko 400 p.mitraljeza raznog sistema i jedna protutenkovska puška.¹

² Opširnije o zadacima brigada vidi knj. 31, dok. br. 62.

³ Riječ je o dijelovima Pukovske grupe »Skenderbeg«. Opširnije o njima vidi dok. br. 25 i 36 u ovoj knjizi; knj. 31, dok. br. 90 i 146.

¹ i ⁵ Opširnije o četničkim snagama vidi dok. br. 20.

U dolini Spreče uspješne borbe vode jedinice XXXVIII divizije potpomognute dijelovima XXIII srpske divizije.⁶

Naša divizija dobiva zadatak orijentacije na neprijatelja preko Šejkovića. Jedinice XVI i XIX brigade vrše pokret usiljenim maršom sa prostorije Drinjača— Pobude preko Cikota — Stolice na Šejkoviće.

22. XII. u zoru izvršen je napad na četničku »Oplenačku brigadu« iz »Kalabićevog korpusa«, koja je sa velikom komorom zanočila u dolini Drinjače u Šejkovićima. Napad je potpuno uspio. Neprijatelj je razbijen pretrpivši velike gubitke u ljudstvu, dok mu je sva komora zarobljena.⁷

Po razbijanju ove četničke grupe XVI brigada se postavlja na prostoriju Brainci — Šejkovići — Javor, a XIX brigada na prostoriju Jelečići — Nočajevići sa koje prostorije odmah napada četničke bande u Majdanu i Jošju. U žestokim borbama vođenim preko cijelog dana neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke (oko 200 izbačenih iz stroja).

Po naredenju štaba Korpusa XVI brigada vrši pokret na prostoriju Bašigovci — Đurdevik, a odatle na prostoriju Simin Han.

U sastav naše divizije stiže Srebrenički NOP odred koji je dodijeljen divizijskoj bolnici u Svojat kao obezbjeđenje.

XX Romanijska brigada oslobađa Vlasenicu i razbija jednu četničku kolonu od Ploče prisiljavajući je da se preko Gornjeg Zalukovika — Zaklopače povlači preko Trnova u pravcu Kladnja i Zivinica.

Dok je glavnina divizije orijentisana prema neprijatelju koji nadire u pravcu Tuzle, XX brigada zaposjeda prostoriju Cikote — Korijen i spriječava povlačenje razbijenih četničkih grupa iz Papraće, a zatim preko Šejkovića stiže u sastav divizije na prostoriju Bašigovci — Lipovice, gdje stiže 27 o. m., odmah napada četničke kolone koje se povlače od Požarnice i Međaša prema Đurdeviku, dok XIX brigada vodi borbu sa neprijateljem na prostoriji Djedina — Brnjica, a XVI brigada na prostoru Pelemiš — Babina Luka (Požarnica — Međaš).

28. o. m. XVI brigada prebačena je u Zivnice, vodi ogorčene borbe sa razbijenim četničkim »korpisima« koji su izvršili koncentraciju na prostoriji Brđanovići — Kovačevići i

⁶ Blježe o dejstvima pomenutih divizija vidi dok. br. 20 i 88.

⁷ U depeši četničkog komandanta Grupe korpusa Gorske garde, br. 145 od 23. decembra 1944, piše da je u toj borbi ova grupa imala velike gubitke u ljudstvu i da joj je komora sa municijom zarobljena. Municiju je, preko komandanta Sarajeva Gojka Borote, dobila od Nijemaca. Opširnije o tome vidi depeše četničkih komandanata, br. 116, 187 i 188 od 19. i 20. decembra 1944 (LV knjigu depeša četničke Vrhovne komande — dalje: CVK — u Arhivu VII).

protjeruje bande preko Đurđevika i u pravcu Ozrena. XIX brigada razbija neprijatelja na prostoriji Djedina — Brnjica i prisiljava ga na povlačenje u pravcu Omazića. XX brigada progoni neprijatelja u povlačenju preko Odžaka — Višće.⁸

Po razbijanju i protjerivanju četničkih grupa divizija zaposjeda prostoriju Đurđevik — Zivinice — Husina. Na odmoru je i sređivanju jedinica.

PREGLED:

U toku od 15 do 31 decembra ov. g. vođene su borbe sa Nijemcima (Drinjača) i četničkim snagama od Javor Planine do linije Požarnica — Zivinice. U tim borbama neprijatelj je imao 598 mrtvih, 304 ranjenih i 127 zarobljenih.

Zaplijenjeno: 270 pušaka, 20 p.mitraljeza (9 »šaraca«), 15 revolvera, 3 pikavca, 2 t.bacača, 5 dvogleda, 92 grla stoke, 57 konja, 2 motocikla, oko 300 mina za bacače, 500 komada tromblonskih bombi, 3 kola sanitetskog materijala, oko 80.000 metaka razne municije, i ostale spreme. *Uništeno:* 3 radio-stanice, 3 t. »Brede« i jedna protutenkovska puška.

Naši gubici: 48 mrtvih i 123 ranjena druga, izgubljeno 17 pušaka i jedan p. mitraljez.

Napomena: Usljed stalnih borbi i većih pokreta teorni rad na političkom, vojnom i prosvjetno-kulturnom polju bio je otežan. Moral i borbeni duh kod boraca na visini. Dezertiralo 7 boraca. Usljed većeg broja izbačenih iz stroja jedinice su svedene na malo brojno stanje. Slaba odjeća i obuća otežavaju pokrete. Poslije odmora i popune jedinica divizija će sa punim pouzdanjem moći da izvrši svaki postavljeni joj zadatak.

⁹ U prilogu se dostavlja pregled brojnog stanja i naoružanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar ppukovnik, Škerović ¹⁰	Načelnik major, Vojo Ilić	Komandant ppukovnik, Mil. ¹¹ Zekić
--	---------------------------------	---

M. P.

⁸ Opširnije o tim borbama protiv četnika vidi dok. br. 88.

⁸ Redakcija ga nije mogla pronaći. Međutim, brojno stanje 27. NOU divizije prikazano je u dok. br. 67.

¹⁰ Zarija

¹¹ Miloš

BR. 6

ZAPOVIJEST ŠTABA 53. NOU DIVIZIJE OD JANUARA 1945.
ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I
DEJSTVO U SJEVERNOM DIJELU SREDNJE BOSNE¹

Z A P O V J E S T ²

Sekcija: Prnjavor, Derventa, Doboj, Travnik, Zenica,
Banja Luka.

1 : 100.000

Prema naređenju Štaba 5. Korpusa NOV Jugoslavije koje je primljeno preko radio-stanice, a koje glasi:

Da će u najskorije vrijeme jedinice NOV Jugoslavije koje su očistile čitavu Srbiju od okupatora i izdajnika našega naroda, a koje su u slavnom i nepobjedivom nastupanju prešle rijeku Drinu i sada vode ogorčene borbe sa njemačkim okupatorom na sektoru Brčko — Bijeljina,³ preći rijeku Bosnu i zajedno sa nama očistiti C. Bosnu od neprijatelja i narodnih izdajnika.⁴

Dio snaga koje su prešle rijeku Drinu spuštaju se u dolinu rijeke Bosne, na sektoru između Zenice i Modriče,⁵ sa zadatkom da u zajednici sa snagama naše divizije paralizuju saobraćaj u dolini rijeke Bosne, i na taj način onemoguće korišćenje jedno-jedine komunikacije za povlačenje obezglavljenih njemačkih divizija sa juga ka sjeveru.

Demoralisane njemačke divizije koje se povlače iz Grčke preko Srbije, Crne Gore, a koje se još nalaze na sektoru Šavnik, Bijelo Polje, Prijepolje, Priboj, nastoje po svaku cijenu da se probiju preko Višegrada — Rogatice ka Sarajevu,⁶ gdje

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—7, k. 1281.

² Na osnovu proučavanja drugih dokumenata redakcija je došla do zaključka da je zapovijest pisana početkom januara 1945. godine.

* Riječ je o jedinicama Južne operativne grupe NOVJ koje su u drugoj polovini decembra 1944. prešle iz Srbije u istočnu Bosnu. Opširnije o tome vidi dok. br. 20, 35 i 36 u ovoj knjizi; knj. 31, dok. br. 96 i 147.

* Jedinice 2. armije NOVJ tek su u drugoj polovini aprila 1945. prešle iz istočne u srednju Bosnu. Opširnije o tome vidi zapovijesti Štaba 2. armije Jugoslovenske armije od 4. i 9. aprila 1945 (Arhiv VII, reg. br. 14—1 i 15—1, k. 272) i izvještaj Štaba 25. NOU divizije za drugu polovinu aprila 1945 (Arhiv VII, reg. br. 39—4, k. 1090).

⁵ Odnosi se na 23. NOU diviziju, koja je početkom januara 1945. stigla do Gračanice i pl. Ozrena (kod Doboja). Vidi dok. br. 70.

⁶ Riječ je o povlačenju njemačke Grupe armija »E«. Opširnije o tome vidi: knj. 29, dok. br. 81; knj. 30, dok. br. 32, 90 i 104; knj. 31,

svakodnevno trpe velike gubitke od udaraca naše N.O. Vojske, koja svakog dana uništava na stotine i stotine fašističkih vojnika, kao i njihovu tehniku i ratni materijal.

Sve okupatorske snage koje se povlače, nastoje se probiti do Sarajeva, koristeći komunikaciju Sarajevo — Brod, za povlačenje prema sjeveru, da bi na taj način izbjegle kaznu narodne osvete koju su zaslužili za počinjena nedjela u našoj zemlji.

Zadatak naše Divizije jeste da u potpunosti parališe i uništi komunikacije na lijevoj strani rijeke Bosne, koje okupator koristi za svoje povlačenje. Za izvršenje napred navedenog zadatka Štab 5. Korpusa NOVJ privremeno je stavio pod operativnu komandu XIII NOU Brigadu, koja je do sada bila pod komandom XXXIX NOU Divizije.

U vezi gore navedenog,

NAREĐUJEMO:

XIII K. NOU BRIGADA:

Sa svoja tri bataljona dejstvovaće na komunikacijama na lijevoj strani rijeke Bosne između Dervente i Doboja, tako da parališe i uništi sve komunikacije na određenim sektorima. Uporedno sa izvršenjem određenog zadatka djelovati politički na određenom sektoru, vršiti mobilizaciju novih boraca u N.O. Vojsku. Sa jednim bataljonom smjestiti se na sektoru Jadovica, Gradina, Stojičičko Brdo, Pečengovci, sa zadatkom uništenja četnika na tom sektoru, kao i mobilizaciju novih boraca.

dok. br. 33, 35, 36, 55, 62, 104 i 146; dok. br. 123 u ovoj knjizi; »Oberbefehlshaber Südost, Die grosse Absetzbewegung im Südosten« (dalje: Veliki pokreti povlačenja na Jugoistoku), Hauptquartier, Januar 1945, skica br. 20—24 (Arhiv VII, reg. br. 12—1, k. 2).

⁷ O dejstvima 13. krajiške NOU brigade u januaru 1945, poslije stavljanja pod komandu 53. NOU divizije, nedostaju njeni izvještaji. U knjizi predatih depeša Štaba 53. NOU divizije piše da se ta brigada do 23. januara nalazila na sektoru Doboje — Derventa, da je 27. januara njen 4. bataljon, u borbi kod s. Sivše, ubio 8 ustaša. Pored toga Štab 53. divizije je 31. januara, obavještavajući Štab 5. korpusa NOVJ da je 13. brigada skoncentrisana na prostoru Teslića, tražio odobrenje da je upotrijebi u borbi protiv četnika (vidi Arhiv VII, reg. br. 8/1—1, k. 277).

U operacijskom dnevniku Štaba 13. krajiške NOU brigade za period od 16. maja 1943. do 16. januara 1946 (vidi Arhiv VII, reg. br. 7—1, k. 1281) piše da je ova brigada od 1. do 24. januara 1945. dejstvovala, uglavnom, na komunikacijama Doboje — Derventa, tj. da je u tom periodu izvela tri napada na transportne vozove, u kojima su poginula 63 neprijateljska vojnika i uništeni 4 lokomotive, 9 vagona i 1 tenk; da je napadala na ustaška uporišta kod s. Johovca i s. Kukavica i na Ceru, gdje su ubijene 22 ustaše; da je pri čišćenju terena ubijeno 20 i zarobljeno 14 četnika, dok je 13. brigada u pomenutim borbama imala 1 poginulog, 2 nestala i 4 ranjena borca.

XIV K. NOU BRIGADA:

Sa svim svojim snagama dejstvovaće na komunikacijama koje vode na lijevoj strani rijeke Bosne između Zepča i Maglaja, tako da u potpunosti unište i onesposobe sve komunikacije na pomenutom sektoru, dočekaju i napadaju neprijateljske kolone koje prolaze od juga prema sjeveru. Također politički djelovati na čitavom sektoru između rijeke Usore i Bosne, prema Doglodama i Žepču, kako bi se sprovela što uspješnija mobilizacija novih boraca u naše jedinice.⁸

⁸ Četrnaesta NOU brigada je tokom januara 1945. dejstvovala uglavnom na sektoru Žepče — Maglaj. U knjizi predatih depeša Štaba 53. NOU divizije (vidi Arhiv VII, reg. br. 8/1—1, k. 277) piše da su 1. i 2. bataljon 14. brigade 1. januara, sjeverno od Žepča, napali njemačku kolonu i tom prilikom ubili oko 40 njemačkih vojnika, zapalili 6 kamiona i zaplijenili: 16 pušaka, 6 pištolja, jedan sanduk ručnih bombi, 13 radio-stanica, 3 telefonske centrale, 12 telefona, 18 akumulatora, 16 anodnih baterija i oko 150 kilograma sanitetskog materijala. Zatim piše da su snage 14. brigade 5. januara 1945, na putu Žepče — Maglaj, napale neprijateljsku kolonu i tom prilikom ubile 45 i zarobile 5 vojnika, zaplijenile 1 pukovsku zastavu, 1 motor, 2 teške brede, 1 puškomitraljez i nekoliko pušaka i zapalile 12 kamiona.

U knjizi primljenih i predatih telegrama Štaba 14. NOU brigade za period od 1. januara do 24. avgusta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 1421) piše da je ova brigada, uglavnom, dejstvovala na komunikacijama u dolini rijeke Bosne, na dijelu Žepče — Maglaj; da je 11. januara neprijatelj, jačine preko 2.000 vojnika, preduzeo napad od Žepča i Maglaja, preko s. Ozimice, ka Novom Šheru, ali su ga jedinice 14. NOU brigade 12. januara odbacile, uz sopstvene gubitke od 3 mrtva i 7 ranjenih boraca. Prema istoj knjizi, 25. januara su dva bataljona 14. brigade upućena na prostor s. Željezno Polje da dejstvuju na komunikaciji Zenica — Žepče, a jedan bataljon je upućen u s. Šiprage da obezbjeđuje Centralnu bolnicu; ostale snage su i dalje bile na starim položajima

U dnevniku majora Berna, komandanta Bataljona za vezu 21. brdskog armijskog korpusa (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 6), piše da je 5. januara Štab njemačke 104. lovačke divizije preuzeo komandu nad odsjekom 969. tvrđavske pješadijske brigade i nad Komandom sjeverozapadne Bosne, čiji se odsjek protezao od Maglaja do Broda, da su u borbama na komunikaciji Žepče — Maglaj 4. i 5. januara Nijemci imala 6 poginulih, 5 ranjenih i 13 nestalih vojnika i 5 uništenih kamiona; da su dvije borbene grupe pomenute divizije, jedna iz Žepča a druga iz Maglaja, 10. i 11. januara izvele napad preko s. Ozimice ka Novom Šheru i boreći se protiv jedinica NOVJ, ponovo uspostavile saobraćaj na tom dijelu komunikacije.

XIX NOU BRIGADA:

Sa svoja dva bataljona smjestiće se na sektoru Lepenica — Zabljak, prema Miljanovcima, sa zadatkom napadaja na neprijateljske kolone između Maglaja i Usore, kao i povremenog napada i postavljanja zasjeda prema Sivši i Ularicama. Jedan bataljon odmah uputiti u zaštitu Centralne bolnice, sa zadatkom koji će jednu četvu staviti za neposrednu zaštitu bolnice, dok sa dvije čete djelovati na četnike na liniji Šiprage, Palivuk, Grabovica, Borci, Oča-uš prema Skenderu.⁹

Jedan bataljon staviti na raspolaganje komisiji za prikupljanje hrane na srezu Tesličkom. Sa jednom četom u zaštiti komisije, dok sa ostale dvije čete dejstvovati na uništenju četnika na gore pomenutom sektoru sreza Tesličkog, gdje komisija bude prikupljala hranu.

Uporedno sa izvršenjem zadatka postavljenog na komunikaciji koja vodi dolinom Bosne, a koja služi za povlačenje okupatora od juga prema sjeveru, postavlja se pred našu Diviziju potpuno uništavanje četnika na terenu Centralne Bosne.

Za izvršenje gore navedenog zadatka pod komandu druga majora Steve Samardžije, zamjenika komandanta 53. NOU Divizije, stavljaju se dole navedene jedinice:

XVIII NOU brigada, Motajički odred, Uzlomački odred, Banjalučki odred, III Bataljon Narodne zaštite.¹⁰

Drug major Stevo Samardžija povezaće sve gore navedene jedinice, i manevrisati sa istima, tako da čitav sektor između rijeka Vijake, Save, Vrbasa i Vrbanje kontrolišu i vještim i brzim manevrisanjem prave češće noćne pokrete, iznenada napadaju i uništavaju četničke grupe, tako da im se onemogućí da stvore svoja stalna uporišta na gore navedenim sektorima.¹¹

Sve gore navedene jedinice održavaće stalnu radio vezu preko radio-stanica i obavještavati redovno o vršenim akcijama, kao i promjenama na vašim sektorima.

⁹ Opširnije o rasporedu i dejstvima te brigade vidi dok. br. 159.

¹⁰ Riječ je o bataljonu 1. bosanske brigade 3. divizije KNOJ-a. Tokom januara 1945. on je dejstvovao u srednjoj Bosni. Vidi istorijat pomenute divizije u Arhivu VII, reg. br. 3—8, k. 222.

¹¹ O dejstvima 18. srednjobosanske NOU brigade u januaru 1945. vidi dok. br. 144. Redakcija, međutim, nije uspjela pronaći dokumente o tadašnjim dejstvima pomenutih odreda.

Ukoliko nekoj od gore navedenih jedinica je potrebno eksploziva i nagaznih mina za izvršavanje navedenih zadataka, ista će se obratiti Štabu ove Divizije, da isto primi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — ppukovnik, Komandant — pukovnik,
Sl. odsutan Đurin¹²
M. P.

ŠTAB
XIII. KRAJIŠKE NOU BRIGADE
39. NOU DIVIZIJE
Pov. br. 4
5. I 1945.

BR. 7

RELACIJA ŠTABA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 1. JANUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U DECEMBRU 1944. NA PROSTORU FOČA — TRNOVO¹

ŠTAB
XI. HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 1
Dana 1-1-1945 g.
Ocrkavlje

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Dostavljamo Vam relaciju za mjesec decembar 1944. godine. Prema dobivenim direktivama od štaba XXIX. U. divizije, naša brigada u toku mjeseca imala je kao zadatak da zatvara pravac Nevesinje — Gacko i pravac Nevesinje — Kalinovik, da razbije četničke bande na sektoru Kalinovik — Miljevina, da ne dozvoli koncentraciju na pomenutim prostorijama, da dejstvuje na bande četničko-milicionerske koje se nalaze na prostoru, i da u povoljnom trenutku oslobodi Foču.² Na svim pomenutim sektorima brigada je imala zadatak da vrši mobilizaciju.

" Đurađ Predojević Đurin

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—5, k. 1146/11.

² O tome vidi dok. br. 175.

SITUACIJA KOD NEPRIJATELJA:

Neprijateljske snage u garnizonu Nevesinje bile su jake oko 800—1000 vojnika »Vražje divizije«,³ oko 200 milicionera iz Gornje Nevesinjsko Polje i oko 200 ustaša iz Fazlagića Kula i Gacko.⁴ Neprijatelj raspolagao sa 8—10 topova raznih kalibara. Neprijatelj je stalno utvrđivao sam grad Nevesinje i poboljšavao fortifikacijske objekte, koji su već postojali. Naslanjajući se na to utvrđeno uporište, neprijatelj je povremeno vršio ispade u pravcu naših položaja kako bi olakšao pritisak kojeg su naše jedinice vršile na njih. U tim prilikama, neprijatelj je dovlačio iz Mostara pojačanje u ljudstvu i oružju, i redovno u tim ispadima upotrebljavao je tenkove i topove. Neprijatelj je raspolagao sa većim brojem bacača, sa velikim brojem automatskog oružja i dovoljnom količinom municije.

U prvoj polovini mjeseca decembra na sektoru Foča — Miljevina — Trnovo bile su se prikupile jake četničke bande. Glavninu tih bandi sačinjavali su dva korpusa srbijanskih četnika Draže Mihailovića,⁵ jedna divizija Nedićeve »Srpske dobrovoljačke straže«,⁶ koji su bježali iz Srbije pred našim pobjedonosnim jedinicama. Tim bandama su se pridružili jedan korpus bosanskih četnika⁷ i ostaci hercegovačkih četničkih bandi.⁸ Te bande bile su potpomognute na pomenutim sektorima od mještanskih četnika. Ukupna jačina svih tih bandi bila je od oko 4.000 bandita, koji su raspolagali sa izvjesnim brojem teških bacača, sa dosta automatskog oružja. Pri napadu na

³ Riječ je o 369. grenadirskom puku 369. legionarske divizije. Opširnije o njemu vidi dok. br. 8.

⁴ Odnosi se na 3. bojnu (domdo bojnu Gacko). Opširnije o njoj vidi knj. 30, dok. br. 65, objašnjenje br. 6.

⁵ Na tom prostoru se tada nalazila Opšta rezerva četničke Vrhovne komande (Cerski i 1. kosovski korpus i Posavsko-kolubarska grupa korpusa) i Sumadijska grupa četničkih korpusa (kasnije i ona ušla u Opštu rezervu CVK). Opširnije o tome vidi dok. br. 20.

⁶ Tada se preko Sandžaka i istočne Bosne, zajedno sa glavninom četničkih snaga iz Srbije, povlačio i Srpski udarni korpus (tri divizije) — ranije: Srpska državna straža. Opširnije o njemu vidi dok. br. 20.

⁷ Riječ je o Romanijskom četničkom korpusu.

⁸ Odnosi se na ostatke Gatačke i Bilečke četničke brigade, koji su se tada nalazili pod komandom Milorada Popovića, bivšeg komandanta Nevesinjskog četničkog korpusa. Opširnije o njima vidi izvještaj četničkog pukovnika Stevana Vojvodića od 3. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-2385).

Kalinovik,⁹ bande su potrošile veliku količinu municije da bi postigle uspjeh. Poslije neuspjelog napada četničkih bandi na Kalinovik, naša brigada u zajednici sa XIV Hercegovačkom NOU brigadom napala je bande i razbila ih. Jedan dio bandi povukao se prema Ilovice, dok je drugi dio u paničnom bježtvu otišao za Foča i Goražde, razrušujući u svom povlačenju sve mostove na Drina, kako bi onemogućili napad naših jedinica na Foča. Srbijanske bande zadržale su se na sektoru Sjetlina, dok se u samom gradu Foča nalaze hercegovačke i mještanske četničke bande. Iz Foča bande nisu ništa pokušavale u pravcu naših položaja, dok su iz Ilovice, u zajednici sa Švabama, napadale na položaje naše XIV brigade, uspjevši da ponovo ovladaju sa Trnovo.¹⁰

Na prostoru Mrežica — Jabuka ostale su manje grupice domaćih četničkih bandi, koje izbjegavaju borbu sa našim jedinicama, i ostupaju čim naši djelovi pođu prema njima.

Na prostoru Miljevina — Mrežica — Jabuka — Jeleč nalazi se izvjestan dio Muslimana organizovanih u miliciju.¹¹ Milicija naoružana sa puškama i sa manjim brojem automatskog oružja i obično izbjegavaju borbu sa našim jedinicama, bilo da ostepu ili se sakriju u škripove. Međutim, bilo je više slučajeva da su iz daljine pucali na naše manje izviđačke dijelove, a naročito prilikom rekviriranja hrane. Na naše pozive za mobilizaciju u našu vojsku, milicioneri se nisu odazvali.

Moral četničkih bandi je vrlo slab, a osobito je opao poslije njihovog neuspješnog napada na Kalinovik. U tom napadu oni su bili uložili sve svoje snage da ga zauzmu, kako bi stvorili njihovu »slobodnu teritoriju« na prostoru Foča — Jabuka — Trnovo — Kalinovik, gdje su imali namjeru sačekati savezničke trupe, koje su, po njihovom mišljenju, imale ih spasiti od potpunog uništenja.

Komunikaciju Nevesinje — Mostar neprijatelj je koristio u svoje svrhe, dok komunikaciju Nevesinje —

• i ¹⁴ Prema depeši Petra Bačovića, četničkog komandanta istočne Bosne i Hercegovine, br. 6 od 13. decembra 1944 (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII) napad na to mjesto su imali izvesti Šumadijska grupa korpusa, Romanijski četnički korpus i hercegovački četnici. Međutim, oni su tom prilikom pretrpjeli težak poraz. O tome vidi i knj. 31, dok. br. 44 i 152.

¹⁰ Opširnije o tome vidi relaciju štaba te brigade od 31. decembra 1944 (knj. 31, dok. br. 152).

¹¹ Opširnije o njoj vidi dok. br. 179.

Kalinovik — Foča i komunikaciju Kalinovik — Sarajevo nije koristio.

Neprijateljska avijacija u toku mjeseca decembra nije se uopće pojavljivala nad našim sektorima.

SITUACIJA KOD NAS:

Naša brigada ima četiri bataljona, a njeno brojno stanje ostalo je otprilike kao i u mjesecu novembru. Zbog velikih napora i borbi koje je naša brigada imala u toku mjeseca decembra, kao i zbog pojačane neprijateljske propagande, dezerterstvo se pojavilo u većoj mjeri. Međutim, i pored toga, brigada je uvijek bila u stanju da izvrši postavljene joj zadatke. Pojačanim vojnim i političkim radom kod naših boraca, stanje se popravilo u potpunosti, tako da je moral i borbenost naših boraca na zadovoljavajućoj visini.

U prvoj polovini mjeseca decembra pod našom komandom bila je II Italijanska brigada divizije »Garibaldi«, koja je upotrebljena na sektoru Nevesinje radi upunjenja naše linije, kao i za službu u našoj pozadini. U prvim danima mjeseca decembra njeni djelovi su sudjelovali u odbijanju neprijateljskog ispada iz Nevesinje u pravcu Bratač — Kifino Selo — Postoljani ...

Do 15. decembra bio je takođe pod našom komandom Konjički partizanski odred i on je upotrebljen radi kontrole terena Obalj — Kalinovik, te je od tada po naređenju XXIX U. divizije stavljen pod komandu XIV. brigade.

Kalinovački partizanski odred bio je u toku cijelog mjeseca pod našom komandom i upotrebljavan je u svim operacijama naše brigade na prostoru Kalinovik — Foča.

Vrijeme kao elementarna pojava bilo je loše i negativno se odrazilo na vođenje operacija.

PROCJENA SITUACIJE I ZEMLJIŠTA:

Obzirom na zadatke postavljene pred našu brigadu, kao i na veliki prostor kojeg je trebala da kontroliše, bilo je potrebno odvojiti jedan dio snaga koji u zajednici sa Konjičkim i Kalinovačkim partizanskim odredom će omogućavati prikupljanje četničkih bandi na prostor Kalinovik — Foča. Sa ostalim dijelovima brigade bilo je potrebno izvršiti zatvaranje pravca Nevesinje — Gacko, upotrebljujući i II Italijansku brigadu divizije »Garibaldi«. To se moglo najbolje postići na liniji Bratač — Kifino Selo — Postoljani. Na osnovu toga upućen je jedan

bataljon na sektor Kalinovik, dok su tri bataljona zaposjeli liniju Bratač — Kifino Selo — Krekovi. Održavana je veza desno od naše brigade sa dijelovima XIV brigade, koja se nalazila na prostoru Humčani — Pridvorci — Kruševljani, a lijevo od naše brigade veza se održavala sa XIII brigadom, koja je zatvarala pravac Nevesinje — Trusina i djelovala na komunikaciju Nevesinje — Mostar.¹² Čim je neprijatelj iz Nevesinja vršio ispad u pravcu položaja jedne od gore spomenutih brigada, ostale dvije brigade odmah su ispoljavale dejstvo prema Nevesinju, kako bi neprijatelju spriječile da prodre na našu oslobođenu teritoriju.

Veća koncentracija četničkih bandi na sektoru Miljevina — Foča — Jabuka iziskivala je potrebu da se na pomenuti sektor upute veće naše snage, koje bi bile u stanju da razbiju te bande. Radi toga upućen je u prvom vremenu jedan naš bataljon, koji se do tada nalazio na sektoru Nevesinje, a zatim je cjela brigada prebačena na sektor Kalinovik, dok je 4. bataljon XII brigade i II Italijanska brigada preuzela položaje na sektoru Nevesinje.

Iskorišćavajući njihovu brojčanu nadmoćnost, četničke bande napadale su u pravcu Kalinovik i naša brigada nije bila u stanju da ih zadrži na prostoru Miljevina zbog razvučenosti fronta. Prema tome donešena je sledeća odluka: držati čvrsto Kalinovik na liniji Ručnik Mali i Veliki — Mosorovići — Jažići — Jelašca do dolaska XIV brigade i tada sa pomenutih položaja preći u opšti napad na izdajničke bande. Neprijateljski napad na Kalinovik bio je odbijen i bande su zatim razbijene. Naša brigada je vršila gonjenje neprijatelja u pravcu Foča — Ustikolina, dok je XIV brigada gonila bande u pravcu Trnovo i ovladala sa istim.

Pošto su bande u svom povlačenju porušile sve mostove na Drina, to je bilo onemogućeno napadati na Foča. Pošto su se bande zadržale na desnoj obali Drina i u Foča, to se naša brigada smjestila na prostor Miljevina, kao centralni prostor na ovom sektoru, gdje je onemogućavala prikupljanje četničkih bandi i bila u mogućnosti da vrši mobilizaciju na ovom terenu.

Tri bataljona Narodne odbrane, koji su krenuli iz Gacko, izbili su na prostor Jeleč, čisteći teren i sprečavajući četničkim bandama prodor ka Gacko. Po odbacivanju četničkih bandi na desnu obalu Drina, bataljoni Narodne odbrane povratili su se ka Gacko.

¹² Bliže o toj brigadi vidi dok. br. 14.

TOK OPERACIJA:

1. decembra 1944. g. tri naša bataljona, sa dijelovima II Italijanske brigade, nalazili su se na liniji Vranješa — Plužine — Knežak, pošto je neprijatelj 30. novembra 44. g. bio uspio da ovlada sa linijom Krekovi — Kifino Selo — Međedari. Neprijatelj ne uspijeva u toku ovoga dana da napreduje, već neprijatelj pred mrak je bio prisiljen da se povuče na liniju Krekovi — Kifino Selo — Vjetreno (trig. 1369). Pri svom povlačenju neprijatelj je razrušio sve mostove na komunikaciji Kifino Selo — Rilje, koja vodi ka Gacko. U tim borbama neprijatelj je imao 20 mrtvih i više ranjenih. Uspješno se pokazalo dejstvo 1. i 3. baterije artiljerijskog divizionu XXIX Udarne divizije, koje su bile pod našom komandom. Naš 2. bataljon nalazio se na sektoru Kalinovik, kao i Konjički i Kalinovački partizanski odred i na toj prostoriji razbijali manje četničke grupice i vršili mobilizaciju.

2. decembra 1944. g. neprijatelj, rano ujutro, napušta Kifino Selo i Krekovi i povukao se prema Nevesinje. Takođe se povlači sa Vjetreno u pravcu Bratač i dalje prema Nevesinje,¹³ razrušivši most na Ovčji Brod. Naše jedinice su odmah preuzele gonjenje i stigle na liniju Krekovi — Kifino Selo — Bratač, gdje su se zadržale. Raspored brigade je sledeći: 1. bataljon u Kifino Selo — Krekovi, 3. bataljon Plužine, a 4. bataljon u G. Bratač — Ovčji Brod. Jedan italijanski bataljon smješten je u D. Bratač, drugi u Krekovicu, a treći u Obrnja. U toku noći ispoljeno je ofanzivno dejstvo prema Nevesinje sa manjim dijelovima naše brigade.

3. decembra 1944. g. raspored brigade ostao je isti kao i prošlog dana. Neprijatelj iz Nevesinje bio je neaktivan u pravcu naših položaja, ali je vršio pritisak na položaje XIII brigade.

4. decembra 1944. g. raspored brigade ostao je isti. Neprijatelj se zadržao u Batkovići i Čitluk. Švabe produžuju dejstvo u pravcu Udrežnje, gdje se nalaze dijelovi XIII brigade.

5. decembra 1944. g. pošto djelovi XIV brigade odlaze na prostor Kula — Borci, to je jedna četa našeg 3. bataljona upućena u s. Postoljani radi održavanja veze sa dijelovima XIV brigade, koji su se nalazili u s. Hum-

¹³ Riječ je o dijelovima 369. grenadirskog puka 369. legionarske divizije (vidi dok. br. 8).

čani. Na sektoru Miljevina jedna četa našeg 2. bataljona i jedna četa Kalinovačkog partizanskog odreda sukobile su se sa većom grupom četnika. Tom prilikom ubijeno je 7 bandita, a 3 su zarobljena. Radi koncentracije četničkih bandi na sektoru Miljevina, upućen je naš 3. bataljon na sektor Kalinovika radi razbijanja tih bandi.

6. decembra 1944. g. neprijatelj iz Nevesinje bio je neaktivan u pravcu naših položaja, ali je produžio ispad u pravcu Udrežnje. Po naređenju Štaba XXIX U. divizije usiljenim maršem upućen je naš 4. bataljon iz G. Bratač preko Drežanj za Ponor sa zadatkom da napadne neprijatelja u bok, pošto su Švabe bile uspjele da potisnu dijelove XIII brigade. 1. Italijanski bataljon bačen je iz Krekavica u G. Bratač i Ovčji Brod.

7. decembra 1944. g. u toku dana izvršen je pritisak na Nevesinje sa jednom četom, a u noći sa dvije čete radi olakšanja neprijateljskog pritiska na XIII brigadu. U toku noći naši bataljoni napali su bande na Miljevina i bili su uspješni potisnuti ih, ali su četnici u protivnapadu opet ovladali sa svojim starim položajima.

8. decembra 1944. g. neprijatelj je iz Nevesinje bio neaktivan u pravcu naših položaja. Bande su se zadržale na Miljevina. Naš 4. bataljon, po dolasku u Ponor, nije naišao na neprijatelja, i krenuo je nazad prema Bratač.

9. decembra 1944. g. četničke bande nalaze se na liniji u Budanj — Crgalj i u Mrežica. One su u toku dana bile neaktivne. Naš 1. bataljon prebačen je iz Kifino Selo u Ulog, gdje se je zadržao, jer nije mogao produžiti pokret prema Kalinovik, pošto je Neretva narasla i odnijela sve mostove. 4. bataljon stigao je u Bratač i odmah je prebačen u Kifino Selo. Naš 2. i 3. bataljon i Konjički partizanski odred kao i Kalinovački partizanski odred nalaze se na liniji Poljice — Jelašca — Šivolje — Vlaholje. U toku noći naše jedinice napale su bande ali nijesu uspjele da potisnu bande. U tim borbama ubijeno je 10 bandita, dok su naši bataljoni imali 1 mrtvog i 3 ranjena.

10. decembra 1944. g. Neprijateljski garnizon u Nevesinju bio je potpuno neaktivan. Na sektoru Kalinovik bande napadaju na naše položaje i uspiju potisnuti naš 3. bataljon iz Borija. Naš 1. bataljon prebacuje se po manjim dijelovima preko Neretve.

11. decembra 1944. g. Neprijatelj na sektoru Kalinovik produžuje napade i uspio je potisnuti naše jedinice na liniju Jelašca — Vihovići — Vlaholje. U toku dana stiže u Kalinovik naš 1. bataljon i odmah ide na položaj.

Raspored brigade je slijedeći: 3. bataljon u Jelašca, 1. bataljon u Jažići — Vihovići a 2. bataljon u Vlaholje. 4. bataljon nalazi se u Kifino Selo.

12. decembra 1944. g. Bande na liniji Borija — Šivolje — Sijerča — Krbaljine bile su neaktivne u toku dana. Naš 4. bataljon prebačen je iz Kifino Selo u Ulog, a 4. bataljon XII brigade preuzeo je položaje u Kifino Selo i Postoljani.

13. decembar 1944. g. Četničke bande na svojim starijim položajima ne pokušavaju ništa u pravcu naših položaja. Naš 4. bataljon prebačen je iz Uloga u Kalinovik gdje se smješta i služi kao brigadna rezerva.

14. decembar 1944. g. četničke bande rano ujutro napadaju na naše položaje u namjeri da zauzmu Kalinovik. Bande su napadale iz pravca Trnovo na naš 2. bataljon u Vlaholje i iz pravca Borija i Šivolje na naš 1. bataljon u Jažići. Neprijatelj je odbijen na Ručnik, ali uspijeva ovladati sa Jažići i zatim napada na naš 3. bataljon u Jelašca i uspijeva da ovlada istim. Borba se vodi cijeli dan i pred mrak neprijatelj je odbijen i povraćen na svoje polazne položaje.¹⁴ Neprijatelj je imao veći broj mrtvih, među njima i dva komandanta četničkih brigada. Mi smo imali 7 mrtvih, a među njima i pomoćnik politkomesara 4. bataljona. Raspored brigade po završetku borbe je slijedeći: 2. bataljon u s. Vlaholje, 1. i 4. bataljon u Kalinovik, 3. bataljon u Mirin Do sa Kalinovačkim part. odredom, Konjički part. odred u s. Selišta.

15. decembar 1944. g. Naši bataljoni zauzimaju svoje stare položaje i to: 2. bataljon s. Vlaholje, 1. bataljon s. Jažići, 3. bataljon s. Jelašca, 4. bataljon u Kalinovik. Poslije podne stižu dva bataljona XIV brigade koji će sa dejstvovati sa našom brigadom u napadu na četničke bande.

16. decembar 1944. g. Naš 1.¹⁵ i 2. bataljon rano počinju napad na bande u Krbaljine. 1. i 2.¹⁶ bataljon napadaju na Šivolje i Borija, dok naš 1. bataljon sa Kalinovačkim part. odredom napadaju u bok neprijatelja u Borije. Neprijatelj je odmah potisnut i povlači se dijelom prema Trnovo a dijelom prema Foča. Naš 1. bataljon u zajednici sa Kalinovačkim part. odredom uspijeva presjeći neprijateljsku komoru u Ocrkavlje i poslije kraće borbe zaplijenjeno je oko 100 pušaka, 3 laka bacača, 1

¹⁵ Pogrešno; treba 4.

¹⁶ Pogrešno; treba 3.

teški mitraljez Švarcloze, 20.000 metaka raznog kalibra i druge ratne srpeme. Ubijeno je 6 bandita a ranjeno veći broj. Naš 1. bataljon imao je 3 lakše ranjena. Naši bataljoni produžuju gonjenje i pred mrak imadu slijedeći raspored: 1. bataljon u s. Sokola, 2. bataljon u Dobro Polje, 3. bataljon u Borija a 4. bataljon u s. Krbaljine.

17. decembar 1944. g. XIV brigada vrši gonjenje prema Trnovo, dok naša brigada goni bande u pravcu Foča i Ustikolina. U toku dana bataljoni stižu na liniju Mijakovići — Rudina — Pribisalići — Kratina — G. Budanj.

18. decembar 1944. g. Brigada produžuje pokret prema Drina, ne nailazeći na otpor bandi, i pred mrak zauzima slijedeći raspored: 1. bataljon u G. Budanj — Grad, 2. bataljon u Borovnići, 4. bataljon u Mirjanovići — Kruška — Brajići, 3. bataljon u Kozja Luka — Slađenići. Kalinovački odred nalazi se na prostor Cerovići — Radojevići. Tri bataljona Narodne odbrane¹⁷ koji su išli iz Gacko preko Vrbniče stigli su na nrostor Đeđevo — Trebičina. Neprijatelj je porušio mostove na Drina.

19. decembar 1944. g. Brigada produžuje pokret i zauzima slijedeći raspored: 1. bataljon u G. Budanj, 2. bataljon u Zeljevo, 3. bataljon u Putojevići, 4. bataljon u Ulinje, Kalinovački partizanski odred u Prisoje. Neprijatelj je prešao preko Drina i nije ostalo nijednog bandita na lijevoj obali Drine.

20. decembar 1944 g. Napad je nemogućan na Foča pošto nema mostova a ne može se gaziti rijeku. Naš 1. bataljon prebacuje se iz s. Daničići u s. Radojevići. Bande su potpuno neaktivne.

21. decembra 1944. g. naš 1. i 3. bataljon zajedno sa Kalinovačkim partizanskim odredom i topovskim odeljenjem¹⁸ izvršili su pritisak na Foča, dejstvujući s lijeve obale Drina. Brigada je krenula na svoje smještajne prostorije i zauzela sledeći raspored: 1. bataljon u s. Miljevina, 2. bataljon u s. Sokola, 3. bataljon u s. Ocrkavlje — Rataj, 4. bataljon u s. Mrđenovići, Kalinovački partizanski odred u s. Poljice.

¹⁷ Riječ je o bataljonima Brigade Narodne odbrane za Hercegovinu Bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane (kasnije: 3. brigada 3. divizije KNOJ-a). O toj brigadi vidi knj. 31, dok. br. 5; istorijat 3. divizije KNOJ-a (Arhiv VII, reg. br. 3—8, k. 222); dok. br. 10 i 150 u ovoj knjizi.

¹⁸ Opširnije o rasporedu i dejstvu artiljerije 29. NOU divizije vidi dok. br. 151.

22. decembra 1944. g. raspored brigade ostao je isti, kao i prošlog dana. Neprijatelj se nalazi na desnoj obali Drina i bio je potpuno neaktivan. U brigadi su se održavali vojni i politički časovi.

23. decembra 1944. g. brigada se nalazila na istoj smještajnoj prostoriji i upućivane su patrole u pravcu Foča i Ustikolina. Vojni i politički časovi održavati su po bataljonima.

24. decembra 1944. g. izviđački vod sukobio se sa jednom grupicom muslimanskih milicionera kod s. Marevo i tom prilikom ubijen je jedan milicioner, zaplijenjena jedna puška i jedan pištolj. Raspored brigade je ostao kao i prošlog dana.

25. decembra 1944. g. raspored brigade i zadaci ostali su isti, kao i prošlih dana, s tim što su upućivani dijelovi u pravcu Foča i Ustikolina radi prikupljanja podataka o neprijatelju.

26. decembra 1944. g. u toku ovoga dana nije bilo promjena. Brigada se nalazila na istoj smještajnoj prostoriji i održavani su vojni i politički časovi po bataljonima.

27. decembra 1944. g. u toku dana nije bilo značajnijih promjena. Naši dijelovi sukobili su se sa manjim grupicama milicionera i ubijeno je 9 milicionera, a zaplijenjeno je: 6 pušaka i ostale druge ratne spremne.

28. decembra 1944. g. stanje neprijatelja u Foča je bilo nepromenljivo i on je bio potpuno neaktivan. Naši bataljoni upućivali su manja svoja odeljenja u pravcu Foča — Ustikolina.

29. decembra 1944. g. raspored brigade je ostao isti i u toku dana nisu se vodile nikakve značajnije operacije. U toku dana održavali su se vojni i politički časovi sa bataljonima.

30. decembra 1944. g. neprijatelj, koji je bio prikupljen na prostoru Foča — Slatina, bio je neaktivan u toku ovoga dana. Upućivana su manja odeljenja u pravcu Foča — Goražde radi razbijanja manjih četničko-milicionerskih grupica i radi prikupljanja podataka o neprijatelju.

31. decembra 1944. g. raspored brigade je ostao isti, kao i prošlih dana.

GUBITCI:

a.) Kod neprijatelja:

Neprijatelj je u toku mjeseca decembra u borbi sa našom brigadom imao oko 110 mrtvih, među kojima dva komandanta četničkih brigada, i preko 200 ranjenih.

b.) Kod nas:

U toku mjeseca decembra naša brigada je imala 9 mrtvih, među kojima pomoćnik politkoma drug Obrad Subotić (bataljona) i jedan vodni delegat, i 60 ranjenih, od kojih 40 teže.

ZAPLIJENJENO:

Naša brigada je u toku mjeseca decembra zaplijenila od neprijatelja: 3 laka bacača, 1 teški mitraljez »Svare Loze«, 1 teški mitraljez »Breda«, 160 pušaka, 25.000 metaka raznog kalibra, 26 konja, 100 granata za teški bacač 81 mm., kao i druge ratne spreme.

IMENA NEPRIJATELJSKIH RUKOVODIOCA:

Imena njemačkih rukovodioca nisu nam poznata. Među četničkim rukovodiocima bili su: general Trifunović,¹⁹ komandant Nedićeve divizije »Srpske državne straže«, Vuk Kalajitović, komandant sandžačkog korpusa, Milorad Popović. Imena ostalih četničkih rukovodioca nisu nam poznata.

IMENA NAŠIH RUKOVODIOCA:

Štab brigade:

Komandant brigade major drug Slavo Skender,
Zamj. komandanta kapetan drug Vojin Vujović,
Politički komesar drug Čedo Mijović,
Pomoćnik politkoma drug Džemal Muminagić,
V.D. načelnika štaba drug Aleksa Benić.

Štab 1. bataljona:

Komandant kapetan drug Milovan Terzić,
Zamj. komandanta potporučnik drug Popović Đorđe,
Politički komesar drug Đorđe Đurica,
Pomoćnik politkoma drug Anđelko Gavrilović.

" Miroslav Trifunović je u to vrijeme bio komandant četničkih snaga koje su se povukle iz Srbije.

Štab 2. bataljona:

Komandant poručnik drug Danilo Ivković,
Zamj. komandanta stariji vodnik drug Munišić Radoslav,
Politički komesar drug Petar Pedalo,
Pomoćnik politkoma drug Ćedo Cakić

Štab 3. bataljona:

Komandant poručnik drug Danilo Šarenac,
Zamj. komandanta poručnik drug Crnogorac Nemanja,
Politički komesar drug Božidar Ivanović,
Pomoćnik politkoma drug Nikola Komar.

Štab 4. bataljona:

Komandant poručnik drug Adžić Dušan,
Zamj. komandanta drug Slijepčević Dušan,
Politički komesar drug Šarenac Đorđe,
V.D. pomoćnika politkoma drug Danilo Vujović od 15.
XII. 1944.

ZAKLJUČAK:

U toku mjeseca decembra 1944. g. naša brigada izvršila je uspješno svoje zadatke. Ona je razbila pokušaj Švaba iz Nevesinja da prodru na našu oslobođenu teritoriju. Na sektoru Kalinovik naša brigada je odbranila sami grad od napada brojčano nadmoćnijih četničkih bandi, a zatim razbila, u zajednici sa XIV brigadom, te bande i natjerala ih preko Drina. Time je onemogućena namjera četničkih bandi da stvore svoju »slobodnu teritoriju« na sektoru Foča — Kalinovik, i mnogo doprinijela za potpuno uništenje izdajničkih bandi. Brigada je u toku mjeseca decembra mobilisala 81 borca.

U borbama mjeseca decembra borci su stekli dosta vojničkog iskustva; sa steknutim uspjesima moral i borbenost boraca podigla se na zavidnu visinu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
major
Ćedoinir Mijović

Komandant,
major
Slavko Skender

M. P.

V.D. načelnika štaba
Aleksa Benić

PRILOG:

- Operativne zapovijesti za mjesec decembar 1944.²⁰
- Promjene kod oficira.
- Promjene kod podoficira.
- Spisak poginulih podoficira.²¹
- Spisak poginulih boraca.

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE

Pov. br. 30
Dana 6. I 1945 g.
Trebinje

P.

Primljeno na znanje u akta.
Načelnik ppukovnik

BR. 8

RELACIJA ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 1. JANUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U DECEMBRU 1944. NA PROSTORU ŠIROKOG BRIJEGA I NEVESINJA¹

ŠTAB
XII. HERCEG. UD. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE

Op. pov. br. 23
1./I. 1945.
s. Milošev Do

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Dostavljamo Vam relaciju o radu i akcijama XII. Herceg. N.O.U. Brigade u toku mjeseca decembra 1944. god.

²⁰ Zapovijesti Štaba 11. hercegovačke NOU brigade od 2, 5, 6, 9, 13, 17, 18, 19. i 21. decembra 1945. nalaze se u Arhivu VII, reg. br. 5—5, k. 1146/11.

²¹ Spiskovi poginulih boraca i rukovodilaca 11. hercegovačke brigade nalaze se u Arhivu VII, k. 40.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—5, k. 1146/11.

Zadaci koje je ova brigada imala u mjesecu decembru bili su:

1. — Od 1. do 17. decembra zatvarati pravac Široki Brijeg — Ljubuški i prema situaciji dejstvovati ofanzivno u cilju oslobodenja Širokog Brijega.²

2. — Prebacivanjem brigade na prostor Biograd — Udrežnje brigada je imala zadatak zatvaranja pravca Nevesinje — Trusina, da prikuplja podatke o neprijatelju u Nevesinju i prema situaciji dejstvuje ofanzivno u cilju oslobodenja Nevesinja.³

1. OBOSTRANA SITUACIJA:

a. — *Kod neprijatelja:*

Neprijatelj uporno drži liniju Široki Brijeg — Mostar — Nevesinje. Tu je skoncentrisao prilično jake snage, tako da samo Nevesinje, kao i Široki Brijeg neprijatelj drži sa po 2.000 vojnika. U taj broj ulazi i po 500—600 ustaša⁴ i milicije. Neprijatelj je dobro naoružan. Pored priličnog broja topova raznog kalibra raspolaže sa većim brojem lakih i teških bacača kao i automatskog oružja. Granata i municije ima dovoljno. Pored ovih snaga u Nevesinju i Širokom Brijegu, neprijatelj ima u Bijelom Polju oko 3.000 vojnika. Manje posade drži u Mostaru, Buni, Blagaju i Bišini u cilju obezbjeđenja komunikacije Mostar — Nevesinje. U samom Mostaru pored okupatorskih snaga ima i manji broj domobrana i ustaša. Okupatorske snage pripadaju »Vražjo« diviziji⁵ i 118. »Jeger« di-

² 0 organizaciji tih dejstava vidi knj. 31, dok. br. 36.

³ Opširnije o zadacima na tom prostoru vidi knj. 31, dok. br. 77.

⁴ Riječ je o ustaško-domobranskim jedinicama 9. hrvatske gorske divizije (o njenom formiranju vidi knj. 31, dok. br. 105, objašnjenje br. 46). U njenom su sastavu bili: 2. gorski zdrug, koji je obezbjeđivao komunikacije Sarajevo — Konjic — Mostar, 9. ustaški djelatni zdrug, čije su bojne bile raspoređene na području Mostara i Širokog Brijega, 6. ustaški djelatni zdrug, na području Širokog Brijega, i 2. bojna 9. posadnog zdruga, u Mostaru (ovaj zdrug je u novembru rasformiran). Ove su jedinice, u zavisnosti od situacije, mijenjale mjesto boravka i dejstva. Opširnije o njima vidi skicu rasporeda ustaško-domobranskih jedinica na teritoriji NDH od 25. novembra, naređenje za reorganizaciju ustaško-domobranskih jedinica od 21. novembra 1944. i naređenje 2. gorskog zdruga od 12. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 25/1, k. 44, reg. br. 11/6—1, k. 123, reg. br. 17/18—2, k. 117).

⁵ Odnosi se na njemačku 369. legionarsku diviziju. Ona je do 1. januara 1945. bila pod komandom 5. brdskog armijskog korpusa (on je tada povučen iz Bosne), a potom pod komandom 21. brdskog armijskog korpusa. Vidi Dnevnik majora Berna, komandanta Bataljona za vezu 21. armijskog korpusa (Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 6).

Prema knjizi Franca Šramla »Hrvatsko ratište« (Franz Schraml, Kriegsschauplatz Kroatien, Kurt Vowinkel Verlag, Neckergemünd,

viziji.⁸ U sastavu ovih divizija su i bivše mornarske jedinice, koje su ranije bile na našem obalskom području.

Komunikacija Mostar — Sarajevo bila je ispravna i neprijatelj ju je mogao koristiti za snabdijevanje, međutim u pogledu ishrane neprijatelj je vrlo slabo stajao, te je bio prisiljen pljačkati okolna sela do kojih je mogao doprijeti. Moral općenito kod svih neprijatelja je slab, dok je borbenost još uvijek na priličnoj visini, naročito kada je u pitanju odbrana. Za učvršćivanje obrane svojih uporišta neprijatelj je preduzeo sve što mu je stajalo na raspoloženju: utvrđenja, rovovi, bunker, razne prepreke, od kojih naročito mine. Osim toga, koncentracijom svih vrsta teškog oružja i kombinacijom njihovog dejstva uspevao je redovito da odbrani svoja uporišta.

Po ovoj upornosti okupatora vidi se da on ima namjeru i zadatak održati ovaj svoj krak do potpunog izvlačenja svojih snaga iz Crne Gore i Sandžaka.

1962) str. 109—116, i prema izjavi ratnog zarobljenika Johana Milera (Johann Müller), tumača u Štabu 370. grenadirskog puka 369. legionarske divizije, od 8. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 28—4, k. 74) posljednjih se mjeseci 1944, uslijed čestih borbi, znatno smanjilo brojno stanje jedinica 369. legionarske divizije, te je došlo do njihove reorganizacije i do popune jedinicama koje su se povlačile sa obale Jadranskog mora i iz Grčke. (Iz Grčke su krajem decembra 1944. stigli 1001. i 1012. tvrđavski pješadijski bataljon. O tome vidi izvještaje Grupe armija »F« od 26, 27. i 30. decembra 1944. u Arhivu VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-195, 386, 398 i 438). Raspored jedinica 369. legionarske divizije u periodu decembar 1944 — januar 1945. bio je, uglavnom, sljedeći: 369. grenadirski puk (u njegov je sastav početkom januara ušao 1001. tvrđavski pješadijski bataljon kao 3. bataljon), 2. divizion 369. artiljerijskog puka i 1. četa (bez jednog voda) 369. protivkolskog artiljerijskog divizona na sektoru Nevesinja; 370. grenadirski puk (u njegov je sastav u prvoj polovini januara 1945. ušao 1012. tvrđavski pješadijski bataljon kao 2. bataljon) i 2. četa 369. protivkolskog artiljerijskog divizona na sektoru Široki Brijeg — Lisa, a na sektoru Mostar — Bijelo Polje bili su Štab 369. legionarske divizije, 369. izviđački bataljon, 3. četa (teška) 369. protivkolskog divizona, Štab 369. artiljerijskog puka sa jednim dijelom artiljerije, 369. pionirski bataljon (sa po jednom četom u Širokom Brijegu i Nevesinju) i ostale jedinice Štaba 369. legionarske divizije. Međutim, zbog sve jačeg pritiska jedinica NOVJ, pomenute njemačke jedinice su često puta bile primorane da dejstvuju i na drugim, susjednim, sektorima, zbog čega je dolazilo do pomjeranja i promjene garnizona.

⁶ Na sektoru Mostara se, do 30. decembra, nalazio 2. bataljon a na sektoru Nevesinja, do 26. decembra 1944, 3. bataljon 738. puka njemačke 118. lovačke divizije, a zatim su povučeni u rejon Sarajeva u sastav puka. Iz rejon Sarajeva taj puk je, krajem decembra 1944, upućen u sastav svoje divizije, koja je tada prebačena u Mađarsku. O tome vidi dok. br. 23 u ovoj knjizi, knj. 31, dok. br. 145: »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2 (drugo izdanje), Vojnoistorijski institut, Beograd, 1965, str. 502.

Ustaše, koje su koncentrisane u glavnom oko Širokog Brijega i Mostara, drže se tu dok bude okupatora. Moral im je nikakav, a borbenost dolazi do izražaja samo uz okupatora, četničkih bandi na ovim terenima nije bilo organizovanih, već kao »škriparske« grupice, koje osim proturanja raznih lažnih vijesti nijesu vršile nikakve akcije. Ustaške bande međutim su ubacivale u našu pozadinu pojedine gerilske grupice sa zatomkom sabotaže i manjih napada u pozadini.

b. — *Kod nas:*

Naša brigada u izvršenju ovih zadataka imala je pod svojom komandom 4 bataljona sa prosječno po 200 boraca. Osim toga, za akcije izvidanja, kao i zgodnog potpomaganja u borbi upotrebljavan je i izviđački vod jačine 20 boraca. Bataljoni su bili naoružani sa po jednim teškim bacačem, po 1 ili dva laka bacača, sa po 1 ili 2 »brede«, prosječno sa po 18 puškomitraljeza, od kojih gotovo polovina engleskih. Sa municijom engleskom smo raspolagali u dovoljnoj mjeri, međutim jugoslovenske smo imali samo u ograničenoj količini i do posljednjeg vremena u pogledu iste bili smo upućeni samo na plijen, koji je bio samo prigodan i malen. Municije za bacače imali smo stalno, ali u ograničenoj mjeri, iz razloga nestašice potrebnih punjenja. Borbenost boraca srednja, a moral je malo popustio nakon pauze u uspjesima dolaskom pred liniju Široki Brijeg — Mostar — Nevesinje. U tome je igrala ulogu i neprijateljska propaganda, a u posljednje vrijeme velika hladnoća. Do određivanja tablice hrane je bilo dosta, a dobivala se preko N. O. Odbora prilično uredno, a manjim dijelom od plijena. Nakon određivanja tablice ne možemo reći da ishrana u potpunosti zadovoljava, jer je obrok malen — oskudan. Odjeća je zadovoljavala dok nijesu nastupili hladni dani, međutim sada ne zadovoljava. Veliki broj boraca nema šinjela, a isto tako ni toplog veša. Obuća zadovoljava iako je većim dijelom samo od obične govede kože.

Pojava dezerterstva postala je problem poslije odlaska brigade iz zapadne Hercegovine,⁷ dok za vrijeme boravka brigade s južne strane Neretve taj problem se nije postavljao. U toku mjeseca decembra dezertiralo je ukupno 48 boraca, većinom onih koji su mobilisani za vrijeme boravka brigade na prostoru Bileća — Trebinja — Dubrovnik. Karakteristično je da je najveći broj dezertera, naročito u posljednje vrijeme, sa prostora Šuma — Dživar — Trebinjska Površ, među kojima je bilo čak i organizatora.

⁷ O tome vidi knj. 31, dok. br. 16.

Što mobilisano, što novododijeljenih iz pozadine, računajući i borce dobivene iz bivšeg Zap. herceg, partiz. odreda, bilo je oko 100 [novih boraca] u toku mjeseca decembra.

c. — *Kod susjeda:*

XIII. Juž. dalm. N.O.U brigada iz sastava IX. U. divizije nalazila se na prostoru Posušje — Imotski — Kočerin.⁸ X. Herceg. N.O.U. brigada nalazila se na prostoru Čitluk — Čule — Slepčiči. Pod kraj mjeseca nalazila se na prostoru Rabina — Kamena — Jasena, a zatim prešla na prostor G. Nevesinjskog Polja. Dijelovi X. brigade nalazili su se stalno na prostoru Kifino Selo — Krekovi.⁹ XIII. Herceg. N.O.U. brigada nalazila se na prostoru Gubavica — Rotimlja — Rabina sa privremenom koncentracijom prema Blagaj — Buna,¹⁰ dok se X. brigada privremeno nalazila na prostoru Rabina — Kamena — Jasena.

II. PROCJENA SITUACIJE:

Nakon našeg posljednjeg napada na Široki Brijeg¹¹ uz sadejstvo XIII. Juž. dalm. brigade i tenkova, neprijatelj je pojačao Široki Brijeg ljudstvom, a naročito protivkolskim oružjem postavljajući minske prepreke. Uzevši u obzir to, da neprijatelj ima zadatak ovaj svoj krak držati pod svaku cijenu dok ne izvuče snage iz Crne Gore, ocijenili smo da se Široki Brijeg može likvidirati samo uz sadejstvo jake artiljerije i tenkova, istodobno vršeći pritisak prema Mostaru od pravca Bune i Čitluka. Radi potrebe obuhvata ovog uporišta i sa sjevera, pored pomenutog, za uspješan napad na Široki Brijeg nije dostatna¹² jedna brigada.

Sa Nevesinjem je potpuno sličan slučaj kao sa Širokim Brijegom. Uz sadejstvo jake artiljerije i tenkova odsijecajući Nevesinje od Mostara, isto bi se moglo likvidirati samo jednom brigadom, s tim što bi jedna brigada bila angažovana na odsijecanju ovog garnizona od Mostara.

III. ODLUKA:

Razmotrivši ovako situaciju, odlučili smo napasti Široki Brijeg i zatražili sadejstvo XIII. Juž. dalm. brigade sa potrebnom artilerijom, a sa svoje strane zatražili smo jednu ba-

⁸ Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi knj. 31, dok. br. 112.

⁹ Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 23.

¹⁰ Opširnije o tome vidi dok. br. 14.

¹¹ Napad na to mjesto izveden je 27/28. novembra 1944. Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 16, 20 i 112.

¹² To jest dovoljna.

teriju brdskih topova, koja nam je bila ubrzo i dodijeljena. Također smo zatražili od tenkovske brigade da učestvuje u napadu. Međutim zbog zaposlenosti XIII. Juž. dalm. brigade na sektoru Posušje — Imotski, zbog toga što joj nije pristigla potrebna artilerija, kao i odlaska djelova tenkovske brigade iz Imotskog, napad je odgođen, a u tome je došlo do smjenjivanja naše brigade sa tog sektora. U zadržavanju na sektoru kod Širokog Brijega odlučili smo zauzeti defanzivan stav, i na ofanzivan način odbijati eventualne neprijateljske ispade prema nama.

U očekivanju koncentracije jake artilerije kod Nevesinja, odnosno naređenja od Štaba divizije za napad na ovo neprijateljsko uporište, odlučili smo zadržati defanzivan stav, a manevrišući na ofanzivan način odbijati neprijateljske ispade prema nama. Ujedno kontrolisati sve promjene kod neprijatelja, pa u koliko bi neprijatelj napuštao ili osjetljivo oslabio Nevesinje, tada ga napasti.

IV. TOK OPERACIJA:

1. do 16. decembra 1944. god.: Brigada se nalazila na liniji Čerigaj — Medići — Markišići — Jare sa zadatkom zatvaranja pravca Široki Brijeg — Ljubuški. Naš »I« [bataljon] uputili smo 3. XII. na prostor neposredno oko samog Ljubuškog radi razbijanja ubačenih ustaških gerilskih grupica i obezbjeđenja Ljubuškog. Ovaj bataljon je imao dobrog uspjeha u hvatanju pojedinih bandita i razbijanju njihovih grupica. Iz Širokog Brijega neprijatelj je vršio manje ispade prema nama, ali je uvijek natjeran u bjegstvo uz gubitke. Raspored bataljona bio je vrlo povoljan od Mostarskog Blata desno, do Čerigaj lijevo, sa glavnim naslonom na Trtla planinu.

17. do 21. decembra 1944. god.: Brigada u pokretu od Širokog Brijega do prostora Biograd — Udrežnje, gdje zaposjeda liniju Babja Glava — Križevac — Bilek — Vilenjak — Muknica, djelimično smenjujući XIII. Hercegovačku brigadu. Istoga dana naš izviđački vod sačekuje jedno manje odjeljenje Njemaca kod Ziljeva, razbija ga i natjeruje u grad.

21. do 31. decembra 1944. god.: Brigada se nalazila na prostoru Biograd — Udrežnje. Neprijatelj gotovo svakodnevno vršio je jače ili slabije ispade prema nama u cilju obezbjeđenja komunikacije Nevesinje — Mostar, kao i u cilju pljačke okolnih sela.¹² Mi smo usvojili taktiku sačekivanja neprijate-

¹² Riječ je o dijelovima 369. puka njemačke 369. legionarske divizije koji su tada nastojali da obezbijede redovan saobraćaj na komunikaciji Nevesinje — Mostar. Vidi Franc Srami, navedeno djelo, str. 109—114. O tome vidi i izvještaj 6. oružničke pukovnije od 28. decembra 1945 (Arhiv VII, reg. br. 13/10—1, k. 149/E).

Ija zasjedama ispred naših položaja, a gdje to nije bilo moguće radi terena, da ne bi imali gubitaka od neprijateljske artilerije, napuštali smo neprijatelja na naše položaje, a zatim ga kontranapadom najurivaii u grad. Neprijatelj je pretrpio prilične gubitke, a i mi smo redovito imali manje gubitke.

V. GUBITCI I PLIJEN:

a. — *Neprijateljski:*

Švaba: Ubijeno 41, ranjeno 61, zarobljena 3.

Ustaša: Ubijeno 6, zarobljena 23.

Zaplijenjeno: 13 pušaka, 1 pištolj, 300 metaka, 2 konja.

b. — *Vlastiti:* •

Mrtvih 4, ranjenih 12 (većim dijelom lakše).

Izgubljeno: 4 puškomitraljeza (odnijeli dezertteri, uračunavši 2 puškomitraljeza koje su odnijeli dezertteri našeg »4« još u novembru mjesecu pa nijesu uvedeni), 10 pušaka (također odnijeli dezertteri).

VI. IMENA NAŠIH RUKOVODIOCA:

Stab brigade:

Komandant major Ljubo Miljanović,¹⁴ zamj. komandanta major Omer Mrgan, pol. komesar major Jozo Bakrač, pomoćnik komesara (v.d.) Milan Miličević, načelnik štaba kapetan Franjo Tomaić.

Štab 3. bataljona:

Komandant potporučnik Luka Anđelić, zamjenik komandanta p.poručnik Danilo Nenadić (u bolnici), pol. komesar kapetan Mladen Sikimić, pom. polit, komesara poručnik Blagoje Domazet.

Stab 1. bataljona:

Komandant poručnik Petar Mandić, zamjenik komandanta p.poručnik Vojo Soldatić, polit, komesar kapetan Ljubo Semiz, pom. pol. komesara poručnik Ibro Elezović.

Štab 2. bataljona:

Komandant poručnik Vlado Kapor, zamjenik komandanta zastavnik Milko Bulut, polit, komesar kapetan Vule Sredanović, pom. pol. komesara poručnik Jefto Masleša.

¹⁴ Narodni heroj. Poginuo novembra 1945. u Hercegovini, u borbi protiv odmetnika, kao komandant 3. brigade 3. divizije KNOJ-a.

Štab 4. bataljona:

Komandant v.d. potporučnik Boro Čavaljuga, zamjenik komandanta p.poručnik Dušan Đurić, polit, komesar kapetan Luka Ratković, pomoćnik polit, komesara poručnik Ateljević Milan.

VII. IMENA NEPRIJATELJSKIH RUKOVODIOCA:

Njemačkih: Imena rukovodioca »Vražje« divizije i 118. »Jeger« divizije nepoznata. Neki Fišer¹⁵ što je bio ranije u Trebinju sada je komandant Nevesinja.

Ustaških: Satnik Dane Miloš, dopukovnik Franjo Primorac i rukovodioci VI. ustaškog zdruza (imena nepoznata).

VIII. ZAKLJUČAK:

Prema izloženom ova brigada je u potpunosti izvršila sve pred nju postavljene zadatke. Zastoj u našoj ofanzivi negativno se ispoljio na moral i borbenost kod boraca. Čak se može utvrditi da su borci voljniji napadati na neprijateljske garnizone negoli držati položaje gdje su izloženi neprekidnim neprijateljskim napadima. Velika hladnoća, slaba ishrana, slaba odjeća u stvari su po našem mišljenju neposredni uzroci dezerterstva, dok su glavni uzroci neprijateljska propaganda i kukavičluk. Mlado niže rukovodstvo i još nedovoljno iskustvo boraca uzrok je što neprijatelju nijesu nanešeni i teži gubitci, naročito na sektoru kod Nevesinja. Hitna pomoć potrebna je u zimskoj odjeći.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. pol. komesara:
Milan Milićević

Komandant, major:
Ljubo Miljanović

Za štab:
Načelnik, kapetan
Franjo Tomaić

¹⁵ Riječ je o komandantu 369. puka njemačke 369. legionarske divizije (vidi Arhiv VII, reg. br. 28—4, k. 74).

Prilozi:
Zapovjesti¹⁶ op., brojno stanje i
naoružanje, spisak dezertera,
spisak gubitaka,¹⁷ promjene kod
oficira i podoficira.

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 4
Dana 2. I u —č. 1945
Trebinje

Po uzetim podacima u akta.

S. F. — S. N.!

Načelnik štaba
potpukovnik
Drago Đukanović

Vidi Arhiv VII, reg. br. 3—5, k. 1146/11: zapovijesti Štaba 12.
hercegovačke brigade od 3, 16, 17, 18, 19, 20, 22. i 24. januara 1945. godine.
» Vidi Arhiv VII, k. 40.

PREGLED BROJNOG ST

Redni broj	J E D I N I C A	LJUDSTVA		O R U													
		po spisku	na licu	T o p o v a					B a c a č a								
				poljskih haubica	brdskih haubica	brdskih	protiv-kolskih	pješađijskih	teških	srednjih lakih	džon-bul	protivtenkov. pušaka					
1	Štab brigade	14	12														
2	I. bataljon	259	238							1							
3	II — „ —	216	182								1						
4	III — „ —	312	296							1	1					1	
5	IV — „ —	244	218							1	1					1	
6	Brig. intendant.	77	70														
7	— „ — ambulanta	54	54														
8	Četa prat. oruda	55	52					1	4								
9	— „ — za vezu	102	94														
10	Izviđačka četa	40	39														
11	Tehnička četa	62	59														
S V E G A :		1435	1314					1	7	3						2	

Politički komesar,
Momir Kapor

¹ Kopija oris
mastilom, objašnjt
VII, reg. br. 1—7, i

BR. 9
 ANJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA SREDNJOBOSANSKE BRIGADE 53. NOU DIVIZIJE OD 1. JANUARA 1945. GODINE¹

BROJNO [STANJE]

ljudstva, oružja, municije, motornih vozila, komore i minerske sprema na dan 1. I. 1945. g.

Ž	J	A	TENKOVA				oklopnih automobila	AVIONA		MUNICIJE							MOTORNA VOZILA					KOMORA				MINERSKO ODJELJENJE			
			Ručnih bombi		strijelice	pištolja		poljske haubice	brdske haubice	brdske haubice	brdske	protiv-kolske	pješađijske	za topove				za bacače			Automobili		bicikli	konji			eksploziva	nagaznih mina	
			ofanz.	defanz.										teške	srednje	lake	džon-bul	protivtenkov. puška	pušane i mitraljeske	strojničke	teretni	poluteretni		osobni	motor-bicikla	jahači			tovarni
				3	9													100			1		6	2					
50	13		1	8	26	20	40										28						3	23					
43	13		3	12	28	20	19																4	23					
84	15		3	9	19	27	23										19	5	50	17205	667			5	28				
61	17		3	14	22	29	32										17	5	20	9790	540			4	31				
42	1			11	6	12	5																2	40					
20	1			4	2	13	7																1						
30	1			2	1	7	8																2	14					
55	3			14	4	7	8																1	11					
2	3			33	2	32	21																	2					
44	1			4	5	9	7																	7					300
31	68		10	114	124	176	170							47	144	15	70	52945	5892			1	28	181				300	

M. P.

Komandant,

nala (formular štampan, jedinice i brojevi upisani rječima, riječi pisane na mašini, latinicom) u Arhivu 1421.

¹ Riječi »pri diviziji« su dopisane mastiljavom olovkom.

² Odnosi se na broj pušaka.

³ Odnosi se na broj strojnica.

Nenaoružanog ljudstva u brigadi

RAZLIKA U LJUDSTVU

1. I. 1945. god. po spisku ljudstva
 15. XII. 1944. god. po spisku ljudstva

61 drug novomobilisan u mjesecu decembru u NOV po spisku

1. I. 1945. god. ljudstva
 1. I. 1945. god. na licu ljudstva

Opravljanje:

- 1) U bolnici
- 2) U Vojnoj akademiji
- 3) Na kursu pri diviziji²
- 4) Na službenom putu
- 5) U ambulanti
- 6) Na odsustvu
- 7) Izostalo iza jedinice

RAZLIKA U ORUŽJU

1. U akciji s neprijateljem zarobljeno
 Dobiveno od Saveznika
 15. XII. 1944. g. po spisku

1. I. 1945. god. po spisku

Opravljanje:

- 1.) Odnijeli drugovi koji su otišli na kurs
- 2.) Rashodovano

2.) U akcijama s neprijateljem u mjesecu decembru zarobljeno p. mit.
 15. XII. 1944. god. po spisku

1. I. 1945. god. po spisku

Zarobljeno od četnika 3 p. mitraljeza.

3.) U borbama s neprijateljem zarobljeno od četnika Od Saveznika primljeno
 15. XII. 1944. god. po spisku

1. I. 1945. god. po spisku

Zarobljeno od četnika 1 strojnica 26. decembra 1944.

Politkomesar — major:
 Momir Kapor

Komandant •
 (si. ot

BR. 9

A I NAORUŽANJA SREDNJOBOSANSKE BRIGADE 53. NOU DIVIZIJE OD 1. JANUARA 1945. GODINE¹

BROJNO [STANJE]

oružja, municije, motornih vozila, komore i minerske sprema na dan 1. I. 1945. g.

TENKOVA		AVIONA		MUNICIJE											MOTORNA VOZILA					KOMORA					MINERSKO ODJELJENJE		
strojnica	pištolja	Ručnih bombi		oklopnih automobila	za topove				za bacače				protivtenkov. puška	puščane i mitraljeske	strojničke	Automobili				konji					eksploziva	nagaznih mina	
		ofanz.	defanz.		poljske haubice	brdske haubice	brdske haubice	protiv-kolske	pješačijske	teške	srednje lake	džon-bul				teretni	poluteretni	osobni	motor-bicikla	bicikli	jahači	tovarni	tegleći	kola			
3	9													100			1	6	2								
8	26	20	40										28		9642	420			3	23							
12	28	20	19										5		7900	580			4	23							
9	19	27	23										19	5	50	17205	667			5	28						
14	22	29	32										17	5	20	9790	540			4	31						
11	6	12	5												710	990			2	40							
4	2	13	7												520	200			1								
2	1	7	8										47	80		800	100			2	14						
14	4	7	8												1910	825			1	11							
33	2	32	21												1600	1470					2						
4	5	9	7												2868						7				300		
114	124	176	170						47	144	15	70	52945	5892				1	28	181				300			

M. P.

Komandant,

impan, jedinice i brojevi upisani
i na mašini, latinicom) u Arhivu² Riječi »pri diviziji« su dopisane mastiljavom olovkom.³ Odnosi se na broj pušaka.⁴ Odnosi se na broj strojnica.

Nenaoružanog ljudstva u brigadi 399

RAZLIKA U LJUDSTVU

1. I. 1945 god. po spisku ljudstva 1435
15. XII. 1944 god. po spisku ljudstva 1374
Razlika 61

61 drug novomobilisan u mjesecu decembru u NOV

po spisku
1. I. 1945. god. ljudstva 1435
1. I. 1945. god. na licu ljudstva 1314
Razlika 121

Opravdanje:

1) U bolnici 38
2) U Vojnoj akademiji 2
3) Na kursu pri diviziji² 10
4) Na službenom putu 7
5) U ambulanti 57
6) Na odsustvu 5
7) Izostalo iza jedinice 2
Ukupno 121

RAZLIKA U ORUŽJU

1. U akciji s neprijateljem zarobljeno 35
Dobiveno od Saveznika 50
15. XII. 1944. g. po spisku 755
Ukupno 840
1. I. 1945. god. po spisku 831³
Razlika 9

Opravdanje:

1.) Odnijeli drugovi koji su otišli na kurs 5
2.) Rashodovano 4
Ukupno 9

2.) U akcijama s neprijateljem u mjesecu decembru zarobljeno p. mit. 3
15. XII. 1944. god. po spisku 62
Ukupno 65
1. I. 1945. god. po spisku 68
Razlika 3

Zarobljeno od četnika 3 p. mitraljeza.

3.) U borbama s neprijateljem zarobljeno od četnika 1
Od Saveznika primljeno 50
15. XII. 1944. god. po spisku 64
Ukupno 115
1. I. 1945. god. po spisku 114⁴
Razlika 1

Zarobljeno od četnika 1 strojnica 26. decembra 1944. god.

Politkomesar — major:
Momir KaporKomandant — kapetan:
(si. odsutan)

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA BRIGADE NARODNE ODbrane ZA HERCEGOVINU OD 1. JANUARA 1945. GODINE¹

ŠTAB
BRIGADE N. ODbrane
ZA HERCEGOVINU
K. pov. br. 117
1. januar 1945. g.
Ljubinje

PREGLED

Brojnog stanja ljudstva i stoke brigade N.O. za Herc.
na dan 31. decembra 1944. god.²

Redni broj	JEDINICA	KOJE LJUDSTVO	LJUDSTVO PO SPISKU					S V E G A	LJUDSTVO U RASHODU					S V E G A		
			Oficira	Politkoma	Podoficira		Boraca		Oficira	Politkoma	Podoficira		Boraca			
					M.	Ž.	M.				Ž.	M.	Ž.		M.	Ž.
1.	1. BATALJON	Oficira	4													
		Politkoma		12												
		Podoficira			3											
		Boraca				167	2	178 ³				14	1	15		
2.	2. BATALJON	Oficira	2													
		Politkoma		12												
		Podoficira			4											
		Boraca				142	3	163				18	2	20		
3.	3. BATALJON	Oficira	2													
		Politkoma		12						1						
		Podoficira			2											
		Boraca				145	2	163				21	1	23		
4.	4. BATALJON	Oficira	3													
		Politkoma		13												
		Podoficira			4											
		Boraca				150	2	172				9		10		
5.	5. BATALJON	Oficira	4													
		Politkoma		13												
		Podoficira			6											
		Boraca				155	2	180				23	1	24		
6.	ZAŠTITNA ČETA pri OZN-i TREBIJNE	Oficira	3													
		Politkoma		4												
		Podoficira			6											
		Boraca					29	42								
7.	ŠTAB i pri ŠTABU BRIGADE N.O.	Oficira	7													
		Politkoma		4												
		Podoficira			12	1										
		Boraca					60	84								
U K U P N O :			25	70	37	1	838 ⁴	11	982 ⁵		2		85	5	92	

P R E G L E D

Red. br.		Oficira	Politkoma	Podoficira		Boraca		SVEGA:
				m.	ž.	m.	ž.	
1.	UKUPNO PO SPISKU:	25	70	37	1	838	11	982
2.	UKUPNO U RASHODU:	—	2	—	—	85	5	92
3.	SVEGA NA LICU:	25	68	37	1	753	6	890

OBJAŠNJENJE RASHODA:

1 politkomesar i 1 pomoć, politkomesara četa nalaze se na političkom kursu.

4 drugarice nalaze se na bolničkom kursu a 1 drugarica — bolesna u bolnici.

12 boraca nalazi se na bolničkom kursu a 73 borca u bolnici na liječenju.

NAPOMENA:

Pored pokazanog broja ljudstva imamo po jedan vod kao zaštitu Otsjecima OZN-e u Stocu, Ljubuškom i Bileći, — ukupno 67 boraca a koji nisu uneseni u ovaj pregled.

Od pokazanih 73 borca u bolnici treba odbiti 12 boraca (2 otpuštena kući kao nesposobni, 2 prekomandovani a 8 dezertiralo). U narednom pregledu isto će biti odbijeno od ljudstva po spisku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. Politički komesar,
Drago Ivanović

V.d. Komandant — major,
Jovan Andrić

M. P.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 38/3—16, k. 222.

¹ Pregled je upućen štabu Bosansko-hercegovačke divizije Korpusa narodne odbrane (vidi Arhiv VII, reg. br. 38/1—16, k. 222: sprovedni akt od 28. januara 1945. zaveden kod štaba ove divizije 11. marta 1945. kao akt 3. brigade).

» i * Zbir pogrešan; treba: 188 i 848.

BR. 11

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. DIVIZIJE OD 2. JANUARA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA NA PROSTORU KONJIC — BUSOVACA¹

STAB
X. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.VJ.
Str. pov. br. 5
Dne 2. januara 1945. g.

Mjesečni operacijski izvještaj
za mjesec decembar 1944. g.

ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ — OP

Izvještaj o akcijama jedinica ove divizije u mjesecu decembru 1944. godine:

27. XI. 1944. Jedna četa IX. brigade dočekala je kod s. Mehurića 200 ustaša iz Busovače i nakon dvočasovne borbe potisnula ih natrag prema Busovači.² Ubijeno 5, a ranjeno 11 neprijateljskih vojnika, bez vlastitih gubitaka.
Jedan bataljon iste brigade napao je iz zasjede kod s. M. Sotnica kolonu od 50 Njemaca. Ubijeno 7, a ranjeno 3 Njemca, bez vlastitih gubitaka.
28. XI. 1944. 300 ustaša Kreševačke i Kiseljačke bojne³ sa nešto Njemaca iz Busovače napali su položaje I. bataljona IX. brigade kod s. Pobrđa. Neprijatelj je odbijen. Ubijeno 8, a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubitci: 4 poginula, 3 ranjena i 1 zarobljen.
29. XI. 1944. Neprijatelj je ponovo napao položaje I. bataljona IX. brigade kod s. Bukovci. Nakon duže borbe ubijeno je 7, a ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubitci 1 poginuo.

¹ Dokumentat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—2, k. 855.

* Borba je vođena protiv 1. i 2. satnije 5. bojne 1. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi knj. 31, dok. br. 111).

³ U Kiseljaku je tada bila 4. bojna 1. ustaškog stajaćeg zdruga. Vidi relacije toga zdruga od 6. i 19. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1/1—80 i 2/1—35, k. 59).

Jedan bataljon IX. brigade napao je kod s. V. Sotnica neprijateljsku motorizovanu kolonu. Ubijeno 10, a ranjeno 10 Njemaca. Vlastiti gubitci 3 ranjena.

30. XI. 1944.

Bez dodira sa neprijateljem.

1. XII. 1944.

Jedan bataljon VII. brigade napao je iz zasjede kod s. Buhotine neprijateljsku motorizovanu kolonu. Ubijeno 5, a ranjeno više Njemaca, bez vlastitih gubitaka. Uništeno: 3 kamiona, 1 radio-stanica, veća količina sanitetskog materijala i druge vojničke spreme. Oštećeno: 1 kamion. Zaplijenjeno: 2 puške, 100 puščanih metaka, 3 bombe, 2 opasača, 2 fišeklije, 12 čebadi, 4 porcije i 1 sanduk raznog sanitetskog materijala i sprave za zubnu ljekariju.

2. XII. 1944.

Dva bataljona VII. brigade napali su na Kobiljoj Glavi 2 neprijateljske pješačke kolone.⁴ Ubijeno: 31, ranjeno 19, a zarobljeno 7 Njemaca i Čerkeza. Vlastiti gubitci: 2 ranjena, 1 nestao. Zaplijenjeno: 14 pušaka, 4 noža, 13.550 puščanih metaka, 16 ručnih bombi, 5 opasača, 5 šatorskih krila, 13 ranaca, 6 fišeklija, 2 uprtača, 19 čebadi, 5 čaršava, 2 sedla, 2 tegleća pribora, 2 konja, 2 mazge i 135.000 srpskih dinara.

3. XII. 1944.

Tri bataljona VII. brigade napali su neprijateljsko uporište u s. Rakovica i tri neprijateljske kolone na Kobiljoj Glavi. Ubijeno 51, ranjeno 17 a zarobljena 3 neprijateljska vojnika. Vlastiti gubitci: 2 poginula, 12 ranjenih i 1 nestao. Uništeno: 33 kamiona, većinom sa prikolicama, natovarenih sa ratnim materijalom, i veća količina benzina i municije. Oštećeno 2 kamiona. Zaplijenjeno: 1 flak, 1 teški mitraljez, 6 pušaka, 3 pištolja, 1 raketni pištolj, 1 dvogled, 12 bombi, 15 raketli, 17 ranaca, 29 čebadi, 28 kg duhana, 6 l. ulja.

Jedan bataljon IX. brigade napao je neprijateljsko uporište kod Gustog Graba, oda-

⁴ Riječ je o njemačkim jedinicama koje su se tada povlačile preko Sarajeva ka Slavonskom Brodu. Opširnije o njima vidi knj. 31, dok. br. 35 i 120.

kle je neprijatelj djelimično potisnut. Ubijeno 7, a ranjeno 4 neprijateljska vojnika, bez vlastitih gubitaka. Jedan bataljon iste brigade sukobio se na komunikaciji Kiseljak — Busovača sa 150 ustaša. Ubijeno 7, a ranjeno 6 ustaša. Bez vlastitih gubitaka.

Jedan bataljon Vis.-Fojn. odreda vodio je borbu sa neprijateljem jačine 250 Njemaca i ustaša i 7 tenkova kod Vel. Hrastovi — Gaja 1 Brezova Kosa.⁵ Nakon tričasovne borbe naše su se snage povukle radi nadmoćnosti neprijatelja. Ubijeno 9, a ranjeno 17 nepr. vojnika. Vlastiti gubitci: 1 poginuo i 2 ranjena.

4. XII. 1944. Dva bataljona VII. brigade napali su neprijateljsku kolonu kod Han Ploče. Ubijeno 30, ranjeno 11, a zarobljeno 8 Njemaca i ustaša. Vlastitih gubitaka nije bilo. Zaplijenjeno 1 t. mitraljez, 8 pušaka, 420 puščanih metaka, 5 ručnih bombi, 7 šatorskih krila, 2 opasača, 27 čebadi i 1 pisaća mašina.

5. XII. 1944. Jedna četa Vis.-Fojn. odreda vodila je borbu sa neprijateljem jačine 200 Čerkeza sa 2 topa i 1 tenkom kod Brezove Kose. Neprijatelj je nakon dvočasovne borbe odbačen u Kiseljak. Ubijeno 9, a ranjeno 22 nepr. vojnika. Vlastiti gubitci: 1 ranjen.

Snage IX. brigade odbile su kod s. Mehurića njemačku patrolu jačine 80 vojnika. Gubitci neprijatelja nepoznati. Vlastiti gubitci: 1 ranjen.

Jedno odjeljenje I. Art. divizionu gađalo je grupu ustaša kod s. Dubrave i raspršilo ih. 2 ustaša ranjena. Vlastitih gubitaka nije bilo. Zaplijenjeno: 2 konja, 1 kola i ručni dvogled.

6. XII. 1944. Jedno odjeljenje I. Art. divizionu gađalo je sa Brezove Kose neprijatelja u s. Gomjenica. Ubijeno 10, a ranjeno 5 neprijateljskih vojnika, bez vlastitih gubitaka.

⁵ Opširnije o dejstvima Visočko-fojničkog NOP odreda vidi knj. 31, dok. br. 124. Po naredenju Štaba 5. korpusa NOVJ od 24. decembra 1944 (vidi knj. 31, dok. br. 93) on je 9. januara 1945. rasformiran, a ljudstvo upućeno za popunu jedinica 10. divizije. O tome vidi izvještaj Štaba 10. NOU divizije od 14. marta 1945 (Arhiv VII, reg. br. 29—6, k. 462/A).

7. XII. 1944. Po jedan bataljon VII. brigade napali su neprijateljske kolone kod Han Ploče, kod s. Kobilja Glava i kod s. Hadžići. Ubijeno 26, ranjeno 8, a zarobljena 2 Njemca i ustaše. Vlastitih gubitaka nije bilo. Uništen 1 motocikl. Jedan vod IX. brigade srušio je kod Kakanja 1 voz. Ubijen 1 ustaša i 1 željezničar, a zarobljeno 3 domobrana, 1 Njemaac, 2 Čerkeza i 5 željezničara. Uništeno: 1 lokomotiva i 3 vagona sa ugljenom. Jedno odjeljenje I. Art. divizionu gađalo je prikupljanje neprijatelja kod Gromiljaka. Gubitci neprijatelja nepoznati. Vlastitih gubitaka nije bilo.
8. XII. 1944. Jedan bataljon VII. brigade napao je njemačku kolonu kod Gladnog Polja. Ubijeno 50, a zarobljena 3 Njemca. Vlastitih gubitaka nije bilo. Uništeno 12 kamiona, 1 flak i radio-stanica. Jedan bataljon iste brigade vodio je borbu kod Han Ivice sa 180 ustaša i domobrana.⁶ Neprijatelj je odbijen. Ubijeno 4, a ranjeno 2 neprijateljska vojnika. Vlastiti gubitci: 1 poginuo. Jedan bataljon iste brigade digao je u vazduh 1 voz između Tarčina i Raštelice. Ubijeno 2, a zarobljena 2 neprijateljska vojnika. Bez vlastitih gubitaka. Uništeno: 1 lokomotiva, 3 vagona i 1 most, dužine 8 m. Zaplijenjena 1 puška i 50 pušanih metaka. Jedan bataljon IX. brigade napao je kod s. Očenići neprijateljsku motorizovanu kolonu u pratnji tenkova.⁷ Ubijeno 80, a ranjeno 40 nepr. vojnika. Vlastitih gubitaka nije bilo. Oštećeno: 1 tenk, 2 kamiona i 1 motocikl. Jedno odjeljenje I. Art. divizionu gađalo je iz s. Smajilovići neprijateljsku kolonu kod Gromiljaka. Neprijateljska kolona se je vratila u Kiseljak. Jedno odjeljenje istog divizionu gađalo je sa Brezove Kose neprijatelja na raskrsnici cesta Kiseljak — Fojnica — Busovača. Gubitci neprijatelja nepoznati, a vlastitih nije bilo.

⁶ Borba je vođena protiv dvije ojačane satnije 4. bojne 1. ustaškog stajaćeg zdrugu. Opširnije o tome vidi relaciju toga zdrugu od 19. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 2/1—35, k. 59).

⁷ Taj napad je izveo 2. bataljon te brigade. Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 111.

9. XII. 1944. Jedna četa IX. brigade uz sadejstvo 1 odjeljenja I. Art. divizionu napalo je kod s. Bukovci neprijateljsku motorizovanu kolonu. Gubici neprijateljski nepoznati, a vlastitih gubitaka nije bilo. Oštećena 2 kamiona.
10. XII. 1944. Jedna četa VII. brigade napala je kod s. Grivići manju grupu ustaške milicije, koja je raspršena. Zarobljena 2 milicionera. Zaplijenjeno: 9 pušaka, 1 pištolj, 30 ručnih bombi, 1.400 puščanih metaka, 2 opasača, 2 fišeklije i 2 porcije. Uništeno 3 puške i 1.200 puščanih metaka.
- Dvije čete XVII. brigade napale su neprijateljsko uporište kod rijeke Kraljušćice, na želj. prugi Rama — Konjic, koje je branilo 40 do 50 ustaša. Zauzet je 1 bunker i 1 utvrđena kuća. Ubijeno 3, a ranjena 4 neprij. vojnika. Vlastiti gubitci: 1 poginuo i 2 ranjena. Želj. pruga prekinuta na 2 mjesta u dužini od 50 metara.
11. XII. 1944. Dva bataljona IX. brigade napala su neprijateljsko uporište kod Gustog Graba, kojeg je branilo 250 Čerkeza.⁸ Neprijatelja nije uspjelo protjerati radi žilavog otpora. Ubijeno 21, a ranjeno 17 Čerkeza. Vlastiti gubitci: 1 poginuo, a 4 ranjena.
12. XII. 1944. Dvije čete Vis.-Fojn. odreda napale su neprijateljsku kolonu jačine 150 Njemaca i ustaša sa 2 tenka kod Brezove Kose i Jehovca. Nakon dvočasovne borbe neprijatelj je protjeran prema Bilalovcu. Ubijeno 13, a ranjeno 8 nepr. vojnika. Vlastiti gubitci: 2 ranjena. Oštećeno: 4 velika kamiona. Zaplijenjeno: 700 puščanih metaka.
- Dva bataljona IX. brigade ponova su napala neprijateljsko uporište kod Gustog Graba, kojeg su ovog puta branili 350 Čerkeza sa 2 bacača i 15 mitraljeza. Uporište nije zauzeto. Ubijeno 18, a ranjeno 23 nepr. vojnika. Vlastiti gubitci: 1 poginuo i 11 ranjenih.

⁸ Riječ je o pripadnicima bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa. Opširnije o njima vidi knj. 31, dok. br. 38 i 111 (objašnjenje br. 9).

13. XII. 1944. Jedan ojačan bataljon VII. brigade napao je nepr. kolone kod Kobilje Glave i Gladnog Polja. Ubijeno: 75, ranjeno 15 a zarobljen 1 neprijateljski vojnik. Vlastiti gubitci: 8 poginulih i 10 ranjenih. Uništeno: 9 kamiona sa ratnim materijalom i 1 luksuzni auto. Oštećeno: 1 kamion. Vlastiti gubitci u oružju: 1 mitraljez, 1 strojnica i 1 nož, koji je uništen od nepr. artiljerije.

Dva bataljona i diverzantska grupa Vis.-Fojn. odreda napali su na komunikaciji Kiseljak — Busovača kod Brezove Kose nepr. kolonu, a na želj. pruzi Kakanj — Lašva kod Viduše jedan voz.⁹ Ukupno ubijeno: 150 nepr. vojnika. Uništeno: 1 lokomotiva, 3 vagona i 2 kamiona. Oštećeno 5 vagona. Porušeno 60 m želj. pruge. Vlastiti gubitci: 1 poginuo, 1 ranjen.

Jedno odjeljenje Art. divizionu gađalo je sa Brezove Kose na nepr. koncentraciju kod Gromiljaka. Gubitci kod neprijatelja nepoznati. Vlastitih gubitaka nije bilo.

14. XII. 1944. Jedan bataljon VII. brigade i 2 bataljona Vis.-Fojničkog odreda napali su nepr. motor. kolonu kod s. Krčevine. Ubijeno: 50, a ranjen veći broj neprijateljskih vojnika. Vlastitih gubitaka nije bilo. Oštećeno 12 kamiona.

Jedan bataljon IX. brigade napao je i/, zasjede neprijateljsku kolonu kod s. Bukovci. Ubijeno: 32, a ranjena 40 neprijat. vojnika. Vlastiti gubitci: 1 poginuo i 5 ranjenih. Jedan bataljon iste brigade srušio je između Kakanja i Lašve njemački željezn. transport sa 750 ranjenika i 60 pratioca. Ubijeno: 780 neprijateljskih vojnika.¹⁰ Vlastitih gubitaka nije bilo. Uništeno: 3 vagona. Zaplijenjeno: 1.000 pušćanih metaka i nešto ratnog materijala. Dva bataljona iste brigade napala su neprijatelja u s. Bare — Jazvine, koji je imao namjeru da prođe prema Travniku. Ubijeno: 9, a ranjeno 14

• O tome vidi knj. 31, dok. br. 167.

¹⁰ Prema izvještaju 9. krajiške brigade, napad na voz je izvršen 15. decembra 1944, a u napomeni br. 12 uz isti dokumenat piše da su Nijemci imali 22 poginula i 16 ranjenih vojnika (vidi knj. 31, dok. br. 111).

neprijateljskih vojnika. Vlastitih gubitaka nije bilo.

Jedan bataljon Vis.-Fojn. odreda vodio je borbu kod Sebinja sa neprijateljem jačine 300 Njemaca. Nakon 5-časovne borbe naše su se snage pred nadmoćnim neprijateljem povukle prema s. Džindići. Neprijateljski gubitci nepoznati, dok vlastitih nije bilo.

Jedna baterija I. Art. divizionu tukla je neprijatelja sa Brezove Kose u Gromiljaku. Uništen 1 kamion i 1 luksuzni auto. Gubitci neprijatelja nepoznati, dok vlastitih nije bilo.

15. XII. 1944.

Jedan bataljon VII. brigade napao je iz zasjede neprijateljsku motor, kolonu kod Brezove Kose. Gubitci neprijatelja nepoznati, a vlastitih nije bilo. Uništeno 2 kamiona i 1 luksuzni auto.

Jedan bataljon IX. brigade napao je iz zasjede neprijateljsku kolonu kod s. Bukovci, jačine 2 tenka i 8 kamiona. Ubijeno 8, a ranjeno 7 neprijateljskih vojnika. Bez vlastitih gubitaka.

Jedan bataljon Vis.-Fojn. odreda napao je kod Brezove Kose neprijateljsku kolonu od 3 tenka, 5 bornih kola i 48 motornih vozila. Ubijena 2 neprijateljska vojnika. Vlastiti gubitci 2 ranjena. Oštećena 3 neprijateljska motorna vozila.

Akciju VII. brigade i Vis.-Fojn. odreda potpomagala je 1 baterija I. Art. divizionu, koja je ubila 5, a ranila 11 neprijateljskih vojnika.

16. XII. 1944.

Jedan bataljon VII. brigade i jedan bataljon Vis.-Fojn. odreda vodili su borbu sa neprijateljskim osiguranjem kod Brezove Kose. Ukupno ubijeno: 80, a ranjeno 35 Njemaca. Vlastiti gubitci: 2 poginula i 10 ranjenih. Uništen: 1 motocikl. Zaplijenjeno nešto ratnog materijala.

Jedna baterija I. Art. divizionu gađala je sa Brezove Kose nepr. kolonu na komunikaciji Kiseljak — Busovača. Spaljena 3 kamiona i 1 luksuzni auto. Zarobljeno 3 Njemca.

17. XII. 1944. Jedan bataljon VII. brigade napao je nepr. pješačku kolonu kod Gladnog Polja i digao u vazduh 1 voz kod Zovika na komunikaciji Konjic — Sarajevo. Ukupno ubijeno: 40, ranjeno 10, a zarobljeno 8 neprijateljskih vojnika. Vlastitih gubitaka nije bilo. Zaplijenjeno: 4 puške, 2 ranca, 4 čebeta, 30 košulja i druge spreme. Uništeno: 5 vagona sa ratnim materijalom i hranom. Oštećene 2 lokomotive i 17 vagona.¹¹

Snage XVII. brigade vršile su čišćenje prostorija: s. Višnjani — s. Maglice — s. Orašac — Proslapska Planina i s. Crkvice — s. Kozice — Peđi Do od neprijateljske milicije. Ubijeno 3, a ranjeno 2 milicionera, bez vlastitih gubitaka. Diverzantska grupa iste brigade na želj. pruzi Ostrožac — Rama srušila je 1 most dužine 9 m i razrušila prugu na 4 mjesta.¹²

18. XII. 1944. Dva bataljona IX. brigade napala su iz zasjede kod s. Bukovci i k. 621 neprijateljsku kolonu od 500 motornih vozila. Ubijeno: 30, a ranjeno 20 nepr. vojnika. Vlastiti gubitci: 3 poginula, 7 ranjenih i 2 nestala. Uništeno: 1 tenk, 18 kamiona, 5 motocikla, 1.000 ručnih bombi, 25 autoguma, 1.000 l benzina i drugog ratnog materijala. Zaplijenjeno: 3 »Šarca«, 1 tromblon, 1 automatska puška, 2 pištolja, 3 raketna pištolja, 500 puščanih metaka, 1 pronalazač mina, 1 pisaača mašina i druge spreme. Izgubljeno 1 džon-bul i 2 puškomitraljeza.

Jedan bataljon Vis.-Fojn. odreda napao je nepr. uporište u Bošnjacima, jačine 20 Njemaca. Ubijen 1, a zarobljeno 14 Njemaca. Vlastiti gubitci: 1 ranjen. Zaplijenjeno: 15 pušaka, 400 puščanih metaka, 20 fišeklija, 5 šatorskih krila, 5 ranaca, 13 čebadi i druge spreme. Dva bataljona istog odreda napali su kod Brezove Kose neprijateljske kolone od ukupno 7 tenkova i 200 kamiona. Ubijeno 15, a ranjena 2 nepr. vojnika. Vlastiti gubitci: 1 ranjen. Uni-

¹¹ O neprijateljskim gubicima vidi i knj. 31, dok. br. 120, objašnjenje br. 9.

¹² Opširnije o dejstvima te brigade u decembru 1944. vidi kni. 31, dok. br. 113.

štena 3 kamiona. Zaplijenjeno 180 pušćanih metaka, 10 okvira i 1 dvogled.

19. XII. 1944. Jedan bataljon Vis.-Fojn. odreda vodio je borbu kod s. Sebinje sa neprijateljem jaćine 700 Njemaca. Nakon 5-ćasovne borbe naše su se snage povukle prema s. Džindići, radi nadmoćnosti neprijatelja. Ubijeno: 30, a ranjeno 30 neprij. vojnika. Vlastiti gubitci: 1 poginuo, a 3 ranjena.
20. XII. 1944. Bez dodira sa neprijateljem.
21. XII. 1944. Jedan bataljon VII. brigade napao je nepr. motor, kolonu kod s. Krćevine. Ubijeno 5, nekoliko ranjeno, a zarobljen 1 neprijateljski vojnik.

IS

BR. 12

ZAPOVIJEST ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 2. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINIĆA ZA NAPAD NA UPORIŠTA NA KOMUNIKACIJI BRĆKO — CELIĆ¹

ŠTAB
XVII UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. op. br. 12
2 januara 1945 g.

ZAPOVE ST
(Sekcija Bijeljina — Tuzla 1 : 100:000)

U Bijeljini nalazi se oko 2.000 neprijateljskih vojnika sa jednim topom, dva tenka i oko 40 kamiona.² Neprijatelj vrši manje ispade iz Bijeljine u cilju pljaćke i izviđanja naših snaga. U Brezovom Polju nalazi se oko 150—200 Nemaca i četnika,³ koji osiguravaju komunikaciju Bijeljina — Brćko.

" Redakcija nije uspjela pronaći završetak dokumenta.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—/I, k. 1125.

* Rijeć je o Pukovskoj grupi »Skenderbeg« (vidi dok. br. 21 i 25).

⁵ Na prostoru oko s. Brezovog Polja tada su se nalazili četnici 2. grupe Majevićkog korpusa. Vidi dnevnik ove grupe iz 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11574).

Neprijatelj drži komunikaciju Čelić — Pukiš — Brčko za osiguravanje samoga Brčkog⁴ i izvlačenja bjeljinskog garnizona također prema Brčkom.

U Čeliću nalazi se oko 400 belogardijaca,⁵ 60 Nemaca. Prema današnjim podacima neprijatelj je pojačao svoju posadu u Čeliću sa još 150 belogardijaca. Naoružanje neprijatelja je dva brdska topa, jedan protivkolski top, dva teška bacača i više automatskog oružja. Neprijatelj je utvrđen u zgradama a oko mesta izradio je bunkere od drveta i zemlje, što mu predstavlja spoljnu odbranu samog uporišta.

U Pukišu se nalazi oko 150 Nemaca. Prema nekim podacima neprijateljska artiljerija nalazi se kod Han Trešnjice.

Neprijatelj je glavninu svojih snaga sa sektora Bijeljine izvukao preko Brčkog⁶ a kao što se vidi iz gore iznetog manje snage zadržao na liniji Bijeljina — Brčko i Brčko — Čelić, sa ciljem vezivanja naših snaga za sebe, osiguranja Brčkog i izvođenja pljačke iskorišćavajući bogate krajeve Semberije.

Da bi stvorili pogodnije uslove za likvidaciju Bijeljine i ugrozili samo Brčko sa jedinicama 17 i 28 divizije odlučili smo da se likvidiraju neprijateljska uporišta na komunikaciji Brčko — Čelić kordinirajući rad na sektoru Bijeljine.

U vezi s tim,

NAREĐUJEMO:

1.) II Krajiška brigada sa svojim snagama noću 3/4 ovog meseca izvršice napad i likvidirati neprijateljski garnizon u Čeliću.⁷ U toku sutrašnjeg dana pripremiti jedinice vojnički i politički za taj napad. Sa komandnim kadrom bataljona i četa izvršiti izviđanje Čelića i dati detaljnije direktive bataljonima. Brigade će pre početka napada porušiti most na komunikaciji Čelić — Pukiš kod kote 150 i dati osiguranje iz pravca Pukiša povezujući se sa 15 brigadom koja će u isto vreme napadati Pukiš i dalje osiguravati akciju na Čelić od Brčkog.

⁴ U pomenutim mjestima tada su se nalazili dijelovi 7. SS divizije »Princ Eugen« i jedinice ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije (vidi dok. br. 15, 25 i 155).

⁵ Odnosi se na pripadnike bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa. U decembru 1944. i januaru 1945. na sektoru Brčko — Čelić bili su ostaci 1. i 2. puka toga korpusa. Vidi Arhiv VII, reg. br. 12/1, k. 2: »Veliki pokreti povlačenja na Jugoistoku«, skica 22—24. O tome vidi i knj. 30, dok. br. 100, objašnjenje br. 7.

⁶ Tokom decembra 1944. preko Bijeljine i Brčkog povlačila se njemačka 11. vazduhoplovno-poljska divizija (vidi Arhiv VII, reg. br. 12/1, k. 2: »Veliki pokreti povlačenja na Jugoistoku«, skica br. 17, 18 i 19). O tome vidi i dok. br. 35, objašnjenje br. 7.

⁷ i ⁹ To mjesto tada nije bilo zauzeto. Opširnije o dejstvima pomenutih brigada vidi dok. br. 69.

Zapadno brigada mora držati vezu sa jedinicama 25 divizije⁸ i kontrolisati teren da ne bi bila iznenađena od četničkih bandi. Štab brigade neka predvidi brigadnu rezervu.

2.) 15 Majevička brigada noću 3/4 ovog meseca sa svim svojim jedinicama izvršiće napad i likvidirati neprijateljsko uporište Pukiš.⁹ Po likvidaciji Pukiša brigada će se postaviti na prostoriju Kat¹⁰ — Han Miladija — Gluha Bara sa zadatkom da sve vreme akcije na Čelić osigura pravac od Brčkog da ne bi neprijatelj dovukao pojačanje. U tom cilju brigada mora izvesnim svojim delovima vršiti pritisak prema Potočarima glavninu snaga držati na napred pom. liniji kako bi mogla otkriti neprijateljske namere, intervencije a zatim ga na pogodnom mestu brzim manevrom opkoljavanja uništavati. Potrebno je porušiti cestu koja vodi prema Brčkom, napraviti zaseke kako bi se sprečilo prodiranje neprijateljske motorizacije. Brigada neka održava tesne veze sa jedinicama Druge [krajiške] brigade, koje će napadati Čelić, i jedinicama VI proleTERSke brigade, koje će u to vreme na liniji Ražljevo — Popovo Polje osiguravati bok naših jedinica i vršiti napad na cestu Brezovo Polje — Brčko. Ukoliko na svom pokretu prema zadatku bude naišla na četničke grupe na terenu mora iste energično napasti i proterati i oko istih se mnogo ne zadržavati.

3.) VI ProleTERSka brigada jedan svoj bataljon postaviće na prostorije Gornje Zabrde — Srednje Zabrde — Prokoš sa zadatkom kontrole terena prema Begutovom Selu i Loparima. Sa ostala tri bataljona prebaciće se na prostorije Mrtvica — Piperći — Gornja Bukovica. Pokret regulisati tako da brigada stigne na novu prostoriju 3 ovog meseca do 22 časa. Zadatak je brigade da za vreme napada na komunikacije Brčko osigurava bok naših jedinica, da prečisti teren između reke Gnjice prema Savi, vršeći pri tom jak pritisak na komunikaciju Brezovo Polje — Brčko. Brigada mora održavati tesnu vezu sa jedinicama 15 brigade kod Pukiša i Druge brigade kod Čelića. Ni u kom slučaju ne sme dozvoliti da bi izvesne četničke bande sa toga sektora ometale naše jedinice na zadatku. Pored toga brigada mora održavati preko patrola vezu sa jedinicama 28 divizije na sektoru Obradovo brdo, stalno informišući se o situaciji.

4.) 28 divizija sa svojim brigadama ostaće na istoj prostoriji sa zadatkom presecanja komunikacije Bijeljina — Brčko i ne dozvoliti neprijateljsko izvlačenje prema Brčkom. Po-

⁸ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 15 i 101.

¹⁰ Odnosi se na Katoličke Dubrvice.

red toga vršiti jak pritisak na samu Bijeljinu i, ukoliko se pokažu povoljni uslovi, bjeljinski garnizon napasti i likvidirati.¹¹ Ni u kom slučaju Divizija ne sme dozvoliti izvlačenje bjeljinskog garnizona prema Brčkom, jer bi time dovela u nezgodan položaj 17 diviziju na svom zadatku. Sve ceste koje vode od Bijeljine prema Brčkom moraju se porušiti i onesposobiti za pokret motorizacije.

5.) Napad mora početi tačno 3/4 o. m. u 12 časova.

6.) Štabovi brigada za vreme napada na Čelić i Brčko neka skoncentrišu bacače i topove kako bi dostigli prestiž u vatri i omogućili lakši prodor naših pešadijskih jedinica. Sve bacače radi što efikasnijeg dejstva staviti pod jednu komandu i već preko dana uzeti potrebne elemente za dalje. Za vreme napada budno pratiti razvoj situacije, prvo nalaziti najslabije tačke neprijateljskog otpora i tu usmeriti težište svoga napada.

Osigurati stalnu i sigurnu vezu između štabova i jedinica koje napadaju radi uspešnije intervencije gde to situacija bude zahtevala.

7.) Sa osvojenih položaja jedinice se ne smeju povlačiti bez naređenja ovoga Štaba.

8.) Bataljon VI brigade koji će se nalaziti na prostoru G. Zabrđe postaviće jednu svoju četu u selo G. Obrijež s tim da ista stalno održava vezu sa ovim štabom i sa jedinicama 28. divizije prema Bijeljini. Ta četa mora imati u zasedi najmanje jednu desetinu na tuzlanskoj cesti kote 302 raskršće puteva.¹¹

9.) Štab 28 divizije daće jednu četu u selo Obrijež kao osiguranje divizijskog previjališta.

10.) Sa Štabom divizije osigurati stalno vezu putem radija, telefona i kurira na konjima.

11.) Hirurška ekipa za II brigadu nalaziće se u selu Gajevi. Za 15 i VI brigadu selo Mrtvica.¹³ Štab 28 divizije određiće mesta za svoju ekipu i previjalište.

12.) Znaci raspoznavanja su dostavljeni jedinicama. Ugovoreni znaci 3 4: Petar — Pavle a 4/5: Marko — Jovan.

Štabovi brigada zauzeće se da se borcima i rukovodiocima objasni važnost zadatka i osigura izvršenje istog.

¹¹ Tom prilikom nije izveden napad na Bijeljinu. Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 28. NOU divizije vidi dok. br. 72.

¹² U originalu je tako napisano. Kraj rečenice bi trebalo da glasi: na Tuzlanskoj cesti (k. 202), raskršće puteva.

¹³ Riječ »Mrtvica« je dopisana mastilom.

Štabovi brigada i Štab 28 divizije dostaviće nam kopije zapovesti¹⁴ koje će izdati svojim bataljonima, a štab 28 [divizije] brigadama.

Sa zarobljenicima postupati u vezi zadnjeg naređenja Vrhovnog komandanta druga Tita.¹⁵

Štab divizije nalaziće se na starom mestu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
ppukovnik,
Mil.¹⁶ Stojaković

M. P.

Komandant
general-major
Gligorije Mandić

Načelnik
pukovnik,
Rajko V. Tanasković

**ŠTAB XXVIII UDARNE DIVIZIJE
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE**

Broj: 6, dana 3. I 1945. god.

Sa sadržajem upoznate jedinice divizije. U spise.

Načelnik Štaba — major

» Nalaze se u Arhivu VII, reg. br. 3—1, k. 988, reg. br. 1—1, k. 990, reg. br. 1—2/1, k. 1125.

¹⁵ O tome vidi knj. 23, dok. br. 78.

¹⁶ Milenko

IZVJEŠTAJ ŠTABA 53. DIVIZIJE OD 2. JANUARA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O SLUŽBI VEZE¹

STAB
SREDNJOBOSANSKE
DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Br. 3. pov.
2. I. 1945. g.

Mjesečni izvještaj o
službi veze dostavlja

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

1. PREGLED VEZE:

Jedinice ove divizije u vremenu od 1. XII. do 28. XII. 1944. godine u pogledu službe veze imale su sledeće:
Štab divizije nalazio se od 1. XII. do 23. XII. 1944. godine u Teslicu. Veza se održavala sa:

V korpusom svakodnevno održavana je radio-veza, a kuriri su slati po potrebi.

XIV brigadom održavana je svakodnevno radio-veza od 11. XII. do 28. XII. 1944. godine, također je isto održavana stalna telefonska veza između štaba brigade i štaba ove divizije. Štab brigade nalazio se u Tešnju — Šeheru.

Štab XVIII brigade nalazio se u vremenu od 1. XII. do 28. XII. 1944. godine na terenu i to: Cečava — Klupe — Liplje — Omerbegova Šnjegotina — Srednja Šnjegotina — Jošavka — Dubrave — Kadinjani — Slatina — Devetine — Kokori i Prosjek. Sa Štabom brigade održavana je stalna radio-veza i kurirska veza.

Štab XIX brigade nalazio se od 1. XII. do 28. XII. 1944. godine na terenu i to: Jelah — Piljužić — Stanari — Pojezna i Glogovac. Sa Štabom brigade održavana je svakodnevno radio-veza i kurirska veza.

Štab Artiljerijskog divizionala nalazio se u Teslicu — Pribinić. Sa istim štabom divizionala postoji stalna telefonska veza.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—6, k. 462/A.

r

!

Štab Motajičkog odreda od 1. XII. do 28. XII. 1944. godine nalazio se na terenu Srpac — Motajica. Sa njime je održavana svakodnevno radio-veza.

Štab Vlačičkog odreda nalazio se od 1. XII. do 28. XII. 1944. godine u okolini Zenice. Sa istim je održavana svakodnevna radio-veza.

Štab Uzlomačkog odreda nalazio se na terenu Uzlomac — Karač i Šnjegotina. Sa njime je održavana stalna kurirska veza.

Banjalučko područje nalazilo se od 1. XII. do 21. XII. u Mirkovićima, sa njime je održavana svakodnevna radio-veza. 21. XII. radio-stanica predata je Komandi mjesta Šiprage, gdje je Komanda mjesta Šiprage otpočela rad sa istom stanicom.

Brigadom Narodne odbrane održavana je od 11. XII. do 23. XII. 1944. godine svakodnevno radio-veza.

X divizijom od 1. XII do 28. XII. 1944. godine održavana je svakodnevno radio-veza.

Štabom IV divizije održavana je svakodnevno radio-veza i to u vremenu od 1. XII. do 28. XII. 1944. god.

Štabom XXXIX divizije održavana je svakodnevno radio-veza i to u vremenu od 1. XII. do 28. XII. 1944.

Štabom III bataljona OZNE održavana je svakodnevno radio-veza i to u vremenu od 19. XII. do 28. XII. 1944. godine.

Štab XIV brigade održavao je vezu sa svojim bataljonima, sa radio-vezom i telefonskom vezom. Štabovi bataljona nalazili su se: I bataljon u Ljubatoviću, II bataljon u Dobrom Polju, III. bataljon u Trepču, IV bataljon u Madakovu.

Štab brigade održavao je stalnu radio-vezu sa XVIII, XIX brigadom i Motajičkim odredom.

Štab XVIII brigade održavao je vezu sa svojim bataljonima, sa III bataljonom održavana je radio-veza, a sa ostala tri bataljona održavana je kurirska veza jer je bilo nemoguće uspostaviti telefonsku vezu, pošto se brigada stalno nalazila u pokretu i na čišćenju četnika. Štab brigade ujedno je održavao stalno radio-vezu sa XIV i XIX brigadom.

Štab XIX brigade pošto je bio u pokretu i nije imao nigdje stalnog smještaja jer je bio na mjestu najviše do dva dana, te je prema tome održavana telefonska veza sa intendanturom i četom za vezu i tehničkom

četom, a sa bataljonima održavana je kurirska veza. Štab brigade ujedno je održavao radio-vezu stalno sa XIV i XVIII brigadom.

Štab Artiljerijskog divizionu održavao je sa svojim baterijama stalnu telefonsku vezu, također i sa komandom mjesta Teslić, Tešanj, Jelah.

2. NEDOSTATCI:

Radi smjenjivanja ljudstva četa za vezu, t.j. slanja domobrana koji su izišli skoro iz neprijateljskih redova, a služili su u četama za vezu neprijateljske vojske, iste smo mi bili uzeli u naše čete za vezu a po naređenju Vašem da se čete za vezu moraju oformirati sa starim borcima ili sa novomobilisanim koji nisu bili ni u neprijateljskoj vojsci, t.j. domobranima ni četnicima.

Ovo je izvršeno i popunjeno je brojno stanje ljudstva četa za vezu kod svih jedinica sa 60% novomobilisanih, 12% bivših domobrana a ostalo sa starim borcima, te prema tome potrebno je održavati kurseve po četama za vezu kako bi se osposobilo novo ljudstvo za rad četa za vezu koji se budne postavljao pred njih.

U svim brigadama otpočeli su već na podizanju, t.j. na učenju novih drugova te tako će u najskorije vrijeme biti obučeno sve ljudstvo. Za sve čete za vezu nedostaje nam materijala, t.j. potsetnika iz službe veze. U koliko je moguće i u koliko raspolaže štab korpusa sa nekim potsetnicima trebalo bi nam poslati.

Radi slabih baterija u radio-stanicama bio je otežan rad kod nekih stanica, osobito ako je bilo malo jačih smetnji a naročito pošto je novo ljudstvo, i nije poznavalo rad tih stanica. Kada se prebacivalo na drugi talas moralo se uvijek izgubiti jedna veza. Također ovoj diviziji manjka nalivajućih elemenata a isto tako se teško dolazi do salmijaka i cink-pleha da bi mogli zamjeniti nalivajuće elemente kod telefona. Sve čete za vezu ove divizije nisu tačno podnosile izvještaj o materijalu kojega imaju, tako da sam prilikom obilaska XIV i XIX brigade izvršio smotru materijala i pronašao sam da nisu nikada tačno izvještavale o gubitku materijala. O svemu tome izvjestio sam njihove štabove brigada, koji su ih pozvali na odgovornost.

JEDINICA ZA VEZU	LJUDSTVA				STRUČNJAKA							RADIO-STANICA MODEL					RADIO-FON. STANICA		GENE-RATORA			BATERIJA				TELEFONSKIH CENTRALA					TELEFONA MOD.					VOLT-MET.		KABLA U KM		NOSAČI		OPTIČKI SPOJ																	
	Oficira	Polit. rukovodioca	Podoficira	Boraca	Radiotelegrafista	Radiotehničara	Telefon. mehaničara	Punjač akumulatora	Motorbiciklista	Signalista-optičara	Dreser pasa	B 2 (Engl.)	MST. (Engl.)	SCR-283-A (USA)	100-A (Ruska)	Tip IV (Godovac)	Nem. TFUB. 1W	Nem. FUB. 1W	Svega radio-stanica	WS № 38 MK 2	Svega radio-fonskih stanica	Za SCR-284-A	Za 100-A	Za Tip IV	Pretvarača od SCR-284-A	Motora za punj. akumulat.	2 Volta	6 Volti	12 Volti	Za SCR-284-A	Za WS № 38 MK2	Anodna	BC. 654. A.	10 brojeva M.	8 brojeva M.	5 brojeva M.	6 brojeva M.	2 broja M.	Svega centrala	DMK V (Engl)	RM-29-A (USA)	M. 40 (Njem.)	M. 34 (erksom)	Ispitni M.	Svega telefona	Prenosnik (translatir)	1,5 do 12 volti	100 do 300 volti	Elemenata	Teži poljski kabl	Laki poljski kabl	Svega kabla	Za veće kaleme	Za manje kaleme	Penjalice	Viljuška za nabaciv. kabla	M 41 (Njem.)		
ČETA ZA VEZU 53. NOU. DIVIZIJE	2	4	9	50	4	1	1	2	2	10	1		2	1				3			1	1		1	2	2	4	2	3		1		2			3		5	3	1	20			24		1		25	20		20	1	5	1	2	2			
ČETA ZA VEZU XIV BRIGADE	3	2	3	56	5	1	1		5	18			1			2	1	4			1		1	2		6			2			1			2		2	1		8	3	1		13		1	13	6	4	10	1			1					
ČETA ZA VEZU XVIII BRIGADE	1	2	1	75	4	1	1		1	18			1			1		2			1					2	1		1	2		1	1		2		2	1		8	3		12			12	20		20	1	3		1						
ČETA ZA VEZU XIX BRIGADE	2	1	6	104	3		1			18			1					1			1					2			2					1		2	1		9	4		14			14	5	5	10	2			1							
ČETA ZA VEZU ARTILJ. DIVIZIONA	1	2	4	30	2																												1		2		3		13	2		15			15	9	3	12	2	1		2							
VOD ZA VEZU MOTAJIČK. ODREDA		1	1	5	2								1					1			1								1																														
VOD ZA VEZU UZLOMAČ. ODREDA																																																											
VOD ZA VEZU VLAŠIČKOG ODREDA																																																											
S V E G A:	9	12	24	220	20	3	4	2	8	64	1		6	1		3	1	11			5	1	1	3	2	12	5	2	9	2	1	2	5		3		4	2	14	6	1	58	12	1		78		1	1	79	60	12	72	7	9	1	7	2	
NEDOSTAJE:																																																											

Politički komesar, pukovnik:
Simo

OFICIR ZA VEZU, PORUČNIK:
Stevo Čurguz

STRUČNJA KA								RADIO-STANICA MODEL								RADIO-FON-STANICA		Svega radio-fonskih stanica	GENERATORA			Pretvarača od SCR-284-A	MOTORA za punj. akumulat.	AKUMULATORA			BATERIJA					TELEFONSKIH CENTRALA					TELEFONA MOD.					VOLT-MET.		KABLA U KM		NOSAČI		OPTIČKE SPR.		KONJA					MOTORNH VOZILA				ORUŽJA											
Radiotelegrafista	Radiotehničara	Telefon. mehaničara	Punjač akumulatora	Motorbiklista	Signalista-optičara	Dreser pasa		B 2 (Engl.)	MST. (Engl.)	SCR-283-A (USA)	100-A (Ruska)	Tip IV (Godovac)	Nem. TFUB. IW	Nem. FUB. IW		Svega radio-stanica	WS № 38 MK 2		Za SCR-284-A	Za 100-A	Za Tip IV				2 Volta	6 Volti	12 Volti	Za SCR-284-A	Za WS № 38 MK2	Anodna	BC. 654. A.	10 brojeva M.	8 brojeva M.	5 brojeva M.	6 brojeva M.	2 broja M.	Svega centrala	DMK V (Engl)	RM-29-A (USA)	M. 40 (Njem.)	M. 34 (erkson)	Ispitni M.		Svega telefona	Prenosnik (translatir)	1,5 do 12 volti	100 do 300 volti	Elemenata	Teži poljski kabl	Laki poljski kabl	Svega kabla	Za veće kaleme	Za manje kaleme	Penjalice	Viljuška za nabaciv. kabla	M 41 (Njem.)	Barjačica	Pasa	Golubova	Jahači	Tovarni	Tegleći	Kola	Auta teretnih	Auta osobnih	Motorbicikla	Bicikla	Puškomitraljeza	Puška	Strojica
4	1	1	2	2	10	1			2	1					3			1	1		1	2	2	4	2	3		1					2	5	3	1	20			24		1		25	20	20	1	5	1	2	2	1		5		2	6	6	2			3	10	1	59	18	10			
5	1	1		5	18				1			2	1		4			1		1	2		6		2		1					2	2	1		8	3	1			13		1	13	6	4	10	1				1			23				1	4		2	40	21	4					
4	1	1		1	18				1			1			2			1				2	1	1	2	1	1						2	1		8	3				12		12	20	20	1	3		1		18		1	12			1			2	55	14	4							
3		1			18				1						1			1				2		2			1						2	1		9	4				14		14	5	5	10	2		1		18		3	2	1			1	71	6	3									
2																											1					3			13	2				15		15	9	3	12	2	1		2				2	1						30	6	4								
2										1					1			1							1																																	8	2	2										
20	3	4	2	8	64	1			6	1		3	1		11			5	1	1	3	2	12	5	2	9	2	1	2	5	3		3	4	2	14	6	1	58	12	1			78		1	1	79	60	12	72	7	9	1	7	2	1	69	5	8	37	10	4	1	8	10	6	263	87	27

OFICIR ZA VEZU, PORUČNIK:
Stevo Curguz

Komandant, pukovnik
sl_otsutan

3. PREDLOŽI:

Sa Komandom XIV i XIX brigade održao sam sastanak na kome su iznjeli sav dosadašnji rad za protekli mjesec, stanje četa kao i poteškoće na koje nailaze.

4. NASTAVA:

U Ceti za vezu ove divizije održava se kurs za dresiranje pasa, do sada imamo 5 vučjaka koji mogu nositi poštu jedan i pol kilometar do dva bez ikakvih smetnji. Ranije sam tražio od brigada da pošalje svaka brigada po pet pasa i do danas još nisu poslali.

5. PRILOG:

U prilogu dostavljamo Vam pregled materijalnih sredstava veze kao i brojno stanje ljudstva za vezu 53. NOU divizije i skicu postojeće veze u 53. NOU diviziji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**POLITKOMESAR,
PPUKOVNIK:**

M. P.

**PUKOVNIK:
KOMANDANT.**

Đurin

OFICIR ZA VEZU:
poručnik
Stevo Čurguz

8. I 45.
STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 32
Dne 1945. g.

RELACIJA ŠTABA 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 2. JANUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U DECEMBRU 1944. NA PROSTORU NEVESINJE — BLAGAJ¹

ŠTAB
XIII HERC. N.O.U. BRIGADE
XXIX UD. DIVIZIJE
O. pov. br. 3
2. I. 1944. g.
Huskovići

ŠTABU XXIX HERCEG. UDARNE DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE

Dostavljamo vam relaciju o operacijama i radu XIII Udarne brigade u vremenskom razdoblju od 1. do 31. decembra 1944.

I.

ZADATCI BRIGADE U TOKU MJESECA DECEMBRA

Zadatci brigade u toku mjeseca decembra koji su bili postavljeni pred nju od štaba XXIX Udarne divizije, bili su slijedeći:

1. — Zatvaranje pravca ka Stocu i Dubravama sa linije Gubavica — Vranjevići — Kamena, i ofanzivno dejstvovati na neprijateljska uporišta Buna — Blagaj — Busak a ukoliko situacija dozvoli ista i likvidirati.²

2. — Sa dva bataljona se postaviti na liniju Udrežnje — Biograd — Rabina i odavde ofanzivno dejstvovati na komunikaciju Nevesinje — Mostar, vršiti pritisak na neprijateljski garnizon u Nevesinju i isti likvidirati ukoliko bi se zato ukazala mogućnost. Naše snage na ovim položajima imale su takođe zadatak da onemoguće neprijatelju svaki ispad od Nevesinja i da spreče pljačku sela oko Nevesinja.³

3. — Pored gornjih zadataka brigada je imala takođe u zadatku da na oslobođenoj i kontrolisanoj teritoriji vrši mobilizaciju sveg sposobnog ljudstva za vojsku.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—5, k. 1146/11.

² i ³ Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 36 i 77.

4. — Dolaskom XII i X Herc. udarne brigade na prostor Biograd — Udrežnje — Rabina — Kamena povukli smo naša dva bataljona sa ovoga sektora na sektor Vranjevići — Malo Polje — Rotimlja sa zadatkom zatvaranja pravca ka Dubrave — Domanovići.

II.

PROCJENA SITUACIJE

a. — *Kod neprijatelja:*

Glavne neprijateljske snage na sektoru naše brigade bile su smještene u garnizon Nevesinje, a zatim u Buna — Blagaj. Manje snage neprijatelj je držao na dobro utvrđenim uporištima duž komunikacije Mostar — Nevesinje i komunikacije Buna — Blagaj. Pošto je neprijatelj na ovim položajima duže vremena, imao je priliku da se dobro utvrdi i zato mu je bilo omogućeno uporno branjenje svih položaja.

Neprijateljske snage su sastavljene od Njemaca — u manjem broju, zatim većim dijelom sa vojnicima Vražje divizije,⁴ ustašama⁵ i milicijom.

Jačina neprijateljskih snaga u toku mjeseca decembra na sektoru naše brigade bila je u glavnom nepromjenljiva, izuzev neprijateljske snage na sektoru Buna — Blagaj koje su povremeno bile brojčanije a nekad slabije.

Na sektoru Buna — Blagaj jačina neprijatelja kretala se u glavnom do 500 neprijateljskih vojnika, sastavljena od Njemaca, »vražjaka« i ustaša. Koncem mjeseca decembra neprijatelj je pojačao svoje snage na [sektoru] Buna sa oko 400 »vražjaka«. Naoružanje neprijatelja na sektoru Buna — Blagaj je bilo dobro i brojilo je 1 bateriju topova 75 m/m, veći broj bacača mina i automatskog oružja.

Snage neprijatelja u Nevesinju u toku ovoga mjeseca kretale su se od 2000 do 2500 vojnika. Naoružanje njegovo je bilo oko 3 baterije topova, 5—6 tenkova, veći broj bacača i ostalog automatskog oružja.⁶

Duž komunikacije Nevesinje — Mostar neprijatelj je imao na uporištima žand. stanica Bišina — Dubovica — Gnjilo Brdo — Busak posade jačine od po 100—200 vojnika, sa 1 baterijom brdskih topova, 3—4 bacača mina i većim brojem automatskih oružja.

⁴ Riječ je, uglavnom, o pripadnicima njemačke 369. legionarske divizije. (Opširnije o rasporedu njenih jedinica vidi dok. br. 8.)
⁵ Odnosi se na pripadnike ustaško-domobranske 9. hrvatske divizije (vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 4).

• Opširnije o tome vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 5.

Sa svih ovih položaja na sektoru naše brigade neprijatelj je vršio skoro svakodnevne ispade sa manjim snagama u cilju pljačke obližnjih sela, a povremeno i u cilju obezbeđenja komunikacije Mostar — Nevesinje kad je istu trebao da koristi za nesmetan saobraćaj. Jaču ofanzivu neprijatelj je vršio na naše snage u prvoj polovici mjeseca decembra, u kojoj je učestvovalo oko 2000 neprijateljskih vojnika. U ovoj ofanzivi neprijatelj je imao djelimičan uspjeh zahvaljujući nebudnosti našeg desnog krila na sektoru Biograd na taj način što je bacio jače snage na naše >desno krilo i uspio u prvom momentu da ga razbije i ugrozi bok i leđa ostalim jedinicama naše brigade.

Glavninu svojih snaga neprijatelj je držao na sektoru Bijelo Polje — Mostar — Široki Brijeg.

Na komunikaciji Mostar — Nevesinje neprijatelj je bio dobro utvrđen na svim svojim uporištima i istu je čvrsto i odlučno branio, što mu je omogućilo da bude u stalnoj vezi sa garnizonom u Nevesinju i da ga snabdijeva sa hranom, oružjem, municijom i ostalim materijalom. Držanje i odbrana same komunikacije u mnogome mu je bila olakšana radi toga što sjeverno od ove komunikacije nije bilo naših snaga koje bi mu to sprečavale. Rušenje i onesposobljavanje komunikacije Mostar — Nevesinje za duže vrijeme nije bilo moguće radi toga što na ovoj komunikaciji ne postoje objekti koji bi bili pogodni za rušenje i onesposobljavanje iste za duže vreme.

Na svim svojim uporištima pored dobro ukopanih i utvrđenih fortifikacijskih objekata neprijatelj je minirao sve prilaze i ogradio sa jakim žičanim preprekama.

Ishrana neprijatelja je priličito otežana i slaba usljed slabih, porušenih i ugroženih komunikacija od pravca centra njegovog snabdijevanja te je isti bio prisiljen da pravi češće akcije u cilju pljačke naših sela.

Moral, duh i disciplina kod neprijatelja je priličito slaba, što je prouzrokovala opća vojnička i politička situacija a naročito udarci naše vojske.

Drugog neprijatelja u toku mjeseca decembra nije bilo jer manje četničke grupice koje su ranije postojale potpuno su raspršene i razbijene.

Neprijateljska avijacija u toku mjeseca decembra nije se uopće pojavljivala.

b. — *Kod nas:*

Naša brigada broji 4 bataljona sa ukupnim brojem 1200 boraca. Uz operativni dio štaba se nalazi omladinska četa, izviđački vod, bojna komora, brigadna intendatura i brigad-

na bolnica. Brojno stanje brigade u toku ovoga mjeseca se povećalo prilikom novomobilisanih boraca.

Naoružanje naše brigade je dobro i ista raspolaže sa dovoljnom količinom automatskog oružja i municije, izuzev municije 7,9 mm. u kojoj se u toku ovoga mjeseca osjećala oskudica. Takođe se osjeća potreba i u manjem broju pušaka, eventualno automatskog oružja iz razloga toga što u brigadu svakodnevno pristižu novomobilisani borci koji su većinom nenaoružani.

Mobilizacija na prostoru koji brigada kontroliše je izvršena skoro u potpunosti, izuzev vrlo malog broja »škripara« koji špekulišu i kriju se od naše vojske.

Ishrana brigade u toku mjeseca decembra bila je priličita iako se osjećala jednoličnost u ishrani, kao i povećanje samog obroka ishrane.

Moral, duh i disciplina kod naših boraca je dobra i povećava se iz dana u dan. Borbenost boraca je takođe dobra iako nije postigla svoju visinu radi većeg broja mladog, neiskusnog i novomobilisanog ljudstva, ali sa dobrim radom i kroz borbu ona se uzdiže.

Borci i rukovodioci su se dobro pokazali u akcijama vođenim u toku ovoga mjeseca, izuzev boraca i rukovodioca kod 2. bataljona naše brigade, radi nebudnosti i nesnalažljivosti u akcijama vođenim između 5. i 7. ov. mj.

c. — *Kod susjeda:*

Na desnom krilu naše brigade, na sektoru Krekovi — Kifino Selo — Bratač, nalazili su se dijelovi XI brigade⁷ i dijelovi italijanske brigade »Garibaldi«. U drugoj polovici mjeseca decembra dijelovi XI brigade su smenjeni sa bataljonom XII brigade, a kasnije je na ovaj prostor došao i jedan bataljon X brigade sa zadatkom zatvaranja pravca od Nevesinja ka Gacko — Ulog. Ove jedinice su povremeno vodile borbu sa neprijateljem koji je pokušavao da ih odbaci sa pomenu-tih položaja, ali bez uspjeha. Na lijevom našem krilu, sa desne obale rijeke Neretve, nalazila se je X Herc. U. brigada, koja je više puta vodila borbe sa neprijateljem čiji su pokušaji ostali bez uspjeha. Pred kraj mjeseca decembra ova brigada se prebacila na prostor Kamena — Žulji — Rabina — Jasena, odakle je 31. decembra ov. g. izvršila pokret do na liniju Bijenja — Postoljani — Hrušta — Lakat.⁸

⁷ Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 7.

⁸ O tome vidi dok. br. 23 i 24.

XII Herc. U. brigada polovicom ov. mj. prebacila se je sa sektora Široki Brijeg na prostoriju Biograd — Udrežnje gdje se i sada nalazi. Neprijatelj je u nekoliko mahova pokušavao da je potisne sa ovih položaja ali u tome nije imao uspjeha.⁹

Na terenu sreza Nevesinje u toku ov. mj. krstario je terenski bataljon Komande II Područja i sa uspjehom je čistio pojedina sela od zaostalih četničkih grupica.

Posle napuštanja prostorije Slepčici — Čitluk od strane X Herc. U. brigade na ovaj sektor je došla IV Dalmatinska brigada¹⁰ i sa istom se održavala čvrsta veza.

III.

RASPORED SNAGA I TOK OPERACIJA U TOKU MJESECA DECEMBRA

1. decembra raspored naših snaga bio je na liniji Gubavica — Malo Polje — Kamena — Rabina — Vilenjak — Križevac — Babja Glava. Ovoga dana neprijatelj je u jačini od 200 vojnika napao na naše položaje u Malo Polje i uspio da odbaci naše dijelove sa ovih položaja. Sa ojačanim snagama prešlo se je u kontranapad i neprijatelj je brzo odbačen ka Blagaju — uz gubitke. Na ostalim sektorima naših bataljona ovoga dana nije bilo nikakvih akcija.

2. decembra nije bilo naročitih akcija, sem manjih izviđačkih odeljenja koja su vršila prepad na neprijateljska uporišta Gnjilo Brdo — žand. stanica Bišina.

3. decembra neprijatelj je napao na položaj Babja Glava — Križevac i uspio je sa nadmoćnim snagama posle duže borbe da ovlada sa položajem Babja Glava. Iste noći sa dijelom naših snaga izvršen je napad na Babju Glavu, međutim, nije se uspjelo ovladati sa Babjom Glavom. Neprijatelj je odmah po ovladivanju sa ovim položajem preduzeo utvrđivanje istog.

4. decembra nije bilo nikakvih akcija na sektoru naše brigade. Neprijateljska aktivnost je bila jedino u tome što je povremeno sa artiljerijom tukao naše položaje.

5. 6. i 7. decembra neprijatelj je krenuo u napad na sektoru čitave naše brigade. Neprijatelj je u ovome napadu angažovao oko 2000 vojnika potpomognut sa većim brojem topovskih baterija i bacača mina. Neprijatelj je sa napadom počeo rano ujutro na desni bok našeg rasporeda, zabacivši

⁸ Opširnije o borbama te brigade vidi dok. br. 8.

¹⁰ O dolasku te brigade vidi dok. br. 29.

dobar dio svojih snaga preko Selakovići — Kosovaca — Milošev Do. U isto vrijeme mi smo sa dijelom naših snaga napali neprijatelja na položaju Babja Glava i uspjeli da ga zbacimo sa ovog položaja, dok je neprijatelj u isto vrijeme poduzeo napad u naš desni bok od pravca Kosovača — Milošev Do. Zbog nesnalažljivosti rukovodioca i slabe borbenosti boraca koji su bili na desnom krilu neprijatelj je uspio da u toku 5-tog decembra ovlada sa položajima 2. bataljona koji se nalazio na desnom našem krilu i da na taj način ugrozi bok i leđa našim ostalim jedinicama. Radi toga su se naše ostale snage rokirale noću 5/6. decembra na liniju Crni Vrh (kota 957) — Šćepan Krst¹¹ a pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja od pravca Bakračuša Draga — Busak — Malo Polje — Buna ostale naše snage povukli smo na liniju Kapijela — Hum (kota 532) — Gubavica, zabacivši dio snaga preko Dabrica na Sniježnica da djeluju neprijatelju u leđa. U toku 6. ov. mj. sa neprijateljem je vođena uporna borba na gornjoj liniji i pred noć istog dana neprijatelj je uspio da ovlada sa našim položajima,¹² dok su se naše snage povukle do linije Bivolje Brdo — Hodovo — Ljubljena — Dabrica.

7. decembra rano ujutru sa čitavom brigadom smo prešli u napad na neprijatelja i istog dana ovladali sa ranijim položajima, tj. sa položajima Udrežnje — Zulji — Kamena — Hodbina — Gubavica. U toku ovih akcija neprijatelj je bio vrlo drzak i imao je momentalnog uspjeha na taj način što je uspio da iznenadi i razbije naš 2. bataljon koji je bio na desnom krilu našeg rasporeda.

8. decembra raspored naših jedinica bio je na liniji Cincilj — Klopotuša¹³ — Kamena — Vranjevići — Hodbina — Gubavica. Prostor Biograd ostao je nezatvoren a na isti je trebao doći terenski bataljon II Područja. Ovoga dana nije bilo aktivnosti ni od strane neprijatelja, ni od strane nas.

Od 9. do 12. decembra nije bilo aktivnosti od strane neprijatelja, jedino je tukao naše položaje sa artiljerijom ali bez uspjeha. S naše strane su poduzimana samo izviđanja neprijatelja i njegovih položaja.

¹¹ Treba: Stjepankrs.

¹² U izvještaju 6. oružničke pukovnije od 14. decembra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2/15—2, k. 149/C) o tome piše:

»6. prosinca u 1100 sati, ustaške i njemačke postrojbe iz Mostara, sa tenkovima i topništvom izvršile su napad na partizanske postave na lijevoj obali rijeke Bune (11 km. j. Mostar). Partizani sa raznim oružjem i 2 tenka dali žilav otpor, ali se ipak morali povući ispred naših snaga preko sela Hodbine, Gubavice i Pijeska... Na našoj strani 5 ustaša ranjeno. Istog dana u 17 00 sati naše snage povratile su se u Bunu'...«

¹³ Na karti 1 : 100.000 piše: Klepetuša.

12, 13. i 14. decembra nije bilo naročitih promjena na našem sektoru, 13. decembra terenski bataljon II područja je stigao na prostor Biograd — Babja Glava — Križevac i isti je ostao pod komandom naše brigade sve do dolaska XII Udarne brigade na prostor Biograd — Udrežnje. Sva neprijateljska aktivnost kroz ovo vrijeme svodila se na artiljerijsko tučenje naših položaja.

15. decembra neprijatelj je jačine oko 300 vojnika krenuo od pravca Gnjilo Brdo i od pravca Blagaj — Malo Polje ka Vranjevići u cilju da odbaci naš 3. bataljon sa linije Vranjevići — Kamena i da opljačka ova sela. Brzim protunapadom neprijatelj je odbijen i povraćen na polazne položaje uz gubitke.

16. decembra neprijatelj je u jačini 200 vojnika napao na položaje Vilenjak — Muknica (kota 1229) i preko Rabina koje je držao naš 4. bataljon. U prvom naletu neprijatelj imao uspjeha i potisnuo dijelove našeg 4. bataljona na obližnje kose južno od pomenutih položaja, ali kontranapadom 4. bataljona neprijatelj je uz gubitke ponovno odbačen ka Nevesinje — Bakračuška Draga.

17. decembra neprijatelj u jačini 300 vojnika ponovo je napadao na položaje 4. bataljona, tj. na položaje Vilenjak — Muknica i preko sela Rabina te uspio da ovlada sa ovim položajima. Bataljon se povukao na južne i jugozapadne kose ovih položaja i u toku dana vršio kontranapade nekoliko puta tako da su položaji Vilenjak — Muknica prelazili nekoliko puta iz ruku u ruke. Neprijatelj je bio vrlo drzak i pretrpio velike gubitke u mrtvim i ranjenim, a cilj neprijateljskog napada je bio da obezbedi komunikaciju Mostar — Nevesinje pošto je istog dana i noći prolazila njihova motorizacija od Mostara za Nevesinje i nazad.¹⁴

18. decembra nije bilo naročitih promjena na sektoru naše brigade niti aktivnosti od strane neprijatelja sem dejstva njihove artiljerije.

19. decembra neprijatelj je napao na položaje našeg 3. bataljona na liniji Vranjevići — Kamena — Zulji od pravca Gnjilo Brdo — D. Vranjevići. Neprijateljski napad je uslijedio u toku noći tako da je obezbeđenja ovoga bataljona uspio da potisne na južne kose gornjih položaja. Neprijatelj je bio vrlo drzak u svom napadu i imao je zadatak da iznenadi ovaj bataljon napadnuvši ga noću i da opljačka sela Kamena — Vranjevići. Borba je trajala cio dan i neprijatelju nije uspjelo da ostvari svoje namjere i pod pritiskom naših snaga a naročito

¹⁴ O tome vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 13.

našim dejstvom bočno od Rabina preko Zulji pobjegao je nazad ka Gnjilo Brdo — Blagaj.

20. i 21. decembra neprijatelj je bio neaktivan na sektoru naše brigade. Jedino je kao i svakog dana dejstvovao sa artiljerijom na naše položaje.

22. decembra neprijatelj jačine 80 vojnika napadao je od pravca Blagaj na dijelove našeg 1. bataljona u Malo Polje u cilju pljačke ovoga sela. Pojačavši svoje snage u Malom Polju bataljon je uspio da odbije neprijatelja uz gubitke i da ga spriječi u njegovim namjerama. Neprijatelj je pretrpio gubitke.

23. decembra neprijatelj je ponovo napao na položaje našeg 1. bataljona od pravca Blagaj preko Malo Polje i od pravca Buna ka Hodbina — Gubavica. Jačina neprijatelja koji je napadao bila je oko 200 vojnika. Posle jednočasovne borbe brzim protunapadom neprijatelj je odbačen nazad uz osjetne gubitke. Na sektoru ostalih naših bataljona nije bilo ozbiljnih aktivnosti sem prepucavanja.

24. decembra nije bilo nikakvih promjena na sektoru naše brigade.

25. decembra neprijatelj jačine 500 vojnika napao je na položaje našeg 4. bataljona Muknica — Vilenjak kao i na položaje XII H. Udar. brigade na sektoru Biograd — Udrežnje. Namjera neprijatelja bila je da nas odbaci što dublje od komunikacije i da na taj način osigura nesmetani prolaz svojoj auto-koloni od Mostara za Nevesinje i nazad. Posle duže borbe neprijatelj je odbačen uz velike gubitke.¹⁵

26. decembra raspored naše brigade je izmijenjen s tim što je položaj Udrežnje — Klopetuša od našeg 4. bataljona preuzela XII Udar. brigada. Raspored naših bataljona je: 1. bataljon Gubavica — Hodbina, 2. bataljon Rotimlja — Dolovi, 3. bataljon Kamena — G. Vranjevići, 4. bataljon selo Jasena. Štab brigade selo Rotimlja. Bolnica, intendatura, bojna komora i omladinska četa su ostale na starom položaju, tj. selo Kozice. Aktivnosti ovoga dana nije bilo, ni od nas, ni od strane neprijatelja.

27. 28. i 29. decembra nije bilo naročitih promjena na sektoru naše brigade. Neprijateljska aktivnost je bila samo u tome što je dejstvovao sa artiljerijom na naše položaje.

¹⁵ Prema izvještaju 6. oruzničke pukovnije od 28. decembra 1944. (vidi Arhiv VII, reg. br. 13/10—1, k. 149/E) tada je jedan odred njemačke vojske (iz 369. puka 369. legionarske divizije) iz Nevesinja preduzeo napad na s. Udrežnje. Tom prilikom Nijemci su imali 1 poginulog i 8 ranjenih vojnika.

30. decembra neprijatelj je jačine 50 vojnika pokušao da u toku noći napadne na položaje našeg 1. bataljona. Neprijateljeve namjere su blagovremeno uočene te je protivnapadom odbačen nazad ka Buna.

31. decembra nije bilo aktivnosti od strane neprijatelja. Prema dobivenim podacima neprijatelj je na Buna ojačan sa 400 vojnika »Vražje divizije«, 1 topom i 1 tenkom. Takođe se saznaje da je neprijatelj manja pojačanja dovukao u Blagaj i na položaje Busak — Gnjiilo Brdo.

IV. ZAKLJUČAK

Zadatci koji su bili postavljeni pred brigadu da ih riješi u toku mjeseca decembra, djelimično su izvršeni. Brigada nije uspjela da likvidira neprijateljska uporišta na svom sektoru jer likvidacija istih nije mogla uslijediti zbog rastegnutosti položaja i dobro utvrđenog položaja neprijatelja. Sem toga brigada je pretrpila i manji neuspjeh u operacijama vođenim 5, 6. i 7. decembra a razlog za ovo bila je nebudnost i nesnalaženje rukovodioca i boraca 2. bataljona naše brigade. Ostale zadatke brigada je uspješno izvršavala u toku mjeseca decembra.

U čestim borbama koje je brigada vodila u toku ovoga mjeseca imala je dosta uspjeha i neprijatelj je u svim ovim borbama trpio znatne gubitke.

Rukovodstvo i ljudstvo brigade je priličito mlado i ne raspolaže sa najboljim borbenim iskustvom, ali ipak je sposobno da izvršava zadatke koji se postavljaju pred njega. U vezi ovoga, tj. s obzirom da je brigada mlada ulaže se maksimum truda za uzdizanje u vojno-političkom pogledu.

Osjeća se potreba u naoružanju a naročito u puškama. Ova potreba proizlazi iz svakodnevnog priliva novomobilisanog ljudstva koje je nenaoružano. Takođe se osjeća potreba u municiji 7—9 mm, kao i u odjeći i obući.

V. GUBITCI

a. — *Kod neprijatelja:* Neprijatelj je u toku mjeseca decembra imao 107 mrtvih i preko 150 ranjenih. Broj ranjenih neprijateljskih vojnika nije se mogao tačno ustanoviti, ali s obzirom na njegove gubitke u mrtvim imao je mnogo više ranjenih.

b. — *Kod nas*: Naši gubitci u toku mjeseca decembra su: 31 mrtav i 34 ranjena druga, većinom lakše. Među poginulim drugovima su dva komesara četa, 1 pomoćnik komesara čete, 3 desetara, 1 politički delegat voda, dok su ostalo borci.

c. — *Zaplijenjeno*: U toku mjeseca decembra zaplijenjeno je od neprijatelja 15 pušaka, 350 kom. metaka 7—9 mm, 2 pištolja i 8 odijela.

VI.

IMENA RUKOVODIOCA BRIGADE

Štab brigade

1. — Komandant brigade, major Kujačić Milorad
2. — Politički komesar brigade, major Enver Čemalović
3. — Zamj. komandanta brigade, major Tabaković Milan
4. — Pom. političkog komesara brigade, kapetan Vuković Dragutin
5. — Načelnik štaba brigade, poručnik Balalić Smajil

Štab 1. bataljona

1. — Komandant bataljona, poručnik Čvoro Lazar
2. — Politički komesar bataljona, kapetan Numić Fadil
3. — Zamj. komandanta bataljona, potporučnik Boriša Mandić
4. — Pom. političkog komesara, poručnik Ćerimagić Suljo

Štab 2. bataljona

1. — Komandant bataljona, poručnik Dabović Krsto
2. — Politički komesar bataljona, kapetan Šefkić Šafet
3. — Zamj. komandanta bataljona, p.poručnik Vidović Špiro
4. — Pom. političkog komesara bataljona Beribak Hasan

Štab 3. bataljona

1. — Komandant bataljona, poručnik Kijac Novica
2. — Politički komesar bataljona, kapetan Milošević Rajko
3. — Zamj. komandanta bataljona, poručnik Okuka Veljko
4. — Pom. komesara bataljona, poručnik Đurica Kosto

Štab 4. bataljona

1. — Komandant bataljona, poručnik Bjelogrić Milan
2. — Politički komesar, kapetan Mićević Stevo
3. — Zamj. komandanta bataljona, Milićević Branko
4. — Pom. komesara bataljona, poručnik Grk Milan.

PRILOZI:

1. Operativne zapovijesti za mjesec decembar.¹⁶
2. Brojno stanje ljudstva, naoružanja, stoke i vozila.¹⁷
3. Spisak poginulih oficira za mjesec decembar.¹⁸
4. Spisak poginulih podoficira za mjesec decembar.
5. Spisak poginulih boraca za mjesec decembar.
6. Podatci o promjenama kod oficira.
7. Podatci o promjenama kod podoficira.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
major
Ćemalović Enver

M. P.

Komandant, major
Milorad Kujačić

Načelnik štaba,
poručnik
Smajil Balalić

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 12
"Dana 3-1-1945.
Trebinje

Po prijemu na znanje
u akta.
Načelnik štaba
p.pukovnik
Drago Đukanović

" Zapovijesti Štaba 13. hercegovačke NOU brigade od 25, 26, 27. i 31. decembra 1944. nalaze se u Arhivu VII, reg. br. 4—5, k. 1146/11.

¹⁷ Redakcija ga nije mogla pronaći.

¹⁸ Spiskovi gubitaka boraca, podoficira i oficira se nalaze u Arhivu VII, k. 40.

" Preostali dio teksta dopisan je mastilom.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. KORPUSA OD 3. JANUARA 1945. ŠTABA
BU 2. ARMIJE NOVJ O DEJSTVIMA U ISTOČNOJ BOSNI¹

B 1²

O. pov. br. 4
3. januara 1945. godine

Operacijski izveštaj za
3. januar 1945. godine

ŠTABU JUŽNE OPERATIVNE GRUPE

U prilogu dostavljamo operativni izveštaj za 3. januar 1945. godine, sa skicom rasporeda snaga:³

1. XXIII divizija:

1. januara, Divizija je bila sa 7. brigadom na položaju Krtova — Stupari — Katanići — Tumare i Gornja i Donja Brijesnica. Bataljoni su vršili daljnja izvidanja u pravcu Ozrena planine. Iz prikupljenih podataka vidi se, da se tu nalazi ozrenski četnički korpus pod komandom kapetana Miloša Jovanovića sa štabom u Trebavi. Njihove jače snage primećene su na prostoriji: Smrdin — Gornja i Donja Bukovica — Hajderović — Hrge.⁴

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—10, k. 272/A.

² Da bi se neprijatelju otežalo identifikovanje jedinica, Štab Južne operativne grupe NOVJ (od 1. januara 1945: Štab 2. armije NOVJ — vidi dok. br. 25) dodijelio je jedinicama 14. korpusa sljedeće konspirativne nazive (vidi raspis Štaba 17. divizije od 20. decembra 1944, knj. 31, dok. br. 82):

Štab 14. korpusa NOVJ — BI, a telefonska centrala — Povlen. O konspirativnim nazivima 23, 25. i 45. NOU divizije i njihovih brigada vidi dok. br. 42, 60 i 129.

* Vidi Arhiv VII, reg. br. 1—10, k. 272/A. Redakcija je tu skicu izostavila iz tehničkih razloga.

⁴ Prema depešama Mladena Mladenovića, komandanta Južnomoravske četničke grupe korpusa, br. 312 i 373 od 31. decembra 1944. i 2. januara 1945. (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII), njegove jedinice su tada stigle u s. Rakovac. U hvativši vezu sa Ozrenskim četničkim korpusom, on je namjeravao da preduzme napad prema Puračiću. Južno od ovih jedinica, preko s. Bukovice i s. Hajderovića, povlačili su se Grupa četničkih korpusa Gorske garde i Srpski udarni korpus (bivša Srpska državna straža). Opširnije o njima vidi dok. br. 20 u ovoj knjizi; depeša Nikole Kalabića, komandanta Grupe korpusa Gorske garde, br. 3, 15 i 31 od 31. decembra 1944. i 1. januara 1945. godine.

9. brigada nalazi se raspoređena u s. Treštenica — s. Banovići — s. Poljica — zaseok Nukići i s. Pustoline — s. Lužani i Pravoslavne Babice. Ova brigada orijentirana je prema Ozren planini kuda vrši dalja izviđanja.

14. brigada raspoređena je na prostoriji: s. Bistarac — s. Lukavac — s. Smoluća — s. Bukinje. Brigada je orijentirana prema Majevidici gde vrši daljnja izviđanja. Prema prikupljenim podacima u Gračanici se nalazi oko 1.200 ustaša.⁵ Na položaju: Grič — Sklop — Gaj — Drapnička strana — Hurija i Stubljska strana. Osim toga nalazi se 4. bojna III gorskog zdruga bosanskih planinara razmeštena na prostoriji: Gračanica — Sokol — Malešići — Brijesnica i Sjenina.⁶

U toku 31. decembra i 1. januara 7. brigada je napadala četničke grupe na prostoriji: Krtova — Stupari — k. 386 — Katanići — Tumare — Gornja Brijesnica — Donja Brijesnica — k. 690. Četnici su davali dosta jak otpor, a naročito u selu Brijesnici gde su se borili i iz kuća.⁷ Neprijatelj je imao 13 mrtvih i 30 ranjenih, dok su naši gubici bili 3 lakše ranjena. Zaplenjeno je nekoliko manjih magacina sa hranom, jedna neispravna radio-stanica, nekoliko pušaka i nešto obuće i odeće.

U ovo vreme 9. brigada je sa 2 bataljona napadala četničke grupe na prostoriji Treštenica — Banovići. Četnici su se bezglavo raspršali na sve strane ne dajući nigde otpora.

Iz izveštaja koji su patrole XXIII divizije prikupile u toku 2. januara vidi se, da se jače četničke snage nalaze na prostoriji: Kakmuž — k. 884 — Kraljica — Gornja i Donja Bukovica — Smrdin — Perovići — Hrge.⁸ Slabije borbe vo-

i;»

⁵ U zapovijesti 4. ustaške udarne bojne 12. ustaškog stajaćeg zdruga od 14. decembra 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 8/6—1, k. 114/B) piše da je ova bojna tada bila u Gračanici i da je naredeno njeno preformiranje u četiri satnije. Ona je sve do 8. decembra 1944. nosila naziv: 25. ustaška bojna. Njen zapovjednik je bio ustaški satnik Ibrahim Pjanić.

⁶ Pored pomenute bojne, u Gračanici je u januaru 1945. bilo i Zapovjedništvo 3. gorskog zdruga (»bosanskih planinaca«), a vjerovatno i još neke jedinice toga zdruga. O tome vidi dok. br. 155 u ovoj knjizi; Arhiv VII, reg. br. 4/20—1, k. 112: raspis Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 22. januara 1945. godine.

Prema obavještajnim izvještajima Štaba 3. korpusa NOVJ i Obavještajnog odsjeka Komande mjesta Gračanica od 25. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 10—4 i 11—4, k. 409) u Gračanici su tokom januara bile 14. i 25. ustaška bojna i 3, 5. i 9. bojna gorskog zdruga. U izvještajima se dalje govori o rasporedu pomenutih bojni na položajima oko Gračanice.

⁷ i ⁸ Riječ je o glavnim četničkim snagama iz Srbije, koje su se tada povlačile ka Trebavi. Opširnije o njima vidi dok. br. 20.

dile su se u toku 2. januara sa izviđačkim delovima na prostoriji Kakmuž — Petrovo Selo — s. Vasiljevci i s. Mićijevići.

3. januara raspored XXIII divizije je sledeći: 9. brigada na prostoriji Pravoslavne Babice — Poljice — Priluk — Šerići.

14. brigada je na istim položajima od juče.

7. brigada se nalazi na prostoriji Porječina — Tumare — Brijesnica. Zadatak ove brigade je da se prikupi na prostoriji Devetak — Krtova sa zadatkom napada na Gračanicu.⁹

2. XXV divizija:

16. brigada 30. i 31. decembra kretala se pravcem: s. Sapna — Ravni Gaj — Goduš. Ovde je imala slabiju borbu sa legionarima, koji su se razbežali na sve strane. Jedinica je produžila pokret prema Rastošnici — k. 558 — k. 665 — Zavid kod kojeg je vodila borbu sa jednom grupom koljaša.

Kod Ravne Njive (k. 539) takođe je razjurenjena jedna četnička banda. Slična borba vodila se je i na Crnom Vrh (k.532). Opaža se da moral ovih bandi naglo opada, jer posle malo jačeg pripucavanja, njihove se grupe raspršavaju na sve strane.¹⁰ U međuvremenu primećuje se borbeni polet i porast morala kod naših boraca, posle borbi sa ovim četničkim grupama. U svim ovim okršajima neprijatelj trpi dosta gubitaka. 31. na 1. jedinica je zanočila na prostoriji: Zavid — Rastošnica — Čajira — Caklovica. U toku 1. ova je jedinica produžila pokret i stigla je na liniju: s. Ljepunice — s. Dobrnja — s. Canići.

18. brigada izvršila je pokret od Zvornika do s. Memića — Medaš i Mešići — Tešići gde se odmorila, a zatim je nastavila pokret i razmestila se na prostoriji Simin Han — Gornja Tuzla — Kikoši. Sa 19. brigadom, kod koje se nalazi i komandant divizije, štab nema veze, a ni ovaj štab preko radio veze, jer se njihova stanica ne javlja (izgleda da je u kvaru). Za vreme pokreta 18. brigada 31. decembra čula je jaku borbu na pravcu 19. brigade, a drugih podataka o njoj nemamo.¹¹

3. 45. divizija:

Zbog pojave neprijateljskih snaga sa pravca Sarajeva na sektoru: Srebrenica — Vlasenica orijentirali smo 45. diviziju

• Ona tada nije napadala na to mjesto (vidi dok. br. 101).

¹⁰ Riječ je o četnicima Majevičkog korpusa. U depešama četničkih komandanata br. 271, 343 i 344 od 29. decembra 1944. i 2. i 3. januara 1945 (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII) piše da sprečanske četničke brigade vode teške borbe u oblasti r. Paprače, r. Spreče i u Podrinju i da su odbacile snage NOVJ ka Zvorniku i Kozluku.

¹¹ O toj brigadi vidi dok. br. 101.

prema ovim snagama. Podaci koje imamo govore da se u Vlasenici nalaze nemačke snage sa nešto motorizacije,¹² dok se u Srebrenici nalazi oko 3.000 ustaša.¹³ Oko Paprače i južno od s. Capardi nalazi se četnička grupa jačine od oko 1.500 bandita.¹⁴ (Ne mala grupa!).¹⁵

Izveštaj koji smo primili 3. ujutru od Štaba 45. divizije javlja da se na sektoru Priboja — Teočak — Krčina — s. Banjica nalazi oko 2.500 četnika. Prebacili se u Trebavu!¹⁶ Pretpostavlja se da je namera ove grupe i one južno od s. Capardi da se prebaci u Srbiju.¹⁷

¹² Riječ je o 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi. Opširnije o njoj vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 10.

¹³ Na prostoru Rogatica — Žepa — s. Fakovići tada su se nalazile 2. i 3. bojna 1. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi njegove bojne relacije od 19. februara 1945. u Arhivu VII, reg. br. 2/1—35 i 1/2—47, k. 59), a na prostoru Srebrenica — Zvornik dijelovi 18. posadnog zdruga, i vjerovatno je riječ o njima.

¹⁴ O četničkim jedinicama na tom prostoru vidi dok. br. 20.

¹⁵ Riječi u zagradi su dopisane mastilom.

¹⁶ Riječi »Prebacili se u Trebavu« dopisane su mastilom.

¹⁷ Riječ je, uglavnom, o četnicima Majevičkog korpusa. O namjeri da jedan dio svojih četnika ubace u Srbiju vidi dok. br. 97, objašnjenje br. 6. Ali, kako se vidi iz depeša četničkih komandanata, br. 365, 357 i 388 od 31. decembra 1944. i 4. i 5. januara 1945 (vidi LV knjigu CVK u Arhivu VII), pri četničkoj Vrhovnoj komandi je postojala specijalna škola (kurs) za obuku komandosa. Krajem decembra 1944, završivši obuku, jedna grupa komandosa je očekivala naređenje za upućivanje u Srbiju. U vezi s tim, u depeši br. 370 od 2. januara 1945. piše: »Komandosi završili kurs. Treba da idu što pre na posao, obzirom na situaciju u Srbiji. Molim da vi date kanal i omogućite da što pre dođemo do vas, radi prijema detaljnih instrukcija, koje se depešom ne mogu primiti. Puk. Borović.«

Dražo Mihailović je, depešama br. 246, 247, 261 i 262 od 6. i 7. januara 1945 (vidi 35. knjigu depeša, II deo, fascikla 6. CVK u Arhivu VII), odgovorio sljedeće: »Ne samo komandosi, nego i ceo drugi deo štaba sa propagandom u prvoj povoljnoj prilici treba da se sjedini sa nama kao i CNK (Centralni nacionalni komitet — prim. red.), a to sve zavisi od veze sa Ozrenom kada se uspostavi...« Obračajući se pukovniku Dragoslavu Pavloviću, komandantu škole, Draža kaže: »... Odobravam, da se komandosi upute direktno i da se upute prema mojim direktivama. Žalim što pukovnik Pavlović nema kod sebe dovoljno novca jer ste brzo potrošili sve što sam ostavio a nisam se nadao da ćemo biti pregrađeni. Kad bi sa komandosima došli kod mene novca bi bilo. Ovako drugi deo štaba visi u vazduhu u pogledu novca. Ako idete direktno treba tražiti Vladu Jovanovića u oblasti čačka... On je naš ilegalni načelnik okruga i on treba da ima novca...«

Kao što se vidi iz pomenutih depeša, četnička Vrhovna komanda je bila razdvojena, odnosno njen operativni dio sa Dražom Mihailovićem se nalazio na sektoru Trebave a drugi dio na sektoru Vareš — Olovo (s. Srednje i s. Cevljanovići). Krajem januara 1945, po dolasku četnika Pavla Đurišića i rezerve četničke Vrhovne komande na sektor Olova, drugi dio četničke Vrhovne komande sa ostalim dijelovima i

45. diviziji sa jednom artiljerijskom brigadom (ako je već prebačena u Zvornik) naredili smo da posedne položaje na liniji: Kalabače — Kamenica — Obojnik — Sokolna — s. Miljanovići — Studenci — Mijatović — Kostijerovo — Drinjača — Čitluk i Čuline na desnoj obali reke Drine.¹⁸ Artiljerija će sa desne obale potpomagati odbranu, a naročito uništavati neprijateljsku motorizaciju, koja ispolji nameru da se probije za Zvornik.¹⁹ Opšta rezerva u jačini od 2 bataljona nalazi se na prostoriji Dalina Kosa. Preduzete su mere rušenja puta i komunikacije Vlasenica — Zvornik.

Čitava XXVII divizija orijentirana je prema Vlasenici.²⁰

Procenjujemo da bi pojava neprijateljskih snaga iz Sarajeva za Vlasenicu i Srebrenicu mogla biti:

A) Probijanje ovih snaga pravcem Zvornik — Bijeljina — Brčko,²¹ jer je komunikacija dolinom Bosne preopterećena, a osim toga stalno rušena.—

B) Da pojavom ovih snaga na ovom sektoru veže naše jedinice i time ih spriječi u dejstvu na Bijeljinu — Brčko i dolinom reke Spreče prema Doboju.

Da bi ovaj neprijateljski manevar osujetili, preduzeli smo sledeće mere. Naša 45. divizija i XXVII divizija III korpusa orijentirane su prema ovoj grupi neprijatelja sa zadatkom da joj spreče probijanje prema severu, s tim da u pogodnom momentu pređe u napad sa ciljem uništenja ove neprijateljske grupe.

XXV diviziju skoncentriraćemo na prostoriji severo-severozapadno od Tuzle: Brezik — Lisovići — Podorašje — Tursunovići sa zadatkom da u toku noći 5. na 6. preduzme napad sa sve tri brigade na Brčko.²³ Desna granica zone širenja drum Čelić — Brčko, a leva drum Gradačac — Umka. Za osiguranje ovog napada od neprijateljske intervencije sa pravca Gradačac orijentiraćemo jednu brigadu XXIII divizije prema Gradačcu, a jedan deo XXV divizije prema Orašju.

ČNK krenuo je s njima u sastav prvog dijela ČVK. Opširnije o tome vidi depeše četničkih komandanata, br. 339, 375, 452, 461, 485, 486, 552, 634, 666, 672, 684 i 704 od 2, 9, 10, 12, 17, 23, 25, 27. i 29. januara 1945 (LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII) i zapovijest Opšte rezerve CVK od 29. januara 1945 (Arhiv VII reg. br. S-V-11338).

¹⁸ i ²⁷ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 73.

¹⁹ O rasporedu i zadacima artiljerije vidi dok. br. 30.

²⁰ Bliže o rasporedu i dejstvima jedinica te divizije vidi dok. br. 71.

²¹ Riječ je o povlačenju njemačkih jedinica (vidi dok. br. 25 i 103).

²² Na toj komunikaciji su tada dejstvovala jedinice 5. korpusa NOVJ. Opširnije o tome vidi dok. br. 6, 78 i 167.

²³ i ²⁶ Ja zamisao nije prihvaćena. Bliže o tome vidi dok. br. 16 i 25.

Napad na Brčko izvodio bi se u sadejstvu sa jedinicama XVII divizije, tako, da bi njezine snage napadale na neprijateljsku glavninu u Brezovom Polju, dok bi jedna naša brigada po ovladavanju Brčkog također svoj napad usmerila na neprijateljsku glavninu u Brezovom Polju sa zapadne strane.

Opšte napomene: Komunikacija Zvornik — Tuzla usposobljena je za saobraćaj i teretnih automobila. Mostovi kod Požarnice nisu opravljeni već se na njima još radi, ali su izgrađeni niveleti pored mostova, tako da je prelaz moguć. Takođe je uspostavljena telefonska linija Zvornik — Tuzla. Jače smetnje na ovoj liniji dolaze zbog nepravilnog prikačivanja pojedinih jedinica na istu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar²⁴ — pukovnik, Komandant — pukovnik,
Mihovil Tartalja **Rad. T. Jovanović**
M. P.

P.S. 12.00 sati

Štab 45. divizije obaveštava da neprijatelj do ovoga časa iz Vlasenice još nije preduzeo pokret prema položajima divizije. Četničke snage koje su bile južno od Capardi razbežale su se.

Most (na buradima) preko Drine biće danas gotov.

Napad na Brčko izvodio bi se u sadejstvu sa jedinicama XVII divizije, tako, da bi njezine snage napadale na neprijateljsku glavninu u Brezovom Polju, dok bi jedna naša brigada po ovladavanju Brčkog također svoj napad usmerila na neprijateljsku glavninu u Brezovom Polju sa zapadne strane.

B 1

K.o. broj 4
3. januara 1945. g.

ŠTABU JUŽNE OPERATIVNE GRUPE

Dostavljamo vam dopunu našeg operativnog izveštaja od danas u sledećem:

1) Prema vašem usmenom naređenju koje nam je drug potpukovnik Poleksić²⁵ preneo, jedinice XXV divizije orijentirali smo odmah određenoj prostoriji na koju će stići u toku

²⁴ Pogrešno; treba: Načelnik.

²⁵ Momčilo

noći 5/6. o. m. Glavnina snaga biće na levom krilu rasporeda na prostoriji s. Memići — Osmaci — Capardi — Podborogovo.

2) Sa pojavom Nemaca u Vlasenici došli smo do sledeće procene situacije u vezi sa nemačkim namerama:

a) Nemci teže da nam vežu znatne snage na ovom pravcu i time nam oduzmu ofanzivnu snagu za operacije na drugim pravcima.

b) Nemci teže da prodru pravcem Zvornik — Bijeljina i na taj način umrtve naš front za duže vreme. Ova pretpostavka je verovatnija i zbog zadržavanja Nemaca u Bijeljini i Celiću, te je i uzeta kao osnov za donošenje odluke.

3) Pri donošenju odluke postavile su se dve mogućnosti:

a) Na pravcu Vlasenice preduzeti upornu odbranu sa 45. i XXVII divizijom, a u isto vreme sa snagama naše XXV divizije i XVII i XXVIII divizije likvidirati Brčko,²⁰ jer bi likvidacija neprijateljske grupe oko ovog uporišta omogućila:

— sigurno zaustavljanje i uništavanje neprijateljske grupe na pravcu Vlasenice i

— istovremeno mogućnost za ofanzivno dejstvo na pravcu zapada po likvidiranju ovoga uporišta.

b) Upotrebiti na pravcu Vlasenice 45. i XXV diviziju. Ova odluka bi dala više sigurnosti za rešenje situacije na pravcu Vlasenice, ali zato bi situacija na ostalim pravcima u toku samih operacija bila neizvesnija i da bi se operacije cele grupe znatno usporile.

Po našoj proceni naše jedinice na oba pravca su mogle da izvrše određene zadatke.

4) 45. diviziji naredili smo da se postavi na liniju: Kalabače — Kamenica — Drinjača sa zadatkom organizacije položaja u više linija za upornu odbranu sa pripremanjem protivnapada u povoljnom momentu u sadejstvu sa XXVII divizijom.

Ideja upotrebe 45. divizije" bazirana je na osobinama koje je ova i ostale naše jedinice pokazala u dosadašnjim borbama, gde se pokazalo:

da snage treba prikupiti na važnom pravcu,

da položaje treba dobro organizovati,

da starešine imaju jedinice u rukama te da ne dođe do počesnog i nevezanog zalaganja jedinica, a to je do sada bio u glavnom redovan slučaj.

Na pravcu Vlasenice 45. divizija nalazila se juče sa tri bataljona na liniji: Milići — Vrtoče — Rajići, a dva bataljona za čišćenje prostorije: Kalabače — Dobrić — Korijen.²⁷ Ova-

kvim rasporedom došlo bi do počesnog zalaganja snaga i do mogućnosti lakog proboja u pravcu Zvornika, koga bi na ovaj način praktično branila 3 bataljona (od cele divizije) i pitanje koliko bi se snage iskoristilo od ta tri bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
pukovnik
Mihovil Tartalja

Komandant — pukovnik
Rad. T. Jovanović

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
OPERATIVNO ODELJENJE
Op. br. 2a
8/I 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operacijski dnevnik

u akta.
Načelnik operativnog odel.,
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

NAREĐENJE ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 3. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA RASPORED
I DEJSTVO NA PROSTORU VLASENICA — ZVORNIK — TU-
ZLA — GRACANICA¹

B 1

Pov. o. br. 5 od 3. I 1945.

ŠTABU D1

Jedna neprijateljska kolona nepoznate jačine stigla je u Vlasenicu sa nešto motorizacije.² U Srebrenici nalazi se oko 3.000 ustaša.³ Ove neprijateljske snage došle su iz Sarajeva sa verovatnom namerom da se preko Zvornika probiju prema Bijeljini i Brčkom. Ova namera potvrdila se i jačim ispadima neprijatelja iz Brčkog i Bijeljine. Sa ovim neprijateljskim snagama XVII divizija vodi žilave borbe na liniji: Piperći — Ražljevo.⁴

Da bi se neprijatelju onemogućio proboj iz Vlasenice prema Bijeljini, naredili smo D 1 da svojim snagama organizuje upornu odbranu južno od Zvornika s tim da ova odbrana bude što više korjonska sa više linija po dubini.⁵ Na desnoj obali Drine kod Čitluka i Culina naređeno je da se postave dva bataljona⁶ sa jednom artiljerijskom brigadom.⁷ Ova divizija održavaće tesnu vezu sa XXVII divizijom III korpusa, koja je orijentirana prema Vlasenici.⁸

Da bi se na ovom sektoru imalo dovoljno snaga za pariranje neprijateljske namere, XXV divizija izvršiće sa sadašnjih položaja pokret na prostoriju: Miljanovci — Osmaci — Caparde — Podborogovo, s tim da će glavnina snaga biti na levom krilu na prostorijski sela Memići — s. Osmaci — s. Caparde — Podborogovo. Na ovu prostorijsku stići u noći 5/6 januara.⁹

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 8—1, k. 1330.

² Riječ je o 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi, koja je 1. januara 1945. preko Sokoca i Han-Pijeska, upućena u Vlasenicu (vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 10).

³ O njima vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 13.

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 69.

⁵ Bliže o tome vidi dok. br. 33 i 73.

⁶ Riječ je o bataljonima 24. NOU brigade (vidi dok. br. 73).

⁷ O tome vidi dok. br. 30.

⁸ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 71.

• Vidi dok. br. 33.

Na ovoj prostoriji snage ove divizije za prvo vreme primaju na sebe ulogu rezerve,¹⁰ no čim se ispolji neprijateljsko dejstvo sa pravca Vlasenice mora sadejstvovati XXVII i 45. diviziji. Odsudnom odbranom, iz koje prelaziti u energične protivnapade, pod svaku cenu sprečiti neprijatelju nadiranje ka Zvorniku ili Tuzli.¹¹

Odmah se povezati sa snagama XXVII divizije i o situaciji redovito obavestavati ovaj štab.

XXIII udarna divizija sa jednom brigadom razmestiće se na teritoriji: Dobrnja — Podorašje — Lisovići — Tinja. Na ovoj prostoriji organizovati položaje za odbranu od eventualnog neprijateljskog napada pravcem Gradačac — Tuzla i Doboj — Tuzla.

Drugu brigadu razmestiti na prostoriji Puračić — Lukavac — Poljane sa zadatkom osiguranja pravca sa Ozrena i organizacije zemljišta za eventualni neprijateljski napad sa pravca Doboja.

Treću brigadu razmestiti u pravcu Gračanice sa zadatkom zaštite pravca Doboj — Gračanica — Tuzla. Ova brigada ujedno će vršiti akcije čišćenja četnika prema Ozrenu i Majevici planini.¹²

XXXVIII divizija svojim snagama osiguraće pravac Tuzla — Brčko na komunikaciji Tuzla — Lopare — Brčko i Tuzla — Jarići — Bučje — Pukiš — Brčko.¹³

Sve jedinice su dužne da preduzmu obimna izviđanja u pravcima neprijatelja, daleko isturenim dubinskim patrolama i da obavestavanje podese tako da izveštaji stižu na vreme u ovaj štab.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
pukovnik
Mihovil Tartalja

Komandant
pukovnik
Rad. T. Jovanović

¹⁰ O tome vidi i dok. br. 15.

¹¹ Po dolasku na sektor Vlasenice, 25. NOU divizija je 10/11. januara 1945, u sadejstvu sa snagama 27. i 45. NOU divizije, izvršila napad na Vlasenicu. Opširnije o tome vidi dok. br. 60.

¹² Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 23. NOU divizije vidi dok. br. 70.

¹³ Bliže o rasporedu te divizije vidi dok. br. 96.

NAREĐENJE ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 3. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA DA PREĐU NA
NOVU FORMACIJU¹

STAB
XVII U. DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. op. br. 13
3 januar 1945 god.

Str. pov. br. 7/45
Трајне вредности²

ŠTABU II, VI i XV BRIGADE

U cilju lakšeg komandovanja i upotrebe jedinica Glavni štab narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Srbije sa svojim naređenjem Str. pov. op. br. 46 od 8. X 1944 g. propisao je privremenu formaciju Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Srbije,³ koja takođe važi i za našu Diviziju.

Osnovno načelo ovoga sastava ukoliko se odnosi na brigadu i niže jedinice predviđa:

Cl. 5

Brigada ima u svom sastavu:
Štab brigade
4 pešadiska bataljona
protivkolsku četvu i
vod za vezu.

Formaciski sastav: Štab brigade — pregled V, protivkolske čete — pregled VI, vod za vezu — pregled XVII.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—1, k. 988.

² Dopisano mastilom, latinicom.

³ Pomenuto naređenje o privremenoj formaciji korpusa, divizije, brigade, bataljona i čete nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 1—3, k. 182. Pod istim registarskim brojem se nalazi »Privremeni pregled organizacije i formacije artiljerije Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije« (izdanje Artiljerijskog odjeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ, Beograd, 1944), koji je propisan po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. oktobra 1944, kao i naređenje o privremenoj formaciji inženjerskih jedinica (brigada, bataljona i četa) koje je 27. oktobra 1944. izdao Glavni štab NOV i PO Srbije.

Cl. 6

Bataljon ima u svom sastavu:
Štab bataljona — pregled VII
Tri streljačke čete — pregled VIII
Cetu pratećih oruđa — pregled IX
Bojnu komoru — pregled X.

Cl. 12

Štabovi i jedinice označuju se brojevima i to: korpusi 1 divizije rimskim, a ostale jedinice arapskim.

Brojeve za oznake korpusa, divizija i brigada dodeljuje Vrhovni štab.

Bataljoni i streljačke čete obeležavaju se od 1 — 4, pridaju uvek i oznaku brigade, na pr. 1 bataljon 15 brigade, 3 četa 2 bataljona 11 brigade.

Ceta pratećih oruđa nosi svoj naziv uz oznaku bataljona i brigade, na pr.: »Ceta pratećih oruđa 3 bataljona 18 brigade«.

Cl. 13

Ova formacija stupa na snagu odmah.

Cl. 14

Formacija je strogo pov. prirode i kao takva ima se čuvati i njome rukuje i za nju odgovara štab kome je dodeljena.

Umnožavanje je zabranjeno. Izvodi iz formacije dostavljaju se potčinjenim jedinicama samo u obimu koliko se na njih odnosi. Izvod iz formacije overava štab koji ga pravi za potčinjenu jedinicu.

U vezi navedenih čl. koji su izvađeni iz knjiga formacije dajemo štabovima brigada sledeća uputstva kako da pređu na novu formaciju i to:

1.) Svim štabovima u prilogu se dostavljaju pregledi br. V, VI, VII, VIII, IX, X i XVII. U priloženim pregledima tačno je pokazano kakve imaju da izgledaju brigade, bataljoni i čete u novoj formaciji. Takođe predviđeno je u istim pregledima koliko i kakvim oružjem će biti naoružane jedinice po novoj formaciji.

2.) Privremena formacija je privremenog karaktera i služi kao osnova za stvaranje regularne vojske. Štabovi brigada ne smeju preglede u prepisu dostavljati bataljonima, već će pozvati štabove bataljona na sastanak, sa njima usmeno stvari obraditi onoliko koliko se odnosi na bataljone i čete u

bataljonima. Na sastanku štabovi bataljona da uzmu i pribelježe ono što se na njih odnosi.

3.) Pri prelasku na novu formaciju treba biti elastičan i ne držati se kruto cifri predviđenih normi u pregledima. Ima izvesnih stvari koje su se po našim jedinicama pokazale u praksi praktične a formacija ih ne predviđa. Na pr. kurira mora biti više a takođe i pomoćnog osoblja u štabovima nego što formacija predviđa. U glavnom je važno da se desetine, vodovi, čete i bataljoni tačno formiraju u duhu ove formacije i da se ljudstvo u vezi iste naoruža propisno.

4.) Rad oko prelaska na novu formaciju ne sme biti radikaln i da najedanput obuhvati celu brigadu, jer bi u tom slučaju smanjili bojnu gotovost jedinica i celu stvar zapetljali. Raditi treba sistematski po bataljonima i postepeno da borbena gotovost ne trpi, a da se ipak što pre jedinice uredi.

Ukoliko po nekim pitanjima štabovima brigada ne bude jasno neka se obrate na ovaj štab bilo telefonski ili pismenim putem.

Pismenim putem potvrdite prijem ovog naređenja i pregleda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
Mil. Stojaković

M. P.

KOMANDANT
GENERALMAJOR
Glig. Mandić

NAČELNIK
PUKOVNIK
Rajko V. Tanasković

FORMACIJSKI SASTAV ŠTABA BRIGADE

Redni broj	NAZIV I ZVANJE	SLEDUJE						PRIMEDBA
		Ljudi	KONJA			NAORUZANJE		
			Jahaćih	Tovarnih	Svega	Strojnica	Puškaka	
1	Komandant	1	1		1	1		
2	Politički komesar	1	1		1	1		
3	Zamenik komandanta	1	1		1	1		
4	Pomoćnik pol. komesara	1	1		1	1		
5	Opšti deo Načelnik štaba	1	1		1	1		
6	Daktilograf	1						
7	Pisara	2						
8	Kurira	4	2		2	4		
9	Svega u opštem delu	12	7		7	9		
10	Šef	1	1		1	1		
11	Pomoćnik šefa	1				1		
12	Daktilograf	1						
13	Kurira	3					3	
14	Komora	1					1	
15	Svega u obavešt. centru	7	1		1	2	4	

1) Ima i izviđački vod jačine ukup. 25 ljudi i potreban broj konja

16	Intendant	1	1		1			
17	Pomoćnika intendanta	2						
18	Magacionera	1						
19	Daktilograf	1						
20	Kurira	4				1	3	
21	Svega u intendanturi	9	1		1	1	3	
22	Referent sanit. lekar	1	1		1			
23	Zamenik referenta lekar	1	1		1			
24	Higijeničar	1						
25	Sekretar	1						
26	Veterinarski pomoćnik	1						
27	Kurira	2					2	
28	Komora	2		1	1		2	
29	Svega u sanitet.	9	2	1	3		4	
30	Ekonom	1	1		1			
31	Pomoćno osoblje	6 ^{b)}						
32	Pomoćni deo Komora (kanc. kuh. i hrana)	6		4	4		5	
33	Svega u pomoćnom delu	13	1	4	5		6	
34	Ukupno u Štabu brigade	50	12	5	17	12	17	

2) Ima radnu četvu sastava: komandir, pol. komesar, 25 tov. konja sa potrebnim brojem ljudi od 1000 boraca, potreban broj stočara, potrebne radionice, pekarsko, mesarsko odeljenje, kovačnica.
3) 2 kuvara, pomoćnika kuvara.

Za Štab
Načelnik Štaba — pukovnik
Rajko V. Tanasković

FORMACIJSKI SASTAV PROTIVKOLSKE CETE BRIGADE

Redni broj	NAZIV I ZVANJE	SLEDUJE										PRIMEDBA	
		Ljudi	KONJA				NAORUŽANJE						
			Jahaćih	Tovarnih	Teglećih	Svega	Pk pušaka	Pk bacača	Pk topova	Strojnica	Pušaka		P. mitraljeza
1	Komandir	1											
2	Politički komesar	1											
3	Zamenik komandira	1											
4	Pomoćnik pol. komesara	1											
5	Pisara	1											
6	Kurira	2											
7	Svega u opštem delu	7											
8	Vodnik	1	1			1							1) Za municiju
9	Vodni delegat	1	1			1							2) Tandem zaprega
10	Topovski vod	2 odeljenja	Vođa	1									
11		svako po:	Poslužilaca	4									
12			Konjovodaca	6		3 ¹⁾	3 ²⁾	6		1			
13		Svega u 1 odeljenju	11		3	3	6		1				
14		Svega u topovskom vodu	24	2	6	6	12		2				

15		Vodnik		1									
16		Vodni delegat		1									
17	Protivkolski vod	odelj.	Vođa	1									
18		p.k. bacač	Nišandžija	2					2				
19		Džonbul	Poslužilaca	4									
20			Konjovodaca	4		4 ³⁾		4					
21			Svega u bacačkom odelj.	11		4		4		2			
22		Desetar		1						1			
23		des. p.k. pušk.	Strelaca	10					5				
24			Svega u p. k. desetina	11					5		1		
25		Svega u p. k. vodu	24		4		4		5	2	1		
26		Vodnik		1							1		
27		Vodni delegat		1							1		
28	Minerski vod	Desetar		1									
29		2 min. deset. po:	Minera	9		1 ¹⁾		1 ²⁾					
30			Svega u 1 desetini	10		1		1					
31		Svega u minerskom vodu	22		2		2				2		4) Za eksploziv
32		Vodnik		1							1		
33		Vodni delegat		1							1		

Redni broj	NAZIV I ZVANJE	SLEDUJE										PRIMEDBA
		Ljudi	KONJA				NAORUŽANJE					
			Jahaćih	Tovarnih	Teglećih	Svega	Pk pušaka	Pk bacača	Pk topova	Strojnica	Pušaka	
34	Desetar	1							1			
35	Puškomitraljez.	4										2
36	2 des. svaka Strelaca	6									6	
37	Svega u 1 des. po:	11							1	6	2	
38	Svega u str. vodu	24							4	12	4	
39	Vodnik bojne komore	1										
40	Vodni delegat	1										
41	Vođa odeljenja	1										
42	1 od. za bacače	Konjovodaca	6	4		4						
43	Svega u 1 odel.		7	4		4						
44	2 od. za p. munic.	Vođa	1									
45	Konjovodaca		6	4 ⁵⁾		4						
46	Svega u 2 odelj.		7	4		4						
47	Svega u Bojnoj komori		16	8		8						

48	Vođa	1										
49	Ekonom	1										
50	Pomoćnik ekonomista	1										
51	Pomoćno osoblje	5										
52	Pomoćni deo Komora	6		6		6						
53	Sanitetski pomoćnik	1										
54	Bolničarka	2										
55	Nosilaca ranjenika	7		1		1						6) Za nosila.
56	Svega u pomoćnom delu	24		7		7						
57	Ukupno u protivkolskoj četi	141	2	27	6	35	5	2	2	7	12	4

M. P.

Overava:
Načelnik Štaba — pukovnik
Rajko V. Tanasković

⁴ Brojevi u zagradama u prilogu VI, VII i VIII su dopisani ma-
stilom.

FORMACIJSKI SASTAV ŠTABA PEŠADISKO BATALJONA

Pregled VII

Red. broj	NAZIV I ZVANJE	SLEDUJE							PRIMEDBA
		Ljudi	KONJA			NAORUŽANJE			
			Jahaćih	Tovarnih	Svega	Strojnica	Pušaka	P. mitraljeza	
1	Komandant	1	1		1	1			
2	Komesar politički	1	1		1	1			
3	Zamenik komandanta	1				1			
4	Pomoćnik pol. komesara	1				1			
5	Opšti deo Signalista, telefonista i linijaša	12		2	2	1	11		
6	Pisara	1				1	1		
7	Kurira	4	2		2		2		
8	Svega u opštem delu	21	4	2	6	6	16		
9	Obaveštajni centar Šef	1	1		1	1			
10	Pisar	1					1		
11	Svega u obaveš. centru	2	1		1	1	1		
12	Intendantura Intendant	1	1		1	1			
13	Pomoćnik intendanta	1	1		1	1			
14	Svega u intendanturi	2	2		2	2			

1) Ima svoju izviđačku desetinu od 12 ljudi.⁵
Ima svoj radni vod jačine i sastava po potrebi.

15	Referent — lekar	1							
16	Zamenik refer. sanit. pom.	1							
17	Higijeničar	1							
18	Nosioca ranjenika	8							
19	Pomoćno osoblje	4		2	2				
20	Svega u sanitetu	15		2	2				
21	Vođa	1							
22	Ekonom	1							
23	Pomoćni deo Pomoćno osoblje	4 ⁵⁾							
24	Komora	3		2	2				
25	Svega u pomoćnom delu	9		2	2				
26	Ukupno u štabu bataljona	49	7	6	13	8	17		2 kuvara i 2 pom.

M. P.

 Overava:
Načelnik Štaba — pukovnik
Rajko V. Tanasković

⁵ Riječi »od 12 ljudi« su dopisane mastilom.

FORMACIJSKI SASTAV STRELJAČKE CETE

Red. broj	NAZIV I ZVANJE	SLEDUJE							PRIMEDBA
		Ljudi	KONJA			NAORUZANJE			
			Jahaćih	Tovarnih	Svega	Strojnica	Pušaka	P. mi-traljeza	
1	Komandir	1					1		
2	Politički komesar	1					1		
3	Zamenik komandira	1					1		
4	Pomoćnik politkomesara	1					1		
5	Opšti deo Signalista i telefon.	6		1	1		1	5	
6	Pisara	1						1	
7	Kurira	2						2	
8	Svega u opštem delu	13		1	1		5	8	
9	Vodnik	1					1		
10	Vodni delegat	1					1		
11	Desetar	1					1		
12	3 stre- ljačka voda sva- ki po:	3 des. svaka po:							2
13		Strelaca	4					6	
14		Svega u desetini	6				1	6	2
15		Svega u vodu	11				5	18	6
16		Svega u tri voda	35				15	54	18

17		Vođa	1				1		
18		Ekonom	1				1		
19		Pomoćno osoblje	8 ¹⁾					8	
20		Komora	12		9	9		12	
21	Pomoćni deo	Sanitetski pomoćnik	1						
22		Bolničara	2						1) 3 kuvara, 3 pomoćnika kuvara, 1 mesar i 1 pekar
23		Pomoćnik ekonomaa	1						
24		Nosioca ranjenika	7		1 ²⁾	1	1		2) Za nosila
25		Svega u pomoćnom delu	33		10	10	3	20	
		UKUPNO U ČETI	151		11	11	23	82	18

M. P.

Overava:
Načelnik Štaba — pukovnik
Rajko V. Tanasković

FORMACIJSKI SASTAV ČETE PRATEĆIH ORUĐA BATALJONA

Red. broj	NAZIV I ZVANJE	SLEDUJE								PRIMEDBA
		Ljudi	KONJA				NAORUŽANJE			
			Jahaćih	Tovarnih	Teglećih	Svega	Strojnica	Pušaka	T. mitraljeza	
1	Komandir	1					1			
2	Politički komesar	1					1			
3	Zamenik komandira	1					1			
4	Pomoćnik pol. komesara	1					1			
5	Signalista i telefonista	6		1		1	1	5		
6	Pisara	1						1		
7	Kurira	2						2		
8	Svega u opštem delu	13		1		1	5	8		
9	Vodnik	1					1			
10	Vodnik delegat	1					1			1) 1 za mitraljez, 1 za municiju
11	Vođa	1					1			
12	Nišandžija	1							1	
13	Poslužilaca	3						3		
14	Konjovodaca	2		2		2		2		
15	Svega u odeljenju	7		2		2	1	5		
16	Svega u vodu	16		4		4	4	10	2	

17	Vodnik	1					1			
18	Vodni delegat	1					1			
19	Vođa	1					1			
20	Nišandžija	1							1	
21	Poslužilaca	3						3		
22	Konjovodaca	3		3		3		3		
23	Svega u odeljenju	8		3		3	1	6	1	2) za bacač 1 i za municiju
24	Svega u vodu	18		6		6	4	12	2	3) 2 kuvara, 2 pomoćnika kuvara, 1 mesar, 1 pekar
25	Vođa	1					1			
26	Ekonom	1					1			
27	Pomoćnik ekonomista	1					1			
28	Pomoćno osoblje	6						6		4) 1 za mitraljez, 3 za bacač, municiju
29	Komora za municiju	6		4		4		6		
30	Komora čete	8		6		6		8		
31	Sanitet. pomoćnik	1								
32	Bolničara	2								
33	Nosioca ranjenika	7								
34	Svega u pomoćnom delu	33		10		10	3	20		
35	UKUPNO U ČETI	80		21		21	16	50	2	2

Overava:
Načelnik Štaba — pukovnik
Rajko V. Tanasković

FORMACIJSKI SASTAV BOJNE KOMORE BATALJONA

Pregled X

Red. broj	NAZIV I ZVANJE	SLEDUJE								PRIMEDBA
		Ljudi	KONJA				NAORUZANJE			
			Jahaćih	Tovarnih	Teglećih	Svega	Strojnica	Puškaka	P. mitraljeza	
1	Komandir	1					1			
2	Politički komesar	1					1			
3	Zamenik komandira	1					1			
4	Pomoćnik politko-	1					1			
5	mesara	1								
6	Pisara	1							1	
7	Kurira	4							4	
7	Svega u opštem delu	9					4		5	
8	Vodnik	1					1			
9	Vodni delegat	1					1			
10							1			
11	Vođa	1								
12	1 i 2 municij- ski vod	6		6		6		6		12
13	2 odel. svako po: (1 i 2)	6						6		
14	Svega u odeljenju	13		6		6	1	12		12
15	Svega u munic. v.	28		12		12	4	24		24
15	Svega u 1 i 2. mun. vodu	56		24		24	8	48		48

16	Vodnik	1					1			
17	Vodni delegat	1					1			
18	Vođa	1					1			
19	Konjovodaca	6		6		6		6		12
20	3 odel. (rezervno)	6						6		
21	Pratioca	6						6		
22	Svega u 3 odel.	13		6		6	1	12		12
23	Vođa	1					1			
24	4 odel. za pra-	6		6		6		6		4
25	teće čete	4						4		
26	Svega u 4 odeljenju	11		6		6	1	10		4
26	Svega u vodu	26		12		12	4	22		16
27	Vođa	1					1			
28	Ekonom	1					1			
29	Pomoćnik ekonoma	1					1			
30	Pomoćno osoblje	6 ²⁾								
31	Komora	12		9		9		12		
32	Veterinarski pomoćnik	1								
33	Sanitetski pomoćnik	1								
34	Bolničara	2								
35	Nosioca ranjenika	4								
36	Svega u pomoćnom delu	29		9		9	3	12		
37	Ukupno u bojnoj komori	120		45		45	19	87		64

Overava:
Načelnik Štaba — pukovnik
Rajko V. Tanasković

FORMACIJSKI SASTAV VODA ZA VEZU ŠTABA BRIGADE

Pregled XVII

Red. broj	NAZIV I ZVANJE	SLEDUJE							PRIMEDBA
		Ljudi	KONJA			NAORUŽANJE			
			Jahačih	Tovarnih	Svega	Strojnica	Pušaka		
1	Vodnik	1					1		
2	Vodni delegat	1					1		
3	Desetar	1					1		
4	Vođa	1						1	
5	2 telefonista	1						1	
6	2 telefonista	3		1	1			3	
7	2 telefonista	5		1	1			5	
8	Svega u jednoj desetini	11		2	2		1	10	
9	U dve desetine	22		4	4		2	20	
10	Rukovaoca tel. centralom	3							
11	Konjovodaca	1		1	1			1	
12	Svega u telefon. centrali	4		1	1			1	
13	Ukupno u vodu za vezu	28		5	5		4	21	

Overava:
Načelnik Štaba — pukovnik
Rajko V. Tanasković

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I MATERIJALA
SLUŽBE VEZE 17. NOU DIVIZIJE OD 3. JANUARA 1945.
GODINE¹

A-1²
Pov. br. 20
3 januara 1945 g.

PREGLED
brojnog stanja ljudstva i materijala službe veze A-1

Red. broj	Štab	Radio stanice jačine					Telefonske			Op. sig. ³ aparata	Primedba
		5 VV	od 5—10 VV	od 10—20 VV	Preko 20 VV	Svega	centr.	telef.	Kabla km.		
1	A-1	1	—	1	—	2	5	23	45	8	Stanice tipa B-2 od 20 VV Od 5 VV je njemačka domet
2	A-2	1	—	—	—	1					Radio-stanica njemačka domet 15—20 km.
3	A-3	—	—	1	—	1					Radio-stanica tipa SCR
4	A-4	1	—	—	—	1					Radio-stanica njemačka domet 15—20 km.
5	A-5	—	4	—	—	4					Radio-stanice od 10 VV su američanske domet 10 km.
SVEGA		3	4	2	—	9	5	23	45	8	

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1, k. 274.

² Da bi se neprijatelju otežalo identifikovanje jedinica, Štab Južne operativne grupe NOVJ dodijelio je jedinicama 17. NOU divizije sljedeće konspirativne nazive (vidi knj. 31, dok. br. 82: raspis štaba ove divizije od 20. decembra 1944):

Štab 17. NOU divizije — A1, a telefonska centrala (dalje: t.c.) — Kozara. Pored toga, ovoj su diviziji dodijeljeni brojevi 150—200 za konspirativne nazive ostalih jedinica.

Brojno stanje ljudstva koje radi na službi veze je: 135, od toga 14 drugarica.

Od pokazanog broja telefonskih centrala, 3 su pokvarene i to:

- 1 od 5,
- 1 od 10 i
- 1 od 15 brojeva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik — pukovnik,
Rajko V. Tanasković

Štab 6. proleterske (istočnobosanske) brigade — A2, a t.c. — Bosna, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 150—160, tj. 1. bataljon — 151, 2. bataljon — 152, 3. bataljon — 153, 4. bataljon — 154. Intendantura — 155, Bolnica — 156, Prateća četa (oruđa) — 157 itd.

Štab 2. krajiške NOU brigade — A3, a t.c. — Vrbas, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 161—170. Raspored brojeva je isti kao i kod 6. proleterske brigade, s tim što je 2. krajiška brigada imala pet bataljona, te su brojevi za ostale njene jedinice povećani za jedan.

Štab 15. majevičke brigade — A4, a t.c. — Romanija, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 171—180 (raspored brojeva isti kao i kod 2. krajiške brigade).

Štab 1. artiljerijske brigade — A5, a t.c. — Vranića, dok su njeni divizion i ostale jedinice dobili brojeve 181—190, i to: Protivkolski divizion — 181, Poljski divizion — 182, Teški divizion — 183, Minobacački divizion — 184, Pukovski divizion — 185, Intendantura — 186, Ambulanta — 187 itd.

Jedinice Štaba divizije imale su sljedeće konspirativne brojeve: Artiljerijski divizion — 191, Inženjerijski bataljon — 192, Divizijska intendantura — 193, Divizijska bolnica — 194, Prateća četa — 195, Kulturna ekipa — 196, Izviđačka grupa — 197, Hirurška ekipa br. 1 — 198, Hirurška ekipa br. 2 — 199, Tehnika — 200.

* Optički signalni

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 4. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA I KOMANDAMA POTČINJENIH JEDINI-
CA I USTANOVA ZA FORMIRANJE REGRUTNIH JEDINICA¹

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 14
Dne 4.1. 1945. g.

Predmet: Formiranje do-
punskih bataljona.

ŠTABOVIMA: IV, X, XXXIX I LIII DIVIZIJE, VOJNOJ OB-
LASTI 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE, KOMANDAMA PO-
DRUČJA: PROZORSKOG, JAJACKOG, MRKONJIČKOG, LI-
VANJSKOG, DRVARSKOG, PODGRMEČKOG I SREDNJOBOS-
ANSKOG, KOMANDI OFICIRSKE ŠKOLE 5. KORPUSA
NOVJ, OBLASNOM NARODNO-OSLOBODILACKOM ODBO-
RU ZA BOSANSKU KRAJINU.

Naše jedinice u većini slučajeva, a s obzirom na okol-
nosti pod kojima žive komande područja i mjesta kao organi
za mobilizaciju ljudstva za popunu operativnih jedinica, vrši-
le su mobilizaciju ljudstva na terenima po kojima su se kre-
tale i mobilisano ljudstvo uvrštavale su direktno u jedinice,
bez da se je prethodno sa istim izvodila obuka i pripremila se
za operativne zadatke. Ovakav isti proces u pogledu obuke bio
je i sa ljudstvom kojeg su mobilisale komande područja ili
mjesta. Baš zbog toga česte su pojave da jedan mladi borac
puca na neprijatelja a ne može da ga pogodi, kreće se u stre-
ljačkom stroju ili uopšte u borbenoj zoni sa puškom o des-
nom ramenu, vrši okidanje prije nego što je nanišanio, poz-
dravlja sa rukom a ima pušku o ramenu, kreće se a hoće da
pozdravi, pa prethodno stane itd. itd. Svemu ovome razlog je
što ti naši mladi drugovi — borci u većini slučajeva nijesu
imali nikakvu obuku vojnu iz najnužnijih pojmova vojničkih
znanja i vještine. Formiranjem oficirske škole pri Korpusu² i

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1,
k. 771/A.

² Prema naredenju štaba 5. korpusa NOVJ od 12. avgusta 1944
(vidi Arhiv VII, reg. br. 33—10, k. 459/A) ta škola je imala početi 22.
avgusta 1944, dok za podoficirsku školu datum početka nije preciziran.
U izvještaju Komande oficirske škole od 24. septembra 1944 (vidi
Arhiv VII, reg. br. 24—12, k. 459/A) stoji da je tada ova škola imala

podoficirskih kurseva pri divizijama³ teoretskom usposobljavanju naših oficira i podoficira posvećena je pažnja, dok obuci vojnika (boraca) dosadanjom neplanskom nastavom nije dovoljno učinjeno za njihovo vojničko vaspitanje.

Primjedbe na ovakvo stanje i metodu ovog rada stavio je Vrhovni štab NOV i POJ radiogramom od 31. XII. 1944. godine, u kome je naređeno da se, radi obuke novomobilisanog ljudstva, oforme dopunske jedinice, a na oslobođenoj teritoriji regrutni centri i da se najstrožije zabranjuje regrutovanje ljudstva neposrednim uzimanjem operativnih jedinica.⁴

U vezi sa gore iznijetim

NAREĐUJEMO:

1. — Da se pri štabovima divizije formiraju dopunski bataljoni,⁵ kroz koje treba proći sve skoro mobilisano ljudstvo iz operativnih jedinica, a koje nije regrutnu obuku do sada završilo i ova mu je potrebna. Isto tako kroz ove dopunske jedinice ima proći i završiti obuku i ono ljudstvo koje operativne jedinice u duhu tačke 4. ove Naredbe budu mobilisale, a zbog specijalnih razloga ne budu ga slale u regrutne centre.

Trajanje obuke u ovim dopunskim bataljonima biće dva mjeseca, počev od 15. januara 1945, a po planu i programu koji će sastaviti i blagovremeno dostaviti štabovima divizija ovaj Štab.

Štabove, komande i nastavno osoblje ovih dopunskih jedinica odrediće i postaviti štabovi divizija.

2. — Da se na teritoriji Jajačkog, Livanjskog i Srednjobosanskog područja formiraju regrutni centri, kroz koje će prolaziti i završavati obuku sve ljudstvo mobilisano od strane komandi područja i mjesta i to:

— U regrutnom centru Jajačkog područja — svi regruti sa teritorije Jajačkog, Mrkonjičkog područja i Sarajevskog okruga;

pješadijski oficirski i intendantski tečaj i da će krajem septembra I klasa završiti školovanje, odnosno da će slušaoci polagati ispise. Pored ovih tečajeva postojao je i radio-telegrafski, a 6. januara 1945. počeo je i srednji i niži artiljerijski kurs (vidi dok. br. 32). Prema naređenju Štaba 5. korpusa od 10. januara 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6—6, k. 1267) četvrti oficirski kurs za pješadijske i intendantske oficire imao je početi 24. januara 1945. godine.

³ Prema naređenjima štabova 4. i 39. NOU divizije od 18. i 22. avgusta 1944, ti kursevi su imali početi u drugoj polovini avgusta (vidi Arhiv VII, reg. br. 33—7, k. 770, reg. br. 7—6, k. 1265).

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 49.

⁵ O tome vidi i naređenje Štaba 5. korpusa NOVJ od 28. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 20—4, k. 1418).

— U regrutnom centru Livanjskog područja — svi regruti sa teritorije Livanjskog, Prozorskog i Drvarskog područja, i

— U regrutnom centru Srednjobosanskog područja svi regruti sa teritorije srednje Bosne.

Regruti sa teritorije Podgrmečkog i Kozarskog područja imaju se upućivati na regrutnu obuku u dopunske jedinice XXXIX divizije. Centar za ova područja nije određen zbog toga što je tamo mobilizacija ljudstva izvršena skoro u potpunosti.

Brojno stanje regruta u centrima ne smije biti veće od 2.000 (dvije hiljade) ljudi.

Trajanje obuke u regrutnim centrima ima biti dva mjeseca — počev od 15. januara 1945. godine, a po planu i programu koga će sastaviti i dostaviti komandama područja Štab ovog korpusa.

Do tog vremena komande Jajačkog, Livanjskog i Srednjobosanskog područja izvršiće sve potrebne pripreme.

3. — Štabove, komande i nastavno osoblje za područne regrutne centre navedene u tački 2. postaviće ovaj Štab, a glavnu kontrolu nad istima, pored organa ovog Štaba i organa Korpusne vojne oblasti, imaće i biti odgovorna komanda područja na čijoj teritoriji se nalazi regrutni centar.

4. — Kroz obuku regrutnih centara ima proći sve sposobno ljudstvo, do sada nemobilisano, od 18 do 45 godina starosti a koje nije služilo bivšu jugoslovensku vojsku. Ukoliko neka od komandi područja, zbog vojne situacije, nije u mogućnosti da izvrši na svim sektorima potpunu mobilizaciju ljudstva sposobnog za vojsku, onda će ovo učiniti operativne jedinice, upućujući regrutnim centrima komandi područja mobilisane regrute na obuku. No, ukoliko su pak regrutni centri udaljeni od dotične operativne jedinice i teže joj je sprovesti regrute, onda će ova uvrstiti te regrute u svoje dopunske bataljone radi izvođenja obuke. Ovo će po našem mišljenju biti slučaj kod Srednjobosanskog, dijela Jajačkog, Mrkonjičkog i Sarajevskog područja, na kojima će sprovoditi mobilizaciju operativne jedinice u saradnji sa članovima komandi područja i mjesta dotičnog terena.

5. — Osim naprijed izloženog, štabovi divizije, odreda i komande područja pristupiće odmah izvođenju nastave kod *čitavog* ljudstva u podčinjenim jedinicama. Trajanje ove nastave ima biti mjesec dana, a po planu i programu koji će se

dostaviti od strane ovog Štaba/' Početak izvođenja nastave odmah, a najdalje 15. januara 1945. godine.

6. — Obuku ljudstva u regrutnim centrima, dopunskim jedinicama i čitavog ljudstva u operativnim jedinicama izvoditi sistematski i savjesno, s tim da se plan i program prelazi saobrazno opštim i borbenim prilikama pojedinih jedinica, *nastojeći da se bezuslovno pređe predviđeno gradivo.*

7. — Od strane Vrhovnog štaba NOV i POJ i ovog Štaba biće određene specijalne komisije za ocjenu postignutog uspjeha i borbene vrijednosti jedinica. Za slab uspjeh odgovorni su štabovi i komande područja.

Prijem naređenja potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
pukovnik:
Došen

KOMANDANT,
general-major: .
S. Rodić

M. P.

ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Pov. br. 8/45
Dne 6. I 1945 g.

Š. 5. korpusa potvrđen prijem
a/a

Načelnik štaba
major
T. P.

⁸ Štab 5. korpusa je pomenuti plan i program dostavio 6. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—7, k. 1417).

RELACIJA ŠTABA 14. KORPUSA OD 4. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O BORBAMA PROTIV ČETNIKA NA PROSTORU ZVORNIK — TUZLA¹

STAB
XIV KORPUSA NOVJ
Operativni otsek
Br.
4 januara 1945

Relacija o borbama, sa četnicima na prostoru Zvornik — Tuzla u vremenu od 23 — 28. decembra 1944. godine.

ŠTABU JUŽNE OPERATIVNE GRUPE

1) Posle narasta naše vojske u Srbiji, organizacije i formiranja jačih jedinica, njenog svakodnevnog dejstva u borbama sa Nemcima i čišćenja terena od izdanijskih bandi; posle oslobođenja Beograda i skoro čitave Srbije od Nemaca² i dolaskom Crvene armije u našu zemlju, četničke organizacije, koje su uz pomoć Nemaca bile prilično jake, obezglavljene su i prilično rastrojene. Posle begstva Draže Mihailovića iz Srbije¹ one nisu znale pravu orijentaciju, pogotovo posle naglog i brzog iščezavanja nemačkih snaga iz Srbije i njihovog povlačenja iz južnih delova naše zemlje⁴ pod jakim pritiskom naše vojske. Ranijim zanosom i načinom zavođenja naroda izvešnih krajeva, četničke grupacije su se orijentisale u cilju susreta sa savezničkim anglo-amerikanskim snagama, za koje su oni računali da će od Grčke i preko Dalmacije izbiti u našu zemlju,⁵ te da bi ih oni prihvatili i spasili. Ove jače grupacije

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—10, k. 272/A.

² O borbama za oslobođenje Srbije vidi tom I, knj. 15.

³ On se krajem septembra 1944. prebacio u istočnu Bosnu. Opširnije o tome vidi knj. 29, dok. br. 137, objašnjenje br. 23.

⁴ O povlačenju njemačkih snaga vidi »Veliki pokreti povlačenja na Jugoistoku« (Arhiv VII, reg. br. 12—1, k. 2). O tome vidi i knj. 30, dok. br. 83, objašnjenje br. 10; knj. 31, dok. br. 147; dok. br. 25 u ovoj knjizi.

⁵ Po odobrenju Vrhovnog štaba NOV i POJ u Gruž se 28. oktobra 1944. iskrcao jedan engleski artiljerijski divizion. Vidi knj. 30, dok. br. 105.

četnika, posle čišćenja Zapadne Srbije i severnog dela Sandžaka, kao i iščezavanja neprijatelja niz Drinu, a posle obmane od strane svojih vođa o sastanku sa Saveznicima, orijentisale su se terenom Istočne Bosne u nameri da ovladaju predelima iste i da se odatle povežu sa Nemcima dolinom reke Bosne i reke Save. U toj nameri i pokretu četničke bande izbile su na prostor Srebrenica — Vlasenica — Majevica 23 decembra 1944 god. u nameri da ovladaju Tuzlom.⁶

Jačina ovih četničkih i nedićevskih grupacija, koje su se sada spojile, sastoji se od tri grupe korpusa četnika Draže Mihailovića i tri divizije nedićevaca:

a) Kalabićeva grupa korpusa⁷ ima šest korpusa i jednu brigadu njegove lične pratnje. Korpusi su sledeći: Oplenački jačine oko 300 ljudi pod komandom Njegovana Arsenijevića, Kosmajski jačine oko 200 ljudi pod komandom Mome Obradovića, Crnogorski jačine oko 200 ljudi pod komandom Filipa Ajdačića, Zlatiborski jačine oko 350 ljudi pod komandom Strahinje Rogića, Javorski jačine oko 100 ljudi pod komandom majora Cvetića⁸ i Mlavski jačine oko 500 ljudi pod komandom Siniše Pazarca.⁹ Brigada lične Kalabićeve pratnje je pod komandom Nešića.¹⁰ Ukupno brojno stanje ove grupe korpusa iznosi 2.000 ljudi. Svaki korpus ima 3—4 minobacača, od kojih je jedan teški i 10 — 15 lakih i teških mitraljeza. Najbolje je bio naoružan Mlavski korpus i brigada lične Kalabićeve pratnje. Ovu grupu četnici nazivaju »Gorskom kraljevom gardom«.

b) Keserovićeva grupa korpusa¹¹ ima četiri korpusa i to: Toplički jačine 350 ljudi pod komandom p.pukovnika Steve Jovovića, Rasinski jačine oko 300 ljudi pod komandom ma-

⁶ Riječ je o glavnim četničkim snagama iz Srbije. O njihovom dolasku na taj prostor vidi naređenje četničke komande za Srbiju od 14. decembra 1944. i depeše komandanata četničkih grupa korpusa; br. 46, 48, 50, 109, 121, 125, 161, 163 i 171 od 15, 16, 17, 20, 22, 23. i 24. decembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. S-V-71; LV knjigu depeša CVK).

⁷ Nikola Kalabić je tada bio komandant četničke grupe korpusa Gorske garde.

⁸ Radoslava

• Siniša Ocokoljić Pazarac je tada bio komandant Mlavsko-smederevske grupe korpusa.

¹⁰ Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo ime. Možda je riječ o Jovanu Nešiću, bivšem konjičkom potporučniku, koji je bio blagajnik Junšne prateće brigade Gorske garde, ili Slobodanu Nešiću, bivšem kapetanu I klase, koji je bio šef 2. odsjeka obavještajnog odjeljenja četničke Vrhovne komande.

¹¹ Dragutin Keserović je bio komandant Rasinsko-topličke grupe korpusa.

ШТАБ
XIV КОРПУСА НОВИ
ОПЕРАТИВНИ ШТАБ
Бр.
4 Јануара 1945

Бр. 4
К. 2117/9

РЕЗУМЕ О ПОСТАВЉА
ЊА ЧЕТНИКА НА ПУТ
ОПЕРАТИВНИ ШТАБ
У Београду бр. 28 - 45
Датум: 1945. Година.

ШТАБ ЈУЖНЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ

1) После нараста наше војске у Србији, организације и формирања јачих јединица, њеног свакодневног дејства у борбама са Немцима и чимења терена од непријатељских банд; после ослобођења Београда и скоро читаве Србије од Немца и дојаском Црвене Армије у нашу земљу, четничке организације које су уз помоћ Немца биле прилично јаке, обезглављене су и прилично растурјене. После бегства Драге Ђинђићове из Србије оне нису знале праву оријентацију, поготово после налет и брзог исчезњава немачких снага из Србије и њиховог повлачења из јужних делова наше земље под јаким притиском наше војске. Ранијем знаањем и великом завољеном народа извесних крајева, четничке групецаје су се оријентисале у циљу сусрета са Савезничким англоамерикаским снагама, за које су оне рачунали да ће од Грчке и преко Далмације доћи у нашу земљу, те да их она прихватила и спасила. Све јаче групецаје четника, после чимења Западне Србије и северног дела Савица, као и исцезавања непријатеља из Грчку, а после обила од стране својих вођа о састанку са Савезницима, оријентисале су се тереном источне Босне у намери да свладају преколина исте и да се одатле повуку са Немцима долина реке Босне и реке Саве. У тој намери и покрету четничке снаге изобиле су на простор Сребреница-Високиња-Џајевица 23 децембра 1944 год. у намери да овладају Тузлом.

Јачина свих четничких и недивевских групецаја, које су се сада спојиле, ~~износила је око 3.000 људи~~ састоји се од три групе корпуса четника Драге Ђинђићове и три дивизије недивевца:

а) Калабијева група корпуса има шест корпуса и једну бригаду њенове јачине пратње. Корпуси су следећи: Спешачки јачине око 300 људи под командом Ђеговина Арсевића, Носајски јачине око 200 људи под командом Ђековића, Црноги ски јачине око 200 људи под командом Ђилића, Ајдачички и Златиборски јачине око 300 људи под командом Стрелице Рађана, Јаворски јачине око 100 људи под командом мајора Цветића и Њивски јачине око 500 људи под командом Силеке Ђековића. Бригада личне Калабијеве пратње је под командом Немца. Укупно бројно стање ове групе корпуса износи око 1.000 људи. Савици корпус има 3 - 4 мањинаца, од којих до једна тешка - 10 - 15 људи и тешки митразеви. Најбоље је био издржан Њивски корпус и бригада личне Калабијеве пратње. Сву групу четника називају "Горском краљевом гардом".

б) Месеровићева група корпуса има четири корпуса и то: Тешачки јачине 300 људи под командом п. пуковника Стеве Јосифовића, Радански јачине око 300 људи под командом мајора Антоновића, Јастребички јачине око 200 људи под командом мајора Илијина Јосифовића, Јастребички јачине око 100 људи под командом војводе Саве Илићковића. Лична пратња Месеровићеве групе око 100 људи. Укупно бројно стање ове групе износи око 1.000 људи. Месеровићева је исто тако под Калабијеве групе.

в) Луке Јосифовићева група корпуса броји око 800 људи са личном пратњом, и креће се са Месеровићевом групом. Укупно бројно стање свих четничких групецаја износи око 3.000 људи.

Недивевске снаге састоје се од три дивизије које

jora Antonovića,¹² Jastrebački jačine oko 250 ljudi pod komandom majora Milijana Jovanovića, Jablanički jačine oko 120 ljudi pod komandom vojvode Save Milovanovića. Lična pratnja Keserovića broji oko 160 ljudi. Ukupno brojno stanje ove grupe čeni se na 1.300 ljudi. Naoružanje je isto kao kod Kalabićeve grupe.

c) Ljube Jovanovića grupa korpusa¹³ broji oko 600 ljudi sa slabijim naoružanjem, a kreće se sa Keserovićevom grupom.

Ukupno brojno stanje ove četničke grupacije iznosi oko 3.900 ljudi.

Nedićevske snage sastoje se iz tri divizije koje sačinjavaju tako zvani III udarni korpus." Komandant ovoga korpusa je general Stevan Radovanović, a pomoćnik mu je general Jonić.¹⁵ Ove snage sastavljene su od Srpske državne i Srpske granične straže.

a) Prva divizija broji oko 900 ljudi, a njom komanduje pukovnik Brana Živković. Od oružja ima 4 teška bacača koje su dobili od Nemaca, oko 30 puškomitraljeza i mitraljeza. U naoružanju imaju francuske puške. Mina za bacače nisu imali, vrlo mali broj.

b) Druga divizija broji oko 500 ljudi, a njome komanduje pukovnik Reljić.¹⁶ Naoružanje joj je isto kao kod prve divizije.

c) Treća divizija broji oko 600 ljudi, komandant joj je Ljudevit Pogačar. Od oružja ima 2 teška i 6 lakih bacača. Oko 40 lakih i teških mitraljeza, većina holandskog tipa.

Na ovu prostoriju došla je samo Treća divizija, dok je Prva i Druga sa nekim četničkim jedinicama krenula nekim

¹² Dimitrije

¹³ Riječ je o Timočkom četničkom korpusu.

¹⁴ Riječ je o Srpskom udarnom korpusu, odnosno bivšoj Srpskoj državnoj (poljskoj, gradskoj i graničnoj) straži (SDS). On se tada, zajedno s njemačkim i četničkim snagama, povlačio iz Srbije. Do reorganizacije i preformiranja SDS u Srpski udarni korpus (dalje: SUK) došlo je u prvoj polovini oktobra 1944, tj. kada je ona stavljena pod komandu četničke Vrhovne komande jugoslovenske vojske u otadžbini (ova ju je odmah stavila pod komandu četničke komande za Srbiju). Opširnije o tome vidi naređenja četničke Vrhovne komande od 3. oktobra, četničke komande za Srbiju od 6. oktobra, komande SUK-a i 2. udarne divizije SUK-a od 7. oktobra 1944 (Arhiv VII, reg. br. S-V-17332, 17334 i 17335).

¹⁵ Borivoje

" Mirko. Poginuo 26. januara 1945. u borbi protiv jedinica NOVJ kod s. Živinica.

drugim pravcima.¹⁷ Sa njima je otišao i Glavni štab četnika za Srbiju, na čijem se čelu nalazi general Trifunović.¹⁸

Bosanska grupa korpusa pod komandom Račića¹⁹ ostala je na prostoriji Kalinovik — Foča — Gorazde. Od bosanskih četničkih jedinica na sektoru Istočne Bosne nalazi se samo Majevički korpus, pod komandom Leke Damjanovića.²⁰ Ovaj korpus ima 6 brigada.²¹ Prva brigada, pod komandom Miloša Erkića, sastavljena od seljaka sela Dubnice, Požarnice, Jabla-

¹⁷ Sve tri divizije SUK-a, sa glavninom četničkih snaga iz Srbije, stigle su do linije s. Požarnica — Pješevica (trig. 546) — s. Jaginov Lug — s. Zivinice, gdje su od 24. do 28. decembra 1944, u borbama protiv jedinica 3. i 14. korpusa NOVJ, bile strahovito potučene. Dijelovi 3. granične divizije i Rasinsko-topličke grupe korpusa, odsječeni, povukli su se na Majevicu, gdje su ih prihvatili četnici Majevičkog korpusa. Ostatak 3. granične divizije i 1. i 2. divizija SUK-a, poslije teških gubitaka, povukle su se preko s. Treštenice i s. Lozne u Zavidoviće i Maglaj, gdje su ih prihvatili Nijemci, dok se glavnina četničkih snaga Srbije, preko s. Banovići, pl. Ozrena i s. Jablanice, povukla na Trebavu. Opširnije o tome vidi depeše četničkih komandanata grupa korpusa, br. 192, 217, 218, 248, 252, 253, 267 i 268 od 20, 25, 26, 27, 28. i 29. decembra 1944. i od 3. januara 1945 (LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII). O tome vidi i dok. br. 88, 101 i 115.

¹⁸ Miroslav

¹⁹ Dragoslav Račić (poginuo 1946. u borbi protiv organa narodne vlasti) tada je bio komandant Opšte rezerve četničke Vrhovne komande. Prema Račićevoj depeši od 22. januara 1945, Opštu rezervu su tada sačinjavali: Cerski i 1. kosovski korpus, Šumadijska i Posavsko-kolubarska grupa korpusa (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII). Međutim, sastav Opšte rezerve se povremeno mijenjao. Pored ovih snaga, na sektoru Foča — Kalinovik — s. Trnovo tada su se nalazili Romanijski korpus i hercegovački četnici, a na prostoru Foča — Čajniče — Gorazde — Višegrad nalazio se Drinski četnički korpus. O tome vidi depeše Petra Bačovića, br. 212, 314, 360, 361 i 363 od 27. i 30. decembra 1944. i od 1. i 2. januara 1945 (vidi pomenutu knjigu depeša), naređenje Drinskog četničkog korpusa od 5. januara 1945. i izvještaje čajničke brigade od 20. decembra 1944. i Višegradske brigade od 3. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-1806, 1723, 1802).

²⁰ Stevo Damjanović Leko

²¹ Prema naredbi komandanta Majevičkog četničkog korpusa od 28. novembra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. BH-V-11372), tada su, pored Prve grupe (Papracka, Bircanska i Sprečanska brigada), formirane još tri grupe četničkih brigada: Druga (1, 2, 3. i 4. i Leteća majevička brigada), Treća (Semberijska, Semberijska leteća i Brčanska brigada) i Četvrta grupa (Podrinska, Zvornička i Jurišna brigada). Komandant Druge grupe je bio Radivoje Kerović; komandant Treće grupe — Jeremija Lazić Zeko, koji je, prema obavještenju Semberijske četničke brigade od 4. decembra 1944, uskoro poginuo u borbi kod Požarnice (vidi Arhiv VII, reg. br. BH-V-11389), a mjesto njega je postavljen Perika Tešić; komandant Četvrte grupe — Simo Matavulja. Kako se vidi iz nekih dokumenata Majevičkog četničkog korpusa iz januara 1945, ove grupe brigada su postojale. Međutim, brigade su bile malo-brojne, pa je dolazilo i do njihovog spajanja, a time i do promjena sastava grupe.

nice i dr. Druga brigada, pod komandom Vojina Jovovića, sastavljena od seljaka sela Čajira, Rastošnice, Šandića i dr. Treća brigada, pod komandom Milana Marića, od meštana iz Priboja, Tobuta, Orlovine i dr. Četvrta brigada, pod komandom Milana Đokića, od seljaka iz Podrinja, Čelopeka i drugih sela. Peta brigada, pod komandom vojvode Kerovića, sastavljena od seljaka sa Majevice i Šesta, Zekina, brigada sastavljena od seljaka iz Ugljevika i Baljaka. Brojno stanje ovih brigada se ne može utvrditi, pošto su većinom na svojim terenima kod svojih kuća i po potrebi se okupljaju, a kriju se po šumama i pećinama. Pomažu, tj. imali su nameru potpomoći ove glavne četničke grupacije u prolazu na sever i ovladavanju ovim terenima, obaveštavajući ih o našim snagama i da im posluže kao putovođe.

2) Naše jedinice koje su se borile bile su 7, 9 i 14 brigada XXIII udarne divizije,²² a sadejstvovala su im dve brigade XXXVIII divizije, a docnije i 16 i 19 brigada XXVII divizije.²³ Za ove borbe brigade XXIII udarne divizije od Zvornika 24 decembra izbile su na sledeće polazne položaje: 14 brigada na liniju Baljkovica — Potočani — Križeviči prema Kalesiji, Memićima i Capardi. 7 brigada na Gluminu, put Zvornik — Capardi i 9 brigada Snagovo, Velja Glava, Kamenica prema Kalabači. Odmah su stupile u kontakt sa neprijateljem i produžile čišćenje jačim udarima. Brigade XXXVIII divizije bile su na prostoriji Tuzla — Simin Han — Požarnica.

3) Obostrani razvoj situacije i tok borbi bio je sledeći: 26 decembra 14 brigada je krenula u napad pravcem za udar neprijatelja u bok koji se kretao prema Tuzli u nameri da je zauzme. 7 brigada je takođe krenula napred da sadejstvuje sa 14 brigadom sa južne strane, a 9 brigada sa prostorije Paprača — Kalabače preko Lukavice i Tupkovića prema južnoj grupi četnika koja se nalazila na prostoriji Stupari — Trnovo.

14 brigada i delovi 7 brigade napravili su obuhvat neprijatelja na prostoriji Požarnica — Lipovice — Suhopolje — Dubrave, gde se razvila prilično jaka borba koja je trajala i čitav dan 27 decembra. Ova grupa četnika je potpuno razbijena uz prilične gubitke, a razbijeni delovi su pošli u dve grupe, jedna prema Majevići²⁴ a jedna prema Đurđeviku u prav-

²² Opširnije o dejstvu te divizije vidi tom I, knj. 15, dok. br. 203.

²³ Bliže o borbi tih divizija protiv četnika vidi dok. br. 88.

²⁴ Prema depešama komandanta Majevičkog korpusa br. 345, 410 i 411 od 3. i 4. januara 1945, na Majevicu se povukla jedna grupa od oko 250 Keserovićevih četnika. Pored toga, on smatra da ih ima nešto i u jedinicama majora Milijana Jovanovića (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII). U ovoj grupi bio je izvjestan broj vojnika iz 3. granične divizije SUK-a.

cu južne četničke grupe.²⁵ Jedan deo ove razbijene grupe većinom je uništen na prostoru Čaklovići — Vukovije.²⁶ Da nije bilo propusta djelova 7 brigade koji nisu na vreme stigli na datu prostoriju i desnog krila 14 brigade koje se nije tesno povezalo sa jedinicama 38 divizije, ova grupa četnika bi bila tako reći potpuno uništena. Ali, ovaj udar i jaka borba koju je dala 14 brigada razbijanjem ove četničke grupe uz velike gubitke po njih u stvari oslobodio je Tuzlu od ozbiljne ugroženosti. Po razbijanju ove grupe četnika, jedinice 23 divizije su pošle ubrzanim pokretima pravcima četničkog probijanja u cilju gonjenja, a da bi im spriječile prelaz od Konjuha prema Ozrenu i spajanje sa ozrenskim četničkim bandama. U ovome se nije potpuno uspjelo, jer se ipak jedan dio razbijenih četnika uspeo probiti za Ozren.

Po razbijanju četnika jedinice 23 divizije izbile su 28—30 decembra na prostoriju: 14 brigada Bukinje — Smoluća sa orijentacijom u pravcu Gračanice — Gradačac, 7 brigada na prostoriju Milino Selo — Puračić — Devetak u pravcu Tumarre — Brijesnica i dalje prema Ozrenu, 9 brigada na liniju Poljice — Priluk — Serići na pravcu Treštenica — Orahovica u cilju sprečavanja probijanja četnika sa Konjuha na Ozren.²⁷

XXV divizija je u vremenu od 27 decembra do 1 januara sa dve brigade izvršila čišćenje Majevice severno od puta Zvornik — Tuzla, dopirući desnim krilom Donju Piliću, Mezgraju i Lopare. četničke grupice sa ovog terena osetivši pokret naših snaga pobegele su sve bez naročitog otpora na sever prema Čeliću i Grbetima. Manje borbe su vođene na Crnom Vrhu (k. 532), Rastošnici i Zloسلu. Po završenom čišćenju ovog prostora brigade XXV divizije su se 2 i 3 januara prikupile u okolini Tuzle.²⁸

Jedinice III korpusa, tj. XXXVIII i XXVII divizija su učestvovalе u borbama sa navedenim četničkim organizacijama, prilično ih razbile i nanele im velike gubitke, naročito jedinice XXVII divizije koje su ih udarile s leđa od Vlasenice.²⁹

²⁵ U depešama komandanta Grupe korpusa Gorske garde Nikole Kalabića, br. 253, 261 i 265 od 29. decembra 1944 (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII) piše da su se, pod jakim pritiskom »komunističkih snaga«, oko s. Živinica, Sahića, s. Vrnojevića, četnički odredi povukli ka Ozrenu; da je Grupa korpusa Gorske garde u s. Banovićima, SUK u Pravoslavnoj Treštenici i Pribitkovićima, Južnomoravska grupa korpusa u s. Orahovici, Mlavsko-smederevska grupa korpusa u s. Šeoni, a 3. divizija (dio snaga) u s. Lozni.

¹⁶ Opširnije o tome vidi tom I, knj. 15, dok. br. 199 i 2C3.

¹⁷ Vidi dok. br. 70.

²⁸ Vidi dok. br. 15.

²⁹ Opširnije o tome vidi dok. br. 88.

4) Završetak jačih borbi sa četnicima uslovio je njihovim razbijanjem i velikim gubicima nanetim od jedinica našeg i III korpusa. Njihove grupe korpusa su sada razbijene i ne mogu da se povežu, te tako, u koliko se ne bi negde na kojim pravcima oslanjali na Nemce, ne bi ni predstavljali neke ozbiljnije snage, već bi njihovo potpuno čišćenje bilo moguće i manjim delovima naših jedinica. Ostali su bez hrane i bez municije, moral im je strahovito pokoleban i drže se još jedino okoreli zlikovci zavodeći i zavaravajući ostale na razne načine, te ih još vežu uz sebe.

5) Jedinice XXIII udarne divizije u ovim borbama nanele su neprijatelju sledeće gubitke: ubijeno je 130 neprijateljskih vojnika, među kojima jedan kapetan, 4 poručnika i nekoliko podoficira, zarobljeno je: 185 četnika i nedićevaca, među kojima jedan kapetan, 2 poručnika i nekoliko podoficira. Ranjeno je: oko 100 neprijateljskih vojnika.³⁰ Ranjen je i komandant Oplenačkog korpusa Njegovan Arsenijević, koga su četnici poneli na konju. Zaplenjeno je: 100 pušaka, 4 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 4 strojnice, 80 tovarnih konja, nekoliko vreća sanitetskog materijala i više sitnijeg ostalog materijala.

6) XXIII udarna divizija je u ovim borbama imala sledeće gubitke: 11 mrtvih, 24 ranjena i 3 nestala druga.

XXVII i XXXVIII divizija su u ovim borbama takođe nanele teške gubitke neprijatelju.

7) U ovim borbama naročito se istakla 14 srpska brigada pod komandom druga Jovana Mitića, kao i u ranijim borbama na Drini. Za ove uspehe u borbama 14 brigada je pohvaljena od strane štaba ovoga korpusa Naredbom br. 1 od 1 januara 1945 godine,³¹ i istaknuta za primer ostalim jedinicama ovoga korpusa.

Za uspešne operacije u čišćenju i razbijanju četnika oko Tuzle štab III korpusa NOVJ svojom Naredbom od 29 XII 1944³² godine odao je zahvalnost i priznanje brigadama XXIII divizije, pod komandom pukovnika Miladina Ivanovića. Pri-

³⁰ U depešama četničkih komandanata (Grupe korpusa Gorske garde i Mlavsko-smederevske grupe korpusa) br. 217, 218, 266, 267 i 268 od 27. i 29. decembra 1944 (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII) piše da su njihove jedinice u borbama protiv jedinica 3. i 14. korpusa NOVJ, na prostoru Gornja Tuzla — s. Požarnica — Pješevica (trig. 546) — s. Jaginov Lug, pretrpjele teške gubitke i da se nalaze u očajnom stanju. Pored toga, u depešama se zahtijeva od CVK da im omogući da ljudstvo sklone blizu njemačkih jedinica radi spasavanja od propasti.

³¹ Vidi dok. br. 4.

³² Riječ je o zapovijesti, a ne o naredbi (vidi knj. 31, dok. br. 125).

ličan deo boraca i rukovodioca XXIII udarne divizije za pokazane uspehe u borbama na Drini i u Istočnoj Bosni predložen je za odlikovanje.

8) Samokritički osvrt na ove operacije bio bi sledeći: same operacije pri čišćenju i razbijanju jačih četničkih formacija skoncentrisanih na prostoru Vlasenica — Majevisa — Tuzla uspešno su izvršene. Bilo je prilično propusta od strane rukovodioca i štabova, na pr. brigade XXIII udarne divizije po zauzeću Zvornika i čišćenja doline Drine nisu odmah upućene prema Tuzli i Vlasenici i nisu uspostavile tesnu vezu sa delovima XXXVIII divizije. Dalje, štabovi brigada u samim borbama sa četnicima nisu imali u potpunosti objedinjenu komandu nad svim svojim jedinicama, te se usled toga desilo da izvesni delovi 7 brigade nisu na vreme izbili na data mesta prilikom opkoljavanja četničke grupe jugozapadno od Tuzle, a tako isto ni desno krilo 14 brigade nije uspostavilo tesnu vezu sa delovima XXXVIII divizije na prostoru Požarnice u cilju sigurnijeg uništavanja četničke grupe. Bilo je propusta i od strane štabova XXXVIII i XXVII divizije, koji su uticali za nemogućnost jedinstva veze između njih i jedinica XXIII udarne divizije. Jedinice su se u borbi dobro držale, naročito 14 brigada jer je na njenom sektoru neprijatelj davao prilično jak i žilav otpor. Po razbijanju četničke grupe jugozapadno od Tuzle uz velike gubitke po njih, nije se odmah ni planski preduzelo gonjenje radi njihovog uništenja, već su razbijene bande uspele da umaknu u pravcu Majevice i Ozrena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
pukovnik
Đuro Lončarević

Komandant — pukovnik
Rad. T. Jovanović

1) Po zapjenjenoj četničkoj arhivi vidi se sledeće:
— da je namera četnička bila stvaranje slobodne teritorije u ovom delu Bosne u naslonu na Nemce a privlačeći u svoje redove ustaše-muslimane preko muslimanskih četničkih korpusa³³ i domobrance i zeleni kadar;

³³ Riječ je o štabu četničkog 6. muslimanskog korpusa, koji je formirala četnička Vrhovna komanda s ciljem da on, u istočnoj Bosni, izvrši mobilizaciju Muslimana i od njih formira četničke brigade. U vezi s tim Štab 6. muslimanskog korpusa je 24. decembra 1944. izdao naredbu za formiranje 1. muslimanske brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. BH-V-2375/3), ali se u tome nije uspjelo.

— da je stvaranje slobodne teritorije bio uslov da inostrana reakcija postavi i po mišljenju četnika reši njihovo pitanje;
— da je Draža Mihailović u dobroj vezi sa ovom grupom i da je zaista ovaj plan morao biti pravljen zajedno sa inostranom reakcijom.³⁴

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 5
8/1 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operacijski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik
Rad. D. Durić

BR. 21

ZAPOVIJEST ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 4. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I DEJSTVO NA SEKTORU BIJELJINA — BRČKO — CELIC¹

STAB
XVII UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. op. br. 14
4 januara 1945 godine

ŠTABU 28 DIVIZIJE, II, VI I XV BRIGADE XVII DIVIZIJE
Z A P O V E S T
Sekcija Bijeljina — Tuzla 1 : 100.000

Prema podacima koje smo dobili od Štaba Južne operativne grupe jača nemačka kolona sa motorizacijom probila se u Vlasenicu.² U Srebrenici se nalazi oko 3000 ustaša.³

³⁴ Taj odjeljak je dopisan mastilom.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/2—1/1, k. 1125.

² Riječ je o 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi (vidi dok. br. 25).

³ O njima vidi dok. br. 15.

U Bijeljini i okolini nalazi se oko 3000 neprijateljskih vojnika iz Skender-beg divizije.⁴ Na prostoriji G. Dragaljevac — Vršani — Bukvari — Brezovo Polje nalazi se jedan bataljon Nemaca iz Princ Eugen divizije.⁵ Na komunikaciji Čelić — Pukiš — Brčko nalazi se oko 2000 neprijateljskih vojnika, većina belogardejci i ustaši⁶.

Neprijatelj drži u svojim rukama i pod svojom kontrolom komunikaciju Bijeljina — Brčko.

S obzirom na prisustvo nemačkih snaga na sektoru Vlasenica — Srebrenica i na uporno držanje komunikacije Bijeljina — Brčko postoji verovatnoća da neprijatelj uz pomoć ovih snaga koje ima na sektoru Brčko — Bijeljina pokuša prihvatiti i izvući njihovu kolonu sa juga, ukoliko bi se ona kretala ovim pravcem.

45. divizija XIV korpusa, koja se je nalazila na sektoru Trnove, dobila je u vezi ove situacije novi zadatak i preorijentisala se prema jugu.⁷

U vezi novonastale situacije na celom operativnom području Južne operativne grupe, —

NAREĐUJEMO:

1.) 28. divizija postaviće se na prostoriji Zagoni — Suho Polje — Modran — Janja. Zadatak divizije: čvrsto zatvaranje pravca Bijeljina — Suho Polje — Koraj i pravca Bijeljina — Janja.⁸ Manje delove divizija mora stalno držati isturene napred tako da isti na vreme otkriju sve neprijateljske namere iz Bijeljine, da bi divizija mogla na vreme preduzeti potrebne mere. Ukoliko bi neprijatelj krenuo iz Bijeljine prema Janji sa ciljem prihvata njihovih snaga sa juga, onda treba neprijatelja zadržavati, a glavninom snaga dejstvovati neprijatelju u bokove, te ga tako šeci na manje delove i uništavati.

Potrebne snage — mislimo jedan bataljon — postaviti u selo Batar kod Kurijačice za osiguranje mostobrana i organi-

⁴ Riječ je o Pukovskoj grupi »Skenderbeg« (o ostatku pomenute divizije), jačine četiri bataljona. Ona je krajem decembra 1944. stigla u Bijeljinu, gdje je ostala sve do početka marta 1945. O njoj vidi knjigu Eriha Šmita-Rihberga »Kraj na Balkanu« (Erich Schmidt-Richberg »Das Ende auf dem Balkan«, Band 5, Kurt Vowinckel Verlag, Heidelberg, 1945), str. 94. Vidi i knj. 31, dok. br. 90.

⁵ Opširnije o jedinicama 7. SS divizije »Princ Eugen« vidi dok. br. 25 i 155.

⁶ Na tom prostoru su se nalazili dijelovi ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije i bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa (vidi dok. br. 12 i 155).

⁷ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 73.

⁸ Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 72.

zacije kao i kontrole prevoza preko istog. Taj bataljon neka se povezuje sa jedinicama 14 korpusa prema Zvorniku pomoću patrole.⁹

Levo održavati vezu sa jedinicama XVII divizije na prostoru Čađavice i dobro kontrolisati tuzlansku cestu, koja vodi od Bijeljine preko Suljinog Hana za Zabrđe.

Svi mostovi i propusti na komunikacijama koje vode od Bijeljine prema vašoj diviziji moraju biti porušeni.

2.) 15 Majevička brigada postaviće se na prostoru Magnojević — Srednji Dragaljevac — D. Čađavica. Zadatak brigade je čvrsto zatvaranje komunikacije Bijeljina — Brezovo Polje, napadajući intenzivno sve neprijateljske pokušaje kretanja tom komunikacijom. Pored toga brigada će se osiguravati od Brezovog Polja, povezaće se sa Drugom brigadom, takođe povezujući se sa jedinicama 28 divizije, zatvarati pravac od Suljinog Hana prema Zabrđu.

3.) II Krajiška brigada postaviće se na liniju Mirošavci — Smiljevac — Mrtvica — Piperci sa zadatkom čvrstog zatvaranja pravca Čelić — Koraj i Čelić — Brezovo Polje. Na tom prostoru biti stalno aktivan i preprečivati svaki ispad neprijatelja i šetanje četničkih bandi po dotičnom terenu. Održavati čvrstu vezu desno sa jedinicama 15 brigade.

4.) Vi proleterska brigada sa jednim najjačim bataljonom zadržati se na prostoru Ugljevik sa zadatkom osiguranja i kontrole terena na pravcu Priboj — Lopare.¹⁰

Jedan bataljon, kako smo se usmeno dogovorili, uputiti odmah preko Drine, koji ima za zadatak sa dve čete osiguravati artiljerijsku brigadu, a sa jednom četom divizijsku bolnicu u Badovincima, jer ćemo mi naš inženjerski bataljon prebaciti u sastav divizije.

Sa ostalim snagama brigada će se postaviti na prostor Zabrđe i služiti kao divizijska rezerva, s tim što će budno kontrolisati tuzlansku cestu i povezivati se sa jedinicama 28 divizije.

Štabovi brigada 17 divizije i štab 28 divizije pojačaće svoju obavestajnu službu radi dobijanja što sigurnijih podataka. Ovome štabu redovno slati i što češće izveštaje kako bi mogli blagovremeno i što pravilnije oceniti namere neprijatelja.

⁹ Na sektoru Tuzle tada je bila 25. NOU divizija toga korpusa (vidi dok. br. 101).

¹⁰ O dejstvima brigada 17. NOU divizije vidi dok. br. 69.

Štab 28 divizije i štabovi brigada 17 divizije postaviće se na takva mesta odakle mogu najuspešnije držati u rukama svoje jedinice. Izvestite nas gde će biti mesto štabova.

Štab ove divizije od sutra, tj. 5. ov. m. nalaziće se u selu Ugljevik i tu slati sve izveštaje.

Potvrdite prijem ove zapovesti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
potpukovnik
Mil. Stojaković

M. P.

KOMANDANT
GENERALMAJOR
Gligorije Mandić

NAČELNIK
PUKOVNIK
Rajko V. Tanasković

BR. 22

IZVJEŠTAJ ŠTABA 7. BRIGADE OD 4. JANUARA 1945. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O BORBI KOD SELA KUPREŠA¹

ŠTAB
VII. N.O.U. BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. br. 3
4. 1. 1945. g.

Operacijski izvještaj
poslije izvedene akcije
— dostavlja

ŠTABU IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ — OP.

1. — Snage II. i IV. bataljona ove brigade, na dan 31. XII. 1944. god. prilikom prebacivanja sa prostorije s. Smajlovići na prostoriju Busovača i Kruščica vodile su borbu kod s. Kupreš (jugoistočno od s. Busovača za 3.5 km).

2. — a) Jačina naših snaga: II. i IV. bataljon ove brigade.

b) Jačina neprijatelja: oko 250 — 300 Nijemaca i Čerkeza nepoznate pripadnosti.²

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 13—5, k. 771/A.

² Riječ je o dijelovima njemačke 104. lovačke divizije i bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa. Opširnije o tome vidi informativni izvještaj štaba 4. NOU divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 17—5, k. 772) i dok. br. 167.

3. — Snage II. i IV. bataljona ove brigade u svom prebacivanju sa prostorije s. Smajlovići na prostoriju Busovače i Kruščice, pravcem: s. Smajlovići — s. Dragačići — s. Kozice — Pridolci — Gola Kosa³ — s. Kupreš, naišle su na neprijateljsku zasjedu u s. Kupreš i na k. 742 jačine oko 250 — 300 Nijemaca, dne 31. decembra 1944. godine oko 10 časova. Pošto je neprijatelj otvorio vatru na nastupajuću našu kolonu, to su naša spomenuta dva bataljona odmah poduzeli napad na spomenutog neprijatelja u cilju proterivanja istoga u pravcu Busovače sa sledećim rasporedom: Snage II. bataljona napadale su frontalno na s. Kupreš u pravcu jug-sjever, dok su snage IV. bataljona imale zadatak da napadnu neprijatelja na k. 742 pravcem: k. 732 — Gola Glavica — k. 742. U borbi koja je trajala sve do 15 časova neprijatelj je sa spomenutih položaja potisnut u pravcu Busovače. Poslije završene borbe snage II. i IV. bataljona nastavile su pokret pravcem: s. Kupreš — Rog (k. 1242) — k. 990 — k. 912 — s. Vraniska — s. Kruščica, kuda su bataljoni stigli dne 1. I. 1945. oko 1 sat. U s. Kruščici bataljoni su zanoćili.

4. — U ovoj akciji uočili su se sledeći nedostaci:

Pravac nastupanja naših bataljona nije bio povoljan obzirom na položaje neprijateljske iz razloga toga što se na istoga moralo napadati sa terena, koji je bio dominiran po neprijateljskim položajima. Nije se poduzelo potrebno u cilju izviđanja neprijatelja i blagovremenog prikupljanja podataka o njegovom rasporedu, iako se znalo da se na toj prostoriji neprijatelj nalazi, pa se na taj način nisu otklonile sve mjere da neprijatelj ne iznenadi naše snage u nastupanju. Kao jedan važan nedostatak može se konstatovati i to, što su naše snage stupile u borbu zamorene posle napornog marša.

5. — Neprijatelj je u ovoj borbi imao 24 ubijena i oko 15 ranjenih. Naši gubici iznose 9 mrtvih i 10 ranjenih.

6. — Zaplenjeno nije ništa.

7. — Uništeno nije ništa.

8. — Posle ove izvedene akcije raspored ove brigade je sledeći: Snage II. i IV. bataljona nalaze se na odmaranju u s. Kruščici. Snage I. i III. bataljona, intendantura, sanitet i sve prištabske jedinice nalaze se u pokretu sa prostorije Smajlovići na prostoriju s. Kruščica.

9. — Obzirom na to što je zadatak II. i IV. bataljona ove brigade bio što hitnije prebaciti se na prostoriju s. Kruščice

³ Treba: Gola Glavica.

i tu smjeniti na položajima dijelove VI. brigade IV. divizije, to ova akcija i borba nije bila od prvostepene važnosti i ne može se okategorisati kao uspjeh iz razloga toga, što se neprijatelj, posle prebacivanja naših bataljona sa prostorije gdje se ova bitka odigrala na prostoriju Kruščice, opet povratio na svoje prvobitne položaje. Neprijatelj je uporan i u toku borba sa protivnapadima, koje vrlo često poduzima, nastoji, da položaje koje drži, zadrži pod svaku cijenu u svojim rukama.

10. — Zapovjest za ovu akciju i borbu ne prilaže se, jer je bila izdata na licu mjesta usmeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar — major:
Ced.⁴ M. Jovanović

Komandant — major:
R.⁵ Brkić

M. P.

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.VJ.
Str. pov. Br. 41/45
Dne 9. I 1945. g.⁶

Primljeno do znanja
a/a

Načelnik štaba
major
T. P.⁷

⁴ Cedomar

⁵ Rade

⁶ Sedma brigada je tada, po naredenju štaba 5. korpusa NOVJ, privremeno stavljena pod komandu Štaba 4. divizije (vidi knj. 31, dok. br. 148).

⁷ Teufik Pletilić

RELACIJA ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 4. JANUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U DECEMBRU 1944. NA PROSTORU MOSTAR — ČAPLJINA — NEVESINJE¹

ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Dostavlja se relacija o operacijama ove brigade u mjesecu decembru 1944. godine.²

Zadaci brigade bili su:

Potpomaganje akcija XII. i XIII. brigade³ u zauzimanju Širokog Brijega⁴ i eventualnog upada u Mostar i Nevesinje kao i zatvaranja komunikacije Nevesinje — Mostar.

I. — OBOSTRANA SITUACIJA

a. — *Kod neprijatelja:* Neprijatelj je u toku prošlog mjeseca i nadalje uporno nastavljao odbranu svojih krila Širokog Brijega i Nevesinja radi odbrane svog komunikacijskog pravca povlačenja Mostar — Konjic — Sarajevo, a ujedno štiteći s tim i svoje bokove. Opaženo je i nadalje da ta dva uporišta kao i Mostar neprekidno fortifikacijski utvrđuje, izgradnjom novih bunkera i opasivanjem istih bodljikavom žicom i nagaznim minama, kako bi bio u što povoljnijoj situaciji od našeg nadiranja. Uslijed nedostatka hrane neprijatelj je morao više puta vršiti ofanzivne akcije u pravcu naših položaja u cilju pljačke obližnjih sela. Ujedno je ove ispade koristio vojnički kao demonstraciju u cilju zavaravanja svojih pravih namjera. Ove ispade neprijatelj je obično uvijek koristio kada bi trebao vršiti evakuaciju svojih snaga i materijala iz pomenutih garnizona ili koristiti komunikaciju za dotur hrane i municije svojim trupama. Ovakav jedan demonstrativno-pljačkaški ispad jačeg stila neprijatelj je izvršio na sektor naše brigade 19. decembra 1944. g. Uslijed neprijateljskog poraza u Crnoj Gori i u nemogućnosti korišćenja komunikacije za

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—5, k. 1146/11. Kao prilog, uz relaciju se nalaze zapovijesti štaba ove brigade od 23, 25. i 30. januara 1945. godine.

² Relacija je upućena 4. januara 1945. O tome vidi propratni akt Štaba 10. hercegovačke NOU brigade (Arhiv VII, reg. br. 6—5, k. 1146/11).

³ Bliže o tome sadejstvu vidi dok. br. 8 i 14.

⁴ Sada: Lištica.

Mostar opaža se postepena evakuacija prema Sarajevu.⁵ U cilju uznemiravanja naše pozadine neprijatelj je ubacio izvještaj broj zelenokadrovaca, koji su snabdeveni petokrakim zvijezdama, obučeni u civilna odijela, a neki od njih se koriste falsifikovanim ispravama. Glavnina neprijateljskih snaga skoncentrisana je i nadalje u Bijelom Polju jačine oko 3.000, dok se na Mostarskom sektoru prema našoj brigadi nalazilo po prilici oko 1.200 Nijemaca, 1.000 ustaša i oko 1.000 domobrana, zrakoplovaca i oružnika.⁶ Ustaške i milicionerske snage u nemogućnosti daljeg povlačenja, a pošto su većinom sa teritorije ovoga sektora energično se brane. Na sektoru Nevesinja neprijateljske snage približno iznose i to: Nijemaca 1200/ustaša (Kuljana) oko 450,* koji u zajednici sa Nijemcima učestvuju u borbi protiv NOV. Pored toga postoji oko 600 milicionera vrlo sumnjive borbene vrednosti i izvještaj broj četničkih škripara koji su se do sada pokazali dosta neaktivni. Duž komunikacije prema Mostaru neprijateljske snage iznose oko 700 Nijemaca naoružanih sa oko 15 topova, 3 tenka i više bacača i mitraljeza.

b. — *Kod nas*: Prošli mjesec protekao je uglavnom u znaku naše ofanzive na neprijateljska uporišta i saradnje sa XII. brigadom. Akcija većeg stila izuzevši jedne defanzivne akcije 19. decembra prošle godine. Nedostatak hrane, koji je većinom bio uzrok neprijateljskih ispada protiv nas, stavio je pojedine dijelove naše brigade u čisto defanzivni položaj. Na sektoru Mostara, uslijed prilično malog prostora za razvoj snaga ove brigade kao i jako utvrđenih neprijateljskih položaja i snaga, brigada je bila prinudena vršiti akcije postepenog uništavanja neprijatelja do povoljnije prilike za napad.

c. — *Kod susjeda*: Situacija kod susjeda, a naročito kod XII. brigade, a potom kod XIII. brigade IX. divizije, bila je okarakterisana stalnim borbama i akcijama na Široki Brijeg. Defanzivne akcije — ispade neprijatelj je također vršio kako na levom tako i na desnom krilu, tj. kod XIII. brigade, a naročito je bio njegov jači ispad u vremenu od 3. do 7. decembra,

⁵ Riječ je o neuspjelom pokušaju proboja 21. brdskog armijskog korpusa iz Crne Gore prema Trebinju i Mostaru (vidi knj. 30, dok. br. 32, objašnjenje br. 20).

⁶ Bliže o rasporedu neprijatelja na pomenutom prostoru vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 4 i 5.

⁷ U decembru 1944. na sektoru Nevesinja bili su 369. grenadirski puk i Izviđački bataljon 369. legionarske divizije i 3. bataljon 738. puka 118. lovačke divizije (ovaj bataljon je 26. decembra 1944. otišao sa tog sektora). Opširnije o tome vidi knj. 30, dok. br. 102; Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F. 195/83 i 381: izvještaj Grupe armija »F« od 6. i 26. decembra 1944. godine.

⁸ Vidi knj. 30, dok. br. 65, objašnjenje br. 6.

kada je i uspio odbaciti brigadu i dublje prodrijeti. Ovaj ispad je vršio vrlo energično u sadejstvu brojnog automatskog oruđa, a također je na ovome sektoru upotrebio čak i oklopna kola. Obadva naša susjeda, iako potpomognuta dijelovima tenkovske brigade i artilerijom, nisu uspjela napraviti neki dublji prodor i zauzeti glavna neprijateljska uporišta. Kao uzrok može se navesti ogorčena odbrana neprijatelja i donekle slobodna komunikacija prema Sarajevu.

II. — PROCJENA ZEMLJIŠTA I SNAGE

Neprijatelj koji se nalazi na sektoru Mostar — Nevesinje predstavlja kvantitativno znatan broj. Ogorčenost i upornost u borbi je kod njega do maksimuma razvijena. Predteren koji je imala da napada brigada, naročito komunikacioni pravac Mostar — Čule — Ljubuški nepodesan je za ofanzivne akcije većeg obima. Za vršenje uspješnijih protivnapada predstavlja dobro utvrđeni minama i žicom opasani pojas oko neprijateljskih utvrđenja veliku poteškoću. Neizvežbanost ljudstva i nedostatak tehničkih sredstava u savlađivanju dobro branjenih i fortifikacijski organizovanih neprijateljskih uporišta ometao je uspješan nalet naših jedinica radi pojave pozadinskih jedinica (delova) na sektoru Nevesinja pod vrlo slabim klimatskim prilikama kao i smještajnim uticao je na borbenost jedinica.⁹

III. — ODLUKE

Imajući u vidu sve izložene okolnosti (terenske prilike), jačinu kod neprijatelja, stanje kod susjeda i nedostatak tehničkih sredstava odlučeno je samostalno vršiti povremene prepade radi olakšanja situacije kod susjeda, održavati najuži kontakt sa susjedima, po potrebi po dobivenoj zapovesti generalno vršiti i opšti napad, kada za to sazre situacija, a dotle neprestano demonstrativnim prepadima trošiti neprijateljsku snagu. Na sektoru Nevesinja odlučeno je da brigada energičnim naletom na milicionerske, ustaške, škriparske i četničke grupice, odnosno po likvidaciji pozadine, pripremi teren u sadejstvu sa susjedima za opšti napad na Nevesinje.

• **Završetak ovog odjeljka nije dovoljno jasan, vjerovatno bi trebalo da glasi: ...ometao je uspješan nalet naših jedinica, a pojava u našu pozadinu neprijateljskih jedinica (djelova) na sektoru Nevesinja i borba protiv njih pod vrlo lošim klimatskim prilikama, kao i smještajnim, uticali su na borbenost naših jedinica.**

IV. — PLAN AKCIJA I TOK OPERACIJA

Od 1. do 4. decembra nije bilo značajnih promjena na sektoru brigade. Uočeno je da neprijatelj stalno opasuje i proširuje svoja minska polja ispred položaja naših bataljona. Energično se suzbija neprijateljska špijunaža, te je više sumnjivih mještanskih lica uhapšeno i ispitano. 4. decembra Švabe su napravile manji ispad na naš 2. bataljon, ali je zajedničkim napadom »5« neprijatelj povraćen nazad. U vremenu od 5. do 7. decembra opažaju se neprijateljski pokreti na komunikaciji Nevesinje — Mostar i obratno, a kod susjedne XIII. brigade čuje se jača borba. Veza sa XII. brigadom održava se preko »5«. Ponovno 7. decembra neprijatelj pravi manji ispad u cilju pljačkanja životnih namirnica na naš »2«, ali je ubrzo odbačen na stari položaj ostavivši jednoga mrtvoga. Istovremeno naša susjedna XIII. brigada vodila je jaču borbu sa neprijateljem, koji je uspio potisnuti sa položaja. U toku 8. decembra XIII. je brigada ponovno povratila stare položaje. Neprijateljska motorizacija u toku noći saobraćala je cestom Nevesinje — Mostar i obratno. Sutra 9. decembra jedna patrola »5« bataljona jačine 5 ljudi sudarila se sa ustaškom patrolom jačine 20 ljudi, pa je uslijed iznenadnog napada poginulo 2 druga. 10. decembra opažena je koncentracija moto-mehanizovanih neprijateljskih jedinica u selu Miljkovići. Tu je on dovukao izvjestan broj tenkova i pristupio čišćenju minskih polja desno i levo od puta. Pošto su temeljem toga postojali simptomi da neprijatelj namjerava izvršiti jači ispad protiv naših dijelova naređena je najstrožija pripravnost svim bataljonima kao i krajna požrtvovnost i samoinicijativa u odbijanju eventualnog neprijateljskog napada. 11. decembra jedno manje izviđačko odeljenje uputilo se u pravcu sela Čule ali su od našeg »5« odmah protjerani na svoje polazne položaje. U vremenu od 12. do 16. decembra, izuzevši manja pripucavanja patrola i slabog neprijateljskog artiljerijskog dejstva na naše položaje, nije bilo na sektoru značajnijih novosti. 16. decembra oko 70 ustaša pokušalo je napad na četu »2« bataljona koja se je nalazila prema Vardi, ali je odbijen uz gubitak od 1 mrtvog i nekoliko ranjenih. Ponovno 17. decembra Švabe su u jačini 20 vojnika pokušali upad u selo Čule, izgleda u cilju izviđanja naših položaja. I ovom su prilikom energično odbijeni. Istovremeno u jutro ovoga dana neprijatelj je napao na naš »4« bataljon koji se je nalazio u Kunića Mahali ali je kontranapadom odbijen. Tom smo prilikom imali 1 ranjenog, dok je neprijatelj odvuкао 3 mrtva.

Rano 19. decembra neprijatelj je izvršio demonstrativni napad na ceo sektor naše brigade. Glavni pravac napada bio

je upravljen na komunikaciju Mostar — Miljkovići — Varda — Čule — Sretnice — Čitluk, kao i od Širokog Brijega pravcem Uzarići — Jare, gdje je bio smješten naš »4«. Na glavnom pravcu napada neprijatelj je upotrebio radi što uspješnijeg prodora našega položaja nekoliko bornih kola i tenkova sistema »Panter«, te je uspio razrušiti u početnoj fazi napada naše barikade, koje su bile postavljene duž glavne komunikacije. Ispadu je prethodila jaka artiljerijska priprema. U ovom početnom silovitom naletu neprijatelj je uspio odbaciti naš »5« bataljon na liniju Selišta — Sretnice — Ružici. Da bi se momentalno ovaj prodor začepio naša je artiljerija otvorila jaka baražnu vatru, te je neprijatelj zaustavljen. Poslije ovoga bataljoni su sređeni i sa dobivenim zadacima prešli u energični kontranapad. Naš »2« bataljon orijentisao se je bočno uz podršku »1« bataljona, dok je frontalno napadao »5« bataljon. Poslije žestoke borbe neprijatelj uz velike gubitke (preko 100 mrtvih i ranjenih) odbačen na svoje stare položaje. U ovoj akciji napad naših bataljona potpomagali su i 3 tenka i 2 borna kola.

Situacija kod našeg »4« bataljona, koji je bio dosta udaljen od glavnih snaga, bila je dosta teška. Četa XIII. brigade IX. divizije¹⁰ napustila je prethodne noći, ne obavjestivši o tome nikoga, svoj položaj na k. iznad sela Turčinovića na kojoj su ovoga jutra iznenada osvanule ustaše iza leđa. Četa ovoga bataljona, koja je bila u selu Markišići, našla se je opkoljena i poslije dvočasovne vrlo teške borbe uspjela se je probiti, ali samim tim i front »4« bataljona morao se je pomjeriti radi čvršćeg vezivanja sa »5« bataljonom na liniju Ljuti Dolac — Sv. Ana — k. 440. Pošto se pretpostavljalo, obzirom na neprijateljske snage i sredstva, koja je angažovao u ovome napadu, da bi neprijatelj mogao ponoviti svoj napad, naredena je bataljonima najstrožija pripravnost, budnost i međusobno obaveštavanje o situaciji, a ujedno je i motorizacija do daljnog zadržana. Radi čvršćeg povezivanja bataljona »4« je smješten u s. Odžaci. Od 20. do 22. decembra nije bilo značajnijih promjena na sektorima bataljona. Neprijatelj i nadalje vrši fortifikacione radove i pretprostor svojih položaja proširuje minskim poljima. 22. decembra primljena je zapovijest od divizije O. pov. br. 1077 od 19. XII. 44. prema kojoj naša brigada ima po smjeni od jedinica VIII. Korpusa [da se] prebaci na sektor Dubrave gdje će dobiti dalja naređenja za pokret. U toku 23. decembra izvršena je koncentracija bataljona radi predstojećeg pokreta. U toku 24., 25. i 26. decembra bri-

¹⁰ Bliže o dejstvima 13. južnodalmatinske brigade 9. NOU divizije u to vrijeme vidi knj. 31, dok. br. 112.

gada se nalazi u pokretu pravcem Čitluk — Čapljina — M. Crnici — Jasena, na kome se je prostoru zadržala, sa zadatkom kontrolisanja komunikacije Nevesinje — Mostar. Plasi- ranje bataljona izvršeno je ovako: 1. bataljon s. G. Rabina, držeći obezbeđenja na k. 700 — k. 728 — V. Gomila (k. 830). Održava vezu desno sa 2. bataljonom, a lijevo sa XIII. brigadom. »2« bataljon u s. Klepetuši sa zadatkom zatvaranja pravca od V. Gomile, držeći jača obezbeđenja na k. 841 — k. 1007 — Mukinjača (k. 1217) — Muknica (k. 1229), održavajući vezu desno sa XII. brigadom, a lijevo sa 1. bataljonom. 4. bataljon određen je kao brigadna rezerva u s. Jasena, a isto tako i »5« sa sjedištem u **Stjepankrs**. Sa ovim rasporedom izvršena je 26. decembra smjena sa dijelovima XIII. brigade bez naročitih događaja. Vrijeme je prilično hladno, a smještajne prilike brigade dosta slabe, pošto ima dosta popaljenih kuća. 28. decembra »2« bataljon izvršio je napad sa 1 četom u cilju ovladavanja kotom Jarakova Kita¹¹ (zapadno od k. 843 za 200 m). U ovom napadu nije postignut nikakav naročiti rezultat uslijed jake odbrane neprijatelja i nepodesnog zemljišta (brisani prostor). Imali smo jednog lakšeg ranjenog, dok neprijateljski gubitci nisu poznati. U toku noći 29. decembra neprijatelj je ponovio ispad na 2. bataljon, tukući položaje istog artilerijom, ali je odbijen. Do 30. decembra na sektoru brigade nije bilo značajnijih promjena. 31. decembra primljena je zapovijest divizije O. pov. br. 1113¹² prema kojoj naša brigada dobija zadatak da sa baterijom američanskih topova prebaci se noću 31. decembra preko prostora Udrežnje — Biograd — Odžak — Zalužje ka prostoru Kifino Selo — Krekovi — Postoljani — Bijenja — Pridvorci.

Na tome prostoru brigada se je smjestila, a njen »3« ušao je u sastav brigade. Određen je zadatak brigadi: najenergičnije razbijanje mještanske milicije i prikupljanje podataka o stanju kod neprijatelja u Nevesinju, kao i povremeno dejstvovanje u pravcu Žijemlja i Zaborana.

IV. — GUBITCI I PLIJEN

a. — *Kod neprijatelja:*

Ubijeno	110
Ranjeno	35
Zarobljeno	2

¹¹ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

¹² Vidi knj. 31, dok. br. 131.

b. — <i>Kod nas:</i>	
Poginulo	10
Ranjeno	27
Mobilisano	248
Dezertiralo	78

Zaplijenjeno:

3 parabele, 1 puška, 1 teški mitraljez i izvjesna količina municije.

V. — IMENA RUKOVODIOCA

a. — *Kod neprijatelja*

Dijelovi 369. vražije divizije, dijelovi 118. divizije¹³ (formirana od II. gorskog zdruga, od II. posadnog zdruga, od VI. ustaškog zdruga, od IX. ustaškog zdruga i jedinica XI. gorskog zdruga)¹⁴ na čelu sa generalom Cornom.¹⁵

b. — *Kod nas:*

1. — **Štab brigade:** Komandant: major Radomir Mirković
 Zamj. kom.: kapetan Milan Papić
 Politkom: major Sveto Kovačević
 Pomoćnik politkoma: kapetan Savo Mitrović
 V.d. načelnika štaba: Hrvoje Tičinović
2. — 1. bataljon: Komandant: poručnik Maksim Bulut
 Zamj. k-ta: potporučnik Milorad Prstojević
 Politkom: kapetan Obren Bjelogrić
 Pomoćnik politkoma: poručnik Milovan Albijanić
3. — 2. bataljon: Komandant: Poručnik Drinjak Stevo
 Zamj. k-ta: Poručnik Dabić Rako

" O njemačkim snagama vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 5.

¹⁴ Riječ je, u stvari, o formiranju ustaško-domobranske 9. hrvatske gorske divizije, krajem novembra 1944, od 2. gorskog zdruga, 6. i 9. ustaškog djelatnog zdruga i ostatka 9. posadnog zdruga (vidi knj. 31, dok. br. 105; dok. br. 8, objašnjenje br. 4 u ovoj knjizi). Podaci o ostalim zdrugovima su netačni.

¹⁵ Božidar Com je tada bio komandant ustaško-domobranske 9. hrvatske gorske divizije.

Politkom: kapetan Milidragović Nikola
Pomoćnik politkoma: Buha Mitar, poručnik

4. — 4. bataljon: Komandant: poručnik Bobot Jovan
Zamj. k-ta: Vidak Radmilović
Politkom: kapetan Mitar Lojović
Pomoćnik politkoma: poručnik Vitomir Milivojević

5. — 5. bataljon: Komandant: poručnik Babić Branko
Zamj. k-ta: poručnik Nikola Samardžić
Politkom: kapetan Murišić Dušan
Pomoćnik politkoma: Radovan Đeletović

VI. — ZAKLJUČAK

U toku ovoga mjeseca brigada je sve postavljene zadatke sa uspjehom izvršila. Općeniti zadatak brigade bio je kontrolisanje komunikacija Mostar — Čitluk i Nevesinje — Mostar, kao i sprečavanje neprijateljskog prodora na našu slobodnu teritoriju. Radi prednjeg sve akcije brigade imale su mješoviti ofanzivno-defanzivni karakter. Ljudstvo brigade bilo je u pogledu borbenosti na dosta velikoj visini kao i rukovođeće osoblje koje je upravljalo akcijama. Nedostatak stručnosti u izvršavanju zadataka koje zahtjeva modernije ratovanje (savlađivanje utvrđenih prepreka, sadejstvo sa tenkovima i artilerijom) osjetio se je u znatnijoj mjeri.

Prilikom nastavljanja ove relacije nije uzet u kombinaciju 3. bataljon ove brigade koji se nalazio pod neposrednom komandom štaba Divizije.¹⁶

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom. major, V.d. načelnika, Komandant major,
Sveto Kovačević **Radomir Mirković**

M. P.

¹⁶ Taj bataljon se nalazio na prostoru Krekovi — Postoljani radi zatvaranja pravca Nevesinje — Gacko (vidi knj. 31, dok. br. 77).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 4. JANUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU NA PROSTORU KIFINO SELO — PRIDVORCI¹

ŠTAB Ilovice — Jablanica: Švabe
X. HERCEG. UD. BRIGADE N.O.V.
JUGOSLAVIJE
O. pov. br. 2
4. januara 1945.g.
Krekovi

ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Odmah po prijemu Vaše zapovijesti O. pov. br. 1113 od 29. prošlog mjeseca,² ovaj Štab je izdao zapovijest O. pov. br. 664 od 31. prošlog meseca³ za prebacivanje brigade na prostor Kifino Selo — Krekovi — Postoljani — Bijenja — Pridvorci. Brigada je stigla na određenu prostoriju 1. ov. mj. oko 2.30 časova.

Po dolasku na određenu prostoriju, izvršenom obezbeđenju i smještaju odmah se je pristupilo prikupljanju podataka o neprijatelju, kao i u pogledu vojno-političke situacije na određenoj nam prostoriji.

Podatci koji su prikupljeni o neprijatelju na našem sektoru bili su uglavnom sledeći:

U gradu Nevesinju nalazi se oko 1.300 Nijemaca sa 17 topova raznog kalibra,⁴ 480 ustaša (od toga 320 iz Fazlagića Kule)⁵ i 300 milicionera iz obližnjih sela. Svi ovi satelitski djelovi su potčinjeni njemačkom komandantu.

Na prostoru Zimlje — Župa — Česim — Zaborani — Dramiševo nalazi se oko 500 četnika sa izrazitim vođama Miloradom Popovićem, Petrom Samardžićem i Veljkom Remetom. Isti su došli sa sektora Kalinovik — Foča, pošto su od tamo bili protjerani.⁶ Imaju veze sa muslimanskom mještanskom

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—2, k. 1146/11.

² Vidi knj. 31, dok. br. 131.

» Vidi Arhiv VII, reg. br. 6—9/5, k. 1146/11.

* Opširnije o njima vidi dok. br. 8.

⁵ Riječ je o ostacima 3. bojne (Domdo bojne Gacko). Opširnije o tome vidi dok. br. 7, objašnjenje br. 4.

⁶ Jedan dio tih četnika, pod komandom Milorada Popovića, ostao je na području Romanije. Opširnije o tome vidi dok. br. 7 (objašnjenje br. 8) i dok. br. 175, objašnjenje br. 8.

milicijom (oko 300), koja se nalazi na sektoru Glavatičevo — Župa. Nemaju nikakvih ofanzivnih namjera.

Stanovništvo okoline Nevesinja je u većem dijelu neprijateljski raspoloženo prema NOV, te iz tih razloga neprijatelju je lakše razviti obavještajnu službu u jačoj mjeri. Upravo posljednjih dana neprijatelj je na naš sektor ubacio nekoliko svojih špijuna, obučeni većinom u engleske uniforme, snabdeveni sa petokrakama, malom predajnom radio-stanicom i engleskim odnosno jugoslavenskim puškama, a imaju i falsifikovane objave. Od strane ovoga štaba su preduzete najopsežnije mjere da bi se isti pohvatali i onemogućio im dalji rad.

Brigada je smještena na sledećoj prostoriji, i to: »4« [bataljon] u selu Humčanima sa zadatkom upućivanja jačih patrola u pravcu sela Kljuni i Lakta, gde je u glavnom i front bataljona orijentisan. »5« u selu D. Bijenja sa zadatkom upućivanja jačih odeljenja u pravcu Srednje Vode (Kosijerovo). »3« u s. G. Bijenja a jednom četom u s. Postoljani, sa zadatkom upućivanja jačih patrola u pravcu Debele Ljuti, a četa iz Postoljana u pravcu Nevesinja. »1« u s. Krekovi sa zadatkom posjedanja k. 865, kao i patroliranje u pravcu Nevesinja. »2« u Kifinom Selu sa jednom četom u s. D. Bratač. Vršiti posjedanje k. 877 i upućuje jača odjeljenja u pravcu s. Batkovići. Pozadinski dijelovi brigade nalaze se u s. D. Bratač, kao i baterija topova 75 mm. Stab brigade u s. Krekovi.

3. ov. mj. ranom zorom neprijatelj je jačine oko 1.200 u zajednici sa ustašama i milicijom (Kuljanima) izvršio jači ispad u pravcu naših položaja. Podilaženje neprijatelja blagovremeno je osujećeno i njegov glavni pravac napada, kojim je uputio jače snage, bilo je naše desno krilo. »4« koristeći već isprobani manevar najprije se je povukao, dok je pustio neprijatelja da dublje prodre, a potom bočnim obuhvatima, potpomognut delovima »5«, uspio je hametice⁷ potući neprijatelja, koji se je u paničnom bjezstvu povukao ne imavši vremena ni da povuče svoje mrtve i teže ranjene. Gubitci neprijatelja iznose preko 80 mrtvih, od toga broja je pronađeno 50, dok su 30 ipak uspjeli odvući.⁸ Ranjenih neprijateljskih vojnika bilo

⁷ To jest: ametice (do nogu).

⁸ U izvještaju 6. oružničke pukovnije od 14. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 30/10—2, k. 149/E) o tome piše:

»3. sječnja oko 08 00 sati, njemačka vojska koja je vršila čišćenje zemljišta, sukobila se je sa dvije partizanske divizije nepoznate jakosti kod sela Humčani, D. Bijenja i Postoljani (10, 9 i 7 km s.i. Nevesinje). Borba je trajala do 14 00 sati kada se je njemačka vojska morala povući u smjeru Nevesinja, uslijed nadmoćnosti partizana, jer je bila velika zima i nije se mogla dobiti krugovalna veza sa našim topništvom radi pomoći vojsci. Naši gubici: 7 mrtvih i 25 ranjenih. Partizanski gubici nepoznati.«

r

je mnogo više. Zaplijenjeno je preko 30 pušaka kao i ostalog ratnog materijala. Po izjavi jednog zarobljenog neprijateljskog vojnika cilj ispada bio je pljačka okolnih sela, kao i da u najskorije vrijeme imaju namjeru povući se iz Nevesinja prepuštajući garnizon delovima IX Alpske gorske divizije.⁹ Daljnjim propitivanjem isti je izjavio da su im data uputstva u pogledu štednje municije.

Primljen je predmet Štaba Divizije O. pov. br. si. od 30. decembra 1944. g. U tome predmetu je stajalo da je ovaj Štab uputio jednog borca više za telegrafski kurs i to bez podataka. Pomenutog borca ovaj Štab nije uputio, već se je isti sam bez odobrenja ubacio sa ostalima u teretni kamion i otišao za Trebinje. Imenovani je disciplinski kažnjen.

Kako se je kod Štaba ove brigade nagomilala ogromna arhiva, a koja se komisijski ne može uništiti, jer ima istorijske važnosti, to vas u vezi toga molimo da li bi se pomenuta arhiva mogla dostaviti vama na čuvanje a samim tim izvršilo bi se u mnogome rasterećenje u brigadi.

Municija i 5 puškomitraljeza, što je bilo upućeno za našu brigadu, primljeno je.

Primljeni su također znaci raspoznavanja za prvu polovinu mjeseca januara a koje ste nam dostavili pod brojem Str. Pov. br. 1093 od 25-XII-1944. g.

Drugi naročitih promjena kod naše brigade nema, sem što se upravo sada u 12 časova čuje jako bombardovanje Nevesinja od strane savezničkih aviona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Za Štab
komandant — major
Rad.¹⁰ Mirković

STAB

XXIX UDARNE DIVIZIJE

N.O.V. JUGOSLAVIJE

O. pov. broj 24

Dana 6. I u č. 1945

Trebinje

Pod ovim brojem odgovoreno
je brigadi

u akta.

Načelnik štaba
potpukovnik
Drago Đukanović

⁹ Riječ je o ustaško-domobranskoj 9. hrvatskoj diviziji. O njoj vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 4.

¹⁰ Radimir

ZAPOVIJEST ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 5. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA DA SPRIJECAVAJU PRODOR NEPRIJATELJA OD VLASENICE KA BIJELJINI I TUZLI I DA ZATVARAJU SVE PRAVCE SA SJEVERA I ZAPADA KA TUZLI¹

STAB
II ARMIJE NOVJ²
O. Br. 1
5 januara 1945
u 23 časa

Z A P O V E S T

Sekcije: Mitrovica, Brod, Sarajevo i Zvornik razmera 1:200.000

Na sektoru Bjeljina — Brčko — Celić nalazi se oko 10.000 Nemaca (u Bjeljini oko 2000, na prostoriji Celić — Pukiš — Brčko oko 2000 i u Brčkom oko 6000)³ i oko 800 četnika (u Brezovom Polju).⁴

Na prostoriji Bijela — G. Hrgovi — Cerik — Srnice koncentriše se oko 2000 ustaša i zelenokadrovaca⁵ i 400 četnika.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—1/I, k. 1125.

² Ta armija je formirana naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. januara 1945. U njen sastav su ušli 14. korpus (23. 25. i 45. divizija) i 17. i 28. divizija, tj. formirana je od dotadašnje Južne operativne grupe NOVJ. Istom naredbom je 3. korpus stavljen, u operativnom pogledu, pod komandu Štaba 2. armije (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 25/A). Pošto je ovaj štab i dalje upotrebljavao štambilj i pečat Južne operativne grupe NOVJ, to se i takav naziv pojavljuje u dokumentima 2. armije.

³ U drugoj polovini decembra 1944. na prostor Bosanski Šamac — Brčko stigla je 7. SS divizija »Princ Eugen«. Krajem decembra njen 14. puk je prebačen u Srem (vidi naređenje ovog puka od 25. decembra 1944. i operacijski dnevnik njegovog 1. bataljona za period od 3. septembra do 31. decembra 1944. u Arhivu VII, reg. br. 13/1—98 i 14—1, k. 11), dok je dio njenih snaga i dalje ostao na tom sektoru (vidi dok. br. 155). A krajem decembra 1944. u Bijeljini je došla Pukovska grupa »Skenderbeg« (vidi dok. br. 21).

⁴ Odnosi se na četnike Druge grupe četničkih brigada Majevičkog korpusa. Opširnije o njima vidi dnevnik pomenute grupe i naređenje Semberijske četničke brigade od 6. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11574 i 11510).

⁵ i ⁷ Odnosi se na jedinice 12. ustaškog stajaćeg i 3. gorskog zdruge (»bosanski planinci« — zeleni kadar). Opširnije o njima vidi dok. br. 15 (objašnjenje br. 5 i 6) i dok. br. 155.

Na Trebavi nalazi se Trebavski četnički odred jačine oko 1200 ljudi.⁶

U rejonu Gračanice oko 1200 ustaša i zelenokadrovaca.⁷

U Doboju oko 2000 Nemaca.⁸

Jedna četnička grupa jačine oko 3000 ljudi nalazi se na prostorijski Paklenica — Bukovica — Smrdin. Ostale četničke snage na prostorijski Karačić — Perovići — Hajderovići — Hrge.⁹

1 o. m. u Vlasenicu su stigle izvesne nemačke snage, s manjom motorizacijom, čija jačina još nije utvrđena.¹⁰ Neprijatelj je izbacio obezbeđenja na liniju Zalukovik — Orlovača — Gradina (k. 604) — s. Musi. Džemat. U Han Pijesku takođe se nalazi jedna grupa Nemaca. Neprijatelj krstari duž komunikacije Han Pijesak — Vlasenica. Prema dosadanjim znacima, verovatno su ove nemačke snage prethodnica neprijateljske grupacije koja se povlači iz Sandžaka.¹¹ U toku 4

⁶ Riječ je o Trebavskom četničkom korpusu. U svom sastavu on je imao sedam četničkih brigada. Međutim, 5. januara 1945. na Trebavu je stigla i glavina četničkih snaga Srbije. Opširnije o njima vidi narednja Rasinsko-topličke grupe korpusa od 7. i 10. januara 1945. i operacijski dnevnik 2. jurišnog korpusa Gorske garde za period od 1. novembra 1944. do 10. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. S-V-11606, 11607 i 1740/14).

⁷ Vjerovatno je riječ o jedinicama njemačke 41. pješadijske divizije, koje su se krajem decembra 1944. i početkom januara 1945. povlačile dolinom r. Bosne, preko Doboja, u Srem, gdje su prešle u odbranu. Vidi »Veliki pokreti povlačenja na jugoistoku«, skica 21 i 22 (Arhiv VII, reg. br. 12—1, k. 2).

⁸ Početkom januara 1945. preko te prostorijske povlačile su se četničke jedinice iz Srbije ka Trebavi, gdje su stigle 6. januara. Opširnije o tome vidi depešu četničkog komandanta Gorske garde od 3. januara 1945 i narednje komandanta Rasinsko-topličke grupe korpusa od 7. januara 1945 (Arhiv VII: LV knjigu depeša CVK i reg. br. S-V-11606).

⁹ Riječ je o 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi. Prema izvaji ratnog zarobljenika Kloca (Clotz), komandanta te brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. 49—1, k. 73), ona je tada iz Sokolca upućena u Vlasenicu, koju je poslije kraće borbe zauzela, a potom je organizovala odbranu komunikacije Han-Pijesak — Vlasenica. U početku je bila privremeno potčinjena 181. pješadijskoj diviziji, zatim stavljena pod komandu 21. armijskog korpusa, a od 18. januara 1945, poslije deblokiranja Vlasenice od strane jedinica 22. pješadijske divizije, stavljena je pod komandu ove divizije. Trebalo je da pomenuta brigada zauzme Vlasenicu i Zvornik i da uspostavi vezu sa dijelovima 34. armijskog korpusa u Bijeljini i tako osigura nesmetano povlačenje njemačkih jedinica tim pravcem. O tome vidi i Dnevnik majora Berna, komandanta Bataljona za vezu 21. armijskog brdskog korpusa (Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 6).

¹⁰ Prema pomenutom Dnevniku majora Berna, Štab 21. armijskog korpusa je 26. decembra 1944. izvučen iz borbe radi smjene Štaba 5. brdskog armijskog korpusa u Sarajevu, a njegov dotadašnji odsjek južno od Mojkovca je preuzeo 91. armijski korpus. Istog dana Štab 21. armijskog korpusa je preduzeo povlačenje preko Bijelog Polja, Plje-

0. m. neprijatelj iz Vlasenice vršio je izviđanja u pravcu severa i raspitivao se za pravac Vlasenica — Šekovići — Capardi. Verovatna namera ovog neprijatelja: probijanje na severu i eventualno ovladavanje Tuzlom i glavnim komunikacijama između reka Bosne, Spreče, Drine i Save.

Naši prednji delovi u kontaktu su sa neprijateljem kod Vlasenice.¹²

Zadatak je naše armije da spreči dalje prodiranje neprijatelja od Vlasenice ka severu — bilo ka Tuzli ili Bjeljini i odbaci ovu neprijateljsku grupu ka jugu.¹³ U isto vreme da zatvori sve pravce sa severa i zapada ka Tuzli.

NAREĐUJEMO:

1. — XXVIII
divizija:

1. — Postaviće se na prostorijski Janja — Zabrde — Koraj.¹⁴

Zadatak: sprečavanje neprijateljskog komuniciranja pravcem Bijeljina — Celić i zatvaranje pravaca eventualnog neprijateljskog prodora iz Bjeljine ka jugu.¹⁵

Granica zone dejstva: desno reka Drina, levo s. Smiljevac — k. 236 (sve zaključno) — s. Mirosavci — k. 532 (sve

valja i Višegrada ka Sarajevu, gdje je stigao 1. januara 1945. i preuzeo komandu nad područjem 5. armijskog korpusa.

S njim se povlačila 22. 181. i 297. pješadijska divizija. Četvrtog januara 1945. u rejon Višegrada stigla je 181. pješadijska divizija. Pošto je privremeno bila pod komandom 91. armijskog korpusa, ponovo je stavljena pod komandu 21. armijskog korpusa. Dio njenih snaga je upućen u istočnu Bosnu, na sektor Rogatica — Sokolac, a njen štab se 8. januara premjestio u s. Đedovce (15 km sjeverozapadno od Rogatice). Sve do dolaska 22. pješadijske divizije ona je dejstvovala na prostoru Višegrad — Rogatica — Podromanija — Vlasenica, a potom je preuzela obezbjeđenje šireg mostobrana u rejonu Višegrad — Dobrun i rejonu Goražda, gdje je ostala tokom januara i prihvatila jedinice koje su se povlačile preko Crne Gore, Sandžaka i zapadne Srbije. Osmog januara je 297. pješadijska divizija stigla u rejon Višegrada, gdje je ponova stavljena pod komandu 21. armijskog korpusa. Ona je nastavila povlačenje pravcem Rogatica — Sarajevo — Busovača — Žepče — Doboj — Brod i 24. januara napustila Bosnu.

¹² Riječ je o dijelovima 45. NOU divizije (vidi dok. br. 73).

¹³ O tome vidi dok. br. 60, 71, 73 i 101.

¹⁴ Na kopiji originala (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—1, k. 272), na kraju te rečenice, dopisano mastilom: »(isključno)«.

¹⁵ Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 72.

isključno) — Priboj — Stolice, k. 916 (sve zaključno).¹⁶

2. —XVII divizija: 2. — Postaviće se na prostoriji s. Tetima — s. Lukavica — s. G. i D. Jasenica — s. Piperi — s. Mačkovac — s. Pirkovci. Zadatak: zatvaranje pravca Brčko — Čelić — Tuzla s težnjom likvidacije neprijateljskog uporišta Čelić — Pukiš.¹⁷ Granica zone dejstva: desno leva granica XXVIII divizije, a levo s. Bijela — Okresanica, k. 815 (zaključno) — s. Lisovići — s. Dobrnja (sve isključno).

XIV korpus: 3. —
a) XXIII a) Dejstvovaće sa prostorije s. Miričina — s. Porječina — s. Komari — s. Poljice — s. Bistarac — s. Lukavac Srpski. Zadatak: zatvaranje pravca ka Tuzli od Gradačca, Doboja i Ozrena.¹⁸ Granice zone dejstva: desno leva granica XVII divizije, a levo s. Ribnica — Radin (k. 727) — s. Mrdići — s. Šerići (sve zaključno).

b) XXV b) Odmah polazi pravcem Tuzla — Capardi — Paprača — Vlasenica i na prostoriji s. Simići — s. Prilug — s. Milići smenjuje jedinice 45 divizije. Zadatak: najpogodnijim pravcem napada neprijatelja u Vlasenici s težnjom njegovog uništenja ili odbacivanja ka jugu. Po ovladavanju Vlasenicom zatvara pravac Han Pijesak — Vlasenica — Tuzla, odnosno Vlasenica — Zvornik.¹⁹ Granica zone dejstva: desno po potrebi obuhvatajući Vlasenicu sa zapada, a levo Komić Grad — s. Krajčinovići — s. Hrnčić — Drinjak (k. 771) — s. Sopotnik na Drini (sve zaključno).

¹⁶ Na kopiji originala (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—1, k. 272), na margini, dopisano mastilom: »Levo Puškovačka reka. (Ispravljeno radiogramom). Đ.« (Đurić Radoslav, pukovnik, načelnik Operativnog odjelenja 2. armije NOVJ).

¹⁷ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 69.

¹⁸ O dejstvu te divizije vidi dok. br. 70.

¹⁹ Tom prilikom Vlasenica nije bila oslobođena. Opširnije o borbama te divizije vidi dok. br. 60.

v) XLV
divizija:

v) Po dolasku i preuzimanju sada-
nje njene prostorije od strane jedinica
XXV divizije, 45 divizija sa dve brigade
prebaciće se na desnu obalu Drine.²⁰

Zadatak: poseda i fortifikaciski or-
ganizuje desnu obalu Drine u cilju jakog
vatrenog dejstva na komunikaciju Dri-
njača — Zvornik — Kozluk — Branjevo
i eventualne odbrane reke Drine od Dri-
njače do ušća. Obratiti naročitu pažnju
otseku Drinjača — Kurijačica (zaključ-
no) i rejonu s. Badovinci. Osmatrati pra-
vac prema Ljuboviji.

Jednu brigadu postaviti na levoj
obali Drine na prostoriji Drinjača —
Zvornik. Zadatak: U slučaju eventualnog
prodora neprijatelja od Vlasenice ka Dri-
njači, onemogućiti dalje nadiranje ka
Zvorniku upotpunjujući svojim dejstvom
organizovanu vatrenu odbranu sa desne
obale.²¹

4.— III korpus:

a) XXVII
divizija:

a) Sadejstvuje XXV diviziji u napa-
du na Vlasenicu, najpogodnijim pravcem
sa zapada dejstvuje na komunikaciju Han
Pijesak — Vlasenica sa zadatkom prese-
canja ove komunikacije i ovladavanja
Han Pijeskom odbacujući neprijatelja ka
jugu.²²

b) XXXVIII
divizija:

b) U opštoj rezervi u rejonu Tuzle.

5. — Artiljerija:

5. — I i II artiljerijska brigada (bez
protivkolskih divizionata) postaviće se na
prostoriji i to:

a) sva oruđa sa konjskom vučom:
s. Radalj — s. D. Borina — Koveljača;

b) sva oruđa sa motornom vučom:
Koveljača — Loznica — Lešnica.

^M Prema zapovijesti 14. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 33) trebalo
je jednu brigadu prebaciti na desnu obalu r. Drine. Međutim, 2. januara
tamo su već bila prebačena dva bataljona 24. brigade 45. divizije, kao
zaštita artiljerije (vidi dok. br. 73).

⁴¹ Opširnije o tome vidi dok. br. 42.

⁶ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 71.

Zadatak: dejstvo na komunikaciju Drinjača — Zvornik — Branjevo — Janja, a eventualno potpomaganje 45 divizije u odbrani reke Drine.

Obe artileriske brigade stavljaju se pod komandu majora Cerovića Vojislava, koji će prilagoditi dejstvo artilerije zadatku 45 divizije. Biti u stalnoj vezi sa štabom ove divizije.

Major Cerović izdaće detaljnu artilerisku zapovest I i II artileriskoj brigadi u cilju izvršenja postavljenog zadatka.²³

6. — Sve divizije organizovaće svoje položaje po dubini, koristeći do maksimuma teren i utvrđivanje, uvek organizujući potpun plan vatre svih oruđa.

Na najpogodnijim pravcima držati dovoljno jake rezerve, koje će biti u stanju da u pogodnom momentu aktivno dejstvuju.

Napominjemo, da je najbolje izvršenje dodeljenih zadataka aktivno — ofanzivno dejstvo, dok je pasivna odbrana unapred osuđena na neuspeh. U pogodnim momentima vršiti napade jakim snagama najosetljivijim pravcima prema pojedinim važnim objektima, a sa manjim delovima stalno vršiti napade u više pravaca i na što većoj dubini.

7. — Veze:

a) održavati stalno vezu sa susednim jedinicama u cilju uzajamnog obaveštavanja i sadejstva;

b) radio veze održavati prema već utvrđenom planu;

v) telefonske veze uspostaviti sa višim štabovima, koristeći pri tom sve postojeće telefonske linije.

8. — Izveštaji: svakodnevno slati najmanje dva puta radiogramski izveštaj a jedanput pismeni po kuriru.

9. — Svi štabovi i rukovodioci obratiće najveću pažnju na disciplinu vatre i preduzeće sve mere da se postigne maksimalna štednja municije.

10) — Sve sanitetske ustanove i bolnice, zaključno sa korpusnim, moraju se nalaziti u sastavu svojih jedinica, pošto prethodno evakušu sve teže i lakše ranjenike nesposobne za pokret u armiske bolnice u Loznici i Sapcu.

²³ O zadacima artiljerije vidi dok. br. 30.

Detaljna uputstva izdaće načelnik sanitetskog odeljenja ovoga štaba.

11. — Od 6 o. m. štab armije nalaziće se u Tuzli.²⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik
Blažo Lompar

M. P.

Komandant,
general-lajtnant
Koča A. Popović

Načelnik štaba,
general-major,
Ljubo Vučković

DOSTAVLJENO:

Štabu III i XIV korpusa,
Štabu XVII i XXVIII divizije,
Načelniku artileriskog odeljenja
ovoga štaba.

STAB XXVIII UDARNE DIVIZIJE
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE

Broj: 19, dana: 12.1. 1945 god.

Prednje primljeno na znanje.
U spise.

Načelnik Štaba — major

¹⁴ Prema operacijskom dnevniku Štaba Južne operativne grupe (2. armije) za period od 7. decembra 1944. do 14. maja 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 5—4, k. 271), tada se u Tuzlu prebacio operativni dio Štaba 2. armije, a drugi dio je ostao u Loznici.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. ARMIJE OD 5. JANUARA 1945. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O GUBICIMA¹

STAB
II ARMIJE NOVJ
Pov. op. br. 2
5 januara 1945
Loznica

Neprijateljski i naši
gubici od 15—31. XII.
1944 godine.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
(I odeljenje)

Za vreme operacija na Drini u vremenu od 15 do 31 decembra 1944 godine, neprijateljski i naši gubici bili su sledeći:

I — NEPRIJATELJSKI GUBICI:

naneti od naše:	XVII divizije	XXVIII diviz.	XIV korpusa	Ukupno
mrtvih	718	305	1257	2280
ranjenih	1265	10	1500	2775
zarobljenih	108	20	20	148
Svega izbačeno iz stroja	2091	335	2777	5203

Zaplenjeno:

Teških bacača	1	—	5	6
Mina za bacač	200	—	500	700
Mitraljeza	5	—	—	5
P.a.mitraljeza	4	2	—	6
P.mitraljeza	3	—	7	10
Saraca	1	7	—	8
Pušaka	154	63	150	367
Radio-stanica	1	—	—	1
Luks. automobila	—	—	5	5
Motocikla	—	—	1	1
Kola	6	—	—	6
Konja	17	—	—	17

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—1, k. 21/A.

Uništeno:

Kamiona	7	—	15	22
Tenkova	2	—	1	3

Oštećeno:

Motocikla	1 1	—	—	2
Tenkova	1	—	—	1

Napomena: U prednji broj nisu uračunati gubici neprijatelja koje mu je nanela naša artilerija uspešnim dejstvom na komunikaciju na levoj obali Drine za vreme njegovog probijanja ka Janji i Bijeljini.

II — NAŠI GUBICI:

	XVII divizija	XXVIII diviz.	XIV korpus	Ukupno
mrtvih	215	77	275	567
ranjenih	720	150	700	1570
kontuzovanih	17			17
'nestalih	43		300	343
Svega izb. iz stroja	995	227	1275	2497

Izgubljeno iz:

	XVII divizije	XXVIII diviz.	XIV korpusa	Ukupno
Teških bacača	2			2
Laških bacača	1	1		2
Šaraca (mitraljeza)	7/6		- / 6	7/12
P.mitraljeza	1		40	41
Pušaka	192	18	290	500
P.k.pušaka	—		12	12
Poluautomat. puš.			33	33
Strojica	1		90	91
P.k. topova 45 mm. (ruskih)	8			8
P. k. topova 75 mm. (nemačkih)	2			2
Konja teglećih	23		16	39
Kola	1			1
Kazana brdskih			14	14

Napomena:

1) Iz XVII divizije nestalo je 113 boraca, od kojih se vratilo 70,³ a iz XIV korpusa bilo nestalo 600, od kojih se vratilo 300.⁴

¹ Tekst i brojevi u podvučenim redovima dopisani su mastilom.

* O nestalim borcima 17. NOU divizije vidi izvještaj njenog štaba od 31. decembra 1944 (vidi knj. 31, dok. br. 150).

⁴ i ⁶ Bliže o tome vidi relaciju Štaba 14. korpusa NOVJ od 31. decembra 1944 (vidi knj. 31, dok. br. 147).

2) Ceo izgubljeni materijal XIV korpusa je iz jedinica 45 divizije.⁵

3) Relacije borbi u dolini Drine od 15 do 31 decembra 1944 god. čim budu izrađene dostavićemo.⁸

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Za Štab
načelnik štaba,
general-major
Ljubo Vučković

7. I 1945
VRHOVNI ŠTAB
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 3
dne 12. I 1945 god.

Načelniku Operat. odeljenja
na nadležnost.

Po nar. nač.
šef kab.
major
Omer Š. Gluhić

S. F. — S. N.

⁵ Opširnije o izgubljenom materijalu te divizije i o njenim borbama vidi relaciju njenog štaba za drugu polovinu decembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14—2, k. 1329).

**ZAPOVIJEST ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 5. JANUARA
1945. ŠTABU 27. DIVIZIJE DA NAPADA NA VLASENICU I
HAN-PIJESAK I ŠTABU 38. DIVIZIJE DA OSTANE U RE-
ZERVU NA SEKTORU TUZLE¹**

STAB
III. KORPUSA NOVJ
O. br. 1
5. januar 1945.
12 30

Z A P O V I J E S T
Sekcije Mitrovica — Brod — Sarajevo — Zvornik
1 : 200.000

Na sektoru Bijeljina — Brčko — Celić nalazi se oko 10.000 Nijemaca i oko 800 četnika u Brezovom Polju.

Na prostorijski Posavine i Trebave skupljaju se ustaške, zelenokadrovske i četničke bande, oko 3000 ljudi.

U Doboju oko 2.000 Nijemaca.

Na Ozrenu grupa srbijanskih četnika, oko 3.000 ljudi.

U Vlasenicu su 1. ovog mjeseca stigle izvjesne njemačke snage. U Han Pijesku nalazi se također jedna njemačka grupa. Neprijatelj krstari duž komunikacije Vlasenica — Han Pijesak — Sokolac. Prema dosadašnjim znacima vjerovatno da su ove njemačke snage predhodnica neprijateljske grupacije koja se povlači iz Sandžaka. Vjerovatna namjera njihova je probijanje u pravcu sjevera komunikacijom Vlasenica — Bijeljina i komunikacijom Vlasenica — Šekovići — Capardi — Tuzla, radi ovladavanja komunikacija između Drine i Bosne, i Save.²

Zadatak naše II. Armije da spreči ove neprijateljske namjere i da neprijateljsku grupaciju sa sektora Vlasenice odbaci ka jugu a isto tako da aktivno djeluje na neprijateljsku grupaciju na sektoru Semberija — Posavina.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. I—1, k. 409.

² O neprijateljskim snagama u istočnoj Bosni vidi dok. br. 15, 20, 21, 25, 35 i 155.

U vezi s tim raspored snaga II. Armije³ je slijedeći:

XXVIII. Divizija na prostori Janja — Zabrđe — Koraj, sa zadatkom zatvaranja pravca eventualnog neprijateljskog prodora ka jugu.⁴

XVII. Divizija na prostori Tetima — Lukavica — Gornja i Donja Jasenica — Piperi — Mačkovac — Pirkovci, sa zadatkom likvidacije neprijateljskog uporišta Celić — Pukiš.⁵

XXIII. Divizija na sektoru Ozren — Gračanica.⁶

XXV. Divizija kreće iz Tuzle pravcem Capardi — Paprača — Vlasenica i na prostori Milići — Drinjača smjenjuje jedinice 45. Divizije sa zadatkom uništenja neprijatelja u Vlasenici ili odbacivanja ovoga prema jugu.⁷ Sadejstvuje sa XXVII. Divizijom.

XXXV. Divizija postavlja se sa obadvije obale rijeke Drine u cilju kontrole komunikacija Ljubovija — Zvornik i Drinjača — Zvornik — Janja.⁸

U vezi sa zadatkom dobivenim od Štaba II. Armije⁹ naređujemo:

XXVII. Divizija sadejstvuje sa XXV. Divizijom u napadu na Vlasenicu i Han Pijesak, sa zadatkom uništenja ove neprijateljske grupe ili odbacivanja ove prema jugu.¹⁰ Granica zone dejstva desno: Mrkalji — Džimrije, a levo drum Šekovići — Vlasenica — Radava. Levo hvata vezu sa jedinicama XXV. Divizije i sa njima koordinira svoj rad.

XXXVIII. Divizija ostaje kao rezerva na sektoru Tuzle. Njen raspored sa dvije brigade Gornja Tuzla — Simin Han — Požarnica — Vukovije a jedan bataljon u Zvorniku po ranijem zadatku. Jedna brigada na sektoru Kladanj — Stupari, sa zadatkom potpunog ovladavanja sa tim sektorom i kontrole pravca Kladanj — Vlasenica i Kladanj — Olovo.¹¹ Razne zelenokadrovske i četničke bande na tom sektoru treba likvidirati. Ova brigada treba da uspostavi telefonsku vezu Kladanj — Tuzla.

³ »II. Armije« dopisano je mastilom, ćirilicom.

⁴ Opširnije u toj diviziji vidi dok. br. 72.

⁵ Bliže o rasporedu i dejstvima te divizije vidi dok. br. 34 i 69.

⁶ Opširnije o njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 45 i 70.

⁷ O dejstvima pomenutih divizija vidi dok. br. 60 i 94.

⁸ O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 42 i 73.

⁹ Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. januara 1945. stavljen je 3. korpus, u operativnom pogledu, pod komandu Štaba 2. armije NOVJ (vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 2).

¹⁰ Opširnije o borbama 27. NOU divizije na sektoru Vlasenice — Han-Pijesak vidi dok. br. 71.

¹¹ Opširnije o rasporedu i dejstvima te divizije vidi dok. br. 96.

Štab XXXVIII. Divizije preduzeće energične mjere da osigura telefonsku vezu Zvornik — Tuzla i Tuzla — Osmaci — Šekovići.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:		Komandant:
pukovnik:		pukovnik:
B.¹ Đuričić	M. P.	Kosorić Pero

BR. 28

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD 5. JANUARA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O SLUŽBI VEZE¹

ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Pov. br. 7/45
dne 5.1. 1945. g.

ŠTABU V. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Mjesečni izvještaj o službi veze — dostavlja. *Položaj*

Jedinice ove divizije u vremenu od 1. XII. do 31. XII. 1944. god. u pogledu službe veze imale su slijedeće:

I. — **Pregled veze:** Štab ove divizije nalazio se u selu Vitezu od 1. XII. do 20. XII. a od 20. XII. do 31. XII. u selu Donja Večeriska.

a) Veza između štaba IV. divizije i V. korpusa bila je radio veza, telefonska veza i kurirska veza neprekidna cijeloga mjeseca.

b) Veza između štaba IV. divizije i potčinjenih mu jedinica i susjednih jedinica:

»= Blažo

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—6, k. 462/A.

c) Veza između štaba IV. divizije i štaba VI. brigade bila je preko cijelog mjeseca (radio veza, telefonska i kurirska veza).

d) Veza između štaba IV. divizije i VIII. brigade bila je preko cijelog mjeseca (radio veza, telefonska i kurirska veza).

e) Veza između štaba IV. divizije i štaba XI. brigade bila je preko cijelog mjeseca (radio veza, telefonska i kurirska veza).

f) Veza između štaba IV. divizije i štaba I. Artiljerijskog divizionu IV. divizije bila je preko cijelog mjeseca (telefonska i kurirska veza).

g) Veza između štaba IV. divizije i štaba Vlačičkog odreda bila je preko cijelog mjeseca (radio veza i kurirska veza), a telefonska veza nije bila radi nedostatka telefonske linije i velike udaljenosti. Telefonska veza postojala je od 15. XII. do 31. XII. između Vlačičkog odreda i IV. bataljona XI. brigade.

h) Veza između štaba IV. divizije i bolnice IV. divizije bila je preko cijelog mjeseca telefonska i kurirska veza.

i) Veza između štaba IV. divizije i Intendanture IV. divizije bila je preko cijelog mjeseca telefonska i kurirska veza.

j) Veza između štaba IV. divizije i štaba X. divizije bila je preko cijelog mjeseca (radio veza).

k) Veza između štaba IV. divizije i štaba 39. divizije bila je preko cijelog mjeseca radio veza.

l) Veza između štaba IV. divizije i štaba Srednjobosanske divizije² bila je preko cijelog mjeseca radio veza.

II. — **Nedostaci:** U našim jedinicama osjećaju se nedostaci najviše u nedostatku telefonskog kabla i centrala, što prouzrokuje u svakom premještanju da se telefonska veza ne može brzo uspostaviti, koristeći stalnu telefonsku liniju. Tako se više puta otežava rad usled nedostatka centrala, mora se uključivati na liniju (dodir), što otežava razgovor.

Nedostatak u Vlačičkom odredu jeste što raspolažu samo radio-stanicom, tri telefona i nešto obične linije (žice). Mi im u tom pogledu ne možemo izići u susret pošto u našim je-

² Po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ ona je 21. decembra 1944. preimenovana u 53. NOU diviziju (vidi knj. 31, dok. br. 86).

dinicama ne može se uzeti telefona, centrala i poljskog kabla, pošto je i tako otežan rad, radi oskudice istog materijala u jedinicama za vezu.

Kod Vlačićkog odreda smo formirali vod za vezu prema naređenju kojeg smo dobili od odsjeka za vezu V. korpusa. Da se opet ne rasformira potrebno je da im odsjek za vezu u koliko može izađe u susret, tj. u centrali, kablu, suvim nalivajućim elementima i telefonima. Signalne barjačiće izradiće im intendantura ove divizije, koje će dodijeliti referent za vezu ove divizije Vlačićkom odredu.

Nedostatci u I. Artiljerijskom divizionu IV. divizije: neophodno im je potrebna jedna telefonska centrala od više brojeva (deset) i veća količina telefonskog kabla. Sa telefonima smo ih snabdjeli za sada.

Nedostatci u četama za vezu jesu: trebalo bi da svaka četa za vezu ove divizije dobije po jednu telefonsku centralu po mogućnosti od više brojeva bez ovih što imaju na rukovanju. Tako bi se uklonile smetnje u razgovoru jer se ne bi služili linijama na dodir koje prave smetnje telefonskom saobraćaju kao međustanice. Nedostatak je takođe u poljskom kablu ali taj problem rješavamo sa stalnom telefonskom linijom (žicom), sa kojom je teško i sporo raditi i prouzrokuje sporo podizanje telefonske linije pa se nekad desi zakašnjenje. Nedostatak u motalicama i kalemima nastojimo ukloniti pošto smo dali u zadatak komandama četa za vezu da ih naprave sami kao i viljuške za nabacivanje linije, kao što je četa za vezu VI. brigade napravila 5 komada viljušaka. Još se osjeća nedostatak u ljudstvu kod četa za vezu. Tako je isto nedostatak u nekim četama za komandno osoblje, kao na primjer VIII. brigada prošloga mjeseca imala i svu komandu čete za vezu a sada nema političkog komesara i zamjenika komandira. Štab brigade ih je prekomandovao iako je zamjenik komandira izvršio kurs za vezu prošlog mjeseca.

III. — Prijedlozi:

Potrebno bi bilo ako možete da nam iziđete u susret u telefonskim centralama, kao što se vidi da kod nas ima dosta ustanova kojima je potreban telefon a ne može se uključiti

na centralu. Tako se pojavila potreba u svim našim jedinicama koja se privremeno rešava uključivanjem linija na dodir, što izaziva otežavanje telefonskog saobraćaja i stvaraju odvod struje. Najpotrebnije bi bilo da se artiljerijski divizionii snabdiju sa još jednom telefonskom centralom, kablom i elementima tako da bi mogli obrazovati artiljerijsku mrežu i vatrenu liniju do osmatračnica. Tako da su povezani telefonskim putem preko centrala sa komandnim štabovima pješadije. Također je potrebno četama za vezu kod pješadije da im se dodijeli centrala od više brojeva tako da bi sada raspoložive centrale mogle upotrijebiti kao istaknute centrale. S tim bi skratili telefonske linije koje se vode prema bataljonima a centrala od više brojeva služila bi za štab i za prištabske jedinice, koja bi predstavljala kao komandujuću centralu a ujedno bi se odvojila prednja operativna mreža od trupne, pošto znamo da u nikakvom slučaju ne smije biti metalno spojena trupna mreža sa operativnom.

Osjeća se potreba u centrali pri intendanturama tako da bi bilo potrebno da otsjeci pri intendanturama budu uvedeni u centralu kako bi mogli biti u stalnoj i sigurnoj vezi sa operativnim jedinicama a s time bi se otklonilo spajanje linija na dodir koje su mnogo štetne u telefonskom saobraćaju. S tim bi omogućili pravilan raspored razgovora i centrala bi bila moćna u rasporedu telefonskih razgovora. Takođe bi se s tim otklonio veliki odvod struje kojega stvaraju telefonske međustanice i stanice koje se služe linijom na dodir.

IV. — Nastava:

Nastava u našim jedinicama nije se održavala povoljno iz razloga što su jedinice ove divizije skoro cijelog mjeseca bile u borbi i tako ljudstvo četa za vezu većinom je radilo na telefonskim linijama. U slobodnom vremenu održavali su se časovi o učenju Morzeove azbuke, o učenju brojeva za brzu borbenu signalizaciju, i praktični rad sa signalnim barjačicama, opis telefona, centrala, suvih nalivajućih elemenata, opis telefonske linije, način otklanjanja linije na dodir, praktični rad i ispitivanje telefona, prikupljanje, čuvanje i rukovanje materijalom i sredstvima za vezu prilikom upotrebe. Objašnje-

no komandama četa za vezu značaj i važnost vatrene linije (mreža) kod artiljerije u sadejstvu sa pješadijom u borbi sa neprijateljem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
p. pukovnik
Dmitar Bajalica

Komandant, pukovnik
Pet. Vojnović

M. P.

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 20
Dne 20. I 1945 g.

STAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Pov. br. 7/45
Dne 5-1-1945 g.

JEDINICA za VEZU	LJUDSTVA				STRUČNJAKA								Radio-stanica model					RADIO-FON. STANICA		GENE- RATORA			AKUMULA- TORA		BATERIJA			TELEFONSKIH CENTRALA					TELEFONA MOD.							VOLTMET.		KABLA U KM.		NOSAČI			Viljuška za nabac. kabla																					
	Oficira	Polit. rukovodioca	Podoficira	Boraca	Radio- telegrafista	Radio- tehničara	Telefonist- mehaničara	Punjač akumulatora	Motor- biciklista	Signalista- optičara	Dreser pasa	B 2 (Engl.)	MST. (Engl.)	SCR-284-A (USA)	100-A (Ruska)	Tip IV (Godevae)	Svega radio-stanica	WS No 38 MK 2	Svega radio-fon- skih stanica	Za SRR-214-A	Za 100-A	Za Tip IV	Prevarača od SCR-284-A	Motora za punjenje akumulatora	2 Volta	6 Volti	12 Volti	Za SRR-284-A	Za WS No 38 MK 2	Za 100-A	10 brojeva M.	8 brojeva M.	5 brojeva M.	6 brojeva M.	2 broja M.	Svega centrala	DMK V (Engl.)	RM-29-A(USA)	M. 40 (Njem.)	M. 34 (erkson)	Čačak	Talijanski	M. 41 Simens	Austrijski	Ispitni M.	Svega telefona		Prenosnik (translatir)	1-5 do 12 Volti	150	100 do 300 Volti	Elementa	Teži poljski kabl	Laki poljski kabl	Svega kabla	za veće kaleme	za manje kaleme	Penjalice	Viljuška za nabac. kabla									
Četa za vezu IV divizije	2	4	28	81	5	1	1	1	./.	./.	./.	1	./.	1	./.	./.	2	4	4	1				1	1	5	2			1	1							2			13	2	1							16		3	14	6	2	8	2	1	1									
Četa za vezu VI brigade	1	2	7	55	4	1	11			10			1			1			1								1				2							2			10	1			1	13		1	24	4	4	8									5							
Četa za vezu VIII brigade	1	2	7	56	2		14						1			1			1								1			1	1							2			8	1			3		12	14	5 ^{1/2}	1	6 ^{1/4}																	
Četa za vezu XI brigade	2	4	22	38	2		1						1			1			1								1			1	2							3			12	1			12	3																						
Vod za vezu I art. divizionu	./.	1	8	19																											1							1	2		7	4			1		14		4	3	1/2	3 ^{1/2}	1	1	1													
Vod za vezu Vlašićkog odreda		1	1	28	2								1			1			1								1														3																											
S V E G A:	6	14	73	277	15	2	27	1		10	1		5			6	4		4	5				1	1	5	6			2	1	7							10	2	53	6	3	2	1	3	1	71	4	70	30 ^{1/2}	7 ^{1/2}	38	6	2	2	5											
NEDOSTAJE:	3			70																						6			3	5							5																		20	4	25			30								4

"fct" -
Politički komesar,
Dmitar Bajalica

Č N J A K A				Radio-stanica model				RADIO-FON. STANICA	Svega radio-fonskih stanica	GENE-RATORA			Pretvarača od SCR-284-A	Matora za punjenje akumulatora	AKUMULA-TORA			BATERIJA			TELEFONSKIH CENTRALA					Svega telefona	Prenosnik (translatir)	VOLTMET.		KABLA U KM.				NOSAČI		Viljuška za nabac. kabla	OPTICKE SPR.		Barjačica	Pasa	Golubova	KONJA			Kola	MOTORNH VOZILA			Bicikla	ORUŽJA			KALEMA										
Punjač akumulatora	Motor-biciklista	Signalista-optičara	Dreser pasa	B 2 (Engl.)	MST. (Engl.)	SCR-284-A (USA)	100-A (Ruska)			Tip IV (Godevac)	WS No 38 MK 2	Za SCR-214-A			Za 100-A	Za Tip IV	Matora za punjenje akumulatora	2 Volta	6 Volti	12 Volti	Za SCR-284-A	Za WS No 38 MK 2	Za 100-A	10 brojeva M.	8 brojeva M.			5 brojeva M.	6 brojeva M.	2 broja M.	Svega centrala	DMK V (Engl.)	RM-29-A(USA)	M. 40 (Njem.)	M. 34 (erkson)		Čačak	Talijanski				M. 41 Simens	Austrijski	Ispitni M.		1.5 do 12 Volti	150	100 do 300 Volti		Elementata	Teži poljski kabl	Laki poljski kabl	Svega kabla	za veća kaleme	za manje kaleme	Penjalice	M 41 (Njem.)	M 41 (Njem.)	Barjačica	Pasa	Golubova	Jahači	Tovarni
1	./.	./.	./.	1	./.	1	./.	./.	2	4		4	1		1	1	5	2		1	1			2			13	2	1				16		3	14	6	2	8	2	1	1			10			3	8	2	1			2	84	13	11	2	18				
									1			1						1			2			2			10	1		1		1	13		1	24	4	4	8			5			14			2	7					54	6	8							
									1			1						1			1	1		2			8	1			3	12			14	5 1/2	1	6 1/4						14			5			55	5	2											
									1			1						1			1	2		3			12		1			13			14	12		12	3				14			1	8			45	12	5	14										
																					1			1	2		7	4		1		14			4	3	1/2	3 1/2	1	1	1			8						27		?	?										
									1			1						1									3																									28		?	?								
1		10		1		5			6	4		4	5		1	1	5	6		2	1	7		10	2	53	6	3	2	1	3	1	71		4	70	30 1/2	7 1/2	38	6	2	2	5		60			6	28	2	1			2	293	36	26	16	18				
																		6		3		5		5																																60	102						

Komandant,
Pet. Vojnović

**ZAPOVIJEST ŠTABA 9. NOU DIVIZIJE OD 5. JANUARA 1945.
ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I
DEJSTVO NA PROSTORU POSUŠJE — ŠIROKI BRIJEG —
MOSTAR'**

Š T A B
IX UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
Broj 12/45
5 januara 1945. g.

ŠTABU II. Prol. dal., III Udar. dal., XIII Juinodalmatinske udarne brigade i četi za vezu ove divizije, kao i artileriji

Z A P O V J E S T :
(sekcija: Makarska i Mostar 1 : 100.000)

Podaci o neprijatelju.

Na prostoriji Široki Brijeg — Mostar — Nevesinje — Konjic ukupne neprijateljske snage iznose 15 do 20 hiljada vojnika. U samom Širokom Brijegu ima 700 Nijemaca,² 500 ustaša i 400 razne milicije.³ U svim garnizonima neprijatelj je dobro utvrđen, osiguran gustim minskim poljima a mjestimično i bodljikavom žicom. Osim ovih regularnih neprijateljskih snaga, na prostoriji sjeverno od komunikacije: Posušje — Široki Brijeg — Mostar u svim nastanjenim mjestima nalazi se dobro organizovana i naoružana milicija, koja služi neprijatelju kao bočno osiguranje a povremeno ugrožava i našu pozadinu. Ova milicija naročito je jaka u Rakitnom, gdje broji 400 — 500 milicionera.

Prema dobivenim obavještenjima i općoj situaciji kod neprijatelja, neprijatelj postepeno izvlači materijal i svoje djelove u pravcu Sarajeva i namjerava potpuno da napusti ovaj sektor sve do Bradine. Do momenta neprijateljskog izvlačenja, neprijatelj će vršiti stalne

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1, k. 843.

² Na sektoru Široki Brijeg — Lise tada je bio 370. puk 369. legionske divizije (vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 5).

³ Riječ o dijelu ustaško-domobrantskih snaga 9. hrvatske gorske divizije (vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 4).

ispade u pravcu naših položaja sa ciljem vezivanja naših jedinica i pljačke okolnih sela.

Naš zadatak i namjere.

Naš zadatak na ovom sektoru je obezbjeđenje slobodne teritorije od pravca Širokog Brijega, razbijanje milicije sjeverno od komunikacije⁴ i u povoljnom času likvidacija Širokog Brijega,⁵ kao i gonjenje neprijatelja.

U vezi naših raspoloživih snaga i prednjeg zadatka

NAREĐUJEMO:

II Proleterska dal. brigada.

Sa 2 bataljona smijenit će djelove III brigade sjeverno od komunikacije: Kočerin — Široki Brijeg i postaviti se na liniji Galići — Ljubotići sa zadatkom kontrole same komunikacije i sjeverno sve do velike okuke rijeke Ugrovače. Skrenuti pažnju Ijevokrilnom bataljonu na dobro bočno osiguranje, jer neprijatelj vrši prepade sa sjevernog pravca, pa čak i sa leđa.

Sa druga 2 bataljona postaviti se na prostori: Rujan — Kolobarići — Mamići, koji će biti u rezervi kao dubinsko osiguranje, koristiti se za čišćenje terena sjeverno od komunikacije: Posušje — Široki Brijeg — Mostar. Sa ovim bataljonima, kao i bataljonima na položaju, težiti sa sjevernog pravca ugroziti komunikaciju: Široki Brijeg — Mostar i u momentu neprijateljskog izvlačenja presjeći neprijatelju odstupnicu.

V bataljon postaviti u Posušje sa zadatkom bočnog osiguranja naše pozadine i čišćenja terena prema nahodanju Štaba te brigade.

III Dal. udarna brigada.

Po predaji položaja sjeverno od komunikacije: Kočerin — Široki Brijeg bataljonima II brigade, prebaciće sve svoje djelove ispod ove komunikacije, sa zadatkom obezbeđenja od te komunikacije do Rujevih staja, vezujući se djelovima IV brigade. U vezi s ovim smjenit će bataljon XIII brigade koji drži položaj iznad Buhova. Brigada će ugrožavati neprijatelj-

¹ Opširnije o dejstvu na tom sektoru vidi dok. br. 59.

⁵ To mjesto je oslobođeno 7. februara 1945. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 8. korpusa NOVJ od 25. februara 1944 (Arhiv VII, reg. br. 40—12, k. 272/A).

ski garnizon pravcem: Buhovo — Turčinovići — Uzarići — Knežpolje — Široki Brijeg i ovo koordinirati sa ljevokrilnim bataljonom IV brigade, koji će sa svoga pravca djelovati prema Užarićima.

XIII južno-
dal. brigada.

Po dolasku II proleterske brigade na određenu prostoriju i smjeni svog bataljona na položajima iznad Buhova, izvršit će sa svim svojim djelovima pokret prema ranijem usmenom naređenju. Pri samom pokretu Štab brigade javit će se u ovaj Štab, radi dobijanja detaljnih instrukcija.

Artilerija ove
divizije.

Protukolska baterija u jačini 3 topa nalazit će se pod komandom Štaba II Prot, brigade, koji će je koristiti prema svom nahodanju. Brdska baterija nalazit će se u s. Grudama i prema potrebi dodjeljivati će se brigadama.

Četa za vezu
ove divizije.

Uspostavit će direktnu telefonsku vezu od operativnog djela Štaba divizije do štabova brigada i omogućiti telefonsku vezu štabovima brigada sa štabovima svojih bataljona. Referent za vezu dostavit će četama za vezu odgovarajući plan veze.

Operativni dio ovog Štaba nalazit će se na prostoriji Grude, u zaseoku Andrijanići.

N a p o m e n a : Štabovi brigada posvetit će punu pažnju informativnoj službi, kako bi uvijek i na vrijeme znali pokrete i namjere neprijatelja i prema tome mogli donositi vlastite odluke. Također se skreće pažnja na pojačanu budnost i dobro osiguranje svih jedinica, a naročito radnih vodova i štabova, jer neprijatelj ima savršenu obavještajnu službu, te vrši iznenađenja. Neprijatelj često vrši ispade u pravcu naših položaja, te u vezi toga koordinirati odbranu i rad bataljona tako, da susjedne jedinice međusobno se pomažu ne čekajući naređenje svoga Štaba.

Brigade će međusobno održavati stalnu i dobru vezu. Ovo naročito vrijedi za II i III brigadu na položajima uzduž komunikacije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — p.pukovnik:
Andro Kovačević

Komandant — major:
Ljubo Truta

M. P.

ZAPOVIJEST ARTILJERIJSKOG ODJELJENJA ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 6. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA 1.12. ARTILJERIJSKE BRIGADE ZA DEJSTVO NA KOMUNIKACIJI DRINJAČA — ZVORNIK — BRANJEVO — JANJA¹

STAB
II ARMIJE NOVJ
Artiljerisko odeljenje
Op. br. 1
6 januara 1945
u 22 časa.

Z A P O V E S T

Sekcija: Bijeljina, Šabac, Zvornik i Krupanj razmera 1:100.000

1 ov. m. u Vlasenicu su stigle izvesne nemačke snage s manjom motorizacijom, čija jačina nije još utvrđena. Neprijatelj je izbacio obezbeđenje na liniju Zalukovik — Orlovača — Gradina (k. 604) — s. Musi. Džemat. U Han Pijesku se takođe nalazi jedna grupa Nemaca. Neprijatelj krstari duž komunikacije Han Pijesak — Vlasenica. Prema dosadašnjim znacima, verovatno su ove nemačke snage predhodnica neprijateljske grupacije koja se povlači iz Sandžaka.² U toku 4 ov. m. neprijatelj je iz Vlasenice vršio izviđanja u pravcu severa i raspitivao se za pravac Vlasenica — Šekovići — Capardi. Verovatno namera ovoga neprijatelja: probijanje ka severu i eventualno ovladavanje komunikacijama između reka Bosne, Spreče, Drine i Save.

XXV divizija naše armije dobila je zadatak: najpogodnijim pravcem napasti neprijatelja u Vlasenici s težnjom njegovog uništenja ili odbacivanja ka jugu. Po ovladavanju Vlasenicom zatvara pravac Han Pijesak — Vlasenica — Tuzla, odnosno Vlasenica — Zvornik.³

Granica zone dejstva: desno po potrebi obuhvatajući Vlasenicu sa zapada, a levo Komić Grad — s. Krajčinovići — s. Hrnčić — Drinjak (k. 771) — s. Sopotnik na Drini (sve zaključno).

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 11—1, k. 1330.

² O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 10 i 11.

³ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 60.

XLV divizija dobila je zadatak: posesti i fortifikacijski organizovati desnu obalu Drine u cilju jakog vatrenog dejstva na komunikaciju Drinjača — Zvornik — Kozluk — Branjevo i eventualna odbrana reke Drine od Drinjače do ušća. Obratiti naročitu pažnju otkonu Drinjača — Kurijačica (zaključno) i rejonu sela Badovinci.

Jednu brigadu da postavi na levoj obali Drine na prostori Drinjača — Zvornik. Zadatak: u slučaju neprijateljskog prodora od Vlasenice ka Drinjači, onemogućiti dalje nadiranje ka Zvorniku upotpunjujući svojim dejstvom organizovanu vatre odbranu sa desne obale.⁴

Zadatak artiljerije: dejstvo na komunikaciji Drinjača — Zvornik — Branjevo — Janja, a eventualno potpomaganje XLV divizije u odbrani reke Drine.

U cilju izvršenja postavljenog zadatka

N A R E Đ U J E M :

1.—

1. — II artiljerijska brigada:⁵

a) Divizion 76 M. 27:

a) Odmah po dolasku postaviće se na prostori Radalj — Žarkovići.

Zadatak: tući neprijatelja na komunikaciji Prosjek — Zvornik — Karakaja.

Zona dejstva: levo Prosjek, desno k. 142 kod slova B (Begluci).

b) Divizion 120 mm M. 38

b) Odmah po dolasku postaviće se na prostori Brašina, zaseoku D. Borine.

Zadatak: tući neprijatelja na komunikaciji Zvornik — Kozluk.

Granice zone dejstva: levo desna granica divizona 76 mm M. 27, desno s. Han.

* Opširnije o rasporedu i dejstvu 45. NOU divizije vidi dok. br. 25 i 73.

⁵ Ta brigada je formirana u prvoj polovini novembra 1944. kao 2. artiljerijska brigada 14. korpusa NOVJ. Januara 1945. ona je ušla u sastav 23. divizije i otada nosi naziv: Artiljerijska brigada 23. NOU divizije. Vidi »Vojnu enciklopediju«, knj. 2, str. 62, izdanje redakcije Vojne enciklopedije, Beograd, 1959.

2.— I artileriska brigada:⁶

a) Divizion 76 mm M. 27

a) Postaviće se na prostorijski s. Koviljače.

Zadatak: tući zaprečnom vatrom neprijatelja na komunikaciji Zvornik — Janja.

Granice zone dejstva: levo s. Han, desno grupa kuća na komunikaciji kod slova k (Musi. Šepak).

b) Divizion 120 mm M. 38

b) Postaviće se na prostorijski Lozničko Polje.

Zadatak: tući neprijatelja na komunikaciji Zvornik — Janja.

Granice zone dejstva: levo desna granica divizionu 76 mm M. 27, desno s. Glavičica.

v) Teški divizion

v) Postaviće se na prostorijski Lipnica — Žičko polje (na putu Loznica — Lešnica nedaleko od komunikacije).

Zadatak: tući neprijateljske snage na komunikaciji Zvornik — Janja i eventualno Bijeljina — Janja.⁷

Granice normalne zone dejstva: levo desna granica divizionu 120 mm M. 38, desno Janja.

Eventualna zona dejstva: levo desna granica normalne zone, desno Čiperovine (na komunikaciji Janja — Bijeljina).

3.—

3.— Osmatračnice:

a) Komandanta II artileriske brigade na prostorijski sela Radalj.

b) Komandanta I artileriske brigade na prostorijski k. 118 — k. 120 i k. 115 (Lozničko Polje).

4.— Rok gotovosti za otvaranje vatre:

Brigade moraju biti spremne za otvaranje vatre 8 januara 1945 u 12 časova.

Izvršiti pripremu na sve karakteristične tačke u zoni dejstva.

⁶ Ta brigada je formirana oktobra 1944. godine. Po ulasku u sastav 17. NOU divizije dobila je naziv: Artiljerijska brigada 17. NOU divizije. Vidi »Vojnu enciklopediju«, knj. 2, str. 66.

⁷ Opširnije o zadacima tih divizionu vidi zapovijest Štaba 1. artiljerijske brigade od 7. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 984).

I artileriska brigada ostaće na dosadašnjoj prostori
spremna za dejstvo, dok ne stigne II artileriska brigada na do-
deljenu joj prostori.

5.—

5.— Utrošak municije:

- a) Za baterije 122 mm i 76 mm M. 27 jednu petinu šarže.
- b) Za ostale kalibre jednu četvrtinu šarže.

6.—

6.— Veze:

- a) Održavati stalnu vezu sa mnom.
- b) Održavati stalnu vezu sa štabom najbliže pešadiške jedinice u cilju uzajamnog obaveštavanja i sadejstva. Poslati u štab najbliže pešadiške jedinice oficira za vezu.
Za vezu koristiti sva raspoloživa sredstva (telefone, signalna sredstva, kurire i t.d.).

7.—

7.— Organizacija osmatračke službe:

- a) Organizujte dobro osmatranje neprijateljskih tenkova i bornih kola, kao i osmatranje eventualne pojave neprijateljskih aviona.
- b) Operativni izveštaj podnositi svaki dan do 18 časova,
- v) Ja ću se nalaziti u Loznici.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Načelnik
Artileriskog odeljenja,
artilerski major,
Voj.⁸ Cerović

Dostavljeno:
Štabu XLV divizije,
Štabu I i II artileriske brigade.

**NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 6. JANUARA
1945. ZA FORMIRANJE ŠKOLSKOG ARTILJERIJSKOG DO
PUNSKOG DIVIZONA¹**

ŠTAB

5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Str. pov. 6. od 6.1 1945. god.

Formiranje školskog dopunskog
divizona i popis konja za ar-
tileriju. —

ŠTABU XXXIX DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ²

U vezi depeše Vrhovnog Štaba NOV i POJ i naređenja Str. pov. broj 30 od 11. XI 1944. godine o organizaciji i formaciji naše artilerije* i dodjeljivanju novih oruđa dopunskog formacijskog sastava, kojima će biti popunjena naša artilerija, a imajući u vidu njenu važnost specijalno danas kod nas, kada je ona u početnom razvoju, potrebno je ne samo pokloniti joj pažnju nego sve starešine moraju doprinijeti, omogućiti i sve dati od sebe za njenu organizaciju.

Pored toga, za njen pravilan rad i izvršenje postavljenih joj zadataka, potrebno je osposobiti za najkraće vrijeme sposoban kadar ljudstva, koje će u datom momentu prihvatiti ta oruđa i pravilno ih posluživati. Sem toga, za vuču oruđa potrebno je pripremiti dovoljan broj tegleće i tovarne stoke, da ta oruđa bez nje ne bi bila samo jedna gomila gvožđa.

Da bi se ta obuka ljudstva izvela u što kraćem vremenu, potrebno je prikupiti sve ljudstvo, koje je ma gdje i ma na koji način već od ranije bilo kod oruđa, ili je služilo u artileriji bilo na kojoj drugoj dužnosti, jer će ovakvo ljudstvo za najkraće vrijeme savladati obuku oruđa svakog sistema i kalibra. U vezi gornjeg

NAREĐUJEMO:

1. — Formirati **školski dopunski divizion** sa tri do četiri baterije, koji će ući u sastav Štaba I artilerijske brigade. Štab brigade poduzeće sve što je potrebno da ovaj divizion

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—2, k. 1269.

² Naređenje je dostavljeno svim potčinjenim jedinicama, radi upućivanja ljudstva.

* Vidi Arhiv VII, reg. br. 1/15—3, k. 182.

može primiti do 800 boraca. Borci će se po završenoj obuci vratiti u sastav artiljerijskih divizionala štabova divizija, od kojih će se formirati nove artiljerijske jedinice.

Rukovodeći kadar vojni i politički⁴ i plan izvođenja obuke određuje se posebnim naređenjem.⁵

2. — Svi štabovi i komande, koji u svom sastavu imaju artiljerijskog ljudstva, bilo da su oni služili u bivšoj jugoslovenskoj vojsci ili u nekoj drugoj ili da su bili artiljeri kroz borbu u našoj vojsci, bez obzira koju su dužnost i ulogu vršili u njoj (poslužioc, konjovodci, vozari ili mjerničari itd.), ili služili ma u kojoj vrsti artiljerije (brdska, poljska, poljsko-haubička, obalska, brodska, protivavionska, protivkolska itd.), imaju se **najhitnije** uputiti Štabu **I** artiljerijske brigade u Turbe, gdje će ući u sastav školskog dopunskog divizionala, u kome će se vršiti obuka na oruđima.⁶ U obzir dolaze svi oni koji su na dužnosti zaključno na položaju komandira čete, a nijesu raspoređeni u brigadnoj ili divizijskoj artiljeriji.

Bez obzira da li ovakvog ljudstva štabovi divizije imaju ili ne uputiće se i to: Štab IV divizije 80 boraca, Štab X divizije 80 boraca, Štab XXXIX divizije 60 boraca, Štab LIII divizije 80 boraca⁷ i Štab XIII brigade XXXIX divizije 20 boraca. Prvenstveno uputiti stare borce koji su pismeni. Sve ovakvo ljudstvo ima se javiti na određeno mjesto do 25. januara 1945. godine.

3. — Vojna oblast ovoga štaba, preko svojih organa, izvršiće **najhitnije** popis svih teglećih i tovarnih konja ma koje kategorije. Za sve ovakve konje pripremiti sve što je potrebno, da se za najkraće vrijeme mogu mobilisati, vodeći računa o eventualnim promjenama njihovim, prekupu, uginuću i slično. U tu svrhu ustrojiti spiskove, te po vrsti i kategorijama unijeti svako zdravo grlo, koje je sposobno za vuču ili tovarjenje.

Po završetku popisa a najkasnije do 15. februara 1945. godine podnijeti izveštaj o učinjenom. Ovaj izveštaj treba da sadrži brojno sva grla kategorisana kao tegleća ili tovarna.

⁴ Naredbom Štaba 5. korpusa NOVJ od 18. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 462) postavljeni su: za komandanta Zvonko Štefanov, za političkog rukovodioca Ratko Vidović. Ovom naredbom su postavljeni i komandiri 1, 2, 3. i 4. baterije i komandiri vodova (u svakoj su bateriji bila dva voda).

⁵ Naređenjem Štaba 5. korpusa od 20. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 37—2, k. 772/A) regulisana je popuna Školskog dopunskog artiljerijskog divizionala oruđima, određena jačina baterija (100—120 vojnika), propisan metod izvođenja obuke i trajanje kursa (30 dana).

⁶ Prema tome naređenju ljudstvo je imalo biti upućeno 17. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 4—5, k. 1267).

⁷ O tome vidi dok. br. 173.

4. — Ljudstvo koje budu uputili štabovi divizija nakon obuke na oruđima vratiće se kao kompletne baterije u sastav artiljerijskih divizionu dotičnih štabova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
pukovnik,
Došen

KOMANDANT,
general-major,
S. Rodić

M. P.

STAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOV
Str. pov. br. 93
15. I 1945.

Po gornjemu postupljeno i naređeno
Štabu I divizionu da uputi ljudstvo sa
Pov. br. 90 od 16. I. 1945.
Kao svršeno aa.

Nač. art. odsjeka
kapetan
Posavac Mijo

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 6. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA O FORMIRA-
NJU SREDNJEG I NIŽEG ARTILJERIJSKOG KURSA¹**

**STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 16
Dne 6. I. 1945.**

Formiranje artiljerijske
škole.

ŠTABU IV., X., 39., 53. DIVIZIJE, (Artiljerijski odsjek),
ŠTABU I. ARTILJERISKE BRIGADE I KOMANDI
OFICIRSKE ŠKOLE

Naređenjem ovoga Štaba Str. pov. br. 1019 od 9. XI. 1944. g.² tačka 3, a u vezi naređenja VŠ NOV i POJ o organizaciji cjelokupne naše artiljerije,³ predviđeno je osnivanje artiljerijskih škola i to tako, da se je stupanj niže artiljerijske nastave održavao kod štabova divizija i Komande oficirske škole ovoga Štaba.⁴

Da bi se izvođenje nastave i programa gradiva jednoobrazno izvodio kod svih slušaoca, i da bi se nastavnici koji su predavali na tim kursevima koristili za drugu službu, te da bi se spremio dovoljan broj vojnih rukovodioca u artiljeriji za dobre vodne oficire i za komandire baterija, osnovaće se pri Komandi oficirske škole ovoga Štaba: **srednji i niži artiljerijski kurs.**⁵

Srednji artiljerijski kurs ima za cilj, da se sprema i usavrše vojni rukovodioci u artiljeriji za dužnosti dobrih vodnih oficira i komandira baterija.

Trajanje ovoga kursa biće 302 (tri stotine i dva) časa, t.j. 50 radnih dana ili 58 kalendarskih dana. Predavanja na

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14—2, k. 1269.

* Vidi Arhiv VII, reg. br. 16—3, k. 1265.

² Riječ je o naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. oktobra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/15—3, k. 182).

* Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 5. korpusa NOVJ od novembra 1944 (knj. 30, dok. br. 132).

⁵ Srednji artiljerijski kurs je ukinut 23. marta 1945. naredbom Štaba 5. korpusa NOVJ (vidi Arhiv VII, reg. br. 10—1, k. 1269).

kursu traju 7 časova dnevno. Ostalo vrijeme ostavlja se slušaocima za slobodno učenje, rešavanje datih im zadataka i za odmor. Nedeljom se predavanja ne održavaju. Broj održanih političkih i prosvjetnih časova ne odnosi se na broj časova koji su gore naznačeni za stručna predavanja.

Kako ovaj stupanj nastave nije predviđen u Privremenom planu i programu za izvođenje nastave u artiljeriji, gradivo će se uzeti kako je predviđeno planom za Viši artiljerijski kurs, s tim što će se pojedini predmeti izvoditi do tog obima, koji je potreban za gornje dužnosti, dodajući još i predmet »Osnovi matematike i geometrije«.

Za slušaocima ovoga kursa odrediti vodne oficire i komandire baterija koji su svršili niži artiljerijski kurs, a potom bili duže vremena u trupu, te svoje teoretsko znanje sa toga kursa dopunili praktičnim. Svakako da takvi slušaoci moraju imati lične hrabrosti,⁶ uslova, smisla i dovoljno moralne i intelektualne predpreme, da mogu pratiti uspješno predavanje na kursu, završiti ga sa uspjehom i dalje se razvijati za više rukovodioce u artiljeriji.

Na pojedine predmete treba utrošiti broj radnih časova i to:

Osnovi taktike artiljerije	36 časova
Izviđanje, osmatranje i služba veze	30 časova
Osnovi teorije gađanja	24 časa
Nastava gađanja — priprema i izvršenje	100 časova
Osnovi topografije (čitanje karata)	34 časa
Osnovi poljskog utvrđivanja	22 časa
Rešavanje taktičkih zadataka po karti i sa trupom	18 časova
Osnovi vojne administracije	9 časova
Poznavanje artiljerijskog materijala i municije	14 časova
Osnovi matematike i geometrije	15 časova.

Prema gornjem broj časova na partije pojedinih predmeta treba podijeliti pravilno kako je predviđeno na strani 15. do 27. Privremenog plana i programa za izvođenje nastave u artiljeriji.⁷

Po dolasku slušaocima podvrći komisijskom lekarskom pregledu. Lekarsku komisiju odrediće Komanda škole. Lekarska komisija po završenom pregledu dostaviće izvještaj ovome

• Riječi »lične hrabrosti« su dopisane mastilom.

⁷ Izdalo ga Artiljerijsko odjeljenje Vrhovnog štaba NOV i POJ 1. septembra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 25—1, S.K. 3).

Štabu za artiljerijski odsjek koga od slušaoca ne treba zadržati na kursu zbog zdravstvenih razloga unoseći tačno opis bolesti stručno i prevedeno na naš jezik.

Prije početka predavanja na kursu izvršiti prijemni kontrolni ispit kako je predviđeno na strani 5. stav 3. Privremenog plana i programa.

U svemu ostalom za izvođenje nastave, teorije i praktične, polaganje završnog ispita, sastavljanje komisije i način ispitivanja, podnošenje izvještaja i ocjenjivanje slušaoca pridržavati se uputstava na strani 5. i 6. Privremenog plana i programa, s tim što će se izvještaj umjesto Artiljeriskom odeljenju V.Š. slati ovome Štabu za artiljerijski odsjek.

Svakom slušaocu po završenom kursu izdat će se svjedodžba o završetku istog. Oblik i sadržaj svjedodžbe izradit će Komanda škole.

Za idući period ovoga kursa uputiće i to:

Artiljerijski divizion štaba IV. divizije . . .	4 slušaoca
Artiljerijski divizion štaba X. divizije . . .	4 slušaoca
Artiljerijski divizion štaba 39. divizije . . .	3 slušaoca
Artiljerijski divizion štaba 53. divizije . . .	4 slušaoca
Štab I. Artiljerijske brigade	5 slušaoca.

Niži artiljerijski kurs ima za cilj da se sprema i usavrše vojni rukovodioci u artiljeriji za dužnosti dobrih vođa odeljenja i vodnih oficira.

Trajanje ovoga kursa biće u svemu kako je navedeno za srednji artiljerijski kurs.

Za slušaoce ovoga kursa odrediti poslužioce i vođe odeljenja koji su završili topovsku obuku, na bilo kojim oruđima, pokazali smisla i volje za dalji razvoj, te da svojim moralnim i intelektualnim sposobnostima mogu pratiti predavanja na kursu. Mogu se upućivati i takve vođe odeljenja koji su ranije kod štabova divizija završili niži artiljerijski kurs.

U svemu ostalom za ovaj kurs pridržavati se Privremenog plana i programa za izvođenje nastave u artiljeriji na strani 6. do 9. i 28. do 40.

Za idući period ovoga kursa uputiće i to

Artiljerijski divizion štaba IV. divizije	10 slušaoca
Artiljerijski divizion štaba X. divizije	10 slušaoca
Artiljerijski divizion štaba 39. divizije	10 slušaoca
Artiljerijski divizion štaba 53. divizije	10 slušaoca
Štab I. Artiljerijske brigade	10 slušaoca.

Nastavno osoblje na oba ova kursa biće i dalje ono koje je do sada predavalo na nižem artiljeriskom kursu pri Ko-

mandi oficirske škole. Za predavanje predmeta »Osnovi topografije« određuje se nastavnik posebnom naredbom.

Nastavno osoblje koje je predavalo na kursovima štabova divizija raspodjeljuje se na nove dužnosti također posebnom naredbom.

Gore određeni broj slušaoca za srednji i niži artiljerijski kurs, navedeni štabovi uputiće tako da se jave Komandi oficirske škole u Bugojno najkasnije na dan 20. januara 1945. godine do 24 časa. Slušaoci sa sobom trebaju ponijeti svu svoju ličnu spremu, oružje i logorsku opremu. Pored toga da ponesu izvjesnu količinu čistog papira i pribor za pisanje.

Komanda oficirske škole preduzeće sve što je potrebno za smještaj i ishranu gore navedenog broja slušaoca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
pukovnik
si. odsutan.

KOMANDANT,
general-major,
S. Rodić

M. P.

STAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Pov. br. 94
16-1-1945.

ŠTABU 1. ART. DIVIZIONA 39. KNOU DIVIZIJE. — Dostavlja se prednje naređenje Štaba V. Korpusa radi upoznavanja. Povratkom ovoga akta dostavite izvještaj o uputu traženog ljudstva.⁸

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik artiljerijskog odsjeka
kapetan
Posavac Mijo

M. P.

⁸ Štab 1. artiljerijskog divizionu je 17. januara 1945. dostavio izvještaj o upućenom ljudstvu (vidi Arhiv VII, reg. br. 14—2, k. 1269).

**ZAPOVIJEST ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 6. JANUARA
1944. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA ZATVARANJE
PRAVACA OD DOBOJA I SREBRENICA KA TUZLI I ZA
NAPAD NA VLASENICU¹**

**ŠTAB
XIV SRPSKOG KORPUSA
O. Br. 9
6 januara 1945 g.**

Z A P O V E S T

Sekcija: Mitrovica, Brod, Sarajevo i Zvornik 1 : 200.000

Na sektoru Bijeljina — Brčko — Čelić nalazi se oko 10.000 Nemaca (u Bijeljini oko 2.000, na prostoriji Čelić — Pukiš — Brčko oko 2.000, i u Brčkom oko 6.000, a u Brezovom Polju oko 800 četnika).

Na prostoriji Bijela — Gornji Hrgovi — Cerik — Srnice koncentriše se 2.000 ustaša i zelenokadrovaca sa 400 četnika. Na Trebavi nalazi se Trebavski četnički odred u jačini oko 1.200 ljudi.

Na prostoriji Gračanice nalazi se oko 1.200 ustaša i zelenokadrovaca, a u Doboju oko 2.000 Nemaca.

Jedna četnička grupa jačine oko 3.000 ljudi nalazi se na prostoriji Paklenica — Bukovica — Smrdin. Ostale četničke snage nalaze se na prostoriji Karačići — Perovići — Hajderovići — Hrge.

1. o.m. u Vlasenicu su stigle izvesne nemačke snage s manjom motorizacijom. Snaga ovih delova još nije utvrđena. Neprijatelj je izbacio obezbeđenja na liniju Zalukovik — Orlovača — Gradina (k. 604) — Muslimanski Džemat. U Han Pijesku takođe se nalazi jedna grupa Nemaca. Neprijatelj krstari komunikacijom Han Pijesak — Vlasenica. Pretpostavljamo da je ovo nemačka prethodnica njihove grupe koja se povlači iz Sandžaka. U toku 4 o.m. neprijatelj je iz Vlasenice vršio izviđanje u pravcu severa i raspitivao se za pravac Vlasenica — Šekovići — Capardi. Verovatna namera ovog neprijatelja je probijanje ka severu i eventualno ovladavanje Tuzlom i glavnim komunikacijama između reka Bosne, Spreče, Drine i Save.²

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 13—1, k. 1090.

* Opširnije o neprijateljskim snagama u istočnoj Bosni i njihovim namjerama vidi dok. br. 12, 15, 20, 21, 25, 35 i 155.

Zadatak je naše armije da spreči nadiranje neprijatelja od Vlasenice ka severu — bilo ka Tuzli ili Bijeljini — i odbaci ovu neprijateljsku grupu ka jugu. U isto vreme da zatvori sve pravce sa severa i zapada ka Tuzli.

XXVIII divizija postaviće se na prostoriji Janja — Zabrdje — Koraj. Glavni zadatak ove divizije je sprečavanje neprijateljskog komuniciranja pravcem Bijeljina — Čelić i zatvaranje pravca eventualnog neprijateljskog prodora iz Bijeljine ka jugu.³

XVII divizija nalaziće se levo od XXVIII divizije na prostoriji s. Tetima — s. Lukavica — s. Gornja i Donja Jasenica — s. Piperi — s. Mačkovac — s. Pirkovci. Leva granica zone dejstva ove divizije je s. Bijela — Okresanica (k. 815) zaključno — s. Lisovići — s. Dobrnja sve isključno.

Zadatak ove divizije je zatvaranje pravca Brčko — Čelić — Tuzla sa težnjom likvidacije neprijateljskog uporišta Čelić — Pukiš.⁴

Za izvršenje zadataka koji se postavljaju jedinicama XIV srpskog korpusa

NAREĐUJEMO:

XXIII divizija: sa dve brigade postaviće se na liniju Podorašje — Smoluća — Prline — Puračić — Milino Selo — Priluk — Omazići sa zadatkom zatvaranja pravca Doboj — Tuzla i Srnice — Srebrenik — Tuzla, radi čega će na ovoj komunikaciji imati izvesne svoje delove u visini s. Podorašje.

14 brigada ako je uspela svojim napadom na Gračanicu zadržaće se na liniji Babići — Pašalići — Stjepan Polje, a ukoliko nije uspela da likvidira Gračanicu,⁵ povući će se bliže jedinicama VII i IX brigade.

Vršiti daljnja izviđanja u pravcu Majevica, Ozrena i Doboja.

XXV divizija: odmah će krenuti na prostoriju Osmaci — Capardi — Matkovac — Podborogovo — Vacetina sa zadatkom da se rasporedi na prostoriji: Jasen — Stupari — Rajevina — Pijuke

³ Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 72.

* Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 69.

⁵ Napad na Gračanicu trajao je od 6. do 8. januara 1945. Međutim, tom prilikom ona nije zauzeta. Opširnije o tome kao i o rasporedu jedinica 23. NOU divizije vidi dok. br. 70 i 101.

— Solakovina. Sa ove prostorije poseti polazne položaje za napad i 9. januara zorom preduzeti napad na neprijateljski garnizon u Vlasenici.⁶

Desno od XXV divizije na pravcu: Turalići — Malo Polje — Kameniti Dolovi napadaće XXVII divizija,⁷ sa kojom uhvatiti i održavati tesnu vezu.

45 divizija:

za vreme napada snaga XXV divizije na Vlasenicu zadržaće jednu brigadu sa glavnim snagama na liniji: Vukovići — Vrtoče — Podgora — Supač — Donje Vrsinje. Desno obezbeđenje ove brigade biće iznad čuka kod s. Nedelište gde će se održavati veza sa XXV divizijom. Ova brigada 45 divizije ima zadatak zatvaranja pravca od Vlasenice prema Zvorniku i u vremenu napada XXV divizije da s njome sadejstvuje napadajući Vlasenicu sa istočne strane.⁸ Ova brigada ne treba da se angažuje u daljnjem gonjenju neprijatelja, jer će to biti zadatak XXV i XXVII divizije.

Do daljeg naređenja 45 divizija zadržaće jednu brigadu na liniji Kalabače — Kamenica — Drinjača. Jedinice 9 brigade⁹ moraju se na ovim položajima dobro utvrditi a starešine su dužne da lično izrade plan vatre i da obidu svako automatsko oruđe i položaj bacača, te da mu na licu mesta izdadu zone dejstva.

Treću svoju brigadu odmah će prebaciti preko Drine¹⁰ sa zadatkom da posedne i fortifikaciski organizuje desnu obalu Drine u cilju jakog vatrenog dejstva na komunikaciji Drinjača — Zvornik — Kozluk — Branjevo i eventualno primi odbranu reke Drine od Drinjače do ušća. Obratiti naročito pažnju otkonu Drinjača — Kurijačica zaključno i rejonu s. Ba-

⁶ Napad na Vlasenicu izvršen je 10/11. januara 1945. Ali ona tada nije zauzeta. Opširnije o tome vidi dok. br. 60.

⁷ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 71.

⁸ U napadu na Vlasenicu učestvovao je veći dio snaga 45. NOU divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 73.

⁹ Vjerovatno omaška; treba: ove brigade. Pomenutu liniju tada je posjela 23. brigada 45. NOU divizije (vidi dok. br. 73).

¹⁰ Osim dva bataljona 24. brigade, koji su prebačeni 2. januara 1945, na desnu obalu Drine nisu prebacivane druge jedinice te divizije (vidi dok. br. 73).

dovinci. Dobro i neprekidno osmatrati pravac prema Ljuboviji.

Tesnu vezu održavati sa XXV, a preko nje i sa XXVII divizijom.

Artiljerija:
bez protikolskih divizionara

Prva i Druga artiljerijska brigada postavice se na prostoriju:

a) sva oruđa sa konjskom vučom s. Radalj, s. Donja Borina, Koviljača;

b) sva oruđa sa motornom vučom na prostoriji: Koviljača — Loznica — Lešnica.

Zadatak artiljerije je dejstvo na komunikaciju: Drinjača — Zvornik — Branjevo — Janja, a eventualno potpomaganje 45 divizije u odbrani reke Drine.¹¹

Obe artiljerijske brigade stavljaju se pod komandu majora Cerovića Vojislava, koji će biti u stalnoj vezi sa Štabom 45 divizije.

Sve jedinice organizovaće svoj položaj po dubini, koristeći do maksimuma teren i fortifikaciju, uvek organizovati potpun plan vatre svih oruđa.

Na najpogodnijim pravcima držati dovoljno jake rezerve, koje će u pogodnom momentu aktivno dejstvovati.

Napominjemo svim jedinicama, da je najbolje izvršenje dodeljenih zadataka aktivno ofanzivno dejstvo, dok je pasivna odbrana unapred osuđena na neuspeh. U pogodnim momentima vršiti napade jakim snagama na najosetljiviji pravac neprijateljskog dejstva i pojedinim važnim objektima, a sa manjim delovima stalno vršiti napade u više pravaca i na što većoj dubini.

Štabovi divizija odmah će uputiti svoje obaveštajce i izviđačke čete radi prikupljanja potrebnih podataka o neprijatelju i njegovim namerama.

Veze:

a) održavati stalno vezu sa susednim jedinicama u cilju uzajamnog obaveštavanja i sadejstva;

b) radio veze održavati prema utvrđenom planu;

v) telefonske veze postaviti sa višim štabovima, koristeći pri tome sve postojeće telefonske linije.

¹¹ Opširnije o zadacima artiljerije vidi dok. br. 30.

IZVEŠTAJ:

Svakodnevno slati najmanje dva puta radiogramski izveštaj, a jedanput pismeno po kuriru.

Svi rukovodioci i štabovi obratiće najveću pažnju na disciplinu vatre i preduzeće sve mere da se preduzme maksimalna štednja municije.

Sanitet:

Sve sanitetske ustanove i bolnice, zaključno sa korpusnim, moraju se nalaziti u sastavu svojih jedinica, pošto prethodno evakušu sve teže i lakše ranjenike nesposobne za pokret u armijske bolnice u Loznici i Sapcu.

Stab korpusa:

Komandant sa jednim delom operativnog i obaveštajnog otseka nalaziće se kod 45 divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

NAČELNIK
pukovnik
Mihovil Tartalja

POLITKOMESAR
pukovnik
Đuro Lončarević

M. P.

ŠTAB
XXV DIVIZIJE NOVJ
O. br. 16
6. I 1945
Položaj

**ZAPOVIJEST ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 6. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA ZATVORE
PRAVCE BRČKO — TUZLA I BIJELJINA — ZVORNIK¹**

STAB
XVII U. DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. op. br. 19
6.1 1945 g. u 18 čas.

ZAPOVIJEST
Sekcija Bijeljina — Tuzla 1 : 100.000

Od Štaba Južne operativne grupe, naša divizija dobila je zadatak da sa svim snagama zatvori pravac Brčko — Tuzla.²

U vezi toga zadatka.

n a r e đ u j e m o :

1.) 28 Udarne divizija: Ima zadatak da zatvori pravac Bijeljina — Zvornik, ostajući i dalje na istom sektoru.³ Štab divizije, s obzirom na to da XVII divizija kreće sa ovoga sektora, izvršiće potrebnu pregrupaciju svojih brigada u duhu novog zadatka, s tim da se sa glavninom snaga drži zapadno od te komunikacije. Kao oslonac divizija neka upotrebi teren jugozapadno od komunikacije Janja — Obrijež. U svakom slučaju izvesne snage treba držati na dosadašnjim položajima što bliže neprijatelju kako bi bili u stalnom kontaktu sa neprijateljem. Divizija mora biti aktivna, preduzimajući u povoljnim momentima ofanzivne akcije prema neprijatelju.

2.) VI Proleterska brigada: Po prikupljanju svih svojih dijelova na sektoru Zabrđe — Ugljevik, krenuće 7 ov. mes. ujutru najpogodnijim pravcem i prebaciti se na prostor: Vakuf — Lukići — Tadići — Brđani — Mačkovac. Zadatak brigade na tom sektoru jeste stalno ugrožavanje neprijateljske komunikacije Čelić — Lopare isturajući izvjesne snage na Debelo Brdo, radi što direktnije kontrole toga pravca. Brigada će održavati tijesnu vezu sa jedinicama II brigade na prostoru

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—1/1, k. 1125.

² Vidi dok. br. 25.

³ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 72.

Pirkovci — Lopare i sa njima koordinirati rad, dejstvujući u neprijateljski desni bok u slučaju njegovog pokreta od Čelića prema Loparama.⁴

Levo održavati vezu sa jedinicama XV brigade na prostoru Kaštela.

Bataljon koji se je nalazio u osiguranju Štaba divizije, Štab brigade neka uključi u brigadu i vodi sa brigadom.

I bataljon VI brigade dobio zadatak od Štaba divizije da osigura prebacivanje Bolnice preko Zvornika za G. Tuzlu. Posle toga doći će u sastav brigade.

3.) XV Majevička brigada: Po prikupljanju svih svojih dijelova na prostoriji Begutovo Selo — Tobut, izvešće pokret 8 ov. mj. rano izjutra najpogodnijim pravcem i prebaciti se na sektor Kaštel — Brusnica — Begovići — Navioći.

Zadatak brigade na tom sektoru jeste izvidanje i osiguranje pravca Kaštel — Ciganluk — Pukiš i dejstva na komunikaciju Čelić — Lopare na prostoru Beli Kamen — k. 409. Tu držati potrebne snage radi što direktnije kontrole navedene komunikacije i samog Čelića. Održavati vezu desno sa jedinicama VI Prolet, brigade. U toku 7 o. m. brigada će kontrolirati pravac Koraj — Zabrđe imajući izvesne dijelove što bliže cesti i osiguravati Štab divizije u Ugljeviku.

4.) II Krajiška brigada: Po prikupljanju svih svojih dijelova na prostoru Koraj — Mirosavci, izvršiće 7 ov. mj. rano izjutra sa tri bataljona pokret i postaviti se na prostoriji: Pirkovci — Vukosavci — Lopare. Dva bataljona postaviti na prostoriju Mirosavci — k. 371 i Kamenita Kosa — Žutavka. Ta dva bataljona imaju zadatak sa istočne strane ugrožavati komunikaciju Čelić — Lopare i kontrolisati komunikaciju Čelić — Koraj. Ta dva bataljona u svom radu oslanjaće se na glavninu snaga brigade na sektoru Pirkovci. Sa ostalim snagama glavni zadatak brigade je direktno zatvaranje pravca Čelić — Lopare u saradnji sa VI Prolet, brigadom.

5.) Brigade će izvršiti rušenje i prekopavanje svih cesti koje vode od Čelića prema Loparama i od Pukiša prema Kaštelu.

6.) Upozoravamo štabove brigada da se pokret izvede vojnički sa potrebnim osiguranjem i prethodnicama organizovano i u redu. Štabovi brigada neka pokrenu sve svoje dijelove tako da se ne desi da pojedine brigadne komore lutaju oko Drine. Ukoliko imate nekih dijelova, intendanata i t. si.

⁴ Opširnije o borbama brigada 17. NOU divizije protiv njemačkih i ustaško-domobranskih snaga na tom prostoru vidi dok. br. 69.

na Drini, dajte im pravac. Sve snabdijevanje na novom sektoru divizija će vršiti preko Zvornika.

7.) Po dolasku i zauzimanju novih položaja brigade će dostaviti detaljne izveštaje sa skicom rasporeda snaga.⁵

8.) 7 ov. mj. Štab divizije nalaziće se u Ugljeviku, a 8 ov. mj. krenuće za Gornju Tuzlu, gdje će se i dalje nalaziti. U G. Tuzlu slati izveštaje.

Kada brigade napuste dosadašnje položaje, dužne su izvestiti susedne jedinice a naročito to važi za XV brigadu, da o svom odlasku izvesti susedne jedinice 28 divizije.

Radiogramom potvrdite prijem ove zapovijesti.⁶

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

ppukovnik

Milenko Stojaković

M. P.

Komandant

general-major

Gligorije Mandić

Načelnik — pukovnik,

Rajko V. Tanasković

P.S. Prema novoj depeši koju smo ovog momenta primili, 28 divizija zadržaće se na prostoriji Janja — Zabrđe — Koraj. Inače sve drugo ostaje kako vam je u ovoj zapovesti naznačeno.

Načelnik štaba pukovnik

Rajko V. Tanasković

**STAB XXVIII UDARNE DIVIZIJE
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE**

Broj: 20, dana 12. I 1945 god.

Prednje primljeno na znanje.

U spise.

Načelnik Štaba — major

⁵ Redakcija ne raspolaže tim skicama. Međutim, raspored brigada vidi se iz dok. br. 69, kao i izvještaja 2. krajiške brigade od 15. januara 1945. i operacijskog dnevnika 6. proleTERSKE (istočnobosanske) brigade za period od 1. marta 1944. do 14. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2—2, k. 988, reg. br. 1—2, k. 991).

• Ta rečenica je dopisana mastilom.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 28. DIVIZIJE OD 6. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O FORSIRANJU RIJEKE DRINE I DEJSTVIMA U DECEMBRU 1944. NA PROSTORU KOZLUK — BIJELJINA — KORAJ¹

**STAB XXVIII. UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE**

Broj: 15 Dana: 6/1.1945. god.

Predmet: Operativni izvještaj
za decembar 1944. god.

ŠTABU JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ

OPERATIVNA SITUACIJA:

Početak mjeseca decembra 1944. god. jedinice naše divizije forsirale su Drinu na prostoriji Međaši — Kozluk,² sem dva bataljona koji su zadržani u Badovincima³ i Banji Kovičjači, gdje su trebali da posluže za prihvatanje naših jedinica u slučaju njihovog povlačenja iz Istočne Bosne. Ovo je bilo potrebno radi toga, jer su jače neprijateljske motorizovane snage u to vrijeme bile smještene u Zvorniku, Ljuboviji i Bajinoj Bašti,⁴ a imale su za zadatak da se probijaju preko Janje i Bijeljine za Brčko.

Naše jedinice nakon forsiranja Drine ovladale su prostorijom Kozluk — Janja — Bijeljina i svim selima na lijevoj obali Drine,⁵ te odpočele sa gonjenjem neprijatelja prema Brč-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—2, k. 271.

² Prema operacijskom dnevniku Štaba 28. NOU divizije za period od 12. septembra 1944. do 13. marta 1945, str. 33—36 (vidi Arhiv VII, reg. br. 15—2/1, k. 1125), prebacivanje u istočnu Bosnu je počelo 27. novembra 1944, tj. toga dana je prebačen jedan bataljon Brodske brigade, 28. i 29. novembra prebacili su se ostali njeni bataljoni i 17. brigada, a 30. novembra se prebacila 21. brigada.

³ U s. Badovincima je zadržan jedan bataljon 17. brigade (vidi operacijski dnevnik Štaba 28. NOU divizije, str. 34).

⁴ Krajem novembra 1944. na toj prostoriji su se prikupile jedinice 7. SS divizije »Princ Eugen« i 11. vazduhoplovno-poljske divizije. Vidi izvještaj 1. bataljona 14. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« i izjavu komandanta (ratnog zarobljenika) 11. vazduhoplovno-poljske divizije od 19. avgusta 1947 (Arhiv VII, reg. br. 14—1, k. 11 i reg. br. 40—2, k. 9).

⁵ Tom prilikom su 17. i 21. brigada zauzele Janju i Bijeljina. Opširnije o tome vidi operacijski dnevnik (str. 32—36) i knjigu primljenih

kom, dok su drugi djelovi imali zadatak da spriječe eventualno nadiranje neprijatelja od Zvornika. Za izvršenje toga zadatka naše jedinice su postavile se na liniju Mala Obarska — Brijesnica — Suhopolje — Modran i na taj način zatvarale sve pravce od Brčkog i Koraja ka Janji i Bijeljini, dok je brigada koja je imala zadatak da zatvori pravac od Zvornika bila postavljena ispred Kozluka na položajima kod Čolopeka. Neprijatelj je svom žestinom napadao od Čadavice i Ugljevika, sa namjerom da upadne u Janju i Bijeljinu. Koordinirajući rad dveju brigada koje su se nalazile na pomenutim položajima odbijali smo neprijateljske napade sve do 4. decembra, kada je neprijatelj dobio znatno pojačanje iz Brčkog u ljudstvu i tehnici,⁶ a s druge strane izvršio prodor sa jakim motorizovanim snagama iz Zvornika,⁷ i na taj način ugrozio naš levi bok, mi smo bili primorani da se povlačimo. Povlačenje XVII. Udarne brigade koja je bila na položajima kod Velike Obarske je bilo u pravcu Bijeljine sa namjerom da se što prije izvuče iz ovog mjesta na Drinu i prebaci u Srbiju, dok je XXI. Udarne brigada sa svojih položaja Brijesnica — Suhopolje — Modran povukla se prema D. Trnovi i Čengiću, odakle je imala zadatak napadati neprijateljske kolone na cesti Branjevo — Janja. Brodska brigada i pored najveće upornosti odbačena je sa komunikacije Zvornik — Kozluk, čime je neprijatelju otvoren put za Janju i Bijeljinu, što je najviše do-

i predatih depeša (list 27. i 28) Štaba 28. NOU divizije, kao i izvještaj Glavnostožernog ureda oružanih snaga NDH od 3. decembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 15—2/1 i 6—4, k. 1125, reg. br. 3—1, k. 45).

• U Brčkom je tada bio Štab ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije sa dijelom svojih snaga (vidi dok. br. 155 u ovoj knjizi, i knj. 31, dok. br. 161).

⁷ Odnosi se na njemačku 11. vazduhoplovno-poljsku diviziju. Prema izjavi njenog bivšeg komandanta, ratnog zarobljenika, general-majora Gerharda Henkea (vidi Arhiv VII, reg. br. 3—1, k. 72), krajem novembra 1944. glavnina te divizije se prikupila u širem rejonu Ljubotje. Tu se zadržala dok nije opravljen most na Drini, a potom se, početkom decembra, prebacila na lijevu obalu Drine i nastavila izvlačenje preko Zvornika ka Bijeljini, osim jednog bataljona (zaštitnice) koji je, nadolaskom Drine i rušenjem mosta, bio odsječen, te se sredinom decembra povukao sa jedinicama 7. SS divizije »Princ Eugen«. Kao lijeva pobočnica te divizije, pravcem Višegrad — Vlasenica — Drinjača — Zvornik — Janja povlačili su se njeni motorizovani dijelovi. U rejonu Janje su sačekali glavninu, a potom je cijela divizija nastavila povlačenje. Pošto je preko Bijeljine (gdje je stigla oko 13. decembra i ostavila dio snaga da prihvati odsječeni bataljon), Brčkog i Vinkovaca i oko 17. decembra stigla u rejon Vukovar — Valpovo, gdje je prešla u odbranu. Preko istočne Bosne tada su se, sa ovom divizijom, povlačili španski dijelovi 34. armijskog korpusa. O tome vidi šemu povlačenja cve divizije (Absetzbewegung und Einsatzräume 11. Luftwaffen Feld. Div.) kao i izjave ostalih ratnih zarobljenika date 1945—1948 (Arhiv VII, reg. br. 4—1, k. 72).

ОПЕРАТИВНА СИТУАЦИЈА:

Почетком месеца децембра 1944. год. јединице наше дивизије
директно су дрину на просторије Мезани - Козади, ове два батаљона који
су смештени у Вадичици и Бањи Комазови, где су требали да предузму за
припадници јединица у случају неочекиваног појављивања на Мезани
Ова је била потребна ради тога, јер су јаче непријатељске материјалне
снаге у то време биле смештене у Зворничку, Мубовију и Бањској Ваши,
и имале су за задатак да се пребацију преко Јана и Ејелнице на Брчко.
Наше јединице након формирања дрине овладаше су просторијем
Козади - Јана - Ејелница и овим средствима на дужијој осовини дрине, те одлучи-
ше да почетком непријатеља према Брчком, док су други дјелови "наши" одлучи-
ли да спрече евентуално напредовање непријатеља од Зворничке, на извршење то-
га задатка наше јединице су поставиле се на дужију Мила Обароки - Бријес-
ница - Сухопаље - Мадран и на тај начин затворили ове правце и на тај
Брчко и Корај, на Јану и Ејелници, док је бригада која је имала задатак
да затвори правце од Зворничке била постављена испред Козади на положа-
јима код Чолаје. Непријатељ је овим критичним правцима од "наша" од-
лучио да намери да ухвати у Јану и Ејелницу. Координациони рад дрине
у бригади која су се налазила на поменутом положајима одвијао се на-
претачки напред ове до 4 децембра, када је непријатељ добио знатно
појачање на Брчком и унутрашњим, а с друге стране извршио прелаз
на јаким отвореним апагама на Зворничку, и на тај начин угрозио наш
део Брчка, и био приморан да се повлачи. Налазили су А.И. Ударна
бригада која је била на положајима код Велике Обароке је била у правцу
Ејелнице са намером да се што прије заузме на овој мјести на дрину и
пребаци у Србију, док је А.И. Ударна бригада са својих положаја Бријесница
Сухопаље - Мадран повукла се према Д. Прозору и Јенгату, одакле је имала за-
датак напасти непријатељске колоне на нешто Брњавице - Јана, Брњавице бри-
гада и поред напредовања одлучила је са комуникације Зворничке - Ко-
лаје, чиме је непријатељу отворен пут за Јану и Ејелницу, што је највише
дошло у опасност јединице које су овладава просторијем Јана - Сухопаље -
Ејелница, које су услед тога биле приморане да се што пре одмакну заузму,
повука се према Рајчевцу и Венку, и координациони рад са својим IV.
батаљоном који се налазио на положајима код Бање Комазове испред саме
дрине извршио Православни Београд, нападала је непријатеља на комуникацију
Козади - Брњавице, где му је нанјела озбиљне губитке у унутрашњем
и спољном.

Након ових тешких четвородневних борби на напред одлучио на-
пред непријатељу је успјешно овладао комуникацијом Зворничке - Јана - Ејелница -
Брчко, којим правцем се кретало највише снага на Србије и Југославије
Београд. Наше две бригаде које се повукле према Д. Прозору и Јенгату, и Рај-
чевцу и Венку напале су га снажним са свих страна и нанеле оз-
биљне губитке. Према дану непријатељ је кретао одређеним правцем на реално
рају на нашу агресију, али умјерио да му на тај начин ни у потпуности
немогуће је покрет, он је настојао да овлада доминантним котима уз цес-
ту, употребивши у ту сврху и четнике који су са правца Брњавице - Комазови
напале наше јединице с лева, чиме нас је приморало да растресемо једини-
це, ради што веће контроле одређеног нам сектора.

VIII. Ударна бригада на пребацивању у Србију смештена је у
Вадичици и Бријесници, контролишући обе стране дрине на Вадичици
до нашег ушћа у Саву, остала је на овим мјестима све до данас 6. децембра
када је након извршене припреме уз помоћ "наша" и одлучила поново директно
дрину 12. децембра 1944. на просторије Вадичици - Вадичици, док је
задатак да са два батаљона прелазу од четника Вадичици - Мадран и напред
резу, а са друге два батаљона - батаљоном Брњавице образује директан прелаз
на реално унутрашњем дрини, чиме заузимају се деонице са батаљоном своје
бригаде у Мадрану, а дјелом се јединицама VI. артиљеријске бригаде у
Мадрану. Након извршене тога задатка бригада је кретао да са својим
чим намером према дрини - М. Обароки преко комуникације Брњавице -
Брчко код М. Обароки, где је након два дана смештени на јединицама Д.
Брњавице бригаде и кретао на тај задатак да код Мадран одлучио прелаз

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 35

velo u opasnost jedinice koje su ovladale prostorijom Janja — Suhopolje — Bijeljina, koje su usljed toga bile primorane da se što pre odavde izvuku, povukla se prema Rojčeviću i Šepku, koordinirajući rad sa svojim IV. bataljonom, koji se nalazio na položaju iznad Banje Koviljače i pored same Drine vizavi Pravoslavnog Šepka, napadala je neprijatelja na komunikaciji Kozluk — Branjevo, gdje mu je nanijela osjetne gubitke u ljudstvu, materijalu i stoci.

Nakon ovih teških četverodnevni borbi na napred opisani način neprijatelju je uspjelo ovladati komunikacijom Zvornik — Janja — Bijeljina — Brčko, kojim pravcem se kretao izvlačeći snage iz Srbije i jugoistočne Bosne. Naše dve brigade koje se povukle prema D. Trnovi, Čengiću, Rojčeviću i Šepku napadale su ga svakodnevno sa tih pravaca i nanosile osjetne gubitke. Prvih dana neprijatelj je kretao određenim pravcem ne reagirajući na našu agresiju, ali uvidjevši da mu na taj način mi u potpunosti onemogućujemo pokret, on je nastojao da ovlada dominantnim kotama uz cestu, upotrebivši u tu svrhu i četnike⁸ koji su sa pravca Priboj — Kiseljak napadali naše jedinice s leđa, čime nas je prinudio na rastresanje jedinica, radi što veće kontrole određenog nam sektora.

XVII. Udarne brigade po prebacivanju u Srbiju⁹ smjestila se u Badovinice i Crnobarski Salaš, kontrolišući obe obale Drine od Badovinaca do njenog ušća u Savu, ostala je na svom mjestu sve do dolaska 17. Divizije¹⁰ kada je, nakon izvršene pripreme, uz njenu pomoć i sadejstvo ponovno forsirala Drinu 15. decembra 1944. na prostoriji Balatun — Badovinci,¹¹ dobivši zadatak da sa dva bataljona pročisti od četnika Balatun — Međaše i Dazdarevo, a sa druga dva bataljona i bataljonom Brodske obrazuje mostobran na rukavcu Starača i Drinica, čvrsto vezujući se desno sa bataljonima svoje brigade u Međašima, a lijevo sa jedinicama VI. Proleterske brigade u Amajlijama. Nakon izvršenog toga zadatka brigada je krenula da zaobilaznim manevrom preko Dvorova i M. Obarske presječe komunikaciju Bijeljina — Brčko kod V. Obarske, gdje je nakon dva dana smjenjena po jedinicama XV. Majevičke

⁸ Riječ je o četnicima Majevičkog korpusa (vidi četničke dokumente u Arhivu VII, reg. br. BH-V-11405, 11406 i 11407). O četnicima vidi i dok. br. 20 u ovoj knjizi.

⁹ Prebacila se 4/5. decembra 1944. Opširnije o tome vidi operativski dnevnik (str. 38 i 39) Štaba 28. NOU divizije (Arhiv VII, reg. br. 15—2/1, k. 1125).

¹⁰ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi knj. 31, dok. br. 69.

¹¹ O tome vidi i dok. br. 36.

brigade¹² i krenula na novi zadatak da kod Zabrđa zatvori pravac od Koraja i Čelića. Prije nego što je smjenjena po jedinica XV. Brigade naša brigada je potukla jednu neprijateljsku kolonu kod Suljinog Hana, koja je u jačini od 800 vojnika potpomognuta sa 4 flaka pokušala da nas potisne sa položaja i ovlada komunikacijom Bijeljina — Brčko.¹³ U borbi je ubijeno preko 120 neprijateljskih vojnika, zaplijenjeno 6 šaraca, 2 flaka, 27 karabina, 2000 mauzer metaka, 2200 metaka za flakove. Uništeno je 2 flaka. Naši gubici su 4 mrtva i 7 ranjenih. Među poginulim se nalazi i komesar I. bat. kapetan Vaso Vitez. Krećući na zadatak prema Koraju brigada je putem vodila borbe sa četnicima, a po dolasku na određeno mjesto, odmah je poduzela mjere za ispitivanje Koraja, kojega je drugi dan napala i likvidirala. U akciji je zaplijenjeno nešto oružja, municije i vojničke spreme.

Da neprijatelj ne bi osujetio naše namjere, XXI. i Brodska brigada dobile su u zadatak da vrše što žešći pritisak na prostoriji Kozluk — Branjevo — Janja, kako bi neprijatelj obratio što veću pažnju na tu stranu, što nam je u potpunosti uspelo. Brigade koje su ga tu napadale poprimile su ofanzivno-defanzivni karakter, i jednim snagama na izvjesnom sektoru su odstupale, dok su na drugom mjestu silazeći na cestu napadale neprijateljske kolone koje bi tada prolazile. U tim borbama neprijatelju su nanešeni osjetni gubitci i omogućeno II. Krajiškoj brigadi da kod Kurijačice forsira Drinu¹⁴ i ovlada komunikacijom Branjevo — Janja, čime je neprijatelj razdvojen i potisnut prema Kozluku i Janji. Ova komunikacija postala je opet slobodna za neprijatelja odlaskom II. Krajiške na prostoriju Koraj — Čelič, kada je on svom brzinom i pored naših uznemirenja nastojao da izvuče ostatke svojih snaga koje su bile odsječene i odbačene prema Kozluku.

Ovim manevrima koji su na toj prostoriji izvedeni 17. Div. je sada cijela bila orijentisana prema Čeliću i Brčkom,¹⁵ a naša divizija prema Janji i Bijeljini. Za to vrijeme zadnji ne-

¹² Šesta proleterska (istočnobosanska) i 15. majevička brigada su pripadale 17. NOU diviziji (vidi knj. 31, dok. br. 69).

¹³ Odnosi se na dijelove II. vazduhoplovno-poljske divizije koji su se u Bijeljini zadržali sve do oko 22. decembra 1944, tj. do dolaska bataljona sa sektora Zvornika (knj. 31, dok. br. 72) i jedinica 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi izvještaj 1. bataljona 14. puka 7. SS divizije za period od 3. septembra do 31. decembra 1944. u Arhivu VII, reg. br. 14—1, k. 11).

¹⁴ Prebacivanje te brigade kao i ostalih dijelova 17. NOU divizije u istočnu Bosnu izvršeno je od 15. do 17. decembra 1944. Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 79.

¹⁵ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi knj. 31, dok. br. 88.

prijateljski djelovi prolazili su cestom za Janju, koju su usljed našeg pritiska odmah napustili i obrazovali položaje ispred Bijeljine na liniji Amajlije — Golo Brdo — Patkovača — Puhare Pučile, koje smo mi ovladavši Janjom stalno napadali. Borbe su vođene svakog dana na cijeloj toj prostoriji, a jedna od značajnijih je bila 2. o.m.j. t.g. kod Puhara, kada su jedinice XXI. Udarne brigade razbile jednu neprijateljsku kolonu i odbacile prema Bijeljini.¹⁶ Ubijeno je 50, a ranjeno 80 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno je jedan mitraljez »Breda« i jedan šarac, jedan danski p. mitr., jedna mala radiostanica i 10 pušaka. Naši gubitci su 14 mrtvih i 20 ranjenih.

ORGANIZACIJA ŠTABOVA BRIGADA SA OCJENOM:

Usljed stalnih borbi koje su vođene tokom cijelog prošlog mjeseca naše jedinice i štabovi nisu imali mogućnosti da se potpuno organizaciono srede. Tako u XXI. Udarnoj brigadi nije popunjeno mjesto politkomesara brigade koji je tokom borbi vođenih na cesti Branjevo — Janja poginuo.¹⁷ Isto tako je upražnjeno mjesto obaveštajca brigade koji je ovih dana upućen na obaveštajni kurs u SSSR. U Brodskoj brigadi nedostaje pomoćnik politkomesara brigade koji je također tokom borbi vođenih na cesti Branjevo — Kozluk ranjen i upućen u bolnicu. Mjesta vojnih i političkih rukovodioca u ovoj brigadi koja su bila upražnjena u glavnom su popunjena, i osjeća se poteškoća u radu, jer su novopostavljeni drugovi na određene im dužnosti mladi i dovoljno neiskusni. U XVII. Udarnoj brigadi popunjena su sva mjesta, sem komesara I. bataljona koji je poginuo u borbi kod Suljinog Hana.

Rad štabova brigade u glavnom zadovoljava, jer su na dosadašnjim dužnostima sve stari rukovodioci i borci koji svoje zadatke u današnjoj situaciji shvaćaju sasvim ozbiljno. U štabovima bataljona, a naročito u Brodskoj brigadi naiđe se na slučajeve nesavjesnih razumjevanja današnjih zadataka, a što dolazi usljed toga, jer su novopostavljeni drugovi, kako je već napred napomenuto, mladi rukovodioci i dovoljno neiskusni u radu. Baš usljed toga ovoj brigadi smo posvetili najviše pažnje kako bi postigla nivo ostalih naših brigada.

FORMACIJSKO STANJE JEDINICA:

Naša divizija sastavljena je od tri brigade, od kojih svaka ima po četiri bataljona. Bataljoni u svom sastavu imaju po tri čete, a ove po tri voda, i tri desetine u vodu. Ovakova

¹⁶ Riječ je o nasilnom izvidanju dijelova Pukovske grupe »Skenderbeg« (vidi dok. br. 72).

¹⁷ O tome vidi dok. br. 36.

formacija je potrebna usljed velikog brojnog stanja ljudstva divizije, čiji se pregled vidi iz dostavljenog obrasca.¹⁸ Sem toga, divizija imade dopunski bataljon koji sada broji preko 800 boraca, odakle se vrši popuna jedinica.

NASTAVA U JEDINICAMA:

Pri štabu divizije održava se podoficirski kurs koji vrši obuku prema planu izdatom od Glavnog štaba Hrvatske. Do sada su završile obuku tri klase ovog kursa koji traje mjesec dana. Obuku izvode dva nastavnika od kojih je jedan bivši jugoslavenski oficir, a drugi podoficir. Do sada je kurs pohađalo po 30 slušaoca, ali uvidjevši veću potrebu nižeg rukovodstva u diviziji, naročito onda kada smo u zapadnoj Srbiji izvršili mobilizaciju, odpočeli smo na ovaj kurs slati svakog mjeseca po 60 slušaoca.

Sem toga, pri štabu divizije se održava bolnički kurs kojega je organizovao referent saniteta divizije, a koji traje po 15 dana.

Pri štabovima brigada se ne održavaju nikakovi kursevi, već se nastava u jedinicama izvodi praktično na terenu ili teorino za vrijeme kantonmana u kućama.

SPECIJALNE JEDINICE I SLUŽBE:

Pri svakoj našoj brigadi, kao i pri štabu divizije formirane su izviđačke jedinice, bolničke čete i čete za vezu. Sem toga, u Brodskoj brigadi postoji jurišna četa koja za vrijeme borbi dobiva specijalne zadatke, kao za uništenje neprijateljskih tenkova, bunkera i drugih utvrđenih objekata. Poduzeli smo mjere da se i u ostalim brigadama ove čete formiraju, ali bi nam za njihov sastav bilo potrebno pionirskog alata, razornog materijala i kratkog naoružanja, kao šmajsera i pištolja, u čemu bi nam trebalo pomoći, jer sa istim sredstvima u dovoljnoj mjeri ne raspolažemo. Intendantska služba u svakoj jedinici je organizovana i ona u svom radu prilično zadovoljava. Za njeno pravilno funkcionisanje bilo bi nam potrebno izvjestan broj kamiona i pogonskog goriva za kamione kojima sada raspolažemo.

Cete za vezu pri brigadama i diviziji organizovale su pravilno svoj rad, ali im nedostaje dovoljna količina tehničkog materijala, u tom pogledu bilo bi nam potrebno oko 60 kim. kabla, 30 telefona i 12 centrala od po 5 brojeva. Za bolje funkcionisanje veze bilo bi nam potrebno 4 radiostanice i baterije za iste.

¹⁸ Vidi knj. 31, dok. br. 151.

MORAL, BORBENOST, ISHRANA, OPREMA, ZDRAVSTVENO STANJE JEDINICA I RAZNI PROBLEMI KOJI SE POSTAVLJAJU:

Moral kod naših boraca je na visini, borbenost dobra, a zdravstveno stanje obzirom na nepogode koje su nastupile i loše stanje u odjeći i obući je zadovoljavajuće. Nađe se po neki slučaj prehlade koji se liječi u brigadnim ambulancama ili divizijskoj poljskoj bolnici. Dolaskom novih boraca u našu diviziju pojavilo se nekoliko slučajeva pjegavca, za čije sprečavanje su odmah poduzete mjere.

Problemi koji stoje pred našim jedinicama su u glavnom naoružanje nenaoružanih boraca, i njihovo loše stanje u odjeći i obući, koje i pored pošiljki koje smo primili nije zadovoljeno. Sem toga, našoj diviziji bi trebalo dodjeliti nešto artiljerije kako poljske, protivavionske tako i protivkolske, koja je naročito sada pod ovakovim uslovima borbe neobično potrebna. Radi izvršenja svih zadataka trebali su formirati inženjersku brigadu za koju nemamo u opšte nikakvog materijala, te bi nam i u tom pogledu trebalo pomoći. Primjenjujući čisto frontalne borbe opaža se nužna potreba motornih vozila za dovoženje municije iz pozadine na front, i obratno za odvoženje ranjenika, čime bi mnogo bili napredniji u radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik:
B.¹⁹ Mraković

V.d. komandanta
načelnik Štaba — major:
Drača J. Jovan

M. P.

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 36
18. I 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta
Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

» Blažo

RELACIJA ŠTABA 28. DIVIZIJE OD 6. JANUARA 1945. DO-
STAVLJENA ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O DEJSTVIMA U DRU-
GOJ POLOVINI DECEMBRA 1944. NA PROSTORU JANJA —
BIJELJINA — KORAJ¹

STAB V.I.
Op. br. 423—44.
Dne 6. I. 1945.

ŠTABU C.I.

Dostavljamo Vam relacije borbi sastavljene hronološkim redom od 14. XII. do 31. XII. 1944.

U vrijeme kada smo podpali pod komandu XVII. Udarne divizije u operativnom pogledu jedinice naše divizije nisu bile na okupu, već se jedan dio nalazio u Bosni, a drugi dio sa pripadajućim štabskim djelovima u Srbiji.² Tako je XXI. Udarne brigade 14. prošlog mjeseca bila na prostoriji: Modran — D. Trnova — Cengić — D. Pilića. Na ovom sektoru su bile smještene usljed toga kako bi bolje mogle kontrolisati cestu Zvornik — Janja i Janja — Suhopolje. Toga dana jače četničke snage⁴ koje su inače stalno uznemiravale ovu brigadu, napale su jedan njihov bataljon koji je bio smješten u D. Krčini. Napad je bio izvršen od pravca Glinja i Presjeke, ali je nakon kraće borbe neprijatelj odbijen uz gubitke od 6 mrtvih i 10 ranjenih. Naši gubitci 1 mrtav i 3 ranjena. Od oružja i materijala nije ništa zarobljeno ni izgubljeno.

XVII. Udarne brigade nalazila se na prostoriji Badovinci — Crna Bara gdje je vršila pripreme za forsiranje Drine.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—2, k. 271.

² Naredjenjem Štaba Južne operativne grupe NOVJ od 19. decembra 1944. ona je, radi objedinjavanja dejstva na sektoru Bijeljina — Janja, privremeno stavljena pod komandu štaba te divizije (vidi knj. 31, dok. br. 73).

® O tome vidi dok. br. 35.

⁴ Riječ je o četnicima Majevičkog korpusa. U depeši pukovnika Petra Sirnica, komandanta grupe korpusa u sjevernom dijelu istočne Bosne, od 16. decembra 1944. piše da je u toku akcija za uništenje partizana na prostoru Zvornik — s. Teočak — s. Branjevo i da se u oblasti Kiseljaka, naspram Koviljače, vode teške borbe. A u depeši komandanta Majevičkog korpusa od 17. decembra piše da se vode teške borbe oko Bijeljine (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII).

Brodaska brigada sa tri bataljona nalazila se za to vrijeme u Bosni na prostoriji Lokanj i vršila pritisak na četnike u Kiseljaku. U borbi koja je vođena cio dan neprijatelj je imao 30 mrtvih i ranjenih, a naši gubitci su bili 3 mrtva i 5 ranjenih. Od oružja i materijala nije ništa izgubljeno, a zarobljeno je 1000 metaka mauzer, 4 nagazne mine, nešto kancelarijskog materijala, sa jednim šapirografom. IV. bataljon te brigade, koji je do tada bio na položaju na Drini kod Koviljače i Zvornika, imao je pokret za Badovince, odakle je imao zadatak, da u sastavu XVII. Udarne brigade pređe Drinu.

15. XII. 1944. XXI. Udarne brigada smještena je na istoj prostoriji i vrši izviđačku djelatnost, a jednim bataljonom drži zasjedu kod Obreži — k. 115. Borbe toga dana nije bilo, već su srušena 3 mosta i to na rijeci Brezovici kod Obrježi, a druga dva kod Tavne i na Piličkoj rijeci.

XVII. Udarne brigada dobila je zadatak, da forsira rijeku Drinu sa dva bataljona kod Balatuna i da po prebacivanju raščisti sela Balatun, D. Brodac i Međaše u kojima se nalaze manje četničke snage. Po ovladavanju ove prostorije da pritekne u pomoć jedinicama VI. P. brigade⁵ i da vrši pritisak na Dvorove sa pravca Međaša i Dazdareva. Druga dva bataljona sa bataljonom Brodske brigade da pređu Drinu kod Balatuna i da stvore mostobran na rukavcu Starača i Drinica, čvrsto vezujući se desno sa bataljonima svoje brigade u Međašima, a lijevo sa jedinicama VI. Proleterske brigade. Zadatak je izvršen i bataljoni po prelasku Drine kod Balatuna naišli su na odpor četnika u selu Trnjacima, koje su odmah razbili i protjerali prema D. Crnjelovu. U borbi je zarobljeno 13 naoružanih četnika. Vlastitih gubitaka kako u ljudstvu tako i u materijalu nije bilo.

Brodaska brigada postavila se na prostoriju Sepak — Gradac s namjerom da sprečava neprijatelju vršenje pokreta cestom prema Janji u koliko ovaj naiđe. Borbe nije bilo, pošto neprijatelj nije nailazio.

16. XII. 1944. XXI. Udarne brigada smještena je na istoj prostoriji i dobila je zadatak, da paralizuje neprijatelja na cesti Branjevo — Janja, te je u duhu toga naređenja napadala neprijatelja u D. Pilići i Pašinoj Kuli, ali je uslijed njegovog jačeg pritiska primorana da se povuče i zauzme položaje u G. Pilići, k. 266 i Grabu, k. 382. Neprijateljski gubitci bili su osjetni, a mi smo imali 3 mrtva i 6 ranjenih.

⁵ Riječ je o 6. proleterskoj (istočnobosanskoj) brigadi 17. NOU divizije (vidi knj. 31, dok. br. 69).

XVII. Udarne brigada nastavila je sa prebacivanjem svojih jedinica na pomenutim mjestima učvršćujući mostobran i čisteći sela na lijevoj obali Drine.

Brodsko brigada držala je položaje kod Šepka i prihvatne položaje kod Gradca. Neprijatelj je nadirao od Kozluka i probijao se ka Janji,⁰ što mu je nakon teške i krvave borbe uspjelo. Naše jedinice su uništile 4 kamiona i pobile 50 Švaba. Zarobljeno i izgubljeno nije ništa, a sopstveni gubitci u ljudstvu bili su 4 mrtva i 6 ranjenih.

17. XII. 1944. XXI. Udarne brigada držala je prije pomenute položaje i vodila borbu sa neprijateljem kod Ivanića, gdje su istome nanešeni osjetni gubitci. Naši gubitci su 1 mrtav i 5 ranjenih.

XVII. Udarne brigada pošto je prebacila sve svoje jedinice izvršila je koncentraciju snaga u selu Dvorovima, koji su do tada bili likvidirani, i usiljenim maršem preko M. Obarske krenula na komunikaciju Bijeljina — Brezovo polje — Brčko, koju je presjekla kod V. Obarske postavljajući svoja dva bataljona prema Bijeljini na liniji trigonomet. 117 — Šubare — k. 112, a druga dva bataljona prema Brčkom na liniji Crveni potok — k. 106 — k. 115. Putem je naišla od D. Mahale na manje četničke snage koje je odmah razbila i protjerala u pravcu D. Čadavice. Gubitaka ni na jednoj strani nije bilo.

Brodsko brigada držala je položaj kod Muslimanskog Šepka i Gradca. Neprijatelj koji je od Kozluka kretao za Janju napao je istu kod Muslimanskog Šepka i odbacio je sa prvobitnih položaja. Vlastiti gubitci su 10 mrtvih i 10 ranjenih, a neprijateljski gubitci su 50 mrtvih. Od materijala i oružja izgubljeno i zarobljeno nije ništa.

18. XII. 1944. XXI. Udarne brigada držala je položaj na liniji Ivanići — Bjeloševac — Brezovica — Tomići — Studenac i vodila borbu sa neprijateljem koji ju je sa ceste napadao. Nanevši mu osjetne gubitke neprijatelj je skoncentrisao jače snage i ponovno izvršio napad na iste položaje. Usljed njegove nadmoćnosti mi smo bili primorani da se povučemo na liniju Grab — k. 382 — G. Pilića — k. 226 — Počivala (k. 243) — Kacevac — k. 221 i Lazarevica (trigonomet. 271), gdje se ne-

⁸ i ⁷ Tada su se od Zvornika, preko Janje, ka Bijeljini povlačile jedinice 7. SS divizije »Princ Eugen« i sa njima jedan bataljon iz 11. vazduhoplovne poljske divizije (vidi izvještaj 1. bataljona 14. SS puka za period 3. septembar — 31. decembar 1944. u Arhivu VII, reg. br. 14/1, k. 11). Tom prilikom se sa sektora Zvornik — Drinjača povukla u Bijeljina Pukovska grupa »Skenderbeg«. Opširnije o njoj vidi izjavu ratnog zarobljenika poručnika Alfreda Šredera (Alfred Schröder) u Arhivu VII, reg. br. 34/1, k. 72.

prijatelju na tom sektoru konačno uspjelo zadržati.⁷ Naši gubitci su bili 22 mrtva i 35 ranjenih, među kojima je ranjen i komandir čete Aleksić Jovo. Neprijateljski gubitci su bili znatno veći, ali nam nije poznat broj.

XVII. Udarne brigada stigla je na određeno mjesto i pošto je postavila osiguranje od Bijeljine i Brčkog, pristupila je organizaciji za smještaj i ishranu ljudstva. Borbe toga dana nije bilo.

Brodsko brigada nalazila se na istom položaju i vodila borbu kod Šepka sa neprijateljem koji je prolazio cestom za Janju. Naši gubitci su 3 mrtva i 8 ranjenih, a neprijateljski 20 mrtvih. Od oružja i materijala zarobljeno i izgubljeno nije ništa.

19. XII. 1944. XXI. Udarne brigada sa dva bataljona tokom noći između 18. i 19. zauzela je ponovno svoje prijašnje položaje, ali ih je neprijatelj napao, koji je kontrajurišom odbijen do ceste, gdje je bio zaštićen od svojih tenkova. U tim borbama neprijatelj je imao 50 mrtvih i ranjenih, a naši gubitci su iznosili 9 mrtvih i 31 ranjen. Od oružja i materijala nije ništa zarobljeno ni izgubljeno. Druga dva bataljona nalazila su se na osiguranju bolnice u Huseinovićima i Bilaliću.

XVII. Udarne brigada nalazila se na prije pomenutim položajima i toga dana neprijatelj je napao naše položaje na liniji trigonom. 117 — Šubare — k. 112. Napad je izvršen od 800 neprijateljskih vojnika sa dva kamiona i 4 flaka (protivavionska mitraljeza).⁸ U borbi koja je vođena ubijeno je 120 neprijateljskih vojnika. Zarobljeno jedan četverocjevni i 1 jednocjevni flak, 27 karabina, 2000 mauzer metaka i 2200 metaka za protivavionske topove, te 6 šaraca. Uništeno 2 neprijateljska protivavionska topa. Naši gubitci iznose 4 mrtva i 7 ranjenih. Među poginulim nalazi se i komesar I. bataljona kapetan Vaso Vitez. Neprijatelj je odbijen prema Bijeljini i dalje je vršena izviđačka djelatnost.

Brodsko brigada držala je položaje kod Šepka i Gradca. Neprijatelj je napao kod Šepka i usljed nedostatka municije naše jedinice su primorane da se povuku na položaje iznad Šepka. Neprijatelju je uspjelo iste položaje zauzeti i zadržati. U borbi koja je vođena gotovo cijeli dan smo imali 5 mrtvih i 10 ranjenih. Neprijatelj je imao 15 mrtvih i ranjenih. Od oružja je zarobljeno 15 pušaka i nešto municije.

20. XII. 1944. XXI. Udarne brigada nalazila se na položajima Bjeloševac — Brezovica — Tomići — Lučići — Stude-

⁸ Na margini je dopisano mastilom sljedeće: »Pasivnost naša, zato napada neprijatelj (zadatak ofanziva)«.

nac. Neprijatelj je izvršio napad na sektor Bjeloševac — Brezovica — Tomići i uspio naše jedinice potisnuti do na položaje Počivala — Kacevac. Neprijateljski gubitci su bili veliki, od kojih je uspjelo 8 svući. Naši gubitci su 14 mrtvih i 13 ranjenih, među kojima je poginuo i komesar brigade major Branko Kuprešanin. Od oružja je izgubljeno 18 pušaka i 1 laki talijanski bacač.

XVII. Udarne brigada smjenjena je na položajima po jedinicama XV. Majevičke brigade i krenula Tuzlanskom cestom preko G. Čađavice za Zabrđe, gdje je obrazovala položaje i osigurala se od Koraja i od Suhopolja, kao i od Ugljevika i Tobuta da ne bi iz toga pravca bila iznenađena od četnika, koji su se u to vrijeme na toj prostoriji skoncentrisali za uznemiravanje naših jedinica. Putem su vođene manje borbe u G. Čađavici i na raskršću cesta Bijeljina — Koraj — Suhopolje — k. 202.

Brodsko brigada smjestila se radi odmora u Lokanj i toga dana nije imala borbe.

21. XII. 1944. XXI. Udarne brigada zadržala se na svojim položajima i toga dana nije imala borbe.

XVII. Udarne brigada ostala je na svojim položajima s tim što je jedan bataljon upućen ka Koraju radi likvidacije istog. Zadatak je izvršen i bataljon je uz manju borbu uspio upasti u mjesto. Zarobljeno je sa oružjem 5 zelenokadrovaca, a prilikom pretresa pronađeno je dosta odjeće i obuće. Sopstvenih gubitaka nismo imali.

Brodsko brigada nalazila se u zaseocima Loknja i držala položaj sa manjim snagama na Gradcu i Osoju, odakle ih je neprijatelj uspio protjerati i iste položaje zauzeti. Gubitaka kako na jednoj, tako i na drugoj strani nije bilo.

22. XII. 1944. XXI. Udarne brigada nalazila se na istim položajima i vršila izvidanje prema cesti, kada je ustanovljeno da je neprijatelj svojim zadnjim djelovima prošao i povukao se prema Janji. Borbe nije bilo, već su jedinice u mjestima gdje su stanovale sređivale stanje.

XVII. Udarne brigada smještena je u Koraju i Tutnjevcu gdje je nakon zauzeća Koraja rokirala svoje jedinice radi zauzeća boljih položaja i radi ispitivanja Čelića.⁵ Borbe nije bilo, već je vršen pretres u ovoj okolini, gdje je pronađeno vojničke spremne.

⁵ U dnevnim izvještajima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 22. i 24. decembra 1944. piše da su partizani odbačeni od Bijeljine, ali oni, i pored toga, vrše pritisak u pravcu Čelića i Brekog (vidi Arhiv VII, reg. br. 22/1 i 24/1, k. 45).

Brodaska brigada smještena je u zaseocima Loknja i vršeno izviđanje u pravcu neprijatelja. Upućena je jedna četa prema Kozluku za hvatanje veze sa jedinicama III. Korpusa. Tom prilikom četa je naišla na jače neprijateljske snage kod Kiseljaka odakle se morala povratiti nazad. U borbi koja je vođena imali smo 5 ranjenih vojnika. Od oružja i materijala nije zarobljeno ni izgubljeno ništa.

23. XII. 1944. XXI. Udarne brigada nalazila se na prostoru G. Pilića — Teočak — Bjeloševac, odakle je vršila ispitivanje Janje, koju je neprijatelj već prije napustio. Istog dana brigada je imala u zadatku da prebaci ranjenike naše divizije u Srbiju. Bataljon koji je ispitivao Janju, pošto neprijatelja nije bilo u njoj, ušao je unutra i smjestio se radi odmora i sređivanja jedinica.

XVII. Udarne brigada nalazila se na prostoru Koraj — Tutnjevac i vršila ispitivanje Čelića vodeći manje borbe sa četnicima.

Brodaska brigada je rokirala svoje jedinice prema Šepku i Tutnjevcu, koja mjesta su ostala upražnjena nakon povlačenja neprijatelja prema Bijeljini. U ovim mjestima pristupilo se sređivanju jedinica.

24. XII. 1944. XXI. Udarne brigada nalazila se na prostoru Teočak (sa jednim bataljonom), a sa druga tri bataljona Bjeloševac, Bjeločka Mahala i Janja. Bataljon koji se nalazio u Janji imao je zadatak da ispituje Patkovaču i Bijeljenu. Tom prilikom zarobio je dva neprijateljska vojnika sa oružjem. Ostali bataljoni, nalazeći se na pomenutim mjestima, odmarali se i sređivali svoje jedinice.

XVII. Udarne brigada nalazila se na prije pomenutoj prostoru i odmarala se. Borbe nije bilo, sem što su se na nekim mjestima uznemiravale manje četničke grupe.

Brodaska brigada smjestila se u D. Piliću radi odmaranja i sređivanja jedinica, nakon 23 dana stalno vođenih borbi.

25. XII. 1944. XXI. Udarne brigada smjestila se sa tri bataljona u Janju, sa zadatkom da se izvrši što jača odbrana Janje, i da se vrši pritisak na neprijatelja koji je obrazovao položaje na liniji Amajlije — Golo Brdo — Patkovača — Puhare Pučile — Hase. Prilikom napada na neprijatelja na toj liniji imali smo 8 ranjenih drugova, dok je neprijatelj imao 6 mrtvih i više ranjenih. Zarobljen je jedan šarac, 1 puška i 5000 metaka. Bataljon na Teočaku ostao je i dalje na ovom mjestu osiguravajući diviz. poljsku bolnicu.

XVII. Udarne brigada dobila je zadatak da sa dva bataljona i bataljonom Brodske koji je stalno u njenom sastavu

od prebacivanja preko Drine ostane na prostorijski Koraj — Tutnjevaca, a sa druga dva bataljona da vrši pritisak na Bijeljini sa zapada. Krenuvši na taj zadatak jedinice su naišle na neprijatelja gdje je došlo do borbe u kojoj smo imali 2 mrtva i 14 ranjenih. Neprijateljski gubitci nisu nam poznati. Od oružja i materijala nije ništa zarobljeno ni izgubljeno.

Brodsko brigada radi boljeg smještaja smjestila se u selo Bjeloševac gdje se odmarala i sređivala jedinice.

26. XII. 1944. XXI. Udarne brigade povukla je svoje jedinice u Janju i Obrež odakle je izvršena izviđačka djelatnost u pravcu Bijeljine. Bataljon na Teočaku ostao je i dalje na istom mjestu radi osiguranja bolnice.

XVII. Udarne brigade sa dva bataljona i bataljonom Brodske ostala je na prostorijski Tutnjevaca — Zabrđe, a sa druga dva bataljona koji su vršili sa zapada pritisak na Bijeljini vratila se također na isti sektor. Borbe nije bilo, već se pristupilo sređivanju jedinica.

Brodsko brigada smještena je u Bjeloševcu gdje se sređivala i odmarala.

27. XII. 1944. XXI. Udarne brigade smještena je sa tri bataljona u Janji i Obriježi, a sa jednim bataljonom u Teočaku. Toga dana nije bilo nikakve borbe, već je vršeno izviđanje prema Bijeljini, a u jedinicama su održavana vojna i politička savjetovanja.

XVII. Udarne brigade nalazila se na prije pomenutoj prostorijski gdje se odmarala i sređivala jedinice.

Brodsko brigada nalazila se u Bjeloševcu gdje se odmarala i sređivala jedinice.

28. XII. 1944. XXI. Udarne brigade nalazila se sa tri bataljona u Janji i Obriježu, sa jednim bataljonom na Teočaku, gdje se odmarala i sređivala jedinice, vršeći ujedno izviđanje prema Bijeljini.

XVII. Udarne brigade nalazila se sa svim jedinicama na prostorijski Tutnjevaca — Zabrđe, gdje se odmarala i sređivala jedinice.

Brodsko brigada nalazila se u Bjeloševcu, gdje se odmarala i sređivala jedinice.

29. XII. 1944. XXI. Udarne brigade radi boljeg ispitivanja Bijeljine i vršenja pritiska na isto uporište postavila se na liniju Glavičor — k. 101 — Kojčinovac — Glogovac — k. 110 — trigonometar 126 — Jabanuša — k. 134, zadržavajući izvjesne snage u Janji radi potpomaganja ovih u njihovom radu.

XVII. Udarne brigade u duhu istog zadatka postavila se na liniju Suhopolje — Zagoni čvrsto vezujući se desno sa

jedinicama XXI. Udarne brigade, a lijevo sa jedinicama XV. Majevičke brigade.

Brodsko brigada zadržana je na prostoriji Čengić služeci kao opšta rezerva, i za osiguranje mostobrana kod Kurijačice.

30. XII. 1944. XXI. Udarne brigada nalazila se na pomenutim položajima sa istim zadatkom. Borbe nije bilo, već je vršena izviđačka djelatnost.

XVII. Udarne brigada nalazila se na istim položajima, s tim što je jedan bataljon postavljen kod Dragaljevca na cestu Bijeljina — Brčko radi bolje kontrole iste. Borbe nije bilo, već je vršena izviđačka djelatnost.

Brodsko brigada se nalazila na pomenutom mjestu sa istim zadatkom.

31. XII. 1944. XXI. Udarne brigada nalazila se na istim položajima ispred Bijeljine vršeci nasilno ispitivanje uporišta. Toga je dana neprijatelj napao III. bataljon i borba je vođena gotovo cijeli dan. U sam mrak neprijatelj je protjeran uz gubitke od 10 mrtvih i ranjenih. Naši gubitci su 2 mrtva i 5 ranjenih. Od oružja i materijala nije ništa zarobljeno ni izgubljeno.

XVII. Udarne brigada bila je [na] istom mjestu sa istim zadatkom. Borbe nije bilo, već je vršena izviđačka djelatnost prema Bijeljini.

Brodsko brigada radi bržeg ukazivanja pomoći ostalim jedinicama rokirala se prema Suhopolju, smjestila se na toj prostoriji.

U vremenu od 14. XII. do 31. XII. 1944. u vođenim borbama na napred navedenim sektorima sa Njemcima i četnicima ukupni gubitci neprijatelja su slijedeći:

Ubijeno 315 neprijateljskih vojnika, ranjeno 10, a zarobljeno 20.

Od oružja je zaplijenjeno 63 puške, 7 šaraca, 2 flaka, 8000 mauzer metaka, 2200 metaka za flakove.

Uništeno 4 kamiona i 2 flaka.

Naši gubitci 79 mrtvih i 155 ranjenih, izgubljeno 18 pušaka i jedan laki bacač.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik:
B. Mraković

Operativni oficir, kapetan:
N.¹⁰ Krajšić

» Nikola

IZVJEŠTAJ 7. BRIGADE OD 6. JANUARA 1945. ŠTABU 4. NOU
DIVIZIJE O BORBI KOD NEOPALJA I ROVNA¹

ŠTAB
VII. N.O.U. BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. br. 2
6/1 1945. g.

Operacijski izvještaj
poslije izvedene akci-
je — dostavlja

- 1.— ŠTABU IV. DIVIZIJE NOVJ — OP
- 2.— ŠTABU X. DIVIZIJE NOVJ — OP
- 3.— KOPIJA

1. — Noću od 4/5. januara 1945. godine dijelovi snaga I. i IV. bataljona izviđačka četa ove brigade izvršili su napad na neprijateljske položaje: s. Neopalje (k. 553) — s. G. i D. Rovna (k. 609), u cilju uništenja i proterivanja neprijatelja na ovim položajima.

2.— a) Jačina naših snaga: po dvije čete I. i IV. bataljona i Izviđačka četa ove brigade potpomognute sa 3 minobacačka odeljenja čete pratećih oruđa ove brigade.

b) Jačina neprijatelja: jedan bataljon (oko 4—500 vojnika) Nijemaca i Čerkeza nepoznate pripadnosti.²

3.— Na dan 4. januara 1945. godine do 20 časova IV. bataljon sa svoje dvije čete, a I. bataljon sa svoje dvije čete, ojačan izviđačkom četom ove brigade, izvršili su podilaženje neprijateljskim položajima tako, što je jedna četa IV. bataljona zaobišla neprijatelja na k. 609 i približila mu se pravcem od k. 649. Druga četa IV. bataljona podišla je neprijatelju na k. 609 frontalno pravcem od k. 639. Jedna četa I. bataljona zaobišla je neprijatelja utvrđenog na k. 553 i podišla istome pravcem od s. Šafradini. Sa tom četom podilazila je i izviđačka četa. Druga četa I. bataljona podišla je neprijatelju utvrde-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 12—5, k. 771/A.

² Riječ je o dijelovima njemačke 104. lovačke divizije i bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa (vidi dok. br. 167).

nom na k. 553 frontalno pravcem od s. Kajmakovići. Tri bacačka odeljenja čete pratećih oruđa ove brigade još za vidjela toga dana plasirana su na k. 517. Dok je za vrijeme podilaženja kod snaga IV. bataljona bila postignuta tajnost, tako da neprijatelj približavanje naših snaga nije zapazio, snage I. bataljona i izviđačka četa bile su po neprijatelju primjećene pre samog početka napada, pa je na njih neprijatelj otvorio vatru iz svojih automatskih oružja i malih bacača. Napad sa svim gore navedenim dijelovima otpočeo je u 20.15 časova. Snage IV. bataljona na desnom krilu našeg rasporeda u brzom nalletu uspjele su neprijatelja zbaciti sa k. 609, ali se odbačeni neprijatelj uspio prikupiti i srediti na zapadnoj ivici s. Rovna i ojačan rezervom izvršio je odmah protivnapad potpomognut jakom artileriskom i minobacačkom vatrom. Borba je trajala oko 2 sata, kada su snage našeg IV. bataljona, pod sve jačim pritiskom neprijatelja, bile primorane povući se u pravcu k. 639 i dalje na svoje prvobitne položaje na k. 519. Snage I. bataljona sa izviđačkom četom vodile su upornu borbu sa neprijateljem na k. 553 u trajanju od oko 2 sata i tek kada je neprijatelj poduzeo protivnapad od s. Neopalje i pošto je počeo djelovati jakom artileriskom i minobacačkom vatrom, snage bataljona sa izviđačkom četom bile su primorane povući se preko s. Kajmakovići na k. 517, a da nisu uspjele protjerati neprijatelja sa k. 553.

4. — U toku ove akcije zapaženo je kao nedostatak nedovoljno vođenje računa o tajnosti (kod I. bataljona) u cilju postizavanja iznenađenja iako je to u samoj zapovjedi ovoga štaba za izvršenje ove akcije bilo izričito naglašeno.³ Kao drugi nedostatak (kod IV. bataljona) naročito je došao do izražaja već mnogo puta naglašavan negativni način gonjenja neprijatelja posle izbacivanja iz njegovih položaja i nedozvoljavanja neprijatelju da se na prihvatnim položajima sredi i pripremi za obranu. U ovoj akciji gonjenje uopće se nije posle postignutog prvog uspjeha ni vršilo, što je u glavnom i dovelo do nedovoljno uspješnog ishoda ove akcije. Kao treći nedostatak je bio taj, što automatska oružja, uslijed hladnoće, a ne raspoloživi sredstvima (glicerinom) za otklanjanje zamrzavanja automatskih oružja, nisu u najvažnijim momentima borbe bila od koristi.

5. — Neprijateljski gubici u ovoj akciji: provjereno 1 mrtav, dok je bilo još više mrtvih i ranjenih, što se nije moglo ustanoviti. Naši gubici: 7 lakše ranjenih.

³ Pomenuta zapovijest potiče od 4. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 12—3/5, k. 771/A).

6.— U ovoj akciji plijena nije bilo.

7.— Uništen je 1 neprijateljski puškomitraljez.

8.— Raspored ove brigade posle akcije je sledeći: Snage I. bataljona zatvaraju pravac Busovača — Travnik na položajima istočno od zaseoka Rijeka i Han Kumpanija. Snage II. i III. bataljona nalaze se u rezervi i na odmoru u s. Kruščica.⁴ Snage IV. bataljona zatvaraju pravac Busovača — Travnik na položaju istočno od s. Kruščice na k. 519 i k. 517. Četa pratećih oruđa nalazi se dijelom u sastavu IV. bataljona, a ostatkom u s. Kruščici. Štab brigade, brigadna ambulanta i intendantura sa ostalim prištabskim jedinicama nalazi se u s. Vitez.

9. — U cilju otklanjanja nedostataka navedenih u tač. 4 ovog izvještaja poduzete su potrebne mjere, date su potrebne poduke, kako se u buduće ne bi više ponovili. Da bi automatsko oružje moglo nesmetano i korisno dejstvovati u ovim hladnim danima, neophodno je potrebno što pre dodijeliti sredstvo za podmaz oružja (glicerina), sa kojima ova brigada ne raspolaže. Neprijatelj pred frontom ove brigade brani se uporno sa namjerom, da pod svaku cijenu zadrži sadanje svoje položaje. Dobro se je ukopao i utvrdio na pojedinim kotama, koje dominiraju nad položajima koje drže snage ove brigade. Zauzeo je kružni raspored za odbranu, a u toku noći naročito je budan, postavljajući čitav niz stražarskih odeljenja na predterenu i na samim njegovim položajima. Svi su izgledi da neprijatelj raspolaže na položaju kao i za vezu sa svojom pozadinom dobro razgranatom i organizovanom telefonskom mrežom, jer jedino na taj način može se protumačiti momentalno i precizno dejstvo neprijateljske artilerije i minobacača na naše jedinice u napadu, kao i blagovremeno i celishodno ubacivanje svojih rezervi u borbu.

10. — Prilaže se prepis zapovjesti za izvršenje ove akcije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar — major:
Čed. M. Jovanović

Komandant — major:
R. Brkić

M. P.

Š T A B
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.

Pov. br. 40/45.
Dne 9. I. 1945. g.

⁴ O tome vidi dok. br. 38.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 7. BRIGADE OD 6. JANUARA 1945. ŠTABU
4. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU BUSOVAČA
— HAN-KUMPA NIJA — ZENICA¹

Š T A B
VII. N.O.U. BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. br. 7
6. I. 1945. g.

Operacijski izvještaj
poslije izvedene akci-
je — dostavlja

1. — ŠTABU X. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ
2. — ŠTABU IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ
3. — KOPIJA

1. — U toku 3. i 4. januara 1945. godine dijelovi snaga II, III. i IV. bataljona ove brigade vodili su manje borbe sa neprijateljem na komunikacijama Busovača — Han Kumpanija i Han Kumpanija — Zenica na položajima: Štrbci (k. 772) — Ovčine (k. 812) — s. Kratine — s. Nadioci — s. Podnadioci, u cilju sprečavanja nadiranja neprijatelja sa pravca Zenice i Busovače ka Travniku.

2. — a) Jačina naših snaga: dijelovi (pojedine čete) našeg II, III. i IV. bataljona.²

b) Jačina neprijatelja: Nijemci nepoznate jačine i pripadnosti dopunjeni velikim brojem »kvislinških« jedinica (Čerkezima).³

3. — Dne 3. I. 1945. oko 10 časova jedna četa IV. bataljona u sadejstvu snaga VIII. brigade⁴ izvršila je napad na k. 772, koju je neprijatelj zaposjeo. U borbi koja je trajala oko 2 i po sata uspjele je neprijatelja zbaciti sa pomenute kote, no uslijed pomanjkanja municije i jake neprijateljske intervencije, četa je bila primorana povući se na ranije svoje položaje u pravcu s. Počulica i Vetrenica.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14—5, k. 771/A.

² O dejstvima glavnine I. i 4. bataljona vidi dok. br. 37.

³ O neprijatelju na tom prostoru vidi dok. br. 167.

⁴ Ta brigada je iz sastava 4. NOU divizije. Opširnije o njoj vidi dok. br. 167.

Dne 4. I. 1945. godine u 3 sata izvršila je jedna četa II. bataljona ove brigade ponovno napad na k. 772 i uspjela da u kratkoj borbi neprijatelja sa iste zbaci. Četa se uslijed jake neprijateljske artiljerijske i minobacačke vatre, koju je isti skoncentrisao na pomenutu kotu, kao i uslijed nepr. protivnapadaja, morala povući na prvobitne svoje položaje na istočnu ivicu s. Počulica.

Istoga dana oko 8 sati neprijatelj je napao delove snaga našeg III. bataljona na istočnoj ivici s. Ahmići. U borbi koja je trajala oko 5 sati neprijatelj je odbijen i proteran na svoj prvobitni položaj u s. Nadioci.

Dne 5. I. 1945. neprijatelj je sa slabijim snagama napao oko 4 sata snage našeg II. bataljona u s. Vrhovine. Poslije kraće borbe razbijen je i odbačen na svoje prvobitne položaje u pravcu Štrbac (k. 772).

4. — U ovim borbama mogao se zapaziti kao jedini nedostatak taj, što jedinice prilikom napadaja nisu zauzimale pravilne borbene rasporede, već su se kretale manje više grupno, a to uslijed snijega, jer su koristile prtinu. Rukovodstvo o tome nije vodilo dovoljno računa.

5. — Gubici neprijatelja: 17 mrtvih i 22 ranjena. Naši gubici: 1 poginuo i 6 lakše ranjeno.

6. — U ovim borbama zaplenjeno je: 1 pištolj »Vis« i 1 njemačka puška.

7. — Uništeno nije ništa.

8. — Raspored ove brigade posle ovih akcija je sledeći: Snage I. bataljona zatvaraju pravac Busovača — Travnik na položajima u zaseoku Rijeka i Han Kumpanija. Snage II. bataljona zatvaraju pravac Zenica — Travnik na položajima u s. Vetrenica i Počulica. Snage III. bataljona zatvaraju pravac Busovača — Travnik na položajima u selima Pirići, Ahmići i Vidovići. Snage IV. bataljona zatvaraju pravac Busovača — Travnik na položajima istočno od s. Kruščica na k. 517 i 519. Štab brigade, brigadna intendatura i ambulanta sa ostalim prištabskim jedinicama nalaze se u s. Vitez, a četa pratećih oruđa u s. Kruščici.

9. — Naročiti predloži za vođenje frontalne borbe, koju sada vode naši bataljoni, za sada ne bi se mogli dati, iz razloga što su akcije koje su dosad vođene bile manjeg karaktera, pa pojedine greške nisu ni došle do izražaja. Od strane ovoga štaba poduzete su mjere, da se sitni nedostaci, kao što je spomenuto u tač. 4. ovog izvještaja, više ne ponavljaju. Što se neprijatelja tiče isti je zaposjeo i drži čvrsto u svojim rukama

ispred naših položaja sve dominantne kote i dobro pripremljenim planom vatre vrlo dobro tuče sve te svoje položaje jakom koncentracijom artiljerijske i minobacačke vatre. Uslijed toga probijanje fronta neprijatelja i proterivanje istoga sa sadašnjeg njegovog položaja moguće je jedino izvršiti jačim našim snagama uz jaku potporu artiljerije i sadejstvom većeg broja naših jedinica. Po svim izgledima neprijatelj nema više namjere da se probije dalje u pravcu Travnika, no činjenica je da ogorčeno brani sadašnje svoje položaje u cilju zaštite komunikacije Kiseljak — Busovača — Zenica.

10. — Akcije navedene u ovom izvještaju vođene su samoinicijativno po štabovima bataljona i komandama četa, pa se uslijed toga zapovjest za njihovo izvršenje ne prilaže.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar — major:
Oed. M. Jovanović

Komandant — major:
R. Brkić

M. P.

ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.VJ.

Str. pov. br. 42/45.
Dne 9. I. 1945.

Primljeno do znanja
a/a.

Načelnik štaba
major
T. P.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. HERCEGOVAČKE (OMLADINSKE)
BRIGADE OD 6. JANUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE
O BORBAMA KOD TRNOVA¹

ŠTAB XIV. HER. OML. N.O.U. BRIGADE

O. pov. broj 2
6-1 1945 g.
Dobro Polje

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Iz izvještaja od 27. XII. 1944. g. kojim smo vam javili da smo napustili Trnovo, vidjeli ste na kojoj smo liniji ostali.² Na istoj liniji Švabe su nas dva puta napadale, gdje smo ih oba puta odbili i povratili u Trnovo. Prilikom ova dva napada Švabe su imale 8 mrtvih i 10—12 ranjenih, a mi smo imali 2 ranjena.

Pored ovih borbi sa ovoga položaja prikupili smo podatke o neprijatelju u Trnovu i selima oko Trnova. U Trnovu se nalazilo oko 300 Švaba sa 4 tenka, 1 topom i 2 bacača,³ a u selima lijevo od Trnova nalazile su se mještanska milicija i četnička sarajevska brigada.⁴ Broj milicije i četnika u selima lijevo od Trnova bio je oko 250 boraca. U selima desno od Trnova nalazili su se mještanska milicija,⁵ četnici 2. sarajevske brigade i bilečki četnici sa Kurešom*⁶ i Babićem.⁷ Broj ovih banda na ovom sektoru bio je od 250 — 300 boraca. Bilečki četnici nalazili su se u selima ispred Trnova — Vrbovnik — Kisjelice i u Ilovicama. Pored njih u Ilovicama se nalazila i jedna četa Švaba.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—2, k. 1146/11.

² O njenom rasporedu i dejstvu u decembru 1944. vidi knj. 31, dok. br. 152.

³ i ⁹ U Dnevniku majora Berna, komandanta Bataljona za vezu 21. armijskog korpusa (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6), piše: da se tada u Trnovu nalazio u okruženju 696. bataljon njemačke poljske žandarmerije; da je 4. januara 1945. upućen 2. bataljon 724. puka njemačke 104. lovačke divizije, ojačan jednom baterijom, radi deblokade Trnova i da su 5. januara partizani odbačeni od Trnova.

⁴ Riječ je o 2. brigadi Romanijskog četničkog korpusa (vidi LV knjigu depeša ČVK u Arhivu VII).

⁵ Opširnije o toj miliciji vidi dok. br. 179.

⁶ Miloš Kureš je bio komandant Bilečke četničke brigade. O tome vidi dok. br. 7, objašnjenje br. 8.

⁷ Spiro

Poslije prikupljenih podataka odlučili smo da neprijatelja napadnemo u Trnovu, kao i u selima oko Trnova. Pri odlučivanju na ovaj postupak pored drugih obzira naćerale su nas i ekonomske prilike, te smo radi toga zatražili od XI. Brigade top i jedan bataljon,⁸ koji su nas pomogli.

1. I. 1945. g. noću napali smo neprijatelja sa naša tri bataljona i sa jednim bataljonom XI. Brigade. Prilikom napada te noći bande smo očistili iz sela desno i lijevo oko Trnova, dok nijesmo uspjeli likvidirati Trnovo i Ilovice. Švabe u Trnovu i Ilovicama tukli smo topom i bacaćima i upadali u neposrednu blizinu kuća i položaja odakle su se branili. Prilikom čišćenja sela oko Trnova ubili smo 5 četnika i 3 milicionera, a zarobili 27 četnika i 3 p. mitraljeza i 24 puške. Četnici zarobljeni su svi skoro sa ovog terena mještani. Mi smo imali 5 ranjenih i 1 mrtvog.

Poslije ove borbe, t.j. 2 o.mj. mi smo sa bataljonima ostali desno i lijevo blokirajući Trnovo i Ilovice. Istog dana navećer ponovo smo napali neprijatelja u Trnovu i Ilovicama. Pri ovome napadu, iz bojazni da ih ne presječemo na Ilovicama, Švabe su povukle iz Trnova motorizaciju u Ilovice, odakle su se uporno borili, a u Trnovu bili smo ih sabili u nekoliko zgrada, t.j. u školu, crkvu i još neku kuću, gdje ih nijesmo mogli ni sa topom likvidirati. U ovoj borbi mi smo imali 4 ranjena i 3 nestala, sa kojima i 1 p. mitraljez, a neprijatelj je u borbi prošle noći i ovde imao najmanje 30 mrtvih i toliko ranjenih.

Poslije ove borbe mi smo ostali na istim položajima i ponovo 3. o.mj. uvećer bili napali neprijatelja u Trnovo i Ilovice, gdje bi ga sigurno bili likvidirali, ali u to vrijeme došlo im je pojaćanje u vojsci i motorizaciji,⁸ te su nas prisilili sa kontranapadom da se povučemo na polazne položaje. U ovoj borbi mi smo imali 2 ranjena, a neprijatelju smo nanijeli velike gubitke o kojim broja ne znamo. Poslije ove borbe sa bataljonima smo ostali i to sa jednim u Tošiće — Širokari, a sa drugim Milje — Trebećaj, sa trećim Slavljević — Govedovići, a sa četvrtim Bistoćaj — Bašci, sa petim u s. Boljanovići, 4 o.mj. na sektoru skoro svih bataljona Švabe su pokušavale sa napadom, gdje su ih naši bataljoni odbili i povratili nazad u Trnovo i Ilovice nanoseći im prilićan broj gubitaka.

5. o.mj. Švabe su ponovo napadale sve naše položaje oko Trnova, gdje su i tom prilikom bili odbijeni uz prilićan broj gubitaka. Na sektoru našeg 1. bataljona ispred Tošića naćena

⁸ Rijeć je o 2. bataljonu te brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 175.

su 4 mrtva i zarobili 1 p. mitraljez, a također 1 svoj izgubili. Istog dana došlo im je veće pojačanje u vojsci, komorama i motorizaciji, t.j. na prostoru Turbe — Kijevo, odakle imaju namjeru čistiti teren Trnova. Poslije ovih uspjeha i neuspjeha da ne bi bataljone ugrozili, a da ne bi ni teren posve napustili, povukli smo se sa bataljonima na sljedeći način: jedan bataljon u s. Godinje — Turovi — Tošići, drugi u s. Bašci, treći u s. Boljanovići i četvrti u s. Dobro Polje. Bataljon XI. Brigade upućen je u sastav svoje brigade.

Sa dva bataljona koji su na sektoru Trnova stajaćemo u vezi sa neprijateljem i odbijati manje pokušaje, a u slučaju jačeg napada, povući ćemo se na liniju Rogoj š. i braniti ovaj sektor u granicama mogućnosti.

U koliko Švabe budu i dalje držale uporno Trnovo i radi toga ne bude prilika da ih proćeramo, napadaćemo okolna sela i razgonit bande, tako da im ne bi dozvolili da se koncentrišu i oni nas napadaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:		Komandant:
major	M. P.	kapetan
Mirko Ignjatić		R." Šakotić

Načelnik Štaba:
    major
    Huso Alikalfić

Š T A B
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj 49
Dana 14. I u _____ č. 1945
    Trebinje

Po prijemu na znanje
i uvođenje u operac. dnevnik

u akta.
Načelnik štaba
potpukovnik
Drago Đukanović

¹⁰ Radovan, narodni heroj. Poginuo u prvoj polovini maja 1945. kao komandant brigade.

IZVJEŠTAJ 1. ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA OD 6. JANUARA
1945. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA PROSTO-
RU IZMEĐU TRAVNIKA I ZENICE¹

ŠTAB
I. ART. DIVIZIONA
IV. DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. br. 1.
6. I 1945. g.

Operacijski izvještaj
od 29. XII 1944. do 5. I
1945. god. dostavlja

ŠTABU IV. DIVIZIJE NOVJ

Položaj

Dostavljamo vam operacijski izvještaj jedinica ovoga divizionu u vremenu od 29. XII 1944. do 5. I 1945. godine:

29. XII 1944. godine neprijatelj sa položaja kojeg je držao u Busovači i Zenici odpočinje napad i nadiranje u pravcu naših snaga, koje su raspoređene na komunikaciji Gučja Gora — Han-Kumpanija u pravcu Travnika. Napad je počeo u pravcu Han-Kumpanije gde se je nalazila III. baterija ovoga divizionu. Istoga dana ista se je prebacila u selo Rijeku, i tamo razvila borbeni položaj kod groblja odakle je svojom vatrom potpomagala jedinice VI. Brigade. Istoga dana odvaja se iz sastava baterije 1. vod i prelazi na položaj u Han-Kumpaniju odakle svojom vatrom potpomaže jedinice VIII. Brigade.²

Gađanje je započelo 29. XII 1944. godine u 8,30 sati, te su u toku cijelog dana i noći gađani sledeći ciljevi: 1. južno od kote 649, 2. raskrsnicu puteva u selu Bare, 3. kota 649, 4. jugoistočno od groblja kod raskrsnice puteva u selu Barama, 5. zapadna ivica sela Kovačići, 6. kota 389, kod velikog slova D kod sela Neopalja, 8. grupa kuća u selu Rovnom kod velikog slova D, 9. selo Gornje Rovno. U toku cijeloga dana utrošeno je 145 granata za američke topove 75 m/m M. 43.

U toku 30. XII 1944. godine ista baterija gađala je sledeće ciljeve: 1. selo Gornje Rovno, 2. mlin u selu Šafradini, 3. Podnadioci, 4. selo Šafradini, grupa kuća južno od slova A, 5. kota 589, 6. kota 553, 7. kota 990. U toku cijelog dana potrošeno je za

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—5, k. 771/A.

² O tome vidi i dok. br. 167.

gađanje gore navedenih ciljeva 236 granata za američke topove 75 mm. M. 43.

U toku 31. XII 1944. godine ista baterija gađala je sledeće ciljeve: 1. selo Donje Rovno, 2. kota 553, 3. selo Rovno, 4. selo Ahmići, kota 553, 5. selo Neopalje, 6. prostor između sela Nadioci i Podnadioci, 7. selo Vidovići, 8. selo Gornje Rovno, kota 689, 10. selo Gornje Rovno.

U toku cijeloga dana utrošeno je 120 granata, za američke topove 75 mm. M. 43.

29. XII 1944. godine II. Baterija dobiva naređenje i zadatak da sa svoja 2 odeljenja krene u Gučju Goru. Ista zauzima položaj odmah pozadi pješačke linije, gdje svojom vatrom potpomaže jedinice XI. brigade. Odeljenja su gađala žive ciljeve, privlačeći se u neposrednu blizinu neprijatelja. Direktnim gađanjem neprijateljskih grupica ova odeljenja nanijela su neprijatelju velike gubitke. Za tri dana ovakve borbe i to 29, 30. i 31. XII 1944. god. utrošeno je za iste topove 240 granata 75 mm. M. 43.

I baterija ovoga divizionu 29. XII 1944. god. poslala je 1 odeljenje i to brdski top 75 mm. M. 28 i 1 protivkolac 50 mm. M. 42 (Romelovac) u Han-Kumpaniju^{*} gde su isti zauzeli položaj. U toku 29. XII 1944. god. nije se iz istih otvarala vatra. 30. XII 1944. godine gađani su neprijateljski položaji, kojom prilikom je utrošeno 6 šrapnela 75 mm. M. 28. 31. XII 1944. g. isti top utrošio je gađajući neprijateljske položaje 5 šrapnela 75 mm. M. 28, dok je protivkolac u istu svrhu potrošio 2 granate 50 mm. M. 42.

U toku 1. I 1945. godine III. baterija ovoga divizionu gađala je sa istih položaja sledeće ciljeve: 1. selo Podnadioci, 2. groblje južno od sela Vidovići, 3. kota 772, jugozapadno od sela Štrbci.

U toku dana i noći utrošeno je 80 granata 75 mm. M. 43.

U toku 2. I 1945. godine gađani su sledeći ciljevi: selo Štrbci, 2. kota 772. U toku dana i noći utrošeno je 116 granata 75 mm. M. 43.

U toku 3. I 1945. gađala je ista baterija sledeće ciljeve: 1. kota 772, utrošeno je 38 granata 75 mm. M. 43.

U toku 4. I 1945. godine ova baterija gađala je prikupljanje neprijateljskih snaga u selu Podnadioci (Mlin). Za isti cilj utrošeno je 12 granata 75 mm. M. 43.

Dana 1. I 1945. godine 2 odeljenja II. baterije ovoga divizionu, koji su bili u sastavu XI. brigade na sektoru Guča Gora, vraćeni su u logor.

^{*} i ⁴ Riječi »u Han-Kumpaniju« i »(lakše)« su dopisane mastilom.

Dana 3. I 1945. god. krenula je ista baterija sa sva četiri oruđa iz logora i zauzela borbeni položaj poviše Han-Kumpanije na Lisičijoj jami. 2 odeljenja prešla su u sastav VIII. brigade još istu noć. Gađani su sledeći ciljevi. 1. kota 772, pozadina iste kote, selo Štrbci, kota 736.

Prolazeći kroz Han-Kumpaniju ranjen je lakše jedan drug u desnu ruku od neprijateljskog bacača, 1 konj je poginuo a druga tri ranjena.

Utrošak municije bio je 123 granate 75 mm. M. 43.

Dana 1. i 2. I 1945. godine I. baterija ovoga divizionosa sa 4 oruđa nalazila se je u pokretu prema Dolcu, dok je protukolski top koji pripada također ovoj bateriji ostao na položaju u Han-Kumpaniji. Za vrijeme pokreta baterije nije bilo nikakvih naročitih događaja i promjena.

Dana 3. I 1945. godine ista baterija dobiva naređenje i sa 2 brdska topa kreće na položaj u Gučju Goru. 3. I 1945. godine ista je potpomagala pješačke jedinice pri suzbijanju neprijatelja i tom prilikom utrošeno je 40 granata 75 mm. M. 28. Istoga dana u 10 sati utrošeno je još 20 granata-šrapnela. Prema tome u toku akcija 3. i 4. I 1945. godine utrošeno je 60 granata 75 mm. M. 28.

I. Gubitci: Neprijateljski: Neprijatelju su nanešeni veliki i osjetljivi gubitci, broj mrtvih i ranjenih nije poznat.

                          Vlastiti: Vlastiti gubitci sastoje se iz jednog poginulog i tri ranjena konja (lakše).⁴

II. Utrošak municije:	Granata 75 mm. M. 43	1110
	Granata 75 mm. M. 28	71
	Granata 50 mm. M. 42	2
	Ukupno:	1183

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkomesara, Jovića Kos	M. P.	Komandant, major: Lj. ⁵ Crnobrnja
---------------------------------------	-------	---

ŠTAB

IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA

NO. V.J.

Pov. br. 11/45
Dne 6. I 1945. g.

Str. pov. 25/45 izvješten Š.S.K.
a/a

Načelnik štaba
major:
T. P.

⁵ Ljuban

NAREDBA ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 7. JANUARA 1945.
O POHVALI BORACA I RUKOVODILACA 4. DIVIZIJE I 14.
SREDNJOBOSANSKE BRIGADE¹

NAREDBA Broj 4

Štaba 5. korpusa NOV Jugoslavije za 7. januar 1945. godine.

1. — 29. decembra 1944. godine neprijatelj sa jakim nje-
mačko-ustaškim snagama sa linije Zenica — Busovača prešao
je u napad, sa ciljem prodora u Travnik. U toku šestodnevni
žestokih borbi jedinice IV divizije svojom upornošću i požr-
tvovanošću uspjele su zadržati neprijatelja koji se je bio pro-
bio do pred sam Travnik i u snažnom protivnapadu i obuhvat-
nim manevrom razbiti i rastrojiti glavnu neprijateljsku kolo-
nu i odbaciti neprijatelja nazad.²

U teškim borbama, gdje su pojedini položaji prelazili po
9 puta u toku jednog dana iz ruke u ruku, neprijatelj je pre-
trpio velike gubitke i to: 1533 mrtva i ranjena, 4 zarobljena,
1 tenk i 3 kamiona uništeni.

2. — Grupa bataljona IV divizije pod komandom majo-
ra Miće Kulundžije 25. decembra 1944. godine forsirala je ri-
jeku Bosnu, razbila ustašku miliciju na desnoj obali rijeke i u
snažnom naletu razbila i likvidirala garnizon i oslobodila grad
i industrijsko mjesto Vareš.³

U borbama za Vareš ubijeno je i zarobljeno 55 neprija-
teljskih vojnika, uništena 2 oklopna voza i zaplijenjen veći
broj oružja, municije i drugog ratnog materijala.

3. — XIV brigada 53. divizije istakla se aktivnošću i bor-
benošću u borbama na komunikacijama u dolini rijeke Bosne,
gdje je u nekoliko zadnjih smjelih napada ubijeno preko 200
Njemaca, uništeno 22 kamiona i druge ratne tehnike, zaplije-
njeno 6 motornih vozila, 13 radiostanica i veća količina drugog
materijala.⁴

Za pokazanu upornost, požrtvovanost i smjelost u bor-
bama za razbijanje neprijatelja koji je nadirao ka Travniku,

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
15—3, k. 1418.

² i ⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 167.

⁴ Bliže o tome vidi dok. br. 44.

prilikom uspješnog forsiranja rijeke Bosne i oslobođenja Vareša, te u borbama na komunikacijama u dolini rijeke Bosne

POHVALJUJEMO

1. — Borce i rukovodioce IV divizije, na čelu sa svojim Štabom, naročito ističući II bataljon VI brigade pod komandom kapetana Dušana Košutića, IV bataljon VIII brigade pod komandom kapetana Vasana Đokovića i IV bataljon XI brigade pod komandom poručnika Miloša Kasabašića;

2. — Grupu bataljona iste divizije pod komandom majora Miće Kulundžije;

3. — XIV brigadu 53. divizije pod komandom majora Steve Kovačevića.

Navedene jedinice ističemo kao primjer.

Ovu Naredbu pročitati svim vojnicima, podoficirima i oficirima pred strojem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
pukovnik:
Ši. otsutan

KOMANDANT,
general-major:
S. Rodić

M. P.

STAB
53 NOU DIVIZIJE
Pov. br. 30.
14. I 1945 g.

Dostavljeno u prepisu:
Štabovima: XIV, XVIII i XIX brigade.
Motajičkom i Uzlomačkom odred, Artiljerijskom divizionu, Bataljonu pri diviziji, Vozarskom i Dopunskom bataljonu i Intendanturi divizije.

ZAPOVIJEST ŠTABA 45. NOU DIVIZIJE OD 7. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA SPRIJEČE
PRODOR NJEMAČKIH JEDINICA OD VLASENICE KA
ZVORNIKU I DA NAPADNU VLASENICU¹

D1²
O. br. 21
7. I 1945. g.
20 čas.

Z A P O V E S T

(Sekcija: Bijeljina, Zvornik, Razm. 1 : 100 000)

Situacija: 1. ov. mes. u Vlasenicu su se probile izvesne nemačke snage u jačini od 1.500 vojnika sa nešto motorizacije." U toku današnjeg dana prispela su u Vlasenicu takode izvesna neprijateljska pojačanja sa nešto motorizacije i artiljerije. Prema dosadašnjim podacima izgleda da su ovo prethodnice neprijateljske grupacije koja je uspela da se delom probije iz obruča iz Sandžaka i Crne Gore⁴ i sada ima zadatak povezati se sa neprijateljskim snagama u oblasti Bijeljine i Brčkog⁵ u

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 13—1, k. 1330.

² Štab Južne operativne grupe NOVJ je svojim jedinicama odredio konspirativne nazive (vidi knj. 31, dok. br. 82). Jedinice 45. NOU divizije su dobile sljedeće nazive:

Štab 45. NOU divizije — D1, a telefonska centrala (dalje: t.c.) — (omaškom ispušteno). Pored toga, ovoj su diviziji dodijeljeni brojevi 100—150 za konspirativne nazive ostalih jedinica.

Štab 20. NOU brigade D2. a t.c. — Suvobor, dok su bataljonima i ostalim jedinicama dodijeljeni brojevi 100—110, tj. 1. bataljon — 101, 2. bataljon — 102, 3. bataljon — 103, 4. bataljon — 104, Mitraljeska četa — 105. bataljon, Intendantura — 106. bataljon, Bolnica — 107. bataljon itd.

Štab 23. NOU brigade — D3, a t.c. — Ibar, dok su bataljonima i ostalim jedinicama dodijeljeni brojevi 111—120 (isto kao i kod 20. brigade).

Štab 24. NOU brigade — D4, a t.c. — Raška, dok su bataljonima i ostalim jedinicama dodijeljeni brojevi 121—130.

³ Riječ je o 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi (vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 10).

⁴ Odnosi se na jedinice Grupe armija »E«, koje su se tada povlačile. Vidi »Velike pokrete povlačenja na Jugoistoku«, skica 15—19 (Arhiv VII, reg. br. 12/1, k. 2).

⁵ O njemačkim snagama na tom prostoru vidi dok. br. 12, 25, 35 i 155.

cilju daljeg izvlačenja. Od dana neprijateljskog probijanja u Vlasenicu pa do danas samo jedinice naše D 2 i D 3 vodile su ofanzivne operacije na sektoru Vlasenice," sa zadatkom neprijateljskog odbacivanja na jug i sprečavanja daljeg neprijateljskog nadiranja prema Zvorniku i Šekovićima. U toku ovih operacija pomenute naše jedinice postigle su dobre rezultate, zadržavši neprijatelja u njegovom daljem nadiranju i nanoseći mu pri tom osetne gubitke. U toku današnjeg dana neprijatelj je pojačao svoju izviđačku delatnost i ponovo je uspeo ovladati Gradinom (k. 604), a s obzirom na pristizanje neprijateljskih pojačanja u Vlasenicu, u toku 8. ov. mes. može se računati sa ozbiljnim pokušajem neprijateljskog nadiranja komunikacijom Vlasenica — Drinjača — Zvornik.

Da bi se sprečilo dalje neprijateljsko nadiranje prema Zvorniku i Šekovićima i uspelo odbacivanje neprijatelja na jug, na ovaj sektor angažovane su još jedinice P 1⁷ i XXVII divizije.⁸

P 1 dobila je zadatak napasti neprijatelja najpogodnijim pravcem sa linije s. Kamenica (zaključno zaseok Glodi) — s. Kalabače — s. Dobrić, u oblasti Vlasenice u cilju uništenja istog ili odbacivanja na jug, ukoliko ovaj ne bi pre početka dejstva jedinica D 1 izvršio nadiranje komunikacijom Vlasenica — s. Milići — s. Nova Kasaba — s. Drinjača, u kom slučaju bi ga jedinice P 1 imale napasti u bok sa severozapadne strane na pomenutoj komunikaciji.

Jedinice XXVII divizije iz oblasti Šekovića dobile su zadatak da napadnu neprijatelja u Vlasenici komunikacijom Šekovići — Vlasenica i zapadno od ove komunikacije.

D 1 je dobila zadatak da skoncentriše glavninu svojih snaga na komunikaciji Vlasenica — s. Milići — s. Nova Kasaba — s. Drinjača — Zvornik, u cilju otsudne odbrane neprijateljskog prodiranja pomenutom komunikacijom.

U istom cilju angažovane su i dve artiljerijske brigade koje su plasirane na desnoj obali Drine počev od s. Zarkovići pa do zaključno s. Lešnica.⁹

U cilju izvršenja postavljenog zadatka

NAREĐUJEMO:

D 2 Sa tri bataljona postaviće se na liniji Baćino Brdo — k. 591 — Bakići — Zaklopača — s. Milići, na ko-

⁶ i ¹⁰ Opširnije o tome vidi dok. br. 73.

⁷ Zadatak je jedinica 25. NOU divizije bio da napadnu Vlasenicu. Opširnije o tome vidi dok. br. 94.

⁸ Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 71.

⁹ O zadacima artiljerije vidi dok. br. 30.

joj liniji će blagovremeno organizovati položaje za odbranu i postaviti nagazne mine po komunikaciji, a na slučaj jakog neprijateljskog pritiska sa borbom se i organizovano polako izvlačiti zapadno od komunikacije, držeći istu neprekidno pod vatrom, pravcem s. Vrtoče — s. Dubnica — s. Pribinić (k. 516) — s. Vukšić (k. 470) — s. Ražište, gde će prihvatiti jedinicu D 102 koja se nalazi na položaju s. Liješanj — Oštri Breg (k. 373) — Umac (k. 475), i jakom vatrom svih oruđa, naročito protivkolskih pušaka i teških mitraljeza, po svaku cenu sprečiti dalje neprijateljsko prodiranje prema Zvorniku.¹⁰

- D 3 Odmah po prijemu ove zapovesti prikupiće tri svoja bataljona na prostoriji s. Pijuke i Nedelište i krenuti pravcem Nedelište — Cerska — Liješanj, Đevanje, gde će se smestiti na prostoriji sela Đevanje i Prav. Kamenica i u prvi mah poslužiti kao rezerva za blagovremenu intervenciju na slučaj jakog neprijateljskog nadiranja prema Zvorniku i za održavanje veze desno sa jedinicama P 1. Štab brigade u toku kretanja obratiće naročitu pažnju na održavanje veze sa jedinicama D 2 i za vreme kretanja do Cerske ostavljati jaka zaštitna odeljenja. Bataljon D 113 do daljeg naređenja stavlja se pod komandu štaba D 4.
- D 4 Komandant D 4 sa jednim članom svoga štaba, bataljonom D 121, sem jedne čete koja će i dalje ostati na položaju Kula Grad, i bataljonom D 113, koji se nalazi u s. Capardi a koji će do daljeg naređenja biti pod njegovom komandom, krenuće usiljenim maršem i najpodesnijim pravcem u cilju što bržeg prispeća na prostoriju s. Liješanj — Musi. i Prav. Kostijerevo. Po prispeću na ovu prostoriju uzeće pod svoju komandu i bataljon D 102 koji se nalazi na položaju Liješanj — Oštri Breg (k. 373) — Umac (k. 475), i na toj liniji organizovati položaje po dubini za odbranu i sprečavanje neprijateljskog prodiranja prema Zvorniku. Dva bataljona D 4 i dalje ostaju na sadašnjim položajima na desnoj obali Drine i imaju zadatak na određenoj liniji M. Zvornik — s. Čitluk istu do same obale po dubini posesti i fortifikaciski organizovati u cilju jakog vatreneog dejstva na komunikaciju Drinjača — Zvornik, na slučaj neprijateljskog nadiranja.

Kad se neprijatelj bude približavao Drinjači, komandant D 4 dužan je o tome blagovremeno obavestiti svoga zamenika majora Damjanovića¹¹ da se pripremi za dejstvo. Za ovaj slučaj blagovremeno ugovoriti signal. Protivkolski top D 4 koji je pridodat D 2 najhitnije prebaciti čamcem na desnu obalu i pridodati ga majoru Damjanoviću da isti blagovremeno plasira na najpogodnijem mestu. Bataljon D 123 ostaće i dalje na dosadašnjoj prostoriji sa zadatkom dubokog izviđanja prema Janji i Priboju i blagovremenog izveštavanja o svakoj novosti sa tih pravaca.

Evakuaciju ranjenika vnšiti najpodesnijim pravcem i prema situaciji u Zvorniku, odakle će biti upućivani u divizijsku bolnicu u Loznicu.

Štab D 1 nalaziće se u Zvorniku, gde mu dostavljati obavezno i redovno izveštaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
ppukovnik,
Savo Vukčević

Komandant
ppukovnik,
Rade Zorić

Načelnik štaba
ppukovnik,
Milan Abramović

P. S. Jedinice D 2 sa određene linije (sa istočne strane) sadejstvovaće jedinicama P 1 u napadu na Vlasenicu koji će uslediti 9. ov. mes. u zoru,¹² ukoliko neprijatelj do tada ne pokuša sa jačim snagama prodiranje.

Za štab
Načelnik štaba — potpukovnik
Milan Abramović

¹¹ Milan

¹¹ Opširnije o tome vidi dok. br. 73.

¹⁴ Zbornik, tom IV, knj. 32

NAREĐENJE ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 8. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA DIVIZIJA ZA FORMIRANJE SKIJAŠKIH
IZVIĐAČKIH VODOVA¹

B 1
N. Br. 54
8 januara 1945 g.

Formiranje skijaških
odeljenja.

P 1

Prema naređenju Štaba II armije NOVJ svaka divizija mora u najkraćem roku da formira skijaški izviđački vod. Za formiranje istoga postupiti ovako:

1) KI, PI i DI odmah će iz intendanture III korpusa izuzeti po 10 belih padobrana. Od ovih padobrana odmah u svojim radionicama izraditi bele mantile sa kapuljačama. Ukoliko mogu sa drugih izvora da nabave belo platno neka i to koriste za izradu mantila.

2) Odmah pristupiti prikupljanju skija po selima, gradovima.

3) Od jedinica odmah prikupljati podatke da li u njima ima ljudi vičnih skijanju. U svakoj diviziji pribaviti po jednoga učitelja za skijanje. Ovaj ne mora imati naročite kvalifikacije u tom pogledu, već tu ulogu nastavnika može na sebe da primi i srednji skijaš.

Dok se skije nabave i borci izuče skijanju, izviđačke čete, vodove, desetine upotrebljavati kao pešake, bez skija, ali obavezno sa helim mantilima.

Izveštaj o formiranju skijaških jedinica, izradi mantila, organizaciji skijaškog kursa itd. podneti ovome Štabu do 20 januara 1945.

Neizostavno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA ŠTAB — NAČELNIK
pukovnik
Mihovil Tartalja

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 10-6, k. 1090.

Dostavljeno: K1, PI, DI i B2.

STAB
25 DIVIZIJE NOVJ
Br. 23.
12. I 1945.
Položaj

Preduzeti koraci za formiranje
skijaških odeljenja,
nema skija.

Orig. u akta.

BR. 44

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE BATALJONA OD 8. JANUARA
1945. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O PREBACIVANJU U ISTOČ-
NU BOSNU I O ZAUZIMANJU VAREŠA¹

ŠTABU IV DIVIZIJE NOV

Našim² dolaskom na rijeku Bosnu između želj. stanice Modrinje i Lašve nismo bili u stanju da se prebacimo na tome mjestu. Razlog tome je taj što je rijeka prilično nadošla a sredstva na koja smo računali uopšte nisu bila upotrebljiva. Na tome mjestu pokušali smo dvije noći i nije nam uspjelo.

Zatim je komandant otišao u Fojnicu sa jednim bataljonom i napravio drvene čamce sa kojima smo se uspjeli prebaciti između 28. i 29. decembra 1944. god. Prebacivanje smo izvršili između želj. stanice Dobrinje i želj. stanice Porječani, na mjestu Buzić Mahala.

Prebacivanje smo izvršili pod borbom. Sa desne obale rijeke Bosne u selu Buzićima milicija je iz zasjede dala otpor, a od Dobrinje i Porječana došla su dva pancera³ koje smo pomoću protukolskih pušaka i Džon-Bul bacača protjerali i zatim smo izvršili prebacivanje koje je trajalo čitavu noć do 9,30 časova ujutru. U toku prebacivanja imali smo 3 druga ranjena a nekoliko konja nam je odnjela voda.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 29—5, k. 771/A.

² Odnosi se na grupu koju su sačinjavali 1. bataljon 6. krajiške, 3. bataljon 8. krajiške i 3. bataljon 11. krajiške brigade 4. NOU divizije. O njoj vidi dok. br. 167 u ovoj knjizi; knj. 31, dok. br. 87.

³ Riječ je o oklopnim vozovima.

Po prebacivanju preko Bosne posljednju vezu sa vama smo održali preko VI brigade⁴ i više nismo mogli pošto nam se generator pokvario. Odmah smo produžili za Kraljevu Sutjesku, rasterali miliciju koja je neprijateljski raspoložena prema nama kao i žandare koji su se tu nalazili. Tu smo se zadržali 30 pr. mj.

31. pr. mj. krenuli smo prema Varešu i 1. ov. mj. u 2 sata u noći⁵ izvršili napad na Vareš koji je bio branjen od 100 vojnika D.V.Z., 150 milicionera koji su ustaški raspoloženi i dva pancera. Poslije 4 sata borbe oslobodili smo Vareš. Tom prilikom ubijeno je 16 a zarobljeno je 35 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno je 3 pmitraljeza, 3 mala bacača, 40 pušaka, 10.000 puščanih metaka, 400 mina za mali bacač, 2.000 kg šećera, 3.000 kg pšenice i ostalih sitnih stvari. Dva pancera koja su branila Vareš potpuno su uništena.®

U Varešu smo se zadržali 4 dana dok smo dočekali snage III korpusa (XVII Majevičku brigadu⁷) sa kojima je produžio drug Murat.⁸

Za vrijeme boravka u Varešu izvršili smo parenje i kupanje boraca pošto smo do toga vremena imali dva slučaja pjegavog tifusa. Nabavili smo burad za parenje koju bata-ljoni nose sa sobom.

Popravili smo generator u Varešu a od XVII brigade dobili smo bateriju i sada nam je radio-stanica u potpuno ispravnom stanju, vas slušamo u određeno vrijeme ali veze nikako ne možemo uspostaviti, vjerovatno nas vaša stanica ne sluša.

5. ov. mj. krenuli smo iz Vareša i 6. naveče stigli smo na Zenički sektor gde ćemo nastaviti sa radom. Dolaskom na ovaj sektor napali smo ustaško uporište u Perin-Hanu gde je bilo 16 ustaša, 7 ih je ubijeno, 2 zarobljena, 6 poskakalo u Bosnu, dok je jedan umakao.

Sa radio-telegrafistom kojega smo po prebacivanju uputili u X diviziju uspostavili smo vezu, a koji se nalazi sa lijevu stranu rijeke Bosne, kojom ćemo omogućiti prebacivanje.

* Odnosi se na 6. krajišku NOU brigadu. Ona je tada djelovala na sektoru istočno od Travnika (vidi dok. br. 167).

⁵ Riječ »u noć« je dopisana mastilom.

" U izvještaju Župskog oružničkog zapovjedništva od 23. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 45/10—4, k. 149/E) piše da su jedinice NOVJ oko 2 časa i 30 minuta sa svih strana napale na Vareš i da je tom prilikom uništen jedan oklopni voz na ž. st. Vareš, te da su poginuli zapovjednik oklopnog voza i 2 domobrana i da je posada od 11 vojnika zarobljena. U izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 4. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 4/1, k. 46) piše da su domobrani imali 3 poginula, 5 ranjenih i 20 nestalih vojnika.

⁷ O toj brigadi vidi dok. br. 56.

⁸ Pašaga Mandžić Murat

Drug Dudoⁿ sa podoficirima nije stigao.
U svim borbama za vrijeme našeg dosadašnjeg pokreta imali smo 14 ranjenih drugova, i jedan nam se utopio u Bosni. Osam ranjenih smo uputili u bolnicu X divizije a dva koji su teže ranjeni u bolnicu III korpusa, ostali se nalaze kod nas.
O svim promjenama ćemo vas izveštavati redovno kada uspostavimo radio vezu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
major¹⁰
Štrbac

Komandant,
major¹¹
Mićo

8-1-1945. god.

STAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. pov. br. 118
Dne 26. I 1945. g.

Po prijemu na znanje
a/a.

Načelnik štaba
major
T. P.

¹ Dušan Dozet. Tada je bio pomoćnik političkog komesara 4. NOU divizije.
¹⁰ Đuro
¹¹ Kolundžija

NAREĐENJE ŠTABA 23. NOU DIVIZIJE OD 9. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA DEJSTVO
NA PROSTORU SRNICE — DONJA ORAHOVICA — BOSAN-
SKO PETROVO SELO¹

ŠT A B
XXIII UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. br. 13
9 januara 1945 g.
12,30 č.

ŠTABOVIMA 7, 9 I 14 SRPSKE BRIGADE XXIII UDARNE
DIVIZIJE NOVJ

PODACI O NEPRIJATELJU:

Sa novim podacima o neprijatelju raspolažemo samo na sektoru oko Gračanice, koje je prikupila 14 brigada prilikom napada na garnizon u Gračanici.² Nije tačno, da se u Gračanici nalazi oko 1.000 neprijateljskih vojnika, nego preko 3.000 ustaša i zelenog kadra.³ Pored toga, severno od Gračanice na prostoriji Skipovac — Sokol i severno od te linije nalazi se grupa četnika, čije stanje za sada ne znamo, no računa se preko 1.000 ljudi.⁴

Na ostalim prostorijama gde se nalazi neprijatelj stanje je nepromenjeno.

SITUACIJA:

Na svim sektorima na prostoriji gde se nalazi naša 1 f armija⁵ vlada zatišje. Jedino na sektoru oko Vlasenice naše snage počele su sa dejstvom na neprijatelja oko Vlasenice. Podaci o borbi nisu nam poznati. Znamo samo to, da je napad usledio danas 9 o. m.⁶

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—7, k. 1074.

² Opširnije o napadu na to mjesto vidi dok. br. 70.

³ O ustaško-domobranskim snagama u Gračanici vidi dok. br. 15 (objašnjenje br. 5 i 6) i dok. br. 155.

⁴ O četnicima na tom prostoru vidi dok. br. 20 i 25.

⁵ O tome vidi dok. br. 64.

⁶ Opširnije o tome vidi dok. br. 33, 42, 60 i 73.

NAŠ ZADATAK:

Nije izmenjen. Mišljenja smo, da naš raspored nije najpravilniji, te nameravamo da ga izmenimo. Isto tako mišljenja smo, da bi trebalo likvidirati grupu četnika na prostoriji Srnice — Hrgovi — Cerik — Bijela.

NAREĐUJEMO:

a) 9 brigada odmah po prijemu ove zapovesti krenuće sa tri bataljona na prostoriju Srebrnik — Špionica, sa koje prostorije u toku noći 9 na 10 o. m. likvidirati četničku grupaciju na prostoriji Donji Hrgovi — Srnice — Bijela.⁷

Ukoliko štab 9 brigade smatra da bi korisnije bilo pristupiti likvidaciji na taj način, što će obuhvatiti manje grupe, pa ih likvidirati, a pri tom obezbediti se od susednih grupa, neka tako i postupi. Naime, ako misli štab 9 brigade da je bolje pristupiti likvidaciji neprijatelja u Gornji Hrgovi i Srnice, pa po likvidaciji tih pristupiti likvidaciji sledećih grupacija, mi bi se sa takvim načinom i složili. Naglašavamo, da ako pristupite takvom načinu likvidacije, obavezno se obezbediti prema ostalim grupacijama.

Jedan bataljon, sa teže pokretnim delovima, štab 9 brigade ostaviće na prostoriji Podorašje — Lisovići, koji će biti i podrška ostalim bataljonima.

Po likvidaciji pomenutih grupa, 9 brigada raspoređiće ova tri bataljona, koja su učestvovala u akciji, na prostoriji Srebrnik — Srnice po dubini, a potom obezbediti se manjim delovima na pravcu Bijela — Gradačac — Gračanica.

b) 14 brigada prebaciće se sa sadanje prostorije na prostoriju Donja Orahovica — Huskići — Miričina — Kruševica, te sa te prostorije aktivizirati svoje patrole u cilju detaljnog ispitivanja prostorije na sektoru oko Gračanice. Pri tom će pristupati utvrđivanju na svom pravcu i koristiti prilikom event. napada neprijatelja teren i fortifikaciju, do maksimuma.

14 brigada ovaj pokret izvršiće rano 10 o.m. pre podne a sa jednim bataljonom izaći što pre na prostoriju Donja Orahovica, kao i na prostoriju Huskići. Ovaj bataljon na prostoriji Huskići da obrati naročito pažnju na pravce Sokol — Srnice i održava tesnu vezu sa jedinicama 9 brigade na prostoriji Srebrnik — Srnice.

v) 7 brigada prebaciće ujutro 10 o. m. jedan bataljon na prostoriju Petrovo Selo, koji će služiti kao podrška jedinicama 14 brigade na prostoriji Donja Orahovica. Ostali bat. po starom rasporedu.

⁷ O dejstvu te brigade vidi dok. br. 70.

g) Protivkolski divizion staviće jednu bateriju od 4 topa na raspoloženje štabu 9 brigade, koji će ga na svom pravcu upotrebiti prema nahođenju. Dve druge baterije zajedno sa štabom divizion staviće se pod komandu 14 brigade, koja će ih upotrebiti na pravcu prema Gračanici.

Skrećemo pažnju, da se vodi računa strogo o utrošku protivkolske municije, te da se ne upotrebljavaju bez veće potrebe. Takođe skrećemo pažnju štabu 9 i 14 brigade da dodaju jaka obezbeđenja protivkolskim baterijama, te da ne smeju dozvoliti da protivkolski topovi nastradaju.

d) Uspostaviti sa štabom divizije što pre telefonske linije, a isto tako služiti se svakom prilikom radio-telegrafskom vezom.

Dodeljujemo štabu 9 brigade jednu radio-stanicu sa potrebnim osobljem, kojoj dati sigurno obezbeđenje.

đ) Štab divizije sa svim prištabskim delovima, intendanturom i bolnicom nalaziće se i dalje u Lukavcu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
p.pukovnik
otsutan

M. P.

Komandant,
pukovnik
M.⁸ Ivanović

Načelnik,
major
Novak knežević

Š T A B
14. SRPSKE BRIGADE
23. UDARNE DIVIZIJE N.O.V.J.
Op. br. 8
9. I 1945 g.
u   č.

Prorađeno i dostavljeno
svim jedinicama.

7. I 1945

R.⁹ Hadžić
operat. oficir

⁸ Miladin
• Ratko

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 9. JANUARA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O STANJU I RADU JEDINICA¹

Op. pov. br. 38
Pregled brojnog stanja i naoružanja i
kratak pregled rada šalje

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 38
9-1-1945 god.
u _____ časova

Podnosi pregled brojnog
stanja i naoružanja i kratak
izvještaj o radu

ŠTABU II. U. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

1. — U vezi vaših izdatih pismenih naređenja i telefonskih depeša dostavljamo vam pregled brojnog stanja jedinica naše divizije i to posebno za operativne jedinice, odvojeno za Vojnu oblast i odvojeno za prikomandovane jedinice. Pored toga u brojno stanje je unesena i brigada Narodne odbrane. Iz pregleda se vidi rashod i razlika po spisku od prošlog brojnog stanja.²

2. — Jačina neprijateljskih snaga na prostom Nevesinje — Blagaj — Buna — Široki Brijeg — Bijelo Polje uglavnom je nepromijenjena. Neprijatelj kontroliše komunikaciju Nevesinje — Mostar. Čitav sadašnji neprijateljski položaj je siste-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—6, k. 1146/11.

² Redakcija nije uspjela pronaći pomenuti pregled brojnog stanja. Međutim, u depeši Štaba 29. NOU divizije od 9. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 5—6, k. 1147/1) o tome piše:

»Štabu II korpusa

Raspored jedinica ranije javljen. Brojno stanje divizije 7.370, Vojne oblasti 3.089, prikomandovanih jedinica 1.294, Brigada narodne odbrane 1.500 boraca. Ukupno 13.253 borca. Pismeni izvještaj je poslat, ali zbog snijega neće stići na vrijeme.

Drago«

U brojnom stanju Štaba 2. korpusa NOVJ od 1. januara 1945. prikazano je naoružanje 29. divizije, tj. ona je imala 4.068 pušaka, 44 teška mitraljeza, 369 puškomitraljeza, 55 minobacača, 162 mašinske puške i 540 pištolja (vidi Arhiv VII, reg. br. 18—1, k. 395).

matski utvrđen. Osjeća se postepena evakuacija materijala u pravcu Jablanice i dalje dijelom ka Sarajevu a dijelom dolinom rijeke Rame. Na ovom prostoru nalaze se 369 »vražija« divizija sa pripadajućim djelovima i pomoćnim rodovima,³ jedan manji dio 118 divizije,⁴ jedinice njemačke »TOT« organizacije i IX gorska (hrvatska) divizija koja je formirana od IX posadnog zdruga, IX ustaškog zdruga, VI ustaškog zdruga i II gorskog zdruga.⁵ Domobranske jedinice su se uključile u sastav IX gorske divizije.

Tačan broj neprijateljskih vojnika nije moguće ustanoviti usled stalnog odlazanja jedinica, neprekidnih manevara sa transportima i usled dolaska novih jedinica od Sarajeva. Sa podacima kojima sada raspolažemo na gore navedenom prostoru nalazi se oko 8000 Njemaca i oko 4000 do 5000 vojnika IX gorske divizije. Zadatak neprijateljskih snaga u kotlini rijeke Neretve i u Nevesinju je da obezbijede izvlačenje svojih snaga iz Crne Gore i Sandžaka u pravcu Sarajeva, obezbeđujući im njihov desni bok. Po izvršenju ovoga zadatka, t.j. kada švapske snage iz Crne Gore i Sandžaka budu protjerane do Sarajeva i dalje ka Centralnoj Bosni, vjerovatno je da će i neprijateljske snage iz kotline rijeke Neretve otpočeti sa jačom evakuacijom.⁶

3. — Usled stabilizacije frontova nije bilo od prošlog izvještaja do danas zamašnjih akcija na sektoru Buna — Blagaj — Nevesinje iako je neprijatelj povremeno vršio neuspjele ispade u pravcu naših položaja; dok su naše dvije brigade na sektoru Trnovo — Foča — Kalinovik bile u neprekidnim ofanzivnim akcijama, uništavajući četnike i miliciju na tome prostoru. O našim akcijama redovno smo vas obavještavali telefonskim i radio depešama.

4. — Sadašnji raspored naših snaga je slijedeći: X Hercegovačka NOU brigada nalazi se na prostoru Kifino Selo — Krekovi — Bijenja — Pridvorci, orijentisana prema Nevesinju;⁷ XI Hercegovačka NOU brigada nalazi se na prostoru Miljevina — Mrežica — Jabuka, orijentisana prema Foči i Ustikolini;⁸ XII Hercegovačka NOU brigada nalazi se na prostoru

³ O rasporedu jedinica te divizije vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 5.

* Vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 6.

⁶ Ta divizija je formirana krajem novembra 1944. Opširnije o njoj vidi knj. 31, dok. br. 105.

⁶ Povlačenje njemačkih i ustaško-domobranskih snaga sa te prostorije otpočelo je po padu Širokog Brijega i Mostara, tj. sredinom februara 1945. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 8. korpusa NOVJ od 25. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 40—12, k. 272/A).

⁷ Opširnije o tome vidi dok. br. 24.

⁸ Bliže o tome vidi dok. br. 175.

Biograd — Udrežnje, orijentisana prema Nevesinju;⁹ XIII Hercegovačka NOU brigada nalazi se na prostoru Gubavica — Vranjevići — Kamena — Rotimlja, orijentisana prema Blagaju i Buni;¹⁰ XIV Hercegovačka NOU brigada nalazi se na prostoru Trnovo — Kisjelice — Trebećaj.¹¹

Artiljerijski divizion ove divizije se nalazi u selu Berkovići (Dabar) sa jednom baterijom, a ostale baterije su pridodate brigadama.¹²

II italijanska brigada divizije »Garibaldi« nalazi se na prostoru Ulog — Obalj — Romani sa zadatkom da štiti most kod Uloga i da izviđa u pravcu Treskavice, u pravcu Glavatičeva i u pravcu Trešnjevica.¹³

Tenkovska brigada se nalazi u Fojnici i na prostoru Stolic — Domanovići.¹⁴

Na prostoru Čapljina — Ljubuški — Široki Brijeg — Čitluk nalaze se jedinice VIII Korpusa NOVJ i to XIII i IV brigada IX divizije¹⁵ i II dalmatinska proleterska brigada.¹⁶

5. — Potvrđujemo prijem naređenja Pov. broj 1 i Pov. Broj 5 i naredaba Broj 6 i 7 od 1945. g.¹⁷

6. — Pošto je u naše redove u posljednje vrijeme mobilisano mnogo boraca koji nemaju oružja, to bi nam bilo neophodno potrebno da nam se dodijeli što veća količina pušaka, puškomitraljeza i municije za razna oružja, a naročito jugoslavenske municije 7,9 mm, kako bi nenaoružane borce mogli naoružati.

7. — Naše brigade nalaze se na terenima gdje je pao veliki snijeg i gdje je hladnoća vrlo velika, a borci su vrlo slabo odjeveni i pitanje odjeće je jedan vrlo važan problem kome bi trebalo posvetiti naročitu pažnju. Sa naše strane preduzeli smo sve potrebne mjere da se borci snabdiju sa odjećom, ali

⁹ Opširnije o njenom rasporedu i dejstvu vidi relaciju njenog štaba od 4. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1—4, k. 1146/11).

¹⁰ Detaljnije o rasporedu i dejstvu pomenute brigade vidi relaciju njenog štaba od 3. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 3—4, k. 1146/11).

¹¹ O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 39 i 85.

¹² Opširnije o dejstvu artiljerije vidi dok. br. 151.

¹³ Redakcija nije uspjela pronaći njene izvještaje.

¹⁴ Riječ je o Južnoj grupi 1. tenkovske brigade NOVJ. Opširnije o njenom rasporedu vidi knj. 31, dok. br. 32, kao i dok. br. 54, 75, 76 i 99 u ovoj knjizi.

¹⁵ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 29 i 59.

¹⁶ Po naređenju Štaba 9. NOU divizije od 31. decembra 1944. ona se sa sektora Dubrovnika prebacila na sektor Čapljine. Vidi operacijski dnevnik štaba te brigade u Arhivu VII, reg. br. 12—3, k. 846.

¹⁷ Redakcija ih nije mogla pronaći.

ipak nemoguće snabdjeti sve borce sa onom opremom koja im je potrebna za ovu zimu i bilo bi dobro da vi sa vaše strane preduzmete kod naših Saveznika potrebne mjere za nabavku odječne spreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba,
p.pukovnik
Drago Đukanović

general-major
Komandant,
Vlado Šegrt

M. P.

BR. 47

**NAREĐENJE ŠTABA 6. CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD
9. JANUARA 1945. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ČIŠĆE-
NJE PROSTORA FOČA — USTIKOLINA OD ČETNIKA¹**

Š T A B
VI CRNOGORSKE UDARNE
BRIGADE N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. br. 60
9/1 1945 g.
u — čas.

Kopija

ŠTABU — BATALJONA

Položaj

Situacija:

Naša brigada dobila je zadatak čišćenje terena od četničkih bandi u oblasti Foča — Ustikolina. Četničke bande na dosadašnjem terenu, koji su kontrolisale, nijesu dale nikakva odpora — gladni su, bez oružja i municije, goli i demoralisani.²

Mi ćemo sa našim jedinicama izvršiti pokret naprijed određenim pravcem. Te vam se u vezi prednjeg

N A R E Đ U J E :

1. — 1 Bataljon:

Izvršiće pokret 10 o. m. u 5 časova pravcem: Čajniče — Pisanica — Ifsar — Dubrave — južno od Banjače

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—4, k. 398.

² Na toj prostoriji su se tada nalazili četnici iz Opšte rezerve ČVK. Opširnije o njima vidi dok. br. 20, objašnjenje br. 19.

— južno od raskršća — Suha Voda — Crnetići — Mavulja i na toj se prostoriji smjestiti, orijentišući se prema Ustikolini, i obezbeđujući se na svom desnom krilu od pravca Goražde.

Pošto je na Ustikolini bio kerep za prevoz preko Drine, težiti da se zauzme da ga četnici ne bi upropastili. Po izlasku na Ustikolinu bataljon će se postaviti prema Goraždu osiguravajući pravac prema Foči.

Na maršu biti u strogoj pripravnosti, kako bi se mogla primit borba na svakom mjestu i u svako doba.

2. — 2 Bataljon:

Izvršiće pokreta 10 o. m. u 6 časova pravcem: za 1 bataljonom do sela Ifsara, odakle će skrenut južno pravcem: Ifsar — Ladevci — Slatina — Prijakovići — Hah Soha, na kojoj će se prostoriji smjestiti, orijentišući se na pravac Foče. Zadatak je bataljona zauzeće iste težeći da se zauzme most na Drini kod Broda i u Foči.³

U koliko bi 1 bataljon stupio u borbu, 2 bataljon bi organizovao prihvatne položaje. Bataljon će težiti da se poveže sa našim 3 bataljonom koji će se kretati naprijed određenim pravcem.

3. — 3 Bataljon:

Izvršiće pokret odmah po dobivenoj zapovijesti pravcem: Podkovač — Čelebić — Brod, s tim što će orijentisat onoliko svojih djelova na pravac Čelebića, t.j. u koliko neprijatelja ima na tom pravcu, a zatim sa svojom jednom četom krenuti se na pravac: Bastasi — Brod. Uхватiti vezu na Šćepan polju sa partizanskom stražom, a zatim se orijentisat prema Brodu. Sa ostalim djelovima bataljona krenuti najpodesnijim pravcem u pravcu Broda, sa ciljem zauzimanja mosta na Brodu. Na putu biti energičan i istrajan do izbijanja na pomenutu prostoriju. Težiti da se povežete sa 2 bataljonom koji će bit 10 o. m. u selo Han Soha.

4. — 4 Bataljon:

Izvršiće pokret 10 o. m. u 5 časova i to: sa svoje dvije čete i četom pratećih oruđa pravcem: Metaljka — Čajniče, s tim što čete sa jednom četom produžiti u selo Luke, sa zadatkom zatvaranja pravca: Goražde — Čaj-

³ Dijelovi 6. brigade su 11. januara 1945. zauzeli Foču (vidi dok. br. 175).

niče i osiguravajući desni bok brigade. Sa svojom jednom četom i četom pratećih oruđa smjestite se u Čajniče. Sa svojom jednom četom odmah po dobivenoj zapovijesti izvršiti pokret pravcem Metaljka — Zaborak obezbeđujući se od pravca Rudog. Na toj prostoriji dosad su bili djelovi 2 bataljona koji su u toku noći izvršili pokret.

5. — Baterija:

Izvršiće pokret sa dosadašnje prostorije pravac čajniče a odatle određenim pravcem za 2 bataljonom.

Pokret će izvršiti sa dosadašnje prostorije 10 o. m. a na putu će dobivat konkretne zadatke. Nastojeći da uvijek se održava tijesna veza sa članovima Štaba brigade koji će se nalaziti sa 2 bataljonom.

6. — Hirurška ekipa i brig. previjalište:

Nalaziće se u čajniče, na kom će se pravcu upućivati ranjenici.

7. — Štab brigade:

Nalaziće se u čajniče, odakle će se kasnije krenuti u pravcu za 2 bataljonom.

Dva člana Štaba brigade kretaće se sa 2 bataljonom, gdje šiljati redovne izvještaje.

Of. oficir Štaba brigade sa of. oficirima⁴ štabova 1 i 2 bataljona i izviđačima izvršiće pokret 10 o. m. u 3 časa, pravcem određenim za 1 i 2 bataljonom. Nastojeći da se prikupе što detaljniji podaci o neprijatelju, njihovim položajima i snagama, o čemu obavještavati najbržim putem članove Štaba brigade koji će se nalaziti sa drugim bataljonom, i štabove svojih bataljona.

Svi bataljoni će najbrižljivije razvit izviđačku i obavještajnu službu. Hranu ćete regulisat na terenu, a nastojte da bude što pravilnijim putem organizovana. Organizaciju prehrane za bataljone sa svoje strane pomoći će komesari bataljona, za čiju pravilnu organizaciju sa intendantom odgovorni su lično ovom Štabu.

Što se tiče voća i rakije i ostalih sitnih artikala koji u tablici nijesu propisani jedino se smiju dobiti na dobrovoljnoj osnovi.

⁴ Riječ je o obavještajnim oficirima.

Ne treba zaboravit da mnogo zavisi, pogotovo u današnjoj situaciji, odnos vojske prema narodu.

Borbeni znaci za 10-1 biće:
Nikola — Blagoje
za 11-1-1945 god.
Janko — Stevo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**POLITKOM
MAJOR**

**NAČELNIK
KAPETAN**

**KOMANDANT
MAJOR**

BR. 48

IZVJEŠTAJ ŠTABA 7. BRIGADE OD 9. JANUARA 1945. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA PROSTORU HAN — KUMPAZIJA — BUSOVAČA¹

ŠTAB
VII. N.O.U. BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ
Štr. pov. br. si.
9. I 1945. g.

Operacijski izvještaj
poslije izvedene akcije
dostavlja

1. ŠTABU IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ
2. ŠTABU X. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ
3. SASTAVAK

1. — Snage I. bataljona u sadejstvu delova izviđačke čete ove brigade izvršile su u toku noći 7/8. januara 1945. godine napad na neprijatelja, koji je zaposjeo i utvrdio se na položaju: zapadna ivica s. Kratine — zapadna ivica s. Nadioci, sa zadatkom da istoga proteraju sa ovog njegovog položaja.

2. — a) Jačina neprijateljskih snaga: 400 — 500 vojnika (ustaša, Nijemaca i Čerkeza).²

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17—5, k. 771/A.

² Riječ je o dijelovima njemačke IC4. lovačke divizije i bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa, koji su sa pomenutih položaja obez-

b) Jačina naših snaga: svi borbeni dijelovi I. bataljona i 2 izviđačke grupe Izviđačke čete ove brigade.

3. — Napad je otpočeo frontalno, a dijelom snaga obuhvatajući levo i desno krilo neprijateljsko tačno u 22 časa sa linije: s. Ahmići — k. 576. Izvršeno je tajno podilaženje neprijateljskom položaju do neposredne blizine. No neprijatelj je pravovremeno opazio privlačenje naših dijelova i iznenada otvorio vatru na njih, naročito iz svojih automatskih oružja. Borba je trajala oko 3 sata, a da se nije moglo neprijatelja protjerati sa njegovih položaja. Pošto je neprijatelj skoncentrisao na naše snage jaku artiljerijsku i minobacačku vatru, pošto je bio brojno jači, a također oružano nadmoćniji i kako je cijela akcija bila kompromitovana, snage I. bataljona povukle su se na svoj polazni položaj oko 2 sata 8. januara 1945. godine.

4. — Naročitih grešaka u taktičkom pogledu u ovoj akciji nije bilo, a što se nije postigao postavljeni zadatak, glavni razlog leži u tome, što se je neprijatelj potcjenio i što se o istome nije raspolagalo ni sa približno tačnim podacima.

5. — U ovoj akciji neprijatelj je imao 10 mrtvih i više ranjenih, dok je naš bataljon imao 2 lakše ranjena.

6. — U ovoj borbi nije ništa zaplenjeno.

7. — U toku borbe nije ništa uništeno.

8. — Raspored ove brigade posle ove akcije je sledeći: Snage I bataljona na prostoriji Han Kumpanije zatvaraju pravac Busovača — Travnik i Zenica — Travnik. Snage II. bataljona zatvaraju pravac Busovača — Travnik na položaju: k. 517 — k. 519 istočno od s. Kruščice. Snage III. i IV. bataljona u pokretu su sa prostorije s. Kruščica na prostoriju Fojnice (preko Rastova). Štab brigade, brigadna intendatura i ambulanta sa ostalim prištabskim dijelovima nalaze se u s. Vitez. Artiljerijski divizion ove brigade u toku je formiranja u s. Kruščici.

9. — Neophodno bilo bi potrebno da se u buduće, naročito u frontalnom vidu borbe, posveti više pažnje o prikupljanju podataka o neprijatelju. Neprijatelj na gore spomenutim položajima dobio se utvrdio u vidu kruga, posjedajući pojedina svoja žicom opojasana uporišta snabdeven sa prilično velikim brojem automatskih oružja. Veza kako na samom položaju, tako i sa pozadinom dobro mu je organizovana, a va-

bjeđivali lijevi bok njemačkih snaga koje su se povlačile preko Sarajeva ka Doboju, dolinom rijeke Bosne. Opširnije o tome vidi dok. br. 167.

tra topova i bacača (flakova) dobro skoncentrisana na sav prederen njegovih položaja. Bez angažovanja jakih naših snaga uz jaku potporu artilerije, navedenog neprijatelja nije moguće zbaciti sa sadašnjih njegovih položaja.

10. — Zapovjest za ovu akciju izdata je usmeno, pa se ne prilaže.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar — major: Zamj. komandanta — kapetan:
Sl. odsutan.   P.¹ Krsta

M. P.

Š T A B
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. pov. br. 62/45.
Dne 11. I 1945. g.

Po prijemu na znanje
a/a.

Načelnik štaba, major
T. P.

NAREĐENJE ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 10. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA DA FORMIRA-
JU DOPUNSKE JEDINICE ZA OBUKU REGRUTA¹

ŠTAB C-1
Str. pov. br. 6
10.1. 1945. god.

ŠTABU V-1

Položaj

Naređenjem Vrhovnog štaba NOV i POJ str. pov. br. 114 od 30. XII. 1944 g.² predviđeno je formiranje dopunskih jedinica na oslobođenoj teritoriji Srbije, Vojvodine, Makedonije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije.

Osnovni zadatak dopunskih jedinica jeste obuka regruta i popunjavanje operativnih jedinica nedostajućim ljudstvom. Kao takve one moraju uvek težiti da imaju predviđenu jačinu ljudi, kako bi mogle brzo i na vreme popunjavati operativne jedinice.

Dopunske jedinice primaju regrute neposredno od vojno-pozadinskih ustanova koje vrše mobilizaciju, ili iz regrutnih centara. Regrutni centri primaju regrute od vojno-pozadinskih vlasti.

Obuka i vaspitanje regruta u dopunskim jedinicama i u regrutnim centrima mora trajati najmanje dva meseca, za koje se vreme regruti moraju osposobiti za sve operativne zadatke. Obuka se mora izvoditi intenzivno i najsavesnije i ne sme se više desiti ni jedan slučaj da se u operativnoj jedinici nađe ma i jedan neobučeni borac.

Najstrožije se zabranjuje jedinicama da same neposredno uzimaju (mobilišu) ljudstvo.

Jedinice se popunjavaju ljudstvom isključivo iz ovih dopunskih jedinica, ili iz regrutnih centara gde formiranje dopunskih jedinica nije naređeno.

¹ Prepis originala (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhiva VII, reg. br. 6—3, k. 1136.

² Vidi Arhiv VII, reg. br. 31—2, k. 111. Pomenuto naređenje je u stvari konkretizacija naređenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. decembra 1944. za formiranje dopunskih bataljona i dopunskih brigada (vidi Arhiv VII, reg. br. 22—1, k. 15).

Posle 15 januara t.g., do kojeg se roka moraju formirati dopunske jedinice, odnosno regrutni centri, ove jedinice će u najkraćem roku uputiti u svoje dopunske jedinice — regrutne centre sve ljudstvo koje se već nalazi u operativnim jedinicama, a potrebna mu je prethodna vojnička obuka.

U vezi prednjeg naređenja Vrhovnog štaba,

N A R E Đ U J E M O :

1. — Odmah pristupiti formiranju regrutnih jedinica (bataljona) po svim divizijama.³

2. — U ove jedinice prikupiti sve ljudstvo iz divizija kojima je potrebna prethodna vojnička obuka.

3. — Za nastavnike, odnosno štabove bataljona i komande četa odrediti dobre i iskusne rukovodioce.

4. — Nastava ima otpočeti 15 ov. meseca i trajati 30 dana. Plan ove i program saobraziti opštim borbenim prilikama pojedinih jedinica. Nastava u ovim jedinicama biće neprekidna, t.j. produžiće se i posle izvršenja jedinične obuke, ako za ovo vreme regruti ne budu dovoljno osposobljeni za borbu.

Nastavu izvoditi po priloženom planu i programu.⁴ Plan je potrebno razraditi u vezi konkretne situacije kod pojedinih divizija. Naročitu pažnju obratiti u nastavi za gađanje, borbenoj obuci i rukovanju oružjem.

5. — Obuku izvoditi intenzivno, sistematski i savesno. Neposrednu kontrolu nad obukom imaće štabovi divizija.

Po završenoj obuci štabovi korpusa i komisija koja će biti određena od strane ovoga štaba izvršiće pregled postignutog uspeha i dati ocenu borbene sposobnosti ove jedinice.

Na predlog štabova divizija, odnosno korpusa, donećemo odluku da se ovi regrutni bataljoni rasformiraju i regruti upute u operativne jedinice.

Za slab uspeh štabovi će najstrožije odgovarati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab

Načelnik štaba — general-major,
Ljub. M. Vučković s.r.

Štabu: B 1, A 1, E 1 i V 1.

M. P.

³ U vezi s tim naređenjem, Štab 14. korpusa NOVJ je 12. januara 1945. izdao naređenje štabovima divizija da formiraju regrutne jedinice (vidi Arhiv VII, reg. br. 21—1, k. 1090).

⁴ Vidi Arhiv VII, reg. br. 6/2—3, k. 1136.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 10. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI NA PROSTORIJI SARAJEVO — ZVORNIK — VIŠEGRAD¹

E. I.s
O. broj 2/45.
10. januara 1945.
18.45 časova

Izvještaj o situaciji.

ŠTABU C 1.

1. Od obavještajnog oficira Korpusa koji se nalazi sa R 1. dobili smo ove podatke: pruga Višegrad — Sarajevo ispravna je i radi. Nijemci prolaze cestom Višegrad — Sokolac.³ U Rogatici nema stalne posade. Na liniji Sokolac — Kula — Kozadre oko 300 ustaša.⁴ Na sektoru Srebrenice oko 1200 domaće milicije.⁵ Od njemačkih zarobljenika dobiveni su podatci o Vlasenici i to: u Vlasenici se nalazi 3 bataljona. Svega 1200 vojnika.⁶ Naoružanje 2 topa, 10 bacača. U bataljonu po 3 čete, svaka četa po 3 šarca. Naredili smo da nam ob. oficir dostavi odmah podatke o saobraćaju na drumu Sokolac — Sarajevo.

2. R 1. je u pokretu na prostoriju Džimrije — Kram — Malo Polje sa 2 brigade sa zadatkom potpunog ovladavanja komunikacijom Sokolac — Vlasenica. Jedna brigada R 1. sa Srebrničkim odredom nalazi će se na prostoriji Srebrenice sa zadatkom razoružavanja domaće milicije i snabdjevanja je-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16—10, k. 272/A.

Da bi se neprijatelju otežalo identifikovanje jedinica 3. korpusa NOVJ, ovima su dodijeljeni sljedeći konspirativni nazivi:

Štab 3. korpusa NOVJ — E1;

Štab 27. NOU divizije — R 1;

Štab 38. NOU divizije — S1.

⁵ O tome vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 11.

⁴ U Sokolcu je u januaru bila 1. satnija 1. bojne 1. ustaškog stajaćeg zdruga. Opširnije o tome vidi bojnu relaciju toga zdruga od 19. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1/2—47, k. 59).

⁶ Na tom prostoru tada su se nalazili dijelovi 18. posadnog zdruga i 1. ustaškog stajaćeg zdruga. Vidi pregled rasporeda ustaško-domobranskih snaga 1944—1945, koji su sastavili obavještajni organi NOVJ (Arhiv VII, reg. br. 3/1—35—64, k. 134/A).

⁷ Riječ je o 963. tvrdavskoj pješadijskoj brigadi (vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 10).

dinica na Romaniji,⁷ pošto je Romanija potpuno ekonomski iscrpljena.

3. S 1. je u toku prošle noći sa jednom brigadom vršila čišćenje Požarnice — Busija — Seljublje — Miljanovci.⁸ Na toj prostoriji nije bilo jačih neprijateljskih grupa. Ubijeno je 6 a ranjeno 10 četnika. U toku ove noći produžiće čišćenje prostorije sjeverno od drumca Zvornik — Tuzla do linije Sapna — Priboj. Djelovi S 1. na sektoru Kladanj — Stupari u toku prošla 2 dana zarobili su u čišćenju prostorije preko 150 pušaka od raznih četničkih i zelenokadrovskih grupica. Raspored S 1. u toku 11. ovog mjeseca biće: jedna brigada Zvornik — Miljanovci — Kalesija; jedna brigada Požarnica — Kolimer — Simin Han; jedna brigada Kladanj — Stupari. Ova posljednja u toku 12. ovog mjeseca pomjeriće se jednim djelom na sektor Olova.⁹

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
načelnik — p. pukovnik:
R. Petovar¹⁰

M. P.

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 18
13. I. 1945. g.

Op. br. 18/45
Operativni izvještaj E 1 za
10. I. 45.

Po uzimanju potrebnih
podataka za operacijski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

⁷ Opširnije o rasporedu i dejstvima 27. NOU divizije vidi dok. br. 71.

⁸ Bliže o rasporedu i dejstvima 38. NOU divizije vidi dok. br. 52 i 96.

⁹ Opširnije o tome vidi dok. br. 56 i 58.

¹⁰ Rudolf Petovar Rudi

ZAPOVIJEST ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 10. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA 25. I 45. DIVIZIJE ZA ČIŠĆENJE PROSTO-
RA IZMEĐU VLASENICE, ZVORNIKA I PAPRAČE OD ČET-
NIKA¹

B 1
10. I. 1945. god.
u 15.30 č.

ZAPOVEST
(sekcija Zvornik, razmera 1 : 100.000)

Razbijanjem četničke grupacije na prostoru Vlasenica — Tuzla krajem decembra od snaga našeg i III Korpusa, pretrpevši ogromne gubitke razbijeni delovi četnika povukli su se jedni na Ozren a jedni na Majevicu. Iznenadnim udarom naših snaga od Drine na njihovu grupaciju jugoistočno od Tuzle, pored toga što su pretrpeli velike gubitke obezglavljeni su i rastrojani, a jedinice III Korpusa od Tuzle i Vlasenice doprinele su da se i njihove druge grupe rastroje i pretrpe velike gubitke.²

Majevički četnički korpus Leke Damjanovića u to vreme nalazio se na prostoru Majevice, glavnim delom na prostoru Sapna — Priboj, koji su imali u zadatak prihvatanje glavne četničke grupacije na Majevisi i omogućavanje njihovog prodora na sever ili eventualno i zauzimanje same Tuzle.³ Jedinice XXV divizije u vremenu od 28. decembra 1944. g. do 3. januara 1945. g. izvršile su čišćenje Majevice severno od puta Zvornik — Tuzla zaključno do linije Bjeloševci — Mezgraja — Lopare.⁴ Pri ovome čišćenju četničke bande Majevičkog korpusa glavninom svojih snaga pobile su na sever u pravcu Čelića i Grbeta. Manji njihovi delovi su davali slabije otpore na prostoru Vasiljevići — Priboj, ali su i oni pobegli na sever. Majevički korpus je sastavljen u glavnom od bandi sa terena Majevice koje se većinom kreću na svojim terenima. Glavni deo ovoga korpusa sačinjava grupa sprečanskih brigada majora Milijana Jovanovića koja se posle razbijanja glavne četničke grupacije i čišćenja Majevice ponovo prikupila na prostoru iste

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 15—1, k. 1090.

² Opširnije o tome vidi dok. br. 20 i 88.

* Opširnije o četnicima Majevičkog korpusa vidi dok. br. 20, objašnjenje br. 21.

⁴ Bliže o dejstvu te divizije vidi dok. br. 15 i 101.

i prešla na prostor južno od komunikacije Zvornik — Tuzla.⁵ Po poslednjim podacima obavestajne službe jedinice grupe sprečanskih brigada nalaze se rasturene po selima i šumama prostora Paprače, Kalabače i Kamenice, kao i prostora Korijena i Cikota, a manji njihovi delovi nalaze se u Spreči i Mojića Gaju. Ove bande su većinom na svojim terenima i oko svojih kuća. Teren na kojemu se ove bande nalaze je prilično ispresecan i pored češćeg prolaza naših jedinica istim omogućava im skrivanje i brzo uklanjanje ispred njih tako da se po prolasku opet pojavljuju i ukazuju dejstvujući na naše manje grupice, kurire i komore.

Zbog karaktera terena po kojemu se četničke bande kreću i njih koji se po takvom terenu vešto kriju potrebno je jednim planskim i veštim rasporedom naših snaga prvo obuhvatiti teren na kome se nalaze, a posle rastresitim i povezanim strojem istoga detaljno pročistiti u cilju potpune likvidacije ovih bandi i temeljitog čišćenja samog terena. U smislu prednjega

NAREĐUJEMO:

1. D 1 će u smislu glavnog pravca pokreta svojih snaga sa dve brigade izvršiti čišćenje terena zapadno od puta Vlasenica — Zvornik na sledeći način: u toku 12. o.m. jedna brigada u raščlanjenom rasporedu po bataljonima i četama će najbližim pravcima posesti sledeće položaje: od Novog Sela — južno od Snagova — duž Velje Glave do Paprače, posedajući u tom nizu k. 537, 564, 584, 594, 545, 498 do Paprače. Pored toga i sve pogodne uzvišice na ovome prostoru, tako da položaj bude potpuno povezan i da se nijednim pravcem ne može nijedna neprijateljska grupica provući neopažena, nedočekana i nelikvidirana ili zarobljena. Desno, tj. istočno⁶ od ovoga položaja, tj. od Paprače na Pobedarje iza Cikota do Vrela nalaziće se u istom rasporedu jedna brigada P 1.⁷

Druga brigada će u istom smislu obuhvatom sa južne strane u toku istoga dana izaći i posesti sledeće položaje: liniju Muslimanski Skugrići — Nedelište — Mršići — Lukići — Vrelo, posedajući sve kote i uzvišice

⁵ Prema depeši komandanta Majevičkog korpusa od 20. decembra 1944. tu grupu su sačinjavali Birčanska, Papračka i Sprečanska četnička brigada i Stuparski bataljon, a u njegovoj depeši od 6. januara 1944. piše da njegovi četnici vode borbu u oblasti Dubnice i Paprače (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII).

⁶ Omaška; treba: jugozapadno.

⁷ Riječ je o 19. brigadi 25. NOU divizije. Opširnije o njenom dejstvu vidi dok. br. 94.

a tako isto moguće prolaze i jaruge na ovom pravcu, sa jakim izviđanjem i sa jakim razvijenom obaveštajnom službom u napred. U s. Vrelu levim krilom povezati se sa brigadom P 1. Sledećeg dana a to je 13. o.m. ujutro rano, po prikupljenim podacima izviđanjem i obaveštajnom službom, najpogodnijim rasporedom bataljona i četa — rastresitim ali dobro povezanim frontom krenuti napred u pravcu položaja svoje brigade koja se nalazi na liniji severno i brigade P 1 koja se nalazi na liniji severozapadno. Čišćenje izvršiti detaljno i potpuno tako da nijedan prostor i nijedno moguće četničko sklonište ne ostane nepročišćeno. Važni su svi pravci i treba im pokloniti punu pažnju, naročito selo Cikote — Korijen — Peringrad — Klačnice i Kozjak. Ovaj pokret i čišćenje brigada ima izvršiti u potpunoj povezanosti i spremnosti, da se u slučaju nailaska na manje ili veće grupice četničkih bandi može sa dovoljnim snagama intervenirati i u cilju njihove likvidacije, a s tim ni u kom slučaju da se oslabe drugi pravci u svome pokretu. One bande koje budu pokušale davati otpor nemilosrdno likvidirati a sve ostale koje se budu predavale zarobljavati, razoružavati i prikupljene pod jakim i strogom stražom voditi napred. Pri čišćenju kretati se i teže prolaznim pravcima, a ovo će biti moguće jer će brigade biti rasterećene komorom i laka pokretljivost boraca to omogućava.

Po završenom čišćenju ova brigada će se smestiti za prenočište na prostoriju Paprača — Podborogovo.

Brigada sa položaja Novo Selo — Velja Glava — Paprača će na svojim položajima ostati i čitav dan 13. o.m. do potpunog čišćenja terena brigade sa juga. Položaje posesti organizovano na kotama i uzvišenjima a sa delovima i u međuprostore između pojedinih uzvišenja tako da nijedan prolaz, da nijedna jaruga ne ostane nekontrolisana i zatvorena. Izviđačke delove upućivati napred i razviti dobru obaveštajnu službu i biti spreman da se svaki pokušaj izvlačenja ispred brigade koja čisti teren sa juga onemogući.⁸ Po završenju čišćenja i pristizanju brigade sa juga smestiti se na prostoriju za prenočište, na prostoriju sela Snagovo.

Ove dve brigade 14. o.m. imaju krenuti pravcem za Tuzlu, kojom će prilikom izvršiti i čišćenje Spreče, za što će se izdati naknadno naređenje.⁹

⁸ Opširnije o dejstvu jedinica 45. NOU divizije protiv četnika vidi dok. br. 73.

⁹ O tome vidi dok. br. 90.

Treća brigada ove divizije će ostati na položajima prema Vlasenici do likvidacije iste od strane snaga P 1,¹⁰ tj. sve do naređenja za pokret za glavniom svojih snaga koje će uslediti od strane ovoga štaba.¹¹

Sve komore — brigadne i divizisku intendanturu skocentrisati na put Zvornik — Capardi i pod zaštitom jalnog bataljona kretati ih u pravcu Tuzle, naravno imajući u vidu pokrete svojih snaga.

2. P 1 će u smislu zajedničkog čišćenja terena sa snagama D 1 u toku 12. o.m. postaviti jednu svoju brigadu koja će posesti položaje u raščlanjenom i povezanom rasporedu od Paprače preko Pobedarja do Vrela obuhvativši Cikote. U Paprači se povezati sa desnim krilom jedne a u Vrelu sa levim krilom druge brigade D 1.

Voditi računa da se prilikom čišćenja terena ne provuče nijedna četnička grupica, a u Cikotama i okolini preko izviđačkih delova i obaveštajne službe saznati, tj. prikupiti što tačnije podatke i prilikom nailaska delova brigade D 1 potpomoći što bolje čišćenje prostorije Cikota i terena ka Paprači. Po završenom čišćenju terena staviti se na raspoloženje štabu P 1.

3. Organizaciju i posedanje položaja radi uobručavanja terena na kome se bande nalaze treba izvesti planski, zato će štabovi D 1 i P 1 učiniti sve da se ova akcija izvede precizno i što uspešnije. Iz priložene skice — šeme¹² u grubim potezima može se u nekoliko videti pravilna organizacija i posedanje položaja u cilju neostavljanja nijednog prolaza ni manjeg prostora neposednutog ili bar branjenog uspešnom vatrom. Tako isto izraditi plan kretanja jedinica koje će čistiti teren i pravilan raspored snaga pri tome. Ovde naročito težište baciti na čete i pravilnu organizaciju njihovog pokreta s obzirom na povezanost i temeljito čišćenje terena. Izviđačke delove i bočna osiguranja treba imati svaka četa, a oni će služiti za izviđanje terena i povezivanje sa susednim delovima. Štabovi bataljona i brigada imaju svemu ovome pokloniti veliku pažnju a za uspešno izvršenje zadatka primiti i punu odgovornost na sebe.

4. Brigada D 1, tj. brigada sa položaja na Novo Selo — Velja Glava — Paprača prikupiće podatke o četničkim bandama na prostoriji Spreče i severno od puta

¹⁰ Napad na Vlasenicu tada nije uspio (vidi dok. br. 94).

¹¹ O tome vidi dok. br. 61.

Redakcija je nije mogla pronaći.

Zvornik — Tuzla, pa će u tome smislu D 1 i preduzeti dalje čišćenje u pravcu Tuzle.

5. Pravac pokreta D 1 je Tuzla — Ozren u smislu čišćenja terena od četničkih bandi, te u tom smislu i izvršiti sve pripreme, a naročito organizaciju prenosa hrane od Zvornika dalje izuzimajući potrebne količine od načelnika intendature ovoga štaba iz baza u Srbiji,

6. Ishrana jedinica D 1 u toku 12. i 13. o.m. biće: brigade na prostoru Novo Selo — Velja Glava — Paprača od svoje intendature, a brigade u pokretu pri čišćenju terena sa samog terena. Dalja ishrana ima biti preko svojih intendantura.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
KOMANDANT
pukovnik,
Rad. T. Jovanović

STAB
25. DIVIZIJE N.O.V.J.
Op. br. 21

IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. DIVIZIJE OD 10. JANUARA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O ČIŠĆENJU ČETNIKA NA SEKTORU TUZLA — ZVORNIK¹

ŠTAB S 1»
Broj: si.
10. I. 1945.

ŠTABU E 1

Jutros rano bataljoni S 3 brigade izvršili su čišćenje sela Cviljevina — Požarnica — Bukov Dol — Seljublje — Hrasno. Tom prilikom raspršene su manje grupe četnika.³ Ubijeno je 6, a ranjeno 10 četnika i zarobljeno nekoliko pušaka.

U toku noći S 3 izvršice čišćenje prostorije Lipovice — Dubnica — Zolje — Baljkovica — Memići. U ovoj akciji je angažovan bataljon S 3 koji se nalazi kod Zvornika.⁴ S 4 izvršice sutra rano čišćenje četničke prostorije Zloselo — Brijest — Muzeli — Završje — Orlovine.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—5, k. 1258.

* Da bi se neprijatelju otežalo identifikovanje jedinica 28. NOU divizije, dodijeljeni su im sljedeći konspirativni nazivi:

Štab 38. NOU divizije — S I.

Štab 17. majevičke brigade — S 2, dok su ostale jedinice, vjerovatno, dobile redne brojeve od 350 do 359, tj. 1. bataljon — 351 itd., s obzirom na to da su ostale brigade ove divizije imale brojeve.

Štab 18. hrvatske brigade — S 3, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili redne brojeve od 360 do 369, tj. 1. bataljon — 361. itd. O tome vidi izvještaj štaba ove brigade od 21. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—6, k. 1259).

Štab 21. istočnobosanske brigade — S 4, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili redne brojeve od 370 do 379, tj. 1. bataljon — 371 itd. O tome vidi obavještenja štaba ove brigade od 4. i 5. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 25—10 i 28—10, k. 1259).

³ Riječ je o četnicima Tuzlanske brigade. U depeši komandanta Majevičkog četničkog korpusa od 6. januara 1945. piše da je pomenuta brigada odbila napad od Tuzle i pokušaj da je razbije (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII).

⁴ Riječ je o 2. bataljonu 18. hrvatske NOU brigade, koji je imao zadatak da prihvata regrute iz Srbije i da ih šalje u Tuzlu. Opširnije o tome, kao i o njegovom učešću u akcijama, vidi izvještaj Štaba 18. hrvatske NOU brigade i njegov operacijski dnevnik iz 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1-ć i 1+-6, k. 1259).

Po svršenom zadatku S 3 postaviće se na prostoriju Kalesija — Dubnica — Miljanovci, a S 4 na prostoriju Kolimer — Požarnica — Simin Han.⁵

Tražena brojna stanja i naoružanja dobićete čim prije bude moguće.⁶ Telefonska linija sa Zvornikom funkcioniše, dok je telefonska linija Kladanj — Zivinice u radu i nadamo se biće u toku sutrašnjeg dana gotova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
potpukovnik,
F.⁷ Herljević

⁵ O tome vidi dok. br. 58.
• Redakcija nije uspjela pronaći pomenuta brojna stanja. Međutim, brojno stanje 38. NOU divizije vidi se u dok. br. 67.
⁷ Franjo

JJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA 19. SREDNJOBOSANSKE BRIGADE 53. NOU DIVIZIJE OD 10. JANUARA 1945. GODINE¹

BROJNO STANJE

ljudstva, oružja, municije, motornih vozila, komore i minerske spreme na dan 10. I. 1945.

O		R		U		Ž		J		A		TEN-KOVA	oklopnih automobila	AVIONA		M U N I C I J E						MOTORNA VOZILA			KOMORA				MINERSKO ODJELJENJE												
ova		B a c a č a		š		t		t		Ručnih bomba				za topove		za bacače						Automob.			K o n j i				eksploziva		nagaznih mina										
brdskih	protivkolskih	pješađijskih	teških	srednjih	lakih	don-bul	protivtenkov. pušaka	pušaka	puskomitraljeza	protivavion. mitraljeza	teških mitraljeza	strojnica	pištolja	ofanz.	defanz.	poljske haubice	brdske haubice	brdske	protivkolske	pješađijske	teške	srednje	lake	don-bul	protivtenkov. pušku	pušane i mitraljeske	strojničke	teretni	poluteretni	osobni	motor-bicikla	bicikli	jahači	tovarni	tegleći	kola	eksploziva	nagaznih mina			
	1							172	15	1	12	16	56												9.000	340						4	20								
	1							138	15	1	14	12	29	32											16.620	900						2	27								
	1							135	15	1	18	11	47	18											10.520	510						3	24								
	1							156	15		20	18	78	—											6.500	720						3	23								
								71	1		5	3	16	—											1.200	200						—	3	2	1						
								4	4		32	1	12												900	1.120															
								19			2	5	4	4											1.000	20							3	1			100 kg	9			
1	5						1	10			3	2	1	1				30	12					35	300	60															
								45			6	7	6												500	400															
								21			2	3	2												560	220															
											7	9	8													250															
1	9						1	776 ³	65		3	124	86	257	55			30	96					35	47.100	4.740									20	142	5	1	100 kg	9	

Napomena:

- 1) Stanje na dan 26. XII. 1944. po spasku 1279
 2) Stanje na dan 10. I. 1945. po spisku 1313

34

Razlika od 34 borca proizlazi iz:

- a) Došlo iz drugih jedinica . . 77,
 b) Mobilisano 5,
 c) Dobrovoljno stupili u NOV 2,
 d) Upućeno u bataljon pri diviz. 20,
 e) Upućeno u druge jedinice 30.

- 2) Stanje na dan 10. I. 1945. po spisku 1313
 Stanje na dan 10. I. 1945. na licu 1129

Razlika 184.

Objašnjenje rashoda:

- 43 bolnica,
 44 kursevi,
 95 službeni put,
 2 dezertera,
 184 svega.

- 3) *Oružje:*
 Stanje na dan 26. XII. 1944. Pušaka P. mitraljeza Stroj.
 Stanje na dan 10. I. 1945. 735 65 98
 776 65 124
 41 26

Objašnjenje: Puške zarobljene od neprijatelja (17) i donijeli novi drugovi (24).
 Strojnice 2 donijeli novi rukovodioci, 3 zarobljene od neprijatelja, primljene od rukovodioca ubojne sprema 24, odnijeli sobom drugovi upućeni u druge jedinice 3.

Politkomesar — major,
 Divjak

Komandant,
 Divjak

ular štampan, jedinice i brojevi upisani
 la pisano na mašini, latinicom) u Arhivu

¹ Odnosi se na osoblje ambulante.
³ Redakcija nije mogla da ustanovi na koje se ljudstvo odnosi taj broj.

* bolesnih
⁵ Zbir pogrešan; treba: 772.

Komandant,
 L. Momir

IZVEŠTAJ ŠTABA 4. INŽINJERIJSKOG BATALJONA OD 10. JANUARA 1945. ŠTABU I. TENKOVSKJE BRIGADE O DEJSTVIMA NA PROSTORU SRETNICA — SELIŠTE¹

ŠTAB
IV INŽ. BATALJONA
I TENKOVSKJE BRIGADE NOVJ
Br. 5
10. januara 1945.
Položaj

*Mesečni operativni
izveštaj.*

ŠTABU I TENKOVSKJE BRIGADE NOVJ. —

18. decembra 1944. g. prema raznim indicijama očekivalo se da će neprijatelj pokušati da izvrši aktivne radnje u pravcu s. Domanović.

Istog dana u toku noći od strane ovog bataljona upućena je jedna desetina sa potrebnim materijalom, sa zadatkom da postavi nagazne mine na putu s. Buna — s. Gubavica. Mine su postavljene na krivini kod s. Crnica ispod k. 20.

Zadatak je izvršen u potpunosti, mada je teren bio tučen jakim mitraljeskom vatrom. Gubitaka nije bilo.

Ove mine nalaze se i sada na pomenutom mestu za slučaj eventualnog pokušaja ispada od strane neprijatelja.

19. decembra 1944. g. ujutro neprijatelj je izvršio jači napad na položaje ispred s. Čitluka koje je držala X Hercegovačka brigada. Neprijatelj uspeo da odbaci naše snage sa njihovih položaja, a zatim je zadržan. Napad je bio potpomognut sa oklopnim sredstvima.

Pred veče istog dana pešadija je preduzela protivnapad. U ovom protivnapadu učestvovali su delovi I, III i našeg bataljona.²

Neprijatelj je potisnut na svoje stare položaje uz znatne gubitke u ljudstvu. Posle proterivanja neprijatelja iz s. Sretnice ljudstvo ovog bataljona postavilo je protutenkovske mine između s. Sretnice i s. Selišta. Od strane ovog bataljona učestvovao je u akciji jedan vod iz 3. čete. Zadatak je izvršen i gubitaka nije bilo. Ostali projektovani radovi u cilju rušenja

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—2, k. 323.

² Opširnije o tome vidi dok. br. 75.

komunikacije i objekata na ovoj nisu izvršeni, jer se situacija izmenila u našu korist i nije bilo potrebe za rušenje.

21. decembra delovi našeg bataljona vratili su se u svoj garnizon.

U ovoj akciji saradnja svih rodova oružja bila je dobra.

27. decembra bataljon se premestio iz Čapljine u Stolac gde se i sada nalazi.

28. decembra bataljon je preduzeo opravku puta Stolac — Plana. Radovi koji su bili predviđeni da se izvrše za 3 dana obavljani su za dan i po. Izrađeno je oko 70 m. novog puta i raščišćeno na više mesta na delu od Stoca do s. Predolje.

Na sektoru Fojnica nije bilo promena.

Borbeni duh boraca i rukovodioca je na visini. Stručna sprema i sposobnost je dobra, materijalna oprema je dovoljna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Talan³

Zam. komandanta, poručnik,
Milatović⁴

M. P.

¹ Slavko
* Nikola

**UPUTSTVO ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 11. JANUARA 1945.
O TAKTIČKOJ UPOTREBI PROTIVAVIONSKIH MITRALJE-
ZA I O FORMACIJI PROTIVAVIONSKE MITRALJESKE
ČETE¹**

ŠTAB
II ARMIJE NOVJ
Artilerisko odeljenje
A. br. si.
11 januara 1945

TAKTIČKA UPOTREBA
PROTIVAEROPLANSKOG MITRALJEZA D.S. 12,7 mm M. 38

Protivaeroplanski mitraljez D.S. 12,7 mm M. 38 name-
njen je:

I

Za borbu protiv vazdušnih ciljeva protivnika koji se kre-
ću brzinom do 500 km7cas, a nalaze se na daljini u vazduhu do
2.400 m.

U svim vidovima borbe i na maršu, ova oruđa treba da
zaštite naše delove i važne objekte od neprijateljskog napada
iz vazduha i da unište neprijateljske avione koji u niskom letu
napadaju.

II

Za borbu protiv zemaljskih ciljeva:

- a) Bornih kola i lakih tenkova na bliskim odstojanjima.
- b) Blindiranih vozova, lokomotiva i vagona.
- v) Svih vrsta motornih vozila kao što su putnički i te-
retni automobili, motocikli i t.d.
- g) Vatreneh tačaka protivnika kao što su mitraljeska
gnezda, minobacači, artileriska oruđa manjih kalibarla (do
76 mm).
- d) Neprijateljske konjice i komore.
- đ) Neprijateljske pešadije, ali isključivo kada se nalazi
u marševskim kolonama i koncentrisana na malim prostori-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—3,
k. 1091.

ma. Pešadiške snage u rastresitim streljačkim strojevima ne gađaju se ovim oruđima.

Daljina efikasnog dejstva sa kojom se gađaju zemaljski ciljevi uzima se najviše do 3.000 m, razume se ukoliko su ciljevi jasno vidljivi.

Načelnik
Artileriskog odeljenja,
artilerski major,
Voj. Cerović

M. P.

Za štab
komandant,
general-lajtnant,
Koča A. Popović

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Artilerisko odeljenje
A. br....
194...

Šematski pregled
formacije čete protivaeroplanskih mitraljeza D.S. 12,7 m/m
M. 38'

Štab divizije

četa
protivaeroplanskih mitraljeza
D.S. 12,7 m/m M. 38'

1. vod	2. vod	3. vod	4. vod
1. mitralj.	2. mitralj.	3. mitralj.	4. mitralj.

² U vezi s naređenjem Štaba 2. armije od 26. januara 1945 (redakcija ga nije mogla pronaći), Štab 14. korpusa NOVJ istoga dana je naredio raspored protivavionskih mitraljeza po četama, i to: da Protivavionska mitraljeska četa iz Tuzle uputi 8 mitraljeza Štabu 23. NOU divizije, a Protivavionska mitraljeska četa koja se nalazi kod 45. NOU divizije da uputi polovinu čete Štabu 25. NOU divizije; pri tome naglašava da će svaka jedinica imati po 9 mitraljeza, što znači da je pri svakoj diviziji formirana protivavionska mitraljeska četa (vidi Arhiv VII, reg. br. 5/1—3, k. 1090).

Lični i materijalni sastav P.A. čete mitraljeza D.S. 12,7 mm:

1) Komandir	.1
2) Komesar	.1
3) Vodnika	.4
4) Voda odeljenja	.16
5) Nišandžija	.16
6) Pomoć, nišandžija	.16
7) Prvih dodavača	.16
8) Drugih dodavača	.16
9) Mitraljeza	.16
10) Kolskih vozara	.16
11) Kola	.16
12) Konja	.32

Načelnik
Artileriskog odeljenja
artilerski major,
Voj. Cerović

M. P.

Za štab
komandant,
general-lajtnant,
Koča A. Popović

BR. 56

**NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 11. JANUARA
1945. ŠTABU 38. DIVIZIJE DA I DALJE OSTANE SA DVIJE
BRIGADE U REZERVU NA SEKTORU TUZLE¹**

ŠTAB E 1.

Broj: si745.
11. januara 1945.

ŠTABU S 1.

U vezi sa opšim zadacima Južne grupe² Vaša divizija sa dve brigade ostaje i dalje na sektoru Tuzle. Raspored Vaših brigada treba da bude ovakav:

jedna brigada prikupljena na prostori Gornja Tuzla — Požarnica — Simin Han. Jedan bataljon te brigade treba da bude u Tuzli kao garnizonska posada sa stalnim obezbeđenjem na Ilinčici;

druga brigada na prostori Međaš — Miljanovci — Kalesija, sa jednim bataljonom u Zvorniku. Ova brigada treba da

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1, k. 409.

* Prvog januara 1945. ona je preformirana u 2. armiju NOVJ. Opširnije o tome vidi dok. br. 25.

bude aktivna u razoružavanju i razbijanju četničkih i zeleno-kadrovskih grupica na sektoru Požarnica — Zvornik — Jelica.³
Bataljon u Zvorniku po ranije izdatom zadatku.
Za XVII. Brigadu izdali smo naređenje danas.⁴
Održavajte sigurne veze sa jedinicama kako bi se mogle odmah odrediti i upotrebiti u svakoj situaciji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
načelnik — p.pukovnik:
R. Petovar

BR. 57

ZAPOVIJEST ŠTABA 2. KORPUSA NOVJ OD 12. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA DEJSTVO NA KOMUNIKACIJI VIŠEGRAD — SARAJEVO¹

**STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE**

Primljeno preko telefona!

Pov. broj 46
12-1-1945 god.
u 12 časova

Štab II U. korpusa NOVJ, telefonskom depešom, pod str. pov. brojem br. 15 od 12-1-1945 g. dostavio je sledeću

Z A P O V I J E S T ²

»Jedan alpski korpus povlači se pravcem: Prijepolje — Višegrad — Sarajevo.³

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 96.

⁴ Vidi Arhiv VII, reg. br. 4—1, k. 409. Prema tom naređenju ta brigada je imala uputiti dva bataljona, sa šefom II odsjeka 38. NOU divizije, na sektor s. Ponjerka — Olovo, da prikupljaju podatke o kretanju Draže Mihailovića, za koga se pretpostavljalo da se nalazi negdje oko s. Okruglice i s. Srednjeg (sjeverno od Sarajeva). Međutim, on se tada nalazio na sektoru Trebave, a u pomenutim mjestima je bio drugi dio njegovog štaba (vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 17). Opširnije o kretanju Draže Mihailovića od oktobra 1944. do februara 1945. vidi obavještenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 23. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 18—1, k. 222). Ostale jedinice pomenute brigade ostale su i dalje na sektoru Kladnja.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—1, k. 1146/11. Štab 2. korpusa je telefonom prenio zapovijest Štabu 29. divizije, pa ju je ovaj potom i napisao.

* O tome vidi i dok. br. 84 i 93.

³ Tim pravcem su se povlačile jedinice njemačkog 21. i 91. armijskog korpusa. O tome vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 11.

ШТАБ
XXIX УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

№ 46
12-3-1945
12

М. П. ШТАБ
XXIX УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ШТАБ II У КОРПУСА НОВИЈ, ТИМОКОВСКОГ ДИВИЗИОНОГ СТРЕЛЦА
БР. ЈЕМ БР: 46 од 12-3-1945. г. доставља се следећу

ЗАПОВИЈЕСТ

" Један Албански Корпус повлачи се правцем Пријеполје -
Висоград - Сарајево.
У долини Дрине на сектору Прибој - Висоград дејствоваће
албанске дивизије.
XXII дивизија концентрисаће се на простору Прибој - Вар-
дике - Висоград за бојно дејствовање на ову комуникацију.
Свати задатак нашег Корпуса: што прије исплати дејство на
комуникацију Висоград - Сарајево. За извршење овога

НАРЕЂУЈЕМО

1.- 37 ДИВИЗИЈА:

Прећиће Дрину на сектору Висоград - Горажде и поставити се
за дејство на комуникацију Висоград - Рогатица - Јабучка (Го-
ражданска).

2.- 3 ДИВИЗИЈА:

Прећиће на Дрину на сектору Горажде - Фоча. Залатак: са своје
двје бригаде и италијанском дејствоваће на комуникацију Го-
ражде - Прача - Сарајево. Са једном бригадом дејствоваће са
просторије Шрежца - Јабучка у вези са дивизијом 29 дивизије.

3.- ПРИМОРСКА ОПЕРАТИВНА ГРУПА:

Са двије бригаде дејствоваће према одређеном задатку.
Шеста Кригсгорска бригада заузме Фочу, очистиће долину Дрине
од четника и потпомоћи трећој дивизији преко Дрине, остом
остаје као корпусна резерва на простору Устиколина - Фоча.

4.- 29 ДИВИЗИЈА:

По ослобођењу Nevesinja и Mostara са три бригаде дејствоује
правцем Комац - Иман Седло - Сарајево, а двије бригаде ос-
тава за обезбеђење територије.

5.- НАЦИОНАЛНА ДИВИЗИЈА:

За борбе са заплетницима оставити највише снаге, а главнину
напоказати за дејство на босанско-хрватској италијанској осе
главине, највећавише преко Водосливне планинске и зап-
летничке борбе.

6.- Извршење приступити одмах.

ШТАБ II У КОРПУСА НОВИЈ, ТИМОКОВСКОГ ДИВИЗИОНОГ СТРЕЛЦА

U dolini Lima na sektoru Priboj — Višegrad dejstvovaće albanske divizije.⁴

XXII divizija koncentrišaće se na prostoru Priboj — Vardište — Višegrad za bočno dejstvovanje na ovu komunikaciju.

Opšti zadatak našeg Korpusa: što prije ispoljiti dejstvo na komunikaciju Višegrad — Sarajevo. Za izvršenje ovoga

NAREĐUJEMO:

1. — 37 divizija:

Preći će Drinu na sektoru Višegrad — Goražde i postaviti se za dejstvo na komunikaciju Višegrad — Rogatica — Jabuka (Goraždanska).⁶

2. — 3 divizija:

Preći će Drinu na sektoru Goražde — Foča. Zadatak: sa svoje dvije brigade i italijanskom dejstvovati na komunikaciju Goražde — Prača — Sarajevo. Sa jednom brigadom dejstvovati sa prostorije Mrežice — Jabuka⁷ u vezi sa dijelovima 29 divizije.⁸

3. — Primorska operativna grupa:

Sa dvije brigade dejstvovaće prema određenom zadatku.⁹ Šesta crnogorska brigada zauzeće Foču,¹⁰ očistiti dolinu Drine od četnika i potpomoći trećoj diviziji prelaz Drine, potom ostaje kao korpusna rezerva na prostoru Ustikolina — Foča.

⁴ Odnosi se na 5. i 6. diviziju Narodnooslobodilačke vojske Albanije. Opširnije o njima vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2 (drugo izdanje), str. 399—400.

⁵ Opširnije o zadacima te divizije vidi zapovijest njenog štaba od 19. januara 1945, kao i njen operacijski dnevnik za 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1—1 i 14—2, k. 1052).

⁶ Bliže o toj diviziji vidi dok. br. 107.

⁷ Opširnije o zadacima te divizije vidi dok. br. 93, 116 i 117.

⁸ Riječ je o 11. hercegovačkoj NOU brigadi (vidi dok. br. 175).

⁹ Riječ je o 1. bokeljskoj i 10. crnogorskoj brigadi. One su se tada nalazile u Crnoj Gori, na sektoru Danilovgrada. Vidi tom III, knj. 8, dok. br. 317, 350 i 351; relaciju 1. bokeljske NO brigade za januar 1945. i knjigu primljenih i predatih depeša Štaba Primorske operativne grupe za period od 7. septembra 1944. do 20. marta 1945 (Arhiv VII, reg. br. 15—1, k. 398, reg. br. 2—10, k. 397).

¹⁰ O dejstvu te brigade vidi dok. br. 175.

4. — 29 divizija:

Po oslobodenju Nevesinja i Mostara¹¹ sa tri brigade dejstvuje pravcem Konjic — Ivan Sedlo — Sarajevo, a dvije brigade ostavlja za obezbeđenje teritorije.¹²

5. — Način dejstva:

Za borbe sa zaštitnicama ostaviti najmanje snage, a glavninu angažovati za dejstvo na bokove otstupajuće neprijateljske glavnine, izbjegavajući prosto potiskivanje neprijatelja i zaštitničke borbe.

6. — Izvršenju pristupiti odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vojoⁿ i Radovanⁿ¹⁴

M. P.¹⁵

**ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE**

Pov. broj 46

Dana 12. I_____u_____č. 1945

Trebinje

u akta.

Načelnik štaba
potpukovnik
Drago Đukanović

¹¹ Ta mjesta su oslobođena 14. februara 1945. Opširnije o tome vidi izvještaje: Štaba 29. NOU divizije od 17. i 19. februara i Štaba 8. korpusa NOVJ od 25. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 27—2, k. 1146/11; reg. br. 3—1, k. 395; reg. br. 40—12, k. 272/A).

¹⁸ O tome vidi dok. br. 84; izvještaj Štaba 29. NOU divizije od 28. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—1, k. 395).

¹² Vojin Nikolić Vojo, politički komesar 2. korpusa NOVJ

¹⁴ Radovan Vukanović, komandant 2. korpusa NOVJ

¹⁵ Okrugli pečat: XXIX udarna divizija NOV Jugoslavije.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 12. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI NA SEKTORU ZVORNIK — VLASENICA — KLADANJ¹

STAB E 1.
O. broj: 4/45.
12. januara 1945. g.
10.30 časova

ŠTABU C 1.

1.) Od R 1. primili smo slijedeći izvještaj i podatke:

Na Kramu i Kraljevom Polju nalazi se ukupno oko 200 Nijemaca. Jedna brigada je u toku jučerašnjeg dana vodila borbe kod Krama i sinoć vršila napad na Kram i Kraljevo Polje.² Rezultat borbe još ne znamo.

R 1. u toku današnjeg dana sa dve brigade nalaziće se na prostoriji Nerići — Japage — Berkovina — Capori — Mrkalji — Džimrije sa zadatkom da ovladaju drumom od Ploče do Košutice (kod Sokolca), i da onemoguće ma kakvu vezu između Sokolca i Vlasenice. Jedna brigada biće na sektoru Srebrenica — Osmaće.³

2.) S 1. je u toku 10. i 11. ovog mjeseca sa djelovima dve brigade bila u čišćenju prostorije između drumova Simin Han i Zvornik — Sapna — Priboj — Lopare. Na ovoj prostoriji nije bilo jačih četničkih djelova jer su se oni prebacili sjeverno od drumova Zvornik — Priboj — Lopare. Dve brigade S 1. nalaze se danas na prostorijama navedenim u izvještaju od 11. ovog mjeseca.⁴ Brigada S 1. sa dva bataljona je u pokretu sa sek-

¹ Original pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19—10, k. 272/A.

² Borba je vođena protiv dijelova 963. tvrđavske pješadijske brigade koji su obezbjeđivali komunikaciju Sokolac — Vlasenica (vidi dok. br. 94, objašnjenje br 7).

³ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 27. NOU divizije vidi dok. br. 71.

⁴ Datum je pogrešan; izvještaj je pisan 10. januara 1945 (vidi dok. br. 50). O rasporedu i dejstvu 38. NOU divizije vidi dok. br. 96.

tora Kladnja na sektor Ponjerka — Olovo po zadatku⁵ o kome smo Vas obavjestili u izvještaju od 11. ovog mjeseca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
načelnik — p. pukovnik:
R. Petovar

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 21
13. I 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

U akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik
Rad Đ. Đurić

⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 56.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 9. DIVIZIJE OD 12. JANUARA 1945. ŠTABU 8. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA PROSTORU ŠIROKI BRIJEG — MOSTAR¹

STAB
IX. UD. DIVIZIJE NOVJ

Op. br. 31
yf j 45

12. januara 1945. god.

operativ / otš.cku

ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ

Položaj

Dostavljamo izvještaj o aktivnosti i radu naših jedinica po dolasku na ovaj sektor i sadašnju obostranu operativnu situaciju.

1) 21. XII. 1944. g. na sektoru Širokog Brijega nalazila se je samo naša XIII. Brigada,² dok je III. i IV. Brigada ove divizije bila u pokretu od Sinja za Imotski. U zoru toga dana neprijatelj je uz pomoć artilerije izvršio jači ispad iz Širokog Brijega u pravcu Kočerina — Čerigaja — Buhovo.³ Prema obavještenjima V. Korpusa, izvještajima hercegovačkih i naših jedinica o dolasku pojačanja u Mostar,⁴ pretpostavljali smo da neprijatelj vrši predradnje u svrhu probijanja pravcem Posušje — Duvno. Iz toga razloga dijelove naše III. Brigade prebacili smo kamionima prema Kočerinu i tokom sutrašnjeg dana razbili neprijatelja i vratili ga u Široki Brijeg.

U vezi navedenih obavještenja o probijanju neprijatelja pravcem Posušje — Duvno, pristupili smo zatim učvršćivanju i sređivanju položaja na ovom pravcu. XIII. Brigada, ojačana jednim bataljonom III. Brigade, ostala je na položajima Ljubotići — Galići — Rujeve Staje, a glavnina III. Brigade u dubinskom rasporedu na prostoriji Kočerin — Posušje. U sklopu ovog zadatka i operativne situacije dijelovi III. Brigade preduzeli su 27. prošlog mj. razbijanje milicije sjeverno od komu-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—2, k. 843.

² Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi knj. 31, dok. br. 112.

³ Taj ispad su izveli 2. i 3. bataljon 370. puka 369. legionarske divizije (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 112).

⁴ Krajem decembra 1944. u sastav 369. legionarske divizije došla su dva tvrđavska pješadijska bataljona iz Grčke (vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 5).

nikacije Posušje — Široki Brijeg (naročito Rakitno), jer bi ista dobro koristila neprijatelju u vezi pretpostavljene njegove namjere. Livanj.-Duvanjski odred, koji je od pravca Mesihovine trebao sadejstvovati, nije u tom čišćenju učestvovao,⁵ ali je zadatak i pored toga u potpunosti izvršen.

IV. Brig. 23. XII. 1944. g. smjenila je na položajima prema Mostaru X. Hercegovačku brigadu, a kako je ista imala 5 bataljona, uputili smo Italijanski bataljon iz sastava III. Brigade u sastav i pod komandu IV. Brigade.

U vezi vašeg naređenja⁶ da XIII. Brigadu uputimo na obalu a jedan bataljon III. Brigade u Dubrovnik, III. Brigada sa tri bataljona preuzela je 31. pr.mj. položaje XIII. Brigade, koja se je koncentrisala na prostorijski Ledinac — Cerov dolac. Obzirom na obavještenja da će neprijatelj ponoviti ispad iz Širokog Brijega prema Posušju, zadržali smo dva bataljona XIII. Brigade u rezervi, dok su ostala dva sa radio-stanicom stigla već 1. o.mj. na obalu.

U podne 3. o.mj. neprijatelj je sa snagama oko 1200 vojnika izvršio iz Širokog Brijega ispad na naše položaje Kočerin — Cerigaj i Rujeve Staje. Naveče istog dana stiglo je neprijatelju pojačanje iz Mostara jačine 300 vojnika, te je nastavio napadom tokom noći i sutrašnjeg dana. Mi smo znali za neprijateljski napad, i dobro se pripremili i sledeće noći sa snagama iz rezerve i na položajima izvršili istovremeni napad, razbili neprijatelja i vratili u sam garnizon. Napad na sam Široki Brijeg zbog gustoće minskih polja, neprijateljskih priprema i rezervnih snaga u mjestu nije bio moguć iako smo mi na to promišljali, već smo samo izvršili demonstrativni pritisak.

5. o.mj. II. Prol. dalm. brigada stigla je na prostorijski Cerov Dolac — Grude, a istoga dana ostatak XIII. Brigade krenuo na obalu. U vezi dolaska II. Proleterske brigade na prostorijski Širokog Brijega, izvršili smo sutradan nov raspored jedinica, koji se vidi iz priložene zapovesti za posjedanja položaja izdate 5. o.mj.⁷

Prema dobivenim obavještenjima o postepenom, ali stalnom neprijateljskom izvlačenju materijala i teškog naoružanja u pravcu Sarajeva, težište svoje aktivnosti usmjerili smo na demonstrativno ugrožavanje Širokog Brijega sa pravca sjevera, kao i ugrožavanje komunikacije Široki Brijeg — Mostar

⁵ Taj odred je tada djelovao na sektoru Duvna. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Livanjsko-duvanjskog NOP odreda od 21. decembra 1944. upućen Štabu 10. NOU divizije (Arhiv VII, reg. br. 47—4, k. 854).

⁶ O tome vidi i operacijski dnevnik Štaba 9. NOU divizije iz 1944 (Arhiv VII, reg. br. 56-2, k. 842/A).

• Vidi dok. br. 29.

sa istog pravca, jer poplavljeno Mostarsko Blato onemogućava to sa juga. U vezi s tim 8. i 9. o.mj. jedinice II. Prol. brigade rastjerale su neprijateljska obezbeđujuća odjeljenja i miliciju u selima Dobrkovići — Glavice i Crnač, a zatim vršile sa sjevera demonstrativni pritisak na Cigansko Brdo i Široki Brijeg, gdje je neprijatelj organizovao upornu obranu. Zbog velikog snijega koji je pao na ovom sektoru, teškoća smještaja i nesmanjenja neprijateljskog garnizona, povukle su se ove jedinice na polazne položaje, zapadno do rijeke Ugrovače.

Obzirom na obavještenja o postepenom izvlačenju neprijatelja sa ove prostorije sve jedinice ove divizije vrše sa manjim djelovima povremene, ali stalne demonstrativne napade u cilju uznemiravanja neprijatelja i hvatanja zarobljenika.

2) Naše jedinice danas nalaze se u slijedećem rasporedu na položajima:

IV. Brigada zatvara pravac Ljubuški — Mostar na položajima Podgorje — Selište — Krivodo — Bačevići. Ove položaje drže sa tri bataljona dok se jedan bataljon nalazi u selu Jare, a jedan u rezervi. Neprijateljski položaji nasuprot ove brigade jesu: Kamen (k. 260) — Begića Mahala — k. 262 — Jasenica i preko željezničke pruge do Neretve. Neprijatelj je utvrdio položaje po dubini i to: Varda (k. 331) i k. 305, koje drži također stalno posjednute. Svi ovi položaji dobro su osigurani minskim poljima, naročito pored Neretve u pravcu aerodroma. Ukupne neprijateljske snage na ovim položajima skupa sa bliskim rezervama broje 2.500 vojnika, većinom ustaša iz IX. Zdruga sa nešto Njemaca iz Vražje divizije.⁸ Poplavljeno Mostarsko Blato, dobro utvrđeni i posjednuti neprijateljski položaji onemogućavaju jaču aktivnost na ovome pravcu.

III. Brigada sa tri bataljona drži položaje južno od komunikacije Kočerin — Široki Brijeg i to: Osoje (k. 443) — k. 370 — Čerigaj — k. 272 i k. 415 i Rujeve Staje. Na položajima drži manje dijelove, dok se glavnine nalaze u neposrednoj blizini u rezervi. Brigada ima zadatak zatvaranja ovog pravca i stalnog uznemiravanja neprijatelja, naročito u pravcu Turčinovići — Uzarići — Knešpolje (u sadejstvu sa bataljonom IV. Brigade koji se nalazi u s. Jare).

II. Prol. brigada sa dva bataljona nalazi se na položajima sjeverno od komunikacije Kočerin — Široki Brijeg od s. Galići na cesti do k. 519. Ostali bataljoni nalaze se u rezervi na prostoriji Kočerin — Vranić — Posušje. Zadatak je brigade osiguranje komunikacije i ovog pravca, a u ofenzivnom pogledu

⁸ O neprijateljskim snagama u Hercegovini vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 4 i 5.

povremeno ugrožavanje Širokog Brijega i komunikacije Široki Brijeg — Mostar sa pravca sjevera.

Nasuprot II. i III. brigadi neprijatelj, kao glavno, utvrdio je i drži slijedeće položaje: Stražnica (k. 362) — k. 345 — Pribinovići — k. 275 — k. 305 — k. 451 — Cigansko Brdo. Osim ovog neprijatelj drži stalno posadu u s. Knešpolju i izbacuje jača obezbeđujuća odjeljenja u pravcu naših položaja, a naročito u selo Uzariće i na Glavicu (k. 360). Ova obezbeđujuća odjeljenja prilikom naših napada povlače se i to: sa k. 360 u Široki Brijeg, a iz Uzorića do mosta prema Knešpolju. Ukupne neprijateljske snage na prostori Širokog Brijega broje oko 2.500 vojnika i to: dvije bojne Vražje divizije, jedna bojna IX. Hrvatske divizije pojačana sa 300 mornara a ostalo milicija. Neprijatelj ovdje ima sada samo 12 topova, jer ih je pred nekoliko dana odvuкао za Mostar. Moral regularnih trupa je vrlo slab dok je moral i borbenost milicije srazmjerno na visini.

Prema obavještenjima prikupljenim na terenu, kao i primljenim iz neprijateljskih garnizona, vidi se da neprijatelj vrši pripreme za napuštanje čitave prostorije Široki Brijeg — Mostar — Nevesinje. U vezi s tim on je povukao u Sarajevo svu protivavionsku artileriju, sve tenkove, kao i tešku artileriju. Također, neprijatelj je povukao u Sarajevo i sve djelove 118. divizije, koji su se nalazili na ovoj prostori. Kao smjena djelovima 118. divizije, došli su u Mostar iz Sarajeva djelovi jedinica koje se povlače iz Srbije, ali brojčano za 2/3 manje nego što su otišli. Danas smo primili nepotvrđeno obavještenje, da je neprijatelj povukao jednu bojnu koja se nalazi u s. Knešpolju navodno u pravcu Nevesinja. Neprijatelj nije oslabio garnizone u Širokom Brijegu i Nevesinju do danas, dok je garnizon Mostar znatno ispražnjen.

Na osnovu izvlačenja materijala i ljudstva, držanja neprijateljskih vojnika kao i njihovog vlastitog pričanja može se očekivati skoro opće povlačenje njemačkih snaga sa ovog sektora. Ustaški glavari ne slažu se sa namjerama Njemaca, te raznim intervencijama nastoje privoliti Njemce za aktivnost u pravcu Imotskog — Ljubuškog i Čapljine, ali u ovom pogledu ne postoji sada nikakova vjerovatnost.

U vezi ovih obavještenja mi smo razvili dobro obavještajnu službu i održavamo stalni kontakt sa neprijateljem. Čim situacija bude povoljna mi ćemo sa svim svojim snagama ugro-

" Riječ je o 1. bataljonu 370. puka 369. legionarske divizije. Odmah po njegovom povlačenju tamo je upućena 1. bojna 2. gorskog zdruga. O tome vidi zapovijesti 2. gorskog zdruga od 5. i 17. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 7/18 i 6/18, k. 117).

ziti i napasti neprijatelja s namjerom da mu zadamo što više gubitaka u ljudstvu i materijalu. Zbog dobre utvrđenosti i jakog osiguranja minskim poljima, bilo bi povoljnije ovo izvesti izvan garnizona, ali će o tome odlučiti daljnji razvoj situacije. U duhu svega navedenog mi izvodimo pripreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar p.pukovnik
Andro Kovačević

Komandant — major
Ljubo Truta

BR. 60

IZVJEŠTAJ ŠTABA 25. DIVIZIJE OD 12. JANUARA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA NOVJ O NAPADU NA VLASENICU¹

STAB P. P
dne 12-1-1945
O. br. 28

Operacijski izvještaj
o napadu na Vlasenicu.

ŠTABU B. 1.

Naša P. 1 dobila je zadatak od Štaba B. 1 da izvrši pokret s prostorijske Tuzla i da izvrši napad na Vlasenicu.³ Pokret jedinica otpočeo je 6 januara 1945 god. u 15 časova. Napad na Vlasenicu trebao je da se izvrši 9 januara u 4 sata. Kako

¹ Dokumentat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—4, k. 1090.

⁵ Po naređenju Štaba Južne operativne grupe NOVJ (vidi raspis Štaba 17. divizije od 20. decembra 1944, knj. 31, dok. br. 82) jedinicama 25. divizije su dodijeljeni sljedeći konspirativni nazivi:

Štab 25. NOU divizije — P1, a telefonska centrala (dalje: t.c.) — Timok. Pored toga, dodijeljeni su brojevi 50—100 za konspirativne nazive ostalih jedinica.

Štab 16. NOU brigade — P2, a t.c. — Homolje, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 50—60, tj. 1. bataljon — 51, 2. bataljon — 52, 3. bataljon — 53, 4. bataljon — 54, Mitraljeska četa — 5. bataljon, Intendantura — 6. bataljon, Bolnica — 7. bataljon itd.

Štab 18. NOU brigade — P3, a t.c. — Maljen, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 61—70 (isto kao kod 16. brigade).

Štab 19. NOU brigade — P4, a t.c. — Mlava, dok su bataljonima i ostalim jedinicama dodijeljeni brojevi 71—80.

⁵ O tom naređenju Štaba 14. korpusa NOVJ vidi dok. br. 33.

su jedinice stigle na polazne položaje za napad 8 januara uveče, to napad nije mogao da se izvede sa sigurnošću uspjeha a s druge strane 8 januara u 24 sata napadale su snage XXVII Divizije na Vlasenicu⁴ sa istim pravcima sa kojim su trebale da napadaju naše snage. U 4 sata 9 januara izvršio je napad 1 bataljon P. 3 na selo Barice i istog oslobodio od neprijatelja. Sledećeg dana neprijatelj je naše snage izbacio iz navedenog sela, odnosno istog dana. Žrtava nije bilo sa naše strane.

Prema ponovnom naređenju Komandanta B. 1 naša P. 1 treba da izvrši napad na Vlasenicu 11/12 januara. S obzirom da su se snage naše odmorile i da su dobiveni tačni podatci o neprijatelju u Vlasenici odlukom Štaba P. 1 napad na Vlasenicu izvršen je 10/11 januara.

Napad na Vlasenicu.

U Vlasenici se je nalazilo oko 1200 nepr. vojnika i to 5, 21 i 22 njemački kažnjenički bataljon.⁵ Svaki bataljon u svom sastavu imao je po tri streljačke čete, svaka po 3 šarca, i po jednu prateću četvu, po tri šarca i jedan teški mitraljez. Pored toga neprijatelj je imao 9 minobacača, 2 topa 88 mm. Namjere neprijatelja su vezati naše snage oko ove tačke, izviđanje naših snaga i pobočnica neprijateljskim snagama Sarajevo — Brod.

Prema planu Štaba P. 1 napad na Vlasenicu trebale su da izvedu P. 2 i P. 3 svaka sa po tri bataljona i to: P. 2 napada na otseku [fronta] levo od komunikacije Šekovići — Vlasenica zaključno, desno do komunikacije Vlasenica — Han Pijesak isključno. Jedan bataljon napada pravcem: Han Rudine — Pustoše — Vlasenica sa glavnim zadatkom brzog prodora u grad. Drugi bataljon napada pravcem: Kozija Ravan — Kik (k. 904) sa glavnim zadatkom ovladavanje sa Kikom i pritisak sa Kika na Vlasenicu. Treći bataljon napada na Ploče sa glavnim zadatkom presecanje komunikacije Han Pijesak — Vlasenica i onemogućavanje kako dovlačenja pojačanja tako i onemogućavanje izvlačenja iz Vlasenice.

P. 3 napada na otseku fronta desno od komunikacije Šekovići — Vlasenica zaključno, levo do komunikacije Vlasenica — Han Pijesak isključno. Jedan bataljon napada pravcem s. Nezirovići — Drum — Vlasenica sa glavnim zadatkom prodor u grad. Drugi bataljon napada pravcem: Gradina (k. 604) — Vlasenica sa glavnim zadatkom likvidiranje Gradine a potom upad u grad. Treći bataljon napada pravcem: Vrli Kraj —

* O tome vidi dok. br. 71.

⁵ O njemačkim snagama u Vlasenici vidi dok. br. 108, objašnjenje br. 3.

Orlovača (k. 867) gdje likvidira Orlovaču i glavni udar u grad sa Orlovače.

Početak napada noću 10/11 januara u 23 sata. Za ovaj napad skoncentrisani su minobacači iz obe navedene jedinice kao i svi p. mitraljezi iz rezervnih jedinica koje ne učestvuju u napadu.

Kako je Štab D. 1 dobio zadatak od Komandanta B. 1 da sadejstvuje u napadu i napada Vlasenicu sa Gradine i Orlovače, to se je plan Štaba P. 1 poremetio i iz P. 3 svega učestvuje u napadu 1 bataljon.

Napad na Vlasenicu izveden je na sledeći način: 1 bataljon P. 3 napadao je pravcem: Nezirovići — Kula — Vlasenica, jedan bataljon iz P. 3 određen je u rezervu ovog bataljona.

1 bataljon iz P. 2 napadao je pravcem: Han Rudine — Pustoše — Vlasenica. Drugi bataljon P. 2 napada sa jednom četom Kik (k. 904), sa jednom na k. 662, treća četa u rezervi bataljona. Kažnjenička četa koja je pridodata ovom bataljonu napada međuprostor između Kika (k. 904) i k. 662. Jedna četa streljačka iz P. 2 i jedna p.o.p." napada na Ploču.

Tačno u 23 sata otpočeli su minobacači sa dejstvom na Vlasenicu, dok je puščana vatra otpočela deset minuta kasnije i to kod bataljona P. 3. Levokrilni bataljon P. 2 otpočeo je sa vatrom u 24 sata. Bataljon koji je napadao na Kik otpočeo je sa vatrom u 1.30 sati. Snage iz D. 1 otpočele su nešto kasnije nego snage P. 3.

Na vatru naših minobacača neprijatelj nije davao niki otpor, t.j. nije otvarao vatru iz nikog oružja sem nekoliko mitraljeska rafala pre nego su počeli da gađaju minobacači. Ovi neprijateljski mitraljeski rafali vjerovatno su bili znak za zabunu usled opažanja privlačenja naših snaga. Borba je otpočela dosta jaka i neprijatelj je bio pripremljen da dadne otpor. Naše snage uspjele su da likvidiraju spoljnu odbranu grada sem Kika i k. 662. Neprijateljska zaprečna vatra zaustavila je naše jedinice na odstojanju do 5 metara⁶ poprečno ispred zgrada varoši, t.j. na zaprečnoj zoni dejstva svojih oružja. Nekoliko juriša pripremljena su sa strane naših jedinica, ali ovi svi juriši nijesu uspeli iz razloga što je aktivnost na Kik i k. 662 bila slaba i sa strane D. 1, što je omogućavalo neprijatelju da skoncentriše vatru na bataljon P. 3 koji je napadao sa sjeverne strane. Borba je vođena do 5.45 sati kada je izdato naređenje od Štaba P. 1 da se jedinice povuku na svoje polazne položaje.

⁶ Riječ je o Protivoklopnoj četi (vidi dok. br. 17 i 94).

⁷ U originalu isto.

Neprijateljski gubitci prema procjeni štabova bataljona i viših štabova iznose oko 50 mrtvih i oko 100 ranjenih najmanje a i po pričanju nekih ljudi koji su naknadno stigli iz Vlasenice.

Naši gubitci iznose iz P. 3 ranjenih 77, poginulih 11, konuzovanih 10. Iz P. 2 ranjenih 32, poginulih 5.⁸

Od oružja izgubljeno p. mitraljeza 1 šarac iz P. 3.⁹ Utrošeno municije puščane mitraljeske granata pop.¹⁰

Zaplijenjeno 5 pušaka i 5 pari vojničkog odela.

Veze sa jedinicama P. 3 za vreme borbe bile su savršene. Od komandi četa pa do Štaba P. 1 funkcionisala je telefonska linija (veza). Pored toga između komandi četa i minobacača funkcionisala je tel. veza. Sa P. 2 veza je bila skoro nikakva. Štab P. 2 od tel. linije nalazio se udaljen oko 6 km. Prvi izvještaj od Štaba P. 2 stigao je telefonom u Štab P. 1 u 6.20 sati. Komandovanje sa ovim bilo je onemogućeno.

Držanje boraca bilo je vrlo dobro i odstupanje je bilo po komandi. Potvrđuje i izbacivanje iz stroja iz jedne čete oko 50 boraca a ostali se još i dalje bore sve do naređenja za povlačenje. Kukavičluka sa strane boraca je bilo vrlo malo pojedinačnih slučajeva koji su se na prve uzvike rukovodioca ili boraca otklonili.

Povoljna i poučna strana iz ove akcije bila je ta što se pokazalo da pored dobro organizovane veze može se voditi dosta teška borba sa neprijateljem, i da se uticaj rukovodstava može ispoljiti u dovoljnoj mjeri samo pored dobro organizovane veze. U P. 3 ova borba i pored velikih gubitaka nije ubila moral borbeni kod boraca, već ga podigla na viši stepen. Poverenju u jedinicu, samopoverenju jedinice i poverenju rukovodioca ova akcija doprinjela je u velikom.

Glavni uzroci neuspjeha u ovoj akciji jesu ti: što akcija nije sa strane nižih štabova potpuno pripremljena a naročito u P. 2, što je dovelo do zakašnjenja pojedinih jedinica, i što je plan P. 1 poremećen. Ne sumnjamo u borbenost jedinica B. 1 ali svakako da za izvršenje ove akcije nije bilo jednako predviđeno sa strane Štaba P. 1 i sa strane Štaba D. 1, t.j. nisu data konkretna uputstva odnosno zadatci jedinicama za napad.

U ovoj borbi ispoljila se slabost u sanitetskoj službi, t.j. da sanitet nije bio pripremljen na veliki broj ranjenika, ali se

⁸ Gubici naših jedinica upisani su običnom olovkom.

⁹ Riječi »1 šarac iz P.3« dopisane su običnom olovkom.

¹⁰ Nisu popunjena mjesta u originalu ostavljena za utrošenu municiju.

založio da otpremi prilično dobro ranjenike koji su u borbi bili ranjeni. Iz ove akcije sanitet će imati dosta iskustva za buduće borbe u pogledu evakuacije ranjenika i ukazivanja pomoći ranjenicima.

Ova akcija je ukazala našim rukovodiocima od kolike je važnosti veza u našoj vojsci, specijalno rukovodiocima P. 3.

Pojedini borci su se istakli koji će se bilo predložiti Štabu B. 1 za pohvalu ili će biti pohvaljeni od strane Štaba P. 1 naknadno.

Predlažemo Štabu B. 1 za pohvalu 3 bataljon P. 3 za uporno držanje u borbi na Vlasenici, koji je svojom borbenošću i umješnim i čvrstim komandovanjem svojih rukovodioca odnosno Štaba izdržao najveći deo borbi i najveću neprijateljsku vatru i nanio najviše neprijatelju gubitaka. Predlažemo za pohvalu minobacačke čete iz P. 3 za dobro gađanje minobacačima za vreme borbe na Vlasenici.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLIT. KOMESAR

KOMANDANT MAJOR

BR. 61

ZAPOVIJEST ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 13. JANUARA 1945. ŠTABU 45. DIVIZIJE DA PROSTOR IZMEĐU OSMAKA, PRIBOJA I DRINE OČISTI OD ČETNIKA¹

BI

O. broj 20
13. januara 1945. g.

Z A P O V E S T .

Sekcija 1 : 200.000 ruskog izdanja.

četnički korpus izdajnika Leke nalazi se na prostori: s. Trnovica — s. Jasenica — s. Brđani — s. Rajčević — s. Jusići, u jačini od oko 1000 četnika.² Naš je zadatak, da toj bandi

¹ Prepis originala (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/2—10, k. 272/A. Uz zapovijest je priložena skica. Međutim, redakcija ju je izostavila iz tehničkih razloga.

² O četnicima toga korpusa vidi dok. br. 20, 51 i 69.

ne dozvolimo da se zadržava na toj prostoriji radi uznemirivanja naših jedinica i saobraćaja sa Zvornikom³ i da im se onemogući prebacivanje u Srbiju preko reke Drine.⁴

Za odbacivanje ove četničke snage od Drine, sa ciljem njezinog uništenja,

NAREĐUJEMO:

45. divizija:

Svega 6 bataljona.

Brigadu koja se nalazi na prostoriji: s. Papraća — Velja Glava — k. 498 — k. 545 — k. 594 — k. 534 — Novo Selo — k. 437, po završenom zadatku kojeg sada ima, odmah prikupiti na prostoriji: Osmaci — s. Memići — s. Bulatovci.⁵ Zatim sa ovom brigadom izbiti na liniju: s. Sapna — Goduš — Rastošnica — Obršine — Priboj, sa orijentacijom prema istoku. Izlazak i izbijanje na ovu liniju mora biti sa osiguranjem i pod zaštitom noći.

Po izbijanju na određenu liniju, odmah hvatati vezu sa XXVIII divizijom⁶ na vašem levom krilu. U zoru, tačno u određeno vreme (po ranije poravnatim časovnicima) sve jedinice sa te linije kreću ka istoku u cilju čišćenja terena od četnika.⁷ Da bi ovo čišćenje imalo uspeha, mora se vršiti vrlo rastresitim strojevima. Ne kretati se samo stazama i putevima nego obići svaku čuku, jarugu, šumu i dolinu, da se neprijatelj ne pritaji i iza naših delova opet pobegne u našu pozadinu. Tačno dva sata posle nego ova brigada krene na akciju čišćenja, moraju dva bataljona da krenu sa juga sa polaznih položaja: Kozluk — Malešići — Vitinica i da se kreću u pravcu severa. Ova dva bataljona uzeti iz brigade koja je čistila teren od četnika na prostoriji: Kamenica — Cikote. Ostala dva bataljona ove brigade zadržati na prostoriji Zvornika.⁸

Brigada koja vrši čišćenje sa polazne linije: Sapna — Goduš — Rastošnica — Obršine — Priboj, vršiće ovo čišćenje terena sve do linije Jasenica — Relići — Vasilje-

³ O aktivnosti četnika na toj prostoriji i o zadacima izviđačkih jedinica 25. i 45. NOU divizije da spriječe njihovu aktivnost vidi naređenje Štaba 14. korpusa NOVJ od 10. januara 1944 (Arhiv VII, reg. br. 47—6, k. 408/A).

⁴ O namjeri četnika da se prebace u Srbiju vidi dok. br. 15 (objašnjenje br. 17) i 155.

⁵ Riječ je o 23. brigadi 45. NOU divizije (vidi dok. br. 73).

* Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 72.

" O tome vidi dok. br. 104.

⁶ Opširnije o tome vidi dok. br. 73.

viči — k. 522 — Turska Trnova,⁹ a dva bataljona koji nadiru sa juga dopreće do linije: s. Jahovac (na drumu 6 km južno od Janje) — Kacevac — Trnova Turska.

I ovaj stroj, koji sa juga nadire prema severu, mora biti u rastresitom stroju, kao i brigada koja čisti sa zapada.

U ovom čišćenju terena treba da učestvuju jedinice bez svojih komora, koje bi im ometale lakoj pokretljivosti.

Po završenom čišćenju podneti izveštaj o rezultatu¹⁰ i obe brigade prikupiti radi pokreta ka Tuzli. Kako će do ovog pokreta vašu 20. brigadu sa sektora Vlasenice smeniti delovi 25. divizije, to će pokret ka Tuzli preduzeti cela 45. divizija.¹¹

Ideja manevra pri čišćenju mora biti da se jače izrazi pritisak i kretanje na vašem levom krilu, da bi se četnici nabacili na snage (dva bataljona) koje će nadirati sa juga.

Pri ovim akcijama naročito paziti na dobru i stalnu vezu i međusobno vatreno potpomaganje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR,
pukovnik:
Đuro Lončarević
s.r.

KOMANDANT,
pukovnik:
Radivoj Jovanović
s.r.

STAB
JU2NE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 26
14/1 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik

⁹ Na karti 1 : 100.000 piše: Trnova (Donja i Srednja).

¹⁰ O tome vidi dok. br. 122 u ovoj knjizi; izvještaj Štaba 45. NOU divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—3, k. 1331).

¹¹ Pošto je na pomenutom prostoru ostao izvjestan broj četnika, to je 45. NOU diviziji naredeno da ga ponovo čisti od četnika (vidi dok. br. 90).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. KORPUSA OD 13. JANUARA 1945. ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ O BORBAMA PROTIV ČETNIKA NA PROSTORU BOSANSKO PETROVO SELO — SEONA — ŠPIONICA¹

BI

O. broj 21
13 januara 1945. g.

Dostavljamo operativni
izveštaj za 13 januar
1945 g.

C. 1

Dostavljamo operativni izveštaj za 13 januar 1945 god.

1) Kl obaveštava da na prostoriji: Špionice — Srnice — Vučkovac — G. Hrgovi — Cerik — Bijela i Dubrave — Prijedor nema neprijateljskih snaga, jer su akcijom K 3 u toku noći 10/11 i u toku 11 i 12 januara četnici proterani sa ove prostorije. Četnici su povlačenje izvršili u pravcu Brčkog i Gradačca.²

Ozrenska grupa četnika bila je aktivna ovih dana i vršila je stalne napade na K 2. četničke bande uvek su bile odbivene i odbačene u pravcu s. Sočkovac, Boljanić, Brezici i Seona.

Jedan deo K 2 nalazi se u Petrovom Selu³ — Kakmuž sa obezbeđenjem prema zapadu. Drugi u selima Porječina — Stupari — Tumare — Milino Selo sa obezbeđenjem prema G. i D. Bukovici i Kraljici. Treći na prostoriji: Turija — D. Brijesnica sa obezbeđenjem ka Rečanima i Seoni. Četvrti na prostoriji: Poljice sa obezbeđenjem prema Treštenici i Omazićima.

K 3 nalazi se na prostoriji Srebrnik — Špionica — Srnice sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja prema Gradačcu i Gračanici. Sa jednim delom i Posavskim odredom⁴ nalazi se na prostoriji: Dubrava — Prijedor sa obezbeđenjem prema s. Zabari i Brčkom.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 23—10, k. 272/A.

² O četničkim jedinicama na tom prostoru vidi dok. br. 81.

³ Na karti 1 : 100 000 piše: Bos. Petrovo Selo.

⁴ O Posavskom NOP odredu vidi i izvještaj Štaba 3. korpusa NOVJ od 20. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—13, k. 272/A).

O borbi kod Petrovog Sela dobili smo dopunu izveštaja u sledećem: 11 o.m. u 19 i 30 časova sa pravca Sočkovac — Kakmuž — Ostravica napalo je 6 četničkih bataljona (svaki 150—200 ljudi) deo K 2 na položaju kod Petrova Sela. U prvom naletu neprijatelj je uspeo obuhvatom da potisne naše delove sa k. 556. Ostali delovi zadržali su se na svojim položajima. Naši su pustili neprijatelja na blisko otstojanje i zasuli ga jakim vatrom. U 23 časa upućena je jedna četvrtina dela iz s. Porječina, koja je napala neprijatelja sa boka i posle tri časa borbe naši delovi uspeali su da neprijatelja potisnu u pravcu Sočkovac — Boljanići.⁵

Deo snage koji se nalazio u s. Katanićima napao je četničku grupu u s. Vasiljevci i Mićijevići i proterao ih prema Brezicima.

Četvrti deo K 2 napadao je jednu grupu ustaške milicije jačine oko 90 ljudi u s. Mujagići i Dukanovini. Neprijatelj je na vreme saznao za pokrete naših snaga pa je pobjegao u pravcu Seone.

U svim gore navedenim borbama neprijatelj je imao 15 mrtvih, 30 ranjenih i 10 zarobljenih vojnika.

Gubitci K 2 iznose 2 mrtva i 15 ranjenih drugova.

Zaplenjeno je nešto stoke, nekoliko pušaka i municije.

Kod K 4 u noći 11/12 o.m. jedna naša izviđačka grupa naišla u s. Piskavice na neprijateljske izviđačke delove i s njima stupila u borbu i odbacila ih nazad. U toku današnjeg dana na drugi deo, koji je orijentisan prema s. Sokol, naišla je jedna grupa ustaša od 40—50 ljudi, koju su snage jednog dela proterale u pravcu Gračanice. Prilikom ovih kratkih borbi nije bilo žrtava na našoj strani, a nije nam poznato da li ih je bilo kod neprijatelja. Po prikupljenim podacima jačina posade u samoj Gračanici iznosi 4—5.000 ustaša i zelenokadrovaca.⁶ Od Nemaca su dobili 2 topa, verovatno haubice, koji su postavljeni severozapadno od Gračanice. Pored toga posada u Gračanici dobila je od Nemaca oružja i municiju, koje je kamionima prevezeno u Gračanicu. Nemci su im obećali potporu i nadalje, samo da garnizon u Gračanici održe, jer isti predstavlja važno uporište za Nemce, pošto štiti prilaz za Doboj.

2) P 1 danas smo naredili da primi čitav sektor kod Vlasenice⁷ i da D 2 uputi prema Zvorniku.⁸ Od njih u toku dana nismo primili izveštaj o situaciji kod Vlasenice.

⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 70.

⁶ O njima vidi dok. br. 15 i 155.

⁷ Opširnije o rasporedu i dejstvu 25. NOU divizije vidi dok. br. 94.

⁸ Riječ je o 20. brigadi 45. NOU divizije. Ona je 16. januara upućena u Zvornik. Vidi dok. br. 73 u ovoj knjizi; izveštaj Štaba 45. divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—3, k. 1331).

3) D 1 vršiće akciju čišćenja četnika po zapovesti⁹ i skici, koju vam prilažemo. Posle završenog čišćenja, a kada P 1 smeni D 2 sa položaja, celi D 1 krenuće pravcem ka Tuzli.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
pukovnik
Đuro Lončarević

KOMANDANT,
pukovnik
Rad. T. Jovanović

BR. 63

NAREĐENJE ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 13. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA FORMIRANJE AUTOMATICARSKIH VODOVA¹

B 1

N. broj 126
13 januara 1945. g.

Urgira formiranje automatičarskih vodova.

P 1

Naređenjem našim N. br. 23 od 26-XII-1944 god. naredili smo formiranje automatičarskih vodova,² s tim da se ovome odmah pristupi i izveštaj o izvršenju podnese u roku od 10 dana. Štabovi divizija ovo nisu shvatili sa dovoljnom ozbiljnošću i do dan-danas automatičarski vodovi nisu u potpunosti formirani. Postavljaju se čak i suvišna pitanja da li će se automati ostaviti pojedinim licima, koja predviđenom našom formacijom nisu označena da budu naoružana strojnicama. Ima se postupiti tačno po dostavljenom naređenju iz koga se jasno vidi ko ima pravo na strojnicu. Ni jedna strojnica osim³ lica i jedinica određenih da budu naoružana s njima ne smije u svom ličnom naoružanju više imati strojnicu. Svako odstupa-

• Vidi dok. br. 61.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 20—1, k. 1090.

² Vidi Arhiv VII, reg. br. 52—2, k. 1089.

³ Ta je riječ dopisana mastilom.

nje od ovoga naređenja povlači za sobom kaznu za krivicu neizvršenja naređenja.

Formiranje izvršiti u što kraćem roku i ne dozvoliti u buduće zastoje ili suvišnu prepisku po jasnim i pozitivnim naređenjima.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba,
pukovnik
Mih. Tartalja

ŠTAB
25. DIVIZIJE N.O.V.J.
Pov. br. 7
17. I 1945.
Položaj

Dostavljeno: Kl, D 1, P 1.

BR. 64

NAREĐENJE ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 14. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA 3. I 14. KORPUSA ZA ZATVARANJE PRAVCA OD DOBOJA I ZVORNIKA KA TUZLI I ZA NAPAD NA GRADACAC¹

ŠTAB C 1
Op. br. 28
14 januara 1945 g.

Koncept²

ŠTABU

U toku današnjeg dana djelovi A l^s u daljem gonjenju neprijatelja izbili na liniju: Begluk (3 km. južno od Brčkog)

⁴ O sastavu i upotrebi automatičarskih vodova u borbi vidi uputstvo Štaba 17. NOU divizije od 12. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 12—1, k. 983). Prema ovom uputstvu, u svakoj streljačkoj četi trebalo je formirati automatičarski vod.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—1, k. 272.

² Dopisano mastilom. Riječ označava da je ovaj primjerak naređenja zadržan za arhivu Štaba 2. armije.

* Konspirativni naziv Štaba 17. NOU divizije (vidi dok. br. 18).

— D. Brka — Ulović gde vode borbe sa slabijim neprijateljskim zaštitnicama.⁴

Borbe za Vlasenicu⁵ i Bijeljinu⁶ i dalje se vode.

Usled ovakve situacije prema severu potrebno se više angažovati i na pravcu severozapada — prema Gradačcu.

NAREĐUJEMO:

1) E 1⁷ će odmah uputiti jednu brigadu S 1 na prostoriju s. Kakmuž — Petrovo Selo — Porječina — Krtova — Turija, sa zadatkom potpunog zatvaranja pravca Doboj — Tuzla levom obalom Spreče.⁸ Kontrolisati također i pravač dolinom Turije. Na ovom sektoru sada se nalazi jedinica K 1⁹ koju odmah smeniti.

Drugu brigadu S 1 zadržati na prostoriji Tuzle sa zadatkom posade grada i preduzimanja potera za četničkim bandama po Majeveci, osiguravajući time i cestu Tuzla — Zvornik.¹⁰

2) K 1 će sve svoje delove po smeni jedinice S 1 prebaciti na desnu obalu Spreče.

Zadatak:

a) sigurno zatvaranje pravca Doboj — Gračanica — Tuzla desnom obalom Spreče;

b) likvidirati neprijateljsko uporište Gradačac;¹¹

v) prikupiti tačne podatke o uporištima Modriča i Gračanica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

DOSTAVLJENO:

Štabu E 1 i B 1.

Za štab

Načelnik štaba,

general-major

Ljubo Vučković

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 69.

⁵ Napad na Vlasenicu izvele su jedinice 25, 27. i 45. NOU divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 60, 71, 73 i 94.

⁶ Na prostoru oko Bijeljine tada su dejstvovale jedinice 28. NO divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 72.

⁷ Konspirativni naziv Štaba 3. korpusa NOVJ.

⁸ Na taj prostor je upućena 21. istočnobosanska brigada 38. NOU divizije (vidi dok. br. 65 i 96).

⁹ Konspirativni naziv Štaba 23. NOU divizije. Na pomenutom prostoru bila je 7. brigada te divizije. Prema izvještaju Štaba 23. divizije od 4. februara 1945, smjena je izvršena 16. januara (vidi Arhiv VII, reg. br. 5—2, k. 1069).

¹⁰ Na sektoru Tuzle tada se nalazila 18. hrvatska brigada (vidi dok. br. 96).

¹¹ » Gradačac je 16. januara 1945 (osim kasarne, koja je zauzeta 19. januara) zauzela 9. srpska brigada 23. NOU divizije. Međutim, zbog novonastale situacije, Gradačac je 23. januara napušten bez borbe. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 23. NOU divizije od 4. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—2, k. 1069).

**NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 14. JANUARA
1945. ŠTABU 38. DIVIZIJE DA ZATVORI PRAVAC DOBOJ —
TUZLA NA LIJEVOJ OBALI SPREČE¹**

ŠTAB E 1.

O. broj: 5/45.
14. januara 1945. g.
17 časova.

ŠTABU S 1.

U toku današnjeg dana naše jedinice u daljnjem gonjenju izbile su na liniju: Begluk (3 km. južno od Brčkog) — Donja Brka — Ulović.²

Na sektoru Vlasenica — Sokolac vode se i dalje borbe.¹ U vezi sa zadatkom koga je pred nas postavio C1.⁴ naređujemo:

1. S 1. odmah će uputiti jednu brigadu na prostoriju Kakmuž — Petrovo Selo — Porječina — Krtova — Turija sa zadatkom potpunog zatvaranja pravca Doboj — Tuzla levom obalom Spreče.⁵ Kontrolisati također i pravac dolinom rijeke Turije. Na ovom sektoru sada se nalazi jedinica K 1. koju odmah smijeniti."

Drugu brigadu zadržati na prostoriji Tuzle i to jedan bataljon u Tuzli kao garnizonsku posadu radi obezbeđenja grada, jedan bataljon na sektoru Zvornika po dosadašnjem zadatku, i dva bataljona na sektoru Simin Han — Požarnica — Medaš sa zadatkom preduzimanja potjera za četničkim bandama na Majevidi i osiguravanja komunikacije Zvornik — Tuzla.⁷

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/2—5, k. 1258.

² Na tom prostoru su tada dejstvovalе jedinice 17. NOU divizije (vidi dok. br. 69).

» Riječ je o jedinicama 27. NOU divizije (vidi dok. br. 71).

⁴ Opširnije o naređenju Štaba 2. armije NOVJ vidi dok. br. 64.

⁵ Taj zadatak je dobila 21. istočnobosanska NOU brigada (vidi dok. br. 96 i 118).

" i ⁹ Na tom sektoru se tada nalazila 7. brigada 23. NOU divizije. O njenoj smjeni, kao i o rasporedu i dejstvima jedinica pomenute divizije vidi dok. br. 70.

⁷ O rasporedu i dejstvu ostalih brigada te divizije vidi dok. br. 66.

2. Tuzlanski partizanski odred: sa tri bataljona staviće se pod komandu brigade S 1. sa zadatkom navedenim u tački 1. ovog naređenja. Sa jednim bataljonom ostaje na sektoru Zivinice — Đurđevik sa zadatkom osiguravanja transporta drveta iz Đurđevika za Tuzlu i opravke druma Tuzla — Kladanj.⁸

Opšte napomene:

a.) Jedinice K 1. nalaziće se na sektoru sjeverno od rijeke Spreče sa zadatkom sigurnog zatvaranja pravca Doboj — Gračanica — Tuzla desnom obalom rijeke Spreče, i širiće se na sjever do linije Gradačac — Posavina.⁹ Sa ovim jedinicama održavati tješnu vezu i po potrebi sadejstvovati na pravcu Tuzla — Doboj.¹⁰

b.) Jedinica S 1. na sektoru Kladanj — Olovo ostaje i dalje po dosadašnjem zadatku.¹¹

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
pukovnik:
B.¹² Đuričić

Komandant:
pukovnik:
Kosorić Pero

M. P.

Štabu S 1.
Štabu Tuzlanskog NOP odreda.

⁸ O tome vidi dok. br. 146.

¹⁰ Riječi »na pravcu Tuzla — Doboj« su dopisane mastilom.

» Vidi dok. br. 58.

¹¹ Blažo

**NAREĐENJE ŠTABA 38. NOU DIVIZIJE OD 14. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA RASPORED
I DEJSTVO U SJEVERNOM DIJELU ISTOČNE BOSNE¹**

STAB S 1
Broj:
14. I. 1945.

ŠTABOVIMA S 2, S 3, S 4

Situacija: U toku današnjeg dana naše jedinice u daljem gonjenju neprijatelja izbile su na liniju Begluk (3 km južno od Brčkog) — Donja Brka — Ulovići.² Na sektoru Vlasenica — Sokolac borbe se i dalje vode.³ U vezi sa zadatkom kojega smo dobili od E 1,⁴ raspored naših jedinica biće sledeći:

S 4 izvršiće odmah pokret na prostorijsku Puračić — [Bos.] Petrovo Selo, gdje će preuzeti komandu nad tri bataljona Tuzlanskog odreda i izvršiti sledeći raspored: Kakmuž — Pretrovo Selo — Porječina — Krtova — Turija. Raspored će izvršiti tako da se čvrsto zatvori pravac Doboj — Tuzla lijevom obalom Spreče. Kontrolisati također i pravac dolinom rijeke Turije. Brigada treba da zauzme sektor Porječina — Kakmuž, a Tuzlanski odred da se postavi na prostorijski Krtova — Turija. Štab brigade povezaće se odmah telefonski sa štabom divizije. Na ovome sektoru nalaze se jedinice K 1, koje treba smjeniti. Jedinice K 1 postaviće se na sektoru sjeverno od r. Spreče sa zadatkom sigurnog zatvaranja pravca Doboj — Gračanica — Tuzla desnom obalom r. Spreče, i širiće se na sjever do linije Gradačac — Posavina.⁵ Sa ovim jedinicama treba održavati tjesnu vezu i *sadejstvovati* na pravcu Tuzla — Doboj.

S 4 ima zadatak da čvrsto zatvori pravac Doboj — Tuzla i da zajednički sa Tuzlanskim odredom ofanzivno djeluje prema Ozrenu u cilju razbijanja četnika i zelenog kadra i nabavke oružja.®

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—5, k. 1258.

² Riječ je o jedinicama 17. NOU divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 69.

³ O tome vidi dok. br. 71 i 94.

⁴ Vidi dok. br. 65.

⁵ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 23. NOU divizije vidi dok. br. 70 i 81.

⁶ i ⁷ Opširnije o tome vidi dok. br. 118.

S 3 postaviće se odmah sa jednim bataljonom u Tuzli kao garnizon posada radi obezbeđenja grada, 1 bataljon na sektoru Zvornika po dosadašnjem zadatku, dva bataljona na sektoru Simin Han — Požarnica — Međaš sa zadatkom preduzimanje potjera za četničkim bandama na Majevidi i osiguravanja komunikacije Zvornik — Tuzla.⁷ Bataljon koji se smješta u Tuzli davaće obezbjeđenje na Ilinčici, a o smještaju će obavijestiti štab divizije. Štab S 3 telefonski će se povezati sa štabom SI.

S 2 ostaje i dalje na sektoru Stupari — Kladanj — Olovo sa istim zadatkom.⁸

Opšte napomene: Štab S 2 uputiće 16. o. m.j. jednog bataljonskog partijskog ili političkog rukovodioca, koji najbolje odgovara dužnosti brigadnog partijskog ili političkog rukovodioca. Štab S 3 uputiće druga Klišmanića, brigadnog rukovodioca SKOJ-a, i još jednog rukovodioca koji odgovara dužnosti bataljonskog partijskog ili političkog rukovodioca. Sva tri druga uputićete sa detaljnim podacima i preciznim karakteristikama, a naročito naglasiti kakvoj dužnosti najviše odgovara. Ovi drugovi biće upućeni štabu XIV Korpusa.

Sve jedinice će razviti živ politički rad na terenu, a naročito organizaciju jedinstvenog NO fronta morate shvatiti kao nužnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Milutin⁹

Načelnik
major,
Cerić¹⁰

⁸ Bliže o rasporedu i dejstvu 17. majevidske NOU brigade vidi dok. br. 56.

⁹ Pejanović
¹⁰ Salem

BROJNO STANJE
jedinica III korpusa N.O.V. Jugoslavije na dan 15-1-1945 g.²

JEDINICA	Ljudstva			O r u d e i o r u ž j e																	M u n i c i j a																	
	drugova	drugarica	S v e g a	topova 75 m/m	p. t. topova 47 m/m »Breda«	bacača teških 81 m/m	bacača lakih 47 m/m	bacača ručnih	mitraljeza teških 7,9 m/m	mitraljeza lakih 7,9 m/m	p. mitraljeza			strojnica			pušaka				ručnih bombi	za top 75 m/m	za p. t. top	za bacač teški	za bacač laki	za bacač ručni	za puške, mitraljeze i p. mitraljeze			za strojnice								
											jugoslavenskih 7,9 m/m	engleskih 7,61 m/m	talijanskih 6,5 m/m	njemačkih 7,9 m/m	engleskih	ruskih	hrv.-njemačkih	mauser-manliher	engleskih	talijanskih							p. t. pušaka	»Piata«	flakova 22 m/m	revolvera	jugosl.	engl.	talijan.	engleske	ruske	njem.-hrv.	za p. t. puške	
Štab korpusa	Štab korpusa i prateći bat.[aljon]	175	9	184							4	6		2	18	2	6	86	2	9	1	1			4	199					6190	1120	450	4250	190		50	
	Vozarski bataljon	179	7	186								3			6			17	19	18						3	38				610	705	570	960				
	Četa za vezu	111	1	112								1			29	9		22		3							9				820	520	140	4100	1222			
	Auto-četa	28		28											1			6	1							2	5				360	50		120				
	Inžinjerska četa	22		22											5	2	1									2	15				248	80	40	90				
Operativne jedinice	XXVII div.	3468	158	3626		1	11	7	3	3		21	182	9	37	256	121	20	735	121	134	17	17		206	1258		100	29	116		60180	86500	7065	48720	12945	1542	1381
	XXXVIII div.	4204	214	4218 ³		3	11	9		4	4	16	114	10	25	302		5	1100	437	132	37	9	1	223	2535		322	241	180	135	64209	135760	29751	58827	600	135	4417
	Tuzlanski	374	6	380			3	2			1	2	17	1	3	30	5	6	242	5	10	4	1		26	204			71			9906	11400	575	7160	850	700	142
	Srebrenički	257	8	265								1	14		1	15	4		188			4				10	90					2506	3440	2633	445			185
	Majevički	205	15	220			1	1				3	3		1	15	1	4	130	15	35				16	83		7	8			5592	4384	1337	806	50		
	Posavsko-Trebavski	165	5	170			1					1	5			20			144							5	100					3000	3000		700			78
	Kladanjski	89	1	90					1			3	5		1	6	7	3	60							10	55					1220	800		3800	670	400	
	Birčanski	90	1 ⁴	100									4	3		38	3	1	44	7	15					5	83					980	400	240	770	920	200	
Jedinice narodne odbrane	338	2	340				1				5	26	2	4	51	20	4	216	15	5		1			30	542					9530	9840	610	6600	1060			
Vojna oblast III korpusa	74	5	79									2			8				3	32					4	20					1000	1300	20	1000				
Tuzlansko područje	485	24	509												35	5		146	84	71					27	107					3140	851	11795	4434	390			
Trebavsko područje	87	4	91								1	1			8			10	42	15					5	10					250	4705	230	2500	90			
Birčansko područje	352	7	359								4	13			20	15		138	30	58					22	45					5300	3374	1130	2250	1162			
Romanijsko područje	125	1	126								2	11			21	12		71		21					11	80					1600	3350	750	2200	1320			
[Ukupno]	10837 ⁵	468	11305		4	27	19	4	8	5	63	407	25	74	874 ⁶	206	50	3355	781	558	63	29	1	611	5478		422	348	304	135	176641	271579	57336	149732	21469	2977	6253	

BROJNOG STANJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA JEDINICA 3. KORPUSA NOVJ OD 15. JANUARA 1945. GODINE¹

BROJNO STANJE
jedinica III korpusa N.O.V. Jugoslavije na dan 15-1-1945 g.²

				M u n i c i j a												Telefona			Eksploziva					Konja		Radio stanica				Kamiona		Motorcikla			Stočnih vozila			Primjedba											
				za puške, mitraljeze i p. mitraljeze						za strojnice																																							
»Piata«	flakova 22 m/m	revolvera	ručnih bombi	za top 75 m/m	za p. t. top	za bacač teški	za bacač laki	za bacač ručni	jugosl.	engl.	talijan.	engleske	ruske	njem.-hrv.	za p. t. puške	za »Piate«	za flakove	za revolvare	poljskih centrala	poljskih telefona	kabla km.	Nagaznih mina	dinamita	korde m.	gabl. mašina	kapslji komada	jahaćih	tovarnih	radio-stanica	akumulatora	motora	ručnih dinamama	tenkova	teretnih	putničkih	»Anfibijaj«	bez prikolice		sa prikolicom	bicikla									
1	1	4	199						6190	1120	450	4250	190		50	20	500		4								2	13																					
		3	38						610	705	570	960					24																																
		9							820	520	140	4100	1222				138		2	9	3						22	35	4	8	1																		
		2	5						360	50		120					40																	2	3	2	3	7								Teretni kamioni: klockneri mercedes putnički razne marke			
		2	15						248	80	40	90					38																																
7	17	206	1258		100	29	116		60180	86500	7065	48720	12945	1542	1381	39	1257	4	15	13		30	112	1	130	74	354	7	2	2																	Sastav: XVI, XIX i XX brigada		
7	9	1	223	2535	322	241	180	135	64209	135760	29751	58827	600	135	4417	257	1100	2210	1	12	14		138	660	1	620	97	440	7	9	1																Sastav: XVII, XVIII i XXI brigada		
4	1	26	204			71			9906	11400	575	7160	850	700	142		291		2	6	96	30	25		23	9	31	1																					
4		10	90						2506	3440	2633	445			185		49										4	20																					
		16	83			7	8		5592	4384	1337	806	50														3	6																					
		5	100						3000	3000		700			78		100										4	10																					
		10	55						1220	800		3800	670	400			58										2	9																					
		5	83						980	400	240	770	920	200			35		1	7							2	8																					
	1	30	542						9530	9840	610	6600	1060		20													1	6	1																			
		4	20						1000	1300	20	1000					180		7						47	6	13	1	4						2	6		6	1									1 autobus, teretni kamioni: vomag ševrolet Putnički: razne marke	
		27	107						3140	851	11795	4434	390				1005										3	10																					
		5	10						250	4705	230	2500	90				50										1	2																					
		22	45						5300	3374	1130	2250	1162				167										3	19																					
		11	80						1600	3350	750	2200	1320				85										3	8																					
3	29	1	611	5478		422	348	304	135	176641	271579	57336	149732	21469	2977	6253	336	1100	61277	7	50	43	96	198	797	2	820	235	1003	21	29	5																	

Načelnik Štaba
p. pukovnik
R. Petovar

Komandant,
pukovnik
Kosorić Pero

JEDINICA	Ljudstva			Oruđe i oružje																	Municija																		
	drugova	drugarica	Svega	topova 75 m/m	p. t. topova 47 m/m »Breda«	bacača teških 81 m/m	bacača lakih 47 m/m	bacača ručnih	mitraljeza teških 7,9 m/m	mitraljeza lakih 7,9 m/m	p. mitraljeza				strojnica			pušaka			p. t. pušaka	»Piata«	flakova 22 m/m	revolvera	ručnih bombi	za top 75 m/m	za p. t. top	za bacač teški	za bacač laki ¹	za bacač ručni	za puške, mitraljeze i p. mitraljeze			za strojnice					
											jugoslavenskih 7,9 m/m	engleskih 7,61 m/m	talijanskih 6,5 m/m	njemačkih 7,9 m/m	engleskih	ruskih	hrv.-njemačkih	mauser-manliher	engleskih	talijanskih											jugosl.	engl.	talijan.	engleske	ruske	njem.-hrv.			
																																					za puške	za mitraljeze	za strojnice
Štab korpusa	175	9	184							4	6	2	18	2	6	86	2	9	1	1			4	199									6190	1120	450	4250	190		
Vozarski bataljon	179	7	186								3		6			17	19	18						3	38								610	705	570	960			
Četa za vezu	111	1	112								1		29	9		22		3							9								820	520	140	4100	1222		
Auto-četa	28		28										1			6	1							2	5								360	50		120			
Inžinjerska četa	22		22										5	2	1									2	15								248	80	40	90			
XXVII div.	3468	158	3626		1	11	7	3	3		21	182	9	37	256	121	20	735	121	134	17	17		206	1258		100	29	116			60180	86500	7065	48720	12945	1542	138	
XXXVIII div.	4204	214	4218 ³		3	11	9		4	4	16	114	10	25	302		5	1100	437	132	37	9	1	223	2535		322	241	180	135	64209	135760	29751	58827	600	135	441		
Tuzlanski	374	6	380			3	2			1	2	17	1	3	30	5	6	242	5	10	4	1		26	204			71			9906	11400	575	7160	850	700	14		
Srebrenički	257	8	265								1	14		1	15	4		188			4			10	90						2506	3440	2633	445			18		
Majevički	205	15	220			1	1				3	3		1	15	1	4	130	15	35				16	83			7	8		5592	4384	1337	806	50				
Posavsko-Trebavski	165	5	170			1					1	5			20			144						5	100						3000	3000		700			7		
Kladanjski	89	1	90					1			3	5		1	6	7	3	60						10	55						1220	800		3800	670	400			
Birčanski	90	1 ⁴	100									4	3		38	3	1	44	7	15				5	83						980	400	240	770	920	200			
Jedinice narodne odbrane	338	2	340				1				5	26	2	4	51	20	4	216	15	5		1		30	542						9530	9840	610	6600	1060				
Vojna oblast III korpusa	74	5	79									2			8				3	32				4	20						1000	1300	20	1000					
Tuzlansko područje	485	24	509												35	5		146	84	71				27	107						3140	851	11795	4434	390				
Trebavsko područje	87	4	91								1	1			8			10	42	15				5	10						250	4705	230	2500	90				
Birčansko područje	352	7	359								4	13			20	15		138	30	58				22	45						5300	3374	1130	2250	1162				
Romanijsko područje	125	1	126								2	11			21	12		71		21				11	80						1600	3350	750	2200	1320				
[Ukupno]	10837 ⁵	468	11305		4	27	19	4	8	5	63	407	25	74	874 ⁶	206	50	3355	781	558	63	29	1	611	5478		422	348	304	135	176641	271579	57336	149732	21469	2977	6253		

Politički komesar
pukovnik
B. Đuričić

Načelnik Štaba
p. pukovnik
R. Petovar

¹ Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 53/2—2/1, k. 25/A.

* Brojno stanje je dostavljeno Vrhovnom štabu NOV i POJ. O tome vidi sprovedni akt Štaba 3. korpusa od 20. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 53/1—2/1, k. 25/A).

² Zbir pogrešan; treba. 4418.

³ Prema brojnom stanju ljudstva jedinica 3. korpusa od istog datuma (vidi Arhiv VII, reg. br. 6—2, k. 409) u tom odredu je bilo 10 drugarica.

^{5,6,7} Ukupan zbir je pogrešan; treba: 10828, 884 i 6227.

**NAREĐENJE ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 15. JANUARA
1945. ŠTABU 25. DIVIZIJE ZA IZVOĐENJE FORTIFIKACIJ-
SKIH RADOVA U BORBI I ORGANIZACIJI SLUŽBE VEZE¹**

ŠTAB
XIV KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE
Operativni otsek
Op. br. 30
15 januara 1945 g.

ŠTABU 25 DIVIZIJE²

Narastom i razvojem naše vojske, oslobađanjem i temeljnim čišćenjem teritorije, frontalnim nastupanjem i postavljanjem prema neprijatelju, naoružanjem modernim ratnim sredstvima, planskim davanjem pravaca i sektora pojedinim jedinicama i objedinjavanjem komandovanja nad više sadejstvjućih jedinica i grupa, a dodirom i oslonom na snage savezničkih vojsaka, ukazala se je bitna potreba za promenom naše ranije — partizanske taktike ratovanja, na jednu novu i savremenu taktiku.

Naša ranija partizanska taktika, koja se sastojala skoro najviše iz brzih i elastičnih pokreta, iznenađenja i udara — manevara, koristeći u većini slučajeva noćne jače udare na neprijatelja i oslon na planinsko i brdovito zemljište. Jedinice su bile sa manjim i lakim naoružanjem, neopterećene glomaznim materijalom, već lake i pokretljive, pa je zbog toga sve to i bilo moguće, sa čime se najviše i nadoknađivala oskudica u savremenim ratnim sredstvima. Veza nije bila redovna, a nije ni mogla biti, jer su jedinice bile više rasturene i na većim udaljenjima probijajući se mnogo daleko u pozadinu neprijatelja, same su se morale više puta snalaziti i izvoditi operacije, postavljajući sebi zadatke na osnovi direktiva i opšte linije borbe.

Procesom Narodno-oslobodilačke borbe, u kojemu je naša vojska izdržala nadčovečanske napore sprovodeći herojsku borbu pod teškim okolnostima sa mnogo nadmoćnijim i tehnički savršeno opremljenim neprijateljem, došli smo do ovako jake, moćne i opremljene vojske.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1, k. 632.

* Naređenje je dostavljeno i ostalim divizijama.

Između ostaloga naša nova taktika nam nalaže, da voj-
sku znamo pametno, vešto i korisno upotrebljavati i moderno
naoružanje sa kojim danas raspolažemo do maksimuma isko-
rišćavati. U tome smislu trebamo i moramo koristiti u potpu-
nosti sva sredstva koja nas u tome mogu pomoći. Ovde ćemo
se u glavnom dotaći dva važna činioca, koji će svojom pravil-
nom i potpunom primenom u mnogome pomoći i omogućiti
uspešno sprovođenje i primenu nove taktike u našoj vojsci.

1. — Fortifikacija — poljsko utvrđivanje. Ovde u prvom
redu dolazi korišćenje i veštačko uređivanje zemljišta, njego-
vih objekata i predmeta za borbu. Ulogu korišćenja zemljišta,
kolika je ona, mi znamo i iz partizanskog ratovanja, premda
smo mi tada koristili najviše njegova prirodna preimućstva,
ipak smo imali velike koristi od toga. Danas mi pored tih pri-
rodnih preimućstava (prirodnih zaklona i pogodnih predela),
moramo veštački iskorišćavati zemljište primenom fortifika-
cijskih radova. Karakterom sadašnje borbe, naše jedinice mo-
raju odmah da se upoznaju bar sa osnovnim znanjima za polj-
ske fortifikacije — zemljišnog utvrđivanja — i da je odmah ot-
počnu primenjivati i koristiti što više. Dakle, treba odmah pri-
stupiti kod svih naših jedinica u borbi izradi zaklona za ljud-
stvo i oruđa, iz kojih će se moći bolje dejstvovati, a koji će pru-
žiti bolju i sigurniju zaštitu od dejstva neprijateljske vatre.
Primenjivati i izvoditi i sve ostale radove poljske fortifikacije
u granicama mogućnosti, koji će se postaviti kao prepreka u
cilju kočenja, umanjivanja i lomljenja neprijateljskog dejstva
na svoje jedinice.

Primenom fortifikacije u borbi pojačava se kapacitet ja-
čine svojih snaga, daje se bolje dejstvo i strelaca i oružja i
omogućava zaštita sopstvene žive snage, a sa time svakako i
uspešnije izvršavanje samih zadataka i veliko olakšavanje u
rušenju i uništavanju neprijatelja.

Velike koristi od primene fortifikacije u borbi mogu se
uglavnom videti iz ovih nekoliko primera:

a) — Ona daje jedinicama dobre zaklone od neprijatelj-
ske vatre, sa čime se umanjuju sopstveni gubici i podiže mo-
ral jedinice.

b) — Zaklanjajući svoje snage od neprijateljske vatre,
omogućava im jače, preciznije i sigurnije vatreno dejstvo na
neprijatelja.

c) — Pojačava kapacitet i jačinu jedinica u borbi (i u
napadu i u odbrani), sa čime se omogućava uspešna borba i
sa mnogo nadmoćnijim neprijateljem.

d) — U napadu čuva živu snagu od suvišnih gubitaka,
koje bi bez toga neprijatelj naneo svojim vatrenim dejstvom,

omogućava sebi bolje vatreno dejstvo i pod njim brže i lakše napredovanje ka neprijatelju, omogućava planom predviđeni manevar za glavno izvršenje zadatka, t.j. udar na najvažnijim mestima, dolazi se sa jačom snagom i manjim neprijateljskim otporom.

e) — U odbrani sa dobrom primenom fortifikacije lomi se snaga napadača, a svoja čuva i čvrste, tako da može postati jača i izvršiti protivnapad u cilju potpunog lomljenja neprijatelja.

ž) — U raznim slučajevima primena fortifikacije u borbi omogućava i obezbeđuje svojim snagama lako i sigurno manevrovanje i uštedu žive snage, tako da se na glavnom mestu sudara mogu izvesti i imati u rešavajućem momentu jače snage od neprijatelja, a to je u cilju povoljnijeg izvršenja postavljenog zadatka.

Glavni elementi za primenu fortifikacije u borbi jesu: ljudstvo, zemljište, alat, materijal i vreme. Za izvršenje radova po fortifikaciji ljudstvo su same jedinice, zakloni se prave na najgopodnijim mestima na zemljištu s obzirom na plan borbe, koristeći svaki prirodni ili postojeći objekat na njemu. Vreme je brzo i odlučno pristupanje utvrđivanju, za materijal se koristi sve što se može brzo pronaći i upotrebiti. Dakle, nedostaje nam samo alat u potrebnoj meri.

Prema iznetom svi štabovi i jedinice imaju odmah i najozbiljnije pristupiti pronalaženju i prikupljanju pionirskog alata, tako da se za što kraće vreme bar polovina boraca snabde sa istim. Veliki pionirski alat takođe pronalaziti i prikupljati, a koji se može nositi u inžinjerskim jedinicama, u komorama ostalih jedinica ili za to odrediti potrebno ljudstvo.

Od sada pa u buduće u svim borbama sve naše jedinice imaju obavezno pristupati primeni poljske fortifikacije, u čemu se imaju najviše založiti štabovi i starešine oko ukazivanja koristi ove primene i samog načina sprovođenja radova, što u svim zapovestima i naređenjima za operacije i zadatke ozbiljno podvlačiti i ukazivati s pozivom na veliku odgovornost u slučaju nepravilnog shvatanja i nerazumevanja ove tako nužne potrebe. Bez utvrđivanja nema uporne borbe, nema iskorišćenja svoje snage u dovoljnoj meri, — nema uspeha.³

2. — **Služba veze** do sada nije pravilno niti potpuno funkcionisala, nešto iz nedostatka sredstava, a više iz nedovoljnog razumevanja velikih potreba i neocenjive koristi same službe veze u operacijama. Treba jedared za svagda shvatiti i znati, da bez dobre organizacije službe veze i njezinog potpunog sprovođenja u operacijama nema i ne može biti pravilnog i us-

³ Posljednja rečenica je dopisana mastilom.

pešnog komandovanja niti izvršenja zadataka. Telefonsku službu štabovi divizija i brigada trebaju razviti u potpunosti i održavati je stalno. Telefonskim povezivanjem štabova sa svojim jedinicama pa i najistaknutijim u operacijama omogućava se uspešno komandovanje i uticaj starešina, što je od velikog značaja ne samo u materijalnom već i u moralnom pogledu. Ono omogućava starešinama ne samo praćenje razvoja operacija, već da momentalno utiču i posreduju na najpotrebnijim tačkama, što je u većini slučajeva od presudnog značaja. Za vreme operacija štabovi i starešine mogu znati tačan i momentalan razvoj istih jedino putem sigurne veze, uglavnom preko telefonske službe, jer sva ostala sredstva za vezu, iako su korisna, nemaju mogućnost brzog javljanja i neposrednog potpunog obaveštavanja, kao što to ima telefonska služba. Iz ovoga proizilazi, da svi štabovi i starešine moraju povesti najozbiljnije računa o prikupljanju, čuvanju i upotrebi telefonskog materijala i organizaciji službe veze uopšte. Radio-telegrafsku službu takođe koristiti do maksimuma i preko iste vršiti redovna obaveštavanja i davati naređenja. Radu na ovoj službi pokloniti veliku pažnju naročito u izboru i kontroli stručnog osoblja na stanicama, a tako isto i na šiframa. Štabovi i starešine moraju biti svesne ne samo velike odgovornosti u slučaju otkrivanja šifre ili nepravilnog rada na stanicama, nego i posledica koje nastupaju posle takvih slučajeva po same interese naše borbe.

U nedostatku ili nemogućnosti uspostavljanja telefonske veze u operacijama, onda tek pristupiti upotrebi ostalih sredstava za vezu kao signalizacije, kurira, releja itd., što ni u kom slučaju ne treba značiti, da se ova ostala sredstva za vezu zapostavljaju i da im se ne pridaje važnost, već naprotiv treba nastojati za što boljim razvitkom službe veze i osposobljavanjem iste pomoću svih sredstava.

Sa dosadašnjim sistemom veza ratovali smo po bataljonima ili čak četama. Bez dobre veze nećemo koračati ni koraka napred, a ni jedan solidniji front nećemo uspeti da slomimo.⁴

U zapovestima i naređenjima za operacije i zadatke regulisati uvek službu veze, potpuno je organizovati i sprovoditi. Starešine koje ne poklanjaju veliku pažnju službi veze, uzimati strogo na odgovornost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, pukovnik

Đuro Lončarević M. P.

Komandant, pukovnik,

Rad. T. Jovanović

¹ Taj odjeljak je dopisan mastilom.

**IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 17. DIVIZIJE
O DEJSTVIMA NA SEKTORU BIJELJINA — BRČKO — CELIĆ
DOSTAVLJEN ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ 15. JANUARA
1945. GODINE¹**

ŠTAB A 1

Str. pov. op. br. 35
15. januar 1945. god.
u _____ čas.

ŠTABU C 1

U vezi Vašeg naređenja dostavljamo Vam izvod iz operacijskog dnevnika za period vremena od 1. do 15. o. m.

I. SITUACIJA

Na sektoru Bijeljina — Brčko — Celić neprijatelj, posle napuštanja komunikacije Zvornik — Janja, zadržao se u jačini od 10.000 ljudi, Nemaca,² belogardejaca,³ četnika⁴ i zelenokadrovaca:⁵ na prostoriji Celić — Pukiš — Brčko oko 2.000 ljudi, u samom Brčkom oko 6.000 ljudi i u Bijeljini i Brezovom Polju oko 2.000 ljudi. Na ovom sektoru neprijatelj ima (Bijeljina) 4—6 topova sa 2 tenka i nešto motorizacije (oko 40 kamiona). U Čeliću i Pukišu 2—4 topa sa 2—3 tenka.

Jedna mala grupa četnika na prostoriji Tobuta — Priboja i Lopara.

Neprijatelj na sektoru Bijeljina — Brčko — Celić u aktivnoj odbrani, povremeno vrši ispade iz Bijeljine i Celića. Komunikaciju Bijeljina — Brezovo Polje — Brčko osigurava sa

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—11, k. 272/A.

² Na pomenutom sektoru tada su dejstvovalе jedinice 7. SS divizije »Princ Eugen« i Pukovska grupa »Skenderbeg«. Vidi dok. br. 21, 25 (objašnjenje br. 3) i 155.

³ Odnosi se na dijelove bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa. Vidi »Veliki pokreti povlačenja na Jugoistoku«, skica 22—24 (Arhiv VII, reg. br. 12/1, k. 2) i dok. br. 12 u ovoj knjizi.

⁴ Na tom sektoru tada su se nalazili četnici Majevičkog četničkog korpusa. Vidi naređenje Semberijske četničke brigade od 6. januara 1945. i dnevnik 2. grupe četničkih brigada Majevičkog korpusa (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11510 i 11574). O tome vidi i dok. br. 20.

⁵ Riječ je o 3. gorskom zdrugu (»bosanski planinci«). Međutim, na pomenutom sektoru tada su se nalazile i jedinice 12. ustaškog zdruga. Vidi dok. br. 15 (objašnjenje br. 5 i 6) i 155.

posadama u Bijeljini, Vršanima i Brezovom Polju, a komunikaciju Čelić — Pukiš — Brčko sa posadama u Čeliču, Pukišu i Potočarima.

U neposrednoj blizini nemačkih uporišta grupisali su se četnici i u zajednici sa Nemcima vrše ispade prema našim jedinicama.

II. ZADATAK DIVIZIJE I PLAN RADA

Divizija je dobila zadatak da ispita neprijateljske snage u Bijeljini, Čeliču i Pukišu, i ako bude povoljan odnos snaga da pristupi likvidaciji Bijeljine i Čelića.

U vezi dobivenog zadatka Štab divizije stvorio je plan i izdao zapovest Štabu XXVIII divizije⁶ i brigadama XVII divizije. XXVIII divizija dobila je zadatak izviđanje i vršenje pritiska prema Bijeljini, a u isto vreme osiguranje mostobrana na Kurijačici.⁷ VI proleterska brigada na sređivanju jedinica sa zadatkom zatvaranja pravca od Priboja, Lopara i Teočaka. II krajiška brigada dobila je zadatak zatvaranja pravca od Čelića i Pukiša i vršenje pritiska na pomenute garnizone. XV majevička brigada dobila je zadatak izviđanja i vršenja pritiska na komunikaciju Brezovo Polje — Brčko i Pukiš — Brčko.

U tu svrhu XXVIII divizija posela je prostoriju, a u smislu dobivenog zadatka, i to s. Glavičor (k. 101) — Kojčinovac — Glogovac (k. 110) — k. 126 — Jabanuša (k. 134) — Suho Polje — Zagoni — Čengiće.

VI proleterska brigada prema zadatku smestila se na prostoriji: Maleševci (k. 562) — Begutovo Selo — Ravni Gaj — Trešnik — Ugljevik.

II krajiška brigada prema zadatku smestila se na prostoriji: sa dva bataljona Brusnica — Vakuf — Mačkovac; zadatak ovih bataljona držanje pomenute prostorije i izviđanje prema Lešnici i Čeliču. Sa tri bataljona na prostoriji s. Mirosavci — Brda — Smiljevac — Babetino Brdo — Koraj.

XV majevička brigada prema zadatku posela je prostoriju: Srednji Magnojević — Gornja Bukovica — Piperci — Mrtvica.

Artileriska brigada u Lipničkom Šoru na desnoj obali Drine sa divizionima raspoređena na prostoriji Lipnički Šor

⁶ Ta divizija je privremeno stavljena pod komandu Štaba 17. NOU divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 36.

⁷ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 28. NOU divizije vidi dok. br. 72.

— Kozjak — Ladenci — Badovinci sa zadatkom kontrolisanja komunikacije Kozluk — Branjevo — Janja.⁸

Inženjerski bataljon u Badovincima sa zadatkom osiguranja prelaza preko Drine i održavanja veze sa Štabom Južne grupe.

Neborački delovi i divizijska bolnica u s. Badovincima.

III. OPIS OPERACIJA

1-1-1945

XXVIII divizija na gore pomenutoj prostoriji vršila je izvidanje sa manjim odeljenjem prema Bijeljini.

VI proleTERSka brigada provela dan u sređivanju jedinica i izvidanju prema Priboju i Loparama.

II krajiška brigada sa dva bataljona oko 1.30 časova izbila je na prostoriju Brusnica — Mačkovac — Vakuf; neprijatelja na pomenutoj prostoriji nije bilo, bataljoni su ostali na odmoru na istoj prostoriji izviđajući u pravcu Lešnice i Čelića.

Bataljoni na prostoriji istočno od Čelića i Pukiša vršili su izvidanje sa manjim odeljenjima prema Pukišu i Čeliću.

XV majevička brigada sa tri bataljona u 24.000 časa izvršila napad u tri pravca (kolone), sa jednom kolonom u pravcu Donje Bukovice — Buzekare, drugom kolonom u pravcu Popovog Polja — Brezovog Polja i trećom kolonom u pravcu s. Ražljeva. Bataljoni su uspeli potisnuti manje neprijateljske delove sa linije: Popovo Polje — Grbeta — Slijepčevići i dostigli su do linije: Buzekara — Pravoslavno Brezovo Polje, gde su naišli na jak neprijateljski otpor koga nisu mogli savladati i sa nastupom dana povukli su se na polazni položaj.

Neprijateljski gubici usled noći nisu se mogli tačno ustanoviti, nađena dva mrtva četnika, ranjene uspeo je neprijatelj odneti.

Sopstveni gubici: 4 mrtva, 7 ranjenih.

Gubici u materijalu: izgubljena jedna ruska strojnica.

Zaplenjeno: dve puške i 300 metaka.

2-1-1945

Situacija je bez naročitih promena.

XXVIII divizija. Neprijatelj u 8.00 časova krenuo je iz Bijeljine u tri pravca i to: jednom kolonom cestom za Hase,

⁸ Riječ je o I. artiljerijskoj brigadi. Prema njenom izvještaju od 15. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 20—8, k. 994) ona se od 1. do 15. januara nalazila na desnoj obali rijeke Drine, na sektoru Purevina — Loznica — D. Borina, i za to vrijeme nije vodila borbu.

⁹ Južna operativna grupa se od 1. januara 1945. naziva: 2. armija NOVJ.

drugom kolonom železničkom prugom prema Puharama Pučilama i trećom kolonom seoskim putem preko s. Amajlija sa Duge Brazde. Svaka kolona jačine oko 300 ljudi pešaka.

Do borbe je došlo sa kolonom koja je kretala prema Puharama Pučilama i sa kolonom koja se kretala prema Dugoj Brazdi. Posle dvočasovne borbe neprijatelj potučen i proteran prema Bijeljini. Sa kolonom koja se kretala prema Hase nije došlo do borbe, jer je ista zaostala kod škole u Hasama, a posle se povratila.

Neprijateljski gubici: 50 mrtvih, 80 ranjenih, zarobljena 3.

Sopstveni gubici: 14 mrtvih, 20 ranjenih.

Zaplenjeno: 3 p.mitraljeza, 1 radiostanica, 10 pušaka i nešto sprema.

VI proleterska brigada na prostoriji od 1 o. m. bez naročitih promena.

II krajiška brigada na prostoriji od 1 o. m. manjim odeljenjima izviđa ispred svog sektora.

XV majevička brigada u 1.00 čas uputila je jedan bataljon sa zadatkom presecanja komunikacije Pukiš — Brčko na delu puta severno od Pukiša. Bataljon je izbio na pomenutu komunikaciju bez borbe i vratio se nazad, ali na povratku naišao na malu grupu četnika u s. Buzekara te je iste razbio i proterao prema Popovom Polju.¹⁰ Ovaj bataljon bio je upućen sa gore pomenutim zadatkom na komunikaciju Čelić — Pukiš u sporazumu između komandanata II krajiške brigade i XV majevičke brigade, jer se pretpostavljalo da će Krajiška brigada napadati te noći Pukiš i Čelić.

Neprijateljski gubici: 2 mrtva.

Sopstveni gubici: 1 ranjen.

Artileriska brigada, Inžinjerski bataljon i divizijska bolnica na prostoriji od 1 o. m.

3-1-1945

Situacija: U Bijeljini 3.000 neprijateljskih vojnika SS divizije (Skenderbeg). Neprijatelj drži i obrazovao je spoljnu odbranu Bijeljine na liniji Puhare Pučile — Patkovača — Golo Brdo — Petrovo Selo¹¹ — Ciglana — Suljin Han. Naoružanje neprijatelja u Bijeljini sastoji se iz 10 topova (većina protivavionskih), jedan tenk srednje tonaže, 30—40 kamiona i nekoliko putničkih automobila.

Neprijatelj je pojačao garnizon u Bijeljini iz Brčkog.

¹⁰ Borba je vođena protiv četnika 2. grupe brigada Majevičkog korpusa. Vidi dnevnik te grupe iz 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11574).

¹¹ Sada: Novo Selo.

Neprijatelj drži komunikaciju Bijeljina — Brezovo Polje — Brčko sa posadama u s. Gornji Dragaljevac, Vršani, Bukvari i Brezovo Polje. U ta četiri neprijateljska uporišta raspoređena su dva bataljona »Princ Eugen« divizije, koji osiguravaju pomenuti put krstareći stalno jakim patrolama duž puta.

Na komunikaciji Čelić — Pukiš — Brčko neprijatelj drži oko 2.000 vojnika raspoređenih u Čeliću, Pukišu i Potočarima. Sastav tih jedinica: belogardejci i ustaše, a ima izvestan broj i Nemaca. — Neprijatelj se utvrdio u uporištima.

Brčko. U Brčkom se nalazi 13. puk »Princ Eugen« divizije i dva bataljona 14. puka¹² iste divizije sa nešto zelenokardovaca i nemačke redovne vojske. Jačina neprijateljskog garnizona u Brčkom oko 6.000 vojnika.

četničke snage. Glavnina četničkih snaga »vojvode Kerovića«¹³ i »kapetana Leke«¹⁴ prebacila se sa prostora Priboj — Lopare — Gornja Tuzla na sektor Trebave i u Posavinu. Svega oko 1.200 četnika podeljeno u 4 brigade nalaze se na sektoru Obarska, slabo naoružani i sastavljeni od nasilno mobilisanih ljudi. Ova grupa se kreće duž komunikacije Bijeljina — Brčko¹⁵ i u zajednici sa Nemcima vrši ispade prema našim položajima.

Dobiveni su podaci da oko 3.000 ustaša se nalaze u Srebrenici,¹⁶ a u Vlasenicu je stiglo oko 1.500 nemačkih vojnika sa jakom motorizacijom.¹⁷

VI proleterska brigada. Raspoređena na prostoriji: s. Maleševci — Begutovo Selo — Trešnik — s. Mezgraja — Nikolići — Ugljevik, na odmoru i na sređivanju jedinica sa zadatkom zatvaranja pravca od Lopara, Priboja, Sniježnice i Teočaka. Kontakta sa neprijateljem nema.

¹² Četrnaesti puk 7. SS divizije je krajem decembra 1944. prebačen u Srem. Opširnije o tome vidi izvještaj 1. bataljona ovog puka za period od 3. septembra do 31. decembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 11) i dok. br. 25 (objašnjenje br. 3) i 155.

¹³ Radivoje Kerović je tada bio komandant 2. grupe četničkih brigada Majevičkog korpusa. Tokom januara 1945. ova grupa je, uglavnom, dejstvovala na prostoru između s. Brezovog Polja, Bijeljine, Priboja i Čelića. Opširnije o tome vidi njen dnevnik iz 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11574).

¹⁴ Stevo Damjanović Leka je tada bio komandant Majevičkog četničkog korpusa. Ovaj korpus je u to vrijeme imao četiri grupe četničkih brigada (vidi dok. br. 20).

¹⁵ Riječ je o 2. grupi četničkih brigada Majevičkog korpusa. Vidi dnevnik te grupe iz 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11574).

¹⁶ Odnosi se na dijelove 1. ustaškog stajaćeg i 18. posadnog zdruge. Vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 13.

¹⁷ i ¹¹ Riječ je o 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi. Vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 10.

II krajiška brigada na prostoriji Brusnica — Vakuf — Mačkovac — Mirosavci — Brda — Smiljevac — Babetino Brdo — Koraj. Sa te prostorije noću između 2. na 3. napadala je Koraj i Celić.¹⁸ Usled slabe veze između jedinica koje su napadale, teškog terena i vidne noći napad nije uspeo.

Neprijatelj je bio jak, oprezan i dobro utvrđen, kako u Čeliću tako i u Pukišu. Borba vođena sve do svanuća kada se bataljoni vraćaju na polazne položaje. Raspored Krajiške brigade nešto je izmenjen s tim da bataljoni sa sektora Brusnica — Vakuf — Mačkovac povučeni su i postavljeni na prostoriju Milino Selo — Zutavka.

Istog dana oko 10 časova neprijatelj (belogardejci) u jačini oko 250 ljudi napao je iz Pukiša bataljon Krajiške brigade na Smiljevcu. Posle dvočasovne borbe neprijatelj je odbačen.

Gubici brigade: 5 mrtvih, 10 ranjenih.

Neprijateljski gubici: 6 mrtvih, više ranjenih.

XV majevička brigada nalazi se na prostoriji: Mrtvice — Piperici — Gornja Bukovica — Srednji Magnojević. Na bataljon u Pipercima oko 9 časova neprijatelj (belogardejci i četnici) u jačini od 450 vojnika napao je sa pravca Pukiša. Ovaj bataljon bio je potisnut od strane neprijatelja prema Babetinom Brdu, gde se prikupio i prešao u protivnapad i povratio izgubljen položaj. Borba je trajala 5 časova.

Sopstveni gubici: 6 mrtvih, 9 ranjenih, 7 nestalih.

Neprijateljski gubici: 6 mrtvih, 18 ranjenih.

Naši gubici u materijalu: 1 mali talijanski bacač, 1 p. mitraljez i postolje od teškog bacača.

XXVIII divizija u toku dana nije vodila borbe.

Artiljerijska brigada noću od 2. na 3. od Južne operativne grupe dobila je zadatak da posedne položaj na prostoriji Donja Borina — Mali Zvornik sa zadatkom da sa tih položaja onemogući svaki prodor neprijatelja ka Zvorniku. Brigada na određeni zadatak.

Inžinjerijski bataljon, divizijska bolnica i delovi intendature u selu Badovincima.

4-1-1945

Situacija: prema podacima koji su dobiveni od Štaba Južne operativne grupe, jača kolona sa motorizacijom probila se u Vlasenicu. U Srebrenici se nalaze 3.000 ustaša. Na sektoru Bijeljina — Brčko situacija je bez naročitih promena sem što je neprijatelj pojačao osiguranje komunikacije Brčko — Celić i saobraćaj je pomenutom komunikacijom nešto življi. Komunikaciju Bijeljina — Brčko neprijatelj drži u svojim rukama.

¹⁸ Vidi dok. br. 12

Pretpostavlja se, s obzirom na prisustvo nemačkih snaga na sektoru Srebrenica — Vlasenica i uporno držanje komunikacije Bijeljina — Brčko, da neprijatelj uz pomoć svojih snaga pokušaće prihvatiti i izvući njegove snage sa juga, u koliko bi se ove kretale pomenutim pravcem.

45. divizija XIV korpusa u vezi ove situacije sa sektora Trnova orijentisana prema jugu.¹⁹

U vezi nastale situacije na celom operativnom području Južne operativne grupe naređeno je izvesno pomeranje jedinica naše divizije. U tu je svrhu izdata zapovest²⁰ Pomeranje jedinica izvršeno je u glavnom u toku idućeg dana. Ovoga dana borbe nije bilo. Vršeno je izviđanje manjim odeljenjima. Neprijatelj je ovoga dana bio slabo aktivan.

5-1-1945

Situacija: bez naročitih promena sem što je u Celić pred veće stiglo oko 40 kamiona iz Brčkog.

Prema zapovesti od 4. o. m. jedinice su zauzele sledeći raspored.

XXVIII divizija je postavljena na liniju: Zagoni — Suho Polje — Modran — Janja sa zadatkom čvrstog zatvaranja pravca (komunikacije) Bijeljina — Koraj koji vodi preko Suhog Polja i zatvaranja pravca Bijeljina — Janja.

VI proleterska brigada postavljena je na prostoriju s. Zabrde kao opšta rezerva diviziji, bez jednog bataljona koji je upućen na desnu obalu Drine radi obezbeđenja artilerije i bolnica.

II krajiška brigada postavljena je na prostoriji Mirošavci — Smiljevac — Mrtvice — Piperici sa zadatkom čvrstog zatvaranja pravca Celić — Koraj i Brezovo Polje — Brčko.

XV majevička brigada postavljena je na prostoriju Gornja Bukovica — Srednji Magnojević — Srednji Dragaljevac — Čadavica sa zadatkom pritiska na komunikaciju Bijeljina — Brčko i kontrole Tuzlanske teste na delu koji vodi iz Bijeljine preko Suljina Hana za Koraj.

Artileriska brigada na prostoriji odnosno položaju Radalj — Zarkovići — Donja Borina — Moštanica²¹ sa zadatkom pomenutim 4. o. m.

Ovoga dana oko 10 časova neprijatelj je iz Bijeljine jednom kolonom jačine 200 ljudi napao položaje XVII brigade XXVIII divizije pravcem Hase — Kovačevići — Lugovi preko Ljeljenče. Neprijatelj je odbijen i povraćen u Bijeljinu.

¹⁹ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 73.

²⁰ Vidi dok. br. 21.

²¹ To mesto nije nađeno na karti 1 : 100 000.

Neprijateljski gubici: 5 mrtvih, jedan zarobljen.

Naši gubici: 1 ranjen.

Oko 10 časova jedna neprijateljska izviđačka grupa pokušala je izvidanje na sektoru II krajiške brigade kod Smiljevca. U kratkoj borbi ista je grupa odbijena i povraćena.

XV majevička brigada pri izbijanju na određenu prostorijsku prema zapovesti od 4. o. m. naišla je na otpor na celom sektoru koji je imala da posedne. Jačina neprijatelja oko 1.200 četnika i belogardejaca. Borba je trajala od 5 časova ujutro do 17 časova. Neprijatelj je proteran i povukao se u pravcu Bijeljine.

Naši gubici: 8 mrtvih, 18 ranjenih.

Neprijateljski gubici: 15 mrtvih, 32 ranjena.

6-1-1945

Situacija: raspored naših jedinica ovog dana do 20 časova ostao je nepromenjen.

Neprijatelj nešto aktivan na sektoru II krajiške brigade. Jačina neprijateljskih posada na sektoru divizije ostala je nepromenjena.

Od štaba Južne operativne grupe divizija je dobila zadatak, da sa svim svojim snagama zatvori pravac Brčko — Tuzla.²²

Štab XVII divizije u 18 časova izdao je zapovest²³ za pomeranje brigada prema novododeljenom zadatku s tim da pomeranje ima da se izvrši 7. o. m. zorom.

II krajiška brigada u toku dana vodila je borbu sa neprijateljom koji je napadao iz Čelića na položaj Mirošavci težeći da ovlada k. 371. Jačina neprijatelja 5—600 belogardejaca sa 4 topa, 2 tenka i 2—3 bacača. Isto tako jedna kolona oko 200 ljudi uspela je da pređe most na r. Gnjici na komunikaciji Čelić Koraj.²⁴ Borba je trajala od 8 časova do 14 časova. Neprijatelj je odbijen i povraćen u Čelić.

Neprijateljski gubici: 18 mrtvih, 27 ranjenih.

Sopstveni gubici: 1 mrtav, 8 ranjenih.

Na sektorima ostalih jedinica divizije borbe nije bilo.

²² Vidi dok. br. 25.

²³ Vidi dok. br. 34.

²⁴ U dnevnom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 13. januara 1945. piše da na visovima južno i zapadno od Čelića partizani pružaju snažan otpor i da su njemački oklopni izviđački dijelovi prodrli u Koraj (vidi Arhiv VII, reg. br. 13/1, k. 46). U tim se izvještajima o nekim događajima govori sa zakašnjenjem od nekoliko dana, pa i više.

7-1-1945

Situacija: neprijatelj ovoga dana nije bio aktivan. Njegova jačina i raspored uglavnom su ostali bez promena. Jedinice naše divizije vršile su pokret na novoodređene položaje i iste su zaposele određene prostorije i to:

XXVIII divizija je dobila zadatak da zatvara pravac Bijeljina — Zvornik ostajući i dalje na istom sektoru na kojem je i bila s tim da izvrši pregrupaciju prema zadatku, a u vezi sa odlaskom XVII divizije sa tog sektora; kao oslonac divizija je imala upotrebiti teren jugozapadno od komunikacije Janja — Obrijež.

VI proleTERSka brigada je stigla na prostoriju Vakuf — Lukići — Tadići — Brđani — Mačkovac. Ovoj je brigadi određen zadatak stalno ugrožavanje sa pomenute prostorije neprijateljske komunikacije Celić — Lopare isturajući izvesne delove na Debelo Brdo.

II krajiška brigada stigla je na prostoriju Pirkovci — Vukosavci — Lopare sa tri bataljona. Sa dva bataljona na prostoru Mirosavci — k. 371 — Kamenita kosa — Žutavka. Ova dva bataljona imaju zadatak sa istočne strane ugrožavati komunikaciju Celić — Lopare i kontrolisati komunikaciju Celić — Koraj. Zadatak prva tri bataljona je sa pomenute prostorije direktno zatvaranje pravca Celić — Lopare u saradnji sa VI brigadom.

XV majevička brigada prema zapovesti imala je da krene na novu prostoriju 8. o. m., a u toku 7. imala je da se prikupi na prostoriji Begutovo Selo — Tobut.

Artiljerijska brigada na istom prostoru sa zadatkom od prethodnog dana.

Inženjerijski bataljon i bolnica u pokretu iz Badovinaca preko Zvornika za Gornju Tuzlu.

8-1-1945

Situacija: bez naročitih promena. Sve jedinice divizije stigle su na određene prostorije prema zapovesti od 6. o. m.

Prema zadatku II armije, pod čijom je komandom XVII divizija, divizija je dobila zadatak da zatvori pravac Brčko — Celić — Tuzla sa težnjom likvidacije neprijatelja u Celiću i Pukišu. U tom cilju ovoga je dana divizija u 15.45 časova izdala zapovest u kojoj se predvidelo pomeranje VI proleTERSke brigade sa njenog dosadanjeg prostora i zadatka. Ista brigada po dolasku XV majevičke brigade na njeno mesto imala je da krene u napad na neprijatelja na liniji Muslimanska Maoča — Zovik — Vražići sa ipiljem ovladavanja tom linijom i stvaranja oslonca za uspešno ugrožavanje komunikacije Brčko — Pukiš i Brčko — Srnice.

Skrenuta je pažnja svima jedinicama divizije na važnost držanja teritorija zapadno od Drine.

Artileriska brigada na prostoriji gore pomenutoj 6. o. m.

Inženjeriski bataljon, divizijska bolnica i intendantura u pokretu za Gornju Tuzlu.

9-1-1945

Situacija: Neprijatelj drži uporišta sa istim snagama. Na sektoru Čelića neprijatelj je organizovao spoljnu odbranu samog mesta i poseo položaje na liniji Ratkovići — Oglavak k. 338) — Beli Kam (k. 409) — Maina — most na reci Gnjici na cesti Čelić — Koraj.

Na sektoru Požarnica — Busija nalazi se oko 3—400 četnika u glavnom domaćih. Manje četničke grupe u Tobutu. U Doboju oko 2.000 Nemaca.²⁵

Na prostoriji Bijela — Gornji Hrgovi — Cerik — Srnice skoncentrisano oko 2.000 ustaša i zelenokadrovaca²⁶ i 400 četnika. Na Trebavi nalazi se trebavski četnički odred jačine oko 1.200 ljudi.²⁷ U rejonu Gračanice oko 1.200 ustaša.²⁸ Jedna četnička grupa u jačini 3.000 ljudi nalazi se na prostoriji Paklenica — Bukovica — Smrdin.²⁹

Neprijatelj koji je stigao u Vlasenicu 1. o. m. izbacio je osiguranje na liniju Bukovi³⁰ — Orlovača — Gradina — Musi. Džemat.³¹ U Han Pijesku nalazi se takođe jedna grupa Nemaca.

VI proleterska brigada do 16 časova izbila je na liniju: Široko Polje — Ledinjci — Grohot — Šipovača — Prosjeka — Pećine. Na ovim položajima jedinice su se dobro utvrdile i povezivale su se sa XV majevičkom brigadom. Pri izbijanju na ovu liniju VI proleterska brigada proterala je sa pomenute linije oko 200 ustaša prema Brčkom.

II krajiška brigada. Neprijatelj u 17 časova napao je liniju Mirosavci — k. 371. Usled neopreznosti bataljona koji je pomenutu liniju držao neprijatelj je uspeo da položaj zaobiđe sa severoistočne strane preko Gajeva i iste izbacio sa položaja. Jačina neprijateljska nepoznata.

²⁵ 0 njima vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 8.

²⁶ Riječ je o ustaško-domobranskim jedinicama 12. hrvatske divizije. Vidi dok. br. 15 (objašnjenje br. 5 i 6) i 155.

²⁷ Riječ je o Trebavskom četničkom korpusu (vidi dok. br. 25).

²⁸ Pored ustaša, u Gračanici se nalazilo Zapovjedništvo 3. gorskog zdruza (»bosanski planinci«) sa izvjesnim dijelom svojih snaga. Vidi dok. br. 15 (objašnjenje br. 6) i 155.

²⁹ Odnosi se na glavninu četničkih snaga iz Srbije koje su se početkom januara 1945. preko te prostorije povlačile ka Trebavi, gdje su stigle 6. januara. Na pl. Ozrenu nalazio se tada i Ozrenski četnički korpus. Opširnije o tome vidi dok. br. 15 i 20.

³⁰ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

XV majevička brigada. U 7 časova neprijatelj (Nemci) u jačini od oko 200 ljudi napao je na sektor Brusnice preko Jašterika iz Celića. Delovi Majevičke brigade na Jašteriku bili su iznenađeni od strane neprijatelja i potisnuti,³² ali protivnapadom su ponovo povratili iste položaje.

Neprijateljski gubici nisu poznati.

Artileriska brigada na prostoru Banja Koviljača — Zvornik.

Inžinjerijski bataljon i divizijska bolnica u pokretu prema Gornjoj Tuzli.

10-1-1945

Situacija: bez promena.

VI proleTERSka brigada prilikom čišćenja prostorije Vražići — Zovik — Musi. Maoča kod s. Boča naišla je na manju grupu Nemaca i tom prilikom ubila 4, a ranila 9, zaplenila 2 konja, bez sopstvenih gubitaka.

Ostale brigade na prostorijama od prethodnog dana vršile su izviđanja neprijatelja ispred svojih sektora.

Inžinjerijski bataljon i divizijska bolnica stigli su u Gornju Tuzlu.

Artileriska brigada na starim položajima od prethodnog dana.

11-1-1945

Situacija: bez naročitih promena.

U okolini Brčkog nalazi se oko 1.500 zelenokadrovaca koji su dobro raspoloženi prema nama, a naročito njihovi oficiri. Čak su izbili oružani sukobi između njih i ustaša.³³ Preduzete su potrebne mere da se dobije veza sa zelenokadrovcima.³⁴

VI proleTERSka brigada na prostoriji od 9. o. m. izviđa prema Brčkom.

II krajiška brigada u zajednici sa jednim bataljonom XXVII1 divizije preduzela je napad na k. 371 i Oglavak. Sa okolnih položaja oko Celića neprijatelj je proteran, ali k. 371 neprijatelj je uspeo da zadrži u svojim rukama braneći

³² U dnevnom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 14. januara 1945. piše da njemačke jedinice vrše napad ispred južnog i zapadnog odsjeka mostobrana Brčko, ali da partizani pružaju snažan otpor (vidi Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 46)

³¹ Redakcija nije mogla da ustanovi o kakvom se sukobu radi.

³⁴ Prema izvještaju obavještajnog odsjeka Komande mjesta Gračanica od 25. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 11—4, k. 409) šef ovog odsjeka je bio uhvatio vezu s jednim zastavnikom zelenog kadra iz Gračanice i s njime se dopisivao o predaji izvjesnog broja zelenokadrovaca.

istu sa artilerijom. Borba je trajala od 20 časova pa do ujutro 12. januara.

Naši gubici: 5 mrtvih, 13 ranjenih.

Neprijateljski gubici: oko 60 mrtvih i ranjenih.

Kod XV majevičke brigade bez promena.

12-1-1945

Situacija: Uveče je neprijatelj napustio svoja uporišta na liniji Celić — Pukiš i povukao se u Brčko. Neprijateljsko povlačenje izvršeno je naglo i počelo je uveče u 17 časova.

Nemci su se povukli vrlo brzo ostavljajući izvesne delove svoje spreme na putu. Na prostoru Celić — Pukiš ostavili su telefonsku liniju. Većina nemačke vojske iz Brčkog prešla je Savu, dok se u samom Brčkom i neposrednoj okolini nalaze samo belogardejci, zeleni kadar, četnici i manji broj Nemaca.⁵⁵

Izvesne četničke snage, koje su se nalazile na sektoru Semberije, stigle su po podne na prostor između Brčkog i Potočara.

VI proleterska brigada nalazila se u pokretu sa ciljem izbijanja na prostoriju Gornja Brka — Vitanović — Ulice.

II krajiška brigada nalazila se na prostoru Ražljevo — Grbeta — Buzekara i južni deo s. Potočari.

XV majevička brigada sa tri bataljona nalazila se na liniji Gornje Boderište — Palanka — Gornja Brka, ostatak brigade nalazi se na prostoru Šatorovići — Repino Brdo kao rezerva.

II krajiška brigada sa dva bataljona ujutro izvršila je napad na k. 371. Posle kraće borbe neprijatelj je napustio pomenutu kotu i povukao se u Celić, dok je most preko Gnjiće zadržao u svojim rukama i davao je jak otpor.

U toku ovoga dana naše jedinice nisu držale čvrst kontakt sa neprijateljom, pa je zbog toga neprijatelj uspeo da se povuče bez naročitih gubitaka u 15 časova iz Pukiša i Celića. U 16 časova svima jedinicama naređeno je gonjenje neprijatelja prema Brčkom. U 15.30 časova jedinice Krajiške brigade upale su u Celić i Pukiš i produžile nastupanje prema Brčkom.

13-1-1945

Situacija: neprijatelj se povlači prema Brčkom.

U gonjenju neprijatelja naše jedinice dostigle su liniju:

VI proleterska brigada Vitanović — Gornji Bukvik. VI brigada imala je jaču borbu preko celog dana sa neprijateljem jačine oko 4—500 belogardejaca i ustaša kod Gornje Brke i

⁵⁵ O neprijatelju na sektoru Brčkog vidi dok. br. 155.

uspela je da ovlada pomenutim selom proteravši neprijatelja prema Brčkom.³⁶

Gubici VI brigade: 17 mrtvih, 47 ranjenih.

Neprijateljski gubici: 56 mrtvih, 100 ranjenih, 4 zarobljena. Zaplenjeno: 1 poljska kuhinja, 7 pušaka, 10.000 pušanih metaka, 100 ručnih bombi.

II krajiška brigada sa prostorije Pirkovci — Čelić sa dva bataljona preduzela je gonjenje neprijatelja cestom Pukiš — Brčko. Ovi bataljoni kod s. Dubravice naišli su na neprijateljski otpor. Jačina neprijatelja oko 2—300 četnika i ustaša. Isti je neprijatelj razbijen i proteran prema Brčkom. Bataljoni su se zadržali sa prednjim delovima u južnim kućama s. Potočari. Krajiška brigada ovoga dana zadržala se na prostoriji Grbeta — Buzekara — s. Begluk sa dva bataljona. Sa tri bataljona na prostoriji Čelić — Pukiš.

Neprijateljski gubici kod Krajiške brigade: 6 mrtvih, 11 ranjenih, 5 zarobljenih.

Naši gubici: 8 ranjenih.

Izgubljena: 1 protivtenkovska puška.

XV majevička brigada vodila je borbu na liniji Gornje Boderište — Gornja Brka i uspela je da ovlada istom linijom, nakon šestočasovne borbe, proteravši neprijatelja prema selu Brod.

Naši gubici: 1 mrtav, 11 ranjenih.

Neprijateljski gubici: 4 mrtva i više ranjenih.

Zaplenjeno: 4 tovarna konja i nešto vojničke spreme.

Ostale jedinice divizije na prostoriji od prethodnog dana.

14-1-1945

Situacija: neprijatelj se povlači iz Brčkog preko Save u Srem. Četnici i belogardejci u zaštitnici na položajima južno i jugozapadno od Brčkog. Naše jedinice izbile su na liniju:

VI proleterska brigada Donji Rahić — Jasenovac — s. Ulice — Vitanović — Grbovica — s. Bukvik. Ova je brigada u toku dana vodila borbu kod s. Gorice sa neprijateljem (ustašama) oko 200 ljudi, koje je proterala iz pomenutog sela prema Brčkom, i kod s. Dubrave sa neprijateljem jačine 150 ljudi, koje je takođe proterala prema Brčkom.

Gubici VI brigade: 2 mrtva.

Neprijateljski gubici: 13 mrtvih, 25 ranjenih.

³⁶ Na tom prostoru su tada dejstvovali dijelovi 7. SS divizije »Princ Eugen« i 12. ustaškog zdruga. U naredbi ovog ustaškog zdruga od 22. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2/15—1, k. 114a: prepis izvršen 10. februara 1945. u Komandi 3. gorskog zdruga) piše da su 13. januara njegovi dijelovi sa njemačkim snagama preduzeli izvidanje na prostoru s. Maoča — Donji Rahići i da se tom prilikom istakla posada iz s. Ulovića, te se zbog toga pohvaljuje.

Zaplenjen: 1 magacin hrane.

II krajiška brigada izbila je na liniju Han Trešnjica — Stanovi — Buzekara sa tri bataljona, sa dva bataljona kao brigadnom rezervom na prostoriju Katolička Dubravica — Celić.

Ova brigada vodila je borbu (jedan bataljon) južno od Brezovog Polja sa Nemcima i ustašama jačine 200 ljudi. Posle kraće borbe neprijatelj je razbijen i proteran prema Savi.

Gubici kod ove brigade: 4 mrtva i jedan ranjen.

Neprijateljski gubici: 18 mrtvih, više ranjenih.

Zaplenjeno: 4 puške, 1 pištolj, 1 dvogled i nešto sprema.

XV majevička brigada dostigla je liniju Donja Brka — Han Jabučik — Omerbegovača — Čađavac — Gornje Boderište — Donja Boča — Šatorovići — Vražići. Ovoga dana brigada je vodila borbu kod Donje Brke i Omerbegovače sa ustašama jačine 700 ljudi koji su napadali iz Brčkog. Napad je bio suzbijen.

Naši gubici: 3 mrtvih, 9 ranjenih.

Neprijateljski gubici: 6 mrtvih i 14 ranjenih.

Artiljeriskoj brigadi naređeno je da krene za Gornju Tuzlu preko Zvornika.

Ostale jedinice divizije nalazile su se na prostorijama od prethodnog dana.

15-1-1945

Situacija: Neprijatelj se i dalje povlači za Srem preko Brčkog. Drži jak mostobran kod Brčkog na liniji Brod — Dizdaruša — Grčica — Šumarci i u Potočarima. Po neproverenim podacima neprijatelj se povlači iz Bijeljine.

VI proletarska brigada nalazi se na prostoru Brod — s. Lipovac — Grbavica — Rahići — Ulice — Vitanović — Bukvik.

Neprijatelj vrši ispade prema s. Lipovac, ali bez uspeha; na celom frontu vrši se izvidanje neprijatelja.

II krajiška brigada nalazi se na prostorijski od 14. o. m. Ima kontakt sa neprijateljem kod Begluka i Sandića.

XV majevička brigada na prostorijski od prethodnog dana.

Oko 10 časova pre podne neprijatelj, ustaše i zelenokadrovci, napao je položaj severno od s. Ulovići sa pravca Brčko i Gorice u jačini od 500 vojnika u nameri da odbaci naše snage sa njihovih položaja. Posle tročasovne borbe neprijatelj je razbijen i proteran na polazni položaj.³⁷

³⁷ U dnevnim izvještajima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 18. 19. i 20. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 18/1, 19/1 i 20/1, k. 46) piše da partizani vrše na Brčko snažan pritisak sa južne i istočne strane i da su izbili na ivicu grada.

Isto tako je neprijatelj, belogardejci i ustaše, u jačini od 300 vojnika napao liniju Han-Jabučik — Lipovac, sa 2 flaka i nekoliko bacača. Borba je vođena do 20 časova, a naše su trupe uspele da zadrže svoje položaje.

Neprijateljski gubici: 30 mrtvih, 50 ranjenih.

Sopstveni gubici: 16 mrtvih, 28 ranjenih.

Izgubljeno: 1 p. mitraljez koji je bio uništen od neprijateljske granate.

Na ostalim sektorima vršeno je samo izviđanje neprijatelja.

IV. UPOTREBA ARTILERIJE

Artileriska brigada na desnoj obali reke Drine na prostori Banja Koviljača — Mali Zvornik na položajima prema situaciji. U ovom periodu vremena do upotrebe artilerije nije došlo.

V. NAŠI I NEPRIJATELJSKI GUBICI U LJUDSTVU I MATERIJALU

28. divizija:

U proteklom periodu ubijeno 52 neprijateljska vojnika, 80 ranjeno i 3 zarobljena.

Zaplenjeno: 3 puškomitraljeza, 1 radio-stanica, 10 pušaka. Gubici divizije za to vreme: 14 mrtvih, 20 ranjenih. (Ovi podaci za 28. diviziju u periodu vremena od 1. do 8. o.m., do koga vremena pomenuta divizija je bila u sastavu naše divizije).

VI brigada:

Neprijateljski gubici: 98 mrtvih, 175 ranjenih, 4 zarobljena.

Zaplenjeno: 1 poljska kuhinja, 7 pušaka, 10.000 pušanih metaka, 100 ručnih bombi i 1 magacin hrane.

Gubici brigade: 35 mrtvih, 75 ranjenih. Izgubljeno u materijalu: 1 puškomitraljez (uništen od topovskog zrna).

II brigada:

Neprijateljski gubici: 63 mrtvih, 83 ranjenih, 5 zarobljenih.

Zaplenjeno: 4 puške, 1 pištolj, 1 dvogled i nešto sanitetskog materijala.

Gubici brigade: 27 mrtvih, 44 ranjena. Izgubljeno u materijalu: 1 protivtenkovska puška.

XV brigada:

Neprijateljski gubici: 18 mrtvih i 32 ranjena.

Zaplenjeno: 2 puške, 300 metaka i 3 tovarna konja.

Gubici brigade: 19 mrtvih, 35 ranjenih i 6 nestalih.

Izgubljeno u materijalu: 1 mali italijanski bacač, 3 puško-mitraljeza, 1 protivtenkovska puška i 1 ruska strojnica. 8 pušaka i 1 postolje od teškog bacača.

Ukupni naši i neprijateljski gubici u ljudstvu i materijalu

Naši gubici:

u ljudstvu: 95 mrtvih, 174 ranjenih i 6 nestalih;

u materijalu: 1 mali italijanski bacač, 2 protivtenkovske puške, 4 puškomitraljeza, 1 ruska strojnica, 8 pušaka i 1 postolje od teškog bacača.

Neprijateljski gubici:

u ljudstvu: 248 mrtvih, 400 ranjenih i 12 zarobljenih;

u materijalu: 1 radio-stanica, 1 magacin hrane, 4 tovarna konja, 100 ručnih bombi, 10.300 metaka puščanih, 3 puškomitraljeza, 23 puške, 1 pištolj, 1 dvogled i 1 poljska kuhinja.

V. KRATKA ANALIZA

Operacije Divizije u vremenu od 1 — 16. o.m. možemo podeliti na dva perioda.

Prvi period zahvata vreme od 1—8. o.m., kada je, posle uspešnog forsiranja Drine i suzbijanja neprijateljskog ispada prema našem mostobranu na Drini, Divizija preduzela ofanzivne operacije na sektoru: Bijeljina — Brčko — Pukiš — Celić, sa ciljem prikupljanja detaljnih podataka o neprijateljskim snagama na pomenutom sektoru i postavljanja jedinica u povoljan položaj radi eventualne likvidacije Bijeljine, Celića i Pukiša, a docnije i samog Brčkog. Usled promenjene situacije, Divizija je dobila novi zadatak, i ovaj period vremena je završen 8. o.m.

U drugom periodu vremena, tj. od 8. o.m. Divizija je prebačena na prostor zapadno od komunikacije Brčko — Celić — Lopare — G. Tuzla, i na samu komunikaciju južno od Celića, sa zadatkom uporne odbrane na ovome prostoru, u slučaju neprijateljskog nadiranja prema Tuzlanskom bazenu od pravca Brčkog.

Pokazalo se da naše jedinice nisu vešte u ovakvom načinu ratovanja (borbe), a to potiče iz neizvežbanosti vojnika i

starešinskog kadra za posjedanje i organizaciju položaja za upornu odbranu, a naročito je primećeno slabo iskorišćavanje brojne premoći u automatskom oružju nad neprijateljem, tj. neumešnost stvaranja plana vatre na blagovremeno posednutom položaju.

U cilju uklanjanja ovih nedostataka kod naših jedinica, data su Brigadama pismena i usmena uputstva.

Od 12. o.m., posle napuštanja Čelića i Pukiša od strane neprijatelja, preduzeto je uspešno gonjenje neprijatelja prema Brčkom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
p.pukovnik,
Milenko Stojaković

Načelnik,
pukovnik,
Rajko V. Tanasković

Komandant,
general-major,
Gligo Mandić

Op. br. 47/45
Izvod iz operativnog dnevnika
A 1 za vreme od 1. do 15. I. 1945. g.

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ

Operativno odeljenje

Op. br. 47
21/1 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

IZVJEŠTAJ ŠTABA 23. DIVIZIJE OD 15. JANUARA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA NA PROSTORU TUZLA — OZREN — GRAČANICA — GRADAC AC¹

ŠTAB
23 UDARNE DIVIZIJE N.O.V.J.
Op. broj 22
15 januara 1945 g.
U_____č.

ŠTABU XIV KORPUSA NOVJ
Operativno odeljenje

Hronološki pregled operacija u vremenu od 31 decembra 1944 do 15 I 1945 g.

31 decembar 1944 g.

7 brigada je pod borbom zauzela prostoriju Devetak — Sižje — Krtova — Milino Selo — Katanići, gde je razmestila svoje bataljone, orijentišući se i obezbeđivši se na pravcu ka Ozrenu. Štab brigade i jedan bataljon u rezervi u selu Puračiću.

9 brigada je imala sledeći raspored na prostoriji Tupković — Gračanica — Lukavica — Bašigovci — Kovači sa obezbeđenjem na pravcima ka Stuparima — Čazlovićima i Vacetini.

14 brigada nalazila se razmeštena na prostoriji Đurđevik i to sa dva bataljona, sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja prema Stuparima i Repniku, a sa druga dva bataljona razmeštena je na prostoriji Tuzla — Bukinje. Štab brigade u Kreki.

7 brigada je ovoga dana napala grupu četnika na prostoriji Krtova — Stupari — k. 386 — Katanići — Tumare — Brijesnica — k. 690. Napad je izvođen sa tri bataljona sa obuhvatnim manevrom, sa težnjom da se opkole i unište. To nije uspelo, jer su se četnici na vreme povlačili, odn. bežali su ne dajući skoro nikakav otpor. Jedino su se jače oduprli u selu Gornja i Donja Brijesnica, gde je borba trajala oko 3 časa. Četnici su se branili iz kuća u ovim selima, no kad su naše jedinice uspele da priđu bliže i da izvrše juriš na prve kuće, četnici su bezglavo bežali, ostavljajući šinjele, kape i drugo.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—2, k. 1069.

14 i 9 brigada nisu imale borbi, već su slale samo izviđačke patrole u pravcima ka Ozrenu.

Gubici četnika iznose: 6 mrtvih i 15 ranjenih. Zaplenjeno: nekoliko magazina hrane, nešto odeće i obuće, jedna radio-stanica neispravna i nekoliko pušaka.

Naši gubici iznose 3 lakše ranjena.

Neprijatelj — četnici nalaze se na Majevidici i Ozren planini.² Ispred naše 7 i 9 brigade nalazi se ozrenski četnički korpus pod komandom kapetana Miloša Jovanovića sa štabom u Trebavi. Primećene su njihove veće snage na prostoriji Smrdin — Donja i Gornja Bukovica — Hajderović — Hrge, kao i na prostoriji Porječina — Krtova — Stupari — Katanići — Tumare — G. i D. Brijesnica — k. 690. Jačina ovih četničkih snaga iznosi oko 2.000. Njihovi prednji delovi dopiru do prostorije Treštenica — Banovići. U Gračanici nalazi se oko 1.000 ustaša i zelenog kadra,³ a u okolini Gračanice ima oko 1.000 četnika.

Štab divizije u Tuzli. Vreme mraz i sneg.

1 januara 1945 g.

1 brigada raspoređena je po bataljonima i to: 1 bataljon Krtova — Stupari, 4 bataljon Katanići — Tumare — Bukovica, 2 bataljon D. i G. Brijesnica. Sva tri ova bataljona orijentisana ka Ozren planini i sa obezbeđenjem u istom pravcu. Vršu stalno izviđanja radi pribavljanja podataka o četnicima. 3 bataljon i štab brigade u s. Puračiću.

9 brigada imala je sledeći raspored: 3 bataljon s. Treštenica, 4 bataljon s. Banovići. Ova dva bataljona zauzela su ova mesta pod borbom sa manjim četničkim grupama. 1 bataljon se nalazi u s. Poljice, zaseok Nukići i Pustoline. Služi kao veza između 3 i 4 bataljona. 2 bataljon s. Lužani i Pravoslavne Babice. Služi kao veza sa 7 brigadom. Svi bataljoni su orijentisani i sa obezbeđenjima u pravcu Ozren planine.

14 brigada je imala sledeći raspored: 1 bataljon s. Bistarac, 2 bataljon s. Lukavac, 3 bataljon s. Smoluće, 4 bataljon s. Bukinja. Štab brigade u Lukavcu. Ova brigada orijentisana i sa obezbeđenjima ka Majevidici.

7 brigada je vršila napad na četničke grupe na prostoriji Krtova — Stupari — Katanići — Tumare — G. i D. Brijesnica k. 690. Bataljoni su pokušavali obuhvatnim napadom da opkole ovu grupu četnika, ali nisu uspeli u tome, jer su se četnici brzo razbijali po trojkama i izbegavali borbu. Veliki deo čet-

² O četnicima vidi dok. br. 15 i 20.

³ i ¹⁵ Riječ je o jedinicama 12. ustaškog i 3. gorskog zdruga («bosanski planinci») 12. hrvatske divizije (vidi dok. br. 15, 20 i 155).

nika su meštani, koji poznaju dobro teren, te uvek uspevaju da se izvuku iz obruča.

9 brigada je sa 2 bataljona napadala manje četničke grupe na prostoriji Treštenica — Banovići. Takođe i ove grupe četnika su brzo razbijale i povlačile ka Ozrenu. 2 bataljon ove brigade štitio je bok delovima 7 brigade, koji su napali na k. 386.

14 brigada nije imala borbi.

U borbi sa 7 brigadom četnici su imali 7 mrtvih i 15 ranjenih.

Naši gubici jedan ranjen.

Podaci o neprijatelju ostaju nepromenjeni.

Štab divizije u Kreki, a komandant u Lukavcu.

Vreme oblačno i mrazovito.

2 januar 1945 g.

7 brigada nalazila se na prostoriji Porječina — Tumare — Brijesnica sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja u pravcu prema Ozrenu. Štab brigade u s. Puračiću.

9 brigada nalazila se na prostoriji Pravoslavne Babice — Poljice — Priluk — Šerići, sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja prema Ozrenu.

14 brigada se nalazila na prostoriji Bukinje — Bistarac — Lukavac — Smoluće, sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja u pravcu Orahovice i Gornje Majevice.

Protivkolski divizion nalazio se u s. Bistarac u pripremnom položaju.

Grupa četnika koja se nalazila u blizini G. i D. Bukovica izvršila je napad preko Donje Bukovice na bataljon 7 brigade na prostoriji Tumare — Katanići.⁴ Borba je kratko vreme trajala, jer su četnici brzo razbijeni i naterani u begstvo. Naneti su im prilični gubici, pošto su ih naši delovi pustili da priđu na blisko otstojanje, pa su tek onda otvarali vatru.

Jedna četa iz 1 bataljona 7 brigade poslata je po naređenju štaba divizije radi izviđanja u pravcu Gračanice, zajedno sa tuzlanskim bataljonom,⁵ koji joj se priključio kod s. Krtova. Ispred Petrova Sela dočekali su ih četnici i borba se razvila iz blizine. Posle kraće borbe četnici su razbijeni i razbežali se na sve strane. Ova četa je produžila dalje u cilju izvršenja dobivenog zadatka.

9 i 14 brigada nisu imale borbe.

⁴ Taj napad su, vjerovatno, izveli četnici Južnomoravske grupe korpuša (vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 4).

⁵ Riječ je o bataljonu Tuzlanskog NOP odreda. Opširnije o njemu vidi dok. br. 88.

Četnici su u borbi sa 7 brigadom imali 21 mrtvih, 45 ranjenih i 3 zarobljena. Zaplenjeno nekoliko pušaka, nešto municije i ljudske hrana.

Gubici 7 brigade: 2 mrtva i 1 ranjen.

Štab divizije u Kreki, a komandant u Lukavcu.

Vreme lepo, mrazovito.

3 januar 1945 g.

7 brigada bila je u sledećem rasporedu: 1 bataljon u Porječini, 2 bataljon u s. Tumare, 3 u s. Brijesnici, a 4 u Puračiću. Štab brigade u s. Puračiću.

9 brigada je bila prikupljena na prostoriji Pravoslavne Babice — Šerići.

14 brigada imala je sledeći raspored: 1 bataljon u s. Bistarac, 2 bataljon u zaseoku Ahmići, 3 bataljon u s. Prline i Šikulje, a 4 bataljon u s. Bukinje. Štab brigade u Lukavcu.

Protivkolski divizion u s. Bistarac.

7 brigada je sa jednim bataljonom sa položaja Tumare — Katanići napadala noću 2/3 o.m. na četničke grupe, koje su se nalazile na liniji Vasiljevci — Mićijevići. Ovaj bataljon je opštim napadom ubrzo uspeo da četnike protera, a jedan deo da uništi.

Bataljon 7 brigade koji se nalazi u D. Brijesnici napadnut je u toku noći od jedne grupe četnika sa pravca Rečani — Borovci — Gornja Brijesnica. Ovaj bataljon je sačekao neprijatelja sa bliskog otstojanja, a onda je otvorio jaku vatru i posle kratkog vremena uspeo je da razjuri neprijatelja i da ga natera u begstvo u pravcu Gornja Brijesnica — Perovići. Gonjenje su vršili do G. Brijesnice, gde su se zadržali.

9 i 14 brigada nisu imale akcija.

Gubici u borbi sa 7 brigadom iznose: 18 mrtvih, 44 ranjenih i 2 zarobljena.

Gubici 7 brigade 7 ranjenih.

Jedna grupa četnika u jačini oko 1.500 nalazi se na prostoriji: Paklenica — Bojević — Tekučica, a isto toliko nalazi se četnika: Smrdin — Bukovica — D. Rakovac. U Gračanici i neposrednoj okolini nalazi se oko 1.000 ustaša i zelenog kadra. Na prostoriji južno od Živinice — Stupari — Kladanj, po neproverenim podacima, nalazi se grupa srbijanskih četnika u jačini oko 2.000 pod komandom Keserovića.⁶

⁶ Dragutin Keserović je tada bio komandant Rasinsko-topličke četničke grupe korpusa. Međutim, u drugoj polovini decembra 1944. ova se grupa korpusa, razbijena, u neredu povukla: jedan dio, manji, na Majevicu a drugi dio, preko Ozrena, na Trebavu. Ukoliko je i bilo njegovih četnika na tom prostoru, onda su to bili ostaci koji su lutali. Opširnije o tome vidi dok. br. 20, objašnjenje br. 17.

Jedna grupa četnika sa prostorije Rečani — Borovci — G. Brijesnica vršila je napade na 7 brigadu, ali je razbijena i odbačena.

Divizija je dobila zadatak da likvidira garnizon u Gračanici i četničke grupe na prostoriji Bukovica — Smrdin i Paklenica — Benedić.⁷ U vezi tog zadatka izdato je sledeće naređenje⁸ brigadama: 14 brigada prebaciće se 4 o.m. ujutru na prostoriju Lisovići — Tinja — Dobrnja — Podorašje — Brezik sa zadatkom organizovanja odbrane prema Gradačcu, odnosno Gračanici.

7 brigada razmestiće se na prostoriji Krtova — Sižje — Milino Selo — Tumare sa zadatkom čišćenja prostorije Bukovica — G. Brijesnica. Izvidanje i obezbeđenje u pravcu Ozrena i Gračanice.

9 brigada ujutru 4 o.m. prebaciće se na prostoriju Prline — Lukavac — Puračić — Prokosović sa zadatkom izvidanja i obezbeđenja na pravcu Gračanica — Dobož, kao i na pravcu Ozrena.

Protivkolski divizion postaviće se na prostoriji sela Prline na komunikaciji.

U slučaju neprijateljskog napada vršiti aktivnu odbranu. Štab divizije u Lukavcu. Vreme vedro i mrazovito.

4 januar 1945 g.

1 brigada se nalazila sa tri bataljona na prostoriji: Porječina — Tumare — G. i D. Brijesnica, a sa jednim bataljonom u rezervi u selu Puračić. Štab brigade u Puračiću.

9 brigada je imala sledeći raspored: prvi bataljon Prline, drugi bataljon selo Puračić — Bioče, treći bataljon selo Prokosović, a četvrti bataljon u rezervi selo Lukavac. Štab brigade u Lukavcu.

14 brigada nalazila se u pokretu ka Gračanici, radi izvršenja napada na neprijateljsku posadu u tom mestu. Štab brigade i prištabni delovi u selu Dobrnje.

Artiljerijski divizion u selu Bistarac.

U toku noći 3/4 o.m. jedinice 7 brigade izvršile su napad sa prostorije Porječina — Krtova — Stupari — Tumare — D. Brijesnica na četničke grupe koje su se nalazile na prostoriji G. Brijesnica — Rečana — Mićijevići — Vasiljevci — G. Bukovica. Posle kratke i oštre borbe naše jedinice su uspele da proteraju četnike sa pomenute prostorije i da im nanesu

⁷ Vjerovatno omaška; treba: Brezici. Vidi operacijski dnevnik Štaba Južne operativne grupe (2. armije NOVJ) za period od 7. decembra 1944. do 14. maja 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—4, k. 271).

⁸ Vidi operacijski dnevnik štaba 23. NOU divizije za period od 30. oktobra 1944. do 31. maja 1945 (Arhiv VII, reg. br. 18—2, k. 1069).

prilične gubitke. Po izvršenoj akciji jedinice 7 brigade vratile su se na svoje stare položaje.

Dve čete iz prvog i drugog bataljona 9 brigade upućene su ujutru ovog dana sa zadatkom da očiste prostor između Gornje Orahovice i Gornje Brijesnice. Tu se nalazila jedna grupa četnika u jačini oko 400 ljudi. Po dolasku tamo ove dve čete nisu našle neprijatelja, jer se isti povukao dalje ka Ozrenu.

Gubici četnika u borbi sa 7 brigadom iznose: 13 mrtvih, među kojima i jedan komandir čete, 24 ranjena, a zarobljena su dva četnika i jedan domobran.

Naši gubici kod 7 brigade su dva lakše ranjena.

Brigade su dobile sledeća naređenja za akcije i to: 14 brigada izvršiće pokret sa prostorije Lisovići — Podorašje pravcem Cvetkovići — Cage — Mehići — Avdići — Gračanica sa zadatkom likvidacije posade u Gračanici. Početak akcije noću 5/6 o.m. Po završenom čišćenju Gračanice postaviće se sa jednim bataljonom na Stepan Polje, sa drugim bataljonom na prostoriju Babići — Pašalići, treći bataljon na prostoriju Karanovac — Boljanić, a četvrti u rezervu. Izviđanja i obezbeđenja u pravcu Doboja i Srnice.

7 brigada sa prostorije Milino Selo — Sižje likvidiraće grupu četnika na prostoriji Smrdin — Bukovica — Brezici a po izvršenom zadatku zadržaće se na prostoriji Bukovica odakle izvidati pravcem prema Zavidovićima i Maglaju. Jedan bataljon postaviti na prostoriji Porječina — Petrovo Selo, koji će služiti kao podrška i eventualna pomoć 14 brigadi.

9 brigada kao divizijska rezerva nalaziće se na prostoriji Prokosović — Bistarac — Prline. Na istoj prostoriji nalaziće se i protivkolski divizion. Stab divizije u Lukavcu.

Vreme oblačno i sneg.

5 januar 1945 god.

1 brigada vršila je pokret sa dosadašnje prostorije i to: prvi bataljon upućen je u pravcu Porječina — Petrovo Selo — Kakmuž sa zadatkom da tu prostoriju očisti od četnika i da preko Karanovca i Boljanića uhvati vezu sa jedinicama 14 brigade. Drugi bataljon upućen je pravcem Rečani — Smrdin sa zadatkom da obuhvatnim napadom na selo Smrdin uništi četničku grupu koja se nalazi u tom mestu. Po izvršenom zadatku smestiće se u Smrdinu sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja ka Maglaju i Zavidovićima. Treći bataljon upućen je pravcem Devetak — Komari — Rovine — Kraljica sa zadatkom da obuhvatnim napadom očisti selo Brezici, s tim da ne dozvoli neprijatelju da se izvuče prema D. Paklenići. Po izvršenom zadatku razmestiće se u selu Brijesnici. Četvrti bataljon upućen je pravcem Vasiljevci — Micijevići sa zadatkom čišćenja

četnika koji se nalaze na toj prostoriji. Štab brigade izvršio je pokret iz Puračića z selo Vasiljevci.

9 *brigada* je imala sledeći raspored: 1 bataljon selo Prline, 2 bataljon selo Puračić, 3 bataljon selo Prokosović — Bikoče, 4 bataljon u selu Lukavcu. Štab brigade u selu Lukavac. Ova brigada se nalazi na toj prostoriji kao divizijska rezerva i ujedno služi za zatvaranje pravca Gračanica — Tuzla.

14 brigada se nalazila u pokretu ka Gračanici određenim joj pravcima. Sporo pokretni delovi upućeni pravcem Dobrnja — Golo Brdo — Šikulje — Prline radi smeštaja u Hamzićima i Čifluku.

Bataljoni ove brigade stigli su ovog dana u Donju Orhovicu i Avdiće odakle je 3 bataljon upućen na prostoriju Stepan Polje da vrši napad sa pravca od Doboja. 1 bataljon vršiće napad od drumu Doboj — Gračanica do drumu Gračanica — Srnice a 4 bataljon napadaće od ovoga drumu do drumu Tuzla — Gračanica. 3 bataljon vršio je prebacivanje čamcem preko reke Spreče, jer su svi mostovi porušeni. Vršiće napad na Karanovac i Boljanić. Napad svih bataljona ima da otpočne u 1 čas 6 ovog mes. Štab brigade u Hamzićima a komandant u selu Durač.

Jačina i grupisanje neprijatelja — četnika i ustaša na prostorijama Ozrena, Gračanice, Gradačca i Majevice uglavnom je ista kao i prošlog dana.

Štab divizije u Lukavcu. Vreme: sneg i mrazovito.

6 januar 1945 god.

7 *brigada* je, vodeći manje borbe sa četnicima, zauzela prostoriju Kakmuž, Brezici, Smrdin, Vasiljevci, Poljice. Štab brigade i jedan bataljon nalaze se u selu Vasiljevcima.

9 *brigada* imala je sledeći raspored: 1 bataljon s. Prline, 2 bataljon s. Puračić, 3 bataljon s. Prokosović — Bikoče, 4 bataljon s. Lukavac. Štab brigade u s. Lukavcu.

Artiljeriski divizion u selu Bistarac.

14 *brigada*, u napadu na Gračanicu, doprla je po bataljonima na sledeće prostorije: 1 bataljon severno od Gračanice kod s. Pašalići, 2 bataljon dopro je do Karanovca, 3 bataljon bio je opkoljen i probijanjem neprijateljskog obruča izvukao se na položaje iznad Stepan Polja. Jedna četa ovog bataljona zadržana je kao rezerva kod Bačića. 4 bataljon zaustavljen je u napadu na kosama Lohinje. Štab brigade u s. Hamzići.

7 brigada je po dobijenom naređenju izvršila pokret na određenu prostoriju i ovog dana vodila je manje borbe prisiljavajući četnike da se povlače ka Maglaju. Gde su god četnici pokušali da se odupru, pretrpili su veće gubitke.

14 brigada je po bataljonima vršila obuhvatni napad na Gračanicu. Napad je počeo u 1 sat noću. Raspored i tok napada bio je sledeći: 1 bataljon vršio je napad sa severne strane od sela Pašalića. Pošto je neprijatelj imao dobro organizovane položaje za odbranu i brojne posade i davao vrlo žilav*otpor, to je ovaj bataljon uspeo samo na pojedinim delovima da odbaci neprijatelja ali nije uspeo da mu zauzme glavnu borbenu liniju.

2 bataljon se prebacio preko reke Spreče sa jednim čamcem.' Prebacivanje je išlo dosta sporo. Po prebacivanju napao je četničke grupe na prostorijsi Karanovac — Boljanić. Borba je trajala do 8 sati ujutru kada su uspeali da četnike razbiju i nateraju u begstvo. Posle ovih borbi bataljon se orijentisao prema Gračanici s tim što je jednu četu prebacio kod sela Pribave na komunikaciju Tuzla — Gračanica.

3 bataljon sa dve čete vršio je napad sa položaja Stjepan Polje. U toku napada na posadu neprijatelja koja je branila s toga pravca pristup u Gračanicu, napadnut je od jačih snaga ustaša i zelenog kadra s leđa, t.j. od pravca Doboja i od sela Hamzići i Rohimići.

Tako se ovaj bataljon našao opkoljen sa svih strana. Da bi se izvukao vršio je proboj i uspeo da se izvuče na kose iznad Stjepan Polja. Prilikom proboja borba se vodila prsa u prsa te je bilo velikih gubitaka sa obe strane. 3 četa ovog bataljona nalazila se u rezervi kod sela Babića. Nije mogla da pritekne u pomoć svom bataljonu koji je bio opkoljen kod Stjepan Polja, jer je i sama bila napadnuta od ustaša iz Sokola. Vodila je ceo dan borbu.

4 bataljon je vršio napad sa istočne strane na položaj Lohinje — gde je neprijatelj bio dobro utvrđen sa iskopanim rovovima i bunkerima. Neprijatelj je davao snažan otpor te je ovaj bataljon imao samo mestimičnih uspeha.

Gubitci neprijatelja: četnici u borbi sa 7 brigadom imali su 60 mrtvih i 40 ranjenih. Broj ranjenih nije tačno utvrđen, ali ih je bilo svakako više.

Ustaše i zeleni kadar imali su u borbi sa 14 brigadom: 90 mrtvih i oko 120 ranjenih.

Naši gubici: kod 14 brigade iznose: 10 mrtvih, 41 ranjen, 3 zarobljena i 74 nestala. Većina gubitaka je kod 3 bataljona 14 brigade. Među poginulima nalazi se polit, komesar 3 bataljona drug Živko Lukić,⁹ komandir prateće čete 3 bataljona drug

⁹ Podatak o njegovoj pogibiji nije tačan. Njega su zarobile ustaško-domobranske jedinice. U aprilu 1945. bio je, razmjenom zarobljenika, oslobođen.

Momčilo Stojanović i još dva zamenika komandira četa u 3 bataljonu.

Brigadama su dati novi zadatci, i to: 14 brigada, ako uspe da likvidira garnizon u Gračanici odmah će se osigurati u pravcima, Paklenica, Doboj i Srnice. U slučaju da ne uspe, povući će se na prostoriju Dobošnica, Prline, Puračić, Bistarac, s tim što će, do konačnog skupljanja svih delova na pomenutoj prostoriji, ostaviti jedan bataljon kod Donje Orahovice koji će vršiti obezbeđenje kod Gračanice. 7 brigada će se postaviti do 8 časova 7 o.m. na prostoriji Porječina — Krtova — Milino Selo — Turija — Poljice sa delovima za obezbeđenje na liniji Stupari — Rovine — Tumare — Brijesnica — Orahovića — Treštenica — Omazići. 9 brigada u toku 7 o.m. postavice se na prostoriji Cvetkovići — Lisovići — Tinja — Podorašje sa zadatkom čišćenja neprijateljskih grupa na prostoriji Bijela — Hrgovi — Srnice.

Štab divizije u Lukavcu. Vreme oblačno i sneg.

7 januara 1945 g.

7 brigada imala je sledeći raspored: 1 bataljon na prostoriji Stupari — Krtova — Porječina, 2 bataljon na prostoriji Turija — Donja Brijesnica, 3 bataljon na prostoriji selo Poljice. Štab brigade sa prištavnim delovima u s. Puračiću.

9 brigada imala je sledeći raspored: 1 bataljon u s. Lisovići, 2 bataljon u s. Podorašje, 3 bataljon u s. Tinja, 4 bataljon u s. Brezik. 1 i 4 bataljon poseli i utvrdili položaje za odbranu. Štab brigade u s. Dobrnja.

14 brigada. U toku celog dana vodila je borbe sa neprijateljskim snagama na prostoriji Gračanice u sledećem rasporedu: 1 bataljon napada sa severne strane od s. Pašalića, 3 bataljon sa zapadne strane od Stepan Polja, 2 bataljon sa južne strane od Karanovca i Pribave, a 4 bataljon sa istočne strane od s. Lohinja. Štab brigade u s. Hamzići.

Jedan bataljon 7 brigade vršio je napad na s. Sočkovac, gde su se nalazile neke četničke grupe, koje je posle kratke borbe razbio i naterao u begstvo.

14 brigada je sa sva 4 bataljona po podne i preko noći ovoga dana vršila ponovne napade na neprijateljsku posadu u Gračanici i neposrednoj okolini. 1 bataljon sa položaja od s. Pašalića izvršio je snažan napad i uspeo da potisne neprijatelja do same varošice, ali zbog neuspeha 3 bataljona, koji je napadao desno od njega, nije uspeo da se probije do same varošice. 3 bataljon, iako rastrojen, pokušao je oko 18 časova da odbaci neprijateljske snage ispred sebe, ali u tome nije uspeo. 4 bataljon je napadao sa istočne strane sa položaja Lohinja. Energičnim napadom uspeo je da slomi neprijateljski otpor

1 da izoluje njihove grupe, koje su se nalazile u bunkerima. Slomivši tako otpor neprijatelja, dopro je predvečer do prvih kuća u Gračanici. Neprijatelj se žilavo i ogorčeno branio iz svake kuće. Pošto 1 i 3 bataljon nisu uspjeli da na svojim pravcima prodru u Gračanicu, 4 bataljon je tako upao u unakrsnu vatru i morao se povući nazad, da ne bi trpeo izlišne gubitke. 2 bataljon napao je sa južne strane od Karanovca sa dve čete i jednom četom od Pribave. Pošto je imao ispred sebe reku Spreču, a ispred sebe grupu četnika, jačine od 2.500 ljudi, morao je svoje napade da podesi tako, da samo vezuje neprijateljske snage ispred sebe, da bi olakšao ostalim bataljonima. U toku noći štab brigade izdao je bataljonima naređenja da se povuku na prostoriju Dobošnica — Bistarac, pošto nisu uspjeli da likvidiraju garnizon u Gračanici.¹⁰

Gubici četnika u borbi sa 7 brigadom iznose: 6 mrtvih, 20 ranjenih i 3 zarobljena. Gubici ustaša i zelenokadrovaca u borbi sa 14 brigadom iznose 60 mrtvih, oko 100 ranjenih i 2 zarobljena.

Naši gubici kod 14 brigade iznose: 12 mrtvih, 39 ranjenih. Zaplenjeno: 10 volova, 3.000 kg pšenice i 3 svinje, a uništeno 200 kg šećera, 3 pisane mašine, i drugog ratnog materijala.

Naši gubici u materijalu iznose: jedan mitraljez »Maksim«, jedan minobacač, 5 p. mitraljeza ruskih, 2 protivkolske puške, jedan »Šarac«, 11 mašingevera i 69 pušaka. Ovaj materijal izgubljen je uglavnom kod jedinica 3 bataljona.

Podaci o neprijatelju dopunjuju se u sledećem: na prostoriji Bijela — Gornji Hrgovi — Cerik — Srnice nalazi se oko 2.000 ustaša i zelenokadrovaca i oko 2.000 četnika.¹¹ Na prostoriji Gradačac — Gračanica — Dobož — Modriča nalazi se Trebavski četnički odred u jačini od oko 1.500 ljudi.¹² U Gračanici i neposrednoj okolini nalazi se oko 3.000 do 3.500 ustaša i zelenokadrovaca,¹³ a ne 1.000, kao što smo dosada bili obavješteni.

¹⁰ U dnevnom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 8. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 8—1, k. 46) o tome piše:

»Posada Gračanice napadnuta je 6. I od znatno premoćnih partizanskih snaga, te je u teškim borbama tokom celog dana odbila sve neprijateljske napadaje i postigla potpuno odbrambeni uspjeh...« (O tome vidi i dok. br. 101 u ovoj knjizi).

¹¹ Riječ je o četničkim jedinicama pristiglim iz Srbije. Opširnije o njima vidi naređenja komandanta Rasinsko-topličke grupe korpusa od 7. i 10. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. S-V-11606 i 11607).

¹² Odnosi se na Trebavski četnički korpus. Vidi obavještenje 2 četničke brigade toga korpusa od 17. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. S-V-6637/2).

Štab divizije u Lukavcu, a komandant divizije na položaju kod 14 brigade. Vreme oblačno, hladno i sneg pada.

8 januar 1945 g.

7 brigada je imala sledeći raspored: 1 bataljon Krtova — Stupari — Porječina, 3 bataljon Milino Selo — Tumare, 2 bataljon Turija — Donja Brijesnica, 4 bataljon Poljice — Omazići. Štab brigade u s. Puračiću.

9 brigada imala je sledeći raspored: 1 bataljon s. Lisovići, 2 bataljon Podorašje, 3 bataljon Tinja, 4 bataljon Brezik. Štab brigade s. Dobrnja.

14 brigada po povratku iz borbi na prostorijski Gračanice, razmestila se na sledećoj prostorijski i to: 1 bataljon Prline — Šikulje, 2 bataljon Muslimanski Lukavac, 3 bataljon Bistarac, 4 bataljon s. Dobošnica. Štab brigade u Muslimanskom Lukavcu.

Jedna izviđačka grupa 7 brigade vršila je izviđanje u pravcu Ozrena, te je jednom prilikom uspela da zarobi jednu četničku trojku.

14 brigada je u zoru ovoga dana otpočela sa povlačenjem bataljona od Gračanice. Tako je 2 bataljon pri povlačenju napadnut od jedne četničke grupe jačine oko 2.500 kod Karanovca. Ovom grupom komandovao je neki Todić.¹⁴ Pošto je neprijatelj bio mnogobrojniji, uspeo je da opkoli ovaj naš bataljon, ali zahvaljujući prisebnosti rukovodstva, bataljon je uspeo posle žestoke borbe da se probije iz obruča i da neprijatelju nanese veće gubitke. 4 bataljon napadnut je prilikom povlačenja od ustaških snaga iz Gračanice, ali je uspeo da odbije te napade i neprijatelja da odbaci ka Gračanici.

Gubici neprijatelja: ustaše i zeleni kadar imali su 8 mrtvih i 12 ranjenih. Četnici su imali sledeće gubitke: 15 mrtvih, 20 ranjenih i 3 zarobljena.

Naši gubici 4 ranjena.

Podaci o neprijatelju nepromenjeni.

Štab divizije u Lukavcu. Vreme oblačno i hladno.

9 januar 1945 g.

7 brigada imala je sledeći raspored: 1 bataljon Krtova — Porječina — Stupari, 3 bataljon Milino Selo — Katanići — Tumare, 2 bataljon Turija — Donja Brijesnica, 4 bataljon Poljice. Štab brigade u Puračiću.

9 brigada je po dobivenom naređenju izvršila pokret u 14.30 časova i to: sa 1 bataljonom za Srebrnik, sa 2 bataljonom

¹⁴ Cvijetin Todić je bio komandant Ozrenskog četničkog odreda (vidi Arhiv VII, reg. br. 6—6, k. 408; reg. br. 13/20—2, k. 114),

za Babunoviće, sa 3 bataljonom u Muslimansku Špionicu, 4 bataljon zadržan je u rezervi u s. Like i Donja Straža. Štab brigade u s. Brezik.

14 brigada bila je u sledećem rasporedu: 1 bataljon Prline — Šikulje, 2 bataljon u s. Muslimanski Lukavac, 3 bataljon u s. Bistarac, 4 bataljon u s. Dobošnica. Štab brigade u Muslimanskom Lukavcu.

Akcija ovog dana nije bilo.

Brigade su dobile ove zadatke" i to: 9 brigada odmah po prijemu naređenja izvršiće pokret sa dosadašnje prostorije na prostoriju Srebrnik — Špionica, sa koje će u toku noći 9/10 o.m. izvršiti napad na četničku grupu na prostoriju Donji Hrgovi — Srnice — Bijela. Jedan bataljon postaviti na prostoriju Podorašje — Lisovići, koji će služiti kao rezerva. Po završenoj akciji 9 brigada raspoređiće bataljone na prostoriji Srebrnik — Srnice, a obezbediti se na pravcu Bijela — Gradačac — Gračanica.

14 brigada prebaciće se sa sadanje prostorije na prostoriju: Donja Orahovica — Huskići — Miričina — Kruševica sa zadatkom izvidanja i obezbeđenja u pravcu Gračanice.

7 brigada prebaciće ujutru 10 o.m. jedan bataljon na prostoriju Petrovo Selo, koji će služiti za vezu sa 14 brigadom i kao podrška jedinicama 14 brigade u slučaju napada neprijatelja od strane Gračanice.

Protivkolski divizion staviće jednu bateriju na raspoloženje 9 brigadi. Štab divizionu sa dve baterije staviće se pod komandu 14 brigade. Obezbeđenja artiljerije izvršiti što savešnije, da se ne bi desilo da topovi padnu neprijatelju u ruke.

Štab divizije u Lukavcu. Vreme oblačno i sneg padao.

10 januar 1945 g.

7 brigada imala je sledeći raspored: 1 bataljon Petrovo Selo, 3 bataljon Milino Selo — Katanići — Tumare, 2 bataljon Turija — Donja Brijesnica, a 4 bataljon u s. Poljice. Štab brigade u s. Puračiću.

9 brigada: 4 bataljon na prostoriji Mustafići — Huremi — Muslimanska Špionica, 1 bataljon na prostoriji Babunovići — Brda — Avdići, 2 bataljon u s. Srebrnik, a 3 bataljon na prostoriji Like — Donja Straža — Kurtići. Štab brigade u s. Donji Srebrnik.

14 brigada bila je u sledećem rasporedu: 1 bataljon Donja Orahovica, 2 bataljon s. Huskići, 3 bataljon s. Dobošnica, 4 bataljon s. Miričina. Sa 4 bataljonom nalaze se četa protivkolskih pušaka i jedna baterija protivkolskih topova.

¹⁵ Vidi dok. br. 45.

Četnici su napali 1 bataljon 7 brigade u Petrovom Selu i to od pravca Kakmuž. Jedan vod ovog bataljona na obezbeđenju na k. 556 bio je opkoljen, ali se održao do pristizanja pomoći, kada su četnici razbijeni i naterani u begstvo ka Ozrenu.

9 i 14 brigada nisu imale ovog dana akcije, već su samo upućivale izviđačke patrole u cilju prikupljanja podataka o neprijatelju.

Gubici četnika u borbi sa 7 brigadom iznose: 8 mrtvih, 17 ranjenih.

Naši gubici 5 ranjenih. Jedan na putu za bolnicu umro.

9 brigada vršila je pripreme za napad na neprijateljsku grupu na prostoriji Gornji Hrgovi — Srnice — Bijela.

Podaci o neprijatelju uglavnom nepromenjeni.

Štab divizije u Lukavcu. Vreme hladno i sneg.

11 januar 1945 g.

7 brigada imala je sledeći raspored: 1 bataljon u Petrovom Selu, 3 bataljon Milino Selo — Katanići — Tumare, 2 bataljon Turija — Donja Brijesnica, 4 bataljon u s. Poljice. Štab brigade u Puračiću.

9 brigada imala je sledeći raspored: 1 bataljon s. Babunovići, 2 bataljon Donji Srebrnik, 4 bataljon Mustafići — Hurmi — Muslimanska Špionica, a 3 bataljon u rezervi na prostoriji Like — Podorašje. Operativni deo štaba u Gornjem Srebrniku, a opšti deo u s. Brezik.

14 brigada je raspoređena ovako: 1 bataljon u Donjoj Orahovici, 2 bataljon s. Huskići, 3 bataljon u s. Dobošnici, a 4 bataljon u s. Miričina. Kod 4 bataljona nalazi se jedna baterija protivkolskih topova i četa protivkolskih pušaka. Štab brigade u s. Dobošnici.

1 bataljon 7 brigade napadnut je oko 19.30 časova od strane četnika sa pravca Sočkovac — Kakmuž — Ostrovica. Jačina ovih četnika iznosila je oko 6 bataljona od po 150 ljudi. U prvom naletu neprijatelj je uspeo jačim obuhvatom da potisne delove sa k. 556, dok su se drugi delovi uspešno održali na svojim položajima. U 23 časa upućena je jedna četa 3 bataljona iz s. Porječine u pomoć 1 bataljonu. Ova četa je napala neprijatelja s boka i posle 3 časa borbe svi ovi naši delovi uspešno su neprijatelja razbili i odbacili u pravcu Sočkovca i Boljanića. Jedna četa 3 bataljona 7 brigade iz s. Katanića izvršila je napad na četničku grupu u selima Vasiljevci i Mićijevići, koje je proterala ka Brezicima.

9 brigada u 6 časova sa 3 bataljona izvršila je napad na neprijateljsku grupu na prostoriji Srnice — Bijela. U toku

dana uspela je da potisne neprijateljske grupe, koje su se povukle preko reke Tinje. Pošto se neprijatelj pribrao, pokušao je da protivnapadima odbaci naše delove na prostoriji Bijela — Cerik, ali je uvek uz velike gubitke vraćen nazad. Tako je u toku ovoga dana i noći očišćena prostorija Špionica — Srnice — Gornji Hrgovi — Bijela — Cerik.

Gubici neprijatelja u borbi sa 7 brigadom iznose 15 mrtvih, 30 ranjenih i 10 zarobljenih četnika.

Neprijateljski gubici u borbi sa 9 brigadom iznose 13 mrtvih i veći broj ranjenih.

Naši gubici kod 7 brigade iznose 2 mrtva i 5 ranjenih, a kod 9 brigade 1 mrtav i 3 ranjena.

7 brigada je zaplenila od četnika 6 pušaka, nešto stoke i namirnica.

Štab divizije u Lukavcu, a komandant divizije na položaju kod 9 brigade. Vreme maglovito, hladno i sneg.

12 januar 1945 g.

1 brigada ima isti raspored kao i prošlog dana.

9 brigada nalazi se na prostoriji Srebrnik — Špionica — Srnice, gde vodi borbu sa ustašama i zelenokadrovcima.

14 brigada nalazi se takođe na dosadašnjim položajima u istom rasporedu.

1 bataljon 7 brigade napao je jednu grupu četnika kod Kakmuža, koja se spremala da izvrši napad na taj bataljon. Posle kratke borbe četnici su razbijeni i otstupili su ka Ozrenu. 3 bataljon ove brigade izvršio je napad na grupu četnika u s. Mićijevići. Ova se grupa brzo razbežala u pravcu Bukovice, i dalje.

Na frontu 9 brigade neprijatelj — ustaše i zeleni kadar pokušavali su stalno sa protivnapadima, naročito na delu 2 bataljona, da odbace naše jedinice i da zauzmu s. Bijelu. Neprijatelj je napadao sve do 16 časova, trpeći velike gubitke. Nije uspeo da pređe reku Tinju.

Na frontu 14 brigade došlo je do manjih sukoba naših izviđačkih odeljenja sa ustašama kod s. Piskavice. Jačina te ustaške grupe bila je oko 50 ljudi, ali su je naša odeljenja uspela da odbace ka Gračanici.

Gubici četnika u borbi sa 7 brigadom iznose: 3 mrtva, 7 ranjenih i 7 zarobljenih. Gubici ustaša u borbi sa 9 brigadom iznose 17 mrtvih, veći broj ranjenih.

Naši gubici kod 9 brigade iznose: 1 mrtav i 4 ranjena.

Štab divizije u Lukavcu. Vreme maglovito i hladno.

13 januar 1945 g.

7 brigada imala je isti raspored kao i prethodnih dana.

9 brigada je raspoređena sa 3 bataljona na prostoriji: Bijela — Cerik — Hrgovi — Srnice — Špionica. Vodi i dalje borbe sa ustašama oko reke Tinje.

14 brigada ima isti raspored kao i prethodnog dana.

3 bataljon 7 brigade napao je jednu manju četničku grupu na prostoriji Vasiljevci — Mičijevići, koju je posle kratke borbe razbio i gonio do Gornje Bukovice. Po izvršenom zadatku vratio se na stari položaj. Drugi bataljon 7 brigade uputio je dve čete, koje su izvršile obuhvatni napad na grupu četnika na prostoriju Gornja Brijesnica i Rečani. Posle 2 časa borbe, naši su uspeli da razbiju četnike i da ih nateraju u begstvo. Četnici su bežeći zaboravljali oružje, municiju i ostalu ratnu spremu. Po izvršenom zadatku, ostavljena je jedna izviđačka grupa u selu Borovci, radi ispitivanja terena i pribavljanja podataka o neprijatelju.

Grupa ustaša u jačini oko 1.500 vršili su oštre protivnapade na desno krilo rasporeda 9 brigade sa pravca Skakava — Dubrava, a dok je samo pritisak vršen sa pravca od s. Porebrica.¹⁶ Usled popuštanja bočnog obezbeđenja sastavljenog od partizana Posavsko-trebavskog odreda i nepune jedne čete našeg 2 bataljona, drugi bataljon se morao za nešto povući iz s. Bijela. U međuvremenu pristigao je 3 bataljon sa dve čete i tako su ova dva nepotpuna bataljona izvršili protivnapad i odbacili su neprijatelja preko reke Tinje, nanoseći mu veće gubitke.

Gubici četnika u borbi sa 7 brigadom iznose: 5 mrtvih, 9 ranjenih i 7 zarobljenih, od kojih su 5 teže ranjenih. Zaplenjen jedan p. mitraljez »Brno« i više pušaka.

Gubici ustaša u borbi sa 9 brigadom iznose 30 mrtvih i oko 80 ranjenih, a zarobljenih 10. Zaplenjeno je 10 konja.

Naši gubici kod 7 brigade 1 ranjen, a kod 9 brigade 8 ranjenih.

Štab divizije u Lukavcu. Vreme maglovito i hladno.

14 januar 1945 g.

7 brigada raspoređena je po bataljonima kao i prošlog dana sa istim zadatkom.

9 brigada je u toku dana pod borbom prešla reku Tinju i zauzela s. Vučkovac, te produžila napad na s. Porebrice. Detalje o toj borbi još nismo dobili.

¹⁸ O tome vidi dok. br. 69, objašnjenje br. 36.

14 brigada nalazi se u istom rasporedu, kao i prošlog dana.

Oko 9 časova na sektoru 2 bataljona 14 brigade jedna grupa ustaša, jačine 100 ljudi, napala je ovaj bataljon. Posle kraće borbe neprijatelj je proteran u pravcu Pašalića. Izviđačke patrole 1 bataljona ove brigade naišle su na grupu ustaša na prostoru Donje Lohinje, gde je došlo do borbe.

Gubici neprijatelja na frontu 9 i 14 brigade nisu poznati.

Naši gubici kod 14 brigade iznose 1 mrtav i 3 ranjena, dok gubici 9 brigade nisu nam još poznati.

9 brigada dobila je zadatak da po čišćenju sela Porebriće orijentiše sve svoje bataljone u pravcu Gradačca radi napada na isti. Čas napada i ostalo naknadno će se dostaviti.¹⁷

7 brigada dobila je naređenje da prebaci 4 bataljon iz sela Poljice pravcem Bukinja — Dobrnja — Brezik — Donji Srebrnik, s tim da se isti postavi na drum Srnica — Gračanica u visini sela Doborovci, zaseok Kupresi. Zasede da se postavljaju u visini k. 459 — 404. Zadatak ovog bataljona da po svaku cenu spreči prodiranje neprijatelja od Gračanice ka Srnici, tj. bočna zaštita jedinicama 9 brigade.

Podaci o neprijatelju dopunjuju se u sledećem: četnički štab smešten je u Gradačcu, a glavni ustaški štab sa komandantom Avdom Husićem nalazi se u Samcu.¹⁸ Jačina neprijateljske posade u Gračanici pojačana je zadnjih dana i iznosi oko 4.—5.000 ljudi.

Štab divizije u Lukavcu. Vreme maglovito i hladno.

REKAPITULACIJA:

U toku proteklih 15 dana izvedena je 21 ofanzivna akcija i 9 defanzivnih. Oslobođeno je oko 50 sela i dve varošice. Oslobođena je teritorija između sela Bukinje, s. Poljice, Seona, Smrdin, Bukovica, Brezici, Kakmuž, Donja Orahovica, Huskići, Doborovci, Srnice, Vučkovac, Bijela, Srebrnik, Donja Straža, Brezik, Dobrnja.

Ubijeno je **četnika**: 395, ranjeno 630 i zarobljeno 53. **Ustaša i zelenog kadra**: ubijeno 218, ranjeno 344 i zarobljeno 12.

Zaplenjeno: nekoliko magazina hrane, jedna radio-stanica (neispravna), 16 pušaka, 10 volova, 3.000 kg pšenice, više sitne stoke, raznih namirnica, odeće, municije i drugog ratnog materijala.

¹⁷ Opširnije o borbama za Gradačac vidi dok. br. 64, objašnjenje br. 11.

¹⁸ Avdaga Husić je tada bio zamjenik komandanta ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije (vidi dok. br. 155).

Sopstveni gubici iznose: 27 mrtvih, 116 ranjenih, 3 zarobljeno i 74 nestala.

Naši gubici u materijalu su sledeći: 1 mitraljez »Maksim«, jedan minobacač, 5 p. mitraljeza ruskih, 2 protivkolske puške, 1 »Šarac«, 11 mašingevera i 69 pušaka.

Pohvaljen i predložen za pohvalu i odlikovanje nije još niko, jer podaci od jedinica nisu još prikupljeni. Čim se iste prikupe, dostavićemo vam.

U toku proteklih 15 dana naša divizija je operisala na sektoru Tuzla — Gračanica, tj. na prostoriji Majevice i Ozren planine, protiv raznih četničkih grupa, ustaša i zelenokadrovaca. Uglavnom su vođene operativne akcije, a samo povremeno prelazilo se u aktivnu odbranu u cilju da se održi zauzeta prostorija.

Posebnu operaciju pretstavlja napad 14 brigade na neprijateljsku posadu u Gračanici, koji nije uspeo iz sledećih razloga:

1. — Opijenost naših pojedinih nižih rukovodioca i boraca uspesima u prethodnim borbama, iz koje rezultira slaba opreznost i olako svatanje borbe.

2. — Netačna obaveštenja o snazi neprijatelja, koja je u stvari iznosila 3—3.500 boraca, a ne 1.000, kao što se to pretpostavljalo, iz čega je rezultirao pogrešan raspored jedinica i nedovoljna opreznost.

3. — Nedovoljno poznavanje mentaliteta i moralne snage neprijatelja — ustaše u borbi, te je i borba s tim shvaćena olako, zapi-avo izjednačena je njihova borbenost sa četničkom, što je u osnovi pogrešno.

4. — Potpuno je zanemareno to, od strane nižih rukovodilaca,¹⁹ da je Gračanica u stvari bočno uporište nemačkih snaga, koje obezbeđuju komunikaciju Sarajevo — Doboj — Brod, pa iako je posada Gračanice od ustaša i zelenokadrovaca, Nemci njima pružaju pomoć u ljudstvu, oružju i municiji iz Doboja, što se u konkretnom slučaju dokazalo. Nadalje Doboj je sa Gračanicom vezan dobrom komunikacijom, pa je prebacivanje te pomoći moguće u vrlo kratkom roku. Da se ova činjenica imala u vidu, sigurno ne bi 3 bataljon 14 brigade bio onako pogrešno raspoređen, tako da mu je zaleđe ostalo bez osiguranja, a četa u rezervi bila je toliko udaljena, i na pravcu 1 bataljona, te ne bi mogla da odgovori svom zadatku i da nije bila napadnuta od sela Sokola. Da je rezerva 3 bataljona bila u s. Donji Malešići iznad Stepan Polja, onda bi mogla da odgovori svom zadatku, te bi situacija bila sasvim drukčija. Onda ne bi neprijatelj uspeo da opkoli dve čete ovog

¹⁹ Riječi »od strane naših rukovodilaca« su dopisane mastilom.

bataljona, koje su se morale da probiju kroz neprijateljski obruč, pretrpivši pri tome izlišne gubitke u ljudstvu i oružju.

5. — Štab 3 bataljona je, pored pogrešnog rasporeda, pogrešio što je prebacivao komore sa boračkim delovima, jer je trebao da zna da je pravac sa koga ima da napada nesiguran i da se zavlači u nepročišćen teren. Zato se i desilo da je jedan deo komore zarobljen, a i gubitaka je bilo više prilikom izvlačenja komore, nego što bi to bilo da su se samo borački delovi probijali.

Uopšte štab ovog bataljona nije se snašao u ovoj borbi, a naročito u momentu kada su bili opkoljeni, jer je dozvolio da nastane panika kod ljudstva i zbog toga su tako nesrazmerni gubici u nestalim, koji su verovatno zarobljeni, kao i gubici u oružju.

Štab brigade nije dovoljno obratio pažnju da se ovaj napad na Gračanicu što bolje pripremi i da bataljoni zauzmu pravilan raspored u napadu, te nije za vreme borbe mogao imati uticaja da se pogrešan raspored ispravi.

Prilog: skica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
p. pukovnik

M. P.

Komandant,
pukovnik
M. Ivanović

Načelnik,
major
Novak Knežević

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. DIVIZIJE OD 15. JANUARA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA SEKTORU VLASENICA — HAN-PIJESAK¹

ŠTAB R I.²

O. str. pov. br. 22 a/45.
15 januara 1945 godine

Izvještaj o operacijama
od 1 do 15 januara o.g.

ŠTABU E 1.

Dostavljamo redovni petnaestodnevni izvještaj (od 1 do 15 januara 1945 godine).

1) *Opšta situacija:* U dolini rijeke Spreče i pred Tuzlom razbijena je četnička skupina dražinovaca, nedićevaca i Ljotićevaca uglavnom pod udarcima našeg Korpusa, uz sadejstvo jedinica 14 Srpskog korpusa.³

Poslije ovih uspjelih operacija naša divizija je prikupljena na prostoru Đurđevik — Zivinice — Husina, gdje vrši sređivanje i odmor, kao i popunu novim ljudstvom koje je došlo iz Srbije.

Od pravca Sokoca iznenada izbija u Vlasenicu jedna njemačka grupa. Naknadno saznajemo da su to dijelovi 22 njemačke divizije,⁴ čija je namjera da se probije pravcem Zvornik — Bijeljina (ili Tuzla) ka sjeveru.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—22, k. 1111.

² Da bi se neprijatelju otežalo identifikovanje jedinica 27. NOU divizije, dodijeljeni su im sljedeći konspirativni nazivi:

Štab 27. NOU divizije — R1,

Štab 16. muslimanske NOU brigade — R2, dok su bataljcnima dodijeljeni brojevi 300—310, tj. 1. bataljon — 301 itd. O tome vidi operacijski dnevnik štaba ove brigade za period od 1. februara do 30. avgusta 1945 (Arhiv VII, reg. br. 6—8, k. 1112).

Štab 19. birčanske NOU brigade — R3, dok su bataljonima dodijeljeni brojevi 310—320, tj. 1. bataljon — 311 itd. O tome vidi operacijski dnevnik štaba ove brigade za 1945 (Arhiv VII, reg. br. 2—11, k. 1112).

Štab 20. romanijske NOU brigade — R4, dok su bataljonima dodijeljeni brojevi 320—330, tj. 1. bataljon — 321 itd. O tome vidi zapovijest štaba ove brigade od 27. januara 1945. za napad na Kladanj (Arhiv VII, reg. br. 2—10, k. 1259).

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 5, 20 i 88.

⁴ i ⁷ U stvari, to je bila 963. tvrđavska pješadijska brigada (vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 10).

2) *Naš zadatak:* Štab Korpusa postavio je pred našu diviziju zadatak da hitno krenemo sa jednim dijelom snaga na Vlasenicu u cilju odbacivanja neprijateljske prethodnice ka jugu. Odmah smo uputili XX brigadu na taj zadatak. Uskoro od ove brigade dobivamo obavještenje da je u Vlasenicu pristišla jača nepr. grupa. U vezi sa ovakvim razvojem situacije dobivamo zadatak od štaba Korpusa da se sa cijelom divizijom orijentišemo na Vlasenicu, da izvršimo napad na neprijatelja i da ga progonimo ka jugu.³ Istovremeno prema Vlasenici se, orijentišu dvije divizije 14 Korpusa, i to 45-ta pravcem Zvornik — Vlasenica, a 25-ta pravcem Šekovići — Vlasenica.⁰

3) *Tok operacija:* XX brigada krenula je na gore postavljeni zadatak 1 januara, a 4-og smo izvršili pokret sa cijelom divizijom, tako da je 5 januara naš raspored bio: XVI brigada na prostoru Selište — Dobrić — Korijen, XIX brigada na prostoru Strmica — Trnovo — Dopasci, a XX brigada na prostoru Cikota (Milovanovići — Crkvina — Lukići — Odžak).

U Vlasenici je bio neprijatelj u jačini od oko 1200 Nijemaca (22 njemačke divizije)⁷ sa 3 do 4 topa i nekoliko bacača. Na ovog neprijatelja napadale su jedinice 45 divizije koje su bile postavljene na pravcu Zvornik — Vlasenica. Naša XX brigada koja je bila na Cikotama nije sadejstvovala u tom napadu. Prema izjašnjenju štaba brigade nije učestvovala u napadima radi toga što nije blagovremeno obavještavana o napadu od strane štabova pomenutih srpskih jedinica.

8 januara poduzeli smo napad na Vlasenicu sa snagama naše divizije u duhu naređenja dobivenog od toga štaba. U napadu su učestvovali: XVI brigada sa jednim ojačanim bataljonom i topovskim odeljenjem, opštim pravcem Šekovići — Vlasenica; XIX brigada sa tri bataljona opštim pravcem Grabovica — Kik — Vlasenica; XX brigada sa četiri bataljona opštim pravcem: Cikote — Vlasenica, orijentišući jače svoje snage na Orlovaču. Napad je bio dobro pripremljen i započeo je 8 o.m. u 24 sata. Ali i pored ogorčene borbe koja je trajala sve do 7 časova ujutro nismo uspjeli likvidirati neprijatelja u gradu, iako su djelomično preotimani položaji kao Kik, Gradina, Toplik, a udarne grupe prodirale su u prve blokove kuća u samom gradu. U 4 sata ujutro dijelovi 25 Srpske divizije, koji su izbili na pravac Šekovići — Vlasenica, pojačali su nas u napadu,⁸ ali i pored toga neprijatelj nije mogao biti likvidiran i naše snage bile su prisiljene da u 7 sati odstupe.

⁵ Vidi dok. br. 27.

⁶ Opširnije o dejstvu pomenutih divizija vidi dok. br. 33, 60 i 73.

⁸ Opširnije o tome vidi dok. br. 60 i 94.

U ovoj borbi naši gubici bili su 15 mrtvih, 26 ranjenih i 5 nestalih (sa nestalima izgubljena su 2 p. mitraljeza. Postoji vjerovatnoća da je ova petorka zalutala u neku od srbijanskih jedinica. Za ovo smo ispitivali ali još nismo ustanovili).

Nepr. gubici iznosili su oko 40 mrtvih i preko 40 ranjenih.

Odmah poslije izvršenog napada na Vlasenicu dobili smo od Vas naređenje da se sa glavninom divizije postavimo na liniju Ploča — Han Pijesak — Kram sa zadatkom ovladavanja komunikacijom Sokolac — Vlasenica radi odsjecanja nepr. garnizona u Vlasenici na koji će vršiti jedinice 14 Srpskog korpusa odlučne napade od pravca Šekovića i Zvornika u cilju likvidacije istog. Sa jednim dijelom snaga da se snabdijevamo sa hranom iz srebreničkog kraja.

U duhu ovog naređenja tokom 10—12 o.m. postavili smo glavninu divizije (XIX i XX brigadu) na liniju Malo Polje — Japaga — Berkovina — Visočnik — Čapori — Mrkalji — Džimrije, sa zadatkom likvidacije nepr. uporišta na komunikaciji Ploča — Kram i ovladavanja istom. Jedan dio snaga (XVI brigada) upućen u srebrenički kraj radi organizovanja transporta hrane, naročito u mesu, za glavninu divizije koja je, kao što se vidi, postavljena na potpuno opustošenom terenu i ekonomski uništenom. Štab divizije sa komesarom i načelnikom, kao i sa većim dijelom prištabskih dijelova otišao je sa XVI brigadom u srebrenički kraj, a potpisati sa manjim dijelom prištabskih dijelova i hirurškom ekipom pošao je sa XIX i XX brigadom.

Tokom 12 o.m. raspored divizije bio je: XIX brigada na prostoru Malo Polje — Japaga — Berkovina, a XX brigada na prostoru G. Čapori — Mrkalji — Džimrije. (XVI brigada u pokretu za srebrenički kraj).

Pošto je XX brigada izbila ranije na gore pomenutu prostoriju, ista je 11 o.m. u 4 sata ujutro preduzela napad na Han Pijesak i Kram. Han Pijesak je likvidirala i tom prilikom ubila 25 Nijemaca, a ranila preko 30 i jednog zarobila. Zaplijenila 1 t. bacač, 1 »šarac«, 1 parabelum i nešto sprema. Sopstveni gubici: 1 mrtav i 6 ranjenih. Sa dijelom snaga istovremeno je ova brigada napala na Kram, ali nije uspjela da isti likvidira. Tokom dana ponovila je napad na Kram ali bez uspjeha.

Tokom 13 o.m. obje brigade (XIX i XX brigada) preduzimaju napad na neprijatelja u cilju ovladavanja komunikacijom, i to: XIX brigada vrši napad na nepr. grupu u Kralje-

» Vidi dok. br. 50.

vom Polju koja je jaka oko 150 Nijemaca i kojoj ubrzo stiže pojačanje iz Vlasenice od oko 250 Nijemaca sa 2 topa i nekoliko bacača.

XX brigada vrši napade na Kram koji veoma uporno brani nepr. posada u jačini od oko 250 Nijemaca. Naoružanje ove grupe: 1 top, 1 »flak«, 1 tenk i nekoliko bacača (lakih i teških).

Obje brigade vrše uporne napade na pomenuta nepr. uporišta tokom 13, 14 i 15-og o.m. Napadi su izvođeni uglavnom noću radi lakšeg prilazanja nepr. položajima koji su organizovani oko ceste u Kraljevom Polju i Kramu usred brisanih prostora.

U ovim trodnevnim bojevima neprijatelj je uspio da se održi u pomenutim uporištima, pretrpivši ukupno gubitke od oko 135 mrtvih i preko 150 ranjenih. Zaplijenjen 1 »šarac«, 7000 metaka, 2 pikavca, 15 pušaka, nešto cipela, odijela i dr. Zapaljeno 6 kamiona, oštećena 2. Uništen jedan motorcicl i 2 magacina sa hranom. Sopstveni gubici 10 mrtvih, 53 ranjena i 2 nestala. Izgubljena 2 p. mitraljeza.

Pomenuta nepr. uporišta nismo uspjeli likvidirati ali je postavljeni zadatak djelomično izvršen, tj. presjekli smo komunikaciju Sokolac — Vlasenica na taj način što je zauzet Han Pijesak i čvrsto zaposjednut od naših snaga.¹⁰

¹⁰ Prema izjavi ratnog zarobljenika pukovnika Kloca (Clotz), komandanta 963. tvrđavske pješadijske brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. 49/1. k. 73), glavnim snagama ove brigade organizovana je kružna odbrana Vlasenice, a na komunikaciji Han-Pijesak — Vlasenica organizovana su tri uporišta, svako jačine ojačanog voda. Brigada je od 5. do 11. januara odbijala danonoćne jake napade jedinica NOVJ, a od 13. do 17. januara 1945, tj. do deblokiranja od strane njemačke 22. pješadijske divizije, zbog snažnih napada kako na Vlasenicu tako i na drumsku uporišta, ona je bila privremeno odsječena. Zatim se u izjavi kaže da je 963. brigada u januaru te godine imala oko 40 mrtvih i oko 65 ranjenih vojnika.

U Dnevniku majora Berna (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6) detaljnije se, po danima, govori o borbama na sektoru Vlasenice i na komunikaciji Sokolac — Han-Pijesak — Vlasenica. Evo šta u njemu piše o borbama 963. brigade na pomenutoj komunikaciji: 11. januara odbijen jak napad partizana na drumsko uporište kod Han-Pijeska; 12. januara odbijen novi napad partizana, sa mitraljezima i minobacačima, na Han-Pijeska; 13. januara partizani zatvorili drum južno od Han-Pijeska, a prednji odredi 22. pješadijske divizije jugozapadno od s. Mrkalja prešli u odbranu; 14. januara isto; 15. januara ponovni napad na Han-Pijesak odbijen, a položaji na liniji s. Čapori — s. Mrkalji, uprkos jakim protivudarima, održali su se; 16. januara Han-Pijesak zauzet, uporište 1 km sjeverno od Han-Pijeska oslobođeno iz okruženja, 963. brigada odbila ponovne napade partizana na drumsku uporišta. Pored toga, u dnevniku piše da su ove njemačke jedinice tih dana imale 15 mrtvih i 66 ranjenih vojnika (među njima jedan oficir).

U isto vrijeme XVI brigada izbila je na prostor Srebrenica — Skenderovići — Osmače. U selu Osmačama rastjerala je jednu grupu ustaša, koja se uz neznatan otpor povukla prema ustaškim glavinama u pravcu Skelana. Brigada je pristupila prikupljanju hrane i organizovanju transporta za glavinu naše divizije.

4) *Zaključak:*

a) Nepr. gubici ukupno: 200 mrtvih, 220 ranjenih, 1 zarobljen. Zaplijenjeno: 1 t. bacač, 2 »šarca«, 3 pikavca, 15 pušaka, 7000 metaka i dr. Zapaljeno i uništeno: 6 kamiona, 1 motorcicl, 2 magacina sa hranom. Oštećena 2 kamiona.

b) Sopstveni gubici: 26 mrtvih, 85 ranjenih, 7 nestalih, 16 dezertiralo; izgubljena 4 p. mitraljeza.

5) U ovom periodu divizija je vodila uglavnom dvije veće borbe: prva borba bila je za Vlasenicu koju nismo uspjeli likvidirati usled jake, uporne i dobro naoružane nepr. odbrane, a druga borba vođena je za ovladavanje komunikacijom Vlasenica — Sokolac (na prostoru Ploča — Kram). Kroz ovu drugu borbu postavljeni zadatak pred našu diviziju je djelomično izvršen, tj. zauzeto je jedno neprijateljsko uporište na toj komunikaciji (Han Pijesak) i na taj način presječena je veza između Sokoca i Vlasenice. Neprijatelj je u nekoliko mahova pokušao sa koordiniranim napadima iz Krama i Kraljeva Polja da zauzme Han Pijesak i da se spoji, tj. da nas odbaci sa komunikacije, ali nije uspio i situacija je do 15-og uveče ostala nepromjenjena.

Naročite teškoće na koje je divizija nailazila tokom ovog vremenskog perioda prilikom izvođenja operacija, bile su vrlo rdave smještajne — stanbene prilike. Dok je divizija bila na prostoru Šekovići — Cikote — Trnovo većina jedinica smještala se u tijesne i prljave bajte. Prilikom izvođenja napada na Vlasenicu dva dana je glavnina divizije bila izmješana sa jedinicama 25 Srpske divizije na prostoru Cikote — Grabovica gdje je većina sela popaljena, tako da je dobar dio ljudstva bio smješten u štalama ili ložio vatre u snijegu. Na terenu Malo Polje — Berkovina — Čapori itd. takođe su vrlo rdave stanbene prilike i ljudstvo je pretrpano u raspoloživim kućama.

Izgleda da je ovo najjači uzrok što se pojavio veći broj oboljenja pjegavog tifusa, naročito u XIX brigadi.

Ishrana je bila prosječno slaba po jedinicama, sem kod XVI brigade. Ovo radi toga što se, i pored pomoći intendature Korpusa, nije moglo ekspeditivno organizovati doturanje hrane jedinicama, i to zbog malog broja komore kojom raspolazu brigade. A i ovaj raspoloživi broj konja, budući većinom u snijegu i sa slabom ishranom, sasvim je posustao i iznemo-

gao. Drugi razlog je što je teren na kome borave jedinice (XIX i XX brigada) potpuno ekonomski uništen tako, da u međuvremenu čekanja transporta, bilo od Korpusa ili od XVI brigade iz srebreničkog kraja, nigdje naokolo nije se moglo snabdjeti makar sa imalo hrane.

Ovaj problem i u buduće teško će se moći riješiti zbog gore pomenuta dva razloga, sve dok se ne ovlada komunikacijom Vlasenica — Sokolac i dok se ne organizuju — primaknu magacini i depoi bliže jedinicama.

Moral boraca je na visini ali borbenost, a naročito udarnost naših brigada nije kao ranije iz razloga što su brigade nedavno primile veliki broj ljudstva za popunu i na taj način u osjetnoj mjeri se razvodnile neiskusnim novim ljudstvom.

Upotreba bacača nije dolazila do izraza zato što ne raspolazemo sa minobacačkom municijom. To isto važi za »Piate« i protukolske puške. (Top protukolac XVI brigade došao je do jačeg izražaja u borbi na Vlasenici).

Sa novim ljudstvom po brigadama izvodi se vojna obuka kad to mogućnosti dozvoljavaju. Ali, usled stalnih borbi i pokreta, zatim teških stanbenih prilika kao i radi nevremena (težak snijeg na planini) u ovom pogledu do sada se vrlo malo uradilo. Dopunski bataljon ima bolje mogućnosti za ovaj rad i on se odvija po planu koji je izradio štab divizije.

Divizija kao cjelina zadovoljava i sposobna je za izvršavanje zadataka, jer još uvijek u brigadama imaju dobra i sigurna jezgra starih boraca i rukovodilaca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar —
ppukovnik,
o t s u t a n

Komandant —
ppukovnik
Mil." Zekić

M. P.

" Miloš

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 28. DIVIZIJE
O DEJSTVIMA NA PROSTORU BIJELJINA — KORAJ, DO-
STAVLJEN ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ 15. JANUARA 1945. GO
DINE¹

ŠTAB V. I.
Broj: 22 — 1945.
Dne 15. I. 1945.

ŠTABU C. I.

Dostavljamo Vam izvadak iz operacijskog dnevnika u vremenu od 1. I. 1945. do 14. I. 1945. god.:

1. I. 1945. XXI. Udarne brigada radi zatvaranja komunikacije Bijeljina — Janja, smještena je na liniji Glavičor — Kojčinovac — Puhare Pučile — Muhadžeri — Jabanuša. Borbe toga dana nije bilo, već je vršena izviđačka djelatnost. Neprijatelj je u pravcu Pučila vršio nasilno izviđanje, i tom prilikom došao u kontakt sa našim patrolama.

XVII. Udarne brigada radi zatvaranja pravca Bjeljina — Brčko smještena je na prostoriji D. Dragaljevac — G. Čađavica — Ljeljenča. Borbe nije bilo, već je vršeno izviđanje u pravcu Suljinog Hana, gdje je neprijatelj obrazovao svoje predstražarske položaje.

Brodsko brigada: Radi zatvaranja komunikacija Bjeljina — Suhopolje smještena je na prostoriji Suhopolje — Hase — Zagoni. Neprijatelj koji je ispred njih obrazovao svoje položaje na liniji trigon. 114, Obrijež, trigon. 117. vršio je toga dana nasilno izviđanje u pravcu Hasa i svojim prednjim djelovima stigao do D. Mahale, gdje se sukobio sa našim jedinicama koje su ga protjerale prema Bjeljini.² U borbi koja je vođena ubijena su 3 neprijateljska vojnika, dok od oružja i materijala nije ništa izgubljeno ni zarobljeno. Naši gubitci su 1 ranjen.

2. I. 1945. XXI. Udarne brigada nalazila se na istim položajima ispred Bijeljine radeći vojnički i politički sa jedinicama u granicama mogućnosti. Toga dana je neprijatelj i pored našeg izviđanja vršio nasilno izviđanje u pravcu Puhara Pučila.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—2, k. 271.

² Riječ je o izviđačkim dijelovima Pukovske grupe »Skenderbeg«. Tokom januara 1945. ona je glavnim snagama branila Bijeljinu a jednim bataljonom s Brezovo Polje i obezbjeđivala komunikaciju prema Brčkom. Vidi dok. br. 21, 25 i 124.

XVII. Udarne brigada smještena je na prije pomenutoj prostoriji, i toga dana su Njemci iz Suljinog Hana krenuli prema Ljeljenči, a četnici iz Bukovice prema Dragaljevcu.³ Borba je primljena sa objema neprijateljskim kolonama i nakon kraće borbe neprijatelj je odbijen, uz gubitke od 17 mrtvih. Od oružja i materijala nije ništa zarobljeno, ni izgubljeno. Naši gubitci su dva mrtva i dva ranjena.

Brodsko brigada je smještena na prije pomenutoj prostoriji i budući da je neprijatelj ponovno došao do D. Mahale, napadala ga je na tom sektoru, i u sam mrak uspjela protjerati prema Bjeljini. Neprijateljski gubitci nisu nam poznati, a naši su bili 3 mrtva i 14 ranjenih. Od oružja i materijala nije ništa zarobljeno, ni izgubljeno.

3. I. 1945. XXI. Udarne brigada smještena je na istoj prostoriji ispred Bjeljine, s tim što je jedan bataljon rokirala prema Bjeločkoj i D. Mahali, radi bolje kontrole ceste Janja — Zvornik i hvatanja veze sa jedinicama 45. div. koje su u to vrijeme bile smještene u okolini Zvornika.⁴ Borbe nije bilo, već je vršena izviđačka djelatnost.

XVII. Udarne brigada je smještena na pomenutoj prostoriji kontrolišući cestu Bjeljina — Brčko i vršeći izviđanje prema Suljinom Hanu.

Brodsko brigada je također smještena na istoj prostoriji, vršeći izviđanje prema Bjeljini i radeći u jedinicama vojnički i politički.

4. I. 1945. Cijela divizija nalazila se na prije pomenutoj prostoriji, sređujući jedinice i vršeći izviđanje u glavnom prema Bjeljini. Bataljon XXI. Ud. brigade koji je smješten u Mahali izviđao je prema Zvorniku i održavao vezu sa jedinicama 45. divizije, što je onda bilo neophodno potrebno, jer je neprijatelj sa jakim snagama i motorizacijom stigao u Vlasenicu,⁵ sa namjerom da dalje produži preko Zvornika i Bjeljine za Brčko.

5. I. 1945. Sve jedinice držale su svoje prvobitne položaje, sem XVII. Ud. brigade, koja je svoje položaje napustila i preuzela položaje Brodske brigade, dok je ova upućena u Čengić radi sređivanja, služeći ujedno kao divizijska rezerva. Bataljon XXI. Ud. brigade koji je bio u Mahali ušao je u sastav svoje

³ Odnosi se na četnike 2. grupe brigada Majevičkog četničkog korpusa. Opširnije o njihovom dejstvu vidi dnevnik te grupe iz 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11574).

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu 45. NOU divizije vidi dok. br 73 i 101.

⁵ U to mjesto je početkom januara ušla 963. tvrđavska pješadijska brigada (vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 10).

brigade, pošto više nije bilo potrebno da i dalje ostane u Mahali.

Dolaskom XVII. Udarne brigade na položaje Brodske, stupila je u borbu sa neprijateljem, koji je od Bjeljine pošao prema Hasama. Nakon nekoliko časova vođene borbe neprijatelj je odbijen uz gubitke od 20 mrtvih i protjeran prema Bjeljom. Zarobljen je 1 neprij. vojnik. Naši gubitci su 1 ranjen. Od oružja i materijala nije ništa zarobljeno ni izgubljeno.

6. I. 1945. XXI. Udarne brigade ostala je na istim položajima, vršeći izviđačku djelatnost i vojnički rad u jedinicama.

XVII. Udarne brigade smještena je na prostoriji Hase — Zagoni — Suhopolje, zatvarajući ceste Bjeljina — Suhopolje i Bjeljina — Brčko. Od strane Njemaca nije bilo nikakvih ispada, već je bilo manjih uznemirenja od strane četnika.

Brodska brigada ostala je u Cengiću i u toku dana onespobila cestu Janja — Zvornik, a u samu noć krenula na prostoriju Suhopolje — Hase — Zagoni, da smjeni XVII. Udarne brigade, koja je trebalo hitno krenuti na prostoriju Koraj — Tutnjevac — Zabrđe, da zatvori pravac od Celića.

7. I. 1945. XXI. Udarne brigade ostala je na istim položajima pred Bjeljinom vršeći izviđačku djelatnost, te vojnički i politički rad u granicama mogućnosti. Od strane neprijatelja nije bilo nikakvih uznemirenja.

XVII. Udarne brigade krenula je na prostoriju Koraj — Tutnjevac — Zabrđe, da zatvori pravac od Celića. Putem je vodila manje borbe sa četnicima, koji su bili rastjerani.

Brodska brigada stigla je na prostoriju Suhopolje — Hase — Zagoni i preuzela položaje od XVII. Udarne brigade. Toga dana je neprijatelj jačim snagama krenuo iz Bjeljine prema Hasama i Brijesnici, gde se sukobio sa našim jedinicama. Nakon duže časovne borbe neprijatelj je protjeran u uporište uz gubitke od 50 mrtvih i 55 ranjenih. Naši gubitci su dva mrtva i 13 ranjenih. Od oružja nije ništa zarobljeno, jer je neprijatelju usljed velike nadmoćnosti uspjelo pokupiti oružje i izgubljeni materijal. Sopstvenih gubitaka u materijalu i oružju nismo imali.

8. I. 1945. XXI. Udarne brigade smještena na prije pomenutoj prostoriji, držeći položaje ispred Bjeljine i vršila izviđačku djelatnost.

XVII. Udarne brigade smještena na prostoriji Koraj — Tutnjevac — Zabrđe — Marići i vršila izviđanje prema Celiću. Na drugim sektorima vršeno je izviđanje terena, kako se četnici ne bi kojim pravcem uvukli i iznenadili nas. Promjena nije bilo ni na jednom sektoru.

Brodaska brigada smještena je na gore pomenutoj prostoriji, kontrolišući pored ceste Bjeljina — Suhopolje i cestu Bjeljina — Koraj. Neprijatelj je jačim snagama krenuo preko Ljeljenče za Han Limunović, gdje je stupio u sukob sa našim jedinicama. Nakon tročasovne borbe uspjeli smo neprijatelja protjerati prema Suljinom Hanu,⁶ uz gubitke od 18 mrtvih i 31 ranjen. Sopstveni gubitci su 4 mrtva, 17 ranjenih i 1 nestao. Zaplijenjene su 3 puške sa nešto municije i sprema.

9. I. 1945. XXI. Udarne brigada nalazila se na istim položajima ispred Bjeljine i vršila izviđačku djelatnost, pored vojničkog i političkog rada, koji je raden u granicama mogućnosti.

XVII. Udarne brigada smještena na gore pomenutoj prostoriji ispred Čelića i prema tome uporištu vršila izviđanje, dok je sa bataljonom koji je bio smješten u Marićima poduzela ofanzivu na četnike u pravcu G. Dragaljevca i Magnojevića.⁷ Nakon toga što su isti protjerani prema G. Bukovici bataljon se vratio u Mariće, vršeći i dalje izviđačku djelatnost. U borbi koja je vođena toga dana neprijatelj je imao 12 mrtvih i 17 ranjenih, te 3 zarobljena. Zaplijunjeno je 5 pušaka sa nešto odjevne sprema. Sopstveni gubitci su 3 mrtva i 3 ranjena.

Brodaska brigada nalazila se na pomenutoj prostoriji i radila vojnički i politički, te vršila izviđanje prema Bjeljini i Suljinom Hanu.

10. I. 1945. XXI. Udarne brigada smještena na starim položajima održavajući stalno kontakt sa neprijateljem i uznemiravajući ga sa manjim patrolama.

XVII. Udarne brigada smještena je na istoj prostoriji. Neprijatelj je iz Čelića sa nešto pešadije i 4 tenka krenuo prema Koraju, ali je nakon dvočasovne borbe odbijen i protjerran na polazne položaje,⁸ uz gubitke od 13 mrtvih i 21 ranjen. Naši gubitci su 4 mrtva i 2 ranjena. Gubitaka u oružju i materijalu nije bilo.

Brodaska brigada je smještena na istoj prostoriji i vršila izviđačku djelatnost.

⁶ U dnevnom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 11. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 11/1, k. 46) kaže se da je zapadno od Bijeljine jedna grupa partizana odbačena na jugozapad.

⁷ U dnevnom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 9. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 9/1, k. 46) piše da je preduzet napad od s. Brezovog Polja ka Bijeljini u cilju odbacivanja partizanskih snaga koje su zaposjele cestu, te da su njihove jedinice stigle do s. Dragaljevca, gdje su partizani porušili most.

⁸ O borbama kod Koraja vidi dok br. 69.

11. I. 1945. Sve jedinice nalazile su se na prije pomenutim položajima i pored sređivanja stanja vršila je izviđačku djelatnost. Neprijatelj je ponovo iz Čeliča sa 4 tenka i nešto pešadije krenuo prema Koraju, ali je odmah bio odbijen. Gubitaka na našoj strani nije bilo, a neprijateljski gubici su nam nepoznati.

12. I. 1945. XXI. Udarne brigada nalazila se na svom starom položaju ispred Bjeljine i vršila izviđačku djelatnost.

XVII. Udarne brigada dobila je smjenu od jedinica XVII. Div. kod Koraja, a ona je ostala na prostoriji Zabrde — Tutnjevac — Petkovići i G. Obrijež. Bataljon u Petkovićima izvršio je pretres nekih četničkih stanova i pronašao jednu amfibiju, kojoj su potrebne izvjesne popravke. Drugih promjena nije bilo.

Brodsko brigada nalazila se na prostoriji Hase — Zagoni — Suhopolje, kontrolišući cestu Bjeljina — Brčko i potpuno zatvarajući cestu Bjeljina — Suhopolje. Od strane neprijatelja nije bilo nikakvih uznemirenja, a u jedinicama je rađeno vojnički i politički.

13. I. 1945. Brodska i XXI. Udarne brigada ostale su na starim položajima sa istim zadatkom, dok je XVII. Ud. brigada upućena da presječe cestu Bjeljina — Brčko, na prostoriji Obradovo Brdo — Vršani. Putem za ova mjesta vođene su manje borbe sa četnicima.

14. I. 1945. Sve jedinice ostale su na prije pomenutim položajima i vršile izviđanje prema Bjeljini. Neprijatelj nije pokušavao izlaziti iz uporišta u nijednom pravcu, a sa naše strane vršeno je uznemiravanje sa manjim patrolama.

U vremenu od 1. I. do 14. I. 1945. neprijateljski gubici su 133 mrtva i 124 ranjena i 4 zarobljena.

Naši gubici su 18 mrtvih i 53 ranjena i 1 nestao.

Od oružja je zaplijenjeno 14 pušaka i pronađena 1 amfibija. Sopstvenih gubitaka u oružju i materijalu nismo imali.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik:
B. Mraković

Operativni oficir, kapetan:
N. Krajšić

P.S. Dana 13. o.m. sve jedinice nalazile su se na položajima kako je gore napomenuto i jedinice Brodske i XXI. Brigade vodile su borbu sa neprijateljem na prostoriji Čiperovine — Puhare Pučile — Hase. Nakon neuspjelog napada jedinice se

povukle na svoje polazne položaje. Neprijateljski gubitci su nam nepoznati, a naši su bili 4 mrtva i 24 ranjena, što znači, da su naši gubitci u toku ovih 14 dana 22 mrtva i 77 ranjenih.

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 52
22. I 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta.

Načelnik operativnog odel.,
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

BR. 73

IZVJEŠTAJ ŠTABA 45. DIVIZIJE OD 15. JANUARA 1945. ŠTABA
BU 14. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA NA SEKTORU VLA-
SENICA — ZVORNIK — KOZLUK¹

D 1-
O. br. 12
15.1. 1945 g.

B 1

Dostavljamo pregled i bilans borbi iz operacija naše jedinice u vremenu od J do 15 januara 1945 godine.

U duhu opšteg zadatka jedinica našeg korpusa, naša divizija zaključno sa 1 januarom 1945 god. prebacila se na levu obalu Drine sem divizijske bolnice i težih delova intendanture koji su ostali u Loznici.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 37—1, k. 1331.

* O konspirativnim nazivima jedinica ove divizije vidi dok. br. 42, objašnjenje br. 2.

Po prebacivanju na levu obalu Drine divizija se postavila na sledeći način:

D 2 na liniji s. Drinjača — s. Zelinje — s. Nova Kasaba — s. Milići, sa zadatkom izviđanja i zatvaranja pravca od Ljubovije i Srebrenice.

D 3 na liniji Zvornik — Capardi — Osmaci sa zadatkom izviđanja i čišćenja terena prema s. Snagovo — s. Kamenica — s. Papraća.

D 4 na liniji s. Trnovica — s. Kozluk — s. Čolopek — s. Jordan sa zadatkom izviđanja i čišćenja terena prema Janji i Priboju, kao i održavanje veze sa jedinicama VI.³

D 1 u Zvorniku.

U vezi novonastale situacije na sektoru Vlasenice — ulazak neprijatelja⁴ u Vlasenicu 1. I. 1945 god. oko 21 čas — naše D 2 i D 3 orijentisane su prema Vlasenici sa zadatkom napada na istu i sprečavanja daljeg neprijateljskog prodiranja prema Zvorniku, dok je D 4 polovinu svojih snaga ponovo prebacila na desnu obalu Drine sa zadatkom da istu zaposedne i fortifikaciski uredi za dejstvo na komunikaciju Zvornik — Drinjača, počev od M. Zvornika pa do s. Culine, jedan bataljon D 4 ostao je i dalje na prostoru s. Čolopek i Tršić — Kozluk, a jedan bataljon na liniji Zvornik — s. Snagovo.

1. I. 1945 jedinice D 2, D 3 i D 4 posedaju novoodređene položaje i to:

D 2 štab, bolnice, intendantura i komora smešteni su u s. Drinjači.

D 101 smestio se na prostorijsu s. Nova Kasaba, D 102 u s. Zelinje, D 103 na položaju kod s. Konjevići i D 104 na položajima kod s. Cerska. Cela brigada se sređuje, vrši izviđanja i prikuplja podatke o neprijatelju.

D 3 je na prostorijsu Capardi — Osmaci — Memići — Kumska.⁵ Vršu sređivanje jedinice, izviđa i prikuplja podatke o neprijatelju.

D 4 smestila se na prostorijsu s. Trnovica — s. Jasenica — s. Kozluk. Izviđa prema Janji i Priboju, prikuplja podatke i čisti teren. Izviđački vod D 4 uhvatio je dva četnika.

2. I. D 2 vrši pokret i sa D 101, D 102 i D 103 poseda položaje na liniji s. Milići — s. Vrtoče — s. Rajići — s. Nedelište i zatvara pravac Vlasenica — Srebrenica. D 104 je poseo po-

³ Riječ je o 28. NOU diviziji. Opširnije o njoj vidi dok. br. 72.

⁴ Odnosi se na 963. tvrđavsku pješadijsku brigadu. Bliže o njoj vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 10.

⁵ To mjesto na karti 1 : 100.000 nije nađeno.

ložaje u s. Zelinje i time zatvorio pravac Bratunac — Zelinje. Sve se jedinice utvrđuju na novim položajima, izviđaju i prikupljaju podatke o neprijatelju.

D 3 sa D 111, D 112, i D 114 izvršila je pokret pravcem s. Papraća — s. Kamenica u cilju likvidacije četničkih bandi. U toku noći između 2/3 D 111 je izbio na položaj Kamenica i posle kraće borbe u s. Mehići zarobio je 9 zelenokadrovaca. Svi bataljoni su izbili na određene položaje. Pretresali teren i prikupljali podatke o neprijatelju. D 113 je ostao na položaju u s. Capardi, gde izviđa i prikuplja podatke o neprijatelju u pravcu s. Vacetina — Baljkovica — Križevici.

D 4 sa D 122 i D 124 prelazi kod Zvornika na desnu obalu Drine i poseda položaje od s. Mali Zvornik do s. Čuline sa zadatkom da drži pod jakom vatrom komunikaciju Zvornik — Drinjača za slučaj neprijateljskog prodora ka Zvorniku. Sa jednim bataljonom je i daije na liniji Kozluk — Tršić — Colopek. U toku patroliranja i izviđanja ovog bataljona jedan izviđački vod uhvatio je sedam četnika. Jedan bataljon je na položaju Jasenica — Trnovica.

3. I. D 2 se utvrđuje na položaju, prikuplja podatke o neprijatelju, izviđa i čisti teren od četničkih bandi. U toku dana nije bilo sukoba sa neprijateljem.

D 3: D 111, D 112, D 113 i D 114 nalaze se na položaju od prošlog dana sa kojih su izviđali, čistili teren i prikupljali podatke o neprijatelju. D 111 je u s. Glodi uhvatio osam ustaša sa puškama i bombama.

D 4: Bataljoni na desnoj obali Drine se ukopavaju i uzimaju potrebne elemente za gađanje automatskim protivkoljskim oruđem. D 123 uhvatio je prilikom čišćenja terena 9 četnika bez oružja. D 121 na istim položajima, gde izviđa i čisti teren.

4. I. D 2 se nalazi na istom položaju, sa zadatkom izviđanja u pravcu Vlasenice.

D 3: D 114 na položaju Nedelište. D 111 i D 112 u 6.30 čas. krenuli su na nove položaje: s. Milići — s. Vrtoče — s. Vukovići — s. Bakići — s. Pijuke (odakle hvataju vezu preko Nedelišta sa svojim D 114) — s. Musi. Džemat, sa zadatkom sadještva jedinici D 2 u napadu na Vlasenicu. D 113 na položaju s. Capardi.

D 4 (štab) nalazi se u s. Snagovu. D 122 i D 124 na desnoj obali Drine na fortifikaciski uređenim položajima. D 123 na položaju Kozluk — Tršić — Colopek, odakle izviđa i čisti teren od četničkih bandi. D 121 je na položaju Snagovo. U toku dana nije bilo borbi, sem što su četničke bande koje se

kreću po malim grupama na terenu D 123 napale na naše kurire i tom prilikom ranile tri, a ubile dva druga.

5. I. D 2: D 101 i D 103 izvršile su napad na neprijateljske položaje i to: D 101 na Slavić Polje — Gradina. Akcija je počela u 13 čas. i trajala je do 18.30 čas. Borba je bila dosta teška usled vrlo velike upornosti neprijatelja, ali je ipak D 101 uspeo da neprijatelja otera sa položaja i da zauzme dominirajuću kotu 604 i s. Barice. U toku noći 5/6. I. naši su se delovi pod borbom morali povući sa položaja k. 604 — s. Barice. Povlačenje je usledilo zbog toga što je neprijatelj dobio pojačanje. U 103 je dobro sadejstvovao i štitio desni bok D 101, i mnogo je doprineo brzom likvidiranju neprijatelja sa položaja k. 604 — s. Barice i docnije prilikom odstupanja sa pomenutih položaja svojim zalaganjem doprineo je da se ova radnja izvede u redu i po planu. U toku ove akcije bataljon i D 3 uspeo su da u dva maha prodru u sam grad. Neprijateljski gubitci u ljudstvu i materijalu na sektoru D 2 a uz sadejstvo jedinica D 3 bili su sledeći: 200 mrtvih i ranjenih oficira i vojnika.⁶ Zaplenjeno je 4 šinjela, 5 šatorskih krila, 2 para odela, i nešto sanitetskog materijala. Naši gubitci bili su takođe osetni: 15 poginulih i 52 ranjena druga i drugarice.

D 3: D 111 i 112 sadejstvuju koncentričnom napadu na Vlasenicu jedinicama D 2, D 111 pravcem s. Pijuke — Kuljančiči — Sahmanovići — Durakovići — Toplik. D 112 pravcem Musi. Džemat — Jarovlje — Nezirovići — Drum — Kula. Borba je neprekidno trajala do 6 ov. mes. u 9 čas, i bila je žestoka. Izvesni položaji su nekoliko puta prelazili iz ruke u ruku. D 113 i D 114 na starim položajima u s. Capardi i s. Neđelište (D 114 brigadna rezerva).

D 4: D 122 i D 124 na položaju M. Zvornik — Culine sa istim zadatkom. D 123 na položaju Kozluk — Tršić — Colopek. D 121 us. Snagovo. Jedinica ima zadatak da čisti teren od malih četničkih grupica.

6. I. D 2 je započetu borbu sa neprijateljem sa malim prekidima vodila čitavu noć 5/6 ov. mes. i završila tek u 9 čas. 6. I. kada su se jedinice D 2 opet povukle u svoje polazne položaje, usled slabog sadejstva jedinica P 1. U toku dana ne-

⁶ i ⁷ U Dnevniku majora Berna (Arhiv VII, reg br. 1/5, k. 6), piše: da su 5, 6. i 7. januara 1945. jedinice NOVJ sa istoka i sjevera napadale na položaje 963. tvrđavske pješadijske brigade kod Vlasenice, da su se tih dana vodile ogorčene borbe, da je neprijatelj odbačen, da je ova brigada imala 10 mrtvih i 25 ranjenih, među kojima dva oficira (jedan od njih je bio »kapetan Schulz, komandant XXII/999 bataljona«). Pored toga, u dnevniku piše da je marš jedinica njemačke 181. pješadijske divizije bio veoma otežan usljed poledice. Vjerovatno je riječ o jedinicama koje su se kretale ka Vlasenici.

prijatelj je stalno pokušavao da dubljim izviđanjem prema s. Musi, Dženiati i Pijuke vrši izviđanja kao i komunikacijom prema Šekovićima. U tu svrhu koristio je izviđačka odeljenja u jačini od 40 do 50 vojnika, koja su svaki put uz osetne gubitke bila odbijena. U toku ove borbe neprijateljski gubitci u ljudstvu i materijalu bili su osetni: ubijeno je i ranjeno oko 100 oficira i vojnika. Zaplenjeno je 5 šinjela, 8 šatorskih krila, jedna strojnica, jedan pištolj i jedan sat. Naši gubitci iznose 7 poginulih i 20 ranjenih drugova i drugarica.

D 3 nastavlja neprekidnu borbu od 5 ov. mes. Borba je trajala sve do 9 čas. kada su ove jedinice bile prinuđene da se povuku sa zauzetih položaja. Neprijatelj je uspeo da ovlada Toplikom, i pokušavao da sa nasilnim izviđanjem u pravcu Musi. Džemat ispita naše položaje, ali je bio odbačen. Druga polovina D 3 na starim položajima.

D 4 (štab) i D 121 u s. Snagovu, D 122 i D 124 na desnoj obali Drine sa istim zadatkom i D 123 na ranijim položajima, izviđa i čisti teren od razbijenih četničkih bandi.

Istoga dana jedno naše izviđačko odeljenje krenulo je u jačini od 6 drugova iz štaba D 3 za Zvornik i u s. Papraći bilo napadnuto od četničkih bandi i tom prilikom ranili dva druga koji su se uspeli spasti, jedan se sklonio a sudbina ostale trojice neizvesna je.

7. I. Delovi jedinice D 2 izvršili su napad na neprijatelja u dva pravca, jedan u pravcu Slavić Polje — Gradina (k. 604) i zbacili neprijatelja sa njegovih prvih položaja a drugi pravcem Nežirovići — Durakovići i prodrli do s. Toplik. Akcija je počela oko ponoći 6/7 ov. mes. a završila se tek u 13 čas. 7 ov. mes. kada je neprijatelj dobio znatna pojačanja iz Han Pijeska⁷ i naše jedinice bile prinuđene da se povuku na položaje: Baćino Brdo — Bakići — Prodanovići — Zaklopača. Povlačenje je izvedeno u potpunom redu. U ovom napadu neprijatelj je po dobivenim podacima pretrpeo osetne gubitke: 20 mrtvih i oko 60—70 ranjenih. Zaplenjeno je 1 strojnica, 1 parabelum, 7 šatorskih krila, 4 para odela i nešto sanitetskog materijala. Naši gubitci iznose 6 poginulih drugova i 50 ranjenih drugova i drugarica, od kojih 10 teže.

D 3: Pošto se izmenila situacija D 114 plasirao se na položaj s. Brdo — Neđelište u cilju zatvaranja pravca ka Zvorniku. D 111 i D 112 su na položaju Pustoše — Simići i zatvaraju pravac Vlasenica — Šekovići. D 113 na starim položajima.

D 4: Stab D 4 krenuo je u 20 čas. pravcem Snagovo — Liješanj zajedno sa D 121 koji je u toku dana na sektoru Snagovo razbio nekoliko četničkih grupica i zarobio 16 četnika. D 122 i D 124 su na starim položajima. Jedan izviđački vod

D 123 oko 11 čas. iznenadio je neprijatelja u selima Skočić i Trnovica. Posle dvočasovne borbe četnici su bili potpuno razbijeni.⁸ Na mestu borbe ostalo je 30 mrtvih i ranjenih četnika.

8. I. D 1 je dobila zadatak da se brzom koncentracijom na komunikaciju Vlasenica — Nova Kasaba — Drinjača — Zvornik — Kozluk postavi u cilju otsudne odbrane i sprečavanja neprijateljskog nadiranja prema Zvorniku,⁹ kao i dejstva na samu Vlasenicu uz sadejstvo jedinica P 1¹⁰ i R 1.¹¹

D 2: D 101, D 103 i D 104 na položajima Baćino Brdo — Zaklopača — Bakići — Milici, dok se neprijatelj ukopava na istaknutim položajima Drum — Barice — Gradina — k. 629 — Orlovača. D 2 na brdu Mramorac (k. 737).

D 3: D 111, D 112 i D 114 prikupljaju se na liniji s. Pijuke — s. Nedelište i kreću pravcem Nedelište — Cerska — Liješanj — Đevanje i smeštaju se na prostoriji Đevanje — Prav. Kamenica. Za sada služe kao rezerva za blagovremenu intervenciju u slučaju neprijateljskog prodora ka Zvorniku.

D 113 takođe je u pokretu sa s. Caparda na novoodređenu prostoriju za posjedanje.

D 4 (štab) nalazi se u s. Liješanj. D 121 poseo je položaj Drinjača — Liješanj i sa D 102 i D 113 na položajima Prav. i Musi. Kostijerevo — Oštri Breg — Umac sačinjava udarnu grupu pod komandom komandanta D 4 sa zadatkom otsudne odbrane i sprečavanja neprijateljskog prodiranja prema Zvorniku. D 122 i D 124 i dalje na starim položajima (desna obala Drine). D 123 na položaju Kozluk — Tršić — Čolopek.

9. I. D 101, D 103 i D 104 nalaze se na položaju Baćino Brdo (k. 591) — Bakići — Zaklopača — Milići, a D 102 na položaju Liješanj — Oštri Breg — Umac. D 101, D 103 i D 104 su sa svojih polaznih položaja sadejstvovale jedinicama P 1 u napadu na Vlasenicu. Sve tri jedinice su vodile vrlo žestoku borbu, jer je neprijatelj bio i suviše uporan. Nekoliko puta jedinice D 2 su zauzimale neprijateljske položaje, ali su uvek morale da ih napuštaju usled žestokih neprijateljskih povratnih napada. Tek u 14 čas. uspeli su delovi D 2 da potpuno overladaju neprijateljskim položajima Gradina (k. 604) — k. 629

⁸ Na tom prostoru su se nalazili četnici Majevičkog korpusa. U depeši komandanta pomenutog korpusa od 6. januara 1945. piše da se na prostoru Paprače i Dubnice vode borbe protiv partizana (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII)

⁹ Vidi dok. br. 33.

¹⁰ Opširnije o rasporedu i dejstvu 25. NOU divizije vidi dok. br. 60 i 94.

¹¹ i ¹⁴ Riječ je o jedinicama 27. NOU divizije. Opširnije o njenim dejstvima vidi dok. br. 71

— Orlovača (k. 867). Svojim prednjim delovima uspela je D 2 da izbije na komunikaciju Vlasenica — Han Pijesak kod s. Tugovo i da je neposredno kontroliše.¹² U ovim borbama nanela je D 2 neprijatelju osetne gubitke u ljudstvu i materijalu: ubijeno je i ranjeno oko 35 neprijateljskih vojnika. Sopstveni gubitci: 4 poginulih i 7 ranjenih drugova.

D 3 se razmešta na položaju Đevanje — Prav. Kamenica, utvrđuje se, čisti teren i prikuplja podatke o neprijatelju.

D 4: D 122 i D 124 i dalje na desnoj obali Drine na starijim položajima. D 123 nalazi se i dalje na položaju Kozluk — Tršić — Čolopek. Jedinica ima zadatak da duboko izviđa teren, prema Janji i Priboju, čisti teren i prikuplja podatke. D 121 nalazi se na položaju Liješan — Drinjača sa zadatkom da na liniji Liješan — Drinjača neposrednom vatrom onemogućuje neprijatelju prilaz ka Zvorniku za slučaj prodora neprijatelja od Vlasenice.

10. I. D 2: U toku dana na položajima Baćino Brdo — Gradina (k. 604) — k. 629 — Orlovača (k. 867) uglavnom vlada zatišje. Neprijatelj je nekoliko puta pokušavao da sa izviđačkih vodovima u jačini od 30 do 40 vojnika nasilno izvidi položaje D 2, ali je uvek bio uz osetne gubitke odbačen. D 2 se sređuje na položajima, izviđa i prikuplja podatke o neprijatelju za predviđen napad u toku noći 10/11 ov. mes. u sadejstvu sa jedinicama P 1 i R 1.

D 3 se nalazi na istim položajima na kojima je bila 9 ov. mes. gde se utvrđuje i goni rasturene grupice četnika.¹³

D 4 se nalazi na istim položajima na kojima je bila 9. ov. mes. sa istim zadacima.

11. I. D 2 u sadejstvu sa jedinicama P 1 i R 1 je u toku noći 10/11 izvršila napad sa polaznog položaja Baćino Brdo — Gradina (k. 604) — k. 629 — Orlovača (k. 867) i napala na neprijateljske položaje kod Vlasenice. Borba je sa kratkim prekidom trajala sve do zore kada su se jedinice D 2 morale povući, i pored izvesnih terenskih uspeha, na svoje polazne položaje, usled slabog, gotovo nikakvog sadejstva ostalih jedinica.¹⁴ Neprijatelju su ovom prilikom naneti sledeći gubitci u ljudstvu i materijalu: oko 20 mrtvih i preko 50 ranjenih. Od materijala je zaplenjeno: 1 t. mitraljez, 1 puška, 6.000 metaka mauzer i nešto druge spreme. Naši gubitci: 6 poginulih, 20 ranjenih i 8 kontuzovanih.

D 3 na položajima od prethodnog dana sa istim zadatkom.

¹² O borbama na sektoru Vlasenica — Han-Pijesak vidi dok. br. 94, objašnjenje br. 7.

¹³ O tome vidi dok. br. 51

D 4 nalazi se na položajima na kojima je bila i 10 ov. m. D 123 je oko 15 čas. sa dve čete naišao na jači otpor neprijatelja u oblasti sela Jasenice. Borba je trajala dva sata i tom prilikom poginuo komandant bataljona drug kapetan Drago Šurlan sa dva kurira, dok su tri druga ranjena a 10 nestalo. Ovaj bataljon je izgubio od naoružanja 2 postolja od t. mitraljeza, jedno postolje od teškog bacača, jednu strojnicu, jednu pušku i tri konja. Neprijateljski gubitci su oko 30 mrtvih i preko 50 ranjenih.

12. I. D 2 se nalazi na položaju i to: D 104 Baćino Brdo (k. 591). D. 102: Orlovača (k. 867) — D 101 drži položaj Mramorac (k. 737). D 103 je na položaju Milići sa koga zatvara pravac od Srebrenice. Štab D 2 nalazi se u s. Bakići, zaseok Stanišići. U toku današnjeg dana operacije nisu vođene, sem obostrane izviđačke delatnosti.

U duhu novostvorene situacije a po naređenju D 1, D 3 se sa dosadašnjih položaja kreće i poseda nove položaje Novo Selo — Velja Glava, posedajući pri tom kote 437—534—584—594—545—498, sa zadatkom da posedne i zatvori sve pravce kojima bi četničke bande mogle proći prilikom odstupanja sa juga, zbog nastupanja D 4.

D 4 sa tri svoja bataljona kreće se na izvršenje novog zadatka i prikuplja svoje jedinice na prostori s. Drinjače a odatle izbila na liniju i posela položaje Musi. Škugrići — Nedelište — Mršići — Lukići — Vrelo, sa pravcem dejstva prema položaju Novo Selo — Velja Glava — Papraća.

13. I. D 2 se nalazi na liniji Baćino Brdo (k. 591) — Gradina (k. 604) — k. 629 — Orlovača (k. 867) — s. Milići. Borbe nije bilo, sem slabe izviđačke i patrolne delatnosti na prilazima samome gradu.

D 3 na istom položaju na kome je bila 12 ov. mes. gde se utvrđuje i prikuplja podatke.

D 4: rano ujutru 13 ov. mes. po prikupljenim podacima i u borbenom rasporedu cela je jedinica sa svog polaznog položaja krenula ka položaju Novo Selo — Velja Glava — Papraće, koji poseda D 3, sa zadatkom da usput čisti teren i eventualno nabaci neprijatelja na fortifikaciski uređenim položajima. U toku ove akcije D 4 nije nigde naišla na neprijatelja, sem što je uništila jednu grupu zelenokadrovaca, njih 4, i jednu grupu od 6 četnika.

14. I. D 2 i dalje se nalazi na položajima Baćino Brdo — Gradina (k. 604) — k. 629 — Orlovača. Neprijatelj ne vodi nikakve ofanzivne akcije, već se ukopava na isturenim položajima i u samom gradu. U 9 čas. jedinice R 1 zauzele su Han

Pijesak¹⁵ i na taj način otsekle potpuno neprijateljski garnizon u Vlasenici.

D 3 se nalazi na položaju Papraća, odakle izvida i čisti teren.

D 4 se nalazi na položajima Podborogovo sa istim zadatkom. D 123 nalazi se na prostoru Colopek — Tršić i vodi manje borbe sa četničkim bandama koje se u jačini od 1.000 ljudi još uvek nalaze u selima Jasenica — Kiseljak — Trnovica sa naslonom na brdoviti masiv Majevice.

15. 1. 1945. D 2 se nalazi na položajima od prethodnog dana, sa kojih izvida i prikuplja podatke o neprijatelju. Pešadijske vatre uglavnom nije bilo sem izvesnog patrolnog i izviđačkog delanja. D 102 koji se nalazi na položaju Orlovača tukao je teškim bacačima neprijateljske pozicije i postrojenja u Vlasenici.

D 3 vrši pokret sa linije Papraća — Capardi — Memići i dalje pravcem Baljkovica — Međeđa — Goduš — Rastošnica — Priboj i pravcem Memići — Baljkovica — Međeđa — Goduš — Rastošnica — Sniježnica — Teočak — Banjica, sa zadatkom da sa severozapadne strane zatvori prostoriju na kojoj se nalaze četničke bande.¹⁶

D 4 kreće sa položaja Papraća — Podborogovo sa dva bataljona pravcem Podborogovo — Osmaci — Memići — Baljkovica — Sapna — Goduš i pravcem Papraća — Capardi — Potočani — Sapna. D 122 kreće se pravcem Papraća — Capardi — Zvornik, gde će se zadržati i služiti kao rezerva za blagovremenu intervenciju gde bude trebalo i obezbeđenje komora na liniji Zvornik — Capardi. D 123 nalazi se na liniji Colopek — Tršić — Kozluk i vodi sa četničkim bandama koje se nalaze još u selima Jasenica i Trnovica borbe i stalno je u dodiru sa njima.

B i l a n s
Neprijateljski gubitci
u ljudstvu

ubijeno	267
zarobljeno	9
ranjeno	390

¹⁵ Odnosi se na jedinice 27. NOU divizije (vidi dok. br. 71).

¹⁶ Vidi dok. br. 61.

u materijalu

pušaka	17
strojnica	2
t. mitraljeza	1
pištolja	2
municije mauzer	6.000
šinjela	9
šator, krila	20
odela	6

Naši gubitci u ljudstvu

poginulih	33
ranjenih	165
nestalih	13

u materijalu

postolja od t. bacača	1
postolja od t. mitralje.	2
korja	3
strojnica	1
pušaka	1

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
ppukovnik,

Načelnik štaba
ppukovnik,
Milan Abramović

Komandant
ppukovnik,

NAREĐENJE ŠTABA 53. NOU DIVIZIJE OD 15. JANUARA
1945. ZA PREFORMIRANJE ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA¹

ŠTAB
DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Str. pov. br. 36
15. I 1945. g.

Formacija i obuka boraca

ŠTABU ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA 53. DIVIZIJE

Prema Privremenom planu pregleda organizacije i formacije artiljerije NOV i POJ,² kojeg je izdalo Artiljerijsko odeljenje Vrhovnog štaba NOV i POJ, čiji se sastav formacijski za Štab Divizionu i Bateriju u prilogu dostavlja.

Prema nastalim potrebama, radi obuke ljudstva i prilagođivanja formacijskom pregledu

NAREĐUJE SE

Sastav dosadanji kod divizionu³ ostaće i dalje na snazi nepromenjen u pogledu zamjenika komandanta, komandira, pomoćnika komesara i delegata, koji ostaju i dalje na svojim dosadanjim dužnostima, te adutanta štaba, koji se za sada neće određivati, kao i oni kojim se ne raspolaže.

Prilagoditi i priučiti se novim nazivima, te svakog druga upoznati sa njegovim formacijskim nazivom i mjestom, koje zauzima u formaciji jedinice.

Dobivene topove 75 mm M 15 dodijeliti 1. bateriji, a 2. bateriji 5 ruskih 76 mm i 3. bateriji 2 ruska topa 76,2 mm.

Poslugu za oruđa prilagoditi tako da je formirana baterija sa 4 oruđa.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—5, k 1417.

² On je stupio na snagu naredjenjem Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. oktobra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—15/3, k. 182).

³ Artiljerijski divizion 53. NOU divizije postojao je i ranije. Opširnije o njemu vidi knj. 30, dok. br 78 i 132.

Sve preteklo ljudstvo rasporediti, prvenstveno prema njihovoj sposobnosti, u izviđače, telefoniste i radiotelegrafiste, kojih pri štabu divizionu može biti i mnogo veći broj, radi popune narednih ukazanih potreba u drugim divizionima.

Naročito obratiti pažnju da niži rukovodilački kadar kao i borci dođu na svoje određeno mjesto kojem u pogledu za svoj dalji razvoj najbolje odgovaraju.

Izvestiti artiljerijski odsjek ovog Štaba o nedostatku ljudstva kako rukovodilačkog tako i boraca.

Sastaviti imenični pregled ljudstva kako bi se vidjelo u svako doba tačan formacijski položaj svakog pojedinog borca u divizionu i baterijama.

Plan za trupnu obuku u divizionu dostaviti će se naknadno.

Formiranje divizionu najkasnije do 20. januara 1945. izvršiti i dostaviti A. O. ovog štaba brojno stanje po jedinicama toga štaba.⁴

Intendanturu divizionu i dalje zadržati u svom dosadašnjem sastavu prema ranijim formacijskim pregledima, dok se ne uredi organizacija snabdevanja po novom formiranju.

Prijem ovog akta kao formacijski pregled Štaba divizionu i baterija potvrditi posebnim aktom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
ppukovnik

Komandant:
pukovnik
Đurin

V. D. načelnika,⁵
kapetan
Ilijas Omerbegović

⁴ Opširnije o brojnom stanju ljudstva i naoružanja vidi dok. br. 112.

⁵ Riječ je o vršiocu dužnosti načelnika artiljerijskog odsjeka.

PRIVREMENI FORMACIJSKI SASTAV ŠTABA DIVIZIONA

LJUDI   KONJA   ORUĐA

Redni broj	POLOZAJ	LJUDI					KONJA					ORUĐA					PRIMJEDBA
		Oficira	Podoficira	Boraca	Jahaćih	Teglećih	Tovarnih	Topova	Str. pušaka ⁶	Strojnice	Pistolja	Pušaka	Kola				
1	Komandant diviz.	1			1				1	1							
2	Komesar diviziona	1			1				1	1							
3	Ađutant štaba	1			1					1							
4	Pisar	1												1			
5	Oficir za izviđanje	1			1				1	1							
6	Oficir za vezu	1			1					1							
7	Artiljerijski tehnički oficir	1			1					1							
8	Lekar diviziona	1								1							
9	Veterinar diviziona	1			1					1							
10	Podoficir diviziona		1											1			
11	Vođa izviđača		1											1			
12	Izviđača			5										5			
13	Vođa odeljenja za vezu		2											2			
14	Telefonista			12										12			
15	Vođa radiotelegrafista		2											2			
16	Radiotelegrafista		2											2			
17	Artiljerijski majstor		1											1			
18	Hemijski instruk.		1											1			
19	Komandir municionog voda		1											1			
20	Pirotehnički majstor		1											1			
21	Laboranta		3											3			
22	Vozara kolskih		16		32								16	8			
UKUPNO:		9	4	43	7	32			3	8	49	8					

Za sad izostaviti formacijska mjesta pod rednim brojem: 3, 18, 21. i ne postavljati nikoga.

Ovjerava prepis:
v.d. načelnika, kapetan

- Treba: puškomitraljeza.

PRIVREMENI FORMACIJSKI SASTAV BATERIJE
ruskih top. 76 mm

LJUDI   KONJA   ORUĐA

Redni broj	JED. POLOZAJ											PRIMJEDBA	
		Oficira	Podoficira	Boraca	Jahaćih	Teglećih	Tovarnih	Topova	Puškmitralj.	Strojnica	Pištolja		Pušaka
1	Komandir baterije	1			1				1	1			
2	Komesar baterije	1			1				1	1			
3	Podoficir baterije		1									1	
4	Sanitetski pomoćn.		1									1	
5	Kuvara			1								1	
6	Vodnik voda izviđača za vezu		1						1				
7	Vođa izviđača		1									1	
8	Vođa za vezu		1									1	
9	Izviđača			5								5	
10	Telefonista			5								5	
11	Vodnih oficira	2								2			
12	Vođa odeljenja		4									4	
13	Nišandija			4								4	
14	Pom. nišandija			4								4	
15	Punioca			4								4	
16	Tempiraca			4								4	
17	Vozara topovskih			12	24							12	
18	Vođa vozara		1									1	
19	Vozara kolskih			7	14							7	7
20	Artilerijskih maj.			1								1	
21	Potkivača			1								1	
UKUPNO:		4	10	48	6 ⁷	38			4 ⁸	3	4	57	7

Radi izvanrednih prilika pri svakoj bateriji će biti još 4 puškmitraljesca sa 2 puškmitraljeza.

Ovjerava prepis (izvod):
v.d. načelnika, kapetan

⁷ i ⁸ Tako je napisano u originalu.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. TENKOVSKOG BATALJONA OD 15.
JANUARA 1945. ŠTABU 1. TENKOVSKJE BRIGADE NOVJ O
STANJU U OVOM BATALJONU¹

STAB III. BATALJONA I. TENKOVSKJE BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br. 19
15. I 1945.

Opći vojno-organizacioni
izveštaj od 127 XI 1944.
do 15. I 1945. god.

ŠTABU I. TENKOVSKJE BRIGADE

Položaj

U vezi vašeg naređenja br. 25. od juče² dostavljamo opći vojno-organizacioni izveštaj i pregled izvedenih operacija ovoga bataljona od našeg iskrcavanja u Dubrovniku 12. XI 1944. do danas.

a) III. oklopni bataljon po dolasku iz Italije na Vis.³ podijeljen je u dvije grupe, sjevernu i južnu.⁴ Sjeverna grupa, koju sačinjavaju 2 oklopna, 1 vod 3. i 1 vod 4 (protukolske) čete, iskrcana je na ostrvo Brač, dok je južna grupa, koju sačinjavaju: 1 oklopna četa, 1 vod 3. čete i 1 vod 4 (protukolske) čete, na dan 11. XI 1944. god. iskrcana u Dubrovnik.

Štab bataljona podijeljen je također u dva dela, sa severnom grupom je pošao komandant, pomoćnik komesara, zamjenik referenta saniteta, pomoćnik intendanta, a sa južnom grupom: zamjenik komandanta, komesar, referent saniteta i intendant. U toku mjeseca decembra izvršena je smjena članova štaba, te se sada kod južne grupe nalaze: komandant, pomoćnik komesara, zamjenik referenta saniteta i intendant, dok se ostali članovi štaba nalaze sa Sjevernom grupom.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—2, k. 323

² Redakcija ga nije pronašla.

³ O formiranju 1. tenkovske brigade NOVJ u Italiji i o njenom prebacivanju na ostrvo Vis vidi tom V, knj. 35, dok. br. 64, objašnjenje br. 2; naredbu Štaba Tenkovskih jedinica NOVJ od 12. juna i naredbe Štaba 1. tenkovske brigade od 6. i 12. jula, 10. i 27. septembra i 3. i 6. oktobra 1944 (Arhiv VII, 19—4, k. 323). O tome vidi i knj. 30, dok.br. 97.

⁴ O tome vidi dok. br. 99.

Od komandi četa u južnoj grupi nalazi se kompletna samo komanda 1. čete, dok je komanda 3. čete podijeljena tako da se sa polovinom čete koja se nalazi u ovoj grupi nalazi komandir i pomoćnik komesara, a od 4. čete u ovoj grupi je zamjenik komandira i komesar, dok se ostali članovi čete nalaze u sjevernoj grupi.

Naredbom Štaba brigade, komandir 1. čete, poručnik drug Zivković Petar, premešten je u Štab brigade, a za komandira ove čete postavljen je dosadanji zamjenik komandira, potporučnik drug Miletić Nedo, a za zamjenika komandira st. vodnik drug Zuna Stanko, dosadanji vodnik 1. voda.

b) Formacijsko stanje ove grupe je sledeće:

1) Štab bataljona: u sastavu kako je rečeno pod tač. a)

Od borbenih vozila ima 1 blindu, od prevoznih sredstava 1 džip, 1 osobni automobil i 1 motorcicl.

2) 1. četa: 3 voda — jedan vod blindi, 2 voda tenkova. Ukupno 3 blinde i 7 tenkova. Od prevoznih sredstava, 2 kamiona od 3 tone i 1 motorcicl.

3) 3. dopunska četa: ima jedan vod šofera i mehaničara i 1 radni vod. Od prevoznih sredstava, 5 kamiona od 3 tone, 1 kamion od 1.5 tone i 1 motorcicl.

4) 4. protukolska četa: 1 vod od 2 topa 57 mm. Od prevoznih sredstava, dva traktor-motora za vuču topova.

Prvobitno formacijsko stanje bataljona, koji je bio oklopni, naredbom toga štaba izmijenjeno je, tako da je sa I. tenkovskim bataljonom izvršena razmjena borbenih vozila na taj način, što su I. bataljonu iz sastava ovog bataljona dodijeljena dva voda blinda, a od njega izuzeta dva voda tenkova. Osim toga, kod ovog bataljona nalazi se još 1 tenk i 1 blinda kao rezerva štaba brigade.

c) Pregled brojnog stanja ljudstva i naoružanja dostavljen je uz izveštaj poslat pod br. 13 od 10. ovog mjeseca i isti je nepromijenjen.

d) Pregled socijalnog i nacionalnog sastava ljudstva dostavljen je također istim aktom.

e) Pošto je bataljon 12. XI 1944. stigao u Trebinje, razdijeljen je u 3 grupe: 1. četa — jedna grupa sa 6 blinda otišla je u Imotski sa komandirovom čete, druga grupa od 3 blinde izvršila je pokret za Gacko sa zamjenikom komandira i 3 blinde, na kojim su položajima ostali sve do 9. XII 44. godine kada je bataljon ponovno prikupljen u Čapljini.

3. četa za ovo vrijeme bila je podijeljena za snabdevanje ovih djelova, dok je vod protivkolske čete ostao u Trebinju.

Kod ovakove rascepanosti bataljona, nije se mogla održavati redovna i planska nastava u jedinicama. Rađeno je po vodovima, a obrađivani su predmeti: egzercir, stražarska služba,

kao i stručna nastava u rukovanju i održavanju borbenih vozila i oružja.

Kada je 25. XII. 1944. god. bataljon preseljen iz Čapljine u Stolac, gdje se i sada nalazi sa svim svojim jedinicama, otpočela je svakodnevna vojnička nastava iz: ratne službe, borbene obuke, egzercira i stručna nastava po posadama. Sa vodnicima i vođama blindata i tenkova održava se nastava iz radio-telefonije, koju nastavu izvodi radio-telegrafista štaba bataljona. Kod 3. čete održava se već petnaest dana šoferski kurs — do sada samo teoretska nastava, gdje se obučavaju šoferski pomoćnici kao i neki novomobilisani drugovi. Kod protivkolske čete izvođena je nastava iz čitanja karata, pored redovne svakodnevne nastave iz egzercira, stražarske službe i nastave za gađanje.

Radi uzdizanja vojničkog znanja nižih rukovodioca, štab bataljona je otpočeo sa predavanjima: iz ratne službe, čitanja karata i administracije, koja će predavanja održavati svakodnevno komandant bataljona za sve komande četa, vodnike i vodne delegate.

f) Ovaj bataljon je do sada sa onom grupom učestvovao svega u tri male akcije (koje su iznesene u priloženom pregledu), od kojih je jedna bila ofanzivnog, a dve defanzivnog karaktera.

U svim ovim akcijama moral i borbenost boraca bila je na zavidnoj visini. Pored toga dvije akcije — na Širokom Brijegu⁵ i Kifinu Selu⁶ — nisu imale nikakvog uspjeha. Nedostaci u akcijama bili su sledeći:

Prije akcija nije stvoren nikakav zajednički plan sa pešadijskim jedinicama, te u toku akcija nije bilo skoro nikakve saradnje između naših i pešadijskih jedinica. Komandovanje i unutarnja veza sa tenkovima i blindama bila je vrlo slaba, što je rezultat nedovoljne pripreme za akciju. Iz ove dve prve akcije izvučena su korisna iskustva, te je treća akcija, na Mostarskom blatu,⁷ bila mnogo bolje pripremljena i postignut je

⁵ Napad na to mjesto izveden je 28. i 29. novembra 1944. U napadu su učestvovali i 12. hercegovačka i 13. južnodalmatinska NOU brigada. Opširnije o tome vidi izvještaj 1. tenkovske brigade NOVJ od 4. decembra 1944 (knj. 31, dok. br. 21). O tome vidi i pregled dejstava ovog bataljona od 15. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—2, k. 323).

⁶ Borba kod tog mjesta je vođena 30. novembra 1944. Opširnije o tome vidi izvještaj 1. tenkovske brigade od 3. decembra 1944 (knj. 31, dok. br. 15).

⁷ U operacijskom dnevniku Štaba 1. tenkovske brigade za period od 10. oktobra 1944. do 4. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 323) piše da je tu borbu 3. bataljon, u sadejstvu sa jedinicama 10. hercegovačke brigade, vodio 19. decembra 1944. protiv neprijatelja (dijelova 369. legionarske divizije) na prostoru s. Čule — s. Biogradci. O tome vidi dok. br. 23.

dobar uspeh. No ni kod ove akcije nije bila veza između naših jedinica i pešadije onakva kakva bi trebala da bude, nisu upotrebljavani nikakvi međusobni signalni znaci, a također i u ovoj akciji međusobna veza blindi i tenkova bila je vrlo slaba, usled čega rukovodioci akcija nisu mogli upravljati akcijom u punom smislu onako kako treba. O svim ovim nedostacima diskutovano je po završetku akcija, što će korisno uticati prilikom naših budućih akcija, koje treba pripremati temeljitije, a naročito u pogledu saradnje i veze sa pešadijskim jedinicama sa kojima se bude saradivalo u akcijama.

g) Disciplina je zadovoljavajuća. Nije se desilo nikakvih većih problema niti većih disciplinskih prestupa, sem dva manja prestupa, povodom kojim su drugovi uzeti na odgovornost i kažnjeni. Kazne su povoljno uticale, kako na krivce tako i na ostale drugove.

Ishrana je do sada zadovoljavajuća, obzirom na ekonomsko stanje krajeva u kojima se nalazimo. Drugovi su u ovom pogledu dosta uzdignuti i do sad nije [se] desilo nikakvog negodovanja u ovom pogledu.

Zdravstveno stanje kod drugova je dobro. Nije bilo nikakvih zaraznih oboljenja. Kupanje drugova i pranje veša vrši se redovno.

Prilog: pregled izvedenih akcija i lista gubitaka. Ostali pregledi dostavljeni su uz izveštaj br. 25 od 10. ov. meseca.

SMRT FAŠIZMA — SLOBODA NARODU!

Pom. politkomesara
kapetan,
Kojić Sreten

Komandant
poručnik,
Blažo Raspopović

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. INŽINJERIJSKOG BATALJONA OD 15. JANUARA 1945. ŠTABU I. TENKOVSKJE BRIGADE O DEJSTVIMA U HERCEGOVINI¹

ŠTAB
IV INŽINJERISKOG BATALJONA
I TENKOVSKJE BRIGADE NOVJ

Pov. br. 7
15-1-1945.
Položaj

ŠTABU I TENKOVSKJE BRIGADE NOVJ

Prema naredenju tog štaba br. 25 od 14. o.m. dostavlja se sljedeći izveštaj:

3. novembra 1944. god. ovaj bataljon se iskrcao u Dubrovnik. Iz Dubrovnika bataljon je krenuo 5. novembra za Trebinje gde je stigao istog dana u 11 časova. U Trebinju bataljon je bio razmešten i to: Štab bataljona, vod pri štabu i 3. četa u bivšoj komandi mesta a 1. četa u osnovnoj školi.

U Trebinju bataljon je ostao sve do 10. decembra 1944. g., za ovo vreme izvođena je obuka ljudstva iz stručnih i vojnih predmeta. Opšti vojni izveštaj za ovaj period dostavljen od strane ovog štaba 8. decembra pod br. 38.²

10. novembra 1944. g. izvršena je opravka mosta preko reke Trebišnice kod s. Draži Do, za prelaz blindi. Na mestu je zamenjen jedan deo podpatosnica i patosa. 11. novembra 1944. g. jedan vod iz sastava ovog bataljona izvršio je proširenje puta gde je ranije bio porušen kod s. Ljubovo.

21. novembra 1. četa ovog bataljona odputovala je na položaj kod Posušja gde je 28. istog meseca učestvovala u akciji na Široki Brijeg u zajednici sa delovima I i III bataljona.³

31. novembra 1944. g. neprijatelj je preduzeo napade na naše položaje kod Kifinog Sela. Jedan vod iz sastava 3. čete učestvovao je u odbrambenim akcijama u zajednici sa delovima I i III bataljona.⁴ Ovaj vod je ostao na položaju sve do 8. decembra kada se vratio u sastav svoje čete u Trebinju. Operativni izveštaj za ovaj period dostavljen je pod br. 38 8. decembra.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—2, k. 323.

* Vidi Arhiv VII, reg. br. 23—1, k. 323.

³ i ⁴ 0 tome vidi dok. br. 75.

10. decembra 1944. g., prema zapovesti štaba brigade strogo pov. br. 137 od 7. XII, štab bataljona sa vodom pri štabu i 3. četom preselio se iz Trebinja u Čapljinu a 1. četa iz Posušja u Fojnicu.⁵

U Čapljini je bataljon ostao sve do 27. decembra kada se preselio u Stolac a prema zapovesti štaba brigade Str. pov. br. 116 od 25. decembra. 1. četa i dalje je ostala u Fojnici.

Za ovo vreme delovi bataljona učestvovali su u akciji:

Noću 18-19. decembra predviđao se ispad neprijatelja u pravcu Domanovića (sekcija Mostar 1 : 100.000). Jedna deseterina iz sastava 3. čete upućena je na položaj sa zadatkom da postavi mine na komunikaciji Buna — Domanovići. Mine su postavljene na krivini ispred sela Crnica ispod k. 20.

19. decembra neprijatelj je preduzeo napad od Mostara u pravcu Čitluka i potisnuo našu pešadiju sa njenih položaja.

U povratnom napadu koji je preduzet pred veče istog dana u sastavu delova I i III bataljona učestvovao je i jedan vod iz ovog bataljona i posle odbijanja neprijatelja postavio mine na putu između s. Sretnica i s. Selište.⁶

21. decembra pomenuti vod se vratio u Čapljinu u sastav svoje čete.

28. i 29. decembra bataljon je radio na opravci puta Stolac — Plana koji do tog vremena nije bio usposobljen za saobraćaj.

Opšti vojni i operativni izveštaj za ovaj period vremena dostavljen je Pov. br. 5 od 10. januara t.g.⁷

Od tada do danas nije bilo promena.

Pregled brojnog stanja i naoružanja dostavljen je uz opšti vojni izveštaj 10. januara i za sada nema promene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major,
Talan

Zam. komandanta, poručnik,
Milatović

⁵ Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 32.

⁶ Bliže o tome vidi dok. br. 75, objašnjenje br. 7.

⁷ Vidi dok. br. 54.

PRIMEDBE ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 16. JANUARA 1945.
NA RAD ŠTABOVA POTČINJENIH JEDINICA U IZVRŠAVANJU
BORBENIH ZADATAKA¹

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Str. pov. br. 16
16/1 1945 g.

ŠTABU XVII DIVIZIJE

U borbama koje su naše jedinice vodile oko Drine, kao i dalje² zapaženi su izvesni nedostaci od kojih ćemo najglavnije ovde navesti:

1) Štabovi brigada i divizija većim delom rasmatrali su situaciju u okviru samo svoje jedinice i na osnovu takve procene donosili su odluke o angažovanju i stepenu zalaganja svoje jedinice u borbi. Retko se moglo videti da neki štab uzima u rasmatranje i opšti — glavni zadatak, te da odluku donese povezujući zadatak sa situacijom kod susednih jedinica. Iz ovoga je proizišlo *počesno i nepovezano angažovanje* jedinica skoro na svim sektorima. Ispoljila se stara navika čisto partizanskog ratovanja, gde su pojedini štabovi menjali ili olako shvatili svoje zadatke, ne angažujući se dovoljno za predviđeno izvršenje.

Iz takvog shvatanja i rada proizišlo je *da se dobiveni zadatci nisu u potpunosti izvršavali*.

Ovo je neprijatelj potpuno iskoristio te koncentrišući snage na glavnom svom pravcu bio uvek u stanju da izvrši proboj ili da zaobiđe naše položaje.

2) Mada smo skoro u svim borbama bili nadmoćni nad neprijateljem i u ljudstvu i u naoružanju, ipak ovaj element nismo znali dovoljno iskoristiti:

a) Ljudstvo se uvlačilo u borbu bez dovoljne pripreme, bez davanja *potpuno određenog — konkretnog zadatka* svima pa i najmanjim jedinicama.

Na nekim položajima ili napadnim pravcima bilo je nagomilavanje, što je samo umanjilo borbenu moć jedinice.

Mada se u današnjem ratu ne može zamisliti ni jedna operacija bez dovoljno jake *rezerve*, ipak se kod naših jedi-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/3—1, k. 983.

² Opširnije o tome vidi dok. br. 35, 69, 71, 72, 96 i 101.

nica dešavalo da rezerve uopšte nema, ili ako je već određena onda je ostavljena i suviše daleko pozadi borbene linije. U potrebnom momentu štab nije mogao pravilno i korisno upotrebiti rezervu čak ni za prihvatanje, a pogotovo ne za *odlučni protivnapad*, kada neprijatelj potpuno ispolji svoje namere, što je glavni zadatak rezerve.

b) Nadmoćnost u naoružanju takođe nismo dovoljno iskoristili. Čak ni u odbrani o *planu vatre* nije bilo ni govora. Vatreno dejstvo topova, bacača i teških automatskih oruđa nije bilo tesno povezano sa pokretima pešadije. Redovno se dešavalo da pešadija zakasni i tako uopšte ne iskoristi artiljerisku i bacačku pripremu. Ostaje se i dalje pri staroj navici, kada nismo imali drugih sredstava, da bombaš odigra odlučujuću ulogu. U sadašnjim operacijama ovakav način će biti opasan, sa nepotrebnim gubicima, a pored toga i sa malo nade na uspeh.

Znati upotrebiti svoje oružje, potpuno iskoristiti njegovo dejstvo i tući neprijatelja u svim situacijama uz naše minimalne gubitke je naš glavni zadatak,

3) I pored nadmoćnosti, naročito u naoružanju, i dalje se pojedine naše jedinice ograničavaju samo na noćne borbe. I ovo je svakako iz starih navika. U noćnim borbama u partizanskim akcijama imali smo preimućstvo u sledećem: *iznenađenje* je skoro uvek bilo postignuto; zbog neprijateljske nadmoćnosti u vatri noć nam je omogućila podilaženja sa minimalnim gubicima; noć nam je omogućavala pojavu na bok a redovno i u pozadini neprijateljskog položaja. U slučaju uspeha poraz neprijatelja je bio priličan, dok u protivnom još za vreme noći morali smo se povlačiti na polazne položaje. U noćnim borbama ne može se ni govoriti o dobroj koncentraciji vatre i preciznom obasipanju neprijateljskog položaja, bez prethodne dnevne pripreme. U današnjim borbama kada smo neprekidno u kontaktu sa neprijateljem mogućnost iznenađenja u ranijem smislu otpada.

Da bi što bolje iskoristili nadmoćnost u naoružanju, da bi neprijatelju tačnijim pogađanjem nanosili što više gubitaka, da bi naše prilično mlade i neiskusne borce pravilno vodili, potrebno je što češće pristupati dnevnim borbama, kad god za to ima uslova.

U dobro pripremljenim akcijama pa i u napadima na naseljena mesta treba da bude kao normalno zadržati se na ovladanim položajima i produžavati borbu do izvršenja zadatka.

4) Štabovi divizija, pa čak i štabovi brigada i dalje često izdaju svoje zapovesti za borbu sa velike udaljenosti, nemajući još dovoljno podataka o neprijatelju, ne poznajući teren

i isključivo po karti. Retkost je da i pored pismene zapovesti po karti, neki štab izvede na osmatračnicu potčinjene štabove, da zajedno rasmotre situaciju, osmotre neprijateljske položaje, upotpune i potpuno razjasne pismenu zapovest, a što je, međutim, neophodno.

Svaka izdata zapovest mora se izvršiti, odnosno mora se energično težiti njenom izvršenju.

Inicijativa je dobra i korisna kada se kreće samo u okviru dobijenog zadatka.

Dostavljaju se prednje primedbe s tim da se temeljno prorade i objasne svim štabovima zaključno sa bataljonskim. Komandirima četa, vodnicima i desetarima preneti samo ono što se na njih, odnosno na njihovu ulogu odnosi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
načelnik štaba,
general-major
Ljubo Vučković

M. P.

DOSTAVLJENO:

Štabu III i XIV korpusa,
Štabu XVII i XXVIII divizije.

17. I. 45

A—1

Str. pov. op. br. 32

Pošto je prednje raspisano
to kao svršeno u akta.

Načelnik — pukovnik
Rajko V. Tanasković

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 16. JANUARA 1945. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O DEJSTVIMA U SREDNJOJ I ZAPADNOJ BOSNI¹

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 19
Dne 16. januara 1945 g.

Mjesečni operacijski
izvještaj — dostavlja

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ²

Izvještaj o akcijama jedinica ovoga korpusa u decembru mjesecu:

1.XII.1944 god. *Snage IV divizije* na cesti Zenica — Zepče kod s. Gradišća napale su jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu. Tom prilikom ubijeno je 5, a ranjeno 12 Njemaca. Naš 1 ranjen. Uništen 1 kamion, a oštećen 1 kamion i 1 osobni auto.

Kod s. Banloz napadnuta je i nakon oštre borbe potpuno uništena jedna četa Njemaca, koja je pokušala da se od Zenice probije ka Zepču. Neprijatelj je na mjestu borbe ostavio 50 mrtvih, dok se je 10 Njemaca udavilo u r. Bosni. Naši gubitci bili su 1 mrtav i 3 ranjena.

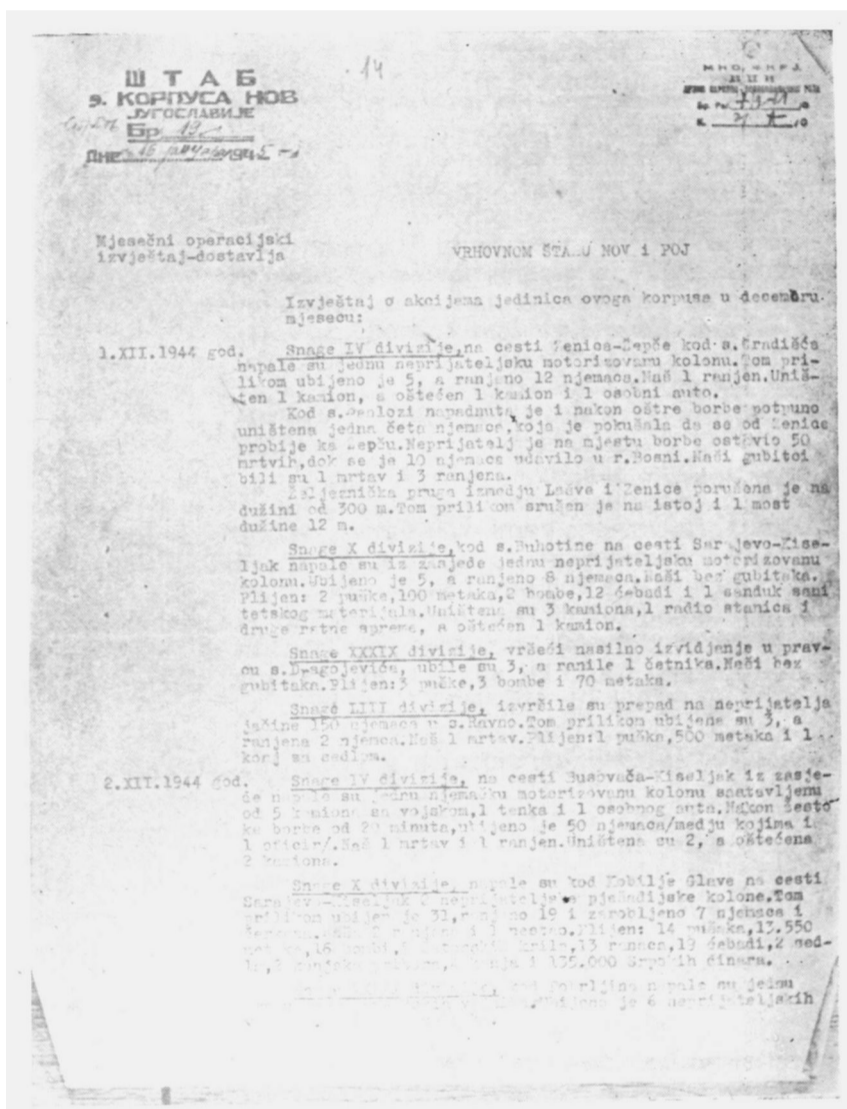
Željeznička pruga između Lašve i Zenice porušena je na dužini od 300 m. Tom prilikom srušen je na istoj i 1 most dužine 12 m.³

Snage X divizije kod s. Buhotine na cesti Sarajevo — Kiseljak napale su iz zasjede jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu. Ubijeno je 5, a ranjeno 8 Njemaca. Naši bez gubitaka. Plijen: 2 puške, 100 metaka, 2 bombe, 12 čebadi i 1 sanduk sanitetskog materijala. Uni-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—1, k. 21/A.

⁴ Izvještaj je 29. januara 1945. zaveden u Operativnom odjeljenju Vrhovnog štaba NOV i POJ. Vidi sprovedni akt Štaba 5. korpusa (Arhiv VII, reg. br. 7—1, k. 21/A).

³ i ¹⁴ Opširnije o dejstvima jedinica 4. NOU divizije u decembru 1944, vidi knj. 31, dok. br. 140.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 78

štena su 3 kamiona, 1 radio-stanica i druge ratne spremlje, a oštećen 1 kamion.

Snage XXXIX divizije, vršeći nasilno izviđanje u pravcu s. Dragojevića, ubile su 3, a ranile 1 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 3 puške, 3 bombe i 70 metaka.

Snage LIII divizije izvršile su prepad na neprijatelja jačine 150 Njemaca u s. Ravno.⁴ Tom prilikom ubijena su 3, a ranjena 2 Njemca. Naš 1 mrtav. Plijen: 1 puška, 500 metaka i 1 konj sa sedlom.

2.XII.1944 gqd.

Snage IV divizije na cesti Busovača — Kiseljak iz zasjede napale su jednu njemačku motorizovanu kolonu sastavljenu od 5 kamiona sa vojskom, 1 tenka i 1 osobnog auta. Nakon žestoke borbe od 20 minuta, ubijeno je 50 Njemaca (među kojima i 1 oficir). Naš 1 mrtav i 1 ranjen. Uništena su 2, a oštećena 2 kamiona.

Snage X divizije napale su kod Kobilje Glave na cesti Sarajevo — Kiseljak 2 neprijateljske pješadijske kolone. Tom prilikom ubijen je 31, ranjeno 19 i zarobljeno 7 Njemaca i Čerkeza.⁵ Naša 2 ranjena i 1 nestao. Plijen: 14 pušaka, 13.550 metaka, 16 bombi, 5 šatorskih krila, 13 ranaca, 19 čebadi, 2 sedla, 2 konjska pribora, 4 konja i 135.000 srpskih dinara.

Snage XXXIX divizije kod Dobrljina napale su jednu grupu neprijateljskih vojnika. Ubijeno je 6 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Na željezničkoj pruzi [Bos.] Krupa — [Bos.] Novi dignut je u vazduh jedan voz. Ranjena su 2 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Uništena su 3 vagona sa ratnim materijalom.⁶

Snage LIII divizije napale su grupu ustaša kod s. Ravna. Tom prilikom ubijeno je 3, a

* i ²⁰ Na prostoru Maglaj — Doboj — Tešanj tada je dejstvovala 14. srednjobosanska NOU brigada. Vjerovatno su njeni dijelovi vodili borbu protiv snaga 574. transportnog landesšicen bataljona koji je tada bio raspoređen na sektoru Maglaja (vidi dok. br. 6 i 159 u ovoj knjizi; knj. 31, dok. br. 159).

⁵ O tome vidi dok. br. 11 u ovoj knjizi; knj. 31, dok. br. 35.

⁶ Opširnije o dejstvu jedinica 39. NOU divizije u decembru 1944. vidi dok. br. 177 u ovoj knjizi; knj. 31, dok. br. 109 i 182.

ranjena 2 Njemca i ustaše.⁷ Naši bez gubitaka. Plijen: 2 puške, 1 puškomitraljez »Šarac« i 100 metaka.

Na cesti Žepče — Maglaj napadnuta je i razbijena jedna njemačka motorizovana kolona. Borba je vođena cjeli dan i neprijatelj je odbačen natrag u Žepče. Ubijeno je 25, ranjeno 20 Njemaca (među ubijenim nalazio se je i 1 pukovnik). Naša 3 ranjena. Plijen: 2 puškomitraljeza, 11 pušaka, 1 strojnica, 1 pištolj, 1 motorcicl, 7100 metaka, 1 sanduk sanitetskog materijala, 8 šinjela, 14 pari čizama i druge spreme. Uništeno je: 6 kamiona, 1 osobni auto i 2 motorcikla.

U napadima na manje grupe četnika kod s,čučave, s. Trstenaca, s. Vrbanjaca i s. Ruževića ubijeno je 6, ranjena 3 i zarobljen 1 četnik. Naš 1 ranjen.

3.XII. 1944 god. *Snage IV divizije* izvršile su prepad na neprijateljsko uporište u s. Banloz, na cesti Zenica — Žepče. Tom prilikom ubijeno je 16 neprijateljskih vojnika. Naša 2 ranjena.

Na cesti Zenica — Žepče kod s. Gradišća nagaznim minama oštećena su 2 neprijateljska kamiona.

Na cešti Zenica — Žepče u blizini s. Teto srušen je 1 most.

Snage X divizije napale su neprijateljsko uporište Rakovica na cesti Sarajevo — Kiseljak, a istovremeno na Kobiljoj Glavi napadnute su tri neprijateljske kolone koje su nadirale ka Kiseljaku.⁸ U ovim borbama ubijeno je 51, ranjeno 17 i zarobljena 3 neprijateljska vojnika. Naša 2 mrtva, 12 ranjeno i 1 nestao. Plijen: 1 flak, 1 teški mitraljez, 6 pušaka, 3 pištolja, 1 raketni pištolj, 1 dvogled, 12 bombi, 17 ranaca i 29 čebadi. Uništena su 33 kamiona, većina od njih sa prikolicama natovarenim ratnim materijalom, a 2 kamiona su oštećena.

U napadu na neprijateljsko uporište Gusti Grab na cesti Kiseljak — Busovača ubijeno

⁷ Vjerovatno je riječ o dijelovima 16. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi dok. br. 159).

* O neprijatelju na prostoru Zenica — Sarajevo — Konjic vidi knj. 31, dok. br. 3.

je 7, a ranjena 4 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka.

U napadu na grupu od 150 ustaša na cesti Kiseljak — Busovača ubijeno je 7, a ranjeno 6 ustaša. Naši bez gubitaka.

U napadu na kolonu od 250 Njemaca koji su se potpomognuti tenkovima probijali od Kiseljaka ka Busovači, ubijeno je 9, a ranjeno 17 neprijateljskih vojnika.⁹ Naš 1 mrtav i 2 ranjena.

Snage LIII divizije napale su i razbile manju grupu četnika u s. Anteševićima,¹⁰ ubijen je 1 četnik. Naši bez gubitaka. Plijen: 2 puške i 500 metaka.

Pri odbijanju ispada ustaša i milicije od Doboja ka s. Sivša ubijena su 23, ranjena 32 ustaše i milicionera, dok je 1 ustaša zarobljen.¹¹ Plijen: 1 puška i 500 metaka.

4.XII.1944 god. *Snage X divizije* napale su na cesti Sarajevo — Kiseljak jednu neprijateljsku kolonu. Tom prilikom ubijeno je 30, ranjeno 11 i zarobljeno 8 Njemaca i ustaša. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 teški mitraljez, 8 pušaka, 420 metaka, 5 ručnih bombi, 7 šator, krila, 27 čebadi i 1 pisaća mašina.

Snage XXXIX divizije sukobile su se sa grupom četnika kod s. Karanovac. Ranjen je 1 četnik. Naš 1 ranjen.

Kod s. Dobrnja napadnuta je i razbijena jedna četnička brigada.¹² Ubijeno je 6, a ranjeno 11 četnika. Naš 1 ranjen. Plijen: 1 p. mitraljez, 5 pušaka i 800 metaka.

Snage LIII divizije napale su manje grupe četnika na prostoriji s. Lipije, s. Kneževići i s. Pribinić. Tom prilikom ubijeno je 6, a ranjena 4 četnika. Naš 1 ranjen. Plijen: 1 puška i 2 konja.¹³

⁹ Borba je vođena protiv njemačkih snaga koje su se tada povlačile prema Brodu (vidi knj. 31, dok. br. 35).

¹⁰ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000. Vjerovatno se odnosi na s. Anikići (18,5 km jugozapadno od Prnjavora).

¹¹ Na sektoru Doboja su tada dejstvovali dijelovi 16. ustaškog stajaćeg i 16. domobranskog posadnog zdruga (vidi dok. br. 159).

¹² Borba je vođena protiv četnika 2. brigade Bosansko-krajiškog korpusa (vidi knj. 31, dok. br. 109).

¹³ Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 114.

5.XII.1944 god. *Snage IV divizije* na željezničkoj pruzi Zenica — Lašva kod s. Janjića napale su iz zasjede kompoziciju od 10 vagona sa 500 njemačkih vojnika. Na kompoziciju otvorena je vatra iz 60 puškomitraljeza i ista je tučena 20 minuta. Ubijeno je 210, a ranjeno 150 Njemaca. 20 Njemaca koji su skočili u r. Bosnu podavilo se je. Naša 3 ranjena.

Pri odbijanju ispada kolone od 700 ustaša, Njemaca i Čerkeza iz Zenice ka s. Obrenovići i s. Kozarce ubijeno je 5, a ranjeno 6 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Pri odbijanju ispada jedne čete Njemaca iz Busovače ka s. Jazvine ubijena su 24, a ranjeno 14 Njemaca. Naš 1 mrtav i 8 ranjenih. Izgubljen je 1 mali bacač i 5 pušaka.

Na cesti između Busovače-grada i željezničke stanice Busovača napadnuti su i oštećeni 1 kamion i 1 osobni auto.¹⁴

Snage X divizije napale su i nakon 2-časovne borbe odbacile natrag jednu motorizovanu kolonu koja se je pokušala od Kiseljaka probiti za Busovaču. Tom prilikom ubijeno je 9, a ranjena 22 Njemca. Naš 1 ranjen.

Kod s. Mehurića i Dubrava artiljerijskom vatrom raspršena je jedna grupa Njemaca i ustaša. Ranjena su 2 ustaše. Naš 1 ranjen. Plijen: 2 konja, 1 kola i 1 dvogled.

Snage XXXIX divizije napale su demonstrativno neprijateljska uporišta: Šibovi, Lauš, Petričevac, Zalužani i Klašnice. Tom prilikom likvidirano je neprijateljsko uporište rudnik uglja Rakovačke Bare.¹⁵ Ubijeno je 10 i zarobljen 1 neprijateljski vojnik. Naših 6 ranjenih. Plijen: 10 pušaka, 7 bombi, 3020 metaka, 7 okvira za puškomitraljez i 2 rezervne cjevi za mitraljez.

Na cesti Novi — Kostajnica napadnuta je iz zasjede jedna neprijateljska kolona. Ubijena su 2 i ranjena 3 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka.

Pri odbijanju ispada slabijih neprijateljskih snaga iz Dubice ka Kozari ubijena su 2 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka.

¹⁵ i " Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 109 i 181.

Snage LIII divizije napale su i razbile kod s. Lupljanice pobočnicu neprijateljske kolone koja se je kretala cestom Dobož — Derventa. Tom prilikom ubijeno je 14 (među njima 1 njemački poručnik), ranjeno 11 Njemaca i četnika. Naš 1 mrtav. Plijen 4 puške.¹⁶

6.XII.1944 god. *Snage IV divizije*: u sukobu patrola kod Busovače ubijeno je 7, a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

« *Snage X divizije* tukle su artiljerijskom vatrom neprijateljsko uporište s. Gomionica na cesti Kiseljak — Busovača. Tom prilikom ubijeno je 10, ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije kod s. Krčmarice napale su i nakon žestoke borbe razbile grupaciju od 3 četničke brigade. Ubijen je 21, ranjeno 30, a zarobljena 4 četnika. Naša 3 mrtva i 7 ranjenih. Izgubljen je 1 puškomitraljez, 1 laki bacač i 9 pušaka.¹⁷

Snage LIII divizije iznenadnim napadom zauzele su neprijateljsko uporište željezničku stanicu Doline na pruzi Zavidovići — Maglaj. Ubijen je 1, a zarobljeno 11 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 8 pušaka, 1 strojica, 1 puškomitraljez, 250 metaka, 4 bombe i druge spreme.

Željeznička pruga Maglaj — Zavidovići porušena je na dužini od 1600 m. Tom prilikom napadnuta je grupa ustaša i milicionera koji su osiguravali prugu. Ubijena su 2 ustaše. Naši bez gubitaka. Plijen 1 puška.

7.XII.1944 god. *Snage IV divizije* odbile su nakon 5-časovne borbe ispad jačih neprijateljskih snaga iz Busovače ka s. Očenići i Radenovići. Tom prilikom ubijeno je 47, a ranjeno 35 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci 5 mrtvih i 3 ranjena. Izgubljen je 1 puškomitraljez.

Snage X divizije na cesti Sarajevo — Kiseljak napale su 2 njemačke kolone. Tom prilikom ubijeno je 26, ranjeno 8 i zarobljena 2 Njemca i ustaše. Naši bez gubitaka. Uništen je 1 motorcicl.

¹⁶ Napad su izvele snage 19. srednjobosanske NO brigade. O tome vidi knj. 31, dok. br. 102.

Kod Kaknja dignut je u vazduh a zatim napadnut i osvojen jedan neprijateljski voz. Ubijena su 2, a zarobljeno 11 ustaša, Njemaca i Čerkeza. Uništena je 1 lokomotiva i 3 vagona.¹⁸

Snage XXXIX divizije napale su veću grupu četnika na prostori s. Rekavica — Vodički Vrh. Poslije duže borbe, usljed nadmoćnosti neprijatelja, naše su se snage povukle.¹⁹ Ubijeno je 40, a ranjena 52 četnika. Naša 3 mrtva i 8 ranjenih. Plijen: 1 pištolj, 1530 metaka i 7 bombi. Izgubljen 1 puškomitraljez.

Željeznička pruga između Novog i Krupe porušena je u dužini od 500 m.

Snage LIII divizije na cesti Maglaj — Doboj iz zasjede napale su jednu njemačku motorizovanu kolonu. Ubijeno je 5 Njemaca. Naši bez gubitaka.

Kod s. Nožičko napadnuta je i razbijena grupa četnika. Ubijena su 2 a ranjena 3 četnika. Naši bez gubitaka.

8.XII. 1944 god. *Snage IV divizije* na željezničkoj pruzi Zenica i Žepče napale su jednu kompoziciju sa neprijateljskim trupama i kamionima. Ubijena su 83, a ranjeno 60 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Oštećeno je 6 vagona i 7 kamiona koji su bili na vagonima

Prilikom prepada na neprijateljsko uporište Orahovičko Polje na cesti Zenica — Žepče ubijen je 21, a ranjeno 29 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

U sukobima sa neprijateljskim patrolama kod s. Bistrice i u napadu na neprijateljsku stražu kod mošta na Orahovičkom potoku (cesta Zenica — Žepče) ubijeno je 20, a ranjeno 14 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Zapaljena je stražara u kojoj je izgorilo 6.000 metaka i dosta druge spremne. Zapljeno je 1000 metaka, 2 šinjela i 5 šatorskih krila.

Na cesti Busovača — Zenica napadnuta je jedna neprijateljska motorizovana kolona.

¹⁸ Tu akciju je izveo 2. bataljon 9. krajiške NOU brigade (vidi knj. 31, dok. br. 111).

Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 109 i 143.

Istovremeno napadnuto je neprijateljsko uporište željeznička stanica Busovača. U ovim borbama ubijena su 53, a ranjena 34 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Uništen je 1, a oštećena 2 kamiona.

Pri odbijanju ispada kolone od 400 Njemaca iz Busovače ka s. Kupreš i s. Buselje ubijeno je 7, a ranjeno 16 Njemaca. Naših 6 ranjeno. Izgubljen je 1 teški mitraljez.

Snage X divizije napale su kod s. Gladno Polje na cesti Sarajevo — Kiseljak 2 njemačko-ustaške kolone. Tom prilikom ubijeno je 50, ranjena 4 i zarobljena 3 Njemca i ustaše. Naš 1 mrtav. Uništeno je 12 kamiona, 1 flak i 1 radio-stanica.

Na željezničkoj pruzi Tarčin — Raštelića dignut je u vazduh jedan voz. Poginula su 2, a zarobljena 2 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen 1 puška i 50 metaka. Uništena je 1 lokomotiva i 3 vagona. Tom prilikom porušen je i željeznički most dužine 8 m.

Kod s. Očenići na cesti Kiseljak — Busovača napadnuta je jedna njemačka motorizovana kolona. Ubijeno je 80, a ranjeno 40 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Oštećen je 1 tenk, 2 kamiona i 1 motorcikl.

Artiljerijskom vatrom tučene su dvije neprijateljske motorizovane kolone koje su se od Kiseljaka probijale ka Busovači. Tom prilikom ubijeno je 8 a ranjeno 12 Njemaca. Oštećeno je 5 kamiona. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije, vršeći čišćenje prostorije s. Krmine — Agino Selo, ubile su 3, ranile 5 i zarobile 5 četnika. Naš 1 mrtav i 3 ranjena.

Željeznička pruga između Dobrljina i Kostajnice porušena je na dužini od 360 m.

Na cesti Novi — Krupa dignut je u vazduh 1 neprijateljski kamion sa vojskom i ratnim materijalom. Poginulo je 9 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage LIII divizije napale su iz zasjede jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu koja je pokušala da se probije od Maglaja ka Doboju. Nakon kraće borbe neprijatelj je raz-

bijen i odbačen natrag u Maglaj.²⁰ Ubijeno je 10 Njemaca (od kojih 1 pukovnik, 1 major i 1 kapetan). Naš 1 mrtav. Plijen: 1 puška, 1 strojica, 3 pištolja.

Pri odbijanju ispada grupe ustaša i milicionera od s. Sivše ka Jelahu ubijen je 1, a ranjena 2 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka.

U sukobu sa četnicima u s. Rastuši ranjena su 3, a zarobljena 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen 1 puška.

9.XII.1944 god.

Neprijatelj jačine 5 bataljona Njemaca i 3 bojne ustaša, potpomognutih tenkovima i artiljerijom, krenuo je sa linije Lašva — Busovača u napad ka Travniku. Snage IV divizije koje su zatvarale taj pravac nakon 5-časovne borbe protivnapadom razbile su neprijatelja i odbacile ga na polazne položaje. Posije podne istog dana neprijatelj je dobivši nova pojačanja ponovno krenuo u napad i nakon višečasovne borbe uspio odbaciti naše snage i ovladati prvim kosama iznad Busovače. 10. XII. neprijatelj je sa položaja koje je juče osvojio ponovno prešao u napad napadajući sada jednovremeno i od Zenice preko s. Čajdraša ka Han-Kumpaniji. Nakon 8-časovne borbe naše jedinice na desnoj obali r. Lašve bile su prisiljene povući se na prihvatne položaje i neprijatelj je uspio prodrjeti do Safradina, dok je na lijevoj obali r. Lašve neprijateljska napadna kolona bila protivnapadom razbijena i odbačena u Lašvu i Zenicu. 11. XII. na svim pravcima neprijatelj je ponovno prešao u napad. Na desnoj obali r. Lašve naše jedinice, zaposjednuvši pogodne položaje za odbranu, i pored upornih napada neprijatelja zaustavile su svako njegovo dalje napredovanje. Istovremeno glavnina naših snaga orijentisala se je na razbijanje neprijatelja koji je od Zenice i Lašve nadirao ka Han Kumpaniji. Nakon 8-časovne borbe neprijatelj je i na tom pravcu bio zaustavljen i zatim općim kombinovanim protivnapadom naših snaga razbijen i odbačen u polazne baze. Tom prilikom neprijatelju su nanešeni veliki gubitci u ljudstvu i zaplijenjena je

1 pukovska zastava. (Samo u borbi oko zastave poginulo je preko 70 neprijateljskih vojnika). Razbivši glavnu neprijateljsku napadnu kolonu na lijevoj obali r. Lašve naše jedinice su 12. XII. prešle u opšti protivnapad na neprijateljske snage na desnoj obali rijeke. Nakon viščasovne borbe neprijatelj je bio i na tom pravcu razbijen i odbačen ka Busovači. 13. XII. neprijatelj je od Busovače izvršio ponovno ispad ka našim položajima na desnoj obali r. Lašve, ali je nakon kraće borbe bio zastavljen.²¹

Snage IV divizije u svim ovim borbama ubile su 972, ranile 658 i zarobile 4 neprijateljska vojnika. Naša 22 mrtva, 130 ranjeno i 11 nestalo. Plijen: 1 puškomitraljez, 12 pušaka, 1 strojica i 1 pištolj, 13.000 pušanih metaka i 23 ručne bombe. Uništen 1 i oštećen 1 kamion. Uništeno naših 5 puškomitraljeza i izgubljeno 8 pušaka.

Snage X divizije kod s. Bukovci na cesti Kiseljak — Busovača napale su jednu njemačku motorizovanu kolonu. Ubijeno je 5, a ranjeno 7 Njemaca. Naši bez gubitaka. Oštećena su 2 kamiona.

Snage XXXIX divizije, pri pretresu prostorije Vidovo Vrelo — Jelovi Gaj — s. Čokori jugo-zapadno od Banja Luke, ubile su 4, a zarobile 7 četnika. Plijen: 3 puške i 45 metaka.

Snage LIII divizije napale su manje grupe četnika kod s. Smrtića i s. Sitneša. U ovim borbama ranjena su 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 40 metaka, 4 konja, 1 šatorsko krilo i druge spreme.

Na cesti Maglaj — Doboj porušeno je 6 mostova i prokopana cesta na 3 mjesta.

10.XII.1944 god. *Snage X divizije* napale su neprijateljsko uporište Kraljušćicu na željezničkoj pruzi Rama — Konjic. Zauzet je 1 bunker i 1 utvrđena kuća. Ubijena su 3, a ranjena 4 neprijateljska vojnika. Naš 1 mrtav i 2 ranjena.

U napadu na manju grupu ustaša i milicionera kod s. Grivića zarobljena su 2 milicio-

« Bliže o tome vidi knj. 31, dok. br. 52, 60, 165 i 168.

nera. Plijen: 9 pušaka, 1 pištolj, 30 ručnih bombi, 1400 metaka.

Željeznička pruga Rama — Konjic porušena je na dužini od 50 m.

Snage XXXIX divizije napale su i razbile grupu četnika kod s. Ljubačevo. Tom prilikom ranjen je 1 četnik. Naši bez gubitaka.

Snage LIII divizije izvršile su prepad na neprijateljsko uporište željezničku stanicu Vinište na pruzi Zavidovići — Žepče. Ubijena su 2, a ranjena 3 neprijateljska vojnika. Naš 1 mrtav i 4 ranjena. Plijen: 2 puške. Istovremeno na tom dijelu porušena je željeznička pruga u dužini od 200 m.

U napadu na manje grupe četnika kod s. G. Šnjegotine, s. Srbca, ubijena su 2, ranjeno 6 i zarobljen 1 četnik. Naš 1 ranjen. Plijen: 1 konj.

11.XII.1944 god. *Snage X divizije* napale su neprijateljsko uporište Gusti Grab na cesti Kiseljak — Busovača, koje je branilo 250 Čerkeza. Tom prilikom ubijen je 21, a ranjeno 17 Čerkeza. Naš 1 mrtav i 4 ranjena.

Snage XXXIX divizije porušile su željezničku prugu između Krupe i Novoga u dužini od 800 m.

Snage LIII divizije napale su neprijateljsko uporište Alibegovce i Sivšu. Ubijena su 4, a ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Naša 4 ranjena.

Željeznička pruga Maglaj — Zavidovići porušena je na dužini od 1200 m.

12.XII.1944 god. *Snage X divizije* ponovno su napale neprijateljsko uporište Gusti Grab. Ubijeno je 18, a ranjena 23 Čerkeza. Naš 1 mrtav i 11 ranjeno.

Kod Brezove Kose napadnuta je jedna motorizovana kolona koja je pokušavala da se probije od Kiseljaka za Busovaču. Nakon 2-časovne borbe neprijatelj je razbijen i odbačen natrag. Tom prilikom ubijeno je 13, a ranjeno 8 neprijateljskih vojnika. Naša 2 ranjena. Plijen 700 metaka. Oštećena su 4 kamiona.

Snage XXXIX divizije, odbijajući ispad neprijatelja od Banja Luke ka Ivanjskoj, ubile su 2, a ranile 1 neprijateljskog vojnika. Naši bez gubitaka.

U napadu na neprijateljsku predstražu u s. Aleksandrovcu (na cesti Banja Luka — Građiška) ubijeno je 10, a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puškomitraljez, 7000 metaka i 1 pištolj.

Na cesti Novi — Krupa iz zasjede ubijen je 1 ustaša. Naši bez gubitaka.

Pri odbijanju ispada slabijih neprijateljskih snaga iz Rudica ka s. Čadavici ranjen je 1 neprijateljski vojnik. Naši bez gubitaka.

U sukobu sa jednom četničkom brigadom kod Krupe na Vrbasu ubijeno je 11, ranjen 21 četnik. Naša 2 mrtva i 2 ranjena.

Snage Lili divizije ponovno su napale neprijateljsko uporište Sivšu i Alibegovce. Napad nije uspio. Ubijena su 4, a ranjena 2 neprijateljska vojnika. Naša 2 mrtva. Plijen: 3000 metaka, 6 mina za bacač, 1 brdski kazan i 3 čebeta.

13.XII.1944 god. *Snage X divizije* napale su 3 neprijateljske motorizovane kolone koje su se od Sarajeva probijale ka Kiseljaku. Istovremeno na pruži Kakanj — Lašva dignut je u vazduh 1 voz.²² U svim ovim borbama ubijeno je 225, ranjeno 15 i zarobljen 1 neprijateljski vojnik. Naš 1 mrtav i 11 ranjeno. Uništeno je 11 kamiona sa ratnim materijalom, 1 osobni auto, 1 lokomotiva i 3 vagona. Oštećen je 1 kamion i 5 vagona. Tom prilikom željeznička pruga Kakanj — Lašva porušena je u dužini od 60 m. Izgubljen je 1 mitraljez i 1 strojica.

Artiljeriskom vatrom tučena je koncentracija neprijateljska kod Gromiljaka na cesti Kiseljak — Busovača, ubijeno je 8, a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije napale su grupu četnika kod s. Radića i tom prilikom ubile 1 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen 1 puška.

²² O tome vidi knj. 31, dok. br. 166.

U sukobu sa jednom satnijom ustaša i jednim bataljonom četnika na cesti Banja Luka — Bronzani Majdan ubijena su 2 četnika i 1 ustaša. Naši bez gubitaka.

Snage LIII divizije kod s. Cečave napale su manju grupu četnika. Ubijen je 1 četnik. Naš 1 mrtav.

Između Lupljanice i Dažnice uništen je 1 željeznički most dužine 10 m. Tom prilikom prešla su na našu stranu 2 četnika.

14.XII.1944 god. *Snage IV divizije* iznenadnim napadom zauzele su neprijateljsko uporište s. Kovačići kod Busovače, ali usljed intervencije jačih neprijateljskih snaga naše jedinice bile su prisiljene na povlačenje. U ovim borbama ubijena su 4, a ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage X divizije napale su na cesti Sarajevo — Kiseljak dvije neprijateljske motorizovane kolone. Tom prilikom ubijeno je 82, ranjeno 60 neprijateljskih vojnika. Naš 1 mrtav i 5 ranjenih. Oštećeno je 12 kamiona.

Na željezničkoj pruzi Kakanj — Lašva dignut je u vazduh i napadnut žestokom vatrom jedan njemački transport sa 810 vojnika. Poginulo je i ubijeno 780 Njemaca. Naši bez gubitaka. Plijen: 1000 metaka i nešto drugog ratnog materijala. Uništena su 3 vagona.

U napadu na grupu Njemaca u s. Bare kod Busovače ubijeno je 9, a ranjeno 14 Njemaca. Naši bez gubitaka.

Kod Gromiljaka na cesti Kiseljak — Busovača tučena je artiljeriskom vatrom jedna neprijateljska motorizovana kolona. Ubijeno je 6, a ranjeno 10 Njemaca. Naši bez gubitaka. Uništen je 1 kamion i 1 osobni auto.

Snage XXXIX divizije porušile su željezničku prugu između Krupe i Novog na dužini od 2500 m.

Snage LIII divizije napale su manju grupu četnika kod s. Štrbe. Ubijen je 1 četnik. Naši bez gubitaka.

Između Dervente i Doboja dignut je u vazduh i napadnut 1 neprijateljski voz. Ubijeno je 20 Čerkeza. Naši bez gubitaka. Plijen 5

pušaka. Tom prilikom porušena je željeznička pruga u dužini od 100 m. i porušeno 8 telefonskih stubova.

15.XII.1944 god. *Snage X divizije* napale su kod s. Bukovci na cesti Sarajevo — Kiseljak dvije njemačke motorizovane kolone. Tom prilikom ubijeno je 15, a ranjeno 18 neprijateljskih vojnika. Naša 2 ranjena. Uništena su 2 kamiona i 1 osobni auto. Oštećena su 3 kamiona.

Snage XXXIX divizije napale su demonstrativno neprijateljska uporišta Banja Luku, Zalužane i Klašnice. Tom prilikom ponovno likvidirano uporište-rudnik Rakovačke Bare.²³ Ubijeno je 6 neprijateljskih vojnika. Naši 7 ranjenih i 3 nestala. Plijen: 3 puške, 1 bomba i 50 metaka.

Snage LI I divizije na cesti Maglaj — Doboj napale su jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu.²⁴ Ubijeno je 10, a ranjeno 20 Njemaca. Naša 4 ranjena. Uništena su 3 kamiona sa ratnim materijalom. Oštećena su 3 kamiona.

Pri odbijanju ispada ustaša i milicionera iz s. Sivše ka Jelahu ubijena su 3, a ranjena 4 milicionera. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.

U napadu na grupu neprijateljskih vojnika koja je osiguravala popravak željezničke pruge Derventa — Doboj ubijeno je 12, a ranjeno 7 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 5 pušaka, 5 čebadi i druge spremne.

Kod Sipraga i s. Povelica razbijene su manje grupe četnika. Ubijeno je 8 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 5 pušaka.

16.XII.1944 god. *Snage X divizije* na cesti Kiseljak — Busovača napale su i razbile jednu njemačku motorizovanu kolonu. Tom prilikom ubijeno je 80, ranjeno 35 i zarobljeno 3 Njemca. Naša 2 mrtva i 10 ranjenih. Uništena 3 kamiona, 1 osobni auto i 1 motorcicl.²⁵

Snage XXXIX divizije napale su iz zasjede kod s. Hrvatske Slabinje jednu neprijatelj-

²³ Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 109.

²⁴ Taj napad je izveo 4. bataljon 14. srednjobosanske brigade. Vidi knjigu predatih depeša Štaba 53. NOU divizije za period od 15. decembra 1944. do 30. marta 1945 (Arhiv VII, reg. br. 8/1—1, k. 277).

²⁵ O tome vidi i dok. br. 11.

sku motorizovanu kolonu. Ubijeno je 10 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Oštećeno je 8 kamiona.

Na željezničkoj pruzi Novi — Krupa kod D. Rakana iz zasjede ubijeno je 5, a ranjena 2 neprijateljska vojnika.²⁶ Naši bez gubitaka.

Snage LIII divizije na cesti Žepče — Maglaj napale su jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu. Ubijeno je 11 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 4 puške, 4 pištolja, 18.000 metaka, 20 ručnih bombi, 50 ranaca, 50 pari veša i druge spreme. Uništen je 1 kamion.

U napadu na jednu četničku brigadu kod s. Brusnika ubijena su 4, a zarobljen 1 četnik. Naši bez gubitaka. Plijen: 5 pušaka, 1 čebe, 2 šatorska krila, 1 konj sa sedlom i 1 kazan.

Željeznička pruga između željezničke stanice čifčija i željez. stanice Rudanke porušena je na dužini 400 m. i porušen je 1 most dužine 10 m.

17.XII.1944 god. *Snage IV divizije* noću 17 na 18 ov. mj. napale su neprijatelja na položajima s. Kovačići — s. Rasno. Ove položaje branila su dva bataljona Ruskog dobrovoljačkog puka.²⁷ I bataljon VI brigade, koji je sa dvije udarne grupe napadao na položaje s. Kovačići, uspio je sa jednom grupom probiti liniju neprijateljskih rovova i upasti u selo, dok je druga grupa bila zadržana. Neprijatelj se je u selu branio iz kuća i podruma koji su zidani od kamena, te su se naše snage povukle na polazne položaje. II i III bataljon VI brigade napadao je neprijateljske položaje u s. Rasno. Neprijateljska vanjska odbrana bila je razbijena i neprijatelj se povukao u kuće odakle je davao ogorčen otpor. Usljed intervencije jačih neprijateljskih snaga od Busovače, naše jedinice pred zoru povukle su se na polazne položaje.

²⁶ Tu akciju je izveo Podgrmečki NOP odred. Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 89 i 109.

²⁷ Na prostoru Sarajevo — Busovača — Visoko tada su se nalazili 4. i 5. puk bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa. O tome vidi knj. 31, dok. br. 38 i 140. Añ redakcija nije mogla da ustanovi o kom se puku radi, jer nije uspjela pronaći njihova dokumenta o toj borbi.

U ovim borbama ubijeno je 88, ranjeno 37 i zarobljen 1 neprijateljski vojnik. Naših 10 mrtvih, 38 ranjenih i 1 nestao. Plijen: 3 puške i 1400 metaka.

Snage X divizije napale su kod s. Gladnog Polja na cesti Sarajevo — Kiseljak jednu njemačku kolonu. Tom prilikom ubijeno je 30, ranjeno 7 i zarobljeno 6 Njemaca. Plijen: 4 puške, 2 ranca, 4 čebeta i druge spreme.

Na željezničkoj pruzi Konjic — Sarajevo dignut je u vazduh jedan voz. Poginulo je 10, ranjena 3 i zarobljena 2 neprijateljska vojnika. Uništeno je 5 vagona sa ratnim materijalom i hranom. Oštećene su 2 lokomotive i 17 vagona.²⁸

Željeznička pruga Ostrožac — Rama porušena je na dužini od 200 m. Istovremeno srušen je na istoj i 1 most dužine 9 m.

Pri čišćenju prostorije s. Višnjani — s. Orašac — s. Kozica od neprijateljske milicije, ubijena su 3, a ranjena 2 milicionera. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije, vršeci pretres prostorije Osmača, s. Krmine i Agino Selo, zarobile su 3 četnika. Plijen: 3 puške i 1 pištolj.

Kod s. Tješnjak²⁹ iz zasjede ubijen je 1, ranjena 4 i zarobljen 1 neprijateljski vojnik. Naš 1 mrtav. Plijen 1 pištolj.

Snage LIII divizije na cesti Maglaj — Doboj kod Debele Meje napale su jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu. Tom prilikom ubijeno je 19 Njemaca (među njima 1 oficir) dok ih se je 30 podavilo u r. Bosni. Naših 5 mrtvih i 7 ranjenih. Uništena su 3 kamiona sa ratnim materijalom.

Željeznička pruga Doboj — Derventa porušena je na dužini od 500 m. i porušen je 1 most na istoj.

U s. Smrtićima i s. Hrvaćanima razbijene su 2 manje grupe četnika. Ubijena su 4, a ranjena 3 četnika. Naš 1 mrtav.

18.XII.1944 god. *Snage X divizije* kod s. Banloz na cesti Sarajevo — Kiseljak i kod Brezove Kose na

²⁸ O tome vidi dok. br. 11.

To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

cesti Kiseljak — Busovača napale su i razbile 2 njemačke motorizovane kolone. Tom prilikom ubijeno je 45, a ranjena 22 neprijateljska vojnika. Naša 3 mrtva, 8 ranjenih i 2 nestala. Plijen: 3 »Šarca«, 1 tromblon, 1 automatska puška, 2 pištolja, 3 raketna pištolja, 680 metaka, 1 pronalazač mina, 1 pisaca mašina, 10 okvira za puškomitraljez, 1 dvogled i druge spreme. Uništeno: 1 tenk, 21 kamion, 5 motorcikla, 1000 ručnih bombi, 25 autoguma, 1000 l. benzina i drugog ratnog materijala. Izgubljen 1 džon-bul i 2 puškomitraljeza.

U napadu na neprijateljsko uporište s. Bošnjaci ubijen je 1, a zarobljeno 14 Njemca. Naš 1 ranjen. Plijen: 15 pušaka, 400 metaka, 5 šator, krila, 5 ranaca i 13 čebadi.

Snage XXXIX divizije, odbijajući ispad neprijatelja jačine 1 ustaške satnije iz Banja Luke ka s. Motikama,³⁰ ubile su 3 ustaše. Naša 2 ranjena.

U s. Grbavci kod Bos. Gradiške iz zasjede ranjen je 1 ustaša. Naši bez gubitaka.

Na cesti Novi — Rudice iz zasjede ubijena su 3, a ranjena 2 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage LIII divizije u s. Gor. Slatini napale su i razbile 3 krajišku četničku brigadu. Ubijeno je 40, a ranjeno 40 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 3 puškomitraljeza, 25 pušaka, 1 strojica, 2 pištolja, 12 ručnih bomba, 1 dvogled, 2 konja 3 čebeta i četnička arhiva.³¹

Na položaju Šije — Trepće napadnuta je i razbijena pobočnica neprijateljske kolone, koja se je cestom od Maglaja probijala ka Doboju. Ubijeno je 18, ranjeno 7 i zarobljena 2 Njemca.³² Naša 3 mrtva i 3 ranjena. Plijen: 3 puške, 3 konja natovarena sa municijom, 1 teški bacač, 1 puškomitraljez »Šarac«, 1 pištolj.

³⁰ Na sektoru oko Banje Luke tada su djelovale jedinice 10. ustaškog stajaćeg zdruga, i vjerovatno je ta satnija iz njegovog sastava. Vidi zapovijest ustaškodomobranske 6. hrvatske divizije od 2. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1/7—1, k. 114/A).

³¹ O tome vidi i knj. 31, dok. br. 114.

³² Taj napad je izvela 14. srednjobosanska NOU brigada. Vidi knjigu predatih depeša Štaba 53. NOU divizije (Arhiv VII, reg. br. 8/1—1, k. 277).

Na željezničkoj pruzi Derventa — Doboj napadnuta je jedna neprijateljska bojna koja je, potpomognuta sa tenkovima i topovima, osiguravala popravak željezničke pruge. Ubijeno je 5, a ranjeno 6 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Željeznička pruga Doboj — Derventa porušena je na dužini od 300 m.

19.XII.1944 god. *Snage X divizije*, u sukobu sa neprijateljem jačine 700 Njemaca kod s. Sebinja, ubile su 30, a ranile 30 Njemaca. Naš 1 mrtav i 3 ranjena.

Snage XXXIX divizije, odbijajući ispad neprijatelja jačine 4 satnije ustaša, Čerkeza i domobrana³¹ od Novoga ka oslobođenoj teritoriji, ubile su 15, ranile 25 i zarobile 1 neprijateljskog vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 6 pušaka.

U sukobu patrola kod Bos. Krupe ubijena su 4, a ranjena 4 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage LIII divizije: na cesti Maglaj — Žepče napadnuta je i nakon kraće borbe odbačena u Žepče jedna neprijateljska motorizovana kolona. Ubijeno je 6 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 osobni auto, 1 motorcicl i 2 puške.

Kod s. Kalenderovaca napadnuta je jedna grupa četnika. Ubijena su 3 četnika. Naš 1 mrtav. Plijen 2 puške.

20.XII.1944 god. *Snage IV divizije* izvršile su prepad na neprijateljski logor u s. Grablje, gdje se je nalazila 1 četa Njemaca sa nekoliko kamiona i bornih kola. Tom prilikom ubijeno je 10, ranjeno 8 neprijateljskih vojnika. Naš 1 mrtav, 10 ranjeno i 2 nestala. Uništena 1 borna kola, 5 kamiona, a oštećena 4 kamiona.

Snage XXXIX divizije kod Bos. Novog napale su kolonu jačine 800 Njemaca i Čerkeza. Tom prilikom ubijeno je 10 i zarobljeno 3 Njemca i Čerkeza. Naš 1 lakše ranjen. Plijen: 5 pušaka i 2000 metaka.

³¹ Riječ je o pripadnicima 1. domobranskog lovačkog zdruga (vidi dok. br. 177; knj. 31, dok. br. 181).

Snage LIII divizije na cesti Maglaj — Žepče kod Karaule napale su jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu. Tom prilikom ubijeno je 12 neprijateljskih vojnika. Naša 4 ranjena. Uništena su 4 kamiona.

Kod s. Medakova napadnuta je i odbačena natrag kolona od 300 ustaša, koji su pošli prema Tešnju. Ubijena su 2, a ranjena 4 ustaše. Naša 4 ranjena. Plijen: 1 puška.

Iznenadnim napadom zauzeto je neprijateljsko uporište željeznička stanica Kamen na pruzi Doboj — Derventa. Ubijeno je 10 ustaša.³⁴

Kod s. Srbac razbijena je grupa četnika. Ubijeno je 20, a ranjeno 15 četnika. Naši bez gubitaka.

U sukobu sa grupom četnika na prostori s. Liplja ubijeno je 40, ranjeno 20 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 3 puškomitraljeza, 30 pušaka i 1 strojnica.

Na željezničkoj pruzi Doboj — Derventa dignut je u vazduh 1 neprijateljski voz. Oštećena je 1 lokomotiva. Tom prilikom porušena je željeznička pruga u dužini od 1400 m., 2 mosta i 2 skretnice.

21.XII.1944 god. *Snage IV divizije, u sukobu patrola kod Busovače, ubile su 1, a ranile 6 Njemaca. Naša 2 ranjena.*

Snage X divizije na cesti Kiseljak — Busovača napale su 2 njemačke motorizovane kolone. Tom prilikom ubijeno 15, ranjeno 19 1 zarobljen 1 Nijemac. Naša 2 ranjena. Uništena 2 kamiona i 1 osobni auto. Oštećena 2 kamiona.

U sukobu patrola kod s. Bukve ranjena su 4 ustaše. Naši bez gubitaka.

Pri čišćenju prostorije s. Crkvica — s. Jelići — s. Kozica od ustaša i milicije, ranjen je 1 i zarobljen 1 milicioner. Naši bez gubitaka.

Željeznička pruga Ostrožac — Rama porušena je na dužini od 40 m. Istovremeno srušen je na istoj i 1 most dužine 10 m.

³⁴ Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 102.

Snage LIII divizije: kod s. Nova Ves napadnuta je i razbijena grupa četnika. Ubijen je 31, a ranjeno 10 četnika. Naši bez gubitaka.

22.XII.1944 god.

Snage X divizije na cesti Kiseljak — Busovača napale su jednu njemačku motorizovanu kolonu. Tom prilikom ubijena su 2 Njemca. Naši bez gubitaka. Oštećen je 1 kamion.

Pri odbijanju ispada neprijatelja jačine 300 ustaša od Kiseljaka ka s. Komari, ubijeno je 5, ranjeno 7 i zarobljen 1 ustaša.³⁵

Pri odbijanju ispada kolone od 800 ustaša i Njemaca koja je potpomognuta artiljerijom iz Rame krenula ka Prozoru³⁶ ubijeno je 9, a ranjeno 16 neprijateljskih vojnika. Naš 1 mrtav i 4 ranjena.

Snage Lili divizije na cesti Doboj — Zepče napale su dvije neprijateljske motorizovane kolone. Ubijeno je 6, a ranjeno 6 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puška i 1 pištolj. Uništen je 1 i oštećen 1 kamion.

Napadnuto je i likvidirano neprijateljsko uporište željeznička stanica Bišnja i uporište između Bišnje i Vrhova na pruzi Doboj — Derventa. Ubijeno je 4, a ranjeno 8 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 teška »Breda«, 4 puške i 2000 metaka.

Kod s. Cečave i s. Raduše napadnuta je i razbijena grupa četnika. Ubijeno je 34, a ranjeno 17 četnika. Naši bez gubitaka.

Željeznička pruga između Doboja i Dervente porušena je na dužini od 3500 m. Istovremeno porušeno je 19 telefonskih stubova.

23.XII.1944 god.

Snage IV divizije razbile su jače neprijateljske snage koje su od Zenice krenule u 3 kolone u pravcu Travnika. Tom prilikom ubijeno je 53 (od kojih je na bojnopolju ostalo 41), ranjeno 35 i zarobljeno 15 Njemaca. Naši bez gubitaka. Plijen 35 pušaka, 3 puškomittra-

³⁵ Prema relaciji 1. ustaškog stajaćeg zdruga od 19. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2/1—35, k. 59) to su bili dijelovi njegove 4. bojne. Tom prilikom oni su imali 1 poginulog i 2 ranjena.

³⁶ U Rami je tada bila 1. bojna 2. gorskog zdruga (vidi Arhiv VII, reg. br. 16/18—3, k. 117: naredbu 2. gorskog zdruga od 2. januara 1945), i vjerovatno je riječ o toj bojni.

ljeza, 1 radio-stanica, 5000 metaka, 4 pištolja i druge spreme. Uništen je 1 kamion.

Snage X divizije kod Kobilje Glave na cesti Sarajevo — Kiseljak napale su jednu motorizovanu kolonu. Tom prilikom ubijeno je 67, a ranjen 61 neprijateljski vojnik. Naš 1 mrtav i 35 ranjenih. Uništeno 6 kamiona sa 3 prikolice. Zaplijenjene su 3 puške, 90 šatorskih krila i 80 čebadi.

U napadu na neprijateljsku kolonu koja je od Sarajeva nadirala cestom ka Kiseljaku ubijeno je 19, ranjeno 29 i zarobljena 3 neprijateljska vojnika. Naš 1 mrtav i 3 ranjena. Plijen: 4 puške, 200 metaka, 4 bombe. Oštećena su 2 kamiona.

Željeznička pruga Ostrožac — Rama porušena je na dužini od 60 m.

Sa Brezove Kose tučena je artiljerijskom vatrom neprijateljska koncentracija vozila u s. Gromiljaku na cesti Kiseljak — Busovača. Ubijeno je 10, a ranjeno 20 Njemaca. Naši bez gubitaka. Oštećeno je 5 kamiona.

Snage LIII divizije, odbijajući ispad neprijatelja jačine 400 ustaša iz Zepča ka N. Sehern, ubile su 3, a ranile 6 ustaša. Naši bez gubitaka.

Kod s. Šija na cesti Maglaj — Doboj napadnute su i razbijene dvije neprijateljske kolone. Ubijeno je 20 neprijateljskih vojnika, a 30 ih se udavilo u r. Bosni. Naš 1 ranjen. Plijen: 1200 metaka i 1 postolje od teškog mitraljeza.

Pri odbijanju ispada grupe od 150 ustaša i Čerkeza iz Dervente ka s. Smrtićima ubijen je 1, a ranjen 1 neprijateljski vojnik. Naši bez gubitaka.

U napadu na grupu neprijateljskih vojnika koji su osiguravali popravak željezničke pruge između Doboja i Dervente ubijena su 4 neprijateljska vojnika. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.

Kod s. Motajice³⁷ napadnuta je manja grupa četnika, ubijen je 1, a ranjena 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puška.

¹⁷ Vjerovatno je riječ o planini Motajici (vidi knj. 31, dok. br. 114).

24.XII.1944 god. *Snage X divizije* napale su 2 njemačke kolone koje su se probijale cestom od Sarajeva ka Kiseljaku. Istovremeno napadnuto je i neprijateljsko uporište kod s. Han Ploče na cesti Sarajevo — Kiseljak. U ovim borbama ubijeno je 48, ranjeno 32 i zarobljeno 5 neprijateljskih vojnika. Naša 2 ranjena. Plijen: 8 pušaka i 680 metaka.

Na željezničkoj pruzi Sarajevo — Mostar kod s. Gradac dignut je u vazduh i zatim napadnut jedan voz sa neprijateljskim trupama. Ubijeno je 180, a ranjeno 95 neprijateljskih vojnika.⁸⁶ Naš 1 mrtav i 1 ranjen. Uništena 4 vagona. Oštećena 1 lokomotiva i 3 vagona. Uništena je 1 naša protivtenkovska puška.

Na cesti Kiseljak — Busovača napadnuta je jedna motorizovana kolona. Tom prilikom ubijeno je 10, a ranjeno 12 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Uništena su 3 kamiona.

U sukobu patrola kod s. Gorice ubijen je 1, a ranjena 2 ustaše. Naši bez gubitaka.

Snage LIII divizije, prilikom vršenja nasilnog izviđanja u pravcu s. Rudanke, zarobile su 2 četnika sa oružjem (među njima 1 komandir čete). Naši bez gubitaka.

25.XII.1944 god. *Snage IV divizije*, odbijajući ispad jedne bojne ruskog dobrovoljačkog puka iz s. Rasno i s. Kovačići ka Han Kumpaniji, ubile su 13 i ranile 26 neprijateljskih vojnika. Naš 1 mrtav i 11 ranjeno.

Pri odbijanju ispada neprijatelja jačine 200 Njemaca od željezničke stanice Busovača ka s. Topola ubijen je 31, a ranjen 21 Nijemac. Naša 3 ranjena.

Snage X divizije između Visokog i Zenice porušile su željezničku prugu na dužini od 2.500 m.

Snage Lili divizije napale su kod s. N. Seher neprijateljsku pobočnicu jačine 500 Njemaca koja je osiguravala prolazak glavnine ce-

⁸⁶ Prema izvještaju Kotarske oblasti Sarajevo od 6. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 8—1, k. 188) tada su Nijemci imali 24 poginula i 32 ranjena vojnika. Dalje se u izvještaju kaže da su Nijemci svoje poginule i ranjene vojnike kamionima odvezli u Mostar.

stom od Žepča ka Maglaju. U 3-časovnoj žestokoj borbi neprijatelj je razbijen i odbačen u Žepče. Ubijeno je 20, a ranjeno 26 Njemaca. Naša 2 mrtva i 7 ranjeno. Plijen: 5 pušaka, 2 pištolja, 1500 metaka, 5 ručnih bombi, 7 mina za bacač, 12 šatorskih krila, 5 čebadi.

U sukobu sa četnicima u s. Kremni ubijena su 4 četnika. Naš 1 mrtav i 1 ranjen. Plijen 4 puške i 2 bombe.

26.XII.1944 god. *Snage IV divizije*, odbijajući ispad neprijatelja jačine 200 vojnika od Lašve ka s. Gumaneci, ubile su 10, a ranile 6 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Na cesti Zenica — Žepče između Vranduka i Nemile napadnuta je jedna neprijateljska motorizovana kolona,¹⁹ iza koje je išla komora od 30 konja. Ubijeno je 55, ranjeno 36 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Oštećeno je 11 kamiona i ubijeno 13 konja.

Snage X divizije, u sukobu patrola kod Busovače, ubile su 4, a ranile 5 Njemaca. Naši bez gubitaka.

27.XII.1944 god. *Snage IV divizije* između Lašve i s. Janjića napale su manju grupu Njemaca. Ubijena su 4 i zarobljen 1 Njemac. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 teški bacač.

Snage X divizije, u sukobu sa jednom neprijateljskom kolonom kod Brezove Kose, ubile su 17, a ranile 23 neprijateljska vojnika. Naš 1 ranjen.

Snage XXXIX divizije na prostoriji s. Krčmarice napale su grupu četnika, ubijeno je 6, ranjeno 3 i zarobljeno 14 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puškomitraljez i 15 pušaka.

U sukobu sa jednom satnijom ustaša kod Volinjskog mosta na pruzi Novi — Kostajnica ubijeno je 8 ustaša. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puškomitraljez i 15 pušaka.

Snage LIII divizije, u sukobu sa grupom četnika kod s. Agića, ubile su 1 četnika. Naši bez gubitaka.

³¹ O tome vidi i knj. 31, dok. br. 140.

28.XII.1944 god. Snage LIII divizije, u sukobu sa manjom grupom četnika kod Doboja, ubile su 3 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puška.

29.XII.1944 god. Jake njemačko-ustaške snage preduzele su širi, kombinovani napad u cilju razbijanja i odbacivanja naših snaga koje su neprekidno djelovale i neposredno ugrožavale komunikaciju Sarajevo — Brod na odsjeku Sarajevo — Zenica — Žepče, sa namjerom da šire i sigurnije obezbjede svoju jedinu i životnu komunikaciju za izvlačenje ka sjeveru. Radi punog ostvarenja ove namjere neprijatelj je nastojao ovladati i zaposjesti niz tačaka a među kojima Travnik, Fojnicu i Kreševo, koje bi mu poslužile kao bočno obezbeđenje komunikacije na ovom odsjeku.

Neprijateljske snage koje su učestvovalе u ovom napadu bile su sledeće:

1. — Na sektoru Busovača — Lašva — Zenica — Banloz:

104 regimenta (sa 1,3 i 845 inf. bataljonom)⁴⁰

2 bataljona Ruskog bjelogardejskog korpusa⁴¹

Oklopni odred 115 SS divizije⁴²

Izviđački odred 505

Pionirski bataljon 369 divizije⁴³

782 turkestanski bataljon

920 zaštitni bataljon

5 vazduhoplovni zaštitni bataljon

3 bojne ustaša I i XI ustaškog zdruga

Neprijatelj je raspolagao sa 30 topova raznog kalibra, 8 tenkova i 4 borna kola.

⁴⁰ Pogrešno. U napadu ka Travniku su učestvovali dijelovi njemačke 104. lovačke divizije sa 845. njemačko-arapskim bataljonom i još nekim jedinicama. O tome vidi dok. br. 167.

⁴¹ O njima vidi dok. br. 167, objašnjenje br. 5.

⁴² Odnosi se na odred 7. SS divizije «Princ Eugen». U obavještajnom izvještaju Štaba 5. korpusa NOVJ od 27. decembra 1944 (vidi knj. 31, dok. br. 105) stoji da je ta divizija promijenila naziv, što je pogrešno. Ona je sve do kraja drugog svjetskog rata zadržala svoj stari naziv: 7. SS dobrovoljačka brdska divizija »Princ Eugen«.

⁴³ Prema njemačkim podacima, veći dio njegovih snaga bio je tada u Hercegovini (vidi dok. br. 167, objašnjenje br. 14).

2. — Na sektoru Fojnica — Kiseljak — Kreševo — Tarčin:

Djelovi I ustaškog zdruga
Djelovi XI prometnog ustaškog zdruga
Djelovi IX vozarske pukovnije⁴⁴
Milicija iz Jarčina, Hadžića, Kreševa i Kiseljaka.

Naše jedinice koje su uzele učešća u ovim operacijama protiv neprijatelja su sledeće:

1. — Na sektoru Busovača — Lašva — Zenica — Banloz:

XI brigada IV divizije (bez 1 bataljona)
VIII brigada IV divizije (bez 1 bataljona)
VI brigada IV divizije (bez 1 bataljona)
Od 31.XII: VII brigada X divizije (bez 2 bataljona).

Vlašićki NOP odred

Artiljerijski divizion IV divizije

Djelovi Artiljerijske brigade V korpusa.⁴⁵

Na sektoru Fojnica — Kiseljak — Kreševo — Tarčin:

IX brigada X divizije

Visočko-Fojnički NOP odred

Artiljerijski divizion X divizije.

29. XII. neprijatelj je sa linije Busovača — Lašva prešao u napad ka Han Kumpaniji napadajući istovremeno i sa linije Zenica — Banloz ka s. Čajdraš, s. Lokrine i s. Gradišće. Prvi napadi neprijatelja bili su na svim pravcima odbijeni. Istog dana posije podne usljed nadmoćnosti neprijatelja naročito u artiljeriji naše jedinice bile su primorane na pravcima Busovača — Rovna, Busovača — Ahmići, Zenica Gradišće i s. Banloz — s. Vrhselje povući se na slijedeće položaje.

30.XII. Neprijatelj je na čitavom sektoru Busovača — Lašva — Zenica — Banloz ponovno prešao u napad napadajući sada istovremeno i sa linije Kiseljak — Pazarić — Tarčin prema Fojnici i Kreševu. Tokom dana nakon žestokih borbi i niza

⁴⁴ Redakcija nije mogla da ustanovi da li su dijelovi te pukovnije tada bili na tom prostoru.

⁴⁵ U izvještaju Štaba 1. artiljerijske brigade od 31. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 12—6, k. 462/A) piše da je 20. januara ta brigada otišla sa tog sektora i da su divizion zauzeli sljedeći raspored: 1. artiljerijski divizion na sektoru s. Cipuljić, 2. artiljerijski divizion na sektoru s. Vesela, 3. artiljerijski divizion na sektoru s. Vesela i 4. artiljerijski divizion na sektoru s. Cipuljić — s. Poriće.

protivnapada naših jedinica, u kojima je neprijatelj pretrpio teške gubitke, dalje nadiranje sa linije Busovača — Lašva — Zenica ka Han Kumpaniji bilo je zaustavljeno, dok je na liniji Zenica — Banloz i pored snažnog otpora naših jedinica neprijatelj uspio odbaciti naše snage i prodrjeti do s. Grahovčići.

31.XII. Na sektoru Busovača — Lašva — Zenica neprijatelj se je ograničio samo na mjestimične napade u cilju vezivanja naših snaga, dok je sa linije s. Grahovčići — s. Vrhse-lje ubacivši nova pojačanja nastavio nadiranje ka s. Brajkovići i s. Gučja Gora. Prebacivanjem djelova snaga VII brigade na sektor Busovača — Han Kumpanija,⁴⁶ oslobođeni su djelovi IV divizije sa ove linije i njihovo dejstvo usmjereno je na bok neprijateljskih snaga na glavnom napadnom pravcu, što je doprinjelo da je neprijateljsko nadiranje u pravcu Gučje Gore bilo znatno usporeno. U toku dana neprijatelj je uspio prodrjeti na ovom pravcu do s. Brajkovići. Na sektoru Kise-ljak — Kreševo neprijatelj je nakon oštih borbi uspio prodrjeti do linije Bakovići — Kreševo.

1.1.1945 god. Na glavnom napadnom pravcu neprijatelj je prešao u napad na Gučjoj Gori potpomažući taj napad pritiskom i dejstvom sa linije Zenica — Lašva — Busovača. Zadržavajući sa čela neprijateljsko nastupanje, glavnine naših snaga su postepeno orijentisane na bokove glavne neprijateljske kolone, koja je najdublje prodrła. Po cijenu velikih gubitaka, uz ispomoć artiljerije i dovlačeći sveža pojačanja, neprijatelj je pred noć zauzeo Gučju Goru i prodro do prilaza samog Travnika. Stalnim borbama danju i noću na teškom terenu i velikim naporima neprijatelj je izmoren i iznuren. Ocjenjujući tako situaciju naše snage noću 1 na 2. I. u 22 časa prešle su u opšti protivnapad. Čelo neprijateljske kolone bilo je razbijeno a istovremeno obuhvatnim manevrom neprijatelj je ispresecan po dubini i prinuden na povlačenje. Tokom noći i idućeg dana naše jedinice nastupajući izbacile su neprijatelja iz s. Gučja Gora, s. Maline, s. Bila, s. Čukle, s. Brajkovići, s. Grahovčići i dr. i odbacile ga na liniju s. Vrhse-lje — s. Konjevići — s. Đukići, gdje se je neprijatelj zaustavio i počeo utvrđivati, sa ciljem održavanja i stabilizacije ovih položaja.

Na sektoru Kreševo — Fojnica tokom 1 i 2. I. nastavljene su oštre borbe i neprijatelj je uspio prodrjeti u Kreševo, ali je na pravcu Fojnice zaustavljen.

3.1. Naše snage prešle su u opšti protivnapad na neprijatelja koji je zaustavljen na liniji Bakovići — Ostružnica i

⁴⁶ 0 tome vidi dok. br. 22.

nakon žestoke borbe razbile ga i odbacile ka Kiseljaku orijentirajući odmah glavninu svojih snaga ka neprijatelju koji je prodro u Kreševo.

Snage IV divizije u svim ovim borbama od 29.XII. 1944 god. do 2. I. 1945 god. ubile su 636, ranile 803 i zarobile 4 neprijateljska vojnika. Naši gubitci: 58 mrtvih, 243 ranjena i 18 nestalih. Zapljeno je: 1 teški bacač, 13 pušaka, 6 pištolja, 1 strojica, 9.000 metaka, 20 ručnih bomba, 6 šatorskih krila, 2 para cipela, 1 radio-stanica i 3 konja sa samarima. Uništeno: 1 tenk, 1 kamion, 1 puškomitraljez, 14 pušaka i ubijeno 86 konja. Naši gubitci u materijalu: 7 puškomitraljeza, 12 pušaka, 1 laki bacač i 1 teški bacač.

Snage X divizije u svim ovim borbama od 30. XII. 1944 god. do 3. I. 1945 god. ubile su 96, ranile 147 i zarobile 7 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci: 9 mrtvih, 33 ranjena, 4 zarobljena i 11 nestalo. Plijen: 1 laki bacač, 11 pušaka, 2 strojnice, 2 raketna pištolja, 20 mina za bacač, 5.200 metaka, 51 tromblonska bomba, 20 ručnih bombi, 20 raketli, 1 radio-aparat, 2 dvogleda, 17 ranaca, 4 šinjela, 4 para cipela, 28 čebadi, 2 konja sa samarima. Uništena 4 kamiona.

Snage LIII divizije, u sukobu sa manjim grupama četnika kod s. Popovići, s. Lupljanica i s. Smrtići, ubile su 16 četnika. Naš 1 mrtav. Plijen: 7 pušaka i 1 strojica.

30.XII.1944 god. *Snage LIII divizije* na cesti Žepče — Maglaj napale su iz zasjede grupu Njemaca. Tom prilikom zarobljena su 2 Njemca (među njima 1 građevinski inženjer). Naši bez gubitaka.

Plijen: 1 osobni auto.

**JEDINICE OVOG KORPUSA U TOKU DECEMBRA MJESECA
IMALE SU:**

1) Gubitci	a) neprijateljski:	5470 ubijeno 3429 ranjeno 171 zarobljeno
		9070 svega izbačeno iz stroja
	b) vlastiti u ljudstvu:	161 poginulih 714 ranjenih 54 nestalih

- c) vlastiti u materijalu:
 Izgubljeno 1 teški bacač, 3 mala bacača, 2 teška mitraljeza, 1 bacač džonbul, 12 puškomitraljeza, 1 strojnica i 34 puške.
 Uništeno 5 puškomitraljeza i 1 protivtenkovska puška.
- 2) Plijen: a) oružje
 1 flak, 3 teška bacača, 1 laki bacač, 3 teška mitraljeza, 22 puškomitraljeza, 360 pušaka, 10 strojnica, 35 pištolja, 1 tromblonska puška, 1 automatska puška i 6 raketnih pištolja.
- b) municija
 99.785 pučanih metaka, 193 ručne bombe, 33 mine za bacač i 51 bomba za tromblonsku pušku.
- c) ostalog
 229 ćebadi, 2 sanduka sanitetskog materijala, 133 šatorska krila, 100 ranaca, 14 pari čizama, 25 konja, 4 sedla, 1 osobni auto, 1 motorbicikl, 14 šinjela, 6 dvogleda, 2 pisane mašine, 1 pronalazač mina, 3 radio-stanice, 1 četnička arhiva i 1 pukovska zastava.
- 3) Uništeno: 213 kamiona, 9 osobnih automobila, 2 tenka, 11 motorbicikla, 1 flak, 16 mostova, 13770 m. željezničke pruge, 55 vagona (većina sa ratnim materijalom), 7 lokomotiva, 27 telefonskih stubova, 6000 metaka, 1000 ručnih bombi, 1000 l benzina, 2 skretnice, 2 radio-stanice, ubijeno 99 konja.

RASPORED JEDINICA:
 na dan 31.XII.1944 g.

IV divizija — na liniji s. Ćukle — s. Brajkovići — s. Počulica — Han Kumpanija u borbi sa neprijateljskim snagama koje nadiru sa linije Busovača — Lašva — Zenica — Banloz prema Travniku. Štab divizije u s. D. Večerinska.

X divizija — 2 bataljona VII brigade na liniji s. Kajmakovići — Rog (1242) sa zadatkom zatvaranja pravca Busovača — s. Krušćica, a 2 bataljona u pokretu od Fojnice. IX brigada i Visočko-Fojnički NOP odred na liniji s. Ostružnica — s. Bakovići — Kreševo u borbi sa neprija-

teljskim snagama koje sa linije Kiseljak — Blažuj — Pazario — Tarčin nadiru ka Fojnici i Kreševu.⁴⁷ XVII brigada na liniji s. Seonica — s. Toščanica — s. Doljani sa zadatkom dejstva na komunikaciju — Mostar — Sarajevo i zatvaranja pravca Rama — Prozor. Štab divizije u Fojnici.

XXXIX divizija — XIII brigada u pokretu ka liniji Derventa — Doboj.⁴⁸ XV brigada jugo-zapadno, zapadno i sjevero-zapadno od Banja Luke sa zadatkom zatvaranja pravaca koji izvode na slobodnu teritoriju i vršenja pritiska na neprijateljski garnizon u Banja Luci i okolna uporišta. XX brigada duž linije Dubica — Kostajnica — Bos. Novi sa zadatkom zatvaranja pravaca koji izvode na slobodnu teritoriju i dejstva na komunikacije dolinom r. Une.

Štab divizije u Kozarcu.

LIII divizija — XIV brigada zapadno od komunikacije Zepče — Doboj sa zadatkom dejstva na istoj. XVIII brigada na prostoru Prnjavor — Klačnice sa zadatkom dejstva protiv četnika. XIX brigada zapadno od komunikacije Doboj — Derventa sa zadatkom dejstva na istoj.

Štab divizije u Prnjavoru.

Štab korpusa u Travniku.

ZAKUUCCI:

U toku mjeseca decembra težište borbi i dejstva snaga korpusa bilo je na području doline r. Bosne, kuda su danonoćno probijale se njemačke snage koje se povlače sa juga. Ovo dejstvo karakterišu neprekidni napadi na neprijateljske motorizovane i pješadijske kolone, u kojima je neprijatelj pretrpio velike gubitke u ljudstvu i materijalu, kao i stalno presjecanje, rušenje i uništavanje komunikacija i objekata kojima se je neprijatelj koristio. Snažnim dejstvom, na pojedinim sektorima saobraćaj je bio obustavljen na duže vrijeme tako da je neprijatelj redovno bio prisiljen na probijanje pod borbom. Teži uslovi prebacivanja preko r. Bosne, odsustnost naših jačih snaga na desnoj obali r. Bosne, te načičkanost neprijateljskih uporišta duž komunikacija u znatnoj mje-

⁴⁷ U napadu ka Kreševu su učestvovala 2. i 4. bojna 1. ustaškog stajaćeg zdruza. O tome vidi bojnu relaciju 1. ustaškog stajaćeg zdruza od 19. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1/2—47, k. 59).

Opširnije o tome vidi dok. br. 6.

ri su smanjili mogućnosti izvođenja širih operacija. No i pored toga mnoge neprijateljske kolone su uspješno razbijene, saobraćaj često puta obustavljen a neprijatelju nanošeni osjetni gubitci.

Osjećajući težinu našega dejstva neprijatelj je u 2 maha preduzimaop opsežne operacije sa ciljem odbacivanja naših snaga od komunikacija. Prvi napad preduzet je između 9 i 13.XII. sa namjerom da se pravcem Busovača — Han Kumpanija — Vitez probije u Travnik. Drugi napad je bio širih razmjera. Cilj neprijatelja u ovom napadu je bio razbijanje i odbacivanje naših snaga prodorom u Travnik, Fojnicu i Kreševo, te stvaranje jakih bočnih uporišta sa kojima bi se solidnije obezbjedile komunikacije u dolini r. Bosne.

U prvom napadu neprijatelj je za glavni pravac napada izabrao komunikacije Busovača — Vitez — Travnik ispomajući isti istovremenim napadima manjih snaga iz Zenice. U drugom napadu kao glavni napadni pravac izabrao je pravac Zenica — s. Brajkovići — Gučja Gora — Travnik, napadajući istovremeno jačim snagama u pravcu Fojnice i Kreševa. Na taj način neprijatelj je namjeravao razvući naše snage, angažovati ih sve u borbi na izabratim pravcima te ne dozvoliti da se ponovi slučaj od prošlog napada, tj. da mu pojedine napadne kolone budu počesno tučene i razbijene. Međutim zahvaljujući upornosti i izdržljivosti naših jedinica neprijatelj je i pored brojčane i vatrene nadmoćnosti bio i ovaj put počesno razbijen i to prvo na pravcu Busovača — Lašva — Han Kumpanija i Zenica — Han Kumpanija, što je omogućilo izvlačenje naših snaga i stvaranje jače grupacije koja je bačena na bok glavne neprijateljske kolone koja je zatim razbijena i odbačena natrag. Iako je nadmoćnost neprijatelja bila očigledna a uslovi pod kojima su vodene borbe vrlo teški, odlučnost i moral boraca i rukovodioca naših jedinica cjelo vrijeme ostali su na visini. To potvrđuje činjenica da rjetko koji položaj nije po nekoliko puta prelazio iz ruku u ruke. U ovim borbama i neprijatelj je pokazao naročitu upornost, nastavljajući stalne napade pod teškim uslovima zime i snijega i pored osjetnih gubitaka koje je trpio. Dejstvo naše artiljerije bilo je efikasno. Brdske topove 75 mm. M. 34 (američke), koje tek što smo dobili, poslije kratke obuke ljudstva upotrebili smo u ovim borbama. Dejstvo artiljerije naročito se je ispoljilo u neposrednom potpomaganju pješadije. Nedostatak municije za haubičku artiljeriju onemo

gućio je upotrebu i ispomoć korpusne artiljerije. Upotreba i saradnja artiljerije sa pješadijom vršena je pravilno i na vrijeme.

Snažno bočno dejstvo na neprijatelja u napadu, kada ga frontalno zadržavaju manje snage pokazalo se je vrlo efikasno. Na ovaj način ukočeno je dalje neprijateljsko napredovanje i stvoreni uslovi za njegovo potpuno razbijanje.

Na sektoru Banja Luka — Gradiška kao i na sektoru Bihać — Novi — Kostajnica — Sunja nastavljeno je sa napadima na neprijateljski saobraćaj kao i sa manjima napadima na pojedine istaknute tačke odbrana neprijateljskih garnizona. Na neprijateljske komunikacije u dolini r. Neretve dejstvovala je uglavnom XVII brigada X divizije a povremeno i VII brigada iste divizije.

U centralnoj Bosni snage LIII divizije, pored dejstva na komunikacije u dolini r. Bosne, sa manjim djelovima vršile su uspješno čišćenje terena od četnika. Ranijim dejstvom i razbijanjem četnika na ovom terenu isti su razbijeni i kao vojnička formacija više ne postoje, već u manjim grupicama na širem području djeluju diverziono. Da bi se ovladalo prostorom na desnoj obali r. Bosne, snažnije dejstvovalo na komunikacije, te da bi se uže povezali sa snagama III korpusa, iz sastava IV divizije formirana je grupa bataljona (3 bataljona) koja je pred kraj meseca forsirala pod borbom r. Bosnu. Razbivši ustašku miliciju ova grupa je produžila pokret ka Varešu i u snažnom naletu likvidirala posadu istog i oslobodila grad. Na ovaj način ovladala je širim područjem na desnoj strani rjeke, stvoreni su uslovi za uspješnije dejstvo u dolini Bosne, izvođenje mobilizacije i okupljanje ljudstva sa ovog terena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
pukovnik,
Došen

Komandant
general-major
" S. Rodić

M. P.

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 16. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA FORMIRA-
NJE RELEJNIH STANICA¹

ŠTAB
5. KORPUSA NOVJ
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 51
Dne 16. I 1945

Prepis jedinicama.²

Formiranje relejnih
stanica.

ŠTABU IV, X, 39. i 53. DIVIZIJE NOVJ.
ŠTABU PRATEĆEG BATALJONA 5. KORPUSA NOVJ
VOJNOJ OBLASTI 5. KORPUSA NOVJ.
KOMANDI JAJACKO-MRKONJICKOG I
PODGRMECKOG PODRUČJA.

Usljed velike udaljenosti pojedinih štabova, i slabo orga-
nizovane kurirske službe, dešava se da službena pošta ne stiže
pravovremeno, usljed čega u više slučajeva gubi svoju vrijed-
nost. Pored toga događalo se da se kuriri šalju bez potrebne
pratnje, a preko nesigurnog terena, radi čega su kuriri padali
u ruke neprijatelju, zajedno sa važnim spisima. Da bi se spre-
čili i izbjegli ovi nedostaci, potrebno je kurirskoj vezi posve-
titi punu pažnju i preduzeti sljedeće mjere:

Na svakoj udaljenijoj osi veze ovog štaba i štabova divi-
zija uspostaviće se relejne stanice, da bi se prenošenje pisme-
nih naređenja odvijalo što brže. Svaku relejnu stanicu sačinja-
vaju komandir sa potrebnim brojem releja (kurira). Jačina
i broj relejnih stanica zavisi o udaljenosti između relejnih sta-
nica, o vrsti prevoznih sredstava i o sigurnosti terena na prav-
cu relejne linije. Komandir relejne stanice odgovoran je za sav
rad i saobraćaj na stanici. Uči i vježba releje u brzom uspo-
stavljanju relejne linije i u brzom i tačnom prenošenju pošte
i usmenih naređenja. Izvodi nastavu i borbenu obuku releja

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—1,
k771/A.

² Dopisano mastiljavom olovkom, ćirilicom.

u ulozi pješaka, konjanika, skijaša, bicikliste. Uvježbava releje u snalaženju u raznim prilikama i kroz razna mjesta, uči ih kako se postupa sa pismenim izvještajima i materijalom u slučaju opasnosti da padne neprijatelju u ruke. Vodi evidenciju kretanja kurira i ustrojava potrebne knjige za primljenu i predanu poštu po prilogu broj 1. Pri upućivanju svojih kurira izdaje im sprovednu listu po prilogu br. 2, kako bi ih mogao kontrolisati o tačnosti vršenja kurirske službe, te ih po tome predlagati za pohvalu ili ih pozivati na odgovornost.

U vezi navedenih nedostataka i potreba, štabovi divizije i Prateći bataljon ovog štaba formiraće po primitku ovog naređenja relejne stanice, po svim pravilima kurirske službe, na koje će poslati najbolje dosadašnje kurire i za njihovu upotrebu staviće na raspolaganje odgovarajuća prevozna sredstva.

1. Na osi veze između ovoga štaba i 39. divizije uspostaviće se relejne stanice pod imenom »Sana« i to: I u Jajcu, II u Mrkonjić Gradu, III u Ključu, IV u Sanskom Mostu.

a) Relejni stanicu Sana I formiraće štab Pratećeg bataljona ovog korpusa i smjestiti u Jajcu, odrediće komandira i 4 sposobna kurira sa 1 parom konja i opremom 1 saone (kola).

b) Relejni stanicu Sana II formiraće štab 39. divizije i postaviti u Mrkonjić Gradu, s tim što će uputiti 1 komandira za relejni stanicu i 4 kurira sa 1 parom konja sa opremom 1 saone (kola) i po mogućnosti 2 para skija (2 bicikla).

c) Relejni stanicu Sana III formiraće štab 39. divizije i postaviti je u Ključu. Odrediti će komandira sa 4 sposobna kurira i prevozna sredstva za kurire: 2 konja sa 1 parom konjske opreme, 1 saone (kola) i po mogućnosti 2 para skija (2 bicikla).

d) Relejni stanicu Sana IV formiraće štab 39. divizije i postaviti u Sanskom Mostu. Za ovu stanicu štab divizije će dati 1 komandira i 4 releja sa 2 konja, 1 parom konjske opreme, 1 saone (kola), po mogućnosti 2 para skija (2 bicikla).

Prebacivanje kurira između relejnih stanica »Sana« treba biti tako organizovano, da na celoj ovoj osi veze pošta i izvještaji stižu u toku 48 sati.

2. Na osi veze ovog štaba i 53. divizije uspostaviti relejne stanice pod imenom »Vrbas« i to: I u Vitovlju, II u Šipragama, III u Maslovarama i IV u Tesliću.

a) Relejni stanicu Vrbas I formiraće štab Pratećeg bataljona ovog korpusa i postaviti u Vitovlju, odrediti će komandira r. stanice i 4 kurira sa 2 jahaća konja.

b) Relejni stanicu Vrbas [II] formiraće štab 53. divizije i postaviti u Šipragama. Za ovu stanicu odrediti 1 komandira i 9 releja sa 3 jahaća konja.

c) Relejni stanicu Vrbas III formiraće štab 53. divizije i postaviti u Maslovarama. Za ovu stanicu odrediti i dati 1 komandira i 25 do 30 releja, broj releja regulisaće štab 53. divizije a prema sigurnosti toga terena.

1) Relejni stanicu Vrbas IV formiraće štab 53. divizije i smestiti u Tesliću. Za ovu stanicu dati 1 komandira i 20 releja, jačina releja zavisice od sigurnosti terena. Za prebacivanje kurira dodjeliće potrebna prevozna sredstva, koja se na toj relejnoj liniji mogu upotrebljavati.

Veza preko relejnih stanica između ovoga štaba i štaba 53. divizije treba da stiže za 50 sati.

3. Između ovog štaba i štaba X divizije postavlja se relejna stanica u Rastovu pod imenom »Bosna«. Ovu relejnu stanicu formiraće štab X divizije od 1 komandira i 4 releja sa 2 jahaća konja i 2 para skija (2 bicikla).

Kurirska veza između ovoga štaba i štaba X divizije treba da stiže za 12 sati.

Radi oformljenja relejnih stanica štab IV divizije uputiće štabu korpusa 2 para konja sa opremom, dvoje saone, 2 para skija.

Komande područja regulisaće ishranu kurira i konja, a za njihov smještaj odrediće pogodno mjesto koje će odgovarati za relejnu stanicu. U slučaju nesigurnih relejnih linija i kod specijalne strogo poverljive pošto komanda mjesta staviće na raspolaganje komandiru relejne stanice potreban broj vojnika za pratnju kurira. O svim nepravilnostima relejnih stanica i njenih kurira izvještavaće ovaj štab.

Za specijalno strogo poverljivu poštu štab korpusa ili divizije uputiće najpouzdanijeg kurira koji će direktno preneti uručeno mu naređenje štabu divizije odnosno štabu korpusa. Takovom kuriru komandiri relejnih stanica daće uvijek potrebnu pratnju do iduće relejne stanice.

Sa prevoznim sredstvima kurirske službe ne smiju se služiti druga lica, osim onih koji dobiju posebno odobrenje od štaba korpusa ili divizije.

Sa ovim naređenjem referent za vezu divizija upoznaće komandire relejnih stanica, koji će stalno kontrolisati i odklanjati sve nedostatke na stanicama koje je ta divizija postavila. Stanice koje će formirati prateći bataljon ovog korpusa kontrolisaće otsjek za vezu ovog štaba.

Po izvršenom postavljanju i formiranju relejnih stanica izvjestite ovaj štab. Navedene relejne stanice moraju biti oformljene i otpočeti sa radom do 1-II-1945 g.³

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
pukovnik:
si. odsutan

Komandant
general-major:
S. Rodić

M. P.

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Br. 100/45
Dne 17. I 1945 g.

⁴U prepisu dostavljeno
štabu VI, VIII i XI i I art.
divizionu
a/a.

Načelnik štaba
major
T. P.

³ Opširnije o organizaciji veze u divizijama vidi dok. br. 131 u ovoj knjizi; izvještaje štabova 4, 10. i 53. NOU divizije od 1. 2. i 14. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—6, k. 771/A, reg. br. 14—6 i 29—6. k. 462/A.

⁴ Sljedeći tekst je dopisan mastilom, ćirilicom.

NAREĐENJE ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 16. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA FORMIRA-
NJE ŠTABNIH JEDINICA¹

B 1

Str. pov. broj 27
16 januara 1945 god.

Formacija i zadatci
»štabnih jedinica«

P 1

Štab Južne operativne grupe NOVJ svojim Str. pov. bro-
jem 15 od 15 januara 1945 god. dostavio nam je sledeće na-
ređenje:²

»Za jednoobrazno formiranje »štabnih jedinica« kod šta-
ba Korpusa, štabova divizija i brigada,

NAREĐUJEMO :

1. — a) Da se pri štabu Korpusa formira »štabni bata-
ljon« jačine sto osamdeset boraca. Štabovi bataljona biće for-
mirani u tri čete svaka po 60 boraca (četa — dva voda).

b) Da štabovi divizija formiraju »štabnu četvu« jačine 120
boraca. Čete će biti formirane u tri voda po 40 boraca.

v) Da se pri štabovima brigada formira »štabna četa« ja-
čine 90 boraca, podeljena u tri voda po 30 boraca.

2. — a) Prva četa »štabnog bataljona« Korpusa i prvi vo-
dovi »štabnih četa« kod divizija i brigada imaće za dužnost
obezbeđenje štaba i njezinih delova.

b) Druga četa »štabnog bataljona« Korpusa i drugi vo-
dovi »štabnih četa« divizija i brigada imaće dužnosti: da na
pravcima svojih jedinica unazad kontrolišu kretanje poje-
dinaca i grupa, saobraćaj, osiguravaju pojedine komunikacije
i raskrsnice, osiguravaju mostove i prilaze preko reka; da spre-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br.
34—1, k. 1090.

² Vidi Arhiv VII, reg. br. 6—1/I, k. 1125. Redakcija objavljuje
naređenje 14. korpusa, jer ono sadrži pomenuto naređenje Štaba 2. ar-
mije NOVJ i dopunjuje ga novim podacima.

čavaju svaki dolazak civilnih lica u posetu borcima na front, kao i vojnim licima koji nemaju specijalne dozvole za to, i da vode kontrolu na saobraćajnim sredstvima, na pravcima njihovog osiguranja. Ove jedinice vrše zaštitu komunikacija, i u slučaju neprijateljskog napada daju otpor i zadržavaju dok im ne stigne pomoć od jedinica.

Ovu jedinicu štabovi će stavljati na raspoloženje povereniku OZN-e koji će joj u sporazumu sa štabom davati zadatke.

v) Treća četa »štabnog bataljona« Korpusa i treći vodovi »štabnih četa« divizija i brigada imaće za zadatak da se brinu o sabiranju i očuvanju ratnih trofeja i zvaće se »trofejni«.

Poodavno se oseća potreba za formiranje »trofejnih« jedinica koje po oslobodenju nekog mesta primaju na sebe obezbeđivanje i sakupljanje svih »trofeja« otetih od neprijatelja. Pokazalo se da se naši borci mnogo zadržavaju, pa čak i svadaju oko »trofeja«, što stvara nezdrave odnose među njima i dovodi u pitanje našu zajedničku imovinu. Dužnost boraca je da po oslobodenju nekog mesta gone razbijenog neprijatelja i ne dadu mu da se pribere i izvrši protivnapad, a trofejne jedinice preuzimaju na sebe sav posao pribiranja i obezbeđenja ratnog plena. Ove jedinice imaju još, uz sadejstvo ostalih jedinica određenih za to, zadatak obezbeđenja javnih zgrada, magacina, banaka i dr. i sprečavanje bilo vojnih bilo civilnih lica da razvlače ili prisvajaju opštu imovinu.

3. — Po nahodanju štabova ovim jedinicama mogu se davati i drugi zadatci koji nisu predviđeni ovim naređenjem.«

Dostavljajući prednje

NAREĐUJEMO:

1. — Da se naređenje raspiše svim jedinicama.
2. — Da se odmah pristupi formiranju štabne jedinice.
3. — Da se odmah iz svake divizije uputi po 30 boraca sa oružjem za formiranje štabnog bataljona, pri štabu korpusa.
4. — O formiranju štabne čete podneti izveštaj do 29. o.m.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
pukovnik
Đuro Lončarević

KOMANDANT,
pukovnik
Rad. T. Jovanovic

STAB
25. DIVIZIJE N.O.V.J.
Pov. br. 318
21. I 1945
Položaj

FORMACIJSKI SASTAV ŠTABNIH JEDINICA

Predviđena formacija od 180 boraca za štabnu jedinicu pri štabu korpusa (štabni bataljon) — predviđeno je samo da toliko bude boraca, dočim opšti i pomoćni deo tu nije predviđen.

Ovo isto važi za štabnu četvu štabova divizija koja mora imati 120 boraca.

Pri štabovima brigada štabna četa imaće boraca 90.

Pri štabnim četama štabova divizija i brigada formirati opšti deo čete po sledećoj formaciji:

komandir čete.	1
politički komesar	1
zamenik komandira	1
pomoćnik politkoma	1
kurira.	2
Svega u opštem delu:	6

POMOĆNI DEO ČETE:

vođa.	1
ekonom.	1
pomoćno osoblje:	6
(2 kuvara, 3 pomoćnika, 1 mesar)	
pomoćnik ekonomu	1
komora.	8
za diviziju a 5 za brigadnu štabnu č.	
sanitetski pomoćnik	0
bolničara ili bolničarki	1
Svega u pomoćnom delu:	18
za diviziju a 15 za brigadu.	

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. KORPUSA OD 16. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI¹

STAB
XIV KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE
Operativni otsek
Op. br. 28
16. januara 1945. g.

Operacijski izveštaj
za 16. januar 1945. g.

ŠTABU II ARMIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

1. PODACI O NEPRIJATELJU:

U Gračanici se nalazi oko 4.000 ustaša i zelenokadrova-
ca,² oni su pre nekoliko dana dobili od Nemaca iz Doboja oru-
žje i municiju, a prema neproverenim podacima i 2 topa. Na
prostoriji sela Brijesnice između Doboja i Gračanice nalazi se
jedna grupa Nemaca sa 3 topa, verovatno kao zaštitna posade
u Gračanici sa toga pravca i svoga osiguranja glavne komuni-
kacije. U Doboju se nalazi oko 2.000 Nemaca³ i ustaša⁴ i nešto
četnika.

U Gradačcu i okolini nalazi se oko 2.000 četnika,⁵ a na
prostoriji između Gradačca i Brčkog oko 1.500 ustaša i ze-
lenog kadra.⁶ Tačna brojna jačina ovih neprijateljskih snaga
nije ustanovljena, ali se po podacima obavještajne službe i iz-
vidačkih organa čini tolika. Na prostoriji između Gradačca i
Gračanice⁷ nalazi se takođe jedna grupa četnika u jačini do

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 31—10, k. 272/A. Uz izvještaj je priložena i skica rasporeda naših i neprijateljskih snaga, ali redakcija ju je izostavila zbog obimnosti knjige.

² i ⁰ Riječ je o ustaško-domobranskim snagama 12. hrvatske divizije. Vidi dok. br. 15 (objašnjenje br. 5 i 6) i 155.

³ Tada se od Sarajeva ka Doboju povlačila njemačka 297. pješa-
dijska divizija. Pored toga, na drumu Doboj — Maglaj dejstvovali su
dijelovi njemačke 104. lovačke divizije. Vidi dnevnik majora Berna, list
1397—1402 (Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6); dok. br. 6, 159 i 167 u ovoj
knjizi.

⁴ O ustaško-domobranskim snagama u Doboju vidi dok. br. 159,
objašnjenje br. 3.

⁵ Na tom prostoru nalazili su se četnici Trebavskog i Avalskog
korpusa. Opširnije o njima vidi obavještenje 2. brigade Trebavskog čet-
ničkog korpusa od 16. januara i izvještaj Avalskog korpusa od 17. ja-
nuara 1945 (Arhiv VII, reg. br. S-V-6637 i 6637/2).

⁷ Riječ »Gračanica« je dopisana mastilom.

2.000, ali ni to nije stalno, jer se njihovi delovi iz Gračanice prebacuju na Ozren.

Na prostoriji Ozrena nalazi se oko 2.000 četnika,⁸ tamo su im prilično velika slagališta, naročito hrane, koju stalno prevlače iz Posavine i bunkerišu. Seljacima su zabranili svaki pristup i ako koji dođe, pa makar zalutao, odmah ga ubijaju.

Iz Vlasenice je neprijatelj sa polovinu svojih snaga pošao prema Han Pijesku, a od Sokolca u sretanje ovima sa kolonom od 300 vojnika.

22-ga nemačka pešadiska divizija, koja je sada u povlačenju između Višegrada prema Sarajevu, u svome sastavu ima 16-tu, 47-mu i 65-tu regimentu.⁹ Ova divizija po izjavi zarobljenika sada broji oko 4000 vojnika.

Majevički korpus Leke Damjanovića još se nalazi na prostoriji Priboj — Sapna — Kozluk. Grupa sprečanskih brigada Majevičkog korpusa, koja se većinom nalazila rasturena na terenu Spreča — Paprača — Cikote — Drinjača, čišćenjem toga terena od strane naših jedinica još se više rasula i posakrivala tako, da se sada na tom terenu tako reći i ne osećaju.¹⁰

2. RASPORED NAŠIH SNAGA:

a) K1: K3 prema Gradačacu na liniji Porebrice — Ke-
rep, održavajući stalnu vezu sa A1ⁿ u Dubrave. K4 prema Gra-
čanici na prostoriji Čekanići — Huskići — Donja Orahovica.
K2 po smeni od snaga C1¹² prešla je čitava na desnu obalu
r. Spreče i već su njena dva dela stigla na prostoriju Špionice
— Prokop, dok su dva u putu.¹³

b) P1: sa svim snagama oko Vlasenice, koju drži u blo-
kadi. Delovi P2 nalaze se na Ploči, k. 922 i 1107, dok se deo
P4 nalazi na Orlovači.¹⁴

c) D1: D4 i dva dela D3 su od prostorije Memići — Ca-
pardi izbili na prostoriju Priboj — Goduš¹⁵ u cilju opkoljava-
nja četničkih bandi na prostoru Priboj — Kozluk, a dva dela

⁸ Odnosi se na četnike Ozrenskog korpusa.

• Opširnije o sastavu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 103.

¹⁰ O njima vidi dok. br. 20 i 51.

¹¹ Opširnije o rasporedu i dejstvu 17. NOU divizije vidi dok.br. 69.

¹² Pogrešno; treba: SI, tj. smenu je izvršila 21. istočnobosanska
brigada 38. NOU divizije (vidi dok. br. 65 i 96).

¹³ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 23. NOU divizije vidi
dok. br. 70 u ovoj knjizi, kao i izvještaj njenog štaba od 4. februara
1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—2, k. 1069).

¹⁴ Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 25. NOU divizije vidi dok.
br. 94.

¹⁵ Ta je riječ dopisana mastilom.

D3 će sadejstvovati na Kozluku od Čelopeka, t.j. preko Kozluka. Napad će se izvesti u toku noćasnje noći i sutrašnjeg dana,¹⁶ oslonom na snage VI¹⁷ prema Janji.

3. OPERACIJE:

K2 sa prostorije Stupari — Katanići — Tumare i Milino Selo i sa prostorije Turija i Gornja i Donja Brijesnica izvršili su napad na četničke grupe u s. Vasiljevcima i s. Rečanima i posle borbe od 1 sata razbili ih i rasterali i na jednom i na drugom mestu. U ovim borbama ubijeno je 7 četnika a ranjeno 20 i zarobljeno 16. Zaplenjeno je 15 pušaka, 1 ruska stroj-nica, 2 pištolja, i magacin sa izvesnom količinom brašna, žita, pasulja i ostalih namirnica, kao i izvestan broj stoke i 100 kg svinjske masti.

K3 je vodila borbe u toku jučerašnjeg dana na prostoriji Vučkovac — Pobrevice — Kerep, proćeravši četnike sa ove teritorije postavila se prema Gradačcu. Rezultate ćemo javiti u idućem izveštaju.

Naši gubici u borbama K2 bili su 1 mrtav i 4 ranjena.

K3 je i danas vodila borbu prema Gradačcu gde je ubijeno 20 četnika u nemačkim odelima i 8 ranjeno.

Na drugim našim sektorima nije bilo značajnijih borbi.

4. ZADACI:

a) K1 će sa svojim snagama zatvarati pravac Doboj — Gračanica — Tuzla desnom obalom Spreče, nastati likvidirati neprijateljsko uporište u Gračanici i pripremiti se da to uradi u Modriči i Gračanici.¹⁸

b) Pl pošto je blokirala Vlasenicu ima nastati da likvidira neprijateljski garnizon u njoj.¹⁹

c) D1 ima pročistiti prostoriju Priboj — Sapna — Kozluk u cilju uništenja tamošnjih četničkih bandi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
pukovnik,
Đuro Lončarević

KOMANDANT
pukovnik,
Rad. T. Jovanović

¹⁶ Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 45. NOU divizije vidi dok. br. 73 i 90.

¹⁷ Odnosi se na snage 28. NOU divizije. Opširnije o njihovom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 72.

¹⁸ Napad na Gračanicu tada nije vršen. Vidi operacijski dnevnik Štaba 14. korpusa NOVJ iz 1945 (Arhiv VII, reg. br. 3—2, k. 632).

¹⁹ Vlasenica tada nije zauzeta. Opširnije o borbama oko nje vidi dok. br. 94 i 104.

P.S. Pri izvlačenju dijela nemačkih snaga iz Vlasenice, naši djelovi, t.j. djelovi P 2 na Ploči dočekali su ga i nanijeli mu gubitke preko 30 mrtvih. Detaljnije podatke ćemo javiti.

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 34
18/1 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka za
operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik
Rad Đ. Đurić

BR. 82

NAREĐENJE ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 16. JANUARA
1945. ŠTABU INŽINJERIJSKE BRIGADE ZA FORMIRANJE
MINERSKOG KURSA I ZA FORMIRANJE PONTONIRSKOG
BATALJONA I PONTONIRSKIH CETA¹

ŠTAB
XIV. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. br. 32
16. januara 1945.

ŠTABU

1. Poznato nam je iz dosadašnjih borbi sa neprijateljem, da je on a naročito Nemci u puno slučajeva, a naročito u odbranbenim pozicijama koristio i upotrebljavao mine i postavljao oko pojedinih objekata, t.j. ispred svojih položaja — čitava minska polja, koja su nas mnogo ometala i otežavala a dosta puta i onemogućavala zauzimanje neprijateljskih položaja prilikom napada naših jedinica. Tako isto poznata nam

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—1/1, k. 632.

je metoda neprijatelja, da on i pored odbrane, kad pod pritiskom naših snaga mora da napusti izvesna mesta ili izvesne prostorije, iste minira u cilju onemogućavanja brzog nastupanja naših jedinica i da nam — čemu on najviše i teži — nanese gubitke. Naše jedinice, većinom mlade, nisu još u potpunosti sprovele potpunu organizaciju i formaciju specijalnih delova i izvežbale ljudstvo za pojedine struke. Tako mi u našim jedinicama nemamo u potpunosti potreban broj osposobljenih delova za neutralisanje mina i razminiranje minskih polja. Potrebu o osposobljavanju delova za neutralisanje mina i minskih polja ne treba isticati, kad važnost ovoga mora biti poznata svim našim rukovodiocima.

Da bi bar u nekoliko rešili ovo pitanje, sve naše jedinice trebaju što pre osposobiti bar i izvesne manje delove za rad na razminiranju prostorija i neutralisanju mina. U tu svrhu formira se kurs pri Inženjerskoj brigadi ovoga korpusa. Štab Inženjerske brigade će odmah izraditi plan i program ovoga kursa i pronaći potrebne i dobre nastavnike za isti. Izradeni plan i program treba odmah dostaviti ovome štabu, na pregled i overu.

Pri protivkolskim četama svih bataljona u našim brigadama postoje minerski vodovi.² Iz svake protivkolske čete, t.j. iz njihovih minerskih vodova odabrat po 5 najotresitijih i najhrabrijih boraca i odrediti ih za navedeni kurs. Ukoliko u nekom minerskom vodu protivkolskih četa ne bude bilo toliko drugova hrabrih i otresitih, a koji ne bi mogli odgovoriti ozbiljnim dužnostima za koje se trebaju obučavati, onda ih pronaći u jedinicama i sa njima zameniti, one iz minerskih vodova, koji se nisu pokazali do sada hrabri i sposobni za ovakve dužnosti. Ljudstvo odrediti i pripremiti blagovremeno, jer kurs ima otpočeti 1. februara ov.g., koga dana određeno ljudstvo iz svih jedinica mora biti u štabu Inženjerske brigade, naravno upućeno sa karakteristikama.

Štab Inženjerske brigade će izvršiti sve pripreme za održavanje ovoga kursa. Imati u vidu da će ovaj kurs nastaviti i dalje sa radom, t.j. da će po završetku prvoga otpočeti i drugi i t.d.

2. Od artiljeriskog odeljenja štaba Armije primljeni su detektori za otkrivanje mina, i oni se sada nalaze kod štaba XXIII divizije i štaba Inženjerske brigade. Skreće se pažnja ovim štabovima kao i svima rukovodiocima kod kojih ovi detektori budu, da se obrati najveća pažnja njihovom brižljivom čuvanju i pravilnoj upotrebi. Tako isto pokloniti veliku pažnju u čuvanju rezervnih delova detektora. Podvlačimo da su ovi

² O tome vidi dok. br. 17.

detektori do sada najboljeg kvaliteta, t.j. od najboljih na svetu, jer je to najnoviji i najsavršeniji izum ove vrste sadašnje ratne tehnike. Štabovi kod kojih su i kod kojih budu ovi detektori na upotrebi imaju podnositi svaki deseti dan izveštaj ovome štabu o njihovom stanju i ispravnosti, a tako isto i o upotrebi, ukoliko se igde budu koristili.

3. Inžinjerska brigada po svojoj formaciji treba imati pontonirski bataljon, a svi drugi bataljoni ove brigade po jednu pontonirsku četvu. Ukoliko ova formacija nije sprovedena u potpunosti, to uraditi što pre, jer je potreba i primena pontonirskih jedinica od vrlo velike i neocenjive važnosti, a to su sve naše jedinice i njihovi štabovi do sada svakako uvideli kroz borbu. Baš s obzirom na veliku važnost i potrebu ovih kao i ostalih specijalnih i stručnih jedinica u sklopu Inžinjerske brigade štabovi divizija će sve stručno osoblje u ovome pogledu a naročito pontonire, minere i pionire prikupiti i uputiti preko ovoga štaba za štab Inžinjerske brigade. Ovih stručnjaka ima i u dopunskim jedinicama, na pr. u dopunskim bataljonima XXIII-će divizije.

Štab Inžinjerske brigade će nastojati da potpuni formaciju svojih jedinica i da prikupi što više alata, materijala i sredstava za iste, te kako bi se one što pre u potpunosti oformile i osposobile za svoje dužnosti i uloge koje im pretstoje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, pukovnik
Đuro Lončarević

Komandant, pukovnik,
Rad. T. Jovanović

ZAPOVIJEST ŠTABA 25. NOU DIVIZIJE OD 16. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA DEJSTVO
NA SEKTORU VLASENICE¹

STAB
P—1 dne 16 januara 45
u 6.25 sati
br. 34

ZAPOVJEŠT
(sekcija Zvornik razmjer 1 : 100000)

Neprijatelj se je 15 o.mj. oko 10 časova pokušao probiti iz Vlasenice komunikacijom za Han Pijesak u jačini oko 600 vojnika.² Bataljon 51—P2³ sačekao je ovu neprijateljsku kolonu na Pločama i iz vrlo kratkog odstojanja neprijatelju nanio velike gubitke kako u ljudstvu tako i u materijalu. Na bojnopolju do samog mraka nađeno je 20 njemačkih lešina. Zaplijenjen je 1 šarac, 3 pištolja, nekoliko pušaka i nađena ubijena dva konja. Usled mraka nije se moglo pronaći sve neprijateljsko oružje i neprijateljski gubici. Ovo sledi. Neprijateljska kolona je povraćena nazad u Vlasenicu. Štab P-2 uputio je na Ploče dve streljačke čete i 1 minobacačku četvu kao pojačanje.

Iz napred navedenog vidi se jasno namjera neprijatelja da se ima po svaku cijenu probiti u pravcu Han Pijeska kako bi se na taj način izvukao i izbjegao konačnom uništenju. Vjerovatno će neprijatelj u toku današnjeg dana sa jačim snagama krenuti u tom pravcu da se probije bez obzira na gubitke.

Štab P-2 izdao je naredenje svojim delovima da napadaju Kik i na taj način olakšaju položaj bataljona 51.

Jedinice P-4 stigle su na određenu im prostoriju. Jedan bataljon nalazi se na Orlovači.

Glavno težište borbe razvije se na Pločama — Ružina Voda — Orlovina — Strmac.

Radi uništenja ove neprijateljske grupe

NAREĐUJEMO:

P-2 budno će pratiti situaciju kod bataljona 51 i na vreme mu slati pojačanja potrebna. Ostalim svojim snagama, uko-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19—1, k. 1090.

² Opširnije o tome vidi dok. br. 71.

³ O konspirativnim nazivima jedinica vidi dok. br. 60.

liko neprijatelj usmjeri napad u tom pravcu, izdati naređenje da vrše pritisak na neprijatelja na svim sektorima svoga pravca.

P-4 Najhitnije bataljon sa prostorije Dubnica — Raškovići uputiti pravcem: Lukavica — Mramorac — Han Sikira — Savići — Babici — Sječina i sa jednim djelom svojih snaga zaposjesti položaje Sječina (k. 954) — k. 670 dok glavninu snaga ovog bataljona orijentisati na zatvaranje pravca od Han Pijeska. Uхватiti vezu sa bataljonom 51—P-2 na k. 1107 i sa dejstvujući onemogućiti neprijatelju da se probije iz Vlasenice za Han Pijesak a tako isto da dovuče snage od pravca Han Pijeska za Vlasenicu. Poslati patrolu u pravcu Han Pijeska i uхватiti vezu sa snagama XXVII Divizije,⁴ sa kojom sadejstvovati izloživši joj situaciju kod nas.

Bataljonu na Orlovači izdati naređenje da sadejstvuje sa ovim snagama i u pravcu Vlasenice, t.j. dobro se osigura prema Vlasenici a sa glavninom snaga svojih teži likvidirati Tugovo.

Ostalim snagama izdati naređenje da vrše pritisak na svojim sektorima. Bataljon iz rezerve privući blizu na najpogodnije mjesto, koga ubacivati u borbu gdje to zatreba.

Svu artiljeriju uzeti pod svoju komandu od snaga 45 divizije, postaviti na najpogodnije položaje za tučenje neprijatelja i ukoliko neprijatelj izvrši pokret bilo u kom pravcu dejstvovati sa artilerijom tukući neprijatelja na njegovom najosetljivijem mjestu.

Sa bataljonom na Kraljevu Goru treba da pođe 1 član Štaba P-4.

Sve jedinice u borbi trebaju da iskoriste vatru svoga oružja do maksimuma. Skreće se pažnja na utvrđivanje na položajima.

Skreće se pažnja na budnost, odlučnost, brzinu i energičnost za vreme sadanje borbe.

Skreće se pažnja na vezu i blagovremeno izvještavanje o svim promjenama. P4 povezati će se sa telefonom sa P-1. Naša četa za vezu postavlja liniju. Prema istoj sa njom se povezati.

Bataljonu na pravcu artilerije staviti u zadatak zaštita artilerije.

Naredili smo štabu P-3 da postavi jake straže kod Drine u cilju hvatanja dezertera. Do sada pohvatano 17 dezertera. Vezu sa vama ne održavamo redovito što se jedan dan nije javljala vaša radio-stanica. Kurirska veza je otežana usled četničkih grupa.

⁴ Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 87.

U vašem ranijem dostavljenom nam operativnom izvještaju sa skicom za 12 januar naglašeno da sadejstvo P-1 je bilo nikakvo, što se može protumačiti netačan izvještaj Štaba D-1." Vidi se iz napred navedenog kakvo je sadejstvo bilo P-1 a što govore gubitci. Potrebno je da se ovaj izvještaj ispravi.

Streljali smo 7 dezertera iz P-3 koji su pobjegli četnicima i posle zarobljeni od naših jedinica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Milojica Pantelić

KOMANDANT MAJOR
Kukulj Uroš

BR. 84

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 16. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA IZVOĐENJE OFANZIVNIH DEJSTAVA KA NEVESINJU I MOSTARU I ZA NAPAD NA KONJIC¹

Š T A B
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 56
16-1-1945 god.
u časova

Z A P O V I J E S T :

(Sekcija Višegrad — Sarajevo — Konjic — Mostar — Nevesinje — Gacko — Trebinje 1 : 100.000)

Neprijateljske snage na prostoru Nevesinje — Blagaj — Široki Brijeg — Bijelo Polje i na komunikaciji Jablanica — Konjic — Sarajevo ostale su uglavnom nepromijenjene,² ali se

⁵ Riječ je o izvještaju 45. NOU divizije (vidi dok. br. 73).

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/8—3, k. 1153/11.

⁵ Pomenutu komunikaciju su tada obezbjeđivale jedinice 2. gorskog zdrug, 49. fašistička (italijanska) legija »San Marko« i dijelovi 369. legionarske divizije, a na dionici Sarajevo — Tarčin se nalazio njemački 1025. bataljon za osiguranje željezničke pruge. Opširnije o tome vidi naređenje 2. gorskog zdrug od 5, 12. i 17. januara 1945. i Dnevnik majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 6—18, 7—18 i 17/18—2, k. 117, reg. br. 1—5, k. 6).

može ustanoviti da neprijatelj postepeno vrši evakuaciju ratnog materijala u pravcu Sarajeva i dalje prema Brodu. Na ovom prostoru nalazi se 369 »vražija« divizija, djelovi 118 divizije,³ manje jedinice njemačke »TOT« organizacije i IX hrvatska gorska divizija.⁴ Neprijatelj se na ovom prostoru jače utvrdio, koristeći za ojačanje svoje odbrane razna fortifikacijska sredstva, a najverovatnija mu je namjera da na ovom prostoru zaštićuje desni bok »alpiskog korpusa« koji se iz Sandžaka povlači u pravcu Sarajeva.⁵

Snage naše divizije svojom glavninom su orijentisane prema Mostaru i Nevesinju, a manjim dijelom prema Sarajevu i prema Goraždu. XI Hercegovačka NOU brigada očistila je od četničkih bandi i milicije prostor Miljevina — Jabuka — Ustikolina i sada se nalazi na prostoru Ustikolina — Kovačeva Ravan — Zebina Šuma i u toku sutrašnjeg dana napašće u zajednici sa jednom brigadom NOVJ iz Cme Gore® četnike i Njemce u Goraždu.⁷ XIV Hercegovačka NOU brigada nalazi se na prostoru oko Trnova.⁸ Jedinice X, XII i XIII Hercegovačke NOU brigade sa uspjehom odbijaju svaki pokušaj neprijatelja da se iz utvrđenih garnizona Nevesinja, Bišine, Blagaja i Bune krene u pravcu naših položaja.⁹

Jedinice II U. Korpusa u zajednici sa albanskim jedinicama oslobodile su od okupatora čitavu Crnu Goru i Sandžak i u svome napredovanju izbile su na desnu obalu rijeke Drine na prostoru između Foče i Vardišta.¹⁰ Naša XI Hercegovačka NOU brigada ima vezu sa jedinicama II U, Korpusa koje se nalaze na prostoru Foča — Cajniče — Ustikolina. Jedinice IX divizije VIII Korpusa NOVJ nalaze se na prostoru Ljubuški — Rakitno — Široki Brijeg — Čule — Čitluk i povremeno djeluju ka neprijateljskim uporištima u Širokom Brijegu i Mostaru.¹¹ Veza sa ovim jedinicama također postoji.

Zadatak naše divizije je da glavninom svojih snaga pripremi napad na Nevesinje i Mostar a da jedan dio snage pre-

³ O rasporedu 369. legionarske divizije i dijelova 118. lovačke divizije vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 5 i 6.

⁴ Opširnije o toj diviziji vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 4.

⁵ O tom korpusu vidi dok. br. 57.

⁶ Riječ je o 6. crnogorskoj NOU brigadi (vidi dok. br. 93 i 116).

⁷ Napad na to mjesto tada nije uspio (vidi dok. br. 175).

⁸ Vidi dok. br. 85.

⁹ Opširnije o tome vidi relacije pomenutih brigada od 3. i 4. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1—4, 2-4 i 3-4, k. 1146/11).

¹⁰ Opširnije o tome vidi dok. br. 57, 93 i 107 u ovoj knjizi; tom III, knj. 8, dok. br. 344—350.

¹¹ Bliže o tim jedinicama vidi dok. br. 29 i 59.

baci na prostor oko Konjica i po mogućstvu da oslobodi Konjic i na taj način olakša samo oslobodenje Mostara i Nevesinja. Radi izvršenja toga zadatka

NAREĐUJEMO:

1. — X, XII i XIII Hercegovačka NOU brigada:
Ostaju na dosadašnjim položajima sa zadatkom prikupljanja podataka o neprijatelju i pripreme za ofanzivne akcije u pravcu Nevesinja i Mostara.
2. — I tenkovska brigada NOVJ, II italijanska brigada divizije »Garibaldi« i art. div. XXIX U. divizije:
Ostaju u dosadašnjem rasporedu i sa istim zadatcima, s tim što će preduzeti sve potrebne mjere za što brže stupanje u ofanzivne akcije u pravcu Nevesinja i Mostara.¹²
3. — XI Hercegovačka NOU brigada:
Pošto bude smijenjena sa sadašnjih položaja od jedinica II U. Korpusa iz Crne Gore, prebaciće se na sektor Trnovo — Zabrđa — Trebečaj — Godinje — Turovi — Tošići preko prostora Mrežica i Dobrog Polja s tim što će na tome putu očistiti teren od mještanske milicije.¹³
Sa prostora Trnovo, prebaciće se na prostor Lukovac — Umljani — Tušila — Rakitnica i na tom će prostoru ostati jedan do dva dana. Imati u vidu da se na tome prostoru nalazi mještanska milicija pa u vezi toga preduzeti sve potrebne mjere za iznenađenje i uništenje mještanske milicije.
Sa prostora Lukovac — Umljani — Tušila — Rakitnica prebaciće se na prostor Džepi — Zagorica — Špiljani — Blaca — Vrdolje sa zadatkom da sa toga prostora djeluje u pravcu Konjica i da ga u zajednici sa jedinicama XIV Herc. NOU brigade po mogućnosti oslobodi¹⁴ i razbije neprijateljske snage u selu Špiljani ako ih tu bude, a pored toga naročitu pažnju obratiće na razbijanje mještanske milicije i na njenom razoružanju.
Kada XIV Herc. NOU brigada bude stigla na prostor Borci — Donja Bjela — Turija — Gornja Bjela uhvatiće sa

¹² O tome vidi dok. br. 151 u ovoj knjizi; izvještaj Štaba 29. divizije od 19. februara 1944 (Arhiv VII, reg. br. 3—1, k. 395).

¹³ Vidi dok. br. 127 i 175.

¹⁴ Konjic je osloboden tek 3. marta 1945. Opširnije o tome vidi relaciju Štaba 13. hercegovačke NOU brigade od 2. aprila 1945 (Arhiv VII, reg. br. 12—4, k. 1146/11).

njom vezu i ako neprijatelj iz Konjica bude napao na XIV Herc. NOU brigadu potpomoćice je akcijom u pravcu Konjica i dejstvom u leđa neprijateljskim snagama koje budu napale XIV Herc. NOU brigadu.

Ako uspije da u zajednici sa XIV Herc. NOU brigadom oslobodi Konjic, tada će se preko Ovčari — Podorašac — Dragočaj rokirati ka Ivan Planini ovladajući sa linijom Vihor (k. 1287) — kota 1174 — kota 967 — Rudo Brdo (1270).

Sa nama održavajte stalno radio-vezu i dobivaćete detaljnije zadatke u duhu gore navedenoga. Vašu akciju u pravcu Konjica treba da uskladite sa akcijom XIV Herc. NOU brigade.

Na pravcu vašeg kretanja i na prostorijama vaših manevara vršićete najenergičniju mobilizaciju.

4. — XIV Hercegovačka NOU brigada:

Pošto bude smijenjena od jedinica NOVJ iz Crne Gore krenuće preko Dobrog Polja ka prostoru Kalinovik — Vlaholje — Kuta, a sa te prostorije krenuće pravcem preko Odžaci — Glavatičevo ka prostoru Borci — Bijela — Turija,¹⁵ sa kog će prostora uhvatiti vezu sa jedinicama XI Herc. NOU brigade i u zajednici po mogućnosti osloboditi Konjic.

Za vrijeme kretanja ka Glavatičevu trebate usput najenergičnije razbijati mještansku miliciju. Kada pređete rijeku Neretvu preko mosta u selu Glavatičevu trebate jedan svoj bataljon ostaviti na prostor Cesim — Gunetin Do — Zaborani sa zadatkom da izvida preko Hansko Polje i dalje preko Porim u pravcu Bijelo Polje, kako vas neprijatelj sa toga pravca ne bi iznenadio. Kada pređete rijeku Neretvu naredićemo X Hercegovačkoj NOU brigadi da jedan ili dva svoja bataljona prebaci na prostor Zimlje kako bi na taj način vaše jedinice bile što bolje obezbijedene od pravca Bijelo Polje.

Sa nama trebate stalno održavati vezu kako bi mogli dobijati detaljnija naređenja, a vaš rad trebate uskladiti sa jedinicama XI Herc. NOU brigade. Na prostoru Borci — Turija vršićete najenergičniju mobilizaciju, a svaka vaša akcija treba da bude izvedena iznenadno kako bi imala što više uspjeha. Trebate razviti što jaču obaveštajnu službu u pravcu Konjica i u pravcu Bijelog Polja kako vas neprijatelj ne bi iznenadio sa tih pravaca.

¹⁵ O smjeni i dejstvima te brigade u januaru vidi relaciju njenog štaba od 5. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—4, k. 1146/11).

Ako uspijete da oslobodite Konjic, tada ćete sa glavninom vaših snaga krenuti preko Čelebić u pravcu Ostrožac radi presijecanja odstupnog pravca neprijateljskim snagama sa prostora Bijelo Polje — Jablanica.

5. — Štab divizije:
Do daljega ostaje u Trebinju a o svakoj promjeni bićete izvješteni radiogramom.
6. — Ideja manevra:
Glavnina naših snaga držaće u šahu neprijateljske snage u kotlini rijeke Neretve i u Nevesinju i pripremaće se za odlučnu ofanzivnu akciju u pravcu Nevesinja i Mostara, a pošto će na prostor Foča — Ustikolina — Delijaš — Trnovo — Dobro Polje stići jedinice NOVJ iz Crne Gore, to će se naša XI i XIV Herc. NOU brigada rokirati na sektor prema Konjicu radi pritiska na Konjic i radi akcija na komunikaciju Konjic — Ivan, pa će samim tim olakšati akciju naših glavnih snaga u pravcu Mostara.
7. — Prijem ove zapovijesti potvrdite nam, neizostavno, radiogramom navodeći broj iste.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
potpukovnik
Vukašin Mićunović

M. P.

Načelnik štaba,
potpukovnik
Drago Đukanović

Komandant,
general-major
Vlado Šegrt

DOSTAVLJENO:

- Štabu XI Hercegovačke NOU brig.;
- Štabu XIV Hercegovačke NOU brig.;
- Vojnoj oblasti XXIX NOU divizije.

STAB XIV. HER. OML. N.O.U. BRIGADE
V. P. broj 35
26. I 1945 g.
Kalinovik

uz operativne zapovesti

O O
Za štab
k-dant kapetan
R. Šakotić

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. HERCEGOVAČKE (OMLADINSKE)
BRIGADE OD 16. JANUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE
O BORBAMA KOD TRNOVA¹

STAB XIV. HER. OML. N.O.U. BRIGADE
O. p. broj 8
16-1-1945
Trnovo

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Iz posljednjeg izvještaja kojega smo vam poslali 5. januara o.g.² vidjeli ste gdje se nalazimo sa bataljonima, t.j. sa dva bataljona kod samog Trnova, a sa dva na sektoru Dobro Polje. Poslije toga, t.j. 6. ujutro Švabe su iz Trnova napale naša dva bataljona koji su bili na tom sektoru, gdje su ih naši poslije kraće borbe ponovo vratili u Trnovo i nanijeli im 3 žrtve. Kod nas nije bilo mrtvih ni ranjenih.

7. [januara] ujutro naša dva bataljona sa manjim djelovima vršili su prepad na Trnovo, odakle su se počeli povlačiti, a u isto vrijeme Švabe su napustile Trnovo i povukle se u s. Madžare i Ilovicu.³ Poslije toga naši su sa jednim bataljonom ušli u Trnovo i sa svojim djelovima pošli za Švabama da ih progone prema Madžarima i Ilovici, gdje su ih Švabe dočekale na položajima ispred Madžara i uporno se odatle branili. Istog dana uvečer sa jednim bataljonom napadali smo ih u

¹ Original pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11—2, k. 1146/11.

* Vidi dok. br. 39.

³ U Dnevniku majora Berna (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 6), piše: da je toga dana Štab 86. puka za obezbjeđenje stigao u Vojkoviće (10 km jugozapadno od Sarajeva) i preuzeo komandu nad svim dijelovima na prostoru južno i jugozapadno od Sarajeva (t.j. nad 1025. bataljonom za osiguranje željezničke pruge do Tarčina i 696. poljskim žandarmerijskim bataljonom, do tada borbenom grupom »Daniel«); da se noću 6/7. januara 696. bataljon povukao na povoljniju, glavnu, borbenu liniju na visovima s obje strane Ilovice, koju je do tada držao 2. bataljon 724. puka 104. lovačke divizije, koji je sutradan izvučen iz borbe i upućen u sastav svoje divizije, a 8. januara, mjesto njega, došao »XII/999 tvrd. pješ. bataljon« u Vojkoviće, odakle se, preko Kijeve, 10. januara prebacio u Ilovicu; da je 8. i noću 12/13. januara odbijen jak napacj jedinica NOVJ na s. Madžare i visove istočno od Ilovice.

Madžare i Ilovicu, odakle ih nijesmo protjerali. U borbama taj dan mi smo imali jednog mrtvog i četiri ranjena, a neprijatelj 8 mrtvih i 10 ranjenih. 8. [januara] pri izviđanju patrolama ubijene su 3 Švabe.

9. sa sektora Dobrog Polja rokirali smo još jedan bataljon ispred Trnova u sastav ova dva bataljona, odakle smo prikupljali podatke o neprijatelju i prilikom izviđanja jedne patrola u s. Madžare ubili dve Švabe. Po prikupljanju podataka na terenu ispred nas nalazio se je neprijatelj u jačini i to u s. Madžari — Ilovica 350 Švaba sa dva tenka, dva t. bacača, dva laka bacača i redovna automatska oružja. U s. Grabu grupa četnika od 50 — 80 sa malo Švaba. U Jablanici i Kijevu posade od milicije po 100 ljudi. U Turbetu također nalazile su se Švabe sa nekim djelovima. Lijevo u selima Ostojići — Umčani i zaseocima Presjenice nalazile su se grupice četnika i milicije ukupan broj oko 150.

12. ujutro u 5 časova napali smo neprijatelja na sektoru Madžari — Ilovice — Grab — Ostojići — Umčani i zaseoka Presjenice. Prvim naletom očistili smo od četnika i milicije sela Ostojiće — Umčane i sa bataljonom izbili preko Presjenice na cestu između Jablanice i Graba. Također djelovi koji su napadali Grab ovladali su sa istim. Djelovi koji su napadali na Madžare i Ilovicu prvim naletom likvidirali su nekoliko bunkera i sabili Švabe sa položaja u selo, odakle su se uporno branili iz svih oružja. Cijeli dan dostignute položaje držali smo i branili da im ne dođe pojačanje od Jablanice i ponovnim napadom uvečer nijesmo uspjeli da ih likvidiramo. Pošto je bilo nemoguće držati ih u opsadi radi snijega koji je toliko velik, bataljone smo povukli na sljedeći način, t.j. jedan u s. Ostojići — Umčani, jedan Pendičići — Kisjelice, jedan Slavljivići — Govedovići, a jedan nam se stalno i nalazio na terenu Dobro Polje radi obezbeđenja i prihvata ranjenika, kao i čišćenja ceste od snijega, kojom je nemoguće bez toga prolaz.

U navedenoj borbi 12. u s. Madžari i Ilovice kao i dočekanjem kolone Švaba od Jablanice koji su polazili u pomoć ovim u Ilovicu ubili smo im 41 vojnika i 1 oficira, a u okolnim selima 2 četnika. Ranjenih bilo je sigurno više od toliko. Zarobili smo im 3 p. mitraljeza šarca i nešto municije. I pored

toga što su približan broj naši borci nabrojili ove mrtve, imamo tačne podatke za ovo od čovjeka koji je od Švaba izbjegao nama. Mi smo imali 5 mrtvih i lakše i teže 13 ranjenih i 2 nestala.

Jutros ponovo na sektoru Slavljevići — Govedovići Švabe od Ilovice napale su naš bataljon, o čemu daljeg rezultata ne znamo.⁴

Bili smo primorani prodirati na ovaj teren iz više razloga, kako smo vam i ranije javili. Misleći da Švabe neće ta co uporno braniti navedene položaje ispred nas, napali smo ih da bi ih protjerali ka Sarajevskom polju, da bi sa tim skratili svoj front i manje teretili ljudstvo. Pošto izgleda da će Švabe uporno braniti ove položaje, t.j. mjesto Trnovo, jer Trnovo je nemoguće bilo braniti sa manjim snagama. Dalje ćemo ostati na ovim položajima, a u buduće, u koliko dozvole vremenske prilike i ako ne dobiju veće pojačanje, presjeći ćemo ih na Grab — Han Šehovac i držati ih u opsadi u koliko ih ne uzmognemo likvidirati. U koliko dobiju pojačanja i uznapadaju nas na ovome terenu, borićemo se manevarski do granica mogućnosti.

Nazad mjesec dva dana naša brigada bila je dosta brojčana, poslije čega je naglo brojčano smanjena. Pored dezerterstva upućivani su borci u razne jedinice, a sad posljednjih dana upućeno je preko 120 boraca za Gardijsku brigadu⁵ i za Divizion.® Imajte u vidu da bi nam poslali neki broj boraca iz pozadine u koliko je moguće. Na ovome terenu je nemoguće išta mobilisati prije pada Nevesinja, Mostara i Konjica, a i tada mali bi broj moguće bilo pohvatati prije pada samog Sarajeva.

Borci iz naše brigade koji su po raznim bolnicama poslije otpuštanja iz istih ne dolaze u svoje jedinice nego ostaju po raznim ustanovama u pozadini, a mnogi i kući se zadržavaju. Za sve ovakove borce kao i za dezertere redovno se obraćamo

* O ostalim borbama u januaru vidi relaciju Štaba 14. hercegovačke (omladinske) brigade od 5. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4 — 4, k. 1146/11).

⁵ Riječ je o Gardijskoj brigadi NOVJ.

⁸ Riječ je o Artiljerijskom divizionu 29. NOU divizije (vidi dok. br. 151).

preko komanda mjesta, o čemu oni izgleda ne vode ni malo računa, pa vas zato molimo, da se po ovoj stvari povede više računa, jer za ovakve stvari i borci doznaju, radi čega ne-
goduju.

Znake raspoznavanja dalje od 15. januara nijesmo dobili od vas, te ćemo radi toga, t.j. do dobivanja vaših znakova upotrebljavati posebne znakove za brigadu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
major
Mirko Ignjatić

M. P.
Načelnik Štaba:
major
Huso Alikalfić

Komandant:
kapetan
R. Šakotić

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
0. pov. broj 65
Dana 20. I u _____ č 1945
Trebinje

Priljeno na znanje

u akta.

Komandant
general-major

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 17. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA 38. DIVIZIJE I TUZLANSKOG NOP ODREDA ZA RAZBIJANJE ČETNIČKIH JEDINICA NA OZRENU I ZA KONTROLISANJE PROSTORA KLADANJ — TUZLA¹

ŠTAB E 1.
0. br. 7/45.
17. januara 1945.

ŠTABU S 1. I TUZLANSKOM NOP ODREDU

Situacija: Prema do sada prikupljenim podacima grupa srbijanskih četnika u jačini od oko 4.000 vojnika zajedno sa Dražom Mihajlovićem prebacuje se sa sektora Zavidovića na sektor Ozrena sa namjerom da ovlada Ozrenom i Trebavom.²

Ova četnička grupa prilikom poslednjih borbi u Ist. Bosni pretrpila je velike gubitke, što se odražava na njenu borbenost i moral. Prema podacima ona je u vremenu od 8. decembra do 1. januara imala 50% izbačenih iz stroja (ubijenih, zarobljenih i dezertiranih).³

C 1. je postavio pred jedinice našeg korpusa zadatak: ne dozvoliti ovoj četničkoj grupaciji da se posle jakih udara u poslednjim borbama sredi, poveže sa domaćim četničkim grupacijama i potpomognuta od strane okupatora postane ponovno aktivna, na taj način što će potpuno ovladati Ozrenom, i ovu četničku grupaciju razbiti ili je primorati da se povuče u okupatorska uporišta u dolini rijeke Bosne.

Na sektoru sjeverno od rijeke Spreče — na Trebavi dejstvovaće jedinice B 1. sa istim zadatkom.⁴

Za izvršenje prednjeg zadatka

NAREĐUJEMO:

1. — S 1. sa svim svojim jedinicama kreće sa dosadašnje prostorije na prostoriju Ozren (leva granica širenja rijeka

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—1, k. 409.

² Prema obavještenju Vrhovnog štaba NOV i POJ od 23. februara 1945 (vidi Arhiv Vli, reg. br. 18—1, k. 222) dostavljenom Štabu Korpusa narodne odbrane. Draža se tada, sa pomenutim četnicima (bilo ih je mnogo više — vidi dok. br. 20, 97 i 108), nalazio u Trebavi i Posavini, a na Ozrenu su se nalazili četnici Ozrenskog i Zeničkog korpusa. O tome vidi depeše CVK od 8, 14. i 23. januara 1945 (35. knjigu depeša CVK, II dio, fascikla 6, u arhivu VII-).

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 20 i 88.

⁴ O rasporedu i dejstvu jedinica 14. korpusa NOVJ vidi dok. br. 101 i 104.

Krivaja, a desna rijeka Spreča.) Zadatak: napasti i razbiti četničke grupacije na sektoru Ozrena, ovladati potpuno i sektorom izbijajući svojim prednjim djelovima na rijeku Bosnu. Jedna brigada koja se nalazi na levoj obali rijeke Spreče, sa zadatkom zatvaranja pravaca od Doboja, treba i dalje da ostane na tom sektoru s tim što se prema razvoju operacija može pomjeriti prema Doboju sa glavnim zadatkom zatvaranja pravca Dobj — Tuzla a sporednim zadatkom sadejstva sa ostalim jedinicama prema sjevernim padinama Ozrena.⁵

Jedan bataljon koji se nalazi na sektoru Zvornika ostaje i dalje na tom sektoru sa zadatkom prihvata novog ljudstva iz Srbije i obezbeđenja transporta hrane Zvornik — Tuzla.

Na zadatak krenuti odmah po prijemu ovog naređenja.

2. — Tuzlanski partizanski odred: postaviće se sa jednim bataljonom u Kladnju, gdje će i dalje ostati Kladanjski partizanski odred/⁶ a sa ostalim snagama na sektoru Đurdevik — Zivinice — Parselo — Ilinčica, sa zadatkom kontrolisanja prostorije Kladanj — Tuzla i obezbeđenja same Tuzle na Ilinčici.⁷

Opšte napomene:

a.) *Veze:* sa nama održavati redovne veze radio-putem i uspostaviti sigurnu telefonsku vezu.

b.) *Snabdjevanje:* organizovati iz Korpusnog slagališta koje se nalazi u Tuzli. Meso nabavljati na terenu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
pukovnik:
B. Đuričić

Komandant:
pukovnik:
Kosorić Pero

M. P.

⁵ Opširnije o borbama jedinica 38. NOU divizije protiv četnika vidi dok. br. 96.

⁶ U svom izvještaju od 14. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 3—2, k. 1259) Štab 17. majevičke NOU brigade piše: da je sa Štabom Kladanjskog NOP odreda održao sastanak i da radi na učvršćenju ovog odreda; da se tom prilikom upoznao sa stanjem u ovom odredu (Odred ima jedan bataljon od dve čete, čete po dva voda, a vod po dve desetine, ukupno broji oko 80 ljudi, ima 9 puškomitraljeza, 11 strojnica, 50 pušaka, 50 ručnih bombi i oko 6.000 metaka, 9 tovarnih i 2 jahača konja); da nedostaju zamjenici komandanta i političkih komesara i obavještajni oficir bataljona, i da je nepotpun sanitetski i intendantski kadar, te predlaže da se odred što prije popuni ljudstvom, starješinskim kadrom i oružjem; da je dao direktive za učvršćenje narodne vlasti i Narodnooslobodilačkog fronta i za formiranje narodnih odbora.

⁷ Vidi dok. br. 115.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 17. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI NA SEKTORU VLASENICA — KRAM I NA OZRENU¹

ŠTAB E 1.
O. broj: 8 /45.
17. januara 1945. g.

ŠTABU C 1.

Izviještavamo o situaciji na sektorima naših jedinica:

1. R 1. nastavlja borbe sa Nijemcima koji nastoje da ovladaju komunikacijom Sokolac — Vlasenica. 16. ovog mjeseca pred mrak njemačka grupa od oko 400 vojnika uspjela je da od Krama prodre u Han Pješak. Odatle je jedna grupa od oko 150 Nijemaca sa 15 kamiona i nekoliko saona produžila za Kraljevo Polje. Danas cjeli dan vode se borbe na otcjeku Kraljevo Polje — Han Pogled. Neprijatelj nije uspio da se spoji sa snagama u Vlasenici.² U kamionima i saonama neprijatelj prevozi hranu i municiju.

Na sektoru Kram — Capori vode se juče i danas borbe u cilju da se likvidira neprijateljska posada. U borbama je zaplijenjena jedna radio-stanica, saone sa municijom i razne druge spreme i zapaljen jedan kamion.

U ovim borbama ubijeno je najmanje 75 Njemaca.

Na sektoru Bratunac — Srebrenica manje borbe sa ustaškim grupicama.³

Iz Srbije se je prebacila na Brodu na Drini grupa četnika. Ova grupa se sada nalazi na prostorijsi Rađevići — Gluhovina⁴.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 29—10, k. 272/A. Ovaj primjerak je bio predviđen da ostane u arhivi 3. korpusa; međutim, on je omaškom upućen Štabu 2. armije, a u arhivi je ostao dokument potpisan od političkog komesara i komandanta korpusa i ovjeren okruglim pečatom.

² Odnosi se na jedinice njemačke 22. pješadijske divizije, koje su toga dana preduzele napad od Sokolca preko Han-Pijeska u cilju deblokiranja 963. tvrđavske pješadijske brigade u Vlasenici. Opširnije o tome vidi dok. br. 103, objašnjenje br. 3.

³ O tome vidi dok. br. 71 i 106.

* To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

Sa četnicima su njihove porodice. Jačinu ove grupe ispitujemo.⁵

2. Izdali smo zapovijest S 1. za izvršenje zadatka na Ozrenu.⁶ S 1. na ovaj zadatak kreće sa sektora Tuzla — Kladanj — Olovo 18. ovog mjeseca ujutro. U operacijama S 1. će obuhvatiti prostoriju između rijeke Krivaje, Bosne i Spreče. Jedna brigada S 1. ostaje i dalje u dolini rijeke Spreče sa glavnim zadatkom zatvaranja pravca Doboj — Tuzla levom obalom rijeke Spreče.⁷

U Kladnju ostaje Kladanjski NOP odred i jedan bataljon Tuzlanskog NOP odreda, a 2 bataljona Tuzlanskog NOP odreda obuhvatiće prostoriju Đurđevik — Zivinice — Parselo — Hinčica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
pukovnik:

pukovnik:
Komandant:
Pero

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 33
17/1 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik

⁵ Riječ je o četnicima pod komandom Pavla Đurišića, koji su se tada povlačili zajedno sa njemačkim jedinicama. Prema depeši Zaharija Ostojića, komandanta Istaknutog dijela četničke Vrhovne komande za Crnu Goru, Bosnu, Hercegovinu i Sandžak, br. 429 od 5. januara 1945. bilo je oko 7.500 četnika i oko 1500 izbjeglica (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII). O njima vidi i dok. br. 139 i 161.

⁶ Vidi dok.br. 86.

⁷ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 38. NOU divizije vidi dok. br. 118.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 17. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O DEJSTVIMA NA PROSTORU ZVORNIK — VLASENICA — TUZLA¹

ŠTAB
III. KORPUSA NOVJ JUGOSLAVIJE
O. broj: 9 /45.
17. januara 1945. g.

Operativni izvještaj za mjesec
decembar 1945. godine

ŠTABU II. ARMIJE NOVJ

Situacija: Nijemci nastavljaju sa izvlačenjem svojih snaga iz Srbije i Sandžaka.² Za izvlačenje koriste komunikacije Višegrad — Sokolac — Sarajevo i Užice — Ljubovija — Drinjača — Zvornik — Bijeljina. Sem ovih komunikacija Nijemci su početkom mjeseca uspjeli da ovladaju i komunikacijom Sokolac — Vlasenica — Zvornik. Na ovoj posljednjoj njemačke snage su se zadržavale samo u prolazu, dok su na komunikaciji Višegrad — Sokolac³ i Ljubovija — Drinjača — Zvornik držale stalne posade⁴ koje su imale zadatak: obezbeđenje saobraćaja. Sem Nijemaca, na komunikaciji Rogatica — Sokolac — Sarajevo nalazile su se i ustaške snage II. Ustaškog zdruga⁵ koje su taj dio komunikacije u glavnom osiguravale.

Zadaci naših jedinica u ovoj situaciji bili su isti kao i mjeseca novembra, t.j. dejstvo na njemačke kolone koje su se povlačile gore navedenim komunikacijama.⁶

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 30—10, k. 272/A.

² O povlačenju njemačkih snaga preko istočne Bosne vidi knj. 30, dok. br. 83, objašnjenje br. 10; knj. 31, dok. br. 146, 147 i 150.

³ Pošto su se njemačke jedinice na toj komunikaciji često smjenjivale, redakcija nije mogla da utvrdi njihov identitet. Vidi »Veliki pokreti povlačenja na jugoistoku«, skica 17—21 (Arhiv VII, reg. br. 12—1, k. 2).

⁴ Početkom decembra 1944. na prostoru Drinjača — Zvornik prebacivana je Pukovska grupa »Skenderbeg« (vidi dok. br. 21 u ovoj knjizi; knj. 31, dok. br. 90).

⁵ Opširnije o snagama I. ustaškog stajaćeg zdruga vidi njegovu relaciju od 19. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 2/1—35, k. 59). Na tom prostoru su bile i jedinice 18. posadnog zdruga.

» Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 146.

XXVII. divizija nalazila se je na sektoru Romanije oko komunikacija Višegrad — Sokolac i Sokolac — Vlasenica a XXXVIII. divizija na sektoru Drinjača — Zvornik — Kozluk.

Operacije XXVII. divizije: od 1. do 8. decembra glavnina XXVII. divizije bila je orijentisana na komunikaciju Sokolac — Vlasenica i vodila uporne borbe sa SS divizijom »Skender-beg« koja se je od Sokolca probijala ka Vlasenici i Zvorniku. Poslije jakih borbi neprijatelj se je pod cijenu osjetnih gubitaka probio za Vlasenicu a odatle za Drinjaču i spojio sa tamošnjim snagama.

8. decembra od pravca Goražde pojavljuju se predhodnice četničkih i Nedićevih⁷ »korpusa«⁸ koji su uslijed dejstva naših jedinica u Srbiji morali da traže spasa u njemačkim garnizonima u Sandžaku i dolini rijeke Prače. Uslijed teške situacije na sektoru Zvornika Nijemci su ove četničke snage iskoristili na taj način što su ih uputili na teritoriju Istočne Bosne sa namjerom da ovi ovladaju oslobođenom teritorijom i angažuju naše snage te tako omoguće slobodno komuniciranje njemačkim jedinicama na sektoru Drinjača — Zvornik — Bijeljina i Višegrad — Sokolac — Sarajevo. Sem toga, iscrpljenim četničkim jedinicama bio je potreban odmor i predah i oslonac na domaće četničke snage koje su na teritoriji Istočne Bosne kontrolisale dobar dio krajeva. Jačina ovih četničkih jedinica bila je ukupno oko 8.000 ljudi, dobro naoružanih i snabdjevenih sa municijom.⁹

Jedinice XXVII. divizije vodile su sa ovim neprijateljem uporne i žestoke sedmodnevne borbe na sektoru Sokolac — Rogatica — Han Pijesak — Žepa. Pošto je neprijatelj bio nadmoćniji brojno, u oružju i potpomognut od njemačke artiljerije iz Rogatice i Sokolca, i pored velikih gubitaka uspio je da do 15. decembra ovlada linijom Žepa — Džimrije — Kram. Tada se je već jednom potpuno jasno ispoljila namjera neprijatelja, t.j. da prodre i ovlada Tuzlanskim bazenom i na taj način se spoji sa njemačkim snagama koje su se uporno branile na sektoru Drinjača — Zvornik — Kozluk.¹⁰

Operacije XXXVIII. divizije: XXXVIII. divizija je sa glavninom snaga vodila uporne borbe na sektoru Drinjača —

⁷ Riječ je o bivšoj Srpskoj državnoj (poljskoj gradskoj i graničnoj) straži, od koje je oktobra 1945. formiran Srpski udarni korpus (vidi dok. br. 20).

⁸ Opširnije o njima vidi dok. br. 20.

⁹ Odnosi se na glavninu četničkih snaga iz Srbije. Opširnije o njima vidi narednje četničke komande Srbije od 14. decembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. S-V-71) i dok. br. 20 u ovoj knjizi.

¹⁰ O njemačkim snagama na prostoru Zvornik — Kozluk vidi dok. br. 35 i 36.

III. Oznaka: 309.00.01.01.01
Oznaka: 5/45.
17. januara 1949. g.

30-49. g.
21. 2. 49.

periodični izvještaj za mjesec
decembar 1949. godine.

Situacija u Bosni nastavlja se izvlačenjem svojih snaga iz oblasti i Banovine. Za izvlačenje koriste komunikacije Visegrad - Sokolac - Sarajevo i Ulice - Ljubovija - Brinjeva - Zvornik - Bijeljina. Sve ove komunikacije u Bosni su potpuno sjele. Uspješan je ovdje i komunikacioni tok između - Vlasenica - Zvornik. Na ovaj posljednjoj njezinske snage su se sadržavale samo u prilikama dok su na komunikaciji Vlasenica - Sokolac i Ljubovija - Brinjeva - Zvornik armiji stala poredak koje su imale dodatni obredjenje snagom. Sve vijesti na komunikaciji Vlasenica - Sokolac - Sarajevo, uključujući su se i ustih snaga ličnik-koje sredina koje su taj dio komunikacije u izvorno osiguravala.

U oblasti naših jedinica u ovom situaciji bilo su isti kao i prije, novembra 1949. godine. Sadržaj na njezinske tokove koje su se povlačile prema savjetima u ovom slučaju.

U Vlasenici nastavlja se je na sektoru Bosnija oko komunikacije Vlasenica - Sokolac i Sokolac - Vlasenica a i Vlasenica - Brinjeva - Zvornik - Sarajevo.

Pravila u Vlasenici od 1. do 8. decembra glavni su komunikacije bila je obična na komunikaciji Sokolac - Vlasenica i vodila uspješno borbu sa ob divizion "Kender-beg" koja se je od Sokolca protivila na Vlasenici i Zvorniku, vodila je borbu neprijateljski se je pod okupacijom snagom protiv Vlasenica a odmah su Brinjeva i opjele na komunikaciji snagom.

U Sarajevu od prvog decembra pojavila se predhodnoje četničkih i četničkih borbenih snaga u njihovoj snazi jedinica u ovom području. U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako. U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako. U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako.

U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako. U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako. U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako.

U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako. U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako. U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako.

U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako. U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako. U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako.

U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako. U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako. U ovom slučaju situacije na sektoru Zvornik - Bijeljina su ovako.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 88

Zvornik — Kozluk sa zadatkom likvidacije ovih uporišta i sadajstva sa srbijanskim jedinicama koje su trebale da forsiraju rijeku Drinu i prebace se u Istočnu Bosnu.¹¹ Za cijelo vrijeme od 1. do 15. decembra jedinice ove divizije vodile su uspješne i uporne bojeve sa njemačkim divizijama »Skenderbeg« i »Princ Eugen«¹² koje su uporno branile i uspjele u glavnom da drže komunikaciju i omoguće povlačenje njemačkim jedinicama iz Srbije i onim od pravca Sokolca i Vlasenice.

Shvatajući važnost što brže likvidacije Drinjače i Zvornika i na taj način ne dozvoljavajući sprovođenje u djelo namjera četničke grupe, Štab korpusa je donio odluku da sa glavninom XXVII. i XXXVIII. divizije pristupi likvidaciji Drinjače i Zvornika a manje snage da ostavi prema četnicima na Romaniji sa zadatkom usporavanja njihovih pokreta.

Radi toga 16. decembra XXVII. divizija dobiva narednje da se najhitnije sa glavninom snaga prebaci na sektor Drinjače i u zajednici sa XXXVIII. divizijom pristupi energično likvidaciji Drinjače i Zvornika. Momenat za ovaj zadatak bio je povoljan iz razloga što se je i na desnoj obali rijeke Drine osjećao pritisak srbijanskih jedinica a neke su već forsirale Drinu sjeverno od Zvornika. Poslije trodnevnih upornih borbi jedinice XXVII. divizije likvidirale su njemački garnizon u Drinjači¹³ a jedinice XXXVIII. divizije prodrle u Zvornik, likvidirale u glavnom posadu i uništile svu artiljeriju.¹⁴ Borbe za Drinjaču i Zvornik bile su žestoke i u njima su naše jedinice pokazale primjere herojstva i požrtvovanja.

Za ovo vrijeme četničke snage sa Romanije uspjele su da prodru u Vlasenicu i njini prednji djelovi izbili su preko Šekovića na Borogovo i na taj način ugrozili Tuzlanski bazen i samu Tuzlu.¹⁵ U takvoj situaciji XXXVIII. divizija sa glavninom snaga sa sektora Zvornika usiljenim maršem orijentiše se na sektor Papraća — Borogovo, a XXVII. divizija sa sektora Drinjače na sektor Šekovića. Zadatak te divizije bio je da

¹¹ Riječ je o jedinicama 14. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 20).

¹² Odnosi se na 7. SS diviziju »Princ Eugen«. Vidi operacijski dnevnik 1. bataljona 14. SS puka za period od 3. septembra do 31. decembra i ratni dnevnik 7. SS pionirskog bataljona za period od 4. avgusta 1944. do 13. aprila 1945 (Arhiv VII, reg. br. 14—1, k. 11, reg. br. NAV-N-T-354, mikrofilm 146/3786865 — 3786897).

¹³ Drinjača je zauzeta 19. decembra 1944. Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 62.

¹⁴ Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 146.

¹⁵ Riječ je o povlačenju četničkih jedinica iz Srbije. Njihova namjera je bila da zauzmu Tuzlu i da je, uz pomoć njemačkih jedinica, zadrže u svojim rukama i u toku zime, radi smještaja četničke Vrhovne komande, bolnica i drugih pozadinskih četničkih i njemačkih dijelova. Opširnije o tome vidi depeše četničkih komandanata od 11. do 31. decembra 1944 (LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII).

presječe ogromnu četničku kolonu čije su se jedinice sa svim komorama i raznim drugim djelovima kretale u jednoj koloni.

XXXVIII. divizija od 20. decembra odpočinje uporne borbe sa četničkom grupom u dolini rijeke Spreče koja uspijeva da poslije šestodnevni borbi proдре do pred samu Tuzlu. Međutim XXVII. divizija u naletu iznenaduje Oplenački četnički korpus sa svom komorom u Šekovićima i potpuno ga razbija¹⁶ i na taj način polovinu četničkih snaga odbacuje ka Vlasenici isprekidajući im način komandovanja i veze. Ova četnička grupa poslije ovog poraza mjenja svoj pravac i kreće se preko Kladnja sa zadatkom da se prebaci na sektor Ozrena a u povoljnijoj situaciji da dejstvuje sa prvom grupom u napadu na Tuzlu. Ovim uspjehom XXVII. divizije pobrkani su osnovni planovi četničke vrhovne komande na čelu sa Dražom Mihailovićem i bili uzrok kasnijem njihovom potpunom porazu oko Tuzle.

Poslije uspjeha u Šekovićima XXVII. divizija produžava uspješne borbe sa četničkom kolonom koja je bila odbačena ka Kladnju i uspijeva da ovu kolonu dezorganizuje i onesposobi za ma kakve akcije ka Tuzli. Međutim prva četnička grupa u dolini rijeke Spreče na čelu sa Keserovićem i Kalabićem bila je mnogo upornija. Kada su borbe poprimile svoj vrhunac, od pravca Zvornika pojavljuju se jedinice XXIII. Srpske divizije koje u potpunosti zbunjuju ovu četničku grupu i doprinose njihovom opštem porazu.¹⁷ U toku 27. decembra opštim napadom jedinica XXXVIII. divizije, pojačanih sa jednom brigadom XXVII. i Tuzlanskim NOP odredom i potpomognutih od jedinica XXIII. Srpske divizije, ova četnička grupacija razbijena je i u neredu se povlači dolinom rijeke Spreče ka Ozrenu. U toku 28. i 29. decembra obadvije divizije nastavljaju sa gonjenjem razbijenih neprijateljskih ostataka.

U ovim borbama četničke grupe pretrpile su ozbiljan poraz. Od 8.000 ljudi koliko su one imale prilikom dolaska u Ist. Bosnu izgubile su najmanje 50% ljudstva (u poginulim, zarobljenim i dezertiralim). Umjesto da nađu odmora i hrane, kako su im to govorili njihovi vođi, oni su našli krvave borbe, smrt i prezir od stanovništva u selima kroz koja su se kretali. Stanovništvo Tuzle i okoline a isto tako i stanovništvo Birča i Romanije u ovim borbama pomagalo je svim silama našu vojsku donoseći joj na položaje hranu i municiju i izlazeći joj u susret u svakom pogledu. Čak i domaći četnici sklanjali su se od ove četničke grupe videći kod njih očitu propast. Usamljene četničke grupe sa Romanije, Šekovića i Majevice nisu se

¹⁶ Opširnije o tome vidi dok. br. 5.

¹⁷ Opširnije o tome vidi dok. br. 20.

odazvale njihovom pozivu i izbjegavale ih gdje god su to mogle.¹⁸

Do kraja mjeseca decembra obadvije divizije nalazile su se na odmoru na sektoru Tuzle.

Odredi: U toku mjeseca decembra na operacijskoj prostoriji III. Korpusa djelovali su odredi: Tuzlanski, Posavsko-trebavski, Majevički, Birčanski, Kladanjski, Srebrenički.

Tuzlanski odred je u toku cjelog mjeseca vodio borbe sa četničkim i zelenokadrovskim grupama na sektoru Zivinice — Puračić. Prilikom borbi sa srbijanskim četnicima oko Tuzle odred je aktivno i uspješno učestvovao u tim borbama. Odred je prilično sreden i borben i uspio je da ovlada prostorijom Tuzla — Gračanica — Puračić — Zivinice.

Posavsko-trebavski odred je djelovao na sektoru Srebrenik — Posavina — Celić. Vodio je manje borbe sa ustaškim i četničkim grupicama. Svojim prisustvom uspio je da narodnim vlastima na tom sektoru omogući rad.¹⁹

Srebrenički odred je djelovao, u sadejsfvu sa jedinicama XXVII. divizije a kasnije i sa jedinicama XXXVIII. divizije, na sektoru Bratunac — Drinjača — Zvornik u borbi protiv Nijemaca i na sektoru Šekovića u borbi protiv srbijanskih četnika.

Birčanski odred djelovao je na sektoru Birča a Kladanjski na sektoru Vlasenica — Kladanj.

Majevički odred za ovo vrijeme nalazio se je u Semberiji zajedno sa jedinicama XXVIII. divizije.

Zaključak:

U toku mjeseca decembra sve jedinice bile su u neprekidnim borbama sa njemačkim i četničkim jedinicama. Borbe

¹⁸ Vjerovatno se misli na manje četničke grupe koje su se kretale oko svojih sela. Između četničkih jedinica koje su iz Srbije stizale u istočnu Bosnu i mještanskih četnika dolazilo je do svade uglavnom zbog pljačke. Sto se tiče saradnje između većih četničkih jedinica istočne Bosne i pridošlih četničkih jedinica iz Srbije, ona se ogleda u nizu njihovih zajedničkih akcija protiv jedinica NOVJ u istočnoj Bosni. Ali, usljed teških poraza u drugoj polovini decembra 1944, kao i u kasnijim borbama, dolazilo je do svade i međusobnog optuživanja četničkih komandanata. Opširnije o tome vidi Arhiv VII: LV knjigu depeša CVK za period od 12. decembra 1944. do 26. februara 1945. O tome vidi i dok. br. 20 i 101 u ovoj knjizi.

¹⁹ Prema izvještaju njegovog političkog komesara od 29. decembra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—14, k. 1627) taj odred se tada nalazio na sektoru Srebrenik — Muslimanska Špionica — Maoča. On je u svom sastavu imao tri bataljona, jačine oko 340 boraca. Sem toga, u izvještaju se govori o borbi kod Puračića i o odsijecanju jedne čete 1. bataljona, sa zamjenikom političkog komesara i zamjenikom komandanta bataljona i rukovodiocem SKOJ-a, i njihovom deblokiranju su-tradan. Odred je tom prilikom imao 4 mrtva (među njima jedan komandir čete) i 9 ranjenih (među njima pomoćnik političkog komesara i zamjenik komandanta bataljona).

su po svome karakteru bile vrlo žestoke, naročito sa četničkim jedinicama koje su nastojale pod svaku cijenu da prodru u Tuzlu. U samom početku borbi sa četnicima bilo je podcjenjivanja te se radi toga mogu tumačiti izvjesni četnički uspjesi. Neprekidne borbe, snijeg i velika hladnoća iscrpili su ljudstvo tako da je u posljednje vrijeme bilo pojava halucinacije. U ovim borbama naše jedinice imale su velike gubitke u komandnom kadru iz razloga što je brojno stanje jedinica bilo malo.

Neprijateljski gubitci u toku mjeseca decembra iznosili su:

mrtvih i ranjenih 3.978
zarobljenih 303.

Plijen: mitraljeza 87, pušaka 566, bacača 12, sa 1.115 mina, konja 253, radio-stanica 1, municije 250.000, sanitetskog materijala 4 kola i zastava 46. puka bivše Jugoslovenske vojske.

Uništeno je: motornih vozila 29, flakova 2, topova 7, tenkova 2, radio-stanica 4.

Naši gubitci: 123 mrtva, 368 ranjenih i 54 nestala.

Vojna škola:

U toku mjeseca decembra održavati su slijedeći kursevi:

Srednji vojni pješadijski kurs sa 29 slušalaca. Završen je 10. decembra. Od 29 slušalaca završili su 23 sa vrlo dobrim uspjehom i usposobljeni za rukovodioce u četama, dok je 6 pokazalo slabi uspjeh i usposobljeni su za dužnost vodnika.

Sanitetski kurs završilo je 23 slušaoca (drugarica) sa vrlo dobrim uspjehom. Završen je 14. decembra. Cilj kursa bio je da usposobi slušaocce za četne i bataljonske sanitetske rukovodioce.

Obavještajni vojni kurs završen je 23. decembra. Kurs je pohađalo 22 slušaoca. Cilj kursa je da uzdigne obavještajni kadar i da one koji se do sada nisu bavili obavještajnom službom osposobi za bataljonske obavještajce. Na kursu je naročita pažnja posvećena upotrebi i rukovođenju izviđačkim četama.

Veterinarski vojni kurs završen je 31. decembra. Na istom je učestvovalo 16 slušalaca. Cilj kursa bio je da slušaocce osposobi za veterinarske pomoćnike.

Kursevi koji su u toku:

Artiljerijski kurs koji je otpočeo 27. novembra a treba da se završi 10. januara 1945. g. Kurs pohađa 29 slušalaca.

Intendantski kurs koji treba da završi 12. januara 1945. Kurs je otpočeo sa 30 slušalaca od kojih je do sada otišlo na viši intendantski kurs u Beograd.²⁰

Sanitetski kurs koji je otpočeo 20. decembra a treba da završi 17. januara 1945. g. Na kursu učestvuje 28 slušalaca (drugarica).

Apotekarski kurs koji je otpočeo 15. decembra a treba da završi 25. januara 1945. g. Na njemu prisustvuje 14 slušalaca.

Radio-telegrafski kurs koji je stalan i na njemu prisustvuje 14 slušalaca.

Sem toga, u četi za vezu Štaba Korpusa održava se neprekidno telefonsko-telegrafski kurs i kurs za signaliste.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
pukovnik:
B. Đuričić

Komandant:
pukovnik:
Kosorić Pero

Načelnik štaba:
p.pukovnik:
R. Petovar

Dostavljeno:
Vrhovnom štabu NOV i POJ
Štabu II. Armije NOVJ.

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
OPERATIVNO ODELJENJE
Op. br. 37
18/1 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik
Rad. D. Đurić

⁵⁰ U originalu je isto. Međutim, u izvještaju štaba ovoj korpusa od 20. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 5—13, k. 272 A) piše da su taj kurs, a januara, završila 22 slušaoca, što znači da je 8 slušalaca upućeno na viši kurs.

NAREĐENJE ŠTABA 38. NOU DIVIZIJE OD 17. JANUARA
1945. ŠTABU 18. HRVATSKE BRIGADE ZA PREBACIVANJE
NA PROSTOR IVKOVINA — DEVETAK¹

STAB S 1
Broj:
17. I. 1945.

ŠTABU S 3

Situacija: Prema prikupljenim podacima grupe srbijanskih četnika, jačine oko 4.000 vojnika, zajedno sa Dražom Mihailovićem prebacuju se od Zavidovića prema Ozrenu.² Namjera neprijatelja je učvrstiti pozicije na Ozrenu i Trebavi.

Naš zadatak, odnosno zadatak naše divizije: razbiti neprijateljske grupacije na Ozrenu i nabaciti ih na dolinu Bosne.³ Sjeverno od rijeke Spreče dejstvovaoće jedinice B1.⁴

Majevička brigada nalazi se u pokretu i postaviće se na liniju Vukovine — Osječani — Ribnica. 21 brigada na prostorijski Kakmuž — Petrovo Selo — Porječani — Stupari.⁵

Vaša brigada treba odmah da se postavi na liniju Ivkovina — Turija — Milino Selo — Devetak. Desno se povezati sa 21 brigadom. U narednoj maršuti 17 Majevička brigada izbice na liniju Brijesnica — Podrijelovo.⁶

Prebacivanje organizovati vozom. Saobraćajnom ostsjeku je naredeno da Vam stavi kompoziciju na raspoloženje danas u 15 časova u Simin-Hanu. Voz koristite do potpunog prebacivanja brigade. Na novoj prostorijski najhitnije prikupite podatke o neprijatelju. Nastojte doznati centar neprijateljske grupacije. Predvidite ishranu na novom terenu. Morate imati dovoljnu količinu mesa, pasulja i drugog. Od Divizijske intendature moći ćete dobiti veće količine gotovog hljeba.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10—5, k. 1258.

² Pomenuti četnici i Draža tada su se nalazili na Trebavi i Posavini (vidi dok. br. 86, objašnjenje br. 2).

» Vidi dok. br. 86 i 87.

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 14. korpusa NOVJ vidi dok. br. 81 i 70.

⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 118.

⁶ Podsijelovo brdo

Štab divizije nalaziće se od sutra poslije podne u Puračiću. Vezu s nama održavajte redovno radio-putem, patrolama i po mogućnosti povežite se telefonom. Kod rasporeda vodite računa da su jedinice što prikupljenije. Budite budni prema neprijatelju i aktivni do najveće mjere.

Odmah uputite u štab divizije desetinu prema naredenju komandanta divizije i dva kurira za štab divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,

Komandant
potpukovnik,
Franjo

BR. 90

ZAPOVIJEST ŠTABA 45. NOU DIVIZIJE OD 17. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA DA PROSTOR
IZMEĐU ZVORNICA I GODUŠA OČISTE OD ČETNIKA¹

D 1
O. br. 14
17. I 1945 g.
čas.

Z A P O V E S T

(Sekcije Bijeljine, Zvornika, razm. 1 : 100000)

Situacija: Jedinice D 3 i D 4¹ koje su bile određene za likvidaciju četničkih bandi koje su se nalazile na prostoriji sela Trnovica — Jasenica — Brđani — Rojčević — Kiseljak iste nisu uspele likvidirati odnosno rasterati,³ tako da se četničke bande i sada nalaze u selima Tmovica — Kiseljak — Ravne Njive — Pećine. Za sav neuspeh u ovoj akciji, međusobnu nepovezanost, vojničku zbunjenost i neodlučnost krivi su u prvom redu vojnički i politički rukovodioci jedinica koje su bile određene za izvršenje ovih zadataka.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 20—1, k. 1330.

² O konspirativnim nazivima jedinica ove divizije vidi dok. br. 42, objašnjenje br. 2.

* O tome vidi dok. br. 73.

Naša divizija ponovo je dobila zadatak da bezuslovno likvidira četničke bande koje se nalaze na gore pomenutoj prostoriji.⁴

U cilju izvršenja ovoga zadatka

NAREĐUJEMO:

D 2 Sa tri svoja bataljona (borbeni delovi) izvršiće pokret sa prostorije na kojoj se sada nalazi pravcem: Zvornik — Jordan — Vrela Strana — Sapna — Goduš i sa bataljonima zauzeti sledeći raspored: čelni bataljon u Godušu, drugi po redu marševanja bataljon u s. Sapna i treći bataljon u s. Vrela Strana. Na određenu liniju bataljoni moraju prispeti 18 ov. mes. najkasnije u 7 časova ujutru, pa prema tome štab D 2 podeseće kretanje tako da se zakašnjenje ne sme dogoditi.

Sa određene linije dva bataljona D 2, tj. bataljon iz Goduša i Šapne usmeriće svoje dalje kretanje sledećim pravcem: bataljon iz s. Goduša pravcem: s. Goduš — k. 587 — k. 687 — Visoka Glava (trigonometrijska tačka 664) — Crni Vrh (k. 532) — k. 415 — s. Vasiljevići — k. 294. U toku kretanja bataljoni će obratiti naročitu pažnju na bočna obezbeđenja. Bataljon iz sela Šapne pravcem: Sapna — Vitinica, i dalje sa prostorije s. Vitinica ovaj bataljon usmeriće jednu trećinu svoje snage na s. Pećine — k. 514, a dve trećine svoje snage prema neprijateljskom uporištu Kiseljak i dalje šireći severno od k. 486. Ova dva bataljona obratiće naročitu pažnju na obaveznu međusobnu povezanost i sadejstvo. Bataljon u Vreloj Strani ostaće u mestu i služiti kao rezerva sa zadatakom blagovremene intervencije (po vlastitoj inicijativi) gde i ako bude potrebno. Ovaj bataljon budno će pratiti razvoj situacije na pravcima kretanja dvaju prvih bataljona.

D 3 Po prijemu ove zapovesti odmah će izvršiti što pre potrebne pripreme za napad i sa linije na kojoj se sada nalazi sa sva četiri svoja bataljona širokim i rastresitim streljačkim strojevima sa pridodatim pratećim oruđima izvršiće napad na neprijatelja i čisteći pred sobom teren kretati se na pravcu nastupanja bataljona D 2, obuhvatajući svojim desnim krilom s. Skočić — Trnovica — Gradac — k. 425 —

* Opširnije o borbama protiv četnika vidi dok. br. 61.

Relići — Protići — Vasiljevići. Bataljoni D 3 moraju po svaku cenu održavati međusobnu vezu i u toku izvršavanja zadatka ispoljiti puno sadejstvo jedni drugima.

D 4 Po prijemu ove zapovesti vršiće koncentraciju svih svojih delova na liniju Capardi — Memići sem bataljona koji se nalazi na prostoru sela Colopek — Tršić, koji će se, ukoliko već nije angažovan u borbi, takođe prikupiti na prostoru s. Colopek, gde će dobiti naređenje za dalji rad.

Sve jedinice koje učestvuju u ovoj akciji označavaće svoje pravce kretanja kao i linije do kojih su doprle vidljivim znacima, paljenjem vatre. Ugovoreni znaci u toku dana: dizanje puške vertikalno u vis (za onog ko traži vezu) i dizanje puške horizontalno u vis (za onog koji vezu prima).

Borbeni znaci: Vojo — Božo.

Po izvršenom zadatku jedinice će se zadržati na prostoriji sela Kiseljak — Jasenica — Trnovica — Skočić — Kozluk,⁵ gde će hitno pristupiti sređivanju unutrašnjeg stanja po jedinicama i sačekati dalje naređenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**Pol. komesar — ppukovnik,
Savo Vukčević**

**Komandant — ppuk.
Rade Zorić**

**Načelnik štaba ppukovnik,
Milan Abramović**

⁵ Bliže o tome vidi dok. br. 122.

NAREĐENJE ŠTABA 53. NOU DIVIZIJE OD 17. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA BRIGADA DA U SVOM SASTAVU FORMI
RAJU ARTILJERIJSKE DIVIZIONE¹

STAB
53. NOU
DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Str. pov. br. 42.
17/1. 1945.

Formiranje divizion
brigadne artilerije. —
Prikupljanje ljudstva
i oruđa.

ŠTABU XIV, XVIII. I XIX. BRIGADE, ARHIVA.²

Prema aktu Štaba V. Korpusa NOVJ Str. pov. br. 1205
od 19. III. 1944. i Privremenog pregleda organizacije i forma-
cije artilerije, te akta ovog Štaba Str. pov. br. 181 od 31. XII.
1944.³

NAREĐUJE SE:

Da komande četa pratećih oruđa prema uputama štabo-
va brigada pristupe odmah prikupljanju oruđa i materijala,
kao i sakupljanju potrebnog ljudstva za oformiranje divizio-
na brigadne artilerije, i to:

- 1) *XIV. Brigada* će preuzeti od XVIII. Brigade 3 engleska
bacača od 81 mm i protukolski top 37 mm sa svom mu-
nicijom. Od XIX. Brigade preuzeti će 1 protukolski top
37 mm sa svom municijom za taj top. Predati će svoja 4
talijanska bacača 81 mm XVIII. Brigadi, a 1 njemač.⁴ 80
mm XIX. Brigadi i 1 bacač češki⁵ Upravi kurseva Divizije.
Mine za bacače 80 mm (njemačke) predati sve XIX.
Brigade.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII,
reg. br. 4—5, k. 1417.

² To znači da jedan primjerak naređenja treba predati arhivi Šta-
ba 53. NOU divizije.

⁴ Vidi Arhiv VII, reg. br. 18—1, k. 1417.

⁵ i ⁶ Riječi »njemač.«, »češki« i »njemački« dopisane su ma-
stilom.

XVIII. Brigada će preuzeti 4 talijanska bacača 81 mm od XIV. Brigade, a 2 od XIX. Brigade. Predat će 1 protivkolac 37 mm XIV. Brigadi, sa svom municijom za taj top, i 3 engleska bacača 81 mm.

XIX. Brigada preuzet će po 1 njemački® bacač 80 mm od XIV. Brigade i od Uprave kurseva Divizije. Predat će 2 tal. bacača 81 mm i 1 protivkolski top 37 mm sa svom municijom i to bacač XVIII. Brigadi, a top XIV. brigadi.

Prema tome sastav divizionu artiljerijskih po brigadama biti će:

XIV. Brigada imat će:

Štab divizionu sa pozadinom divizionu. 1. bateriju bacača sa dva voda, od po 3 engleska bacača 81 mm.
2. bateriju protivkolskih topova od 2 voda, od kojih 1. vod sa dva protivkolca, a 2. vod sa jednim pješačkim topom »Pito« 37 mm.⁷

XVIII. Brigada imat će:

Štab divizionu sa pozadinom divizionu.
1. bateriju sa dva voda od po 3 talij. bacača 81 mm.
2. bateriju sa dva voda od po 3 talij. bacača 81 mm.⁸

XIX. Brigada imat će:

Štab divizionu sa pozadinom divizionu.
1. bateriju sa dva voda, od kojih 1. vod sa 3, a 2. vod sa 2 engleska bacača od 81 mm.
2. bateriju sa dva voda, od kojih 1. vod sa 2 njemač. a 2. vod sa 2 talij. bacača.⁸

Primopredaju materijala će izvršiti ljudstvo XIV. kod XIX. i kod Uprave kurseva Divizije. Ljudstvo XVIII. kod XIV. i XIX., a ljudstvo XIX. kod Uprave kurseva.

Uz oruđa otposlati i sav pribor, koji pripada uz oruđe.
Rok primopredaje neizostavno do 23. januara uveče.

2) Sav potreban materijal telefonski, jahaći i tovarni pribor, potkivački i bravarski alat, te sav raspoloživi materijal koristiti će se za formiranje, koji je bio kod pratećih jedinica pri brigadi i bataljonima.

⁷ O Artiljerijskom divizionu te brigade vidi izvještaj njegovog štaba od 23. marta 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1/1—4, k. 1417).

⁸ Opširnije o Artiljerijskom divizionu te brigade vidi izvještaj njegovog štaba od 23. marta 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1/8—4, k. 1417).

• Bliže o sastavu, rasporedu i dejstvu Artiljerijskog divizionu te brigade vidi brojno stanje i izvještaj njegovog štaba od 23. marta 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1/4—4 i 1/12—4, k. 1417).

Ukoliko nedostaje materijala, štabovi brigada staviće na raspolaganje sve potrebno iz drugih jedinica, kojima je manje potreban.

Ako se u brigadama nalaze samari za tovarenje M 17 ili neki drugi model mogu se koristiti sa prepravkom za lak i brz utovar bacačkih oružja. Radi toga će štabovi brigada povući sve samare (vojničke izrade) od pješačkih jedinica u artileriju.

Sav artilerijski materijal, koji se pronade ili se već nalazi kod brigada, te zarobi, prikupiti i otposlati Artilerijskom odsjeku ovog Štaba, radi dodijele onim jedinicama, kojima nedostaje. O ovome voditi računa, jer se događa da pojedina oruđa ostaju van upotrebe bez nekih dijelova, a ti se dijelovi nalaze kod drugih jedinica, van upotrebe.

3) Sve ljudstvo, koje je služilo u ma kojoj vojsci kod artilerije, bacačko-rovovskih oružja, te protivkolskih i protivavionskih topova premjestiti i rasporediti u brigadnoj artileriji svojih brigada.

To isto činiti i sa ljudstvom, koje se mobiliše, a služili su izvjesno vrijeme kod tih oružja.

U nedostatku ljudstva popuniti formacijska mjesta sa novomobilisanim ljudstvom bez obzira da li su služili kod art. oružja.

Nastojati da se jedinice po mogućstvu što više popune sa starim borcima, tj. onim koji se već duže vremena nalaze u redovima, radi saživljavanja i iskustva u borbi.

Štabovi XVIII. i XIX. Brigade uputiće sve drugove, koji su služili kod protivkolskih i pješačkih topova na raspoloženje i formiranje protivkolske baterije štabu XIV. Brigade istovremeno sa predajom protivkolskih oružja i municije za njih. Izvjestiti ovaj štab (Art. odsjek) o broju boraca upućenih u XIV. Brigadu brojčano, a podoficira i imenično. Uput oficira ne vršiti.

Štabovi brigada će podnijeti pismene prijedloge za postavljanje rukovodilačkog kadra i to sa tačnim i potpunim podacima o vremenu i načinu stupanja u NOV i POJ, te sve dužnosti i jedinice u kojima je bio u našoj i drugoj vojsci, godina starosti i karakteristike — iscrpne, te koje je vojne škole svršic.

Prijedloge podnijeti za komandante diviziona, političke komesare diviziona i baterija, vodne oficire i adutante diviziona, referente saniteta i veterine, te komandire baterija i intendante¹⁰ neizostavno do 25. januara 1945.

¹⁰ Riječi »i intendante« su dopisane mastilom.

Poslugu za oružja oformirati za šest odeljenja i ako oružja nema za toliki broj. Baterije će se popuniti do formacijskog sastava.

Voditi strogo računa pri određivanju formacijskog mjesta za pojedine drugove o mogućnosti razvijanja i shvaćanja uloge, koja mu je dodijeljena.

4) Sve konje, koji su bili do sada u pratećim jedinicama koristiti, a nedostatak podmiriti iz drugih jedinica, kojima nisu neophodno potrebni.

Samare i pravi artilerijski pribor za tovarnjake prikupiti i dodijeliti ih divizionu. Prepravak samara za tovarenje može se izvršiti kod Uprave radionica u Tesliću.

5) Sva neispravna oruđa odmah uputiti na opravak u Upravu radionica artilerijskom majstoru bravaru, predhodno obavještavajući Art. odsjek ovoga Štaba.

6) Podnijeti izvještaj o izvršenoj organizaciji i prikupljenom ljudstvu, stoci i materijalu sa popunjenim priloženim formularom najkasnije *do 25. januara 1945. god.*

Štabovi brigada će nastojati da se shvati hitnost i važnost oformiravanja diviziona pri brigadama, kako bi se pristupilo izobrazbi ljudstva i isto pripremljeno za popunu drugih jedinica, koje će se po ukazanoj potrebi formirati.

U prilogu se dostavlja: Formacijski sastav (privremeni) štaba divizionu sa pozadinom divizionu, privremeni sastav formacijskog stanja baterije bacača i priv. form. sastav protivkolske baterije, te pregled brojnog stanja ljudstva, konja, oružja, pribora i telefonskog materijala, kojeg popuniti i dostaviti ovom štabu u naredenom roku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
ppukovnik

Komandant
pukovnik
Đurin

M. P.

V. d. načelnika, kapetan
Ilijas Omerbegović

FORMACIJSKI SASTAV ŠTABA I POZADINE
Brigadne artilerije kod 53. NOU divizije V. Korpusa

Redni broj	JEDINICA	LJUDI			KONJA			ORUŽJA			PRIMJEDBA	
		oficira	podoficira	boraca	jahaćih	teglećih	tovarnih	topova	bacača	puš. mitralj.		strojnica
Š T A B D I V I Z I O N A												
1	Komandant diviziona	1			1						1	
2	Komesar diviziona	1			1				1	1		
3	Ađutant	1			1					1		
4	Referent saniteta	1								1		
5	Referent veterine	1								1		
6	Podoficir diviziona		1									1
7	Vođa odeljenja izviđača		1							1		
8	Izviđača			5								5
9	Vođa odeljenja za vezu		1									1
10	Telefonista (kurira)			12								12
11	Radiotelegrafista			2								2
12	Mitraljezaca			2					1			1
UKUPNO:		6	3	21	3				1	2	5	22

P O Z A D I N A D I V I Z I O N A												
1	Intendant	1								1	1	
2	Pom. intendanta	1									1	
3	Komandira munic. voda	1									1	
4	Kuvara			2								2
5	Bravara			1								1
6	Potkivač			1								1
7	Sedlar			1								1
8	Obučar			1								1
9	Krojač			1								1
10	Brijač			1								1
11	Konjovodaca			16		16						16
12	Mitraljezaca			2					1			1
UKUPNO:		3	—	26		16			1	1	3	25

POTREBNO OD MATERIJALA:

Potreban sanitetski i veterinarski materijal.
Telefonske centrale dvije od po 5 ili 8 brojeva, tel. kabl 7 km., 1 radiost.
Potreban alat i materijal za zanatlije.
Tri jahaća pribora i 16 samara za tovarenje.

PRIVREMENI" FORMACIJSKI SASTAV

baterije bacača u Brigadnoj artiljeriji

Redni broj	POLOŽAJ	LJUDI			KONJA		ORUŽJA				PRIMJEDBA		
		oficira	podoficira	boraca	jahaćih teglećih tovarnih	topova	bacača	puš. mitralj. strojnica	pištolja	pušaka			
1	Komandir	1			1			1	1				
2	Politički komesar	1			1			1	1				
3	Podoficir baterije		1								1		
4	Sanitetski pomoćnik		1								1		
5	Kuvara			2							2		
6	Vođa odeljenja izviđača		1					1					
7	Izviđača			3							3		
8	Vođa odeljenja za vezu		1								1		
9	Telefonista			3							3		
10	Radiotelegrafista			2							2		
11	Vodnih oficira	2							2				
12	Vođa odeljenja		6				6				6		
13	Nišandžija			6							6		
14	Pomoćnika nišandžija			6							6		
15	Dodavača			6							6		
16	Donosilaca			6							6		
17	Rezervne posluge			6							6		
18	Konjovodaca			23	23						23		
19	Potkivača			1							1		
20	Mitraljezaca			2				1			1		
UKUPNO:		4	10	66	2	—	23	—	6	1	3	4	74

Od materijala je potrebno:

Za vezu: 2 telefona, 2 km kabla.

Za kanjovodce: 2 jahaća pribora, 23 samara.

Za kuvara: 2 brdske kuhinje i potreban pribor, koristi jednog tovarnjaka.

Potkivač: Potreban potkivački pribor.

Sanitetski pomoćnik: Torbicu za lijekove i 1 ranjenička nosila.

M. P.

¹¹ Ta je riječ dopisana mastilom.

/

FORMACIJSKI SASTAV

Protivkolske baterije u brigadama 53. NOU divizije

Redni broj	POLOŽAJ	LJUDI			KONJA			ORUŽJA				PRIMJEDBA	
		oficira	podoficira	boraca	jahaćih	teglećih	tovarnih	topova	bacača	puš. mitralj.	strojnica		pištolja
1	Komandir	1			1					1	1		
2	Politički komesar	1			1					1	1		
3	Podoficir baterije		1										1
4	Sanitetski pomoćnik		1										1
5	Kuvara			2									2
6	Vodnik voda za izviđa- če i vezu	1								1			
7	Vođa izviđača		1							1			
8	Izviđača			5									5
9	Vođa za vezu		1										1
10	Telefonista			5									5
11	Vodnih oficira	2									2		
12	Vođa odeljenja		4										4
13	Nišandžija			4									4
14	Pomoćnik nišan.			4									4
15	Punioca			4									4
16	Tempirača			4									4
17	Vozara topovskih			8	8								8
18	Vođa vozara		1										1
19	Konjovodaca			11	11								11
20	Artiljerijskih majstora (bravara)			1									1
21	Potkivača			1									1
22	Mitraljezaca			4					2				2
UKUPNO:		5	9	53	2	8	11	4	—	2	4	4	59

OD MATERIJALA POTREBNO:

Sanitetskog materijala i 1 ranjenička nosila.
 Dvije brdske kuhinje i potreban kuharski pribor.
 2 telefona, 2—3 km. telefonskog poljskog kabla.
 11 kareta ili 11 samara.
 Potreban potkivački i bravarski alat.

Naziv jedinice	Pješ. top »Pito« k. 37 m/m	Prot. kolski top k. 37 mm M. 37	Municija za topove		B a c a č i				Mine za bacače			OPASKA
			za »Pito« k. 37 m/m	za prot. kol. k. 37 m/m	Engl. k. 81 m/m	Talij. k. 81 m/m	Njem. k. 80 m/m	Češki k. 80 m/m	Engl. k. 81 m/m	Talij. k. 81 m/m	Njem. k. 80 m/m	
XIV.	1		42		3	4	1	1	97	18	6	eng. ¹²
XVIII.		1		108	3	6			150			12 tal.
XIX.		1		72	5	4			136			2 tal. 5 eng. 2 od k. 80 m/m
Motajnički odred						1			10			
Svega:	1	2	42	180	11	15	1	1	393	—	18	1 češ. iz kursa a u kurs l niem.

Stanje na dan 25. XII. 44³

Stanje na dan 25. XII 44.¹⁴

Topova:

Rus. k. 7.62 cm M. 35. . . . . 5 kom.
Granata k. 7,62 cm. 46

Bacača:

Engl. k. 81 m/m. . . . . 25 kom.
Njem. k. 80 m/m. . . . . 3 „

Mina za bacače:

k. 81 m/m. . . . . 400 kom:
k. 80 m/m. . . . . 18 „

Prot. tenk. top. k. 37 m/m

. . . . . 2 kom.
Granata k. 37 m/m. . . . . 85 „
Pješ. top »Pito«, k. 37 m/m. . . . . 1 „
Granate »Pito«. . . . . 272 „

¹² Oruđa prikazana u toj rubrici su dopisana običnom olovkom, u j u Pregled brojnog stanja oruđa i municije (pisan mastiljavoni olovkom, latinicom) priložen je u Štabu 53. NOU divizije uz ovo naređenje.

Jedinica	Ruski top k. 76,2 m/m M. 35	Granate za k. 76,2 m/m M. 35	Bacača			Mina za bacače			Protuterk. top k. 37 m/m	Granate za pr. tenk. k. 37 m/m	Pješ. top »Pito« k. 37 m/m	Granate za »Pito« k. 37 m/m
			k. 81 m/m	k. 80 m/m	k. 56 mm.	k. 81 m/m	k. 80 m/m	k. 56 m/m				
Artiler. divizion	5	46										
XIV. br.			7	2		97	18			1	42	
XVIII. „			9	1		250		1	50			
XIX. „			10	1		125		1	5			
Motajički			1			10						
S v e g a:	5	46	27	3	1	482	18	2	55	1	42	

Položaj, dana 28. XII. 44.¹⁵

Pomoćnik rukovaoča
16

NAREĐENJE ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 18. JANUARA 1945.
ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA BIJE-
LJINU, BRČKO I KOMUNIKACIJU SOKOLAC — VLASENICA¹

C 1
Op. br. 35
18. januara 1945 god.

— B 1 —

U toku 17 o.m. neprijatelj na sremskom sektoru izvršio je jak napad.² I armija vodi teške odbranbene bojeve.³

Da bi olakšali situaciju na sremskom frontu moramo se jače angažovati na liniji Bijeljina — Brčko, likvidirati oba garnizona, kako bi privukli što više neprijateljskih snaga na naš front, a samim tim olakšali odnosno izmijenili situaciju u Sremu.

N a r e đ u j e m o :

1) V I⁴ će odmah izvršiti sve pripreme za organizovan i uporan napad na Bijeljinu. Napad produžiti sa nesmanjenom upornošću sve do likvidacije garnizona.⁵

Početak napada 19 o.m. uveče.

2) A 1 će odmah pristupiti izvršenju svih potrebnih priprema za potpuno organizovan napad na Brčko.⁶ Napad će se

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 10—1/I, k. 1125.

² Toga dana su 7. SS divizija »Princ Eugen«, 41. pješadijska i 117. lovačka divizija prešle u opšti napad pravcem Staro Selo — Spajinske njive i Orolik — Ostojić i poslije trodnevnih borbi uspjele da potisnu jedinice 1. armije NOVJ na liniju Mohovo — istočno od Tovarnika — zapadno od Sida — Uinci — Batrovci i na lijevu obalu Bosuta do Lipovca. Na ovoj liniji front je stabilizovan i obje strane su prešle u pozicionu odbranu, gdje su ostale sve do 12. aprila 1945, tj. do proboja sremskog fronta. Opširnije o tome vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2 (drugo izdanje), str. 503—504.

³ Opširnije o dejstvu jedinica 1. armije NOVJ vidi tom I, knj. 18, dok. br. 5, 16, 17, 18, 27, 28 i 30.

⁴ Konspirativni naziv Štaba 28. NOU divizije (vidi dok. br. 95).

⁵ Napad na Bijeljinu, kako tada tako i 27. januara, nije uspio. Opširnije o tome vidi dok. br. 95 i 135 u ovoj knjizi; izvještaj Štaba 28. NOU divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 42—11, k. 272/A).

⁶ Od napada se odustalo zbog novonastale situacije. Vidi izvještaj Štaba 17. NOU divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 16—12, k. 272/A).

otpočeti odmah po pristizanju 1 artiljerijske brigade, koja treba u toku današnjeg dana da stigne u Tuzlu.

Početak napada naredićemo naknadno.

3) P 1 će odmah pristupiti pripremi za potpuno organizovan napad na Vlasenicu.⁷ U ovom napadu pravilno iskoristiti pridodatu bateriju pukovskih topova.

Napad otpočeti 19 o.m. u 14 časova.

Sa napadom produžiti sve do likvidacije neprijateljskog garnizona ili do njegovog povlačenja na jug.

Ovom napadu će sadejstvovati i jedinice R 1.⁸

4) R 1 će izvršiti odmah sve potrebne pripreme za napad na komunikaciju Vlasenica — Sokolac i to na otseku Kraljevo Polje — Han Pijesak — Kram. Zadatak potpuno ovladavanje komunikacijom i likvidacija svih uporišta na ovom otseku.⁹

Napad otpočeti noću 19/20 o.m.

Iipati u vidu da se neprijatelj koji se nalazi u Vlasenici može izvlačiti jedino tim pravcem.

5) K 1. Po likvidaciji neprijateljskog garnizona u Gradačcu zadržati se na dostignutoj liniji.¹⁰ Sa manjim odeljenjima vršiti nasilna izvidanja u pravcu Modriče i Gračanice. Trećinu jedinice imati u rezervi koja može u potrebnom momentu intervenisati na pravcu Gradačca, a naročito na pravcu Gračanice.

Delovi ove jedinice za svaki slučaj moraju imati dobro organizovanu i pripremljenu odbranu naročito na sektoru Gračanice. Eventualni neprijateljski ispad iz Gračanice dolinom Spreče mora se po svaku cenu zadržati.

6) S 1 će izvršiti čišćenje Ozrena.¹¹ Sa jačim snagama ne vršiti pritisak na neprijatelja u dolini Bosne. U tom pravcu slati manja odeljenja u cilju prikupljanja podataka kao i manjih diverzionih akcija na cestu i železničku prugu.

⁷ i ¹¹ Do napada na Vlasenicu nije došlo, jer su tada iz Višegrada, preko Sokolca, pristigle jedinice njemačke 22. pješadijske divizije, koje su imale zadatak da deblokiraju njemačku 963. tvrđavsku pješadijsku brigadu u Vlasenici i da se preko Zvornika probiju u Bijeljino. Tako je tada došlo do žestokih borbi između naših i njemačkih jedinica na komunikaciji Sokolac — Vlasenica. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 14. korpusa od 5. februara 1945. i zapovijest njemačke 22. pješadijske divizije od 16. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1—12, k. 272/A; reg. br. 5—1, k. 12). O tome vidi i dok. br. 103 u ovoj knjizi.

⁸ Konspirativni naziv Štaba 27. NOU divizije.

⁹ i ¹⁷ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 27. NOU divizije na pomenutu komunikaciju vidi dok. br. 106.

¹⁰ O zauzimanju Gradačca vidi dok. br. 64, objašnjenje br. 11.

¹¹ Jedinice 38. NOU divizije su na tom prostoru vodile borbu protiv četnika Ozrenskog korpusa (vidi dok. br. 118).

Jedinica koja se nalazi neposredno na levoj obali Spreče mora organizovati takvu odbranu da može po svaku cenu zadržati neprijatelja u slučaju njegovog ispada tim pravcem.

7) D 1¹² po izvršenom čišćenju prostorije zapadno od Kozluka, produžiti sa čišćenjem Majevice, severno i južno od komunikacije Sapna — Priboj — Lopare,¹³ pošto se i na toj prostoriji, a sigurno u s. Tobut nalaze jače četničke grupe.¹⁴

Po dolasku u rejonu Tuzle razmestiti je i to: jednu brigadu u rejonu Puračića, drugu na prostoriji Musi. i Kat. Pasi — D. i G. Dubrave — Vukovije, a treću u rejonu Požarnica — Simin Han.

Na ovoj prostoriji D 1 će biti na odmoru i istovremeno služiti kao opšta rezerva.

Svakodnevno slati izviđačka odeljenja iz rejonu Požarnice u pravcu Prnjavora i Capardi u cilju obezbeđenja komunikacije. To isto će činiti i jedinica koja se nalazi u Zvorniku na pravcu Zvornik — Capardi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.D. POLIT. KOMESARA
pukovnik,
Blažo Lompar

NAČELNIK ŠTABA
general,
Ljubo Vučković

KOMANDANT
general-lajtnant,
Koča A. Popović

P.S. Prema naknadno dobijenim podacima Nemci u jačini od 1000 ljudi, 3 topa i 30 kamiona uspeli su u toku jučerašnjeg dana da do mraka stignu do Han Pogleda gde su zaustavljeni.¹⁵ U probijanju su imali prilično velike gubitke.

U vezi ovakve situacije, ako neprijatelju pođe za rukom da se probije do Vlasenice, zadatak za jedinice P 1 i R 1 menjamo u sledećem:

a) P 1 će i dalje vršiti jače pritiske na garnizon u Vlasenici a istovremeno organizovati sigurnu odbranu, tako da se neprijatelj iz Vlasenice u pravcu Zvornika ili Šekovića ne može probiti ni po koju cenu.¹⁶

¹² Konspirativni naziv Štaba 45. NOU divizije.

¹¹ Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 45. NOU divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—3, k. 1331).

¹⁴ Na tom prostoru su tada bili četnici 2. grupe brigada (1, 2, 3. i 4. majevička brigada i Leteća majevička brigada) Majevičkog korpusa. Opširnije o njima vidi dnevnik pomenute grupe za 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11574). O njoj vidi i dok. br. 20 u ovoj knjizi.

¹⁵ Riječ je o snagama njemačke 22. pješadijske divizije (vidi dok. br. 103).

b) R 1 će i dalje vršiti jake bočne napade na komunikaciju Vlasenica — Han Pijesak — Kram u cilju da ponovo likvidiraju ova uporišta i da time onemoguće saobraćaj.¹⁷
Obe jedinice će pristupiti temeljnom rušenju ove komunikacije, postavljajući što više nagaznih mina.

Lj. V.

Zbog hitnosti zadatak je dat i radio depešom.¹⁸

STAB XXVIII UDARNE DIVIZIJE
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Broj: 90, dana: 21/1 1945 god.

Prednje primljeno na znanje.
U spise.

Načelnik Štaba — major
Drača J. Jovan

¹⁸ Ta rečenica je dopisana mastirom. Međutim, na primjerku koji je dostavljen 17. NOU diviziji (vidi Arhiv VII, reg. br. 5—2, k. 271) piše: »28. div. je ovaj zadatak naređen radiogramom. Pored toga dostavlja se i pismeno naređenje«.

**ZAPOVIJEST ŠTABA 3. NOU DIVIZIJE OD 18. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA PREBACI-
VANJE PREKO RIJEKE DRINE U ISTOČNU BOSNU¹**

**ŠTAB
III UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 6
18 januara 1945 g.**

ZAPOVIJEST
za prelaz Drine u oblasti Foče
Sekcije: Pljevlja, Zabljak, Višegrad, Gacko, Sarajevo; razmjer
1 : 100.000

Neprijatelj se užurbano povlači prema Sarajevu i odatle prema Brodu.

U vezi sa ovim štab II Udarnog korpusa naredio je da se naša divizija što prije prebaci preko Drine, na mostu kod Foče (Brod). Po prelazu Drine, gLvnina divizije se postavlja: Dobro Polje — Trnovo — Jablanica. Jedna brigada se upućuje na prostoriju Ustikolina, odakle djeluje u bok doline Prače.²

Prema Ustikolini sada operiše VI Crnogorska udarna brigada, koja je pod našom komandom.³

Desno od naše divizije operiše XXXVII naša divizija⁴ i albanske jedinice.⁵ Lijevo od nas nalazi se XXIX divizija.⁶

Zadatak divizije je da što prije uhvatimo kontakt sa neprijateljem.

Na osnovu gornjega

n a r e đ u j e m o :

1. — V Proleterska crnogorska brigada izvršiće pokret sa sadašnje prostorije pravcem Celebić — Zavajit — Foča —

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—1, k. 756.

* Vidi dok. br. 57.

⁵ Prije toga ona je bila u sastavu Primorske operative grupe 2. korpusa NOVJ. Opširnije o njoj vidi dok. br. 47 u ovoj knjizi; tom III, knj. 8.

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 107 i 132.

⁵ O njima vidi dok. br. 57, objašnjenje br. 4.

• O rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 84 i 175.

Miljevina. Rijeku Čeotinu jedinice mogu da prijeđu u Gornjoj Brvenici i u selu Gradcu. 19 o.m. uveče brigada mora izbiti čelom u Zavajit i smjestiti se za prenočište na prostoriji Čelebić — Zavajit. Sledećeg dana brigada će izbiti u oblast Miljevina. Sa ove prostorije nastaviti pokret pravcem za Dobro Polje.⁷

2. — VII Omladinska crnogorska brigada »Budo Tomović« krenuće sa sadašnje prostorije 19 o.m. u 6 časova s tim da u ovom maršu prijede Drinu i orijentiše se prema Ustikolini. Sa te prostorije uhvatiće vezu sa VI Crnogorskog udarnom brigadom, od koje će dobiti potrebna obavještenja. Glavni zadatak brigade je dještvo na dolinu Prače iz pravca Ustikoline.⁸ Ovoga se zadatka držati, a mi ćemo ga putem radio veze, prema potrebi, detaljisati.
Voditi računa o tome da se Drina prijede u određeno vrijeme kako ne bismo gomilali jedinice oko mosta.
3. — IX Crnogorska udarna brigada krenuće se sa sadašnje prostorije 19 o.m. u 6 časova pravcem Čelebić — Foča — Miljevina. 19 o.m. čelom izbiti u Popov Do i smjestiti se za prenočište u toj oblasti. Sledećeg dana prijeći Drinu i smjestiti se na najpogodnijoj prostoriji prema Miljevini.
4. — I brdski artiljerijski divizion⁹ krenuće se 19 o. m. u 6 časova pravcem za IX brigadom.¹⁰
5. — Inženjerijski bataljon i Pionirski bataljon staviće se pod komandu V proleterske brigade, koja će ih izbaciti na čelo, radi što hitnijeg izbivanja na most na Drini, koji će popraviti ukoliko nije sposoban. Oba bataljona po tim izvršenim radovima kretaće se sa V proleterskom brigadom.

⁷ Opširnije o tome vidi dok. br. 163.

⁸ Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 117 i 127.

* Taj divizion je iz sastava Artiljerijske grupe 2. korpusa NOVJ (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—6, k. 1258; naređenje štaba pomenute grupe od 18. januara 1945. godine).

¹⁰ Posebnim naređenjem Štaba 3. NOU divizije od 18. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 8—1, k. 756) 1. italijanskoj brigadi divizije »Garibaldi« je naređeno da 19. januara u 6 časova krene u pravcu Pljevalja i da zakonači na prostoriji s. Otilovića, a sutradan da nastavi pokret pravcem Čelebić — Foča, naglasivši joj da se ispred nje kreće 1. brdski artiljerijski divizion, sa kojim treba da održava vezu.

6. — Ovaj štab sa štabskim jedinicama kreće se osnovnim pravcem divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
p.pukovnik
Vuko Tmušić

M. P.
Načelnik
p. pukovnik
Niko Jovićević

Komandant
pukovnik
Savo Burić¹¹

BR. 94

IZVJEŠTAJ ŠTABA 25. DIVIZIJE OD 18. JANUARA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA SEKTORU VLASENICE¹

ŠTAB P—1«
dne 18. januara 45. g.
O. br. 35 u 8.30 sati

Operacijski izvještaj
u međuvremenu od 9 —
18. januara t.g.

ŠTABU B—1

(sekcija Zvornik razmjera 1 : 100.000).

Prema naredenju Štaba B-1³ naša P-1 treba da izvrši napad na Vlasenicu 9. januara t.g. u 4 sata. S obzirom na zakašnjenje u pokretu jedinica i s obzirom da je iste noći u 24 sata vršila napad XXVII divizija,⁴ to napad sa našim snagama nije izveden onako kako je naredeno. U 4 sata 9. januara t.g. vršio je napad na s. Barice 61—P-3 oslobađa istu i u toku

¹¹ Narodni heroj. Umro 16. juna 1963. u Beogradu kao general-pot-pukovnik JNA.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 12—4, k. 1090.

³ O konspirativnim nazivima jedinica 25. divizije vidi dok. br. 60, objašnjenje br. 2.

⁸ Riječ je o naredenju štaba 14. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 33).

⁴ O napadu te divizije vidi dok. br. 71.

dana neprijatelj povratnim napadom povraća Barice. U ovoj borbi naš 61 nije imao gubitke. Napad na Vlasenicu nije uspio.⁵

10/11 januara noću u 23 sata naše jedinice vrše napad na Vlasenicu. P-2: 51 napada Kik (k. 904) — k. 662. 52 napada Vlasenicu pravcem: Pustoše — Vlasenica. Jedna četa iz 53 sa protuoklopnom četom napada na Ploču, t.j. izbija na Ploču.

Napred navedene jedinice kasne u napadu i počinju sa napadom 51 u 1 sat, 52 u 24 sata. S obzirom na zakašnjenje ovih jedinica neprijatelju je omogućeno da u prvom momentu skoncentriše vatru svoga oružja na susedne jedinice a na pravcima napadnim napred navedenih jedinica pripremi se za odbranu i dadne otpor. I pored neprijateljskog dosta jakog otpora 52 uspeva likvidirati spoljnu odbranu grada, dok 51 ne uspeva likvidirati Kik a koji je neprijatelju bio od velike važnosti i sa kojega je bočnom vatrom onemogućavao ostalim našim snagama da upadaju u grad.

Napred navedene jedinice nanijele su neprijatelju oko 15 mrtvih vojnika i oko 30 ranjenih. Zaplijenjene su 5 pušaka i 5 pari odela.

P-3: napada 63 pravcem: s. Nezirovići — Kula — Vlasenica, dok je trebalo napadati jedan bataljon sa pravca Gradine a jedan sa Orlovače kako je izdata zapovjest za napad. S obzirom da su sa tih pravaca vršile napad jedinice D-1,⁶ to je otpao napad triju bataljona P-3 odnosno dvaju bataljona. 62 jedinica nalazila se u rezervi koja je ubačena u borbu oko 4 sata na desno krilo 63. 63 otpočeo je sa napadom u 23.10 sati, dok su u 23 sata otpočeli gadati minobacači.

Napred navedenoj jedinici uspelo je likvidirati neprijateljsku spoljašnju odbranu grada i doći do samih kuća na odstojanju poprečno 20 metara.⁷

U ovoj borbi neprijatelju su ove jedinice nanijele oko 35 mrtvih i 70 ranjenih vojnika. Zaplijenjeno nije ništa. Izgubljen jedan p. mitraljez (šarac).

Naši gubitci u jedinicama P-3 iznose 77 ranjenih, 11 mrtvih, dok ukupan broj gubitaka iznosi 16 mrtvih i 109 ranjenih vojnika.

⁵ O tome vidi i dok. br. 60.

* Tim pravcima su napadale jedinice 45. NOU divizije (vidi dok. br. 73).

⁷ U Vlasenici je tada bila 963. tvrđavska pješadijska brigada. U Dnevniku majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da je ona od 9. januara 1945. bila danonoćno napadana od nadmoćnijih jedinica NOVJ i da je teško odolijevala napadima, naročito poslije 13. januara, kada je bila potpuno odsječena. O njoj vidi i dok. br. 71.

Neuspjehu ovog napada može se reći da je glavni uzrok nejedinstvenost u borbi. Iznijeli smo ranije u jednom izvještaju razloge nejedinstvenosti.

11 januara u 5.40 sati izdato naređenje jedinicama da se povuku na polazne položaje. Ovog dana nije bilo borbe, jedinice se utvrdile na polaznim položajima. Otpremanje ranjenika za bolnicu, sređivanje jedinica i odmor.

12 januara P-1 nalazi se u s. Simići. P-2 na prostoriji Kozja Ravan — Solakovina. P-3 sa predstražarskim položajem ispred Kozije Ravni u pravcu Kika. P-4 vrši zajedničko čišćenje četnika sa snagama D-1 na liniji: Papraća — Podcrkvina — Vrelo. Za vreme čišćenja ubijeno 3 četnika, 5 zarobljeno sa oružjem. Izviđački vod P-4 zarobio u šumi Krstac 8 četnika i 13 dezertera. Zaplijenjeno ukupno 10 pušaka, 1 konj i nešto sprema. Noću vršeni demonstrativni napadi sa manjim odeljenjima automatskih oružja u cilju uznemiravanja neprijatelja.

13 januara t.g. Snage na napred navedenim mjestima sa tim što dopunjavamo raspored P-3 12 i 13 o.m.j. Raspoređena na prostoriju: s. Odžak — s. Lukići — s. Crkvine sa predstražarskim položajem kod s. Nezirovići koga drži jedan bataljon. U 24 sata upućen 51 na Ploču sa zadatkom presecanja komunikacije Vlasenica — Han Pijesak, Blokiranje neprijatelja u Vlasenici i onemogućavanje dovlačenja pojačanja u Vlasenicu, rušenja puta i t.d. Ovaj bataljon uspeva izbiti na komunikaciju [kod] Ploče bez borbe, zarušava komunikaciju i posjeda k. 1107 — k. 922. Preko noći vršeni demonstrativni napadi na Vlasenicu u cilju uznemiravanja neprijatelja.

14 januara t.g. P-4 završava akciju čišćenja terena od četnika, razmješta se na prostoriju Šekovići — Dobrić — Supčane. Ostale jedinice na napred navedenim položajima. Vršene pripreme za zaposedanje položaja oko Vlasenice i preuzimanje položaja od jedinica D-1. U toku noći demonstrativni napadi na Vlasenicu u cilju uznemiravanja neprijatelja.

15 januara t.g. Štab P-1 u Simićima. P-2 na istoj prostoriji. 600 nepr. vojnika pokušalo se probiti iz Vlasenice za Han Pijesak. 51 sačekao ih na Ploči, ubio 20 nepr. vojnika koji su nađeni na bojnopolju i ranjeno oko 60. Zaplijenjen 1 šarac, 3 pištolja, nekolike puške. Odjelo nije skidato sa Nemaca jer je bilo vrlo slabo i izrešetano i iskrvavljeno. P-2 oko 22 sata šalje dve streljačke i 1 minobacačku četvu na Ploču u pojačanje. Ove čete iz 53 b. i 54 bataljona P-2 zaposjedaju liniju položaja s. Nezirovići — Šahmanovići, dok ostale snage na napred navedenoj prostoriji.

P-3 u pokretu za Zvornik sa zadatkom da se sa jednim bataljonom razmjesti na prostoriju oko Zvornika i u Zvornik, sa jednim bataljonom prebaci na desnu obalu Drine i uzme pod zaštitu artiljeriju, sa trećim bataljonom na prostoriju Drinjača a sa četvrtim bataljonom na prostoriju Pobude.

P-4 zaposjeda položaje u 18 časova i to 71 Orlovača (k. 876). 72 u rezervi na prostoriji Raškovići — Dubnica — Rajići. 73 na položajima Baćino Brdo — Sahmanovići. 74 u rezervi na prostoriji s. Glušac — s. Bišina a sa jednom četom u s. Milići. U toku dana nije vodena borba, samo djelimično čarkanje prednjih delova i izvidanje neprijatelja. Stanje neprijatelja nepromjenjeno, t.j. jačina oko 1000 vojnika. U 22 sata izvršen napad na Kik sa zadatkom likvidacije Kika i posedanje istog sa kojeg je trebalo odsjeći neprijatelja na liniji Kik — Orlovača. Napad nije uspio. Napad je izvodio 52—P-2. Na drugim sektorima demonstrativni napadi. Ovog dana neprijatelj pokušava da se probije iz Vlasenice ali biva odbijen uz gubitke.

16 januara t.g. Jedinice na starim mjestima. Vodena žestoka borba sa neprijateljem na Ploči. Jedna neprijateljska kolona koja se probila ud Han Pijeska doprla do k. 1056. Upućen 72 da izbije na Sječinu (k. 954) — Strmac i da sadejstvuje sa 51, onemogućiti neprijatelju da se probije za Vlasenicu i iz Vlasenice. Ovaj 72 upućen je u 15 sati. Po izbijanju na napred navedeni položaj neprijatelj ga je preduhitrio i već izbio na napred navedene položaje. Ovaj se povlači na Han Sikiru. 51 prima borbu i sa ovom neprijateljskom grupom, zaustavlja je i nanosi joj velike gubitke iz minobacača. Na ostalim sektorima borbe lokalnog karaktera.

17 januara t.g. u zoru vrši napad na s. Barice i Gradinu 73 i oko 10 sati likvidira neprijatelja sa Gradine, dok oko 11 sati zauzima Barice. U Baricama nađeno 15 mrtvih Nemaca. Zaplijenjeno 6 pušaka. Verovatno je ranjeno oko 30 Nemaca. Povratnim napadom Nemci zauzimaju u 15.30 sati Barice i Gradinu. 71 vrši žestok napad u zoru na Tugovo sa Orlovače. Neprijatelju nanosi gubitke dosta velike ali ne uspjeva likvidirati Tugovo. Ceo dan vodi borbu sa Orlovače. 54 — P-2 vrši pritisak u sadejstvu sa snagama P-4 na Kulu, zauzima neprijateljske položaje kod Kule, potiskuje neprijatelja u grad. Nanosi neprijatelju osjetne gubitke.

U ovoj borbi naši gubitci iznose 10 mrtvih, 40 ranjenih vojnika, među ranjenim komandir 1 čete 73.

51 sa 2 čete i 1 minobacačkom na Ploči vodi žestoku borbu sa neprijateljem na Ploči koji navaljuje iz Vlasenice i od Han Pijeska. Kolonu iz Vlasenice odbija, dok kolonu od Han Pijeska zadržava sve do noći. Pred samu noć neprijatelju uspi-

jeva da se spoji na Ploči⁸ odbacivši naše snage prema sjeveru. Neprijatelju su nanijeti nepoznati gubitci, t.j. još nam nije podnijet izvještaj.

U Vlasenicu stiglo je oko 100 nepr. vojnika, tri tenka, nekoliko kamiona komore. Neprijatelj se ubrzano utvrđuje na položajima oko Vlasenice. Do 10.30 sati neprijatelj nije ispoljavao nikakvu aktivnost.

Sadanji raspored naših snaga:

P-1 Simići. P-2: jedan bataljon drži položaj na Kozijoj Ravni prema Kiku i do drumca Vlasenica — Sekovići. Drugi jedan bataljon drži položaje na liniji: s. Nezirovići — Šahmanovići. Ostale snage P-2 nalaze se u rezervi na prostoriji Solakovina. Jedna četa zapadno od Ploče čiji je zadatak postavljanje zasjeda i izvidanje neprijatelja na tom pravcu.

P-4: jedan bataljon na liniji položaja: Baćino Brdo — Op.⁹ na komunikaciji. Drugi jedan bataljon na Orlovači. Treći jedan bataljon na liniji: s. Savići — s. Stojišići — Vrli Kraj. Baterija kod Op. na cesti.

Četvrti bataljon P-4 u rezervi u s. Vukovići.

P-3 na napred navedenoj prostoriji.

Zapovjest izdata 15 o.mj. u 22.10 sati¹⁰ ostaje na snazi ako se neprijatelj u toku današnjeg dana ne probije, već za noći u Vlasenici i ako se ne izda druga zapovjest.¹¹

⁸ Riječ je o jedinicama 16. puka njemačke 22. pješadijske divizije i 963. tvrđavske pješadijske brigade. U zapovijesti ove njemačke divizije od 16. januara 1945. piše da je pomenuta brigada 15. januara stavljena pod njenu komandu i da je divizija dobila zadatak da se probije u Vlasenicu i uspostavi vezu s njom (vidi Arhiv VII, reg. br. 5/1, k. 12, reg. br. 1/25—3, k. 101).

Prema pomenutom Dnevniku majora Berna, jedinice 22. pješadijske divizije su 16. januara 1945. iz rejona Sokolca preduzele napad preko Han-Pijeska ka Vlasenici da bi deblokirale 963. tvrđavsku pješadijsku brigadu; 17. januara je 16. puk te divizije oslobodio drumsko uporište 963. tvrđavske pješadijske brigade (4,5 km sjeverno od Han-Pijeska), a potom, u toku noći, produžio nadiranje ka Vlasenici, gdje je uspostavio vezu s pomenutom brigadom. Prema izvavi Kloca (Clotz), jedinice 22. pješadijske divizije su 18. januara 1945. oslobodile 963. tvrđavsku pješadijsku brigadu iz okruženja, odnosno ušle su u Vlasenicu (vidi Arhiv VII, reg. br. 49/1, k. 73).

⁹ Pun naziv: Opština.

¹⁰ Vidi Arhiv VII, reg. br. 18—1, k. 1090. Jedan dio te zapovijesti (zadaci potčinjenih jedinica) nečitak je.

¹¹ Izdata je druga zapovijest (vidi dok. br. 83).

Hirurška ekipa ostaje u Stuparima gdje se do sada nalazila. Ranjenike upućivati: P-2 upućivati hirurškoj ekipi a P-4 u Zvornik, a one kojima je potrebna hirurška intervencija upućivati hirurškoj ekipi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Milojica Pantelić

KOMANDANT MAJOR
Kukolj Uroš

BR. 95

ZAPOVIJEST ŠTABA 28. NOU DIVIZIJE OD 18. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA BIJELJINU¹

STAB VI.»
Dana 18. I 1945.
Str. pov. br. 1.

ZAPOVJEST
Sekcija Bijeljina 1 : 100.000.

Štab II. Armije svojom depešom od 18. o.mj. dostavio je slijedeće: »I. Armija na cijelom Sremskom frontu vodi teške odbrambene bojeve.³ U cilju olakšanja njenog položaja 19. o.mj. napadnite Bijeljinu i upornim borbama nastojte istu likvidirati.⁴

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1, k. 1125.

² Prema naredenju Štaba Južne operativne grupe NOVJ (vidi raspis Štaba 17. divizije od 20. decembra 1944, knj. 31, dok. br. 82), jedinicama 28. NOU divizije su dodijeljeni sljedeći konspirativni nazivi:

Štab 28. NOU divizije — VI, a telefonska centrala (dalje: t.c.) — Ozren. Pored toga, ovoj su diviziji dodijeljeni brojevi 200—250 za konspirativne nazive potčinjenih jedinica. Međutim, kako se vidi iz ove zapovijesti, oni nisu upotrebljavani.

Štab 17. NOU brigade — V2, a t.c. — Sava.

Štab 21. NOU brigade — V3, a t.c. — Konjuh.

Štab Brodske NOU brigade — V4, a t.c. — Drina.

⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 92, objašnjenje br. 2.

⁴ Bijeljina tada nije bila zauzeta. Opširnije o napadu na nju vidi izvještaj Štaba 28. NOU divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 42—11, k. 272/A).

Neprijateljski garnizon brane tri bataljona »Skenderbeg puka«.⁵ Svaki od po 700 ljudi. Također se nalazi jedan bataljon mornarice u jačini 500 ljudi.⁶ Od naoružanja neprijatelj posjeduje teške bacače i artiljeriju, navodno 6 topova.«

U cilju izvršenja gornjeg zadatka

NAREĐUJEMO:

Stab V. 2.

a.⁷ Jednim bataljonom zatvoriti pravac Brezovo Polje — Bijeljina na prostoriji D. Dragaljevac, sa zadatkom sprečavanja neprijateljske intervencije od Brezovog Polja.

b. bataljon ostaviti u rezervi na prostoriji S. Dragaljevac, sa zadatkom čišćenja i sprečavanja četničke intervencije bilo sa koje strane.

c. i d. bataljon stavljaju se u divizijsku rezervu na prostoriji Ljeljenča, u trokutu cesta. Jednu četvu od c. bataljona ili po potrebi dve — zatvoriti pravac D. Crnjelovo — Bijeljina na pravcu Budžak — Struke i sprečiti četničku intervenciju sa te strane.

Stab V. 3.

a. bataljon napast će sa istočne strane neprijateljski odbrambeni sistem, Kovanluk — Golo Brdo, osiguravajući se od Popova i probiti se za leđa neprijatelju koji se nalazi na liniji Golo Brdo — Patkovača — Fincov Salaš.

b. i c. bataljon vršit će žestok demonstrativan napad na liniji Golo Brdo — Patkovača, na pogodnim mjestima klinovima prodrijeti, sve dok a. bataljon ne prodre za leđa neprijatelju. Na lijevom krilu koristeći kanal prodrijeti ka Fincovom Salašu i prodrijeti sa te strane neprijatelju za leđa. Po izbacivanju neprijatelja sa tog položaja, sa dva bataljona prodirati ka Bijeljini, dok sa jednim bataljonom osigurati se od Petrova Polja — Popova.

⁵ Riječ je o Pukovskoj grupi »Skenderbeg« (vidi dok. br. 21).

• Riječ je o mornarima koji su se povlačili iz Grčke. Međutim, oni su u oktobru 1944, na prostoru Peć — Prizren, priključeni ostacima 21. SS divizije »Skenderbeg«, odnosno Pukovskoj grupi »Skenderbeg« i ostali u njenom sastavu sve do početka marta 1945, kada je ona rasformirana a mornari upućeni u Njemačku. Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 90.

⁷ To je konspirativna oznaka 1. bataljona 17. NOU brigade. Kako se vidi iz ovog i drugih dokumenata, bataljoni su, u okviru brigada, dobili sljedeće konspirativne oznake: 1. bataljon — a, 2. bataljon — b, 3. bataljon — c, 4. bataljon — d itd.

Štab V. 4.

d. bataljon u brigadnoj rezervi.

a. bataljon u dve kolone pravcem Obrijež — Pašine Bašće — Krušik — žel. stanica napast će neprijatelja i nastojati da u prvom silovitom naletu slomi otpor, domognu se prvih kuća, na kome mjestu ubacivati jače snage i razvijati za borbu lijevo i desno.

b. bataljon u dve kolone napast će neprijatelja pravcem Crna Bara — Humke, koristeći se jednom i drugom cestom, osiguravajući sa jednom četom od Obarske u trokutu cesta. Nastojati pod svaku cijenu probiti se do prvih kuća, na desnom krilu povezati se sa snagama a. bataljona i prodirati dalje ka centru.

c. bataljon u brigadnoj rezervi, koga po prodoru prvih jedinica i po potrebi ubacivati u borbu.

d. bataljon na osiguranju divizijske poljske bolnice.

Sanitet:

Divizijska poljska bolnica sa hirurškom ekipom nalazit će se u selu Janja.

Veza:

Preko telefona, te radio-stanica, što naročito važi za Štab V. 2. u slučaju prekida telefonske veze.

Početak napada:

19. o.mj. u 21 čas.

Znaci raspoznavanja:

19. o.mj. Kapa — Karlovac.

20. o.mj. Sablja — Sarajevo.

Mjesto štabova:

Štab divizije u mjestu Zagoni, zaseok Kovačić.

Štab V. 2. u selu S. Dragaljevac, sa jednim članom

Štaba u Ljcljenči.

Štab V. 3. u selu Cardačine.

Štab V. 4. u selu Zagoni, zaseok Kovačić.

Važne napomene:

Sve jedinice prilikom napada neka upotrebljavaju rede streljačke strojeve kako bi se izbjegle veće žrtve. Cim se dohvati prvih kuća odmah ubacivati u borbu nove i svježije snage kako bi se moglo prodirati u dubinu neprijateljskih odbrambenih utvrđenja. Ovi prodori moraju biti snažni, kako bi se neprijatelja u prvom momentu onemogućilo da se snade, a našim snagama stvorila što bolja mogućnost za korištenje utvrđenih zgrada u mjestu. U isto vrijeme kada se budu ubacivale nove snage treba ih raspoređivati lijevo i desno od mje-

sta prodora i na taj način osiguravati se od spoljnih intervencija neprijatelja, a napadnutog neprijatelja u gradu opkoljavati i uništavati.

Član Štaba V. 2. koji bude sa bataljonima u Ljeljenči, neka sa određenim brojem kurira odmah po dolasku našem dođe u Kovačić gdje će biti u sastavu V. 1.

Koncentričnom bacačkom vatrom polučiti prodor na jednom mjestu, odakle razvijati snage lijevo i desno, te bočno djelovati na neprijatelja.

Koristiti se svim prirodnim zaklonima kako bi što manji broj boraca bio izbačen iz stroja.

Brigadna previjališta neka u toku 19. o.mj. sakupe što veći broj kola, kako bi se evakuacija ranjenika odvijala bez zadoćenjenja.

Povlačenje može uslijediti samo po naredenju ovog štaba, u iznimnim slučajevima, a na temelju procjenjene situacije štabovi V. 2., 3., 4. mogu izdati naredenje za povlačenje, prije čega izvjestiti ovaj štab.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik,
B. Mraković

Načelnik Štaba — major:
Drača J. Jovan

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 38. DIVIZIJE
OD 18. JANUARA 1945. DOSTAVLJEN ŠTABU 3. KORPUSA
NOVJ¹

STAB S 1
Broj:
18. I. 1945.

Izvod iz operacijskog
dnevnika od 1—15. I.
1945.

ŠTABU E 1

Dostavljamo izvod iz operacijskog dnevnika od 1. do 15.
januara 1945. godine:

Situacija: U sklopu opštih operacija II Armije u Istočnoj Bosni naša divizija uglavnom ima zadatak rezerve.² Napredu s tim obezbjeđenje komunikacije Zvornik — Tuzla, podrška jedinicama 17 divizije na sektoru prema Celiću³ i čišćenje okolnog terena od četničkih bandi. Naša 17 brigada po specijalnom zadatku nalazila se na sektoru Vareša, a zatim na sektoru Kladanj — Olovo — Stupari radi učvršćivanja narodne vlasti, razbijanja zelenaških bandi i održavanja komunikacije Tuzla — Kladanj.⁴ U vezi s tim jedinice su dobile odgovarajuće zadatke.

U ovome periodu nastavljen je daljni prirast jedinica sa novim ljudstvom iz Srbije. Jedinice su se sređivale i organizovale prema novoj formaciji.⁵ Pri štabu divizije formirana je četa za vezu, minerska i pionirska četa.⁶

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11—5, k. 1258.

* O tome vidi dok. br. 27.

² Opširnije o toj diviziji vidi dok. br. 12 i 69.

³ Bliže o tome vidi dok. br. 56 i 58.

⁴ Riječ je o privremenoj formaciji koju je propisao Glavni štab NOV i PO Srbije (vidi dok. br. 17).

⁵ O organizaciji pomenutih četa vidi privremenu formaciju koju je propisao Glavni štab NOV i PO Srbije od 8. oktobra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 1/47—3, 1/58—3 i 1/59—3, k. 182).

1. I. 1945.

17 brigada se nalazila u Milankovićima. Jedan bataljon upućen u Očevlje da hvata vezu sa krajiškim jedinicama na sektoru Vareša.⁷

18 brigada nalazila se na odmoru u Tuzli.

21 brigada nalazila se na prostoriji Simin Han — Gornja Tuzla — Površnica.

2. I. 1945.

17 brigada na prostoriji Vijake.

17 brigada na prostoru Vijake.

18 brigada na prostoru Tuzle.

21 brigada na istoj prostoriji kao i prethodnog dana.

3. I. 1945.

17 brigada izvršila pokret u Vareš, gdje se spojila sa krajiškim jedinicama.

18 brigada i dalje u Tuzli.

21 brigada na istoj prostoriji.

4. I. 1945.

17 brigada po izvršenom zadatku u Varešu izvršila pokret u Očevlje.

18 brigada sa tri bataljona na sektoru Gornja Tuzla — Simin Han, sa jednim bataljonom u Tuzli.

21 brigada se pomjerila na prostoriju Površnica — Konjiković — Lopare.

5. I. 1945.

17 brigada napada i likvidira Olovo, gdje je bilo 200 ustaša. Zarobljena su dvojica.

18 brigada na prostoriji Požarnica — Gornja Tuzla — Simin Han.

21 brigada na istoj prostoriji.

6. I. 1945.

17 brigada napada i likvidira Kladanj, gdje je bilo oko 300 zeleniša.⁸ Zarobljena su četvorica.

⁷ Riječ je o grupi bataljona 4. NOU divizije koja je krajem decembra 1944. forsirala rijeku Bosnu, a 1. januara 1945. zauzela Vareš i tokom januara dejstvovala na sektoru Vareš — Zenica. Opširnije o tome vidi dok. br. 44.

⁸ Prema izvještaju Štaba 17. majevičke NOU brigade od 10. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2—2, k. 1259) veći dio zelenokadrovaca (»bosanskih planinaca«) povukao se bez borbe, a nekoliko ih je stupilo u Kladanjski NOP odred. Dalje se u izvještaju kaže da je tada, kako u Kladnju tako i na putu prema Varešu, prikupljeno oko 120 pušaka.

18 brigada nalazi se na istoj prostoriji. U susretu sa četnicima kod s. Kukovine izviđačka četa te brigade ubila je tri četnika i zarobila tri puške. Imala je jednog ranjenog.

21 brigada na istoj prostoriji.

7. I. 1945.

17 brigada postavlja se na prostoriju Stupari — Tarevo — Gojsalić — Kladanj. U Tarevu zarobljena su dva zelenaša.

18 brigada na istoj prostoriji.

21 brigada na istoj prostoriji.

8. I. 1945.

17 brigada na istoj prostoriji.

18 i 21 brigada na istoj prostoriji.

9. I. 1945.

Sve jedinice na istoj prostoriji.

10. I. 1945.

17 brigada na istoj prostoriji. Pri čišćenju sela Podpauč i Tuholj uhvaćena su dva zelenaša.

Jedna grupa od 400 četnika napala je bataljon 18 brigade na Požarnici. Brigada je izvršila napad sa svim snagama na tu grupu.⁹ Četnici su imali 13 mrtvih i isto toliki broj ranjenih. Zarobljena su tri četnika, 7 pušaka i 300 metaka. Naši gubici 4 mrtva i 4 ranjena.

21 brigada na istoj prostoriji. Jedan njen bataljon učestvovao u čišćenju Požarnice sa jedinicama 18 brigade.

11. I. 1945.

17 brigada na istoj prostoriji.

Radi daljeg progonjenja četnika i obezbeđenja komunikacije Tuzla — Zvornik 18 brigada pomjerila se na novu prostoriju i zaposjela sela Lipovice, Dubnicu, Zolje i Medaš. Jedan njen bataljon i dalje u Zvorniku.

21 brigada izvršila čišćenje sela Zloseto, Muzeli, Završje. Četnici su imali jednog mrtvog i 4 zarobljena. Poslije toga brigada se smjestila na prostoriju Simin Han — Bojići — Babina Luka — Donje Hrasno.

12. I. 1945.

Jedinice na istoj prostoriji.

13. I. 1945.

17 brigada na istoj prostoriji.

18 brigada na istoj prostoriji. Pri pretresu sela Prnjavor pronađeno 12 pušaka, 4 pištolja, 6 bombi i ruski pikavac.

21 brigada na istoj prostoriji.

⁹ Opširnije o tome vidi dok. br. 52.

14. I. 1945.

Jedinice na istim položajima.

Jedna zasjeda 21 brigade ubila je u Čaklovićima 2 četnika i jednog zarobila. Zaplijenjena su dva pikavca, 1 pištolj, 6 bombi.

15. I. 1945.

17 i 18 brigada na istoj prostoriji.

21 brigada vrši pokret na prostoriju Kakmuž — Bos. Petrovo Selo — Porječina sa zadatkom zatvaranja pravca Doboj — Tuzla i aktivnog dejstva na četnike na Ozrenu.

ZAKLJUČAK

Za vrijeme od 1. I. do 15. I. 1945. g. neprijatelj je imao 19 mrtvih, 13 ranjenih i 18 zarobljenih vojnika. Zaplijenjeno je 28 pušaka, 3 pikavca, 5 pištolja, nešto bombi i municije. Naši gubici 4 mrtva i 4 ranjena. Za ovaj period samovoljno je napustilo jedinicu 10 boraca.

U ovome periodu rađeno je mnogo na političkom i vojničkom uzdizanju novih boraca. Postignuti su zadovoljavajući rezultati.

Moral i opšta situacija u jedinicama poboljšava se srazmjerno uloženim naporima rukovodstva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Mil.¹⁰ Pejanović

Komandant
potpukovnik,
si. odsutan

¹⁰ Milutin

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 19. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI¹

ŠTAB E 1
O. br. 11/45
19. I. 1945
16 časova

ŠTABU C 1

Izvještavamo o situaciji na sektorima naših jedinica:

1. R 1 sa dve brigade nastavlja borbu na komunikaciji Han Pogled — Kram. Njemci su ovladali celom komunikacijom i prodrli u Vlasenicu. Na komunikaciji drže uporišta Han Pogled, Kraljevo Polje, Han Pijesak, Kram. Posade na ovim uporištima su pojačane. Aktivni su prema našim jedinicama sa ciljem da nas odbace od komunikacije.² U toku 17 i 18 o.m. neprijatelj je u borbama pretrpio gubitke od 160 mrtvih. Zapaljena su 3 kamiona. Jedna brigada R 1 na sektoru Srebrenice je vodila borbu sa grupom ustaša od oko 400 kod sela Osmače. Ubila je 50 ustaša. Sada produžava sa razbijanjem i progonjenjem istih ka Skelanima.

Jedinice na sektoru Han Pogled — Kram vode borbe pod teškim uslovima. Do sada smo imali oko 50 drugova sa promrzlim nogama.

Grupa srbijanskih četnika koja se je iz Srbije kod Broda na Drini prebacila na levu obalu Drine i izbila na prostoriju Gluhovine — Rađevići, sa jednim djelom se je smjestila u Zepu.³ Naredili da se ispita jačina.⁴

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 38—10, k. 272/A.

² Opširnije o borbama 27. NOU divizije protiv njemačkih jedinica vidi dok. br. 87 i 106.

³ Riječ je o četnicima pod komandom Pavla Đurišića. Vidi njegove depeše od 22. januara 1945 (LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII). O njima vidi i dok. br. 87, objašnjenje br. 5.

⁴ Posljednja rečenica je dopisana mastilom.

2. S 1 nalazi se na zadatku na sektoru Ozrena. Od nje nismo još primili izvještaje.⁵

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab,
M. P. načelnik — p. pukovnik,
R. Petovar

P.S. Od R 1 dobili smo naknadno sledeći izvještaj: »Net>r. kamioni prolaze cestom Kram — Pijesak — Vlasenica, dok nepr. obezbeđenja duž cijelog drumca vrše kontranapade na naše snage u cilju da nas odbace od komunikacije.«⁷

Spisak američkih pilota poslali smo V.S. po sprovedniku koji je Amerikance pratio za Beograd. Duplikat spiska nemamo.

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 44
20/1 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odel.
potpukovnik

⁵ Vidi dok. br. 118.

* U originalu je tekst pod 3. tačkom precrtan, dok je u kopiji (vidi Arhiv VII, reg. br. 9—2, k. 409) ostavljen, a on glasi:

»3. Od 5. korpusa dobili smo sledeće podatke: Prema zadnjim podacima u dolini Bosne sjevero-istočno od Doboja na prostoriji sela Kostajnica — Grabska — Lukavica — Osječani koncentrisano preko 6.000 četnika. Draža sa štabom u selu Kožuhe. Druga grupa dražinovaca krenula na Majevicu sa namjerom da se prebaci u Srbiju.«

Ovu namjeru četnika donekle potvrđuje i depeša komandanta Majevičkog četničkog korpusa, br. 353 od 22. januara 1945, koji traži da ga najhitnije obaveste ko drži Zvornik, da li ima mogućnosti za prebacivanje jednog bataljona u Srbiju na odsjeku severno od Zvornika, ili na odsjeku Zvornik — Ljubovija (vidi 35. knjigu depeša CVK, II deo, fascikla 6, u Arhivu VII). O mjerama CVK i kvislinške vlade Milana Nedića za ubacivanje komandosa u Srbiju vidi dok. br. 15 i 155.

⁷ Riječ je o snagama njemačke 22. pješadijske divizije. Opširnije o njima vidi dok. br. 94 i 103.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 9. DIVIZIJE OD 19. JANUARA 1945. ŠTABU 8. KORPUSA NOVJ O STANJU U OVOJ DIVIZIJI¹

STAB
IX. UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
Strogo pov. broj: 22/45.
19. januara 1945. god.

ŠTABU VIII. UDARNOG KORPUSA N.O.V. I P.O.J.

Predmet: Opći vojno-organizacioni
izvještaj za mjesec januar
1945. godine.

a.) *Operativna situacija:*

Od vremena podnošenja zadnjeg izvještaja¹ ova Divizija nalazi se stalno na prostoru zapadno od Širokog Brijega i južno od Mostara sa zadatkom obezbjeđivanja slobodnog teritorija od ovih pravaca. Prostoriju Široki Brijeg — Mostar — Nevesinje neprijatelj je — do potpunog napuštanja — odlučio uporno braniti, jer mu ona predstavlja bočno osiguranje za pravac Sarajevo — Brod, a povoljno je može koristiti u eventualne ofenzivne svrhe sa ciljem probijanja. Sredinom prošloga mjeseca izgledalo je, da se neprijatelj namjerava probijati pravcem Široki Brijeg — Posušje — Livno, i u vezi toga glavnina naših jedinica dubinski se rasporedila na prostoru Široki Brijeg — Posušje. Neprijatelj je u ovom periodu izvršio tri jača ispada iz Širokog Brijega u pravcu slobodne teritorije sa namjerom razbijanja naših jedinica i proširenja svoje teritorije. Svi njegovi ispadi bili su razbijeni.¹

Od važnih neprijateljskih pregrupisanja vršenih u ovom periodu je povlačenje preostalih djelova 118. divizije iz Mostara u pravcu Sarajeva, kao i povlačenje protivavionske artiljerije i tenkova u istom pravcu. Kao smjena 118. divizije, u Mostar su stigli djelovi jedinica koje se preko Sarajeva po-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—2, k. 843.

* Vidi dok. br. 59.

® Riječ je o ispadima jedinica 370. puča 369. legionarske divizije krajem decembra 1944. i 3. januara 1945. od Širokog Brijega ka Posušju, kao i o ispadu jedinica 9. ustaško-domobranskog zbruga, uz podršku njemačkih snaga, 15. januara ka Metkoviću. O tome vidi navedeno djelo Franca Šramla, str. 213—215 i Dnevnik majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6).

vlače iz Srbije, ali brojčano mnogo slabiji, t.j. u razmjeru 1 : 3 u odnosu na jedinice koje su se povukle. Neprijatelj je ovim povlačenjem znatno oslabio garnizon Mostar, dok je jačina garnizona u Širokom Brijegu i Nevesinju ostala stalno ista.

Po izvlačenju materijala i teže pokretnih djelova, neprijateljskom držanju i pripremama, vidi se da Nijemci misle na potpuno napuštanje ove prostorije, a taj datum ovisi o općoj situaciji, kao i o našoj aktivnosti na ovom sektoru.⁴ Radi maskiranja svojih namjera, slabljenja naših snaga i proširenja svoje teritorije, neprijatelj vrši stalne i jake ispade u pravcu naših položaja. Ovi ispadi podudaraju se sa intervencijama i težnjama ustaških glavara radi dizanja morala ustaški naklonjenom narodu i vojsci, kao i eventualnog proširenja njihove teritorije na našu štetu. Prilikom vršenja ovih ispada neprijatelj je vršio prebacivanje svojih jedinica iz Mostara u Široki Brijeg i po završenim operacijama obratno.

Početak ovoga mjeseca neprijatelj je povukao jednu bojnu sa Širokog Brijega i po svemu odavao namjeru skorog povlačenja. U vezi s tim došlo je do aktivnosti naših jedinica prema neprijateljskom garnizonu u Širokom Brijegu. Naša aktivnost bila je demonstrativnog karaktera u cilju ometanja i požurenja neprijateljskog izvlačenja, kao i za stvaranje mogućnosti da u povoljnoj situaciji zadamo neprijatelju što više gubitaka.

Po reakciji neprijatelja i njegovim napadima posljednjih dana, vidi se da ovu prostoriju namjerava još uvijek uporno braniti i bez našeg odlučnog napada ne misli je napuštati. U Mostaru još uvijek raspolaže sa priličnom rezervom, koju prema potrebi upućuje na ugroženiji sektor ili sa istom vrši ispade u našem pravcu.

Aktivnost i rad naših jedinica podešava se situaciji i stanju kod neprijatelja, jer brojčana nadmoć, solidnost utvrđenja i vatrena premoć teškog oružja kod neprijatelja onemogućava naš jači istup. Daljnji razvoj situacije stvorit će povoljnije uslove za našu intervenciju, što ćemo mi nastojati što brže i bolje iskoristiti.

b.) *Organizacija štabova, jedinica i njihova ocjena:*

U svim štabovima naših brigada nedostaju zamjenici komandanata, koji se prema odobrenju G. Š. H.⁵ mogu postavljati. U II. Proh. brigadi politkom brigade stavljen je na raspoloženje Štabu Mornarice, a pom. politkoma bio je do sada vr-

⁴ 0 tome vidi dok. br. 46, objašnjenje br. 6.

⁵ Glavnog štaba Hrvatske.

šioc te dužnosti. Za popunu i imenovanje na navedene upražnjene dužnosti dostavljen je pismeni prijedlog tome Štabu. Sve ostale dužnosti u štabovima brigada su popunjene.

Štab II. Prol. brigade uglavnom je nov i mlad i na istom se osjeća raniji život i razvoj te jedinice. Nagli porast i preobražaj brigade nije dovoljno shvaćen, jer je brigada oslabila po kvalitetu, a naoružanje premašuje ono predviđeno formacijskim sastavom, što utiče na zadatke brigade, t.j. na njihovo bolje ili slabije izvršenje. Politkom za ovo kratko vrijeme pokazao se je dosta nezainteresovan u vezi sa svakidašnjim radom i životom jedinice. Ostali članovi Štaba imaju mnogo volje za rad i u svemu se međusobno pomažu, ali u pogledu širine gledanja i obuhvatanja brigade kakva je danas, treba imⁿ pomoći.

Štab III. brigade svojim držanjem i radom kao cjelina i pojedinci u cijelosti su zadovoljili. Ovaj Štab je promišljen i savjestan, jedino se osjeća sporost u rješavanju svakidašnjih pitanja.

Štab IV. brigade u današnjem sastavu dobro djeluje, jer se svi članovi zalažu za napredak svoje brigade i u njihovom radu osjeća se savjesnost i međusobno potpomaganje. U teoretskom i stručnom pogledu Štab kao cjelina dobro stoji, te su u tom pogledu dosta samoinicijativni.

Štab XIII. brigade kao pojedinci svi su marljivi i savjesni i nastoje poboljšati stanje u svojoj brigadi. U ovom sastavu Štab je odskora, te im nedostaje međusobne povezanosti i usklađenja rada. Ovaj Štab za kratko vrijeme će mnogo uticati na poboljšanje svojih jedinica i kao cjelina potpuno zadovoljiti.

Štab Artiljerijskog divizionu nov je, a obzirom na veliko povećanje oružja i ljudstva ne možemo za sada dati ocjenu ovoga Štaba. Komandant i politkomesar prema dosadašnjem radu i držanju, mislimo, da će zadovoljiti.

c.) *Formacijsko stanje jedinica i njihova popuna:*

U toku ovog mjesečnog perioda formirane su inžinjerske čete, čete za vezu, izviđački i bolnički vodovi po brigadama, kao i inžinjerski bataljon ove Divizije. U II. Prol. brigadi nije još formirana inžinjerska četa, kao i radni vodovi po bataljonima, što će u najkraćem vremenu biti izvršeno. Sve ostale po formacijskom sastavu predviđene jedinice postoje kako u sastavu brigada, tako i one pri Štabu ove Divizije, s napomenom da njihovo brojno stanje, raspoloživa sredstva i oruđe daleko su od predviđenog formacijskog sastava.

»i¹¹ Riječi »im«, »je« i »manja« su dopisane mastilom.

U pogledu formacijskog sastava sviju jedinica upravljamo se prema dobivenim pregledima formacijskih stanja izdatih od G.Š.H.,⁷ a prema našim mogućnostima, t.j. odgovarajućem brojnom stanju, naoružanju i opremi. Mogućnost daljeg razvoja formacijskog stanja isključivo je vezana o povećanju ljudstva, oružja i sredstava uopće.

d.) *Brojno stanje i naoružanje:*

Pregled brojnog stanja i naoružanja dostavlja se u prilogu.⁸ U odnosu na prošli mjesec brojno stanje Divizije u velikom je⁹ poraslo, zbog dolaska II. Prol. brigade u sastav ove Divizije, dok nije bilo relativnog porasta ni opadanja zbog nedolaska novih boraca. Utrošena municija nadoknađena je sa zaplijenjenom i primljenom od Korpusnog slagališta. Obzirom na brojnu jačinu i naoružanje, Divizija je sposobna za rješavanje krupnijih samostalnih zadataka.

e.) *Socijalni i nacionalni sastav:*

Pregled socijalnog i nacionalnog sastava dostavlja se u prilogu.¹⁰ Iz pregleda se vidi, da najveću većinu naših boraca predstavljaju seljaci i radnici i srazmjerno manji broj intelektualaca. Također 90% naših boraca sačinjavaju Hrvati, a ostalo razne narodnosti.

f.) *Nastava u jedinicama, školama i kursovima:*

Pri Štabu ove Divizije održavaju se slijedeći kursevi: podoficirski, za obavještajne oficire, za vezu, bolnički i intendantski. Obuka na njima izvodi se po planu odobrenom od ovoga Štaba, a u duhu dobivenih uputstava i svrhe samih kuresva.¹¹

Obuka u jedinicama izvodi se po planu rada izrađenog od štabova brigada, a odobrenog od ovoga Štaba. U minulom mjesečnom periodu, zbog stalnog držanja položaja i borbi, obuka se nije mogla u potpunosti izvoditi, te se u tom pogledu nije ostvario predviđeni plan. Jedinice sa specijalnim naoružanjem i namjenom vrše obuku prema svojoj ulozi i zadacima, koji se pred njih u borbama postavljaju.

Od nedostataka za vrijeme borbi uočeno je, da veliki broj u posljednje vrijeme novomobilisanih boraca ne primje-

⁷ Glavni štab NOV i PO Hrvatske izdao ih je 12. oktobra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/2, k. 111/A).

⁸ Vidi dok. br. 102.

⁹ Vidi dok. br. 168.

¹¹ O tome vidi raspored rada pomenutih kurseva 9. NOU divizije od 7. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1—1, k. 843).

njuje uputstva data na obuci i neborački se vladaju. Ovo naročito vrijedi za borce II. Prol. brigade, koji nijesu do sada učestvovali u borbama. Također mnoge jedinice i borci budnom i dalekom obezbjeđivanju ne pridaju veliku pažnju, stoga doživljavaju manja¹² iznenađenja. Na sve u borbama uočene nedostatke i propuste ukazuje se, a zatim izvodi praktična radnja u obuci sa ciljem otklonjenja ovih nedostataka.

g.) *Specijalne jedinice i službe:*

Opće stanje u većini naših specijalnih jedinica, iako je u tom pogledu u posljednje vrijeme dosta učinjeno, prilično ne zadovoljava. Stručna sprema naših rukovodioca nedovoljna je i jednostrana, a tehnička oprema većine naših specijalnih jedinica je nedovoljna. Upotrebljivost ovih jedinica zbog slabe opreme i stručnog znanja nije potpuna.

Izviđačke jedinice, osim izviđačke čete Divizije, pred kratko vrijeme su formirane i njihov rad još nije dao naročiti konkretnih rezultata. Postoje sve mogućnosti, da ove jedinice odgovore svojoj namjeni i u najkraće vrijeme dadu dobre rezultate, jer je to uglavnom ovisno o izboru ljudstva i umješnom upošljavanju ovih jedinica.

Naš Artiljerijski divizion nije još formiran zbog sporog dolaska dviju baterija iz Artiljerijske grupe. Baterija brdskih topova 75/15, protivkolska baterija i vod brdskih topova 75/28 dobro su organizovani i upotrebljivi. Stručna sprema ovih artiljeraca je vrlo dobra, te je izvršavanje njihovih zadataka u svakome pogledu zadovoljavajuće. Poljsku bateriju ruskih topova smo rashodovali i predali Korpusnom slagalištu.

Divizijska inženjerska četa prerasla je u inženjerski bataljon na taj način, što je pridodato ljudstvo i rukovodioci. Svi brigade osim II. Prol. formirale su svoje inženjerske čete sa dosta malim brojnim stanjem. Stručna sprema ljudstva, kao i tehnička oprema inženjerskih jedinica dosta je slaba, te je to glavni uzrok slaboj njihovoj upotrebljivosti.

Jedinice za vezu po svojem brojnom stanju i sredstvima za vezu znatno su porasle, a stručna nesposobnost i nedostatak samoinicijative nije srazmjerno tome otklonjena. II. Prol. brigada nije imala četvrtu za vezu, niti ikakvih sredstava, te smo je u tom pogledu iz sredstava divizijske čete pomogli. Zbog toga se osjeća pomanjkanje materijala i sredstava za vezu. Savjesnost pojedinaca i patrola u svakidašnjem radu, a naročito za vrijeme borbe nije dovoljno postignuta. Za svaki važniji rad mora se neposredno zadužiti jednog od starešina.

Intendantske jedinice, zbog slabe mogućnosti motornog transporta, po svom načinu rada nisu se izmijenile. Zbog pomankanja vozila, udaljenosti centara za snabdijevanje ove jedinice sa mnogo teškoća i nedostataka obavljaju svoje poslove. Ovo naročito vrijedi za ishranu konja i pravovremeno snabdijevanje jedinica.

Sanitetske jedinice i služba mnogo se zalažu za svako izvršavanje svojih zadataka. Organizacija i broj istih u normalnim prilikama potpuno bi zadovoljio. Pojava pjegavog tifusa povećala je rad ovih jedinica i budnost ove službe tako, da je isti lokalizovan. Slabo stanje odjeće i obuće, kao i loše stanbene prilike u krajevima gdje se zadržavamo u mnogim slučajevima uzročnici su raznih oboljenja naših boraca.

h) Moral, ishrana, oprema i problemi:

Moral i borbenost naših jedinica, posmatrajući ih kao cjelinu, je dobar, iako ima dosta slučajeva (pojedinačnih) kukavičluka i dezerterstva. Težište rada na kursevima, obuci i izdizanju jedinica usmjereno je na poboljšanje vojničkog izgleda, držanja i discipline boraca. U II. Prol. brigadi, koja je uskoro došla u naš sastav, stanje je uglavnom isto, s tim što ovakvih slabih pojedinaca ima srazmjerno više.

Ishrana boraca srazmjerno je dobra i redovna. Ishrana stoke je vrlo slaba, naročito od zatvaranja puta za Duvno, tako da je stanje konja zabrinjavajuće.

Stanje odjeće i obuće u svim našim jedinicama je vrlo slabo, što povećava svakidašnje vojničke i moralne probleme kod naših jedinica, a naročito u vezi novomobilisanoga ljudstva.

Pojava dezerterstva znatno je smanjena, ali se još uvijek dešavaju pojedini slučajevi, a naročito za vrijeme borbe, lako se ovom problemu pridala najveća pažnja nije isto potpuno likvidirano zbog slabe savjesnosti N.O. Odbora i drugih ustanova, koji zaštićuju pojedine dezertere ili intervenišu za njihovo izvlačenje iz vojske. Pojava namjernog predavanja i prebjegavanja u borbi neprijatelju kod novomobilisanih boraca II. Prol. brigade dokaz su slabe političke svijesti ovih novomobilisanih i njihovog oportunističkog, a u pojedinim slučajevima i neprijateljskog ubjedenja.

i.) Naše namjere:

Obzirom na situaciju i namjere neprijatelja, namjere obojega Štaba u operativnom pogledu su stalno uznemiravanje ne-

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA 1. TENKOVSKJE BRIGADE NOVJ OD 19. JANUARA 1945. GODINE¹

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA I TENKOVSKJE BRIGADE

Redni broj	JEDINICA	L J U D S T V O								N A O R U Ž A N J E																			I N Ž I N J E R S K O						Z A												
		Po spisku				Na licu				P J E Š A D I J S K O								A R T I L J E R I J S K O					P R O T I V O K L O P N O				P R O T I V A V I O N S K O			T E N K O V I				Pontona	Eksploziva	Korde	Nagaznih mina	Suhi željeznički most	Gumenih čamaca	Radio-stanica	Telefonskih centrala	Telefona					
		Oficira	Političkih rukovodioca	Podoficira	Boraca	Oficira	Političkih rukovodioca	Podoficira	Boraca	Puška	Šmajsera	Puškomitraljeza	Lakih mitraljeza	Šaraca	Dimnih bacača	Teških bacača	Pištolja	Ručnih bombi	Njemačkih šmajsera	Pješadijskih	Brdskih	Poljskih	Teških	Brdskih	Poljskih	Teških	Puška	Mitraljeza 20 mm	Topova	Topova 57 mm	Mitraljeza	Topovi 75 mm	Top 37 mm										Laki (do 15 t)	Skaut kara	Tanketa	Oklopnih automobila	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48
	Sjeverna grupa ²	28	35	40	707	26	33	36	676	242 ³	162	48	56	7	23	241	1.142	13										5			16	2	2	32	32	3	7	11	250 kgr	1t	162	1	6	31	4		
	I Tenk. brigade	1 ⁴			26				25	53.204	38.899	128.078	401.400	24.500	2.505	4.907		9.060										1.180			11.511	7.500	839	12.073	113.000	190		20.000									
	Južna grupa ⁵	36	26	34	511	36	26	30	485	133	147	45			3	140	622											5	6	12			28	28	2		12	435 kgr		107			25	3			
	I. Tenk. brigade	1	1		21	1	1		21	42.000	31.500	37.012			750	2.300												1.000		8.500			7.400	110.710	150		18.000										
	U k u p n o	64	61	74	1.218	62	59	66	1.151	375	309	93	56	7	26	381	1.764	13										10	6	28	2	2	60	60	5	7	23	685 kgr	1t	269	1	6	56	7			
		2	1		47	1	1		46	95.204	70.399	165.090	401.400	24.500	3.255	7.207		9.060										2.180		20.011	7.500	839	19.473	223.710	340		38.000										

Pom. politkomesara,
Marko Vuletić

¹ Kopija originala (pisana mastiljavom olovkom, latinicom, a formular socijalnog i nacionalnog sastava štampan i ispunjen mastilom, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—2, k. 323.

* 0 podjeli 1. tenkovske brigade na Severnu i Južnu grupu vidi knj. 30, dok. br. 97, objašnjenje br. 8.

³ U toj horizontalnoj koloni prikazano je oružje i orude, a u sledećoj, nižoj, prikazana je municija za navedena oružja i oruda.

⁴ U toj horizontalnoj koloni koje se nalazilo sa Severnom grupom

⁵ Ta grupa je tada dejstv. vidi dok. br. 54, 75 i 76.

⁶ Periša

PREGLED SOCIJALNOG I NACIONALNOG SASTAVA I TENKOVSKJE BRIGADE OD 19 JANUARA 1945.

JEDINICA	Brojno stanje po spisku	SOCIJALNI SASTAV							NACIONALNI SASTAV												
		Radnika	Sejjaka	Intelektualaca	Obrtnika i sit. trgovaca	Namještenika i sred. škol.	Vojnih lica	Policijski žand. i financa	Srba	Hrvata	Slovenaca	Crnogoraca	Muslimana	Talijana	Rusa	Jevreja	Madara	Čeha	Njemaca		
Sjeverna grupa	komandni kadar boraca																				
I Tenk. brigada	komandni kadar boraca	65 772	28 356	13 278	10 20	4 61	3 55	7 2		9 108	25 283	13 265	15 62	1 9	0 11	1 5	1 3		0 4	0 12	
	komandni kadar boraca																				
	komandni kadar boraca																				
	komandni kadar boraca																				
	komandni kadar boraca																				
	komandni kadar boraca																				
Svega	komandni kadar boraca																				
Sveukupno																					

Polit. komesar:
Marko Vuletić

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Komandant:
Per. Grujić

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 20. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA MAJEVIČKOG NOP ODREDA I ŠTABU
BRIGADE NARODNE ODBRANE ZA ISTOČNU BOSNU DA
RAZBIJU MAJEVIČKE ČETNIKE NA PROSTORU TOBUT —
ZLOSELO¹

Š T A B E I
O. broj 12/45
20. I. 1945

ŠTABU MAJEVIČKOG NOP ODREDA I OZN-i

Prema dobivenim podacima Majevička četnička grupa u jačini od oko 1.000 četnika nalazi se koncentrisana na prostori Tobut — Priboj — Zloselo.²

Radi razbijanja ove grupe i njenog uspješnog uništavanja naređujemo:

1. Da dva bataljona novoformirane Brigade OZN-e³ sa rukovodstvom koga odredi Otsjek za zaštitu naroda za oblast Istočne Bosne krenu iz Tuzle na sektor Lopare, gdje će se po-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—1, k. 409.

² Riječ je o 2. grupi četničkih brigada Majevičkog korpusa. Prema dnevniku te grupe iz 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. BH-V-11574) napad na ove četnike izveden je 21. januara uveče. U dnevniku dalje piše da su četnici na sektoru s. Tobut — s. Vukosavci vršili snažne protivnapade protiv partizana sve do 28. januara 1945, a potom se povukli na sektor s. Slijepčevići — s. Ražljevo.

³ Odnosi se na Brigadu narodne odbrane za istočnu Bosnu (kasnije 2. brigada 3. divizije KNOJ-a). Prema istorijatu 3. divizije KNOJ-a, u drugoj polovini 1944. formirano je nekoliko četa Ozne na oslobođenoj teritoriji istočne Bosne (odnosno na području Romanije, Birča i Majevice) i jedna četa pri Okružnom odjeljenju Ozne u Tuzli. Čete su bile samostalne i dejsvovala su po nalogu Ozne i u koordinaciji sa operativnim jedinicama sve do sredine januara 1945, kada su otpočele pripreme da se od njih formira pomenuta brigada. Tako je, nakon kraćih priprema, između 15. i 20. januara (tačan datum se ne zna) 1945, u Tuzli, formirana Brigada narodne odbrane za istočnu Bosnu, i to: od jednog bataljona 17. majevičke NOU brigade, kao 1. bataljona; od četa Ozne sa područja Romanije, Birča i Majevice, kao 2. bataljona i 4. bataljona 20. romanijske NOU brigade, i čete Ozne iz Tuzle, kao 3. bataljona (svega oko 600 boraca). Štab brigade su sačinjavali: Vojo Ivanović Crnogorac, komandant, Abdulah Sarajlić, politički komesar, Đorđe Đojić, zamjenik komandanta, Sakib Ramić, pomoćnik političkog komesara, Alija Tančica, načelnik štaba, Vahid Korić, oficir Ozne, Stjepan Petrik, rukovodilac SKOJ-a.

Brigada izvjesno vrijeme nije mogla da uspostavi neposrednu vezu sa Štabom 3. divizije KNOJ-a, te je i dalje svoja dejstva koordi-

vezati sa Štabom Majevičkog NOP odreda i s njime preduzeti napad na četničku grupu koja se nalazi na gore pomenutom sektoru.

2. Da Štab Majevičkog NOP odreda sa svojim odredom učestvuje na izvršenju ovog zadatka.

3. Štab Majevičkog odreda odrediće jednog člana Štaba u Štab grupe bataljona OZN-e, koji će rukovoditi ovim operacijama.

4. Po izvršenom zadatku Majevički odred ostaje na sektoru Priboj — Tobut, odakle će podnijeti izvještaj⁴ o izvršenju zadatka i od ovoga Štaba dobiti nove direktive za daljni rad.⁵

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.   Za Štab,
                           načelnik — p.pukovnik,
                           R. Petovar

nirala sa jedinicama 3. korpusa NOVJ (vidi Arhiv VII, reg. br. 3—8. k. 222).

Pošto redakcija nije mogla pronaći naredbu o formiranju pomenute brigade, to su podaci o njenom formiranju uzeti iz istorijata 3. divizije KNOJ-a, a imena (osim komandanta i političkog komesara, koji se pominju u istorijatu) dali su Abdulah Sarajlić i Sakib Ramić.

⁴ Redakcija nije uspjela pronaći izvještaj štaba toga odreda o toj borbi. Ali u izvještaju Štaba 3. korpusa NOVJ od 27. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 18—11, k. 272/A) o toj borbi piše:

»Dva bataljona OZN-e i Majevički odred u toku posljednjih borbi sa majevičkim četnicima na sektoru Priboj — Tobut — Lopare ubili su 36 četnika a zarobili 20. Naši gubici 1 mrtav, 1 zarobljen, koji je ubijen od strane četnika, i 1 ranjen. Danas su se dva bataljona OZN-e vratili u sa zadatka i nalaze se u Tuzli. Majevički odred ostao je na sektoru Lopare — Priboj.« O tome vidi i dok. br. 147 u ovoj knjizi.

⁵ Vidi dok. br. 114.

RELACIJA ŠTABA 14. KORPUSA OD 20. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O DEJSTVIMA U ISTOČNOJ BOSNI¹

ŠTAB
XIV KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Operativni otsek
Op. br. 48
20 januara 1945 g.

Relacija o borbama
u vremenu od 1 do
15 januara 1945 g.

ŠTABU II ARMIJE

1. — Teren istočne Bosne, sekcije Zvornik — Kladanj — Tuzla i Bijeljina, razmera 1 : 100.000.

2. — 14 korpus Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije. Sastav: 23 divizija (7,9 i 14 srpska brigada), 25 divizija (16, 18 i 19 srpska brigada) i 45 divizija (20, 23, 24 srpska brigada).

Sadejstvujuće snage: III korpus Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (27 i 38 divizija),² 17 i 28 divizija.³

3. — Posle otstupanja dolinom Drine pod pritiskom naših snaga nemačke snage su se zadržale na prostoru Bijeljina — Celić — Brčko.⁴ Druge njihove snage nalaze se na prostoru Višegrad — Rogatica — Sarajevo,⁵ odatle kao i one snage od

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 15—11, k. 272/A.

² Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih divizija vidi dok. br. 71 i 96.

³ Opširnije o rasporedu i dejstvu tih divizija vidi dok. br. 69 i 72.

⁴ Na tom prostoru su se nalazile jedinice 7. SS divizije »Princ Eugen« i Pukovska grupa »Skenderbeg«. Opširnije o njima vidi dok. br. 21 i 25.

⁵ Krajem decembra 1944. i početkom januara 1945. pravcem Višegrad — Sarajevo povlačili su se Štab 21. armijskog korpusa i 104. lovačka divizija. Uskoro za njima, na prostor Višegrad — Rogatica — Sokolac stigla je 181. pješadijska divizija. Vidi Dnevnik majora Berna, list 1387—1393 (Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6); dok. br. 25 u ovoj knjizi.

Резиме о борбама
у времену од 1 до
16 Јануара 1946 г.

1.- Терен источне Босне, сликца Зворник - Кладов -
Тузла и Бијелина, размера 1:100.000
2.- 14 корпус Народно ослободилачке војске Југославије
Састав: 23 дивизија, / 7, 9 и 14 српска бригада, 26 дивизија / 16, 18 и
19 српска бригада, и 45 дивизија / 20, 23, 24 српска бригада.
Садејствујуће снаге: III корпус Народно ослободилачке
војске Југославије / 27 и 38 дивизија, 17 и 23 дивизија.

3.- После отступња долином Дрине под притиском наших
снага немачке снаге су се задржале на простору Бијелина - Чезић - Брчко.
Друге њихове снаге налазе се на простору Билеград - Рогатица - Сарајево,
одатле као и оне снаге од Костара и Салцака имају једини отступни правец
низ реку Босну ка Броду.

Штабем долине реке Дрине од Рогатице до Бијелине неп-
ријетку је одузет један од свега два отступна правца његових снага са
Југа на север. Поред тога прелазом нашег корпуса из Србије у источну
Босну и покретом извесних наших снага преко Тузла у правцу Бреча и Добоја
а после разијема главне четничке групе на простору Власеница - Тузла
уз садејство снага III корпуса, угромена је једина и последња отступница
немачких снага на северу. Немци да би осигурали своју отступницу бар једи-
ном комуникацијом са једном кодоном од 1200 људи / три немачка батаљона/
дошли су ноћу 1/2 окт. из Сарајева преко Чокоца у Власеницу. Поред на-
веденог изгледа да су имали намеру повезати се са четничком групацијом ко-
ја је из Србије и из Салцака крајем децембра прошле године дошла у источну
Босну, остварити је и искористити у борби против наших снага и као заштит-
ницу у своје отступњу тј. излачењу својих снага са Југа на север. Доцније
се још открило да су ове њихове снаге имале у заданим као да има побочница
њихове главнице а у случају потребе брже извлачења да им послужа и као
претходница за пробијање долином Дрине преко Зворника за Бијелину и даље.

Четничка групација помешана са Недићевцима и која је
дошла из Салцака после разбијања од наших снага и снага III корпуса рас-
турала се по групама по Рајевци, Бречу и Нову паланку где су се понова
почели прикупљати и постављати се испред наших снага у наступу према
Немцима. Ове четничке bande повезале су се са усташам и селишким кидром
те у неколико појачаних упоришта која служе као осигурање пролаза немачких
снага. Босански четници који су и од раније били на овим теренима у главном
су пришли четничким групама које су дошле из Србије и Салцака и истима су
послужили као базе за прикупљање на Рајевци и Бречу после њиховог раз-
бијања. Код посавске групе четника излачењем Немца на север настало
је раздор и подвојеност. Једна део оновлажних са вођама по трасу Беча-
ца хтели су да иду са нама преко Саве, док се једна део хтели одржати на
својим теренима и тако су се њихове снаге раздвојиле и ослабиле. Рајевачки
четнички корпус под командом Леке Чамјановића у јачини од 1000 људи нала-
зи се већином на простору Бреч - Салина - Велозовци ослањајући се на Раје-
вцу и на Бечаце према Сави. Ове bande су прилично дрсно сачекале и на-
дељу мање дозове наших јединица преко ових терена. Држином чињеница наших
јединица ових терена донели су прилично јаке отпоре. Сирачкима Група
бригада Рајевачког корпуса у јачини од 500 људи налазила се је растурина
по групама на простору Сирече до Дрваче и Кладов. Чињеница ових терена
још су се више развојили и растурили тако да их више нем. да се организов-
но супротстављају нашим снагама.

4.- По прелазу из Србије на терен источне Босне
и дејству наших јединица кроз ну разбијања главну четничку групацију

Mostara" i Sandžaka⁷ imaju jedini odstupni pravac niz reku Bosnu za Brod.

Čišćenjem doline reke Drine od Rogatice do Bijeljine neprijatelju je oduzet jedan od svega dva odstupna pravca njegovih snaga sa juga na sever. Pored toga, prelazom našeg korpusa iz Srbije u istočnu Bosnu i pokretom izvesnih naših snaga preko Tuzle u pravcu Ozrena i Doboja, a posle razbijanja glavne četničke grupacije na prostoru Vlasenica — Tuzla⁸ uz sadejstvo snaga III korpusa,⁹ ugrožena je jedina i poslednja odstupnica nemačkih snaga na severu. Nemci, da bi osigurali svoju odstupnicu bar jedinom komunikacijom, sa jednom kolonom od 1200 ljudi (tri kažnjenička bataljona) došli su noću 1/2 ov. mes. iz Sarajeva preko Sokolca u Vlasenicu.¹⁰ Pored navedenog izgleda da su imali nameru povezati se sa četničkom grupacijom koja je iz Srbije i iz Sandžaka krajem decembra prošle godine došla u istočnu Bosnu, oživjeti je i iskoristiti u borbi protivu naših snaga i kao zaštitnicu u svome odstupanju, tj. izvlačenju svojih snaga sa juga na sever. Docnije se još otkrilo da su ove njihove snage imale u zadatak kao daljna pobočnica njihove glavnine a u slučaju potrebe bržeg izvlačenja da im posluži i kao prethodnica za probijanje dolinom Drine preko Zvornika za Bijeljinu i dalje.

Četnička grupacija pomešana sa nedićevcima, a koja je došla iz Sandžaka, posle razbijanja od naših snaga i snaga III korpusa rasturila se po grupama po Majevidi, Ozrenu i Konjuh planini, gde su se ponova počeli prikupljati¹¹ i postavljati se ispred naših snaga u nastupanju prema Nemcima. Ove četničke bande povezale su se sa ustašama i zelenim kadrom te u nekoliko pojačali uporišta koja služe kao osiguranje prolaza nemačkih snaga. Bosanski četnici koji su i od ranije bili na ovim terenima u glavnom su prišli četničkim grupama koje

⁶ Na sektoru Mostara bila je 369. legionarska divizija (vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 5).

⁷ O njemačkim snagama u Sandžaku vidi dok. br. 57.

⁸ O tome vidi dok. br. 20.

⁹ Opširnije o tome vidi dok. br. 27 i 88.

¹⁰ Riječ je o 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi »Kloc« (vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 10).

¹¹ Opširnije o njima vidi dok. br. 108, objašnjenje br. 9 i 10.

su došle iz Srbije i Sandžaka i istima su poslužili kao baze za prikupljanje na Majeveci i Ozrenu posle njihovog razbijanja. Kod posavske grupe četnika¹ izvlačenjem Nemaca na sever nastupio je razdor i podvojenost. Jedan deo okorelijih sa vodama po traženju Nemaca hteli su da idu sa njima preko Save, dok se jedan deo hteo zadržati na svojim terenima i tako su se njihove snage razdvojile i oslabile. Majevički četnički korpus, pod komandom Leke Damjanovića, u jačini od 1000 ljudi, nalazi se većinom na prostoru Priboj — Sapna — Belloševci oslanjajući se na Majevicu i na Nemce prema Savi. Ove bande su prilično drske, sačekuju i napadaju manje delove naših jedinica preko ovih terena. Prilikom čišćenja naših jedinica ovih terena davali su prilično jake otpore. Sprečanska grupa brigada Majevičkog korpusa u jačini od 500 ljudi nalazila se je rasturena po grupicama na prostoru Spreče do Drinjače i Kladnja. Čišćenjem ovih terena još su se više razbegli i rasturili tako da ih više nema da se organizovano suprotstavljaju našim snagama.

4. — Po prelazu iz Srbije na teren istočne Bosne i dejstvu naših jedinica kroz nju razbijajući glavnu četničku grupaciju na terenu Vlasenica — Tuzla krajem decembra prošle godine raspored naših snaga na dan 1 januara 1945 g. bio je sledeći:

a) 23 divizija na sektoru prema Ozrenu i Doboju:

— 7 brigada na prostoru Krtova — Stupari — Katanići — Tumare — Donja i Gornja Brijesnica, orijentisane prema Ozrenu.

— 9 brigada na prostoru s. Treštenica — Banovići — Poljice — Lužani i Pravoslavne Babice, isto prema Ozrenu.

— 14 brigada na prostoru Lukavac — Puračić — Smoluća, prema Gračanici i Majeveci.

b) 25 divizija je 1 i 2. ov. mes. posle čišćenja Majevice pristigla čitava na prostoriju Tuzle, smjestivši se:

— 16 brigada na prostoriju Bukinje — Husina — Vršani — Dubrava.

^{1a} U Posavini su se nalazili četnici Trebavskog i Majevičkog korpusa (vidi dok. br. 20).

— 18 brigada na prostoriju Simin Han — Požarnica — Caklovići i

— 19 brigada na prostoriju Dobrnja — Lisovići — Podorašje.

c) 45 divizija na pravcu Zvornik — Vlasenica i to:

— 20 brigada na prostorijski Kasaba — Milici — Bakici sa položajima na Bačinom brdu i Slavić polju.

— 23 brigada na prostorijski Capardi — Memići, orijentisana prema Vlasenici.

— 24 brigada: dva bataljona na prostoru Kozluk — Goduž, a dva bataljona na sektoru Zvornika i sa desne obale Drine.

5. — Operacije od 1 do 15 januara:

a) 23 divizija: od 1 do 5 januara 7 i 9 brigada vodile su borbe sa četnicima prema Ozrenu i čistile prostorijski od istih.¹⁰

Noću na 6/7 ov. mes. 14 brigada je izvršila napad na neprijateljsko uporište Gračanicu i vodila borbu 7 januara čitav dan. Napad nije uspeo iz razloga što nije bio dobro organizovan i pripremljen i što se nije znala prava jačina neprijateljskog garnizona u njoj.¹⁴ Po neuspelom napadu brigada se povratila na položaje prema Gračanici zatvarajući pravac dolinom Spreče na liniji Čekanići — Huskići — Donja Orahovica do Petrova Sela.¹⁵

— 9 brigada je u vremenu od 7 do 15 ovog meseca kroz prilično jaku borbu pročistila teren: Srebrnik — Špionica — Gornji Hrgovi — Srnice — Vučkovac do Porebrica i Dubrava,¹⁶ 7 brigada je u tom vremenu bila na levoj obali Spreče prema Ozrenu, čistila je teren vodeći borbe sa četnicima.

U toku proteklih 15 dana jedinice 23 divizije su izvele 30 akcija, 21 ofanzivnu i 9 defanzivnih. Oslobođeno je oko 50 sela

¹³ i ¹⁵ Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada kao i o napadu na Gračanicu vidi dok. br. 70.

¹⁴ Gračanicu su branile bojne 3. gorskog zdruza (»bosanski planinci«) i 12. ustaškog stajaćeg zdruza (vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 5 i 6, i dok. br. 155). Prema izvještaju 4. oružničke pukovnije od 25. januara 1945, napad je počeo 6. januara ujutru i trajao do 8. januara ujutru (vidi Arhiv VII, teg. br. 57/10—2, k. 149/E).

¹⁶ Na tom prostoru tada su se nalazili četnici Trebavskog četničkog korpusa. Opširnije o njima vidi izvještaj 2. brigade Trebavskog korpusa od 17. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. S-V-6637/2).

i 2 varošice. Ubijeno je 613, ranjeno 974 i zarobljeno 65 četnika, ustaša i zelenokadrovaca. Zaplenjeno je: 1 radiostanica, 16 pušaka, nekoliko magacina hrane, nešto obuće, odeće i municije i priličan broj stoke.

U ovim borbama gubitci 23 divizije iznose: 27 mrtvih, 116 ranjenih, 3 zarobljena i 74 nestala druga. Od materijala je izgubljeno: 1 teški mitraljez, 1 bacač, 5 puškomitraljeza, 2 protivkolske puške, 1 šarac, 11 strojnica i 69 pušaka.

b) 25 divizija je u vremenu od 1 do 6 januara bila na sektoru Tuzle, a 6, 7, i 8 su njezine snage sve prešle na sektor Vlasenice i to:

— 16 brigada na prostor Grabovica — Koziya Ravan

— 18 brigada na prostor Simići — Muslimanski Džemat — Tikvarići i

19 brigada na prostoriju Sekovići — Cikote.

Ova divizija je trebala 8/9 januara ove godine izvršiti napad na Vlasenicu, ali zbog zadocnjenja u pokretima to plan-ski nije mogla izvesti, već im je ponova dat zadatak da napad izvrše 10/11 ov. mes. u sadejstvu jedne brigade 45 divizije sa jugoistočne strane¹⁷ i delova 27 divizije na komunikaciji Vlasenica — Han Pijesak.¹⁸ Napad je izveden u određeno vreme, ali pored svega nastojanja da se isti što bolje organizuje i objedini sadejstvo svih jedinica za vreme samog napada, toga nije bilo. Borba je trajala 7 časova i pojedini delovi su uspeli razbiti spoljne odbrane grada, ali nedostatkom sadejstva, odlučnosti i upornosti od strane drugih delova, neprijatelju se dala mogućnost da skoncentriše jaču vatru na ovim pravcima tako da su se naše snage morale povući na polazne položaje.¹⁹

Gubitci neprijatelja u ovoj borbi su bili prilično veliki, što je docnije provereno i od zarobljenika. Naši gubitci su bili takođe osetni, naročito kod 18 brigade koja se u ovoj borbi bila angažovala.

¹⁷ O borbama jedinica 25. i 45. NOU divizije na sektoru Vlasenice vidi dok. br. 60 i 73.

¹⁸ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 71.

¹⁹ Opširnije o napadu na Vlasenicu vidi dok. br. 60.

Od 11 do 15 ov. mes. 16 i 18 brigada su se nalazile oko Vlasenice vodeći povremeno borbe, uznemiravajući i napadajući neprijatelja i odbijajući njegove ispade iz grada. 19 brigada je u vremenu 12 i 13 ov. mes. u zajednici sa jedinicama 45 divizije vršila čišćenje prostoilje: Cikote — Dobrić — Paprača od četnika,²⁰ a docnije, tj. 14 i 15 ov. mes. smenila je 20 brigadu 45 divizije sa sektora jugoistočno od Vlasenice.

Ukupni rezultati borbi ove divizije su sledeći: ubijeno je 120 Nemaca i 40 četnika, ranjeno je 220 Nemaca i 35 četnika, zarobljen je 1 Nemač i 8 četnika. Zaplenjeno je 15 pušaka, 1 radioaparat, 1 dinamo za radiostanicu, 1,225.000 dinara i nešto drugog materijala.

Sopstveni gubitci ove divizije iznose: 16 mrtvih, 110 ranjenih i 5 nestalih drugova. Od oružja je izgubljen jedan šarac.

c) 45 divizija je po dolasku neprijateljske kolone u Vlasenicu postavila se prema njoj sa zadatkom zatvaranja pravca Vlasenica — Zvornik i aktivnog dejstva na neprijatelja i to:

— 20 brigada na prostoru Nova Kasaba — Milići — Vrtoče sa predstražarskim položajima Baćino Brdo (k. 591) i Slavić Polje (k. 641).

— 23 brigada sa prostora Memići — Capardi izbila je na liniju Muslimanski Džemat — Pijuke — Tikvarići — Donji Zalukovik.

— 24 brigada sa dva bataljona na prostoru Čelopek — Kozluk — Goduš, a dva bataljona na desnoj obali Drine od Zvornika prema Čitluku.

U vremenu od 1 do 10 januara 20 brigada i delovi 23 brigade vršili su nekoliko puta napade na Vlasenicu zauzimajući Gradinu (k. 604) i Orlovaču (k. 887), upadali u grad i vodili česte i žestoke borbe sa neprijateljem. 10/11 ov. mes. 20 brigada je sadejstvovala preko Gradine i Orlovače napadu 25 divizije na Vlasenicu i uspela sa Orlovače razbiti neprijateljsku odbranu sa jugoistočne strane i nanijeti mu gubitke.

U vremenu 12 i 13 ov. mes. 23 i dva bataljona 24 brigade uz sadejstvo 19 brigade 25 divizije izvršili su čišćenje terena od Muslimanskih Škugrića preko Mršića i Lukića na Vrelo, pa do puta Zvornik — Memići, na koju su se prostoriju pri-

²⁰ Vidi dok. br. 94.

kupili 14 i 15 ov. mes. i spremili za pokret prema Priboju. 2 bataljona 24 brigade na prostoriji: Kozluk — Goduš bili su u stalnom dodiru sa četničkim bandama i vodili borbu sa njima.

20 brigada je 15 ov. mes. po smeni od 19 brigade 25 divizije krenula sa sektora od Vlasenice prema Zvorniku.

Rezultati borbi ove divizije u vremenu od 1 do 15 januara su sledeći: ubijeno je 267, ranjeno 390 i zarobljeno 9 neprijateljskih vojnika. Zaplenjeno je 17 pušaka, 1 teški mitraljez, 2 strojnice, 2 pištolja, 6000 metaka i nešto obuće i odeće.

Sopstveni gubitci iznose: 33 poginula, 165 ranjenih i 13 nestalih drugova. Od materijala izgubljeno 1 postolje od bacača, 2 postolja od teškog mitraljeza, 1 strojica i 1 puška.

6. — Ukupni neprijateljski gubitci naneti mu od jedinica ovoga korpusa u vremenu od 1 do 15 ov. mes. iznose:

Ubijeno	1040
Ranjeno	1619 i
Zarobljeno	83 neprijateljska vojnika.

Ukupno 2742 neprijateljska vojnika izbačeno iz stroja.

Zaplenjeno je: 48 pušaka, 1 teški mitraljez, 2 strojnice, 2 pištolja, 6000 metaka, 1 radio-stanica, 1 radioaparat, 1 dinamom za radiostanicu, nekoliko magacina hrane, 1,225.000 dinara, nešto obuće i odeće i ostalog materijala.

7. — Naši gubitci u periodu od 1 do 15 januara iznose:

Poginulih	76
Ranjenih	391
Zarobljena	3
Nestalih	92

Ukupno 562 izbačena iz stroja.

Od materijala je izgubljeno: 70 pušaka, 12 strojica, 5 puškomitraljeza, 2 šarca, 2 protivkolske puške, 1 teški mitraljez, 2 postolja od teškog mitraljeza, 1 bacač i 1 postolje od bacača.

7. — Ishodi samih borbi nisu dali očekivane rezultate najviše iz razloga što jedinice nisu imale dovoljno iskustva u manevrovanju na nepoznatim terenima i što se rukovodioci nisu dovoljno snašli u komandovanju sa brojnijim jedinicama na većim manevarskim prostorima.

U ovom periodu nije se naročito istakla nijedna jedinica u većim uspesima.

18 brigada 25 divizije prilikom napada na Vlasenicu pokazala je prilično požrtvovanja, borbenost i upornost u borbi, tako da su se ostale sadejstvjuće snage založile kao što je ona, pretpostavlja se da bi neprijateljski- garnizon u Vlasenici bio likvidiran. Dosta boraca i rukovodioca iz ove brigade istakli su se prilikom ove borbe. Oni su predloženi za pohvalu i odlikovanje.

8. — Samokritički osvrt na ove operacije bio bi sledeći:

— Zadatci su uglavnom dobro postavljeni i projektovani, a akcije su dobro primane od jedinica i rukovodioca i sa voljom se pristupalo njihovom izvršenju.

— Pripreme za akcije nisu dovoljno sprovedene iz razloga što se još u potpunosti ne razumeju i ne shvaćaju njihove potrebe i njihova važnost.

— Odluke su u glavnom bile realne, ali zapovesti nisu dovoljno razradivane, niti su niži štabovi pokazivali dovoljno razumevanja, a nisu imali niti dovoljno umešnosti za to:

— Upravljanje i rukovođenje jedinicama kroz borbu nije bilo na zavidnoj visini, najviše zbog toga što se niži štabovi i rukovodioci nisu još preorijentisali na savremenu taktiku naše vojske i što ne mogu da se dovoljno prilagode i snadu u komandovanju brojnijim jedinicama.

— Veza između jedinica kao i između jedinica i štabova nije dobro funkcionisala više iz razloga nesvaćanja njezine velike važnosti i potrebe, onda iz neumešnosti sprovođenja iste, nego iz nedostatka sredstava.

— Upotreba teških oruđa nije bila dobra i pravilna, pojedini rukovodioci su u tome pokazali nesnalažljivost i neumešnost.

— Sadejstvo i uzajamni rad jedinica i pojedinih oruđa u borbi nije bilo dobro, a uzrok za to je nedostatak veze i jedinstva komande.

— Taktički i borbeni postupci jedinica nisu bili potpuno u skladu sa razvojem situacije u borbi, jer se nedostatkom veze nije imalo u većini slučajeva jasnog pregleda situacije kod susednih jedinica.

Iz grešaka i propusta koji su se u navedenim borbama desili, mogu se izvući velike pouke, a kao osnovno i najvažnije bilo bi to, da se u sledećim borbama ne dozvoli ponavljanje iznetih grešaka i propusta.

Ovo smo sve ukazali potčinjenim štabovima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar — pukovnik:
Otsutan

Načelnik — pukovnik:
Mihovil Tartalja

STAB
JU2NE OPERATIVNE GRUPE NOV
Operativno odeljenje
Op. br. 63
27/1 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

Dopuniti sa dnevnim operac. izveštajima 23 divizije²¹ od 1—15 januara.

I
XIV korpus

²¹ Tekst o 23. NOU diviziji i 14 korpusa dopisan je olovkom.

NAREĐENJE ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 21. JANUARA 1945.
ŠTABU 14. KORPUSA DA JEDNA BRIGADA 45. DIVIZIJE
SMIJENI BRIGADU 38. DIVIZIJE NA PROSTORU KAKMUŽ
— BOSANSKO PETROVO SELO¹

STAB C 1
Op. br. 45
21 januara 1945 g.
u 21^{10h}

Hitno-

ŠTABU B 1

Prema zaplenjenoj nemačkoj zapovesti kod ubijenih oficira na putu Han Pijesak — Vlasenica, vidi se da je 22. nemačka divizija već stigla na prostor Sokolac — Han Pijesak — Vlasenica. Zadatak ove divizije koliko se iz zapovesti vidi da se probije na sever.¹ Sve svoje neborračke delove kao i komoru uputili su dolinom Bosne za Brod gde navodno treba da se sastanu. Prema tome ovim pravcem nastupaju skoro čisto pešadijski delovi sa artiljerijom na vrlo malo kamiona i tenko-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—4, k. 271.

- Riječ »Hitno« je dopisana mastilom.

³ Iz te zapovijesti njemačke 22. pješadijske divizije od 16. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 5/1, k. 12), vidi se da je ona u svom sastavu imala 16. 47. i 65. pješadijski puk, 22. artiljerijski puk, Protivtenkovski i Prolivavionski artiljerijski divizion, Izviđački, Pionirski i Dopunski bataljon i još neke štapske i pozadinske jedinice (o brojnom stanju te divizije vidi dok. br. 108). Za izvršenje pomenutog zadatka formirane su borbene grupe, uglavnom, od pješadijskih pukova. Bobene grupe »Bruns« (16. puk) i »Hajn« — »Hein« (1. i 2. divizion 22. artiljerijskog puka) imale su zadatak da se preko Han-Pogleda probiju u Vlasenicu, dok su ostale borbene grupe imale nastupati za njima. Tada su toj diviziji pridodati 1004. i 1005. tvrđavski bataljon. Pre početka napada oni su se nalazili u rejonu Podromanije. U zapovijesti se dalje kaže da će po ovladavanju Vlasenicom uslijediti nova naređenja.

U Dnevniku majora Berna, list 1397—1404 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6), o 22. pješadijskoj diviziji piše da je ona 11. januara 1945. stigla u rejon Podromanije i, prema prethodnom planu Komande Grupe armija »E«, trebalo je da se, bez zadržavanja, povuče preko korpusnog područja 21. armijskog korpusa. Ali, usljed pojave jedinica 2. armije NOVJ u drugoj polovini decembra 1944. u istočnoj Bosni i sve jačeg pritiska na njemačke garnizone i komunikacije na ovom području, ona je, po naređenju Komande Grupe armija »E«, zadržana u istočnoj Bosni sa zadatkom da deblokira 963. tvrđavsku pješadijsku brigadu, a potom prodre na sever, uspostavi vezu sa dijelovima 34. armijskog korpusa (vidi dok. br. 121, objašnjenje br. 2).

va. Iz zapovesti se ne vidi gde se sada nalazi 181. divizija,⁴ dok se jasno vidi to da ih u Bijeljini i Brčkom očekuju njihove snage.⁵

U vezi ovakve situacije preduzeli smo sledeće:

1) R 1 će odmah postaviti jednu svoju brigadu na komunikaciju Vlasenica — Kladanj (bliže Vlasenici) sa zadatkom da potpuno zatvori taj pravac.⁶

2) S 1 će se sa svim svojim dolovima najhitnije prebaciti u rejon Zivinica, odakle će prema potrebi sadejstvovati na pravcu Vlasenica — Kladanj ili Vlasenica — Šekovići — Capardi.⁷

Detaljan zadatak izdat je usmeno komandantu E 1.⁸

Vi postupite po sledećem:

1) Najhitnije izdajte naredenje brigadi D 1 koja je trebala da stigne u rejon Tuzle da što pre smeni brigadu S 1 u dolini Spreče na prostoru Kakmuž — Bos. Petrovo Selo — Porječina — Krtova. Zadatak: zatvaranje svih pravaca koji izvode levom obalom Spreče obezbeđujući se i od Ozrena.⁹

Prema Ozrenu i dalje će dejstvovati Tuzlanski odred.¹⁰

U toku sutrašnjeg dana jedinice S 1 će završiti čišćenje Ozrena.¹¹

Mišljenja smo da bi ovu brigadu D 1 trebalo staviti pod komandu štaba K 1, dok se nalazi na ovom sektoru.¹²

2) U svemu ostalom vaš zadatak i dalje ostaje isti, tj. na pravcu Vlasenice preduzeti sve da se neprijatelju onemogući proboj na sever.

Pripremiti za rušenje most na Drinjači između Vlasenice i Šekovića, a isto tako i mostove na Jadru i Drinjači prema ušću.¹³

⁴ O 181. pješadijskoj diviziji vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 11.

⁵ O njemačkim snagama u pomenutim mjestima vidi dok. br. 21 i 25.

⁶ O rasporedu i dejstvu brigada 27. NOU divizije vidi dok. br. 109, 113 i 115 u ovoj knjizi; Arhiv VII, reg. br. 4—22, k. 1111: izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 1. februara 1945. godine.

⁷ i " O pomjeranju 38. NOU divizije na tom prostoru vidi dok. br. 118.

⁸ Riječ je o komandantu 3. korpusa NOVJ Peri Kosoriću.

⁹ Taj zadatak je dobila 23. brigada 45. NOU divizije (vidi dok. br. 110 i 120).

¹⁰ Tokom januara 1945. taj odred je uspješno vodio borbu protiv četnika na prostoru Lukavac — Kladanj. Vidi izvještaj Štaba 3. korpusa NOVJ od 20. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—13, k. 272/A).

¹² O tome vidi dok. br. 120.

¹³ Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 25. NOU divizije i imale taj zadatak. Opširnije o tome vidi dok. br. 141.

Eksplzivom što više i temeljitije porušiti obe komunikacije.

3) Zadatak K 1 i dalje ostaje isti.¹⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Načelnik štaba,
general-major
Ljubo Vučković

BR. 104

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. KORPUSA OD 21. JANUARA 1945.
ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI¹

B-1
OPERATIVNI OTSEK
Op. br. 41
21. januara 1945.

Operacijski izveštaj
za 21. januar 1945. g.

C 1

1. PODACI O NEPRIJATELJU:

Po izveštajima i obaveštenjima koje smo do sada dobili, do danas je stiglo u Vlasenicu oko 1.500 Nemaca (ne računajući one koji su od ranije bili u Vlasenici). Neprijatelj je iz Vlasenice juče izvršio ispad preko Kika i zauzeo Koziju Ravan, k. 697, ali je protivnapadom naših snaga u noći 20/21. ov. m. ponovo vraćen u Vlasenicu. Danas je neprijatelju u 10 časova potpomognut sa 2 topa zauzeo Gradinu i Orlovaču. Sa ovim ispadima otkrivaju se njegove namere pokušaja prodora prema Zvorniku.²

¹⁴ 0 rasporedu i dejstvu jedinica 23. NOU divizije vidi dok. br. 129.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—11, k. 272/A.

² i ⁷ Riječ je o jedinicama njemačke 22. pješadijske divizije i 963. tvrđavske pješadijske brigade. Opširnije o njihovom dejstvu vidi dok. br. 103 i 108.

Na sektorima delova K-1 stanje neprijatelja je bez značajnijih promena, samo što su ustaško-četničke bande i zelenokadrovci postali nešto aktivniji vršeći češće napade na naše položaje.

2. RASPORED NAŠIH SNAGA:

Raspored naših snaga će se izvršiti u toku današnjega dana po zadacima koje smo im dali,¹ a koje smo Vam dostavili u jučerašnjem izveštaju. Postupili smo i prema Vašem naređenju Op. br. 45 od juče.⁴

3. OPERACIJE:

a) K-1: u toku noći 19/20. ov. m. jedna ustaška grupa od 600 vojnika izvršila je napad na predstražarske položaje delova K-3 kod Liporašća i Krčevina, no posle oštrog protivnapada naših jedinica neprijatelj je razbijen i rasteran ostavivši na položajima 20 mrtvih i 30 ranjenih vojnika, 1 puškomitraljez, 20 pušaka i 30 bombi. Razbijene ustaše su se povukle najviše u pravcu Umke.

20. ov. m. jedna grupa od 700 srbijanskih četnika od Modriče i jedna manja grupa ustaša od Samarevca napale su delove K-3 na sektoru Gradačca, gde je posle jake borbe od 4 časa neprijatelj razbijen i proteran⁵ uz gubitke od 54 mrtva i 6 ranjenih. U ovoj borbi naši delovi su imali 17 mrtvih i 12 ranjenih.

20. ov. m. oko 400 ustaša od Sokola napali su delove K-2 na k. 404 i 633 i posle prilično jake borbe od nekoliko časova, neprijatelj je proteran⁶ uz gubitke od 15 mrtvih i 25 ranjenih. Naši gubici u ovoj borbi bili su: 2 mrtva i 5 ranjenih.

Na sektoru K-4 neprijatelj je vršio manje napade, koji su odbijeni bez naročitih rezultata.

b) P-1: delovi P-1 na sektoru Vlasenice vodili su borbu kako na putu Han Pijesak — Vlasenica tako i oko same Vlasenice. Juče je neprijatelj sa jednom grupom preko Kika izvršio napad na Koziju Ravan i zauzeo k. 697. Delovi P-2 noću

¹ i • Odnosi se na direktivu Štaba 14. korpusa NOVJ od 20. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 28—1, k. 1090) za raspored i dejstvo divizija. Međutim, pošto su se, u vezi s naređenjem Štaba 2. armije (vidi dok. br. 103), izmijenili raspored i zadaci 14. korpusa, redakcija je tu direktivu izostavila.

⁴ Naređenje pod tim brojem potiče od 21. januara 1945 (vidi dok. br. 103).

⁵ O tome vidi dok. br. 64 u ovoj knjizi; Arhiv VII, reg. br. S-V-6637/2: izvještaj 2. brigade Trebavskog četničkog korpusa od 17. januara 1945. godine.

⁶ Opširnije o borbama jedinica 23. NOU divizije vidi izvještaj štaba ove divizije od 4. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—2, k. 1069).

20/21. ov. m. izvršili su protivnapad i proćerali neprijatelja u Vlasenicu. Danas je neprijatelj potpomognut sa 2 topa uspeo zauzeti Gradinu i Orlovaču.⁷ Detaljnijih rezultata o ovim borbama još nismo primili.

c) D-I: u borbama sa četnicima prilikom čišćenja terena: Priboj — Goduš — Kozluk — Vasiljevići — Pilića naneti su neprijatelju sledeći gubici: 137 mrtvih i oko 100 ranjenih.⁸ Zaplenjeno je: 22 puške, 2 pištolja, 5.000 metaka, 2 postolja od teškog bacača, 20 čebadi, nešto šaržera od puškomitraljeza i drugog sitnog materijala. Naši gubici u svim borbama su sledeći: 28 mrtvih, 49 ranjenih i 95 nestalih. Izgubljeno je od materijala: 37 pušaka, 7 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez i 14 ruskih strojnica.

4. ZADACI:

Zadaci našim jedinicama dati su jučerašnjom direktivom,⁹ o kojim smo Vas izvestili u jučerašnjem izveštaju s tim što smo danas izvršili dopunu istih prema naredenju C-I Op. br. 45 od juče.

5. AVIJACIJA:

Juče je jedan neprijateljski avion bacio bombe na most preko Drine kod Zvornika, kojom prilikom nije bilo žrtava niti materijalne štete. Jutros su 2 neprijateljska aviona preletela iznad Zvornika.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab

Načelnik štaba
pukovnik,
Mih. Tartalja

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 54
22/1 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operacijski dnevnik

u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik

" Borba je vodena protiv četnika Majevičkog korpusa. U depeši komandanta ovog korpusa br. 642, od 25. januara 1945, piše da se u Podrinju vode teške borbe i da im je poginuo jedan komandant bataljona (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII).

NAREĐENJE ŠTABA 4. NOU DIVIZIJE OD 21. JANUARA
1945 ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA RASPORED
I DEJSTVO NA SEKTORU TRAVNIKA¹

STAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. pov. br. si.
Dne 21. I. 1945 g.

ŠTABOVIMA BRIGADA I ŠTABU DIVIZIONA OVE DIVIZIJE

Štab VI Brigade sa svojim snagama posjestiće položaje i to: sa glavninom snaga posjesti položaje zapadno od Travnika — Jadikovac — Jankovići, kosu koja vodi istočno od Zagaja do uključno cestu koja vodi za Turbe, sa prednjim dijelovima tući neprijatelja koji nastupa od Mosora i Bandola u pravcu Travnika istočno od ceste koja vodi kroz Travnik sa pravca Vitez — Han Bila — Travnik — Turbe — uključno cesta. Protivkolska oruđa postavljati na pomenutu cestu i tući neprijateljske tenkove u slučaju njihovog nailaska, kao i minirati cestu i sve objekte na njoj.

Štab VIII Brigade sa svojim prednjim dijelovima posjednuće položaje: i to: k. 523 — Dolac do ceste koja vodi Vitez — Travnik — Turbe. Glavninu snaga postaviti jugozapadno od grada Travnika na najpovoljnijim položajima gdje će se jedinice moći odmoriti a i lako davati pojačanja prednjim dijelovima koji će biti angažovani u borbi. Protivkolska oruđa iskoristiti za tučenje tenkova i neprijateljske motorizacije u slučaju njenog nastupanja od Viteza.²

Štab VII Brigade sa svojim snagama tući će neprijatelja koji nastupa od Viteza u pravcu Travnika i u slučaju potrebe zatvoriti pravac koji vodi Travnik — Rankovići — Rastovo³ naslanjajući se svojim levim krilom na desno krilo prednjih dijelova VIII Brigade.

Štab I Art. divizionu sa ispravnim topovima američkog tipa neprekidno će pratiti i ispomagati sa svojom vatrom snage VI i VIII brigade, ostalo oruđe i dijelove divizionu prebaciti do u blizini Turbeta.⁴

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8—1, k. 771/A.

* Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 167.

³ Biže o njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 133.

⁴ O rasporedu i dejstvu artiljerije vidi dok. br. 165.

Štabovi brigada vodice strogo računa da drže svoje jedinice u rukama starajući se o svom ljudstvu, tukući neprijatelja u bokove i zabacivati se za leđa udarnim grupama.

Štab VI Brigade dobiće inženjerisku četvu ovog štaba u svrhu rušenja komunikacija.

Sa štabom ove Divizije održavati tjesnu vezu i što češću preko radio-stanica, telefona i kurira.

Štabu XI Brigade izdaće se naređenje (zapovjest) preko radio-stanice.

Mjesto štaba Divizije nalaziće se na cesti koja vodi iz Travnika za Turbe, ispod sela Zagaja.⁵

Izvršenju ove zapovjesti pristupiti najhitnije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik,
SI. odsutan

Komandant, pukovnik,
Pet. Vojnović

M. P.

BR. 106

IZVJEŠTAJ ŠTABU 27. DIVIZIJE OD 21. JANUARA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O STANJU U DIVIZIJI¹

STAB RI.

O. str. pov. br. 22/45.
21. januara 1945. godine
u 19 časova

ŠTABU E 1.

I.

1) U prilogu dostavljamo redovni petnaestodnevni operacijski izvještaj.²

2) Upućujemo 2 oficira za niži oficirski kurs,³ a XVI brigada uputila Vam je direktno 4 oficira kao što smo joj mi

⁵ Riječi »ispod sela Zagaja« su dopisane mastilom, ćirilicom.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—22, k. 1111.

⁸ Vidi dok. br. 71.

⁵ O vojnim kursovima pri Štabu 3. korpusa NOVJ u decembru 1944. i januaru 1945. vidi dok. br. 88 u ovoj knjizi; Arhiv VII, reg. br. 5—13, k. 272/A: izvještaj toga korpusa od 20. februara 1945. godine.

naredili radiovezom (obavijestila nas je da ih je uputila). Prema tome šaljemmo ukupno 6 oficira u duhu zadnjeg Vašeg naređenja radio-depešom.

3) Šaljemo 10 drugova za artiljerijski kurs pri Vojnoj školi Korpusa. XVI brigada uputiće Vam 5 — naređeno joj je (od nas je ukupno traženo 15).

4) U duhu Vašeg naređenja šaljemmo sledeće drugove:
Petra Anđića, komesara čete XX brigade,
Stjepana Šarića, ob. oficira štaba XIX brigade,
Mehmeda Mujbegovića, ob. oficira štaba XVI brigade (njega će Vam brigada direktno uputiti),
Dr. Muhameda Dedića, šifranta XIX brigade,
Esada Telalbašića, sekretara štaba XIX brigade.

5) Upućujemo Vam jedan romanijski bataljon (iz sastava XX brigade) koji treba da uđe u brigadu Narodne odbrane. Sa bataljonom upućujemo i majora Voju Crnogorca koji je određen za komandanta brigade Narodne odbrane.⁴

(Sa bataljonom šaljemmo i jedan dio naših teških ranjenika u Korpusnu vojnu bolnicu).

II.

1) *Situacija na sektoru naše divizije:* 22 njemačka pješadijska divizija (ojačana) prikupljena je na komunikaciji Sokolac — Vlasenica. Prema zaplijenjenoj zapovijesti štaba ove njemačke divizije (koju Vam u prilogu šaljemmo),⁵ neprijatelj ima namjeru da se iz Vlasenice probije ka sjeveru vjerovatno pravcem Zvornik — Bijeljina, a nije isključeno i pravcem Šekovići — Capardi — Tuzla.

Raspored snaga ove njemačke divizije najbolje ćete vidjeti iz njihove zapovijesti. Od Sokoca do Vlasenice cijela komunikacija je zaposjednuta, a u Vlasenici su vjerovatno zgomilane jače nepr. snage od ove skupine.

2) *Raspored naših snaga:* XVI brigada u pokretu iz Osmača prema Žepi sa zadatkom napada na četničko-ustašku skupinu koja je na prostoru Žepe (jačina četnika kod Zepe oko 600 prema do sada prikupljenim podacima). Ovi četnici su crnogorski — pod komandom majora Pavla Đurišića. Osim ovog broja ima ih od iste skupine još i na prostoru Radevići

⁴ O formiranju te brigade vidi dok. br. 100, objašnjenje br. 3.

⁵ Tu zapovijest, pisanu 16. januara 1945, zaplijenila je 16. muslimanska brigada 19. januara u borbi kod Krama. Vidi knjigu poslatih depeša Štaba 27. NOU divizije za period 25. januar — 24. februar 1945 (Arhiv VII, reg. br. 2—8, k. 409). Opširnije o snagama i namjerama njemačke 22. pješadijske divizije vidi dok. br. 103, objašnjenje br. 3.

— Gluhovine, čiju ukupnu jačinu još nismo saznali. Sa tom skupinom ima i četničkih porodica — prateži.⁶ (Ukupna jačina ustaša koji su se izvukli iz Skelana u Zepu iznosi preko 1000).⁷

XIX brigada na prostoru Malo Polje — Japaga — Kameniti Dolovi sa zadatkom dejstva na komunikaciju od Ploče do Han Pijeska.

XX brigada sa dva bataljona i teškim dijelovima na prostoru Berkovina — Visočnik — Capori, a sa dva bataljona u Mrkaljima (Vrhovi — Dundići — Ljuti Brijeg — Tukovi). Zadatak brigade dejstvo na komunikaciju s obje strane od Han Pijeska do Žljebova.

3) **Naš daljnji rad:** Sa XIX i polovinom XX brigade vršićemo i dalje napade na komunikaciju prema gore pomenutom rasporedu i zadatku jedinica, a sa XVI i drugom polovicom XX brigade preduzimamo napad na četničko-ustašku grupu kod Žepe, i to: XVI brigada je u pokretu iz Osmača i napadaće na Zepu sa pravca sjevera i sjeveroistoka, a dijelove XX brigade orijentiraćemo u napad na Zepu od pravca Džimrija.⁸

4) *Problemi divizije:*

a) Ishrana: Kao što smo naveli i u petnaestodnevnom operacijskom izvještaju, ishrana je prvi problem koji se najteže riješava i to iz dva razloga: prvo, i pored pomoći intendanture Korpusa kao i transportovanja hrane i mesa i srebreničkog kraja, sredstva za ekspeditivno doturanje hrane jedinicama su vrlo oskudna. Brigade raspolažu sa malim brojem komore a i ovaj raspoloživi broj konja, budući većinom u snijegu i sa slabom ishranom, sasvim je posustao i iznemogao. Drugi razlog je što je teren na kojem borave jedinice (XIX i XX brigada) potpuno ekonomski uništen, tako da u međuvremenu čekanja transporta bilo od Korpusa ili od XVI brigade, nigdje naokolo ne može se vršiti snabdjevanje sa terena makar i sa najmanjom količinom hrane.

Ovaj problem i u buduće teško će se moći riješiti, zbog gore pomenuta dva razloga, sve dok se ne ovlada komunikacijom Vlasenica — Sokolac i dok se ne organizuju — primaknu magacini i depoi bliže jedinicama.

⁶ O njima vidi dok. br. 87, objašnjenje br. 5.

⁷ Riječ je o ustašama 1. ustaškog stajaćeg združenja. Vidi njegovu opštu bojnu relaciju od 19. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1/2—47, k. 59).

⁸ Opširnije o dejstvu 20. romanijske NOU brigade u januaru vidi operacijski dnevnik njenog štaba iz 1945 (Arhiv VII, reg. br. 10—4, k. 1112/A).

b) Smještajne-stambene prilike su isto tako vrlo težak problem sve dok se divizija nalazi na ovome prostoru (Malo Polje — Berkovina — Čapori itd.). Ljudstvo je i suviše pretrpano u malom broju raspoloživih kuća.

c) Zdravlje: U vezi sa rdavim stambenim prilikama pojavio se problem pjegavog tifusa, i to u zabrinjavajućoj mjeri. Preduzeli smo sve što nam mogućnosti dozvoljavaju da spriječimo ovu zaraznu bolest (vrši se parenje, šišanje itd.).

d) Dezerterstvo: Ovaj problem takođe postoji. Nedavno je iz XVI brigade otsječeno¹⁰ u grupi 45 novih Srbijanaca sa 2 p. mitraljeza, koji su u Baj. Bašti.¹¹ Iz ostalih brigada dešavaju se slučajevi dezertstva po 1 do 2 do 3.

Radi suzbijanja ove pojave naglašeno je štabovima jedinica da se u prvom redu do maksimuma pojača kontrola, a uhvaćene dezertere izvodićemo pred prijeki sud pa organizatore kažnjavali najoštrijom kaznom, a ostale upućivati u kažnjeničke čete.¹² Politički rad, naročito među novim borcima, pojačaćemo do maksimuma. (Ova pojava dezertstva je u jačoj mjeri uslijedila ponajviše zbog teških uslova pod kojima se bori naša divizija: slaba prehrana, rdave stambene prilike, teška mečava i studen na planini, danonoćne borbe itd.).

e) Naoružanje i municija: Usled većeg broja novopridošlog ljudstva u svim brigadama ima i veći broj nenaoružanih — bespuškara, a usled stalnih borbi stanje municije svake vrste svedeno je na minimum. Iz baza u Šekovićima uzeli smo poslednju rezervu koju ćemo sutra izdijeliti XIX i XX brigadi.

Ukoliko uslijede savezničke pošiljke za našu diviziju ovaj problem bi se za izvjesno vrijeme riješio.

f) Odjeća — obuća: Problem obuće uglavnom je riješen zadnjom pošiljkom koju ste nam poslali (1100 pari cipela). Potrebno nam je još oko 500 pari cipela pa da sve brigade budu obuvane. Za ljudstvo iz dopuskog bataljona, naročito za novoprimitljeno sada u Zvorniku ne znamo tačno stanje obuće, ali za to ljudstvo će vjerovatno trebati do 500 pari cipela, što se može naknadno snabdjeti.

Odjeće treba veći broj.

g) Problem vojnog i političkog kadra u diviziji je naročito u zadnje vrijeme u jačoj mjeri izražen: na vojni kurs u Beograd upućeno oko 20 oficira, zatim na kurseve naše Vojne škole pri Korpusu kao i pojedinačno potraživanje rukovodi-

• i ¹⁰ Riječi »otsječeno« i »koji su u Baj. Bašti« su dopisane mastilom.

¹¹ U te čete su upućivani borci, kažnjeni zbog disciplinskih prestopa, na izdržavanju kazne za određeno vrijeme.

laća iz naše divizije. Sem toga, iz XX brigade otišao kompletan bataljon sa čitavim svojim rukovodstvom, tako da za novoformirani bataljon u XX brigadi (koji je formiran umjesto ovog što je otišao) brigada a i divizija vrlo teško može riješiti problem kadra i prisiljeni smo da suviše smjelo imenujemo nove rukovodioce.

5) Napomene:

a) Odsjek za naoružanje ne možemo odmah formirati iz razloga što divizija a i štab divizije nije kompletan i terenski povezan. Kad XVI brigada sa dijelom štaba divizije izbije iz srebreničkog kraja na prostor Zepe — Podžepnja, pristupićemo odmah formiranju istog.

Ovo napominjemo radi toga što nećemo moći blagovremeno poslati brojna stanja ljudstva i naoružanja¹² u duhu zadnjeg Vašeg naređenja.

b) Usled rdavih smještajnih prilika na ovom sektoru ostavićemo dopunski bataljon sa načelnikom Vojom¹¹ na prostoru Bratunca gdje će imati mnogo više mogućnosti i za izvođenje vojne obuke, a u isto vrijeme moći će prihvaćati novo ljudstvo preko Ljubovije. Sem toga, pitanje prehrane moći će da rješava na terenu.

Sa bataljonom ćemo ostaviti našu izviđačku četvu koja će pored obezbjeđenja bataljona imati zadatak da u sadejstvu sa Srebreničkim odredom razbija ustaško-legionarske bande, da prikuplja oružje za bataljon, a ob. službu da orijentiše na sektor Skelana — Broda — Višegrada.

c) Molimo Vas da nam prvom prilikom pošaljete benzina i ulja (ukoliko imate) jer nam je to potrebno za našu englesku radio-stanicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — ppukovnik,
Otsutan

Komandant — ppukovnik,
Mil. Zekić

¹⁵ O brojnom stanju 27. divizije vidi dok. br. 67.

¹³ Riječ je o načelniku Štaba 27. NOU divizije Voji Ilicu.

**PREDLOG ŠTABA 37. NOU DIVIZIJE OD 21. JANUARA 1945.
ŠTABU 3. NOU DIVIZIJE ZA NAPAD NA GORAŽDE¹**

ŠTAB
XXXVII NOU DIVIZIJE
Pov. br. 12
21-1-1945 god.

ŠTABU III NOU DIVIZIJE

1. Neprijatelj drži Goražde, Višegrad kao i položaje lijevom obalom Drine od Višegrada do Goražda.²
2. Naša divizija je sada na slijedećoj prostoriji:
jedna brigada na prostoriji Cajniče — Drina,³
jedna brigada na prostoriji Bijela Brda djelujući ka Višegradu,⁴
jedna brigada na prostoriji oko Boljanića.⁵
Naša namjera je da Drinu pređemo na sektoru Goražde — Ustriprača.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—2, k. 756.

² Riječ je o njemačkoj 181. pješadijskoj diviziji, koja je negdje između 12. i 15. januara 1945. preuzela odbranu mostobrana na tom prostoru (jedna pukovska grupa u rejonu Višegrad — Dobrun (Dobrun napustila 20. januara), a druga u rejonu Goražda) i vršila prihvatanje njemačkih jedinica koje su se tada povlačile preko Srbije, Crne Gore i Sandžaka. Vidi knjigu Eriha Smita-Rihberga »Kraj na Balkanu« (Erich Schmidt-Richberg: »Das Ende auf dem Balkan«, Kurt Vowinkel Verlag, Heidelberg, 1955), str. 87, 97, i 98. O njemačkim snagama vidi i dok. br. 179.

U depešama četničkog komandanta Dragoslava Račića br. 559 i 560 od 15. januara 1945 (vidi LV knjigu depeša ČVK u Arhivu VII) piše da je 13. januara iz Rogatice u Goražde stigao jedan njemački puk, a 15. januara i jedna brdska baterija, odnosno da se u Goraždu tada nalazio jedan pješadijski puk i »dve baterije lake artiljerije«.

* Na toj prostoriji se tada nalazila 3. proleterska (sandžačka) brigada (vidi dok. br. 132).

³ Riječ je o 5. sandžačkoj brigadi. Prema naredenju Štaba 37. NOU divizije od 20. januara 1945 (vidi knjigu poslanih depeša štaba ove divizije za 1945. u Arhivu VII, reg. br. 1—6, k. 1254) ona je dobila zadatak da krene na sektor Višegrad — Dobrun i smijeni 22. NOU diviziju.

⁵ Odnosi se na 4. sandžačku brigadu. Ona se u drugoj polovini januara 1945. nalazila na sektoru Pljevalja. Opširnije o njoj vidi izvještaj njenog štaba od 25. januara 1945. i knjigu poslanih depeša štaba 37. NOU divizije za 1945 (Arhiv VII, reg. br. 8—2 i 1—6, k. 1254).

3. Kako su jače neprijateljske snage na prostoriji Goražde — Jabuka — Rogatica — Ustriprača, to je naš prelaz vrlo težak preko Drine, i bio bi osiguran kada jedinice vaše divizije budu izbile lijevom obalom Drine na prostoriju između Rogatice i Goražda. Prvenstveno bi bilo nužno da likvidiramo Goražde® i zato predlažemo da izvjesne vaše snage napadnu lijevom obalom Drine na Goražde dok bi mi jednom brigadom izvršili napad na Goražde preko Drine uz pomoć artiljerije. Ta akcija mora bezuslovno da bude povezana i vi nas izvjestite kada vaši dijelovi budu izbili na polazne položaje za napad na Goražde da bi znali izvršiti pripreme i napad blagovremeno.

4. Da bi mogli koordinirati operacije naših djevu divizija u prilogu vam dostavljamo šifru, tablice, plan veze.⁷ Odmah nam pošaljite potrebne podatke radi uspostavljanja radio-veze.

5. Mi se nalazimo u Cajniču.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — p.pukovnik,
Vel.⁸ Ljujić

Komandant — p.pukovnik,
Žarko Vidović

M. P.

* O borbama za Goražde vidi dok. br. 117 i 132.

⁷ Redakcija ih nije uspjela pronaći.

⁸ Velibor

**NAREĐENJE ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 22. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA SPRIJEČE
PRODOR NJEMAČKIH SNAGA IZ VLASENICE KA BIJELJ-
NI I OD BRCKOG KA TUZLI¹**

STAB C1
Op. br. 51
22. januara 1945. g.

ŠTABU A 1

PODACI O NEPRIJATELJU:

Prema prikupljenim podacima na prostoru Sokolac — Vlasenica nalazi se glavnina 22. nemačke pešadijske divizije. U sastavu ove divizije nalaze se 16., 47. i 65. pešadijski puk sa 22. artiljerijskim pukom; i ostali pridodati delovi. Jačina cele divizije je prema još neproverenim podacima oko 10.000 do 12.000 vojnika.² Pored ove divizije u samoj Vlasenici još od ranije nalaze se tri bataljona iz 999. posadne divizije jačine ukupno do 1.400 ljudi.³ Nepotvrđeno — na ovom pravcu treba da naiđe i 181. nemačka divizija.⁴

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 6-2, k. 271.

² U knjizi Fridriha Augusta fon Meča »Istorija 22. pješadijske divizije 1939—1945« (Friedrich-August v. Metzsch: »Die Geschichte der 22. Infanterie-Division 1939—1945«, Verlag Hans — Henning Podzun, Kiel, 1952) na str. 88. piše da je 15. januara 1945. brojno stanje 22. pješadijske divizije iznosilo 13.000 vojnika. O toj diviziji vidi i dok. br. 103, objašnjenje br. 3.

³ U knjizi »Organizacija i formacija njemačke kopnene vojske« (Order of battle of the German army, Military intelligence division, War department, Washington, 1945) na str. 85. i 347. piše (odnosno pretpostavlja se) da su njemačku 999. diviziju sačinjavali njemački vojnici koji su bili kažnjeni preko šest mjeseci zatvora. Dalje se kaže da je ona rasformirana 1943. godine. Međutim, prema nekim podacima iz ove knjige i još nekih izvora može se zaključiti da je broj 999 i dalje zadržan kao oznaka za njemačke kažnjeničke jedinice.

U izvaji ratnog zarobljenika Kloca (Clotz), komandanta 963. tvrđavske pješadijske brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. 49/1, k. 73), piše da je »24. 12. 1944 brigada sa 963. štabnom četom. XXI i XXII/999 tvrđavskim bataljonima marševala prema severu po drumu Višegrad — Rogatica« i da je 1. januara 1945. iz rejona Sokolca otišla u Vlasenicu. Prema tome, sigurno je riječ o pomenutim bataljonima, jer se 963. tvrđavska pješadijska brigada, a vjerovatno i ovi bataljoni, tokom januara zadržali na sektoru Vlasenice.

⁴ Ta se divizija tada nalazila na sektoru Višegrad — Goražde (vidi dok. br. 107, objašnjenje br. 2).

Sektor Bijeljina — Brčko: U Bijeljini se nalaze četiri bataljona »Skender-beg« divizije jačine oko 2.800 vojnika. U Brezovom Polju jedan bataljon »Skender-Beg« divizije jačine oko 600 ljudi.⁵ U Brčkom jedan bataljon »Princ Eugen« divizije⁶ i 12. ustaška divizija (novoformirana).⁷ Jačina oko 1000 Nemaca, 800 ustaša i oko 2000 zelenokadrovaca.

Sektor Trebava — Gračanica — Ozren: U Gračanici se nalazi oko 3.000 do 4.000 ustaša, zelenokadrovaca⁸ i četnika.⁹ Ovdje su uračunate i posade i milicija okolnih sela.

Na Trebavi se nalazi jača grupa srbijanskih četnika¹⁰ i meštani — četnici.¹¹

U Sremu naše jedinice su prešle svuda u ofanzivu. Oslobođen je Šid i ofanziva se nastavlja.¹²

Naš zadatak je po svaku cenu sprečiti prodiranje na sever najjače neprijateljske grupacije u Vlasenici, a zatim po pregrupisanju snaga preduzeti napad u cilju odbijanja na jug. Istovremeno potpuno neutralisati ostale pravce sa težnjom da se oslabljenje na svim pravcima iskoristi za odlučan udar. Sve ovo treba uraditi da bi omogućili dalje izvođenje operacija armije.

NAREĐUJEMO:

1) A 1 će odmah po smenjivanju od jedinica K 1 izvršiti pokret pravcem: G. Tuzla — Čapardi — Šekovići.¹³ Trećinu svojih snaga sa A 5¹⁴ uputiti 23. o. m. izjutra.

⁵ Riječ je o ostatku te divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 21.

⁶ O jedinicama 7. SS divizije na sektoru Brčkog vidi dok. br. 155.

⁷ Formirana je u decembru 1944. od 12. ustaškog zdruga i 3. gorskog zdruga (»bosanski planinci«). Vidi pregled rasDoreda jedinica 2. zbornog područja od 8. decembra 1944 (knj. 31, dok. br. 161).

⁸ Na tom prostoru su tada bile jedinice 3. gorskog zdruga (»bosanski planinci«) i 12. ustaškog stajaćeg zdruga. Vidi dok. br. 15 (objašnjenje br. 5 i 6) i dok. br. 155.

⁹ i Riječ je o glavnini četničkih snaga Srbije (grupa korpusa Gorske garde, Rasinsko-toplička grupa korpusa, Mlavsko-smederevska grupa korpusa, Južnomoravska grupa korpusa, Timočki, Valjevski, Avalski korpus i još neke njihove jedinice). Opširnije o njihovom rasporedu i dejstvu vidi naređenja komandanta Rasinsko-topličke grupe korpusa od 7. i 10. januara i izvještaje od 11. i 14. januara 1945, izvještaj Avalskog korpusa od 17. januara 1945, izvještaj Južnomoravske grupe korpusa od 4. aprila 1945. i pregled borbi Timočkog korpusa od 27. maja 1944. do 22. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. S-V-11606, 11607, 11612, 6637, 16922 i 15823).

¹¹ Odnosi se na četnike Trebavskog korpusa. Vidi obavještenje 2. brigade Trebavskog korpusa od 17. januara 1945. o njenom pokretu ka Građacu (Arhiv VII, reg. br. S-V-6637/2).

¹² O borbama na sremskom frontu vidi tom I, knj. 18.

¹³ i ¹⁵ Iako je 24. januara 1945. došlo do smjene između njenih jedinica i jedinica 23. NOU divizije, 17. divizija, zbog odluke Štaba 2.

Zadatak: Potpuno i sigurno zatvaranje pravca Vlasenica — Šekovići — Capardi.¹³

2) B 1 će odmah narediti da dve trećine jedinice K 1 sa K 5¹⁶ što pre izvrše smenu jedinica A 1.

Zadatak: Aktivnim dejstvom sigurno zatvarati pravac Brčko — Tuzla.¹⁷ U glavnom posesti iste položaje koje sada drži A 1.

3) Radi zatvaranja pravca dolinom Spreče odrediti jednu trećinu K 1 i jednu trećinu D 1, kako smo to već ranije naredili.¹⁸ Komandu nad ovim jedinicama objediniti.

Na prostoriji s. Srnice i dalje će se nalaziti samostalni bataljon.¹⁹

4) Po dolasku jedinice A 1 na sektor Vlasenica — Šekovići — Capardi jedinicu P 1 postaviti po dubini na pravcu Vlasenica — Nova Kasaba — Drinjača — Zvornik, sa zadatkom potpuno osiguranog zatvaranja ovoga pravca.¹⁰

5) Posle izvršenog rasporeda navedenog u prednjim tačkama, jedinicu D 1 prebaciti jugozapadno od Tuzle, gde će obrazovati rezervu.²¹

Početak prebacivanja treba da bude odmah po pristizanju prvih delova A 1.

6) V 1 će i dalje ostati na istom sektoru sa glavnim zadatkom da po svaku cenu zatvori pravac Bijeljina — Janja — Kozluk. Manji deo snaga i dalje zadržati na komunikaciji Bijeljina — Brčko.²²

7) E 1 će u svemu postupiti prema izdatom usmenom naređenju, tj.:

armije NOVJ da i ona učestvuje u napadu na Bijeljinu (vidi dok. br. 124), nije otišla na dodijeljeni joj zadatak. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 17. divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 16—12, k. 272/A).

¹⁴ Konspirativni naziv Artiljerijske brigade 17. NOU divizije.

¹⁵ Konspirativni naziv Artiljerijske brigade 23. NOU divizije.

¹⁷ O rasporedu i dejstvu jedinica 23. NOU divizije vidi dok. br. 120 i 129 u ovoj knjizi; Arhiv VII, reg. br. 5—2, k. 1069: izvještaj štaba ove divizije od 4. februara 1945. godine.

» Vidi dok. br. 103.

¹⁸ Riječ je o Bataljonu narodne odbrane iz Beograda. Vidi izvještaj Štaba 14. korpusa NOVJ od 18. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 31—12, k. 272/A) i dok. br. 176 u ovoj knjizi.

²⁰ O rasporedu i dejstvu 25. NOU divizije vidi dok. br. 141.

²¹ Bliže o rasporedu 45. NOU divizije vidi dok. br. 120 i 121.

²² Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 28. NOU divizije vidi izvještaj njenog štaba od 1. februara 1945. za drugu polovinu januara (Arhiv VII, reg. br. 42—11, k. 272/A).

a) S 1 će odmah prebaciti na sektor Vlasenice sa zadatkom zatvaranja po svaku cenu pravca Vlasenica — Kladanj.²³ Jedinicu koja se nalazi u dolini Spreče¹⁴ prebaciti tek po smeni jedinice D 1.

b) Do dolaska na ovaj sektor jedinice S 1 kao prvu predostrožnost postaviti jednu trećinu jedinice R 1.²⁵

Glavnina R 1 će i dalje dejstvovati na komunikaciju Vlasenica — Han Pijesak — Sokolac.²⁶

8) Sve komunikacije koje vode iz Vlasenice što temeljitije rušiti, postavljati gusta minska polja a sve mostove pripremiti za rušenje. Za rušenje upotrebiti eksploziv.

Ovo isto važi i za jedinicu V 1, naročito komunikaciju Bijeljina — Janja — Kozluk.

9) Po izvršenom pregrupisanju i postavljanju artiljerije izvršićemo napad na Vlasenicu.²⁷

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. politički komesar,
pukovnik
Blažo Lompar

Načelnik štaba,
general-major
Ljubo Vučković

Komandant,
general-lajtnant
Koča A. Popović

²³ Pravac prema Kladnju zatvarala je 27. NOU divizija (vidi dok. br. 115), a 38. NOU divizija je jednom brigadom posjela položaje Betanj — Šekovići, dvije brigade zadržala na prostoru Živinice — Đurđevik — Gračanica (jugoistočno od Tuzle), s tim da budu upotrijebljene prema razvoju situacije (vidi dok. br. 113 i 119).

²⁴ Riječ je o 21. istočnobosanskoj brigadi 38. NOU divizije (vidi dok. br. 118).

²⁵ 23 | 3« o rasporedu i dejstvu jedinica 27. i 38. NOU divizije vidi dok. br. 119.

²⁶ Sve do kraja januara 1945. Vlasenica nije napadana, već su se na prostoru oko nje vodile borbe protiv jedinica 22. njemačke divizije (vidi dok. br. 134, 139, 147, 152 i 153).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 22. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIIJE NOVJ O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI¹

ŠTAB E 1

0. Broj: 13745.
22. januara 1945. g.
19 časova

Operativni izvještaj.

ŠTABU C 1.

1. R 1. je sa glavninom svojih snaga u akciji na ustaše i četnike koji se nalaze na prostoriji Zepa.² Izvještaj o ovome nismo još primili.

Jedna zasjeda je kod Han Pijeska ubila preko 30 Nijemaca.

Naredili smo da sa jednom brigadom zatvori pravac Vlasenica — Kladanj. Brigada će na mjesto stići u toku 23. ovog mjeseca.¹ Drugih podataka sa sektora R 1. nemamo.

2. S 1. je sa dve brigade angažovana u borbi sa četnicima na prostoriji Ozrena, i danas je sa jednom brigadom izbila na liniju Kraljica — Brezici.

U dvodnevnim borbama do nogu su potučene dvije četničke brigade, i protjerane prema Striježevici — Doboju — Boljaniću.⁴ U jučerašnjim borbama ubijeno je preko 60 četnika a zarobljeno 10. Rezultate o današnjim borbama još nemamo.

Na sektoru Ozrena se je iz zeničkog kraja prebacilo nešto domaćih četnika.⁵

U toku 23. ovog mjeseca S 1. će se sa dvije brigade postaviti na prostoriju Živinice — Stupari." Jedna brigada ostaje

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8—11, k. 272/A.

* O tome vidi dok. br. 106.

³ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 27. NOU divizije vidi dok. br. 119 i 139.

⁴ Bliže o tome vidi dok. br. 118.

⁵ Riječ je o Zeničkoj četničkoj brigadi, koja je tada pošla u s. Boljanić po žito. O tome vidi depešu četničke Vrhovne komande od 23. januara (35 knjigu depeša ČVK, II deo, fascikla 6, u Arhivu VII).

⁸ Vidi dok. br. 113 i 119.

r

na sektoru Bosansko Petrovo Selo — Kakmuž do smjene od jedinica B I.⁷ a potom će i ona doći na prostoriju Živinica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Komandant — pukovnik:
Kosorić Pero

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 56
22/1 1945. g.

Op. br. 56/45
Op. izveštaj E 1 od. 22.1.1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operacijski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik

BR. 110

ZAPOVIJEST ŠTABA 45. NOU DIVIZIJE OD 22. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA 20. I 24. BRIGADE DA POSJEDNU POLOŽAJE MEMIĆI — KALABAĆE — PAPRAĆA I 23. BRIGADI DA KRENE KA TUZLI¹

O. br. 20
22. I. 1945

Z A P O V E S T

(Sekcije: Zvornik, Bijeljina, Tuzla, Kladanj. Razmer 1:100 000)

1. Situacija: Prema proverenim obaveštenjima dve nemačke divizije kreću se od pravca Višegrada ka Han Pijesku i Vlasenici. Jačina ovih divizija računa se oko 7000 vojnika

⁷ Smijenila ju je 23. brigada 45. NOU divizije (vidi dok. br. 110).

¹ Prepis originala (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 30—1, k. 1330.

(obadve) sa nešto motorizacije i artilerije.¹ Prethodnice ovih neprijateljskih snaga u toku jučerašnjeg dana i danas prispele su u Vlasenicu. Od zarobljenih neprijateljskih vojnika na komunikaciji Han Pijesak — Vlasenica saznaje se da ove neprijateljske snage imaju zadatak daljeg probijanja prema Zvorniku i Bijeljini, u cilju povezivanja sa neprijateljskim snagama u Bijeljini, radi daljeg izvlačenja na sever a nije isključen i eventualni neprijateljski pokušaj prodiranja prema Tuzli u cilju izvlačenja pravcem Tuzla — Maglaj — Doboj — Derventa — Brod.

Četničke bande zapadno od komunikacije Zvornik — Janja i između komunikacija Zvornik — Priboj — Lopare — Celić i Janja — Koraj — Celić i na jugozapadnim padinama planine Majevice potpuno su razbijene i rasterane.³

2. Naše jedinice: K 1 orijentisana je prema neprijateljskom (nemačko-ustaškom) uporištu Gračanica i planini Ozrenu, u cilju likvidacije ovih neprijateljskih uporišta.⁴ P 1 sa jednom trećinom svojih snaga nalazi se na sektoru Vlasenice na liniji Mramorac (K. 737) — Zaklopača — Bakići. Jedna trećina P 1 po dubini poseda za odbranu komunikaciju Vlasenica — Drinjača (sa tri bataljona) dok se jedan bataljon sa protivkolskim oruđima nalazi na desnoj obali Drine na prostoru s. Čitluk — Culine, a jedna trećina snaga P 1 nalazi se na komunikaciji Vlasenica — Šekovići na prostoru s. Solakovina — Prav. Džemat.⁵ Cela A 1 orijentisana je prema neprijateljskom uporištu Brčko sa zadatkom likvidiranja istog.⁶ Jedinice V 1 nalaze se na liniji Janja — D. Čadavica sa zadatkom neprekidnog ofanzivnog dejstva na neprijateljsko uporište Bijeljina.⁷ Jedinice R 1 neprekidno bočno napadaju neprijateljske snage na komunikaciji Han Pijesak — Vlasenica.⁸

3. U vezi sa ovom situacijom naša D 1 dobila je zadatak da se sa D 2 i D 4 hitno koncentriše na prostoru s. Memići —

¹ Pogrešno. Na tom pravcu je nastupala samo njemačka 22. pješadijska divizija sa ojačanjima. Opširnije o njoj vidi dok. br. 103, objašnjenje br. 3.

³ Riječ je o četnicima Majevičkog korpusa. Opširnije o njima vidi dopis ovog korpusa i naredenje Semberijske četničke brigade od 25. januara 1945. i dnevnik 2. grupe Majevičkog korpusa iz 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11517, 11518 i 11574).

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu 23. NOU divizije vidi dok. br. 104 i 120.

⁵ Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 25. NOU divizije vidi dok. br. 141.

⁶ « Odnosi se na 17. NOU diviziju. Zbog novonastale situacije na sektoru Vlasenice odustalo se od napada na Brčko, a preduzet je napad na Bijeljina (vidi dok. br. 124 i 128).

⁷ Riječ je o 28. NOU diviziji (vidi dok. br. 95, 124 i 135).

* O dejstvima 27. NOU divizije vidi dok. br. 106.

s. Capardi — s. Kalabače — s. Papraća, na kojoj će prostoriji preduzeti organizaciju položaja na slučaj neprijateljskog nadiranja od pravca Vlasenice, kao i ofanzivnog dejstva prema Vlasenici,⁹ dok će D 3 sa svim svojim delovima prema usmenom naređenju D 1 od 22. o.m. u 15 čas. produžiti kretanje prema Tuzli i smestiti se na prostoriju s. Petrovo Selo.¹⁰

Za izvršenje postavljenog zadatka,

NAREĐUJEMO:

- D 2 Po prispeću na liniju Memići — Capardi (23. o.m. najkasnije do 16 čas.) postaviće se na sledeći način: jedan bataljon na prostoru s. Glumine, koji će odmah pristupiti rekognosciranju zemljišta i organizaciji položaja sa obe strane komunikacije s. Glumine — Zvornik. Položaje za odbranu organizovati u dve linije: prvu i drugu. Ovaj bataljon blagovremeno će dobiti i potrebnu količinu eksploziva i nagaznih mina, koja će sredstva za slučaj potrebe blagovremeno upotrebiti na komunikaciji Zvornik — s. Glumine. Jedan bataljon postaviće na prostoru s. Capardi — s. Kulina, jedan bataljon na prostoriju s. Bulatovci i s. Mahala a jedan bataljon na prostoru s. Osmaci — Kakanj. Ovi bataljoni na određenim prostorijama biće u stanju pripravnosti — svakog momenta spremni za blagovremenu intervenciju gde bude potrebno.¹¹
- D 3 Po naređenju štaba B 1,¹² 22. o.m. u 15 čas. produžiće kretanje pravcem Tuzla — Puračić — Dobošnica — Petrovo Selo. Na prostoru s. Petrovo Selo brigada će se smestiti sa zadatkom izviđanja i zatvaranja pravca od Doboja. Štab D 3 kao i štabovi ba-

* i ¹¹ Opširnije o tome vidi dok. br. 122 u ovoj knjizi; izvještaj Štaba 45. divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—3, k. 1331).

¹⁰ Po dolasku u Bosansko Petrovo Selo 23. NOU brigada je stavljena pod komandu 23. NOU divizije. Tu je zatvarala pravce koji od Doboja, dolinom r. Spreče, vode ka Tuzli. Opširnije o tome vidi dok. br. 120 u ovoj knjizi; izvještaj Štaba 23. NOU divizije od 4. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—2, k. 1090).

¹² Pomenuto naređenje Štaba 14. korpusa NOVJ potiče od 19. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 23—1, k. 1330). Prema njemu, jednu brigadu je trebalo uputiti u Tu./lu tek po čišćenju prostora Priboj — Osmaci od četnika (vidi dok. br. 103 i 122), dok su se ostale dvije brigade, poslije toga, imale razmjestiti na prostoru Prnjavor — Osmaci kao rezerva toga korpusa, sa zadatkom da spriječe eventualni prodor neprijatelja od Vlasenice, preko Šekovića, ka Osmacima.

taljona D 3 posvetiće naročitu pažnju i uložiti sav trud na sređivanju stanja po jedinicama.

- D 4 U toku 23. o.m. sa tri bataljona razmestiće se na prostoru s. Zidonje — Njiva — Papraća — Kalabače i zaposesti liniju levo i isključno s. Kalabače — Višegrad (k. 665) i desno i zaključno s. Jovičići. Na ovoj liniji držati stalno na položajima po jedan bataljon i hitno pristupiti organizaciji položaja za odbranu, na slučaj neprijateljskog nadiranja, putem utvrđivanja i ukopavanja. Naročitu pažnju obratiti na ukopavanje teških automatskih oruđa i pravilno posjedanje leve obale r. Drinjače. Štab D 4 hitno će preduzeti potrebne mere za uspostavljanje telefonske linije preko Šekovića sa jedinicom P 1 koja se nalazi na komunikaciji Vlasenica — Šekovići, u oblasti s. Solakovina i Prav. Džemat, tako da uvek i blagovremeno može biti obavešten o situaciji na sektoru te jedinice kao i o eventualnom pokušaju neprijateljskog nadiranja od pravca Vlasenice prema Šekovićima ili Papraći. Isto tako štab D 4 upućivaće jača izviđačka odeljenja preko r. Drinjače, prema selima Pobedarje i Korijen, u cilju izviđanja i osmatranja najverovatnijih pravaca eventualnog neprijateljskog pokreta tim terenom. Štab D 4 će organizovati dve linije položaja na liniji Višegrad (k. 665) — Kalabače — Papraća — Jovičići. Na slučaj neprijateljskog pokreta od pravca Vlasenice prema Šekovićima i Papraći, D 4 će angažovati sve svoje raspoložive snage i blagovremeno i pravilno ih rasporediti na određenoj liniji.

4. Sve jedinice će voditi strogo računa o tome da se položaji potpuno organizuju putem ukopavanja i utvrđivanja (pravljenje zaklona). Naročitu pažnju obratiti na punu upotrebu automatskih i protivkolskih oruđa. Štab D 2 i D 4 će se telefonski povezati sa svojim bataljonima.

Ishrana ljudstva i stoke mora biti puna i redovna.

5. Štab D 1 u toku 23. o.m. smestiće se u s. Kusonje, gde mu slati redovne izveštaje — najmanje dva puta dnevno. Štab D 2 i D 4 telefonski će se povezati sa štabom D 1.

6. MSB¹³ D 1 i Intendantura D 1 smestiće se u s. Memići. Sve ranjenike upućivati najpodesnijim pravcem u s. Memiće.

¹³ Medecinsko-sanitetski bataljon

7. Konjički eskadron D 1 smestiće se u s. Gaj, gde će služiti za obezbeđenje MSB i Intendanture D 1 kao i za izviđanje prema selima Jajići i Međeđa i prikupljanje stočne hrane sa toga terena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — ppukovnik
Savo Vukčević, s.r.

Komandant — ppuk.
Rade Zorić, s.r.

Načelnik štaba — ppuk.
Milan Abramović, s.r.

Da je prepis veran originalu tvrdi i overava

M. P.

Načelnik štaba
potpukovnik,
Milan Abramović

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA PODGRMECKOG NOP
ODREDA OD 22. JANUARA 1945. GODINE¹

g T A B
PODGRMECKOG N.O.P.O.
O. pov. broj 20
22. I. 1945.

BROJNO STANJE²
Ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za vezu i minerske sprema
na dan 1945 godine

Redni broj	JEDINICE	Ljudstva		O R U Ž J A										M U N I C I J E					V E Z A		Komora		Miners. odeljenj.								
		Po spisku	Na licu	Bacača		Pušaka	P. mitralj.	T. mitralj.	L. mitralj.	Strojnice	Tromblonki	Protivten. pušaka	Ruč. bombi	Pištolja	Bacače		Za strojnice	Za tromblonke	Pušane	Za protiv-kol. pušku	Za pištolje	Telefonskih centrala	Telefona	Kabela	Jahačih konja	Tovarnih konja	Eksploz. Nagaznih mina				
				Teskih	Ručnih										Teske	Ručne															
1	Štab odr. sa kurir. vodom	42	40			29	1						7	7				150		30	40					3					
2	I. bataljon	218	201	1	4	122	11	2	2	10			1	32	4	18	7	273	3667	30	40					1	13				
3	II. bataljon	171	154	1	2	95	11	3	1	5				30	5	22	24	140	3620		14					2	12				
4	Tehnička četa	43	41			35	1			1				11	4			16	300		20	2	10	km. 15		3	160	2			
5	Intendantura	21	21			15													200		20					4					
U K U P N O		495	457	2	6	296	24	5	3	16			1	80	21	40	31	429	7937	30	144	2	10	km. 15	6	32	160	2			

Zamj. politkoma

M. P.

V.d. komandanta, kapetan
Lazar Cučković

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latjnicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/4—8, k. 1630.

² Brojno stanje je, zajedno sa izvještajem Štaba odreda za period od 21. decembra 1944. do 22. januara 1945, upućeno 22. januara Štabu 39. NOU divizije. Vidi propratni akt pod istim registarskim brojem.

NAPOMENA:

Razlika u broju ljudstva »po spisku«
od 6-1-1945 g. do 22-1-1945 godine:
6-1-1945 g. »Po spisku« 531
22-1-1945 g. »Po spisku« 495
Razlika 36

OBRAZLOŽENJE:

51 u odkomandu za Artiljeriju 39. divizije
5 oficira na raspolaganje Štabu 5. Korpusa
4 OZN-i 39. divizije pod istragu
60 svega otišlo u odkomandu
2 poginulo
88 mobilisano i prikupljeno
4 došla iz 39. divizije sa radiostanicom
34 svega prikupljenih i pridošlih
Razlika u broju ljudstva »po spisku«
i »na licu« u sadanjem izvještaju:
Po spisku 495
Na licu 457
Razlika 38

OBRAZLOŽENJE:

18 u bolnici 5. Korpusa br. 2
3 u Petrovačkoj bolnici
10 na podoficirskom kursu
4 na minobacačkom kursu
1 na šifrantskom kursu
2 na odsustvu na bolovanju
38 svega

ORUŽJE:

Razlika od prijašnjeg izvještaja do današnjeg:
Pušaka 6-1-1945 g. 324 a 22-1-1945 g. 296.
Razlika 28.

28 pušaka otišlo u prekomandu.
R. bacača ima 6, ali su 2 neupotrebljiva pošto
nemaju municije, a navedeni su u
spisku.

/. mitraljeza prije 23, sada 24, dakle razlika 1,
koji je zarobljen od neprijatelja.
Pištolja prije 26, sada 21. Razlika 5.

3 odnijeta sa ljudstvom, koje je otišlo u odko-
mandu,
2 bez municije.

4 ručne bombe odnijete uz ljudstvo za odko-
mandu.

Granata za ručni bacač prije 24, sada 31.
Razlika 7 granata, dobivene su iz magacina ovo-
ga odreda.

Pušane municije prije 7.273 m., sada 7.937 m.
Razlika 664 metaka.

OBRAZLOŽENJE:

375 metaka otpalo uz ljudstvo i oružje za odko-
mandu,
562 metaka utrošena,
937 metaka dobiveno iz magacina ovog odreda.
264 metka utrošena od strojničke municije,
36 metaka od pištoljske municije,
40 kg. eksploziva utrošeno za dizanje pruge.

IZVJEŠTAJ ŠTABA ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA OD 22.
JANUARA 1945. ŠTABU 53. NOU DIVIZIJE O PREFORMIRA
NJU BATERIJA¹

ŠTAB
ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA
53. NOU DIVIZIJE 5. KORPUSA
Str. pov. br. 4
22. januara 1945. god.

Predmet: Preformiranje
jedinica.

ŠTABU 53. NOU DIVIZIJE
(za Artiljerijski odsjek)

Položaj

Prema naređenju toga štaba Str. pov. br. 36 od 15. I. 1945. god.² izvješćujemo, da je izvršeno preformiranje baterija ovoga divizionu, dok je štab divizionu sa vodom za vezu i intendanturom ostao po dosadanjem formacijskom sastavu.

Brojno stanje jedinica ovog divizionu je slijedeće:

- 1.— Štab divizionu . . . . . 18 drugova (od toga 9 na art. kursu u Tesliću kao slušaoci i 1 kao nastavnik).
- 2.— Vod za vezu . . . . . 43 drugova (od toga 1 na kursu za vezu, 4 na radiotelegrafskom kursu i 1 na administr. kursu).
- 3.— Ljudska i stočna ambulanta 10 drugova.
- 4.— Intendantura . . . . . 50 drugova.
- 5.— 1. baterija . . . . . 74 drugova (od toga 5 na art. kursu u Bugojnu, 1 na administrativnom i 1 na sanitetskom kursu).
- 6.— 2. baterija . . . . . 74 drugova (od toga 4 na art. kursu u Bugojnu i 1 na administrativnom kursu).
- 7.— 3. baterija . . . . . 64 drugova (od toga 5 drugova na art. kursu u Bugojnu).
- Ukupno . . . . . 333 drugova (od toga na raznim kursevima 32 druga).³

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—5, k. 1417.

² Vidi dok. br. 74.

³ O tome vidi i brojno stanje štaba divizionu od 30. januara 1945. u Arhivu VII, reg. br. 1/3—4, k. 1417.

Divizionu nedostaje sljedeće ljudstvo i to:

Topovskih vozara	6
Kolskih vozara	7
Artiljerijskih majstora	1

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

Politkomesar major:	Komandant, kapetan:
Boško Drljača,	si. odsutan
M. P.	

ŠTAB
53. NOU
DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Pov. br. 54.
31. I. 1945.

U akta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POL. KOMESAR:	KOMANDANT
p.pukovnik	pukovnik:
	Trinki A. ⁴

⁴ Albert Trinki je tada bio načelnik štaba te divizije, a po potrebi je zamjenjivao komandanta divizije.

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 23. JANUARA
1945. ŠTABU 38. DIVIZIJE DA JEDNOM BRIGADOM ZATVO
RI PRAVAC VLASENICA — CAPARDI A DVE BRIGADE ZA-
DRŽI U OPŠTOJ REZERVU¹

ŠTAB E 1.
K. o. broj: 14/45.
23. januara 1945.
19 časova

S 1.

Današnje naređenje mjenjamo u slijedećem:²

Jednu brigadu uputite usiljenim maršem na sektor Šekovića radi zatvaranja pravca Vlasenica — Capardi. Ova brigada treba da stupi odmah u kontakt sa neprijateljem i pošalje podatke o neprijatelju, njegovoj jačini i namjerama a isto tako u slučaju neprijateljskog nadiranja u tome pravcu da ga uporno zadržava.³

Dvije brigade postavite na prostoriju Zivinice — Đurdevik — Svojat — Gračanica kao opštu rezervu. Ove brigade treba da budu spremne da mogu svaki čas intervenisati ukoliko bi neprijatelj ispoljio svoje namjere od pravca Vlasenice ka Šekovićima.⁴

Bataljon iz Zvornika upućen je za Zivinice bez jedne čete, koja ostaje privremeno u Zvorniku.

Snabdjevanje jedinica na sektoru Šekovića treba biti doturom hrane iz Živinica, pošto tamo nema mogućnosti za snabdjevanje.

Uhvatite vezu sa R 1.⁵ na sektoru Vlasenica — Kladanj i ukoliko je ona danas dobila savezničku pošiljku primite od nje dio municije i materijala.

Ako su vam potrebni teški bacači, ove izuzmite od odsjeka za naoružanje, iz Tuzle.⁶

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10—1, k. 409.

² Vidi Arhiv VII, reg. br. 10/3—1, k. 409. Prema njemu trebalo je cijelu 38. diviziju prebaciti na sektor Betanj — šekovići — Papraća.

* i ⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinice 38. NOU divizije vidi dok. br. 119.

⁵ Riječ je o 27. NOU diviziji (vidi dok. br. 119).

⁶ Riječi »iz Tuzle« su dopisane mastilom.

Isto tako podignite oružje i ostalu spremu kod Intendanture Korpusa iz Tuzle koja vam je dodjeljena od današnje pošiljke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Naređeno Ciriću
po ovom.
Milutin*

Za Štab
načelnik p.pukovnik:
R. Petovar

BR. 114

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 3. KORPUSA OD 23. JANUARA 1945.
ODJELJENJU ZA ZAŠTITU NARODA O NAREĐENJU ŠTABA
2. ARMIJE NOVJ DA SA SVOJIM JEDINICAMA I MAJEVIČ-
KIM NOP ODREDOM PRODUŽE ČIŠĆENJE ČETNIKA NA
PROSTORU LOPARE — SAPNA¹

STAB E 1.

O. broj.: 15/45.
23. januara 1945. g.

ODJELJENJU ZA ZAŠTITU NARODA
Otsjek za oblast III. Korpusa

Prema naređenju C 1.² Vaše jedinice i Majevički odred treba da produže čišćenje prostorije oko komunikacije Lopare — Priboj — Sapna i da se postave na sektor Kozluka sa zadatkom kontrolisanja sektora i druma Suljin Han — Kozluk — Šepak.³ Južno da održavaju vezu sa jedinicama B 1. na sektoru Zvornika,⁴ a lijevo sa jedinicama Slavonske divizije na sek-

⁷ Dopisano mastilom.

⁸ Milutin Pejanović, politički komesar 38. NOU divizije.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11—1, k. 409.

² Riječ je o naređenju štaba 2. armije NOVJ.

³ Opširnije o dejstvu pomenutih jedinica vidi dok. br. 100 i 146.

* Na tom prostoru je tada dejstvovala 45. NOU divizija 14. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 110 i 122).

toru Janja — Pilića.⁵ U Kozluku ima telefonska veza Zvornik — Janja.

Do daljnjeg naređenja daljna uputstva za rad dobivaćete preko Zvornika ili preko slavonskih jedinica.

Ovo naređenje važi i za jedinice Majevičkog N.O.P. Odrada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
načelnik — p.pukovnik:
R. Petovar

BR. 115

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 23. JANUARA 1945. ŠTABU 27. NOU DIVIZIJE DA ZATVORI PRAVAC OD VLASENICE KA KLADNJU¹

STAB E 1.

O. broj: 16/45.
23. januara 1945. g.

R 1.

1. Situacija: prema svim izvještajima njemačka grupa sa sektora Vlasenice ima zadatak i nastoji da se probije prema sjeveru. Vjerovatni pravci probijanja su Vlasenica — Šekovići — Capardi i Vlasenica — Zvornik — Bijeljina. Danas je neprijatelj bio ofanzivan na ova dva pomenuta pravca.²

Na sektoru Brčko i Bijeljina nalaze se njemačke snage jačine oko 4.000 ljudi.³

U Gračanici ustaške i zelenokadrovske snage, oko 2.500 ljudi.⁴

Na Trebavi i oko Modriče srbijanski četnici u vrlo teškom položaju jačine oko 3.000—4.000, zajedno sa Dražom

³ Riječ je o 28. NOU diviziji (vidi dok. br. 95 i 135).

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 12—1, k. 409.

² Opširnije o tome vidi dok. br. 141.

³ i ⁴ O njima vidi dok. br. 155.

Mihailovićem.⁵ Posljednjih dana primili su nešto oružja i municije od Nijemaca. Nedićeva poljska straža odvojila se je od Dražinih formacija i u Zavidovićima predala Nijemcima.⁶

1. Armija na sektoru Srema prešla je u kontraofanzivu koja se uspješno razvija. Ponovo je oslobođen Šid.⁷ U vezi s ovim naše jedinice na sektoru Posavine i Semberije pristupiće odlučnoj likvidaciji Bijeljine.⁸

2. U vezi sa opštom situacijom i daljnim zadacima II.⁹ i I. Armije pred naš korpus je postavljen zadatak da pod svaku cijenu ne dozvolimo probijanje neprijatelja iz Vlasenice ka Capardama i iz Vlasenice ka Kladnju.¹⁰ Pravac Vlasenica — Zvornik preuzimaju jedinice XIV. Korpusa.¹¹

Radi izvršenja ovog zadatka naš raspored i zadatci biće slijedeći:

R 1. sa dvije brigade na pravcu Vlasenica — Kladanj, sa zadatkom [zatvaranja] toga pravca i ofanzivnog dejstva na neprijatelja ako bi on pokušao da se probija pravcem Vlasenica — Šekovići. Sa jednom brigadom na platou Malog Polja — Berkovina sa zadatkom ofanzivnog dejstva na komunikaciju Vlasenica — Sokolac.¹²

S 1. u toku 24. ovog mjeseca upućuje jednu brigadu na sektor Šekovića sa zadatkom posjedanja lijeve i desne obale Drinjače i zatvaranja toga pravca. Dvije brigade ići će sa sektora Ozrena u toku 24. na prostoriju Zivinice — Đurđevik — Gračanica i upotrijebiti će se prema razvoju situacije.¹³

3. U Kladnju se nalazi Kladanjski odred sa bataljonom Tuzlanskog odreda. Snabdjevanje Vaših jedinica vršiće se doturom hrane iz Tuzle vozom do Stupara odakle treba Vi da je

⁵ Vidi dok. br. 108 i 124.

⁶ Ne radi se ni o kakvoj predaji nedićevaca (odnosno Srpskog udarnog korpusa) Nijemcima, jer su oni u stvari radili onako kako su to od njih Nijemci zahtijevali. Oni su se iz Srbije povlačili zajedno sa Nijemcima i četnicima. Njihova bolnica, s nešto motorizacije, povlačila se tada preko Višegrada, Rogatiće, Sarajeva ka Doboju. Još 3. januara 1945. oni su stigli u Maglaj. Opširnije o njima vidi dok. br. 20; depeše četničkih komandanata br. 47, 48, 110, 308, 313, 347, 460, 461 i 636 od 15, 16, 21. i 31. decembra 1944. i 1, 3, 10. i 24. januara 1945 (LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII).

⁷ Opširnije o tome vidi tom I, knj. 18.

⁸ Bijeljiniu su napale 17. i 28. NOU divizija (vidi dok. br. 128 i 135).

⁹ Bliže o tome vidi dok. br. 92.

¹⁰ Vidi dok. br. 119.

¹¹ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica toga korpusa vidi dok. br. 134, 137 i 141.

¹² Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 27. NOU divizije vidi izvještaj njenog štaba od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—22, k. 1111).

¹³ O rasporedu i dejstvu 38. NOU divizije vidi dok. br. 119 i 139.

transportujete do Kladnja. Smatramo da je najbolja baza za snabdjevanje Vaših jedinica Kladanj. U tom slučaju bataljon Tuzlanskog odreda treba da pomjerite na sektor Stupara. Obavjestite nas radio-putem kada ćete moći prihvatiti hranu u Stuparima.

Između Kladnja i Tuzle uspostavljena je telefonska veza.

4. U koliko ste danas primili savezničku pošiljku, jedan dio bacačke municije treba da predate S 1.

5. Nastojte da održavate čvrstu vezu sa jedinicama S 1.

6. Preko načelnika Štaba majora Voje Ilića izdali smo danas telefonsko naređenje da komesar divizije sa R 2. produži preko Podžeplja na sektor Malo Polje — jer je on već bio na putu za Žepu, a drug načelnik sa dopunskim bataljonom, jednim bataljonom R 2. i ostalim djelovima krene još večeras iz Bratunca preko Šekovića za Kladanj.

7. Obavjestite nas o potrebama u obući i odjeći za Vaše jedinice kako bi mogli da vršimo pravilnu raspodjelu opreme koja dolazi. Isto tako, obavjestite nas šta ste primili od savezničke pošiljke koja je trebala biti bačena danas u Berkovini.

8. Hranu i materijal koga smo uputili danas iz Zivinica za Šekoviće nastojte da što prije prihvatite radi neizvjesne situacije.

9. Slažemo se sa postavljenjem druga Radovana Jovičića i Veljka Marića u divizijsko sudsko vijeće.

10. Radio-putem nas obavjestite šta ste preduzeli po pitanju priprema za prijem artiljerijskih oružja prema ranije izdatom naređenju. Rok 27. ovaj mjesec.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
načelnik — p. pukovnik:
R. P.

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 3. NOU DIVIZIJE OD 23. JANUARA
1945. ŠTABU 37. NOU DIVIZIJE O PRELASKU U ISTOČNU
BOSNU¹

Š T A B
III UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 7
23 januara 1945 g.

ŠTABU XXXVII UDARNE DIVIZIJE

1. — Primili smo vaše pismo pov. br. 12 od 21 o.m.²
2. — Sa svim brigadama naše divizije priješli smo Drinu u Foči.³

Dvije naše brigade orijentisane su pravcem Miljevina — Trnovo — Jablanica za hvatanje kontakta sa neprijateljem na toj prostoriji i za smjenu jedinica XXIX divizije.⁴ Naša VII omladinska brigada orijentisana je prostorijom Ustikolina za dještvo u bok doline Prače.⁵

VI Crnogorska udarna brigada, koja je stavljena pod našu komandu, orijentisana je lijevom obalom Drine prema Goraždu.⁶ Ona je prije nekoliko dana, u zajednici sa djelovima jedne hercegovačke brigade, napadala Goražde, ali bez uspjeha.⁷

3. — Za likvidaciju neprijateljskog garnizona Goražde i Jabuka upotrijebićemo djelove VI i VII brigade. Angažovanje ovih jedinica na toj prostoriji i za gornji zadatak dolazi u obzir tek od sutra naveče (24 o.m.). Vi podesite napad vaših jedinica u ovom vremenu. Jednovremeno sa napadom na Go-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—2, k. 756.

² Vidi dok. br. 107.

³ Treba: kod Foče.

⁴ Riječ je o smjeni 11. i 14. hercegovačke brigade te divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 84, 163 i 175 u ovoj knjizi; relaciju Štaba 14. hercegovačke brigade od 5. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—4, k. 1146/11).

⁵ i « Vidi dok. br. 93 i 117.

⁶ U napadu su učestvovala dva bataljona 11. hercegovačke NOU brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 175.

ražđe mi ćemo napadati i liniju Jabuka — Hranjen.⁸ Naši položaji i njihovo pomjeranje za vrijeme napada, preko noći preko dana biće označeni vatrama, o čemu vaša artiljerija treba da vodi strogo računa. Vaše položaje označite i vi na isti način, jer će i sa naše strane djelovati artiljerija.

4. — Našim jedinicama za predviđeni napad odredili smo rok 22 časa 24 o.m.⁹

5. — Za radiovezu između nas i vas možemo imati radno vrijeme jedino u 11.30 časova svakoga dana. U planu veze koji ste nam dostavili crvenom olovkom smo označili elemente koji su potrebni pored onih koje ste vi naveli.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Za štab
načelnik, ppukovnik
Niko Jovičević

BR. 117

NAREĐENJE ŠTABA 3. NOU DIVIZIJE OD 23. JANUARA 1945.
ŠTABOVIMA 6. I 7. CRNOGORSKE BRIGADE ZA NAPAD NA
GORAŽDE¹

ŠTAB
III UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 8
23 januara 1945 g.

ŠTABU VI I VII BRIGADE

Štab Korpusa naredio je sadejstvo naših jedinica jedinicama XXXVII udarne divizije za likvidaciju neprijateljskog garnizona Goražde.²

⁸ U Dnevniku majora Berna (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 6) piše da su jedinice NOVJ 23/24. januara 1945. otpočele napad na Goražde i da su 25. januara zauzele visove sa sjeverne, sjeverozapadne i jugozapadne strane, ali su ih jedinice Pukovske grupe njemačke 181. pješadijske divizije protivnapadom povratile; da su gubici jedinica 181. pješadijske divizije tih dana, na sektoru Višegrada i Goražda, iznosili 37 poginulih (među njima jedan oficir), 56 ranjenih (od kojih jedan oficir) i 10 nestalih vojnika.

⁹ O tome vidi dok. br. 117, 140 i 163.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—1, k. 756.

* O tome vidi dok. br. 57, 107 i 132.

III Ударна дивизија
НОВ Југославије
Сп. бр. 8
23 јануара 1945 г.

штабу VI и VII бригади

Стар. Бошњак наредом је одлучио о свадетву неких јединаких XXXVII ударне дивизије за ликвидацију непријатељског гарнизона Горњаци. Непријатељ на том сектору држи Горњаци и Јабучку као и Кравањ. Због одлучања да се овом сектору не остави ништа остаци и милиције и вјероватно нешто четника на сектору Горњаци и Јабучку тачно топе. За напад и хапшење Горњаци.

ПРЕДЛОЖЕНО:

- 1.- VI Црногорска ударна бригада, без два батальона, са брзом батеријом, највише непријатеља на оточју Кичић-Подрини.
Почетак напада у 22 часа.
Лично својих положаја онда како се они померају оживљени и попу и дају ватра, јер ће он делови обале Дрине, у одстоју јединица XXXVII дивизије, дејствовати артиљерија.
По заузимању Горњаци поставити тачна непријатеља и њихом обалом Дрине и правцем село Кошчић-Устипреча.
- 2.- VII Црногорска омањска бригада "Буко Томовић" да би испунила ликвидацију Горњаци и почела отворити свој задатак према долини Праче највише у 24 с.и. у 22 часа, са два батальона на ватрско положаје Кравањ, а са два батальона, непријатељске положаје на линији Јабучка-Кривокош. Остали задатак омањске бригаде, она и поставити се на згоднаје доминације село праће за дејство у долини Праче.
Уколико напад на Горњаци не би успео бригада се задатак своје и слове на донети обали Поткозарског друштва, ишају протекли се лијено до села Бучковца.
За ватра непријатеља и попу и дају ватра крај и бок од правца Стежана и Подградја.
Јединица два батальона VII Црногорске ударне бригаде нападати се одговорно од Кравањ на правцу Јабучка-Кошчић-Устипреча.
- 3.- Почетак општег напада за чине јединице и са јединица XXXVII ударне дивизије са 21 сати 24 с.и. да своја ватрени задатак своје протекли и прићи на потребно оточје.
- 4.- Успешности чврсту ватру нападати десног краја VII и хапшење оточја VI бригади.
- 5.- Харука свима VII црногорске ударне бригаде највише се у року Врњаци.

штабу VI и VII бригади

Својом командом - Слобода народима!

Бр. 8
23 јануара 1945 г.

Fotokopija dokumenta br. 117

Neprijatelj na tom sektoru drži Goražde i Jabuku kao i Hranjen. Njegova jačina je jedan bataljon Njemaca,³ nešto ustaša i milicije⁴ i vjerovatno nešto četnika. Na sektoru Goražde imaju tri topa.

Za napad i likvidaciju Goražda⁵

NAREĐUJEMO:

1. — *VI Crnogorska udarna brigada*, bez dva bataljona, sa brdskom baterijom, napašće neprijatelja na otcjeku Mišjak — Popov Do.

Početak napada u 22 časa.

Liniju svojih položaja onako kako se oni pomjeraju označiti i noću i danju vatrama, jer će sa desne obale Drine, u sastavu jedinica XXXVII divizije dejstvovati artiljerija.

Po zauzimanju Goražda nastaviti gonjenje neprijatelja lijevom obalom Drine pravcem selo Kopači — Ustiprača.

2. — *VII Crnogorska omladinska brigada »Budo Tomović«* da bi potpomogla likvidaciju Goražda i počela ostvarivati svoj zadatak prema dolini Prače napanuće 24 o.m. u 22 časa sa dva bataljona neprijateljske položaje Hranjen, a sa dva bataljona neprijateljske položaje na liniji Jabuka — Senokos. Opšti zadatak ovladati ovim položajima i postaviti se na zgodnije dominirajuće položaje za dještvo u dolini Prače."

Ukoliko napad na Goražde ne bi uspio brigada će zadržati svoje djelove na desnoj obali Pothranjenskog potoka; protežući se lijevo do sela Butkovića.

Za vrijeme operacija paziti svoje lijevo krilo i bok od pravca Sjetline i Podgraba.

Dva bataljona IX Crnogorske udarne brigade nalaziće se sjeveroistočno od Mrežica na prostoriji Jabuka — Hodžići — Ukšići.

3. — Početak opšteg napada za naše jedinice i za jedinice XXXVII divizije određen je za 22 sata 24 o.m. Do ovoga vremena izvršiti sve pripreme i prići na potrebno otstojanje.

³ Na sektoru Goražda se tada nalazila Pukovska grupa njemačke 181. pješadijske divizije. Opširnije o njoj vidi dok. br. 107, objašnjenje br. 2.

⁴ Opširnije o njima vidi dok. br. 179.

⁵ O ishodu napada vidi dok. br. 116, objašnjenje br. 8.

⁶ O tome vidi dok. br. 140.

4. — Uspostaviti čvrstu vezu između desnog krila VII i lijevog krila VI brigade.

5. — Hirurška ekipa VI Crnogorske udarne brigade nalaziće se u selu Vranići.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.   Za štab
                                  načelnik, p. pukovnik
                                  Niko Jovičević

BR. 118

IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. DIVIZIJE OD 23. JANUARA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O BORBAMA PROTIV ČETNIKA NA OZREN-PLANINI¹

ŠTAB S 1
Broj: si.
23. I. 1945.

Izvještaj o boi-bama
sa četnicima na Ozrenu.

ŠTABU E1

I

Po naređenju štaba E 1² uputili smo našu 21 brigadu u cilju zatvaranja pravca Dobož — Tuzla na lijevoj obali r. Spreče. Brigada se postavila 16. I. 1945 g. na liniju Kakmuž — [Bos.] Petrovo Selo — Porječina. Tuzlanski odred koji je bio pod komandom te brigade postavio se na liniju Turija — Milino Selo. Na ovoj prostoriji 21 brigada i Tuzlanski odred smjerali su jedinice 23 divizije.³

Sa te prostorije brigada je neprestano ofanzivno djelovala prema četnicima. 17. I. prilikom čišćenja sela Kakmuž i Sočkovca četnici su imali 5 mrtvih i 10 ranjenih. Zaplijenjen je telefonski aparat, harmonika, nešto municije i druge vojničke spreme. Vlastiti gubici 1 mrtav i 3 ranjena.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17—5, k. 1258.

² Vidi dok. br. 65.

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 70.

U čišćenju prostorije Rovine — Stupari — Katanići — Vasiljevci — Mićijevići u toku 18. I. četnici u jačini oko 200 boraca protjerani su uz gubitke od 3 mrtva, 5 ranjenih i 5 zarobljenih. Vlastiti gubici: 2 ranjena.

II

Naša 18 brigada pomjerila se sa prostorije Medaš — Simin Han i rano ujutro 18. I. izbila na prostoriju Turija — Milino Selo — Devetak.⁴

Ta brigada izvršila je 19. I. 1945 sa jednim dijelom snaga čišćenje prostorije Brijesnica — Tumare — Vasiljevci. Na ovoj prostoriji nalazila se 4 ozrenska četnička bataljona jačine oko 500 ljudi sa 20—25 automatskih oruđa. Manje četničke snage u Donjoj Brijesnici poslije kraće borbe pobjegle su preko Rudine prema Podsijelovu, dok je neprijatelj sa glavninom svojih snaga dao jači otpor na kosama nad Tumarama. Naše jedinice ovladale su Brijesnicom, Tumarama i Vasiljevcima i gonjenjem neprijatelja izbile na Kravi Greb, Rudinu i dalje u pravcu Podsijelova. U ovim borbama četnici su imali 15 mrtvih i 20 ranjenih. Naši gubici: 1 mrtav i 7 ranjenih.

U toku 20. I. 18 brigada ponovo je sa linija Turija — Milino Selo — Devetak preduzela čišćenje prostorije Donja Brijesnica — Tumare — Vasiljevci. Na jači otpor naišla je na liniji Tumare — Brdo — Cerik (k. 255). Neprijatelj je razbijen i povlačio se jednim dijelom prema Kamenici, a drugim dijelom prema Lipovoj Glavi. U gonjenju neprijatelja naše jedinice izlazile su na liniju Malinjak — k. 454 — k. 367 — k. 376. Četnici su imali 5 mrtvih i 10 ranjenih. Naši gubici: 2 nestala i 2 lakše ranjena.⁵

Na našu 21 brigadu četnici u jačini oko 400 boraca napali su 20. I. sa pravca Boljanići i uspjeli da djelomično zauzmu naše položaje na Krstaču i Dugom Brdu. Naša dva bataljona protivnapadom odbacili su neprijatelja sa pomenutih položaja i bacili ga sa sela Kakmuž na liniju Stražica (k. 379) — Kik (trig. 490). Dobivši pojačanje četnici su vršili nekoliko protivnapada ali bez uspjeha." U ovoj borbi neprijatelj je imao 8 mrtvih, 12 ranjenih i 2 zarobljena. Među poginulim nalazio se komandir čete V bataljona. Naši gubici: 2 mrtva i 10 ranjenih.

⁴ O tome vidi dok. br. 86.

⁵ O tome vidi i izvještaje Štaba 18. hrvatske NOU brigade od 19. i 20. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 2—6 i 3—6, k. 1259).

• O četnicima vidi dok. br. 109.

U duhu dobivenog naređenja od Štaba E 1 izdali smo zadatak svima brigadama da u toku 22. I. očiste prostoriju Ozrena koju obuhvata r. Spreča, s. Sočkovac, Kraljica, Brezici, Smrdin, Omerova Voda, Podsijelovo. U akciji je trebala učestvovati južnim pravcem naša 17 brigada, koja se prethodnog dana nalazila na sektoru Osječani.

Toga dana odmah iza pola noći četnici u jačini oko 1000 ljudi, dobivši pojačanje od zeničkih četnika, napali su 2 bataljona naše 21 brigade u istočnom djelu Kakmuža i Petrovom Selu, uspjevši da ih potisnu do s. Porječana. Kada je u borbu ubačen i III bataljon 21 brigade neprijatelj je razbijen i protjeran preko Petrovog Sela i Kakmuža na liniju Stražica — Kik.⁷ Četnici su imali 15 mrtvih, 22 ranjena i 1 zarobljen. Zaplijenjeno je 15 pušaka. Naši gubici su bili 8 ranjenih.

Pri čišćenju prostorije Tumare — Katanići — Vasiljevci — Mićijevići naša 18 brigada razbila je neprijatelja na liniji Malinjak — Tumare — k. 340 — Tumarići i izbila na Kraljicu do linije Bašina Kosa — Majstorov Ljaljevac — Jaruga i do linije Rajново Brdo — Jankova Voda. Četnici su imali 20 mrtvih i isto toliko ranjenih. Naši gubici bili su 1 mrtav i 8 ranjenih, među kojima i pomoćnik komesara 18 brigade (lakše).

17 brigada nije pravovremeno izbila na svoj određen pravac tako da je propuštena mogućnost da se četnici putem manevra opkole i unište.

U toku 23. I. naša 18 brigada pomjeriće se na prostoriju Priluk — Šerići, a potom na prostoriju Stupari.

Naša 21 brigada drži sada prostoriju Porječina — Stupari — Milino Selo — Turija.

17 brigada pomjera se preko Omazića na prostoriju Zivnice. Štab divizije nalaziće se u Bukinju.

ZAKLJUČAK:

Po zamisli štaba divizije zadatak čišćenja Ozrena trebalo je izvršiti sa sve tri brigade. U vezi s tim naša 21 i 18 brigada postavljene su na liniji Turija — Milino Selo — Porječina — Petrovo Selo — Kakmuž. Sa te linije trebale su da manjim snagama ofanzivno djeluju prema Ozrenu prikupljajući podatke o neprijatelju, dok 17 brigada ne stigne na prostoriju Seona — Lozna, odakle bi zajedno sa drugim dvjema brigadama izvršili akciju detaljnog čišćenja Ozrena. Međutim 17 brigada iz

⁷ Nešto opširnije dejstva te brigade su prikazana u izvještajima njenog štaba od 18, 20. i 22. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 21—10, 22—10 i 23—10, k. 1259).

još neobjašnjenih razloga kretala se sa prostorije Olova vrlo teško i sporo, tako da nije stigla uopšte da učestvuje na zadatku razbijanja četnika na Ozrenu. To je bio razlog zašto se u ovim akcijama nisu postigli veći rezultati, a naročito u daljem gonjenju četnika prema r. Bosni.

18 i 21 brigada imale su za ovo vrijeme stalne borbe sa četnicima. Četnici su neprestano bili aktivni i osjetljivi na pravcu Petrovo Selo — Boljanići, dok je na sektoru Vasiljevci imala inicijativu naša 18 brigada. U ovim borbama naše jedinice držale su se vrlo dobro i koristile ih za vojničko učvršćivanje. Novo ljudstvo iz Srbije pokazalo se zadovoljavajuće.

Bilo je propusta kod komandnog kadra u 18 brigadi, o čemu ćemo povesti računa.⁸ Isto tako ispitaćemo slučaj Majevičke brigade i preduzeti potrebne mjere.

Ukupni gubici neprijatelja iznose: 71 mrtav, 99 ranjenih i 8 zarobljenih. Zaplijenjeno je 30 pušaka, 2.500 kg. žita, i druge spreme.

Naši gubici su: 5 mrtvih, 40 ranjenih i 2 nestala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,

Komandant
potpukovnik,

⁸ Propust te brigade je bio u tome što 19. januara 1945. njen 4. bataljon, prilikom ulaska u s. Tumare, nije imao borbenu osiguranje, zbog čega je, po ulasku u selo, iznenada napadnut od četnika sa okolnih brda, i imao 1 poginulog i 7 ranjenih, meću kojima je bio i komandir 1. čete Mika Obrenović. Njega su četnici zarobili, ali je protunapadoni bio oslobođen. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 18. hrvatske NOU brigade od 21. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—6, k. 1259).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 24. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIIJE NOVJ O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI¹

ŠTAB E 1.

0. broj: 17/45.
24. januara 1945. g.
19 časova.

Operacijski izvještaj

ŠTABU C 1.

1. Podatci o neprijatelju:

Na komunikaciji Vlasenica — Sokolac bez promjena. Od R 1. danas nismo dobili izvještaja.

Na prostoriji Zepa — Džimrije — Rađevići oko 1.000 ustaša² i oko 1.000 četnika pod komandom Pavla Đurišića.³ Moral kod četnika slab.

2. Raspored naših snaga:

R 1. je sa jednom brigadom u toku 23. ovog mjeseca bila na prostoriji Grabovica — Klještani. Jedna brigada je jutros u pokretu sa prostorije Malog Polja na prostoriju: Jasen — Betanj — Debelo Brdo (k. 613.). Naredili smo da ova brigada sa djelom snaga posjedne i Vrelo i na taj način zatvori potpuno pravac Vlasenica — Šekovići. Treća brigada je od 23. ovog mjeseca u pokretu sa sektora Srebrenice preko Podžepnja na prostoriju Malo Polje — Visočnik sa zadatkom aktivnog dejstva na komunikaciju Kram — Vlasenica.⁴

S 1. Sa jednom brigadom je usiljenim maršem od 50 km. izbila danas u 12 časova na prostoriju Šekovića. Njen zadatak je da posjedne lijevu i desnu obalu Drinjače na liniji Bačkovac (k. 972.) — Tupanari — Strmica. Dvije brigade izbile su danas na prostvoriju Zivinice — Đurđevik — Gračanica.⁵

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 12—11, k. 272/A.

² One su bile iz sastava 1. ustaškog stajaćeg zdruza (vidi relaciju tog zdruza od 19. februara 1945. u Arhivu VII, reg. br. 1/2—47, k. 59).

³ O jačini pomenutih četnika vidi dok. br. 87, objašnjenje br. 5.

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvima jedinica 27. NOU divizije vidi izvještaj njenog štaba od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—22, k. 1111).

⁵ Bliže o rasporedu i dejstvima 38. NOU divizije vidi dok. br. 139.

R 1. je sa djelovima jedne brigade 23. ovog mjeseca kod Krama u žestokoj borbi pobila preko 70 Nijemaca, u Džimrijama napala na jednu grupu crnogorskih četnika i tom prilikom ubila preko 50, zarobila komoru, teški bacač sa 50 mina.

S 1. je u toku borbi na Ozrenu 22. ovog mjeseca razbila tri četničke brigade, pobila 71, ranila 99 četnika.® Zaplijenjeno 2 puškomitraljeza, preko 50 pušaka i druge sprema. Naši gubitci 5 mrtvih, 43 ranjena i 2 nestala.

Naši gubitci u borbi kod Krama 10 mrtvih i 10 ranjenih.

4. Zadatci:

Jedinice R 1. i S. 1. koje se nalaze na sektoru Šekovići — Vlasenica i Kladanj — Vlasenica biće aktivne na neprijatelja koji se nalazi oko Vlasenice. Sem toga pristupiće rušenju i miniranju druma Vlasenica — Šekovići — Capardi. Naredili smo da se položaji oko rijeke Drinjače fortifikacijski utvrde i preduzeli sve ostale potrebne mjere da se ovaj pravac sigurno zatvori,⁷ a isto tako da se aktivnim dejstvom pomogne jedinicama B 1. na pravcu Milići — Zvornik.

S 1. sa dvije brigade ostaje u rezervi na prostori Zivinice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
načelnik — p. pukovnik:
R. Petovar

Op. br. 60/45
Operativni izveštaj E 1 za 24. I. 45

ŠTAB
JU2NE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 60
25/1 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta.
Načelnik operativnog odel.
potpukovnik

⁶ Opširnije o borbama 38. NOU divizije protiv četnika vidi dok. br. 118.
⁷ Vidi dok. br. 113 i 115.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. KORPUSA OD 24. JANUARA 1945. ŠTABA
2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI¹

B 1

— operativni otsek —

Op. br. 45

24 januar 1945 g.

Operacijski izveštaj
za 23 januar 1945 g.

C 1.

1. — PODACI O NEPRIJATELJU:

Neprijatelj je iz Vlasenice 22 i 23 o.m. vršio pritisak na naše snage i uspio izaći na liniju: Kozija Ravan — Pustoše — Nezirovići — Šahmanovići — Tikvarići — Vrtoče — k. 272 — Gradina (k. 497). Pored snaga koje mu se nalaze na ovim položajima, jednom kolonom jačine 500 vojnika krenuo je komunikacijom od Vlasenice i dopro do Gradine (k. 497).² Naknadnim izveštajem PI od 23 o.m. saopštava, da je neprijatelj djelove P2 potisnuo na liniju Betanj — Lukići u pravcu Šekovića.³

Na ostalim sektorima naših snaga nema naročitih pramena u kretanju neprijatelja.

2. — RASPORED NAŠIH SNAGA:

- a) K1: K2 i K3 u maršu prema Brčkom za smenu snaga AI. K4 prema Gračanici i za zatvaranje pravca Doboj — Tuzla.⁴
- b) PI: P2 na prostoriji: Solakovina — Betanj — Lukići. P4 na prostoriji: Tikvarići — Buljevići — Raškovići — Pavkovići — Milici.⁵

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 11—11, k. 272/A. Uz izvještaj je priložena skica obostranog rasporeda jedinica. Redakcija ju je, zbog obimnosti knjige, izostavila.

- Prema Dnevniku majora Berna (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6) dva ojačana bataljona 22. pješadijske divizije su, poslije žestoke borbe, 23. januara 1945. stigla na raskrnicu puteva kod s. Milića.

³ Riječ je o dijelovima 16. brigade 25. NOU divizije (vidi dok. br. 121 i 134).

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 23. NOU divizije vidi dok. br. 129 i 176.

⁵ i ¹¹ Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 25. NOU divizije vidi dok. br. 141.

D1: D2 na putu od Goduša za Memiće — Capardi. D4 na prostori Zvornik — Capardi. D3 na putu preko Tuzle za Puračić.⁶

3. — OPERACIJE:

a) K1: 21 o.m. delovi K3 napali su neprijatelja zapadno od Krečane na k. 297 i poslije borbe od dva sata proterali ga. Na položajima je ostalo 8 mrtvih i veći broj ranjenih. Mi smo imali 2 mrtva i 1 ranjenog druga.

U borbama K3 20 o.m. severozapadno od Gradačca, čije smo rezultate dostavili, uništen je jedan teški bacač neprijateljski i na njemu ubijen jedan oficir i pet članova posluge. Ovo direktnim pogotkom našeg bacača. U toku 22 i 23 o.m. nije bilo značajnijih borbi.

b) P1: U toku 22 i 23 o.m. P2 i P4 vodile su jake borbe sa neprijateljem, koji je vršio jak pritisak iz Vlasenice. P2 na pravcima od Vlasenice prema Kladnju i Šekovićima, a P4 od Gradine (k. 604) i Baćinog Brda, pa do Tikvarića i Vrtoča. Rezultate ovih borbi nemamo. Neprijatelj je uspio pravcem prema Kasabi doprijeti u toku 23 o.m. do Gradine (k. 497) i Vrtoča (k. 272), a prema Šekovićima da potisne P2 na liniju: Betanj —• Lukići.

c) D1: u toku 22 i 23 o.m. nije vodila nikakvih borbi, jer su joj delovi bili u pokretu na novoodređene prostorije.

4. — ZADACI:

a) K1: da sa dve brigade smeni A1⁷ sa zadatkom zatvaranja pravca Brčko — Tuzla i aktivno dejstvo na neprijatelja sa položaja koje je držao A1. K4 sa D3 imaju zatvarati pravac dolinom Spreče. Komandu nad ove dve brigade ćemo objediniti.⁸

b) P1: Na odsudnom zatvaranju pravca od Vlasenice prema Zvorniku i prema Šekovićima.

c) D1: sa dve brigade jugoistočno od Tuzle, t.j. na prostori Capardi — Memići, kao rezerva za pravce prema Zvorniku

⁶ Jedinice 45. NOU divizije su tada čistile taj prostor od četnika (vidi dok. br. 110 i 122).

⁷ Riječ je o 17. NOU diviziji (vidi dok. br. 128).

⁸ O tome vidi izvještaj Štaba 23. NOU divizije od 4. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—2, k. 1069).

i Šekovićima od Vlasenice. D3 zapadno od Tuzle sa zadatkom zatvaranja pravca dolinom Spreče, t.j. od Doboja prema Tuzli u zajednici sa K4.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab,
načelnik, pukovnik,
Mih. Tartalja

P.S. Od Pl smo danas 24 o.m. dobili sledeći izveštaj radiogramom: P4 daje slab otpor. Neprijatelj sinoć 23 o.m. zanoćio na liniji: Rajići — Glušac — Bišina. P4 na liniji: Tikvarići — Raškovići — Dubnica. Jedan bataljon prebaciće na liniju: Nova Kasaba — Urkovići.

P2 vrši protivnapade na neprijatelja za položaje: Rača — Pustoše — Nezirovići.

*Druže generale,*⁹

Govorio sam sa komandantom korpusa¹⁰ i komandantom 45 divizije i od istih dobio sledeće podatke:

I danas vodi borbu P4 na položajima kod Glušac. U toku noći 23/24 P2 je vodio borbu, ali rezultat još nije poznat.¹¹

Od III korpusa sam saznao da je jedna brigada 27 div. jučer već stigla u selo Grabovica, jedna brigada ove iste divizije stići će poslepodne na Betanj. U Šekovićima već se nalazi jedna brigada 38 divizije.¹² Ovo sam preneo komandantu XIV korpusa, s tim da će sve raspoložive snage orijentirati na pravac Vlasenica — Drinjača (snage 25 divizije).

Utisak je i III korpusa da je neprijatelj svoj glavni pravac napada uperio prema Drinjači i Zvorniku, pa će na osnovi ovoga narediti svojim jedinicama, da dejstvuju prema levom našem otseku (25 divizije), čime bi odteretili naš pravac.

45 divizija mi javlja da je jedna njezina brigada na sektoru: Osmaci — Memići — Capardi — Glumine, kao rezerva, dok se jedna nalazi na poslu fortifikacijskog ojačanja položaja: Višegrad (k. 665) — Peringrad — zap. sela Jovičići.

⁹ Odnosi se na Koču Popovića, komandanta 2. armije NOVJ.

¹⁰ Riječ je o komandantu 14. korpusa NOVJ.

¹² Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 3. korpusa NOVJ vidi dok. br. 113 i 119.

11.40 sati:

Upravo sam primio sledeće depeše:

25 divizija: šifrovano 23, primljeno 24.

Iz poslednjih izveštaja P2 dobro stanje, vode borbu¹³ za povratak izgubljenih položaja na liniji Rača — Pustoše — Nezirovići.

25 divizija: šifrirano 23, primlj. 24.

P4 daje slab otpor, neprijatelj zanoćio na liniji: s. Rajići — Glušac — s. Bišina.

P4 na liniji: s. Tikvarići — s. Raškovići — s. Dubnica i jedan bataljon prebaciće na liniju s. Kasaba — Urošević? (nejasno u depeši, ja mislim s. Urkovići). U pokretu smo za Drinjaču.

Uroš.¹⁴

Iz svega se dobiva utisak da je glavni pravac drumom Vlasenica — Drinjača bio najslabije posednut našim snagama i da su zato ti početni neprijateljski uspesi.

Ostale snage 25 divizije sada su orijentirane prema ovom pravcu neprijateljskog nadiranja, sa zadatkom da pod svaku cenu zadrže neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba,
pukovnik:
Mihovil Tartalja

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
operativno odeljenje
Op. br. 59
25. 1 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik

¹³ Riječi »vode borbu« su dopisane mastilom.

¹⁴ Uroš Kukulj, komandant 25. NOU divizije.

NAREĐENJE ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 24. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA 25. I 45. DIVIZIJE ZA PROTIVNAPAD NA
SEKTORU VLASENICA — DRINJACA¹

ŠTAB B 1
24. januara 1945.
17.00 čas.

ŠTABU P1 i ŠTABU D1

U toku današnjeg dana neprijatelj koji prodire pravcem Vlasenica — Milici — Nova Kasaba uspeo je da prodre do Nove Kasabe, potisnuvši delove P4 severno od ove komunikacije. Sada sa ovom nemačkom kolonom vode borbe dva dela P3, koji su je zaustavili na liniji Vukšići — Nova Kasaba — Bišina. U toku prošle noći i današnjeg dana neprijatelj je prolazio pravcem Milici — Srebrenica — Bratunac. Ne zna se do klike je stigla ova kolona, ali je vrlo verovatno da će neprijatelj na ovom pravcu upotrebiti i motorizovane i oklopne delove,² radi manevrisanja našeg levog krila.

Na pravcu Vlasenica — Šekovići vodena je danas dosta jaka borba. Čula se jaka artiljeriska i minobacačka vatra. Po mišljenju komandanta P3, a ceneći po paljbi, predveče izgleda da je neprijatelj potisnut ka Vlasenici.³

U toku jučerašnjeg dana jedna brigada R1 stigla je na prostoriju Solakovina — Grabovica.⁴ Jedna brigada SI stigla je danas na prostoriju Šekovići. Na pravac Vlasenica — Šekovići treba da dođe cela SI.⁵

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 43—1, k. 1090.

² Tu borbu su vodile 18. i 19. brigada 25. NOU divizije protiv jedinica njemačke 22. pješadijske divizije i 963. tvrđavske pješadijske brigade. Pošto je deblokirala 963. brigadu u Vlasenici, 22. divizija je preduzela napad za odbacivanje jedinica NOVJ od Vlasenice. Posle žestokih borbi, njene snage su 24. januara zauzele Novu Kasabu a potom produžile napad ka Drinjači, gdje su stigle 26. januara. Dalja namjera Nijemaca je bila da zauzmu Zvornik i uspostave vezu sa snagama 34. armijskog korpusa u Bijeljini i da, držeći komunikaciju Vlasenica — Zvornik, obezbijede izvlačenje svojih snaga ovim pravcem. Opširnije o tome vidi Dnevnik majora Berna, list 1399—1404, i zapovijest njemačke 22. pješadijske divizije od 16. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6, reg. br. 1/25—1, k. 101). O tome vidi i dok. br. 134, 137, 141 i 149.

* Tu borbu je vodila 16. brigada 25. NOU divizije (vidi dok. br. 120).

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 27. NOU divizije vidi dok. br. 119.

⁵ O dolasku jedinica 38. NOU divizije na taj sektor vidi dok. br. 119 i 139.

U vezi sa ovom situacijom naređujemo:

1) Štab D1 odmah će uputiti D4 na prostoriju Cerska — Turnadžići.⁶

Štab P1 uputiće odmah P2,⁷ pošto je smeni jedna brigada iz SI, na prostoriju Šadići — Nedelište — Korkutovići, severni deo Muslimanskih Škugrića.

Ove dve brigade sačinjavaće jednu grupu pod komandom štaba D1.

Zadatak ove grupe jeste bočno dejstvo prvenstveno na pravcu Vlasenica — Drinjača. Početak napada ove grupe i pravac napada naređiće se naknadno.⁸

Odmah po izbijanju na prostoriju koja je označena štab D1 preduzeće izviđanje na oba pravca, tj. i na pravac Vlasenica — Drinjača kao i na pravac Vlasenice — Šekovići i držati čvrstu vezu sa obe naše grupacije na ovim pravcima.

Telefonsku vezu sa nama postaviti prvenstveno pravcem Smršanj — Glodi — Đevanje, pošto je tuda, izgleda, najpovoljnija.

Prikupiti što više tovarnih konja, radi obezbeđenja ishrane ove grupe i pitanju ishrane uopšte pokloniti ozbiljnu pažnju.

Štab D1 neka ponese radio-stanicu i neka održava sa nama redovnu radio-vezu.

2) Štab P1 najhitnije će prebaciti svoju P4 sa prostorije Tikvarići — Nedelište — Raškovići, na kojoj je sada ostala van uticaja na ishod borbe, na komunikaciju Nova Kasaba — Drinjača, na položaje koje sada drži P3 ili u krajnjem slučaju na položaje Sejmanovići — Bačići — Hrnčić — Konjević — k. 891, tako da se zatvore obe strane komunikacije i da se ne ponovi sadašnja greška sa P4, tj. posedanje samo jedne strane komunikacije. P3 prebaciti na prostoriju Liešanj — Drinjača, sa zadatkom pripremanja odbrane na ovim položajima i izviđanja u pravcu Ljubovije, sa obe strane reke Drine. Moguće je da u rejonu Ljubovije neprijatelj prebaci izvesne snage na desnu obalu reke Drine, koje bi kretale pravcem na sever i potpomagale prodiranje na sever. Ove puteve takođe porušiti na što većoj dužini i minirati ispred položaja.

Na ovom pravcu takođe će se preduzeti protivnapad svim snagama kad to dozvoli situacija.

Štab D1 odmah će uputiti D2 (3 dela) pravcem Zvornik — Drinjača. Ova jedinica staviće se nama na raspoloženje, a zadatak će dobiti po stizanju u Drinjaču.

« Riječ je o 24. brigadi 45. NOU divizije (vidi dok. br. 134 u ovoj knjizi; izvještaj Štaba 45. NOU divizije od 1. februara 1945, Arhiv VII, reg. br. 4—3, k. 1331).

3) Ponovo skrećemo pažnju na naređenje V.Š. I pored našeg ranijeg obaveštenja o ovom naređenju, primetili smo da je neodlučnost starešina vrlo velika ... Naređujemo da se preduzmu najenergičnije mere da se postavljeni zadaci izvrše.

4) S obzirom na stizanje D2 u Drinjaču, štab Pl rasmotriće i preduzeti odmah sve potrebne mere za protivnapad sa P4 i P3 zbog stvorene situacije kod Vlasenice, a i na pravcu Vlasenica — Nova Kasaba.

Kolonu koja je prodrla do Nove Kasabe uništiti ili odbaciti po svaku cenu, sa ciljem ovladavanja raskrslanicom puteva od Vlasenice za Novu Kasabu i Srebrenicu.

S obzirom na brze promene u situaciji održavati sa nama što češću vezu, kako preko telefona tako i svim ostalim sredstvima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
pukovnik
Đuro Lončarević

Komandant
pukovnik
Rad. T. Jovanović

STAB
25 DIVIZIJE N.O.V.J.
Br. 61
10-11-1945

BR. 122

IZVJEŠTAJ ŠTABA 45. DIVIZIJE OD 24. JANUARA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA NOVJ O BORBAMA PROTIV ČETNIKA NA SEKTORU TRNOVICA — BRĀANI — JUSICI¹

D 1
O. br. 21
24. I. 1945
Položaj

B 1

Dostavljamo vam operacijski izveštaj čišćenja terena od četničkih bandi na prostoriji: Trnovica, Jasenica, Brđani, Rojčevići, Jusići u vremenu od 15—23 o.m.

⁷ Odnosi se na 16. brigadu 25. NOU divizije (vidi dok. br. 141).

⁸ O tome vidi dok. br. 134.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 31—2, k. 1331.

BROJNO STANJE:

Po spisku 12.137, na licu 10.721, u rashodu 1.416. Razlika u brojnom stanju između prošlog izveštaja i ovog pojavljuje se zbog toga što je D 1 u toku ovih operacija imala 28 mrtvih i 70 ranjenih drugova.

PODATCI O NEPRIJATELJU:

Južno od komunikacije Janja — Koraj — Čelić — Brčko, s obe strane komunikacije Priboj — Lopare — Čelić i na jugo-zapadnim padinama Majevice, nalaze se četničke bande u jačini od oko 2.000 bandita. Ovo je tzv. »Majevički četnički korpus«. Komandant ovoga korpusa je neki potpukovnik Dimitrije-Leka Damjanović.² Namera ovih bandi je izgleda da se prebace preko Drine u Srbiju ili da ometaju naše akcije u odnosu na nemačka uporišta Bijeljina i Brčko. Ova je grupa slabo naoružana i demoralisana.³

RASPORED NAŠIH SNAGA:

Za ovu akciju u vremenu od 15—18 o.m. upotrebljene su snage jedinica D 3 i D 4,⁴ a od 18 pa sve do 23 o.m. u ovoj akciji je učestvovala i D 2. Zadatak naših jedinica bio je koncentričan napad sa polaznih položaja Vrela Strana — Šapna — Goduš — Rastošnica — Priboj — Teočak — Banjica na prostorijsku Ravne Njive — Kiseljak — Kostur — Pećine — Jasenica na kojoj se nalaze četničke bande.⁵

OPERACIJE:

Operacije vođene u ovoj akciji uglavnom se mogu podeliti u dva dela: u deo do 18 o.m., tj. do dolaska jedinica D 2 u sadejstvo sa ostalim jedinicama i drugi deo — zajedničke akcije svih jedinica D 1.

U prvom delu ove akcije neprijatelj je uglavnom razbijen na svim isturenim i osiguravajućim položajima i nateran da se grupiše na položajima Kiseljak — Kostur — Pećina — Jasenica.

Pošto je teren na kome su banditi imali prihvatne, isturene i osiguravajuće položaje bio potpuno očišćen, isti su bili primorani da prime borbu sa glavnim snagama i na svojim

¹ Pogrešno; treba: Stevo Damjanović Leka.

³ Opširnije o tome četničkom korpusu, kao i o ostalim četničkim jedinicama u istočnoj Bosni i njihovim namjerama vidi dok. br. 15 i 20.

⁴ O konspirativnim nazivima jedinica 45. divizije vidi dok. br. 42, objašnjenje br. 2.

⁵ O tome vidi dok. br. 61 i 90.

glavnim položajima. Na ovim položajima borba je trajala sve do 20 o. m. kada su naše jedinice uspele da potpuno ovladaju istima. Od 21 o. m. pa sve do 23 o. m. jedinice D 1 su uglavnom gonile razbijene četničke bande, koje su zasada potpuno odbačene od svojih baza za snabdevanje.⁶

NAS SUD O AKCIJI:

Ova je akcija uspela jer je neprijatelj na ovome terenu razbijen. Ukoliko ga ima organizovanog kreće se samo u grupama od dva do tri bandita. Zasada mu je isključena svaka mogućnost grupacije.

NEPRIJATELJSKI GUBICI:

U toku ove akcije, a u vremenu od 16 do 23 o. m. zaključno, neprijatelju su nanešeni sledeći gubici u ljudstvu i materijalu: 203 mrtva, 100 ranjenih; zaplenjene su 45 pušaka, 3 pištolja, 5.000 metaka, jedno postolje za teški bacač, 2 puškomitraljeza, 20 čebadi.

NAŠI GUBICI:

Naši gubici bili su takođe osetni. Imali smo 28 mrtvih, 70 nestalih i 49 ranjenih drugova. Od materijala izgubljeno je: 73 puške, 7 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez i 14 strojnica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
načelnik štaba — potpukovnik
Milan Abramović

⁶ O borbama protiv četnika vidi dok. br. 104, objašnjenje br. 8.

NAREDBA ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 25. JANUARA 1945.
VOJNICIMA I STARJEŠINAMA NOVJ U ISTOČNOJ BOSNI
POVODOM PREDSTOJEĆIH OPERACIJA¹

NAREDBA Br. 5

Štaba II armije Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije od
25. I. 1945. g.

**VOJNICI, PODOFICIRI, OFICIRI I POLITIČKI KOMESARI JE-
DINICA NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
U ISTOČNOJ BOSNI**

Crvena armija je otpočela, na svih pet frontova od Baltičkog Mora do Karpata, džinovske operacije, koje, po svojim razmerama, silini i već postignutim uspesima, prevazilaze sve ranije ofanzive. Za nepunih 10 dana, Crvena armija je oslobodila Varšavu, Krakov, Lođ, Biđgošč, osvojila desetine gradova i hiljade naseljenih mesta na nemačkoj teritoriji Istočne Pruske i Šleske. Sada se nalazi pred Poznanjom i velikim nemačkim gradovima Kenigsbergom i Breslavom: već 220 kilometara zapadno od Varšave, svega 280 kilometara istočno od Berlina. Juriš na Nemačku je počeo.

Jake nemačke snage još uvek se nalaze u Jugoslaviji i, posebno, u istočnoj Bosni.² Sada su sve ove snage Hitleru po-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 11—1/I, k. 1125.

² U istočnoj Bosni su se u januaru 1945. nalazile sljedeće njemačke jedinice: 21. armijski brdski korpus — Štab korpusa u Sarajevu, 22. pješadijska divizija i 963. tvrđavska pješadijska brigada na sektoru Sokolac — Vlasenica — Zvornik, 181. pješadijska divizija na sektoru Višegrad — Goražde, 964. tvrđavska pješadijska brigada na sektoru Trnova (južno od Sarajeva), 104. lovačka divizija i 4. i 5. bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa na sektoru Sarajevo — Zenica — Travnik i 297. pješadijska divizija, koja se povlačila preko Višegrada, Sarajeva i Doboja i 24. januara napustila Bosnu. U sjevernom dijelu istočne Bosne nalazio se dio snaga 34. armijskog korpusa; na sektoru Brčkog djelovali 7. SS divizije »Princ Eugen« i ostaci 1. i 2. puka bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa, u rejonu Bijeljine Pukovska grupa »Skenderbeg«. Pored pomenutih jedinica, u istočnoj Bosni se nalazio veliki broj samostalnih bataljona koji su obezbjeđivali komunikacije, a neki od njih bili su pridodati divizijama i brigadama. Opširnije o njemačkim snagama vidi »Veliki pokreti povlačenja na Jugoistoku«, skica br. 23 i 24, zapovijest 22. pješadijske divizije od 16. januara, izvještaj 104. lovačke divizije od 26. januara 1945. Dnevnik majora Bema, Ust 1389—1411 (Arhiv VII, reg. br. 12—1, k. 2, reg. br. 5—1, k. 12, reg. br. 16—2a, k. 13, reg. br. 1—5, k. 6). O njima vidi i dok. br. 21, 25, 103 i 155 u ovoj knjizi.

Južno od Sarajeva, na sektoru Široki Brijeg — Mostar — Nevesinje, bila je 369. legionarska divizija (vidi dok. br. 8, objašnjenje br. 5).

trebne za očajničko spasavanje same Nemačke. Zato će one pokušati da se što brže izvuku iz naše zemlje.

Naši osnovni zadaci su:

sprečiti izvlačenje nemačkih razbojnika, jer svaki nemački vojnik, svaka nemačka jedinica koja stigne u Nemačku znači odlaganje, ma i za jedan trenutak, konačnog sloma fašističke armije;

očuvati oslobođenu teritoriju, sačuvati naš narod i našu zemlju od novih patnji i razaranja;

pod rukovodstvom narodnog heroja, maršala Jugoslavije Tita, ispunjujući zavet palih drugova, osloboditi celu Jugoslaviju i učestvovati u zadavanju smrtnog udarca fašističkoj nemani.

Za izvršenje ovih zadataka, mi imamo dovoljno snaga i oružja. Zato

NAREĐUJEMO:

Svako naređenje pretpostavljenih starešina ima se smatrati neprikosnovenim.

U napadu — napadati dok se neprijatelj ne uništi ili razbije.

U odbrani — ukopavati se, vršiti stalne protivnapade, bez naređenja pretpostavljenog starešine ne oступati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. političkog komesara
pukovnik,
Blažo Lompar

Komandant
general-lajtnant
Koča A. Popović

M. P.

ŠTAB XXVIII UDARNE DIVIZIJE

Narodnooslobodilačke vojske

Jugoslavije

Br. 35, Dana 30.1. 1945. god.

U prepisu dostavljeno svim jedinicama
ove Divizije. U spise.

Načelnik Štaba — major
Drača J. Jovan

ZAPOVIJEST ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 25. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA 17. I 28. DIVIZIJE ZA NAPAD NA BI
JELJINU¹

C-1
Br. si.
25-1-1945
u 16,35 čas

Z A P O V J E S T

SITUACIJA:

Prema podacima sa kojima raspolažemo u Bijeljini se nalaze tri bataljona nemačke divizije »Skender-beg«.² Jedan bataljon ove divizije nalazi se kao posada u Brezovom Polju. Raspored nemačkih bataljona u Bijeljini je u glavnom sledeći: Jedan bataljon u Petrovom Polju a dva bataljona u Bijeljini i na položaju Golo Brdo — Patkovača — Agine Pučile (Fincov Salaš) — Pašine Bašče — Glavice — Humke. Glavnina snaga se nalazi na spoljnim odbrambenim položajima, dok u samom gradu imaju vrlo malo snaga, a pritom nemaju organizovanih položaja.

U vezi situacije na Sremskom i našem frontu, a da bi stvorili mogućnost za plansko odvijanje daljih i glavnih naših operacija naš je zadatak što pre likvidirati neprijateljski garnizon u Bijeljini.³

Za izvršenje ovoga zadatka određene su A-l i V-l.

NAREĐUJEMO:

A-l: 1.) A-l će se sa svojom glavninom u toku 25 i 26 ov. m. postaviti na prostoriji Suho Polje — Zagoni — Hase — Brijesnica.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/5—1, k. 1125.

² Riječ je o Pukovskoj grupi »Skenderbeg«. Opširnije o njoj vidi dok. br. 21, objašnjenje br. 4.

³ Napad na Bijeljino, sa izvjesnim manjim prekidima, trajao je sve do 3. februara 1944, kada je, zbog pritiska njemačke 22. pješadijske divizije — na sektor Zvornika, Štab 2. armije naredio da se napad obustavi, tj. da se 17. divizija prebaci na sektor s. Kozluk — s. Bjeloševac, a 28. divizija da i dalje ostane na sektoru Bijeljina — Brezovo Polje. Opširnije o tome vidi dok. br. 145 i 160 u ovoj knjizi; izvještaje: Štaba 28. divizije od 7. februara i Štaba 17. divizije od 16. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 6/2—2/1, k. 1125, reg. br. 22—12, k. 272/A).

Jednu trećinu svojih snaga postaviti na prostoriju Srednji Dragaljevac — Vršani.

Zadatak: Sa glavninom snaga izvršiti napad na neprijateljske položaje od kanala Pašine Bašče — Glavice, a zatim likvidirati železničku stanicu čisteći sva neprijateljska uporišta zapadno od kanala. Odmah posle izvršenja ovoga zadatka preći preko kanala i produžiti sa borbom i čišćenjem u gradu. Težiti da se ovaj deo grada što pre likvidira i da se neprijatelj potisne na sever.⁴

Zadatak jedinice koja se postavlja na prostoriju Dragaljevac — Vršani je da sigurno zatvori sve pravce koji od Brčkog preko Brezovog Polja vode za Bijeljinu. Jedan deo svojih snaga postaviti tako da u slučaju ako se neprijatelj bude izvlačio iz Bijeljine tim pravcem da ga može na tom prostoru sačekati na već utvrđenim položajima i sa izrađenim planom vatre. Zona širenja u desno kanal a levo prema potrebi.

V-1: 2.) V-1 će se postaviti na prostoriju Janja — Kojčinovac — Glogovac — Čardačine — Čiperovine — Puhare Pučile.

Zadatak: Sa glavninom snaga izvršiti napad na neprijateljske položaje Golo Brdo — Patkovača — Agine Pučile, sa ciljem da glavni pravac napada bude na sektoru Agine Pučile. Po probijanju neprijateljskih položaja odrediti potreban deo snaga za likvidiranje položaja Patkovača i Golo Brdo a sa glavninom produžiti sa napadom na sam grad.⁵

Odrediti jedan bataljon koji će još pre početka napada izvršiti napad na Amajlije a odatle više sa demonstrativnim ciljem napadati u pravcu Petrova Polja.

Zona širenja u levo kanal a desno prema potrebi.

A-5: 3.) Postaviće se na prostoriju Konak — Donja Mahala — Hase — Obrijež — Leskovac — Puhare Pučile sa zadatkom izvršenja artiljerijske pripreme i potpomaganja pešadije u likvidaciji glavnih neprijateljskih položaja i sadejstvom⁶ u daljem napadu.

Vatrena artiljerijska priprema počće 27 ov. m. u 6,30 čas. i trajati pola sata. Posle ovog vremena teška oruđa će i dalje tući Bijeljinu dok će lakša oruđa pridodata

⁴ Opširnije o napadu 17. NOU divizije na Bijeljinu vidi izvještaj njenog štaba od 4. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 18—12, k. 272/A).

⁵ O napadu 28. NOU divizije na Bijeljinu vidi izvještaj njenog štaba od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 42—11, k. 272/A).

• Ta riječ je dopisana mastilom.

za neposredno potpomaganje i dalje pratiti pešadijske jedinice.⁷

Za neposredno potpomaganje i praćenje jedinica V-1 odrediti jednu bateriju pukovskih topova i jednu bateriju teških bacača. Za praćenje jedinica A-1 Štab će odrediti potreban broj baterija.

Za ceo dan borbe odobrava se utrošak municije od pola šarže sa kojom sada raspolaže A-5.

Najjaču koncentraciju vatre izvršiti na deo položaja Agine Pučile i Pašine Bašče, kako bi na ovim pravcima omogućili brz i lak prodor pešadiskih jedinica.

Detaljnije naređenje jedinici A-5 odrediće Štab A-1 a pridodatim pratećim baterijama Štab V-1.

Teški divizion K-1⁸ koji se nalazi na položajima južno od s. Badovinaca već je dobio zadatak da i on učestvuje u artiljerijskoj vatrenoj pripremi u vremenu od 6,30 do 7 čas. a zatim će produžiti sa povremenim dejstvom na Bijeljini. Ciljevi za ovaj divizion su određeni i to: Petrovo Polje i Bijeljina.

4.) Kao opštu rezervu A-1 odrediće trećinu svojih snaga na prostoriji Hase — Brijesnica i V-1 takođe trećinu svojih snaga na prostoriji Puhare Pučile — Ciperovine.

Rezerve će se upotrebiti na onom pravcu gde bude postignut uspeh, tj. neprijateljski položaj probijen isključivo sa zadatkom daljeg probijanja i upadanja u grad.

5.) U toku operacija za Bijeljini sadejstvovaće i naša avijacija. Kao prvi zadatak avijacija će bombardovati Petrovo Polje i Bijeljini, naročito park i kuće oko parka u Bijeljini. Sa bombardovanjem će otpočeti 27 ov. m. izjutra.⁹ Kasnije avijacija će izviđati i mitraljirati puteve koji vode od Bijeljine prema Savi kao i put Brezovo Polje — Brčko.

Radi veze sa avijacijom obeležavati crvenim platnima postavljenim na zemlji (na snegu) naš streljački stroj, a isto tako prilikom nadletanja avijacije obeležavati naše prednje linije belim raketlama ispaljenim pravo u vis.

6.) Početak napada tačno u 7 čas. 27 ov. m. Pre početka napada trajaće artiljerijska priprema, za koje vreme streljački strojevi moraju podići što bliže neprijateljskim položajima i u momentu kada priprema prestaje snažnim naletom zauzeti

⁷ O artiljerijskom napadu vidi dok. br. 125 i 145.

⁸ Riječ je o teškom divizionu 2. artiljerijske brigade 23. NOU divizije (vidi dok. br. 125 u ovoj knjizi; izvještaj Štaba 17. NOU divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 16—12, k. 272/A).

⁹ Avijacija nije učestvovala u napadu (vidi dok. br. 145).

neprijateljske položaje, organizovati ih za odbranu sa jednim delom snaga a drugim odmah produžiti sa gonjenjem prema gradu.

7.) Veze održavati putem radio-stanica a isto tako u toku sutrašnjeg dana postaviti i povezati sve jedinice telefonskom vezom.

Naročito mora biti sigurna telefonska veza između štabova i pridodatih artiljerijskih jedinica.

O svakoj promeni na položaju u toku napada izveštavati.

8.) Svaki zauzeti položaj mora se zadržati. U slučaju da ipak negde ovo ne uspe odmah preduzimati protivnapade.

Podvlačimo da prvi nalet mora biti energičan i snažan, kako bi se do maksimuma iskoristila neprijateljska zabuna koja će svakako nastati posle naše artiljerijske pripreme.

Napad će se produžiti sve do konačnog oslobođenja Bijeljine.

9.) U toku napada C-1 će se nalaziti u s. Hase na osmatračnici k. 119 gde treba da se telefonski povežu štabovi A-1 i V-1.

10.) Sve ranjenike evakuisati prema Janji i dalje preko Drine kod Kurijačice za Koviljaču. Za prenošenje ranjenika upotrebiti ljudstvo iz dopunskih jedinica kako se ne bi dešavalo da borci iz operativnih jedinica napuštaju položaj i nose, odnosno sprovode ranjenike.

Štab V-1 odrediće jednog lekara sa potrebnim brojem osoblja koji će u Janji primati ranjenike i transportovati ih preko Drine, bez ikakvog zadržavanja u Janji, odnosno posle ukazivanja potrebne pomoći ranjenicima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab C-1
načelnik Štaba — general-major,
Ljub. Vučković

P.S. Po likvidaciji Bijeljine V-1 će odmah produžiti sa čišćenjem prostorije severno od Bijeljine uključno i D. Crnjelovo, dok će jedna jedinica A-1 ostati u Bijeljini a sa drugima produžiti gonjenje neprijatelja pravcem Dragaljevac — Brezovo Polje.

Obeležavanje linije do koje su stigli prednji pešadiski delovi obeležavati sa belim raketlama ispaljenim u vis i paljenjem vatara.

U slučaju da naša artiljerija tuče isuviše blizu streljačkom stroju davati znak crvene rakete ispaljene prema neprijatelju (što će značiti artiljeriji da produži putanju).

NAREĐENJE ŠTABA 2. ARMIIJE NOVJ OD 25. JANUARA
1945. ŠTABU TEŠKOG ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA 2. AR-
TILJERIJSKE BRIGADE 23. NOU DIVIZIJE ZA NAPAD NA
BIJELJINU¹

C-I
Op. br. si.
25-1-1945 g.

ŠTABU TEŠKOG ARTILJERISKOG DIVIZIONA K-5

Prema usmenom naređenju art. majora Cerovića* Vi ste do sada morali postaviti se na samoj obali Drine južno od s. Badovinaca.

Vaš zadatak je da potpomažete napad na Bijeljinu tukući Petrovo Polje i samu Bijeljinu.³

Ukoliko se niste povezali telefonom sa Janjom to najhitnije uradite.

27 ov. m. izjutra počće napad na Bijeljinu.

Vaš divizion plus haubička baterija A-5,⁴ koja se stavlja pod Vašu komandu, treba da otpočne sa dejstvom na Petrovo Polje i Bijeljinu 27 ov. m. u 6.30 časova.

Artiljeriska priprema će trajati 20 minuta.

Posle završene artiljeriske pripreme produžićete sa tučenjem Bijeljine sa prekidima sve do 10 časova.

Utrošak municije pola šarže sa kojom raspolazete.

Pošto uspostavite telefonsku vezu sa Janjom dobijaćete naknadna naređenja o daljem dejstvu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
načelnik štaba
general-major,
Lj. V.⁵

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—2, k. 271.

² Vojislav Cerović. Tada je bio načelnik artiljerijskog odjeljenja 2. armije NOVJ.

³ Bliže o tome vidi dok. br. 145.

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 128.

⁵ Ljubo Vučković

NAREĐENJE ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 25. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA PRIMENU
OZNAKA U SLUŽBENOJ PREPISCI¹

B 1

N. Broj 220
25 januara 1945 g.

Oznake za pojedina
odeljenja.

P 1

Da bi se ujednoobrazila forma svih pismenih sastava u
jedinicama i ustanovama BI, treba u buduće postupati ovako:

1. — Svi dopisi za koje postoji i najmanja mogućnost
da padnu neprijatelju u ruku ne smiju biti predviđeni² štam-
biljem, pečatom i pravom oznakom jedinice koja akt piše, niti
[smije biti] pravog naslova za jedinicu kojoj se piše, već se
moraju upotrebljavati skraćenice.

2. — Za sve pismene sastave za koje se sigurno zna da
ne mogu pasti neprijatelju u ruke mogu se upotrebljavati pe-
čati i štambilji.

3. — Svaki pismeni sastav mora nositi jedan broj i
datum.

Broj na aktu može biti: običan ili otvoreni,
poverljivi i
strogo poverljivi.

Primeru radi navodimo dopis sanitetskog odeljenja, koji
je strogo poverljive prirode, intendanture dopis poverljive pri-
rode i otseka za naoružanje za akt otvorene prirode:

1. — Str. Pov. L. Br. 35

2. — Pov. I. Br. 35

3. — Art. II. Br. 35.

Sastavi koji izlaze iz operativnog odeljenja ili otseka,
osim oznake »O«, ne nose oznake pov. i str. pov. jer se sva
akta takve vrste moraju smatrati najpoverljivijim.

Ako uz jedan akt, na primer jednu operativnu zapovest
ima i priloga (skice, oleate, šema upotrebe veze i t.d.) onda

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br.
31—6, k. 1090.

² Tako piše u originalu. Vjerovatno bi trebalo da piše: snab-
djevani.

ti prilozi nose isti broj kao i operativna zapovest, samo se ispred oznake odeljenja dodaje slovo »k«. Ovako: K. O. Br. 35.

Kad se jedna komanda obraća drugoj i poziva na njezin broj onda uvek navesti i oznaku odeljenja ili otseka u kojem je taj dopis sastavljen i zaveden (svako odeljenje i otsek vodi svoje delovodstvo). N.pr. »u vezi vašeg dopisa Prop. Br. 45 i t.d.«. To znači da se akt odnosi na stvari propagandnog odeljenja štaba XIV korpusa.

Nazivi pojedinih odeljenja i otseka su:

O = operativni otsek	Art. I. = artileriski otsek- odeljenje
N = štapska kancelarija (na- čelnik)	Art. II. = art. otsek-odelje- nje, za pešadisku mu- niciju i naoružanje
Ob. = obeveštajni otsek	Prop. = propagandno ode- ljenje
I. = intendantura	V. = odeljenje za vezu
E. = ekonomsko odeljenje	A. = autočeta
L. = sanitetsko odeljenje	Oz. = OZN-a.
S. = sud	
Pers. = personal, ots.	

Sa svih štambilja odmah skinuti oznake »Srpski«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
pukovnik
Mih. Tartalja

NAREĐENJE ŠTABA 3. NOU DIVIZIJE OD 25. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA SE BORCI
I STAREŠINE UPOZNAJU SA DEJSTVIMA NJEMAČKIH JE-
DINICA U POVLAČENJU¹

STAB
III UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 9
25 januara 1945 g.

III divizija Op. br. 9.
ic , V s

ŠTABU V PROLETERSKE BRIGADE³

Neprijatelj je u povlačenju na sektoru naše divizije, kao i na sektorima susjednih jedinica. Njegova sadašnja borba nosi obilježje odbrane, uopšte, i, s obzirom na sadašnji njihov zadatak, odbrana za dobitak u vremenu. Prema tome potrebno je razumjeti odbranu kao takvu i ponaosob karakter odbrane za dobitak u vremenu. Ovo je važno za niže rukovodioce isto koliko i za više, a važno je i za same borce, koji treba da osjete da je neprijatelj izgubio inicijativu i da ga mi gonimo. Ustaljene principe gonjenja, da bi ono danas i ovdje imalo svoju najkorisniju primjenu, potrebno je saobraziti borbenoj moći naših jedinica, cjelishodno ih primijeniti na datom terenu i izvoditi na bazi tačnog poznavanja postupka neprijatelja kojega gonimo. Ovo bi trebalo da posluži kao baza za praktično izvođenje obuke u duhu već izdatih naređenja od Vrhovnog štaba. Od momenta prelaženja naših borbi iz čisto partizanskih u frontalne, javljaju se nove metode ratovanja.

Neprijatelj u povlačenje može praviti ofanzivne operacije, koje imaju svoju specijalnu svrhu, ali koje ne mogu povlačenje pretvoriti u ofanzivu. U takvoj situaciji najvažnije je da se zna glavni pravac povlačenja neprijatelja i njegova snaga. Kad se to zna onda se može lako ocijeniti jačina njegove zaštitnice, sastav i raspored. Ne smije se shvatiti da se odbrana, mislimo specijalno na odbranu koju mi sada rastrojavamo, može potiskivati frontalno. Neprijatelj je vičan defanzivnoj borbi, dobro se utvrđuje, odlično iskorišćava vatru i

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. I—11, k. 758.

¹ Na originalu dopisano mastilom.

⁵ Naređenje je dostavljeno i ostalim jedinicama 3. NOU divizije.

to može da nas košta prilično velikih žrtava. Gonjenje ovakvog oblika, sa kakvim mi imamo posla, ne vrši se svim snagama već samo manjim djelovima. I ne vrši se na front odbrane već bočnim napadima pozadi linije odbrane. Na taj način neprijatelju se kvare plan za odbranu, oduzima mu se ono za što se on u ovom slučaju bori — vrijeme.

Pokret ovde ima specijalnu primjenu. S druge strane ovde treba da postignu vrhunac koristi taktičke upotrebe automatska oruđa.

Sve ove konstatacije treba da se što prije, u vidu vojničkih predavanja, a u sklopu predviđene obuke, prenesu na sve borce i rukovodioce, jer će se time mnogo postići u razumijevanju karaktera sadašnjih borbi.

Ovde je potrebno skrenuti pažnju na budnost i opreznost svih jedinica. Neprijatelj je lukav i on traži naša najslabija mjesta gdje bi mogao da korisno plasira rijetke ofanzivne namjere iz odbrane. Ne dozvoliti da u našem rasporedu bude takvih mjesta.

U nekoliko mahova dobili smo izvještaje da neprijatelj minira komunikaciju, razne objekte na njoj, i zgrade po varošima. Na ovo je potrebno blagovremeno skrenuti pažnju našim prednjim gonećim trupama, kako bismo uštedeli nepotrebne žrtve. Štabovi i komande treba unaprijed da naznače koji bi sve objekti mogli biti minirani i to uvijek podvlačiti u svojim operativnim zapovijestima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.   Za štab
                                  načelnik, p. pukovnik
                                  Niko Jovićević

ŠTAB
V PROLETERSKE CRNOGORSKE
BRIGADE
III U. DIV. N.O.VJ.
Br. 60
29. januara 1945 g.
Položaj

ZAPOVIJEST ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 25. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA
BIJELJINU¹

A 1
Str. pov. op. br. 42
25-1-1945 g.
u 20,40 čas.

ŠTABU A-2, A-3, A4, A-5²

ZAPOVJEST
Sekcija Bijeljina 1 : 100.000

SITUACIJA:

Prema podacima sa kojima do sada raspoložemo u Bijeljini se nalaze tri bataljona iz sastava nemačke divizije »Skender-beg«.³ Četvrti bataljon te iste divizije nalazi se u Brezovom Polju i služi kao spona između neprijateljskih garnizona Bijeljina — Brčko. Raspored neprijateljskih snaga u Bijeljini uglavnom je sledeći: Jedan bataljon u Petrovom Polju⁴ a dva bataljona u Bijeljini i na položajima Golo Brdo — Patkovača — Agine Pučile — Fincov Salaš — Pašine Bašče — Glavice — Humke. Neprijatelj je na tom pojasu organizovao spoljnu odbranu garnizona tako da se glavnina snaga nalazi na spoljnim odbranama a manji deo snaga u samoj Bijeljini. Sistem neprijateljskih utvrđenja u spoljnom odbrambenom pojasu sastoji se u rovovima povezanim među sobom a na ponekim mestima izgrađeni bunker i od drveta i zemlje. Pretpostavlja se da je grad opasan žicom ali o tome nemamo tačnih podataka kao ni o minskim poljima.

Unutrašnju odbranu grada neprijatelj nije naročito organizovao već je svoje jedinice razmestio po kućama.

Na prostoru Crnjelovo — Gradac nalaze se dve četničke brigade u jačini oko 800 ljudi.⁵

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—6, k. 994.

² O konspirativnim nazivima štabova brigada vidi dok. br. 18, objašnjenje br. 2.

³ Riječ je o Pukovskoj grupi »Skenderbeg« (opširnije o njoj vidi dok. br. 21, objašnjenje br. 4).

⁴ Sada se naziva Novo Selo.

⁵ i « Na pomenutom prostoru tada su se nalazili četnici Majevičkog korpusa. Opširnije o njihovom rasporedu i dejstvu vidi nare-

Na prostoru Bukovica — Popovo Polje — Ražljevo — Slijepčevići nalaze se četničke snage u jačini oko 500 vojnika pod komandom kapetana Leke.⁶

U Bijeljini neprijatelj ima, pored mitraljeza i pušaka, dva topa. Neprijatelj ne raspolaže sa tenkovima. Moral kod neprijatelja je relativno slab. Četničke bande su sa vrlo slabim moralom i ne upuštaju se u veće borbe sa nama.

Prema podacima neprijatelj saobraća na liniji Bijeljina — Donje Crnjelovo i koristi za prelaz preko Save skelu kod Jamena.

U vezi situacije na frontu u Sremu i na našem frontu naša divizija i V-1⁷ dobile su zadatak da likvidiraju neprijateljski garnizon u Bijeljini.⁸

U vezi s tim a za izvršenje nama postavljenog zadatka

NAREĐUJEMO:

A4: 1.) A4 vršiće direktan napad na Bijeljinu.⁹ Od glavnine svojih snaga organizovati dve napadne kolone i to: jednom kolonom napadati i ovladati neprijateljskim položajima Pašine Bašče vršići desni obuhvat do kanala. Drugom kolonom krenuti pravcem Suljin Han sa ciljem ovladavanja neprijateljskim položajima Glavice. Po ovladavanju tim položajem brigada produžava sa likvidacijom železničke stanice, čisti kuće zapadno od kanala nadirući u grad prema centru sa ciljem uništenja neprijatelja ili njegovoga odbacivanja na sever. Brigada će odrediti potrebnu rezervu koju će Stab brigade upotrebiti na onom mestu gde se stvori koridor za nadiranje naših jedinica u grad.

Po izbijanju na Glavice Štab brigade će ostaviti na istoj potreban broj snaga za osiguranje svog levog boka za vreme nastupanja.

Teške bacače skoncentrisati tako da isti za vreme artiljerijske pripreme takode vrše pripremu. Na pravcu nastupanja kod bacača treba postići koncentraciju vatre,

denje Majevičkog četničkog korpusa od 26. januara, naređenje Semberijske četničke brigade od 25. januara 1945. i dnevnik 2. grupe četničkih brigada Majevičkog korpusa za 1945 (Arhiv VII, reg. br. Š-V-11517, 11518 i 11574).

⁷ Bliže o rasporedu i dejstvu 28. NOU divizije vidi dok. br. 135.

⁸ Napad na Bijeljinu, sa manjim prekidima, trajao je sve do 3. februara 1945, kada je, zbog novonastale situacije na sektoru Zvornika, obustavljen. Opširnije o tome vidi dok. br. 124 (objašnjenje br. 3) i 145.

⁹ Opširnije o borbama za to mjesto vidi dok. br. 145 i 148 u ovoj knjizi; izvještaj Štaba 17. NOU divizije od 4. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 18—12, k. 272/A).

Što ne znači da isti moraju biti grupisani već mogu biti i od dve grupe.

Vodove teških mitraljeza pridodati štabovima bataljona koji će direktno napadati. Upravom mitraljeske vatre moraju rukovoditi štabovi bataljona sa ciljem da se uspešno potpomogne pešadija i stvori nadmoćnost u vatri.

Lake bacače dodeliti četama kao oruđe streljačkog stroja za tučenje neprijateljskih rovova na bliskim otstojanjima koje ne bi uspela pešadija likvidirati.

Za vreme art. pripreme mora pešadija izvršiti podizanje u neprijateljskim položajima i na dati znak prekida art. vatre pešadija mora, potpomognuta vatrom svih svojih oruđa, u jurišu zauzeti neprijateljske položaje u spoljnoj odbrani grada.

Na svim zauzetim položajima jedinice se moraju odmah ukopavati i stvarati sigurne baze za potpomaganje daljeg nadiranja. Ukoliko bi neprijatelj vršio protivnapade treba ga energičnim kontranapadima odbaciti i osigurati dalje nastupanje.

A-3: 2.) A-3 ima zadatak da za vreme napada na Bijeljini prepreči svako pojačavanje neprijateljskog garnizona u Bijeljini iz pravca Brčko — Brezovo Polje — Bijeljina, i da tuče neprijateljske kolone koje bi eventualno pokušale da se od Bijeljine probijaju prema Brčkom. U tom cilju sa jednim bataljonom postaviti se na položaje Obradovo Brdo odakle može uspešno dejstvovati na komunikaciju. Taj bataljon mora se osiguravati bočno prema Ljeljenči da ga neprijatelj ne bi izmanevrisao i došao celoj brigadi iza leđa. Jedan bataljon postaviti na prostoru D. Dragaljevac — Vršani sa glavninom snaga južno od ceste. Taj bataljon mora se orijentisati prema Brezovom Polju i preprečiti svaki neprijateljski pokušaj prodora sa toga pravca. Jedan bataljon postaviti na prostoru D. Bukovica sa zadatkom osiguranja leđa cele brigade, i uopšte naših snaga, od četničkih bandi na prostoru Popovo Polje — Slijepčević. Jedan bataljon štab brigade držače u rezervi na takvom mestu odakle ga može uspešno upotrebiti u ma koji pravac brigadnog rasporeda, tj. gde to situacija bude zahtevala.

Može vrlo lako da težište borbe padne na A-3 jer pretpostavljamo da će neprijatelj pokušati na tom pravcu bilo da pojača garnizon u Bijeljini ili da se pod pritiskom naših snaga tim pravcem povlači iz Bijeljine. Zbog toga bataljoni moraju dobro utvrditi svoje položaje.

je, organizovati ih, stvoriti plan vatre tako da vatrena moć dođe do maksimalnog izražaja. Teške bacače postaviti na pogodne položaje odakle mogu uspešno dejstvovati na cestu prema Bijeljini i na pravcu Brezovog Polja. Mišljenja smo da se bacači dodele bataljonima.

A-2: 1.) A-2 postaviće se sa svojim jedinicama na prostoru D. Mahala — Kovačić — Brijesnica i služiće za vreme napada kao opšta divizijska rezerva. Čim A4 napusti liniju k. 117 — Krušik — Obrijež — k. 114 i krene u napad, A-2 ima zadatak potrebnim snagama (jednom ili dve čete) posesti tu liniju i stvoriti oslonac A4 za nastupanje prema Bijeljini. Sve bataljone držati na okupu (mislim po bataljonima) tako da se isti mogu brzo upotrebiti gde situacija bude zahtevala.

A-5: Izuzev jedne baterije pukovskog divizionu i jedne baterije minobacačkog divizionu pridodatih V-1, postaviće se i to: sa minobacačkim divizionom na prostoru Brijesnica — k. 121 gde odrediti vatrene položaje i uzeti elemente za tučenje neprijateljskih uporišta Pašine Bašče — Glavice.

Pukovski divizion plasirati na prostoru D. Mahala. Za oruđe uzeti elemente radi dejstva na spoljnu odbranu neprijateljskog uporišta.

Teški divizion postaviti na prostoru Srednja Mahala, odrediti vatrene položaje i uzeti elemente za tučenje Bijeljine i neprijateljskih spoljnih uporišta.

U toku 26 ov. m. izvršiti osmatranje, rekognosciranje terena i izvršiti korekturu.

Oruđa ukopati i maskirati.

Po slamanju neprijateljske odbrane spolja baterije pukovskog divizionu pratiće i potpomagati nastupanje pešadije.

O upotrebi artiljerije držati se u svemu direktiva dobivenih na usmenom sastanku kod ovoga štaba i po ovoj zapovesti.

Za celo vreme borbe odobrava se najviše utrošak municije od pola šarže sa kojom sada raspolaže A-5.

Najjaču koncentraciju vatre izvršiti na deo položaja Agine Pučile i Pašine Bašče¹⁰ kako bi na ovim pravcima omogućili brz i lak prodor pešadijskih jedinica.

¹⁰ 0 dejstvu 1. artiljerijske brigade vidi izvještaj Artiljerijskog odjeljenja 2. armije od 14. aprila 1945 (Arhiv VII, reg. br. 16—1, k. 273).

Teški divizion K-1 koji se nalazi na položajima južno od s. Badovinaca¹¹ sadejstvovaće u ovoj akciji i dejstvovaće na Bijeljini i Petrovo Polje.

- 5.) Početak napada biće 27 ov. m. tačno u 7 čas. Pre početka napada trajaće artiljeriska priprema i priprema bacača, za koje vreme napadne snage pešadije moraju podići što bliže neprijateljskim položajima i u momentu kada priprema artiljer. prestane snažnim naletom zauzeti neprijateljske položaje, organizovati ih za odbranu i sa jednim delom svojih snaga produžiti sa prodiranjem prema gradu. Artiljer. priprema trajaće od 6,30 do 7 čas.

Borba za likvidaciju neprijateljskog garnizona ima se nastaviti sve do postignuća krajnjeg cilja — ovladavanja istim.

- 6.) Sve brigade 26 ov. m. do 24 časa moraju uspostaviti telefonsku vezu sa ovim štabom koji će se za vreme operacija nalaziti u s. Kovačić, između Zagona i Brijesnice. Komandir čete za vezu ovoga štaba dobio je usmena uputstva za plan veze.

Pored telefonske veze koja bezuslovno mora funkcionisati imaju se održavati veze radio putem i kuririma.

Svaka brigada poslaće u ovaj štab, zaseok Kovačić, pre početka napada po tri svoja kurira za vezu.

A-5 uspostaviće direktno telefonsku vezu od svoga Štaba do divizijske osmatračnice koja će se nalaziti na k. 121 (Brijesnica). Artiljeriska linija ne sme biti navezana na pešadisku liniju jer će dalje komande Štabu A-5 izdavati neposredno Štab divizije.

- 7.) Hirurške ekipe, trijažni vod i evakuacioni vod divizije nalaziće se za vreme operacije u s. Jabanuša, istočno od Suhoga Polja. Štabovi brigada sa svojim sanitetskim referentima organizovaće brzo prebacivanje ranjenika do te tačke. Za sprovod ranjenika upotrebljavati ljudstvo isključivo iz regrutnih bataljona da se ne bi odvajalo ljudstvo iz operativnih jedinica.

A-2 daće referentu saniteta divizije 100 boraca iz svoga regrutnog bataljona koji će evakuisati odnosno pratiti evakuaciju do Janje. Tih 100 boraca pod komandom jednog člana štaba regrutnog bataljona da se jave u Jabanušu referentu saniteta divizije 26 ov. m. do 24 časa.

¹¹ Riječ je o teškom artiljerijskom divizionu 2. artiljerijske brigade 23. NOU divizije (vidi dok. br. 125).

- 8.) U toku operacije na Bijeljinu sadejstvovaće i naša avijacija. Kao prvi zadatak avijacija će bombardovati Petrovo Polje i Bijeljinu, naročito park i kuće oko parka u Bijeljini. Sa bombardovanjem će otpočeti 27 ov. m. izjutra. Kasnije avijacija će izvidati i mitraljirati puteve koji vode od Bijeljine prema Savi kao i put Brezovo Polje — Brčko/²

Radi veze sa avijacijom sve brigade obeležavaće svoje položaje crvenim platnima postavljenim na zemlji (na snegu). Platna postavljati na nekoliko metara pred streljačkim strojem. Isto tako prilikom nadletanja avijacije obeležavati naše položaje, tj. prednje položaje belim raketlama ispaljenim pravo u vis. To naročito važi za brigadu A-3 koja će se nalaziti duž komunikacije Bijeljina — Brezovo Polje.

- 9.) V-1 vršiće napad na Bijeljinu sa južne strane.
- 10.) Sve brigade odnosno štabovi brigada pripremiće ljudstvo vojnički i politički i objasniti im važnost ove operacije koja mora uspeti. Sa komandnim kadrom, štabovima bataljona i komandama četa izvršiti osmatranje terena.
- 11.) Sa neprijateljskim zarobljenicima postupati u vezi dobivenih direktiva ranije, tj. po međunarodnom pravu iste sprovoditi u Štab divizije.
- 12.) Po likvidaciji Bijeljine brigade će imati sledeći zadatak.
- A4 ostaće kao posada jedinica u Bijeljini, održavati red i voditi računa da se evakuiše plen kao i da se spreči svaka anarhija u gradu. Privatna imovina svakom civilu mora biti zagarantovana.
- A-3: Po padu Bijeljine orijentisaće se sva prema Brezovom Polju držeći se ceste sa ciljem čišćenja terena ispred sebe i ugrožavanja neprijateljskog garnizona u Brezovom Polju.
- A-2: Odmah po padu Bijeljine krenuće pravcem Zagoni — G. Čađavica — G. Dragaljevac — G. Bukovica — Popovo Polje sa ciljem čišćenja četničkih grupa i obuhvata Brezovog Polja sa juga.
- 13.) S obzirom na neprijateljska minska polja i mine brigade će upotrebiti detektorske aparate za otkrivanje mina tako da isti mogu uspešno mine otkrivati i uništati.

¹⁵ Avijacija nije učestvovala u napadu (vidi dok. br. 145).

— vati ih. Ukoliko se kod A4 ne nalazi takva grupa dobiće iz A-2.

Štab divizije za vreme operacije nalaziće se u s. Kovačić gde slati sve izveštaje.

Brigade će izdati u vezi ove zapovesti detaljnu zapovest bataljonima, po jedan primerak dostaviti ovom Štabu na uvid.

Prijem zapovesti potvrditi pismeno.
Na izvršenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Milenko Stojaković

Komandant
potpukovnik,
Blažo Janković

Načelnik — pukovnik,
Rajko V. Tanasković

NAREĐENJE ŠTABA 23. NOU DIVIZIJE OD 25. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA 7. I 9. BRIGADE ZA IZVIĐANJE PREMA
BIJELJINI, BRČKOM I GRADACCU¹

K k
Op. br. 36
25 I 1945 g.

K 2 i K 3

1. — Po podacima, sa kojima raspolažemo, u Brčkom se nalazi oko 1.000 Nemaca,² 4—500 belogardejaca,⁴ do 300 ustaša i do 2.500 zelenokadrovaca.⁵

Po neproverenim podacima u Brčko su došle neke snage iz Slavonije, kao pojačanje garnizona u Brčkom i to izgleda jedan bataljon »Princ Eugen«.⁶ Isto tako govori se, da je iz Bijeljine došla jedna divizija »Skenderbeg« u Brčko.⁷ Ovi podaci nisu provereni.

Isto tako po neproverenim podacima nalazi se u Brezovom Polju, do Slijepčevića, oko 600 Nemaca i jedna grupa čet-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—1, k. 1069.

- Prema naredenju Štaba Južne operative grupe NOVJ (vidi raspis Štaba 17. divizije od 20. decembra 1944, knj. 31, dok. br. 82) jedinicama 23. NOU divizije dodijeljeni su sljedeći konspirativni nazivi:

Štab 23. NOU divizije — K1, a telefonska centrala (dalje: t.c.) — Kopaonik. Pored toga, dodijeljeni su brojevi 1—50 za konspirativne nazive ostalih jedinica.

Štab 7. NOU brigade — K2, a t.c. — Nišava, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 1—10, s tim što je redosljed naziva jedinica, poslije 4. bataljona, bio sljedeći: Mitraljeska četa — 5. bataljona, Intendantura — 6. bataljon, Bolnica — 7. bataljon itd.

Štab 9. NOU brigade — K3, a t.c. — Zlatibor, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 11—20 (raspored brojeva kao i kod 7. brigade).

Štab 14. NOU brigade — K4, a t.c. — Mlava, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 21—30.

Štab Artiljerijske brigade — K5, a t.c. — Cer, dok su artiljerijski divizion i ostale jedinice dobili brojeve 31—40. Preostali brojevi (41—50) namijenjeni su jedinicama Štaba divizije.

³ i ⁶ Riječ je o jedinicama 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 25 i 155).

⁴ Odnosi se na jedinice belogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa (vidi dok. br. 12, objašnjenje br. 5).

⁵ Opširnije o njima vidi dok. br. 155.

⁷ Na sektoru Bijeljina — Brezovo Polje bila je tada Pukovska grupa »Skenderbeg« (ostatak istoimene divizije). Ona je i dalje ostala na tom sektoru. Opširnije o njoj vidi dok. br. 21, objašnjenje br. 4.

nika, oko 500, koji su vrlo aktivni sa tog pravca na pravac Pukiš — Čelić.⁸

Podaci o garnizonu u Bijeljini nisu nam poznati, a isto tako nije nam poznata situacija na pravcu Vlasenice.

Oko Gračanice nepromenjeno stanje, a o Gradačcu nemamo nikakvih podataka, no verujemo da su tamo ušli četnici.

Na prostoriji Žabara nalazi se jača grupa četnika⁹ i zelenokadrovaca.

2. — Trenutno naš zadatak na ovoj prostoriji jeste zatvaranje pravaca Brčko — Tuzla i Brčko — Srnice.

Prema tome, preduzećete što dublja izviđanja u pravcu Brčkog, Zabara, Gradačca — Brezovog Polja i Bijeljine. Cilj je izviđanja ispitivanje namera neprijatelja sa ove prostorije, kao i ispitivanje neprijateljskih snaga, kako bismo prikupili što tačnije podatke o stanju neprijateljskih garnizona u Brčkom i ostalim mestima. U tu svrhu upotrebiti, kako svoje izviđačke delove i obaveštajce, tako i naše prijatelje na terenu, terenske radnike i seljake, koji imaju vezu sa našim ljudima u Brčkom i ostalim mestima, te od njih prikupiti tačne podatke o stanju neprijatelja u pojedinim garnizonima.

Odmah ćete preduzeti izviđanja i to K 2 od Palanke u pravcu Gornje Brke i Broda; od Bukvika u pravcu Brke i Ulica; od Skakave u pravcu Žabara, Ulica, Četnice, Blaževca, Porebrica i u pravcu Srnica. Od Rahića u pravcu Bijeje.

K 3 od Šatorovića odn. Boderišta na pravcima Omerbegovića, Dizdaruša, Brezik, Stanovi. Od Pukiša u pravcu Brezovog Polja i Mrtvice; od Čelića u pravcu Mrtvice i od Koraja u pravcu Zabrdje, Bobetina. Ovi izviđački delovi moraju biti jači i što dublje ići.¹⁰

3. — Po izvesnim podacima neprijatelj ima nameru sa pravca Brčkog i ostalih pravaca vršiti pritisak na našem pravcu. Cilj bi bio tog njegovog pritiska potpomaganje neprijateljske kolone sa juga, da se iz Vlasenice preko Zvornika [probi-je] ka Bijeljini,¹¹ što mi ne bi smeli dozvoliti. U svakom slučaju, naš je zadatak ne dozvoliti neprijatelju da nas potisne ka Tuzli, a isto tako zadatak nam je, da što bolje ispitamo ove garnizone i da budno pratimo kretanje njihovih snaga, kako bi imali tačne podatke, te u danom momentu iskoristili priliku i ovladali garnizonom u Brčkom i okolnim mestima.

⁸ Bliže o tim četnicima vidi dok. br. 128, objašnjenje br. 5 i 6.

» Riječ je o posavskim četnicima (vidi dok. br. 70 i 176).

¹⁰ O izviđačkoj aktivnosti 7. i 9. brigade vidi izvještaj Štaba 23. NOU divizije od 4. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. o—2, k. 1090).

¹¹ O pokušaju njemačkih snaga da se probiju tim pravcem vidi dok. br. 120, 121 i 141.

4. — Na prostoriji oko Bijeljine nalaze se jedinice XXVIII divizije,¹² čiji raspored snaga nije nam poznat. Tražićemo obaveštenje o rasporedu njihovih snaga. Znamo da se ranije izvesni njihovi delovi nalazili u Zabrđu. Zadatak je jedinica K 3 da uhvate vezu na toj prostoriji sa njihovim delovima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant K 1,
pukovnik
M. Ivanović

BR. 130

**IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. DIVIZIJE OD 25. JANUARA 1945.
ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVLMA U BOSANSKOJ
KRAJINI¹**

**STAB
XXXIX DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE**
Op. str. pov. 150
Dne 25 januara 1945 godine

Mjesečni operacijski
izvještaj dostavlja

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE — OP.

Izvještaj o akcijama ove divizije od 21. XII. 1944 g. do 21. I. 1945. godine.

21. XII. 1944. Podgrmečki NOP odred sa manjim djelovima snaga u zasjedi kod Čulića Zida.² Neprijatelj u jačini od 40 vojnika iz I Jurišne bojne³ krenuo je u pravcu zasjede iz uporišta Čulića Brda.⁴ Isti je napadnut i vraćen nazad u uporište uz gubitke 2 mrtva.

¹² Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 135.

¹ Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—2, k. 1267.

² i ⁴ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

* Riječ je o dijelovima 1. bojne 7. lovačkog zdruga. Opširnije o tome vidi dok. br. 177.

22. XII. 1944 Podgrmečki NOP odred sa manjim djelovima snaga krenuo u pravcu pruge između Otoke i Blatne, radi trganja iste. Tom prilikom naišli su na neprijateljsku zasjedu i primili borbu sa neprijateljem. Naši gubici 1 mrtav, izgubljen 1 p. mitraljez i 140 metaka.⁵
23. XII. 1944 XX KNOU brigada: neprijatelj jačine 350 ustaša krenuo je iz Dobrljina i 1 satnija preko Volinjskog mosta kao pojačanje,⁶ isti su napali na položaje našeg jednog bataljona na prostoriji Tuključani — Čelebinci — Komplenac.⁷ Poslije jednočasovne borbe, neprijatelj je protjeran prema selu Volinji uz gubitke 8 mrtvih i 8 ranjenih.
24. XII. 1944 XV KNOU brigada sa jednim djelom snaga u sadejstvu sa Zmijanjskim NOP odredom napala četnike na prostoriji Jajačka Stjena — Rekavica. Tom prilikom neprijatelj je protjeran prema selu Zelencima uz gubitke 1 mrtav, 2 ranjena i 5 zarobljeno. Plijen 4 puške.
25. XII. 1944 XX KNOU brigada sa manjim djelovima snaga uz pomoć minerske grupe vršila akciju na željezničku prugu između B. Novog i Dobrljina kod s. Ravnica. Naši gubici 6 ranjenih. Pruga je potrgana na 58 mjesta, dužine od 464 m. Istog dana sa dvije čete i jednim vodom bacača izvršen je napad na neprijateljsko utvrđenje k. 339⁸ (Čekrk), borba je trajala 15 minuta. Neprijateljski gubici 9 mrtvih i 15 ranjenih.

⁵ i * Opširnije o dejstvu toe odreda vidi izvještaj njegovog štaba od 22. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 2—8, k. 1630).

⁶ Odnosi se na 4. bojnu 8. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga. Prema relaciji ovoga zdruga za decembar 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2/1—109, k. 59) sjedište 4. bojne bilo je u s. Divuši i Dobrljinu. Ona je obezbjeđivala komunikacije u dolini rijeke Une, na dionici Bosanski Novi — Kostajnica, što se tiče rasporeda ostalih jedinica, u relaciji piše: da su u Hrvatskoj Kostajnici bili Stožer 8. ustaškog zdruga i 3. bojna (imala zadatak da obezbjeđuje komunikacije u dolini rijeke Save prema Gradiški); da je 15. decembra Doknadna bojna iz Bihaća premještena u Bosansku Kostajnicu; da su 3. i 4. bojna tada bile potčinjene ustaško-domobranskoj 4. hrvatskoj diviziji.

⁷ Prema izvještaju Štaba 20. krajiške brigade od 23. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—1, k. 1283) tu borbu je vodio njen 3. bataljon na prostoru Misiračka reka — Dinara.

⁸ Tu kotu su tada branili dijelovi 3. bojne 8. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga (vidi knj. 31, dok. br. 181).

Naši gubici 1 mrtav, 4 ranjena i 1 nestao. Plijen 1 p. mitraljez, 10 pušaka, 10 bombi, 4500 p. metaka.

Podgrmečki NOP odred: jedna četa sa četom komande mjesta B. Petrovac i jednom četom komande Drvarskog područja izvršila napad na neprijateljsko uporište Zapoljak (Hrgar). Neprijatelj je bio jačine 150 vojnika »Tigar« divizije. Uporište nije likvidirano radi toga što je neprijatelj dobio pojačanje iz Ripačkog Klanca.⁹ Neprijateljski gubici 13 mrtvih i 17 ranjeno. Naši gubici 1 mrtav i 5 ranjeno. Plijen 1 p. mitraljez.

26. XII. 1944

XV KNOU brigada sa jednim djelom snaga u zasjedi prema B. Majdanu, radi hvatanja četničkih petorki. Tom prilikom zarobljeno je 8 četnika. Plijen 8 pušaka, 4 pištolja, 500 p. metaka i 4 r. bombe.

XX KNOU brigada sa manjim djelovima snage i minerskom grupom vršila ponovo akciju na željezničku prugu između B. Novog i Dobrljina. Pruga je pokidana na 96 mjesta u dužini 768 metara, tom prilikom uništen je jedan bunker i dva mosta dužine od 5 i 8 metara.

27. XII. 1944

XV KNOU brigada sa glavninom snaga vršila pretres prostorije Krčmarica — Bukvaluk — Rekavica jednim djelom, a drugim djelom Vilusi — Radmanići — Gomjenica, sa zadatkom protjerivanja četničkih petorki. Tom prilikom jedan dio snaga sukobio se sa djelovima I četničke brigade.¹⁰ Neprijatelj je protjeran uz gubitke 3 mrtva, 5 ranjenih i 7 zarobljenih četnika. Plijen 2 puške i 200 p. metaka.

XX KNOU brigada sa manjim djelovima snaga ponovo vršila akciju na željezničku prugu kod Ravnica. Tom prilikom pruga je potrgana na 84 mjesta u dužini 672 metra.

Podgrmečki NOP odred sa jednim djelom snaga i minerskom grupom krenuli na zadatak radi trganja pruga između Otoke i Blatne. Zadatak nije izvršen radi toga što su naišli na nagazne mine i naša dva druga su ranjena.

¹⁰ O dejstvima te brigade vidi izvještaj njenog komandanta Jovana Mišića od 2. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-10588).

28. XII. 1944 XV KNOU brigada: neprijatelj jačine 60 ustaša sa jednim četničkim bataljonom napao je na položaje jednog bataljona. Neprijatelj je razbijen i protjeran prema Šibovima. Neprijateljski gubici 5 mrtvih i 3 ranjena. Neprijatelj jačine dvije satnije ustaša napao je na položaje naših snaga kod Crkvenog Brda i Bujanca. Bataljon koji je držao te položaje primio je borbu i iste povratio nazad na polazne položaje kod Banja Luke. Neprijateljski gubici 5 mrtvih i 5 ranjenih. Istog dana na prostorijski kod Bronzanog Majdana jedna četa je ubila jednog četnika, 2 ranila i 2 zarobila. Plijen 1 puška.¹¹
- XX KNOU brigada: neprijatelj jačine 30 ustaša krenuo je od B. Novog i Dvora u pravcu Zdenače, k. 279 i uspio je izaći u s. Poljanice.¹² Jedan naš vod iste je napao i neprijatelj se je povukao uz gubitke 2 mrtva i 5 ranjenih.
29. XII. 1944 Podgrmečki NOP odred: izviđačka patrola sukobila se sa neprijateljskom izvidnicom jačine 10 vojnika, koji su krenuli u pravcu Rakana iz uporišta Čulića Brda. Isti su odbijeni uz gubitke 1 ranjen.
30. XII. 1944 XX KNOU brigada: neprijatelj jačine 200 ustaša i domobrana izašao je u s. Ramiće, koga su odmah napali naši manji djelovi. Neprijatelj se povukao uz gubitke 10 mrtvih, 15 ranjenih i 1 zarobljen. Naši gubici 1 lakše ranjen.
31. XII. 1944 XV KNOU brigada: izviđački djelovi dočekali su jednu neprijateljsku patrolu kod Han Kola. Isti su povraćeni nazad uz gubitke 2 mrtva i 3 ranjena.
- XX KNOU brigada: neprijatelj jačine 150 ustaša utvrdio se na k. 339 (Čekrk). Jedan naš bataljon iste je napao i borba je trajala tri sata. Neprijateljski gubici 2 mrtva i 6 ranjenih. Naši gubici 3 ranjena.
- 1.1. 1945 XV KNOU brigada: tri satnije ustaša i jedan bataljon četnika napali su na položaje dva-

¹¹ O dejstvima 15. krajiške NOU brigade vidi i izvještaj njenog štaba od 23. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 7—2, k. 1272).

¹² i " Riječ je o dijelovima 7. lovačkog zdrug (vidi dok. br. 177).

ju bataljona i borba se vodila kod Durbića Brda¹³ i Bujanca. Poslije duže borbe neprijatelj je prisiljen na povlačenje. Neprijateljski gubici 10 mrtvih i 11 ranjenih ustaša. Vlastiti gubici 2 mrtva, 1 ranjen i 1 nestao.

XX KNOU brigada: neprijatelj jačine 80 ustaša krenuo je iz uporišta k. 279 prema Troškinoj [kosi], koti 360. Manji djelovi naših snaga iste su dočekali i povratili nazad. Neprijateljski gubici 4 mrtva i 10 ranjenih. Vlastiti gubici 1 ranjen.

2.1. 1945 XV KNOU brigada: manji djelovi snaga kod Saračice u zasjedi sukobili su se sa grupom četnika i tom prilikom ranili 2 četnika. Plijen 50 p. metaka.

XX KNOU brigada: izviđačka patrola kod s. Bačina primjetila je grupu od 15 ustaša, koji su se kretali iz Dubice prema šumi sa nekoliko kola. Na iste je patrola otvorila vatru i tom prilikom ranila dvojicu ustaša.

3.1. 1945 XV KNOU brigada: neprijatelj jačine dvije satnije ustaša krenuo je iz tri pravca prema položaju jednog bataljona na Durbića Brdu. Naše snage pustile su neprijatelja na blisko odstojanje i iznenadnim plotunom oborile 3 neprijateljska vojnika. Neprijatelj je i dalje snažno navaljivao i naši su bili prisiljeni da se povuku na prihvatne položaje, a zatim kontrajurišem ponovo su zauzeli stare položaje. Neprijateljski gubici 3 mrtva. Naši gubici 1 teže i 4 lakše ranjena.

4.1. 1945 XX KNOU brigada: jedna četa koja je bila na terenu Lijeveća sukobila se sa milicijom jačine 190 vojnika u Turskim Dumbrovama.¹⁴ Neprijateljski gubici 6 mrtvih, 10 ranjenih i 11 zarobljeno milicionera. Naši gubici 1 ranjen. Plijen 11 pušaka, 10 bombi i 400 p. metaka. Dvije izviđačke patrole zarobile su u s. Čikulama 2 neprijateljska vojnika. Plijen 2 puške i 150 p. metaka.

¹³ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

¹⁴ Na karti 1 : 100.000: Trk. Dubrave.

- 6.1.1945 XV KNOU brigada: neprijatelj jačine jedne bojne, dviju ustaških satnija i jednog četničkog bataljona napao je na položaje naših dvaju bataljona na prostoriji s. Ratkovići — Čokori. Isti su dočekani i povraćeni nazad uz gubitke 7 mrtvih i 18 ranjenih. Naši gubici 1 nestao. Plijen 320 metaka. Istoga dana kod Han Kola zarobljene su dvije četničke patrole — 8 četnika.
- XX KNOU brigada sa jednim djelom snaga izvršila napad na neprijateljsko uporište Čekrk (k. 339). Uslijed pogrešnog dejstva vlastitih bacača i jakog dejstva neprijateljskih bacača, napad nije uspio. Naši gubici 4 mrtva i 23 ranjena. Uništen je jedan naš p. mitraljez sa 20 okvira.
7. I. 1945 XX KNOU brigada: neprijatelj jačine dvije satnije ustaša i 350 domobrana napao je položaje dvaju bataljona. Borba se vodila na Mazića Brdu (k. 338) i kod Penzeka.¹⁵ Neprijatelj se povukao uz gubitke 7 mrtvih i 13 ranjenih. Naši gubici 1 ranjen.
- 8.1. 1945 XX KNOU brigada: neprijatelj u jačini 150 milicionera nalazio se u s. Šimićima. Sa jednim bataljonom izvršena je akcija na njih i borba je trajala ceo dan. Neprijatelj je protjeran uz gubitke 10 mrtvih i 6 ranjenih. Naši gubici 2 mrtva i 1 ranjen. Plijen 3 puške.
- 9.1. 1945 XX KNOU brigada: minerska grupa kod s. Poljavnice srušila 2 mosta.
- 11.1. 1945 Zmijanjski NOP Qdred: izviđački djelovi sukobili su se sa četničkom izviđačkom grupom kod Krupe na Vrbasu, tom prilikom ubijen je 1, 1 ranjen i 2 zarobljena četnika.
- 15.1. 1945 XV KNOU brigada: snage 3 četničke »brigade« nadirale su preko Rekavice u pravcu naših položaja. Neprijatelj je razbijen uz gubitke 4 mrtva i 3 ranjena.
- XX KNOU brigada: neprijatelj jačine 300 ustaša i domobrana krenuo je iz B. Novog u pravcu Zdenače, k. 279. Jedan dio snaga do-

¹⁵ To mjesto nije nađeno na karti 1: 100.000.

čekaao je neprijatelja i nakon jednočasovne borbe vratio nazad.¹⁶ Neprijateljski gubici 8 mrtvih i 5 ranjenih. Istovremeno manja grupa bila je u zasjedi između Volinje i Čekrka. Ustaše su zaposjele prugu od Volinje do Dobrljina i pravile most. Naši su se pustili sasma blizu mosta i otvorili vatru na iste. Neprijateljski gubici 10 mrtvih i 3 ranjena ustaša.

Podgrmečki NOP odred: naša izvidnica sukobila se sa neprijateljskom izvidnicom jačine 10 vojnika kod s. Rakana. Neprijatelj je povraćen uz gubitke 1 ranjen.

16.1. 1945

XV KNOU brigada: izviđački djelovi sukobili su se sa četničkim patrolama na Han Kolima i ubili 4 četnika.

XX KNOU brigada: neprijatelj jačine 120 domobrana i ustaša krenuo je iz B. Novog u pravcu Mazića Brda (k. 338). Djelovi snaga dočekali su neprijatelja i poslije jednočasovne borbe povraćen je na polazne položaje uz gubitke 3 mrtva i 8 ranjenih.

Istog dana izviđačka grupa napala je voz na otvorenoj pruzi u momentu kada je neprijatelj izišao iz voza da čisti snijeg i opravlja prugu. Neprijateljski gubici 3 mrtva i 7 ranjenih. Naši gubici 1 ranjen.

Podgrmečki NOP odred sa jednim djelom snaga u zasjedi na Trešnjaku¹⁷ više pruge B. Novi — Rudice. Neprijatelj jačine 40 vojnika krenuo je prema Pošti (Novska Planina) i naišao je na našu zasjedu. Ubijena su 3 neprijateljska vojnika i 1 ranjen.

17.1. 1945

XV KNOU brigada sa djelom snaga napala je četnike na prostoriji Bukvaluk. Neprijatelj sa jačim snagama davao je žilav otpor. Neprijateljski gubici 5 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubici 1 nestao i 3 izgubljene puške.

18.1. 1945

XV KNOU brigada sa glavninom svojih snaga i u sadejstvu Zmijanjskog NOP odreda

¹⁶ Borba je vođena protiv dijelova 7. lovačkog združa. Opširnije o tome vidi relaciju ovoga združa od 7. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1/2—89, k. 59).

¹⁷ Vjerovatno se odnosi na Troškinu kosu (sjeverno od željezničke pruge Bosanski Novi — Blagaj).

vršila pretres prostorije Han Kola — Rekavica — Račune — Krupa na V. Dio snaga koji je stigao na prostoriju Rekavice sukobio se sa četnicima (četiri brigade jačine). Poslije borbe koja je trajala 4 sata naši su bili prisiljeni na povlačenje.¹³ Neprijateljski gubici 20 mrtvih i 1 zarobljen četnik. Naši gubici 17 mrtvih i 9 ranjenih. Plijen 1 puška i 30 p. metaka. Izgubljena 2 p. mitraljeza i 13 pušaka.

XX KNOU brigada: manji dio snaga napao je na neprijateljski voz koji je išao iz Dobričina prema Ravnicama, sa 200 ustaša. Neprijateljski gubici 8 mrtvih i 12 ranjeno. Naši gubici 3 ranjena.

Neprijatelj jačine 100 ustaša i domobrana¹⁹ krenuo iz B. Novog u pravcu sela Poljavnice (k. 241), dok je 30 ustaša prebacilo se preko Une kod Dvora, sa namjerom da zađu našim snagama za leđa, a koje su se nalazile između kote 279 i 338. Neprijatelj je sa manjim djelom naših snaga povraćen uz gubitke 2 mrtva i 6 ranjenih.

Zmijanjski NOP odred sa glavninom XV KNOU brigade vršio akciju protiv četnika na prostoriji Račune — Krupa na V. — Rekavica. Tom prilikom ubijena su 2, ranjeno 5 i zarobljena 2. Naši gubici 2 ranjena. Plijen 1 puška, 50 metaka i 1 bomba.

19.1.1945

XV KNOU brigada: izviđački djelovi sukobili su se sa četničkom izvidnicom kod Rekavice. Tom prilikom ubijen je 1 četnik i 1 zarobljen. Plijen 1 puška i 50 metaka. Izviđačka četa u patroliranju uhvatila je 2 ustaše. Plijen 1 puška.

¹⁸ U izvještaju 15. krajiške NOU brigade od 23. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 7—2, k. 1272) piše da je njen 3. bataljon vodio borbu protiv 1. 2. i 3. brigade Bosanskokrajiškog četničkog korpusa i jedne brigade Srednjobosanskog četničkog korpusa.

U naredbi br. 1 komandanta Bosanskokrajiškog četničkog korpusa od 20. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. BH-V-10601) piše da se u pomenutoj borbi naročito istakla 3. četnička brigada.

Na prostoru Krupa na Vrbasu — s. Rekavica tada su bili 3. bataljon i neki dijelovi Vrbaske brigade Srednjobosanskog četničkog korpusa. Opširnije o tome vidi operacijski dnevnik 3. bataljona Vrbaske četničke brigade za period od 4. januara do 17. marta 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V4489).

XX KNOU brigada: minerska grupa porušila je prugu između B. Novog i Ravnica na 46 mjesta dužine od 360 m. Sa protukolskim topom naši su tukli blindirani voz i tom prilikom uništena su 2 vagona. Naši gubici 1 ranjen.

20.1.1945

XV KNOU brigada: neprijatelj jačine jedne satnije i grupe milicionera napao je na djelove naših snaga na koti 274. Nakon kraće borbe neprijatelj je protjeran uz gubitke 3 mrtva i 6 ranjenih. Naši gubici 2 mrtva i 4 ranjena.

»BILANS MJESEČNOG OPERATIVNOG IZVJEŠTAJA«

Jedinice ove divizije od 21. XII. 1944 do 21. I. 1945 g. imale su:

I. Gubici:	1. — Neprijateljski	ubijeno	208
		ranjeno	220
		zarobljeno	57
		U k u p n o	485
	2. — Vlastiti:	a) u ljudstvu:	
		poginulo . . .	33
		ranjeno . . .	78
		nestalo . . .	5
		b) u oružju:	
		p. mitraljeza	3
		pušaka . . .	13
		okvira za p.m.	20
II. Plijen:	1. — Oružje	pušaka . . .	55
		p. mitraljeza	3
		pištolja . . .	4
		signal, pištolja	4
	2. — Municija	puščane . . .	6540
		bombi . . .	35
	3. — Oprema	ćebadi . . .	11
		fišeklija . . .	3
		uprtača . . .	3
		ranaca . . .	3

4. — Ostalo	konja . . .	3
	ovaca . . .	10
	pšenice . . .	200 kg.
III. Uništeno:	kazana . . .	1
	p. mitraljeza .	1
	želj. vagona .	2
	mostova . . .	4
	tel. stubova .	15
	bunkera (zid.)	1
IV. Oštećeno:	želj. pruge .	2472 m.
	želj. pruge . . .	40 šina

V. Raspored jedinica:

Štab divizije u Kozarcu.

XV KNOU brigada: štab brigade nalazi se u s. Piskavica (Sešići). Sa svojim snagama djelom na prostoriji Han Kola, drugim djelom, u s. G. Kolima, a sa ostalim djelovima snaga na prostoriji Motike — Dragočaj, sa zadatkom zatvaranja i kontrole pravca Banja Luka — Sitnica, B. Luka — Bronzani Majdan i kontrola pravca B. Luka — B. Gradiška i ujedno zatvaranje pravca Banja Luka — Ivanjska.

XX KNOU brigada: štab brigade u s. Dumbravi. Sa svojim snagama djelom u s. Ramićima, zatim djelom na liniji s. Tuključani — Čelebinci — Komplenac — zaseok Burazori i djelom u s. Vodičevu. Sa zadatkom zatvaranja pravca Banja Luka — Ivanjska, B. Novi — Prijedor, kontrole komunikacije Dobrljin — Kostajnica. Manji dio snaga nalazio se u s. D. Podgradcima, sa zadatkom kontrolisanja saobraćaja B. Gradiška — Banja Luka i zatvaranje pravca B. Gradiška — Podgradci.

Podgrmečki NOP odred: štab odreda u s. Jasenici. Sa jednim djelom svojih snaga na prostoriji od Pučenika do Ripačkog Klanca, sa zadatkom zatvaranja pravca Bihać — Petrovac, Petrovac — B. Krupa — Jasenica. Drugim djelom snaga na prostoriji s. Čadavice i Rašća pa do lijeve obale r. Sane, sa zadatkom rušenja pruge i postavljanja zasjeda.

Zmijanjski NOP odred sa svojim snagama na prostoriji Han Kola, sa zadatkom zatvaranja komunikacije Banja Luka — Sitnica, u zajednici sa djelovima XV KNOU brigade.

VI. Zaključci:

XIII KNOU brigada u proteklom mjesecu stavljena je privremeno pod komandu 53 divizije.⁵⁰ Ostale dvije brigade u glavnom djelovale su na svojim ranijim prostorijama i u glavnom sa istim zadacima (XX KNOU brigada na sektoru B. Novi — Dobrljin — Dubica i 1 bataljon u Sirnicima na pravcu B. Luka — Ivanjska. XV KNOU brigada ria zatvaranju pravca prema B. Majdanu i Han Kolima.) Borbena sposobnost jedinica XV i XX KNOU brigade je neprovjerena jer još nisu imale većih akcija sa neprijateljem u kojim bi učestvovali svi bataljoni.

Držeći iste položaje i stojeći na jednom mjestu prilično neaktivno utiču na pravilan razvoj jedne jedinice. Jedinice se odvikavaju od pokreta i gube od svoje pokretljivosti. Ne stiče se borbena sposobnost i vještina upotrebe oružja u akciji, jer obično na ovakvim položajima najčešće dolazi do manjih frontalnih sukoba sa neprijateljem, gdje se neprijatelj brzo povlači na polazne položaje i time onemogućuje našim jedinicama korisno manevrisanje i zabacivanje na bokove i leđa, sa čim bi se neprijatelju nanosili veći udarci, a naše jedinice moralno i materijalno bi koristile te akcije.

Sa čestim sastancima štabova sa komandnim kadrom popravio se spoljni izgled i disciplina naših vojnika. Učinjeno je dosta i na popuni jedinica i organizacionom učvršćenju, što još uvijek nije dovoljna garancija da će brigada moći izvršiti brigadne zadatke, jer nema borbenog iskustva niti je provjerena borbena disciplina.

Neophodno je uvlačenje obiju brigada u veće akcije i pokrete, sa čim bi jedinice dobivale različite zadatke i sticale potrebno iskustvo i sposobnost za borbu.

Podoficirski i desatarski kursevi također pozitivno utječu na odgoj vojnika, a pogotovo su potrebni našim brigadama, koje pored vojničkog neznanja nemaju ni iskustva u ratu.

Do sada, tokom ovog i početkom mjeseca mnogo je ometao veliki snijeg, da se nije više učinilo na uvlačenju jedinica u borbe, jer se položaji koje držimo sa bataljonima ne mogu ostaviti bez kontrole a snijeg onemogućava brzo prebacivanje jedinica na zadatak i ponovno vraćanje na položaje.

⁵⁰ O tome vidi dok. br. 6 u ovoj knjizi; izvještaj Štaba 53. NOU divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 14—6, k. 462/1).

Za uvođenje XV i XX KNOU brigade u borbu potrebna bi nam bila XIII KNOU brigada, sa kojom bi preuzeli zadatak jedne od ovih brigada i tako bi jednu brigadu uvijek imali slobodnu za izviđanje akcija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik   Zamj. komandanta, ppukovnik
Vojo Stupar s.r.   Bosnić s.r.

Da je prepis vjeran originalu tvrdi i ovjerava

M. P.   Načelnik štaba
ppukovnik
Jovo Pavić

BR. 131

IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. DIVIZIJE OD 25. JANUARA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O STANJU I RADU SLUŽBE VEZE¹

ŠTAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Pov. br. 151
25. I 1945.

Mjesečni izvještaj o
službi veze dostavlja

ŠTABU V. KORPUSA
(O.Z.V.)²

Jedinice ove divizije održavale su od 25. XII. 1944. do 25. I. 1945. slijedeće veze:

Pregled veza: Štab div. nalazi se u Kozarcu. Veze su održavane:
S XIII. brigadom samo radio veza.
S XV. brigadom telefonska veza redovita, osim na 9. i 10. ovoga mj., radi preseljavanja

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8—6, k. 462/A.

* Odsjeku za vezu

štaba brigade. Telef. veza štaba brigade s bataljonima redovita osim s prvim batalj. koji se nalazio stalno u pokretu.

Radio veze nije bilo zbog nedostatka baterije.

S XX. brigadom telef. i radio veza normalna.

S I. art. divizionom telef. veza redovita.

S V. korpusom, radio veza redovita. Telef. veza prenašanjem preko telef. centrala.

S 10. div., 4. div. i Sred. bos. div.³ radio veza s manjim prekidima i prema potrebi.

Kurirska veza normalna.

Nedostatci: su uglavnom materijalne prirode. Najteže je stanje kod I. art. divizionu koji raspolaže samo s 500 m. kabla i dva telef. aparata.

Predloži: Za primanje telef. depeša uveden je kod centrala poseban telefon samo za primanje depeša, jer se obično događalo da se centrala pravovremeno ne javlja a dežurni se telefonist izgovarao da prima depešu. Na taj je način to odklonjeno.

Da bi se postigla što veća tajnost razgovora i brzina isključivanja naređeno je da se za svršetak razgovora jedanput kratko pozvoni tako da centrala znade i da ne mora stalno prisluškivati.

Nastava: Četa za vezu 39. div. održala je osam sati nastave. Četa za vezu XV. brigade 18 sati. Četa za vezu 20. brigade 20 sati, divizion dnevno po četiri sata. Nastava se održavala prema propisanom programu ove divizije koji je poslan O.Z.V. u prošlom izvještaju.⁴

Poteškoća je u tome što se borci nalaze na različitim dužnostima te ne mogu nastavi prisustvovati.

Pri štabu divizije održava se kurs za vezu koji je započeo 15. I. 1945. Po svršetku istoga poslaće se detaljan izvještaj.

³ Riječ je o 53. NOU diviziji.

⁴ Vidi knj. 31, dok. br. 110.

Na ofic. kurs poslano je 7 drugova. (Oficirski kurs za vezu pri V. korpusu).
Izvještaj XIII. brigade nije stigao.

Prilozi: Brojno stanje, skica veza.⁵

S. F. — S. N.

Politkomesar, ppukovnik
Vojo Stupar

Zamjenik komandanta
ppukovnik
Bosnić

Oficir za vezu
p. por.
Dikić

⁴ Redakcija je iz tehničkih razloga izostavila skice.

BROJNO STANJE

Ljudstva, stručnjaka, sredstva veze, komore i oružja u jedinica za vezu 39. divizije na dan 25 januara 1945

Boraca	STRUČNJAKA								Radio-stanica model					RADIO FON. STANICA		GENE-RATORA			AKUMULA-TORA			BATERIJA			TELEFONSKIH CENTRALA					TELEFONA MOD.					VOLTMET.		KABLA U KM.		NOSAČI		Viljuška za nabač. kabla	OPTICKE SPR.	Barjačica	Pasa	Golubova	KONJA			MOTORNIH VOZILA		ORUŽJA																																				
	Radio-telegrafista	Radio-tehničara	Telefonist-mehaničara	Punjač akumulatora	Motor-biciklista	Signalista-optičara	Dreser pasa	B 2 (Engl.)	MST. (Engl.)	SCR-284-A (USA)	100-A (Ruska)	Tip IV (Gadavae)	Svega radio-stanica	WS No 38 MK 2	Svega radio-fonskih stanica	Za SCR-284-A	Za 100-A	Za Tip IV	Pretvarača od SCR-284-A	Motora za pumpanje akumulatora	2 Volta	6 Volti	12 Volti	Za SCR-284-A	Za WS No 38 MK 2	Za 100 A	10 brojeva M	8 brojeva M	5 brojeva M	6 brojeva M	2 broja M	Svega centrala	DMK V (Engl.)	RM-29-A(USA)	M. 40 (Njem.)	M. 34 (erksom)	Jugosl.	Ispitni M.	Svega telefona	Prenosnik (translatir)						1 - 5 do 12 Volti	100 do 300 Volti	Elementata	Teži poljski kabl	Laki poljski kabl	Svega kabla	za veće kalono	za manje kalame	Penjalice	M 41 (Njem.)	Barjačica	Pasa	Golubova	Jahači	Tovarni	Tegleći	Kola	Auta teretni	Auta osobni	Motorbicikla	Bicikla	Puškomitraljeza	Pušaka	Strojnica	Pištolja																	
88	2	1		1					2			2	3		3	2		1	1			3	1	1			1	1			2	1	11				12		1		12		14	14		10	1															2	82	9	4																						
50	2								1			1			1												1				1		9				9				5	3	8							30			1	8								1	50	1	1																						
72	2			1					1		1	2	2		2	1			1	4			1					1				10	1	4		15		1		4	5	5	10	5		2	2																64	3																							
25																																		2		2																														26																					
stigao izveštaj																																																																																							
235	6	1		2					4		1	5	5		5	4		1	2	4	3	1	2			1	2	1		4	1	30	3	4		38		2		16	10	22,5	32,5	5	10	4	2														3	222	13	5																							
	2																																																																																						

Oficir za vezu
p. por.
Dikić

Zam. komadanta, ppukovnik
Bosnić

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. SANDŽAČKE BRIGADE OD 25. JANUARA 1945. ŠTABU 37. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA DESNOJ OBALI DRINE NA PROSTORU KOLIJEVKA — KR-SNICA¹

ŠTAB
III. SANDŽAČKE NOU BRIGADE

Pov. br. 27.
25. I. 1945 g.

ŠTABU XXXVII NOU DIVIZIJE

Cajniče

Između 23 i 24 o.m. dva bataljona naše Brigade i delovi 4 bataljona VI Crnogorske brigade² napali su neprijatelja koji se nalazio na desnoj obali Drine na položajima Bare — Kolijevka — Samari — Krsnica i Tavanac koji nije označen na karti. Jačina neprijatelja na pomenutim položajima bila je do 300 Njemaca koji su bili neobično utvrđeni. Napad je otpočeo u 20 časova i brzim naletom uspjeli smo da ovladamo svim položajima za vrlo kratko vrijeme i neprijatelja da protjeramo na levu obalu Drine.³

24 o.m. oko 12 časova neprijatelj je se prikupio i pojačao i uz jaku artiljerisku vatru od 4 do 5 topova izvršio napad na izgubljene položaje i uspio da ovlada istim. Naše jedinice povukle su se na položaj Straža — Podkozara.

U vezi vašeg naređenja od 24 o.m. ponova smo izvršili napad na neprijatelja sa dva bataljona i poslije dvočasovne uporne borbe uspjeli smo ponova da ovladamo svim položajima.

Jedinice III Divizije napadale su sinoć Hranjen — Jabuku i Goražde ali napad nije uspio.⁴

Naši gubici u ove dvije akcije računajući i gubitke delova 4 bataljona VI Crnogorske brigade — 40 izbačenih iz stroja, od kojih 10 mrtvih. Od pomenutoga broja Crnogorci su imali 13 izbačenih iz stroja, od kojih 3 mrtva. Neprijateljski gubici 150 mrtvih i ranjenih. Zaplijenjeno je rat. materijala.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—2, k. 1254.

» 0 toj brigadi vidi dok. br. 93 i 117.

> i ⁵ O neprijatelju na tom prostoru vidi dok. br. 107 (objašnjenje br. 2) i 179.

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 116, objašnjenje br. 8.

Naša Brigada je smještena na sledeću prostoriju: Trebosilje — Međuriječje — Bučje — Kolijevka — Zupčići sa isturenim delovima do same Drine. Bataljon VI Crnogorske brigade izvršio pokret u sastav svoje jedinice jutros u 3 časa.

Na levoj obali Drine na prostoriji Goražde — Ustiprača nalaze se Njemci jačine do 2.000 boraca. Naoružanje prilično dobro i sa priličnim brojem topova. Raspored artiljerije sledeći: u Kopačima imaju 4 topa 75 mm., u Goraždu imaju 1 haubicu, 1 top 75 mm. i 2 do 3 protivkolska topa koji se nalaze kod želj. mosta na levoj obali Drine, na sredini Bare — Krsnica. Takođe imaju nešto artiljerije i na Jabuci, koja uopšte ne dejstvuje.⁵ Izgleda da će samo u tom slučaju upotrebiti ukoliko bi naše jedinice zauzele Goražde. Pomenuti prostor neprijatelj čvrsto drži i dobro ga kontrolira. Između Međeđe i Ustiprače tu su manje neprijateljske snage i slabija kontrola.

Na ovom prostoru nalaze se delovi 5 pešadijske streljačke divizije, regimenta 11/130. Bataljon koji je bio na desnoj obali Drine, sa kojim smo mi vodili borbu, zove se 1 streljački bataljon (893).⁶

Mi smo ispitivali mogućnosti da pređemo Drinu na prostoriji Ustiprača — Goražde ali uslijed jačih neprijateljskih snaga odustali smo, nego ćemo sada ispitati mogućnost prelaza Drine na prostoriji Međeđa — Ustiprača, jer na ovom prostoru neprijatelj je slabiji i kontrola je slabija. Računamo da je na ovom prostoru najlakše preći.

Poslali smo Jovana⁷ sa pionirima i dali mu mjesto gdje treba da se izvrši prelaz Drine i da se naprave splavovi. Ovaj bi se prelaz izvršio ispod sela Trebosilja.

Naredili smo ova dva topa koja se nalaze u selu Trpinjama, II Divizionu, da se 26 o.m. prebace iz sela Trpinja kod našeg 3 bataljona koji se nalazi u s. Trebosinju, koji će nam potpomagati pri prelazu Drine, dok se druga dva topa nalaze u s. Bučju.

450 Srbijanaca prispelo je već u s. Zaborak,⁸ dok Novopazarci još nijesu došli. Tražene kurire i 2 jahača konja uputićemo u toku sutrašnjeg dana.

⁶ Podatak o njemačkoj 5. streljačkoj diviziji je pogrešan. Ona tada uopšte nije bila u Jugoslaviji. Na tom prostoru je tada bila Pukovska grupa 181. pješadijske diviziji (vidi dok. br. 107, objašnjenje br. 2).

⁷ Jovan Stamenić, borac Inžinjerijskog bataljona 37. NOU divizije, bio je majstor — specijalista.

⁸ Odnosi se na ljudstvo iz pirotskog vojnog okruga koje je bilo upućeno za popunu 3. sandžačke brigade. Tokom decembra 1944. i januara 1945. u sastav 37. NOU divizije je ušlo 7.000—8.000 boraca iz pomenutog okruga. Sem toga, ona se tada popunjavala i ljudstvom iz Sandžaka.

Smještaj bataljona je vrlo slab, tako da smo prinudeni skoro da pravimo bajte. Položaj koji držimo kod Goražda uopšte nema kuća nego je vojska skoro ostala na polju.⁹

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
komandant — p. pukovnik
Halil Hadžimurtezić

ŠTAB
XXXVII. UD. DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Pov. br. 12
25. I 1945. g.
u čas.

• Prema operacijskom dnevniku njenog Štaba za period oktobar 1943 — mart 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 5—6, k. 1255) 3. sandžačka brigada je 25. januara napadala Goražde, a 26. januara je bila smještena na prostoru s. Blizna — s. Dubac — s. Glamočevići — s. Meduriječje — s. Bučje — s. Zupčići, i tu ostala do kraja mjeseca. Osim izvidanja, drugih dejstava nije imala.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 7. BRIGADE OD 25. JANUARA 1945. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA PROSTORU KRUŠČICA — VITEZ — HAN-BILA¹

ŠTAB
VII. N.O.U. BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. br. 19
25. I. 1945. g.

Operacijski izvještaj
poslije višednevnih
borbi — dostavlja

- 1.— ŠTABU X. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ.
- 2.— ŠTABU IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ.
- 3.— KOPIJA.

1. — U toku 19, 20, 21. i 22. januara 1945. godine, dijelovi snaga ove brigade, u sadejstvu snaga IV. divizije, vodili su borbu sa neprijateljem, koji se povlači iz naše zemlje, na prostoru s. Kruščica, s. Vitez, Han Kumpanija, Han Bila, Veliki i Mali Mošunj, Gornja i Donja Večeriska, sprečavajući istome nadiranje komunikacijom od Busovače prema Travniku i dalje na zapad.

2. — a) Jačina naših snaga: I, II. bataljon, Artilerijski divizion i izviđačka četa ove brigade.

b) Jačina neprijatelja u ovim borbama bila je sledeća: 5 satnija Nijemaca i »kvislinga« (ustaša i Čerkeza), ukupne jačine oko 700 vojnika nepoznate pripadnosti, potpomognuti jakim haubičkom i protivkolskom artilerijom, i jedna motorizovana kolona sa većim brojem tenkova nepoznate jačine i pripadnosti.²

3. — Na dan 19. januara 1945. kada je neprijatelj otpočeo sa svojim napadajima u cilju probijanja ka Travniku, dijelovi ove brigade zatvarali su pravac Busovača — Travnik na položajima: snage II. bataljona, ojačane 3. baterijom (pk.), na položaju k. 519 — k. 517 (istočno od s. Kruščica), sa jednom četom na desnoj obali rijeke Lašve u zaseoku Rijeka.

¹ Original pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 33—5, k. 771/A.

² Riječ je o operaciji »Lavina« koju su izvele snage njemačke 104. lovačke divizije i belogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa. Opširnije o tome vidi dok. br. 167.

Izviđačka četa, ojačana raspoloživim ljudstvom iz ostalih prištabskih jedinica, na položaju na neposrednoj obali rijeke Lašve između zaseoka Rijeka i kolskog mosta preko rijeke Lašve. Snage I. bataljona, ojačane jednim vodom bacača, na položaju od leve obale rijeke Lašve — Han Kumpanija — Sučanj (k. 592). Snage I. bataljona vezale su se na svom lijevom krilu sa snagama VIII. brigade IV. divizije.³ Ostatak artiljerijskog divizionu ove brigade (1 i po baterija bacača) postavljen je na koti 511 (zapadno od s. Kruščica). Istoga dana neprijatelj otpočeo je jakim snagama napadati na položaj našeg I. bataljona i poslije borbe koja je trajala do kasno u po podne lijevo krilo I. bataljona uslijed neprijateljske nadmoćnosti bilo je primorano povući se u pravcu s. Lazine (k. 539).

Na dan 20. januara 1945. rano ujutru neprijatelj otpočeo je jak napad na Han Kumpaniju i uspio istu zauzeti još rano ujutro istoga dana, potisnuvši desno krilo našeg I. bataljona na k. 440 — Dobravičko Polje. Istoga dana oko 10 časova neprijatelj je jakim snagama otpočeo napad na snage našeg II. bataljona, na čitavom njegovom frontu. Pod jakim pritiskom i nadmoćnijom nepr. artiljeriskom vatrom snage II. bataljona pred noć povukle su se na položaj: k. 571 — Čerkez — k. 511 — k. 495, a izviđačka četa u zgradu škole uz drum između zaseoka Rijeka i s. Vitez.

Na dan 21. januara 1945. ujutro oko 8 časova neprijatelj je otpočeo sveopći napad na cijelom frontu svih naših snaga i u borbi koja se razvila i vodila do pred sam mrak svi naši dijelovi otstupili su na liniju: G. Večeriska — V. Mošunj — Kalvarija — M. Mošunj — Han Bila.

Prema naredenju Štaba IV. divizije,⁴ a uslijed nastale sveopšte situacije i kod snaga IV. divizije, naredeno je, da sa dijelom snaga i dalje zadržavamo neprijatelja, koji nastupa od Viteza ka Travniku, a ostalim snagama, da zatvorimo pravac: Nević Polje — Rankovići — Rastovo. Prema prednjem snage II. bataljona u toku noći 21/22. o.m. zauzele su položaj: Gor. Večeriska — Vel. Mošunj — Kalvarija (521), s tim što su u Gor. Večeriskoj ostavljeni slabiji dijelovi.

Dne 22. januara 1945. snage I. bataljona rano ujutro zatvorile su pravac Nević Polje — Rankovići na liniji: Grad (649) — s. Stojkovići. Istoga dana borbu sa neprijateljem nisu imale. Snage II. bataljona oko 8 sati primile su borbu sa neprijateljem i istu vodile do 14 časova, kada su naše snage kod s. Gor. Večeriska bile primorane, da se povuku pred jačim neprijateljem, koji je dalje preko G. Večeriske produžio pokret ka

³ Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 167.

⁴ Vidi dok. br. 105.

s. Zaselje. Uslijed tog neprijateljskog manevra pretila je opasnost odsjecanja svih naših snaga na pravcu Travnik — Rankovići — Rastovo, pa su snage ove brigade istoga dana do mraka povučene pod borbom na položaje južno od s. Rankovići (kako je izloženo u tač. 8 ovog izvještaja), sa zadatkom zatvaranja komunikacije Rankovići — Rastovo.

4. — U taktičkom pogledu u ovim borbama uočen je taj nedostatak, što se pojedine jedinice, a u većini slučajeva dijelovi pojedinih jedinica nisu povlačili sa položaja na položaj sa prihvatom, već se povlačenje vršilo, a u cilju izvlačenja iz neprijateljskog dodira, sa cijelim dijelovima jedinica odmah po naglo prekinutoj borbi. To je dokaz, da kako borci a naročito niži rukovodioci nisu dovoljno obučeni i izvježbani u defanzivnoj borbi na otvorenom terenu. Osim toga, od strane rukovodstva nije poštovana dovoljna efikasnost neprijateljske artiljerijske vatre, pa nisu poduzete dovoljne mjere, kako bi se preko artilerijom tučene prostorije kretalo u rastresitijim borbenim postrojima po frontu i dubini. Malo se polagalo važnosti maskiranju, kojemu bi po snijegu bilo vrijedno posvetiti više brige i važnosti. Za izvlačenje iz dodira sa neprijateljem u cilju posjedanja prihvatnih — povoljnijih položaja treba načelno uvijek koristiti noć.

5. — Neprijatelj je u svim ovim borbama imao 102 mrtvih i 108 ranjenih, a naši gubici iznose 5 poginulih, 23 ranjenih i 1 nestao.

6. — Plijena u ovoj borbi nije bilo.

7. — Uništeno nije ništa.

8. — Raspored dijelova ove brigade posle ovih akcija je sledeći:

Snage I. bataljona zatvaraju pravac Rankovići — Rastovo i kontrolišući pravac G. Večeriska — s. Zaselje na prostori s. Čakići, s. Brđani i s. Lazine. Snage II. bataljona zatvaraju pravac Rankovići — Rastovo i kontrolišu pravac Rankovići — Kasapovići na prostori s. Hrastovci, s. Pečuj i s. Potočani, 3. baterija sa jednim vodom bacača nalazi se na položaju u s. Zubići (Trenica). Ostatak divizionu, brigadna intendantura i ambulanta smješteni su u s. Opara. Štab brigade sa prištabskim jedinicama nalazi se uz komunikaciju Rankovići — Rastovo na dijelu ceste od s. Zubići do kuće uz cestu istočno od Striljana (703). Snage III. i IV. bataljona sa operativnim štabom ove brigade nalaze se na prostori Fojnica.

9. — Na osnovu stečenih iskustava u opisanim borbama treba što brže pristupiti obučavanju kako nižeg rukovodstva, tako i samih boraca o defanzivnom načinu vođenja borbe na otvorenom terenu, pridavajući pri tome naročitu važnost ak-

tivnim radnjama u odbrani (protivnapadima i povratnim napadima). Pridati više pažnje i važnosti u pogledu maskiranja kao i korištenja svih mogućih sredstava u cilju postizavanja što veće mogućnosti manevrisanja po snijegu i teško prolaznom terenu. Što se neprijatelja tiče isti je u ovim borbama bio veoma aktivan i nasrtljiv do krajnjih granica, ne žaleći gubitke, pomoću svojih skijaških grupa, koje su omogućavale jače manevrisanje i brzo napredovanje, i uz potporu jake artiljerije bio je u stanju razbijati našu odbranu brzo i efikasno, kao i slijediti našim prtinama kroz snijeg neprekidno naše otstupajuće dijelove.

10. — Zapovjesti za ove borbe izdavane su usmeno i telefonom, pa se ne prilažu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoć, polit, komesara,
kapetan:
Mašanović⁵

Komandant — major:
R. Brkić

M. P.

STAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. pov. br. 132
Dne 31. I 1945. g.

⁶Primljeno k znanju
a/a.

Načelnik štaba
major:
T. P.

⁵ Božo

⁶ Dopisano mastilom.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. KORPUSA OD 26. JANUARA 1945.
ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O BORBAMA NA PROSTORU ŠE-
KOVIĆI — VLASENICA — DRINJAČA¹

ŠTAB B 1

26 januara 1945
12.00 čas.

ŠTABU C I

U toku 24 o.m. P4 vodila je borbu sa neprijateljem na liniji Rajići — Vrtoče — Milici.² U toku istog dana neprijatelj je uspeo da izbije do Nove Kasabe, odbacivši P4 celu na severnu stranu od komunikacije. Na taj način ova brigada je ostala van pravca neprijateljskog dejstva, te je usled te greške morala da se angažuje pre vremena P3, koja je dotle sa dva inženjerska bataljona³ vršila organizaciju položaja na liniji Liješanj — Drinjača. Ova brigada sukobila se sa neprijateljem 24 pred mrak u Novoj Kasabi. U ovoj borbi jedna četa ubila je 30 Nemaca i 2 oficira.⁴

Zbog nemanja veze sa P4 i radi toga nemogućnosti njenog angažovanja u toku 25 [o.m.] brigadi P3 je naređeno da u toku iste noći zauzme sledeće položaje za odbranu: Sejmanovići — Mačesi — Dolovi — Tumače — Tekija — Hrnčić — Urkovići.

Istovremeno naređeno je brigadi D2 da sa prostorijske Capardi — Osmaci izbije na liniju Liješanj — Drinjača, što je ova učinila u toku sledećeg dana.

U toku 24 neprijatelj je bio dosta aktivan na pravcu Vlasenica — Šekovići, gde je pokušavao da napreduje uz pomoć jače artiljerijske vatre. Neprijatelj na ovom pravcu nije zabeležio nikakav uspeh i u toku sledećih dana bio je neaktivan na ovom pravcu.

U vezi sa ovakvom situacijom doneli smo sledeću odluku 24 o.m.:

da od brigade D4 i P2 (koju je toga dana trebala da srne ni jedna brigada P1) obrazujemo jednu bočnu, udarnu grupu,

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 17—11, k. 272/A.

² Vidi dok. br. 120, objašnjenje br. 2.

³ Riječ je o bataljonima Inženjerske brigade 14. korpusa NOVJ.

⁴ i ⁶ Prema Dnevniku majora Berna (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6) u borbama 24. i 25. januara 1945. na prostoru Nova Kasaba — Drinjača jedinice njemačke 22. pješadijski divizije imale su 19 mrtvih i 25 ranjenih vojnika.

sa zadatkom bočnog dejstva na neprijateljsku kolonu koja se kretala pravcem Drinjača. Sa P3 i D2 da preuzmemo kontra-napad sa linije Sejmanovići — Mačesi — Tekija — Hrnčić — Urkovići.⁵ No, usled preranog angažovanja P3 ovaj plan je pokvaren, zato što se P4, koja je imala zadatak zadržavanja, razvijanja i iscrpljivanja neprijatelja, isključila pre vremena iz direktnog kontakta sa neprijateljem i zato što P3, zbog velike razvučenosti na pomenutim položajima, nije uspela da u toku istoga dana zadrži neprijatelja, već je neprijatelj uspeo da njeno levo krilo potisne i izvrši proboj komunikacijom do Umca (k. 475), koga je zauzeo.⁶

P3 vodila je borbu i cele noći 24/25 kada je neprijatelj pokušao da ove jedinice odbaci i izbije na Drinjaču. 25 o.m. u prvi mrak neprijatelj je izbio na liniju Drinjače. Kolona, koja je pokušala napad na Drinjaču, brzo je odbačena, uz pomoć pukovskog divizionu.⁷ Primitilo se da artiljerijska vatra utiče jako na moral Nemaca. Kolona koja je nadirala tom komunikacijom od Umca, zaustavljena je od automatičarskog voda.

U toku noći 25/26 zauzeta je za odbranu linija Liješanj — Drinjača, i to: D2 na sektoru Liješanj, a P3 na sektoru Kostijerevo — Drinjača.

U toku 25 o.m. stigao je na prostoriju Drinjače pukovski divizion, a u toku noći 25/26 stigao je na prostoriju Drinjače i minobacački divizion iz III artiljerijske brigade i 3 protivkolska topa, koji su upućeni na sektor Čitluka.

P4 u toku noći 25/26 zauzela je sledeći raspored: jedan deo na prostoriji Cerska — Mramorija, drugi deo na prostoriji Dolovi — Tumače, treći deo na prostoriji Kozjak — Obojnik — Sokolna, četvrti deo na prostoriji s. Đevanje. Naredno je da deo sa prostorije Cerska — Mramorija pomeri na prostoriju Čehajići — Raševo — Jezdići i deo iz s. Đevanje na prostoriju Dugi Deo.

Danas u 12 časova jedna brigada SI stiže na prostoriju Đevanje — Pravoslavna Kamenica. Druga brigada stiće u toku istoga dana na prostoriju Novo Selo.⁸

Komunikacija na delu kraj Drinjače od ušća Jadra u Drinjaču pa do ušća Drinjače u Drinu, porušena je vrlo do-

⁵ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 25. i 45. NOU divizije vidi dok. br. 120, 122 i 141.

⁷ Riječ je o pukovskom divizionu 76 mm. Ovi divizionu su bili namijenjeni za neposrednu podršku brigada i najčešće su im pridavani (vidi knj. 31, dok. 82).

⁸ Opširnije o rasporedu i dejstvu 38. NOU divizije vidi dok. br. 119 i 149.

bro na jednom mestu na dužini od 15 m. Takođe se nalazi pod vatrom, a osim toga je i minirana.

Danas ujutru neprijatelj je preduzeo napad od Umca u pravcu Oštrog Brega, potpomognut dejstvom dva tenka, ali je bio lako odbačen. Sad baš smo primili telefonski izveštaj da je neprijatelj preduzeo napad na Drinjaču, tj. počeo da se spušta sa visova prema Drinjači. Sad je momentalno naša artiljerija u dejstvu.

Na osvojenim delovima komunikacija neprijatelj daje usko, tj. neposredno obezbeđenje. Zbog slabe organizacije neposredne odbrane komunikacije, neprijatelj je do sada uvek težio da napredovanju komunikacijom izmane vrši naše položaje, pa je verovatno i sadašnji napad na sektor Drinjače dobio taj karakter.

Sve do 25 u noć imali smo telefonsku vezu sa Srebreničkim odredom u Bratuncu. Ovaj odred imao je jedan bataljon prema Srebrenici na prostoriji Zalazja. Po izveštaju Srebreničkog odreda u Srebrenici se do juče nije nalazio niko. Verovatno da se neprijatelj nije kretao u tom pravcu.

Nije isključeno da se neprijatelj po neuspehu na našem pravcu prema Zvorniku aktivira na pravcu Vlasenica — Šekovići. Za sada na tom pravcu nalaze se tri brigade III korpusa, a komandant namerava da tu prebaci i brigadu sa sektora Han Pijeska.⁹ U slučaju da se neprijatelj aktivira na ovom pravcu bićemo u mogućnosti da na taj pravac za kratko vreme prebacimo glavninu snaga.

Zorić¹⁰ treba danas da preduzme dejstvo. Smramo da ćemo u toku današnjeg dana imati sa njim telefonsku vezu.

Nameravamo i pripremamo kontranapad na ovom pravcu.

Još ne znamo kolike se neprijateljske snage nalaze prema nama na ovom pravcu. Uopšte je teško utvrditi putem osmatranja, zato što su Nemci obučeni u bele mantile, tako da se nikada ne mogu osmotriti veličine kolona. Naša izviđačka odeljenja nisu se pokazala sposobna da nam u ovoj situaciji dadu određenije podatke. Verovatno da je ovakav neuspeh i posledica rđave upotrebe, pošto je primećeno da se izviđačkim grupama često dodeljuju zadaci koje treba da vrše patrole iz jedinica.

⁹ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 3. korpusa NOVJ vidi dok. br. 139.

¹⁰ Rade Zorić, komandant 45. NOU divizije. Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 137.

Ipak smatramo da je neprijatelj pokazao dosadašnjim razvojem situacije da mu je namera da se probije ovom komunikacijom, pa je verovatno na ovom pravcu i skoncentrisao glavne snage.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
pukovnik
Đuro Lončarević

Komandant
pukovnik
Rad. T. Jovanović

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 65
27. I 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik

BR. 135

ZAPOVIJEST ŠTABA 28. NOU DIVIZIJE OD 26. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA BIJELJINU¹

V-I
Op. broj 34/ 1945.
26. januara 1945. u 8.50 časova
Položaj

Z A P O V E S T

(Sekcija Bijeljina 1 : 100.000)

I. Situacija: Štab II. Armije u svojoj zapovesti Op. broj služb. od 25. januara 1945. pisanoj u 16 35 sati² dostavio je sledeće o snagama u neprijateljskom uporištu Bijeljina: »Prema podat-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 12—2, k. 271.

² Vidi dok. br. 124.

cima sa kojima raspoložemo u Bijeljini se nalaze 3 bataljona njemačke divizije »Skenderbeg«.³ Jedan bataljon ove divizije nalazi se kao posada u Brezovom Polju. Raspored njemačkih bataljona u Bijeljini je u glavnom sledeći: jedan bataljon u Petrovom Polju a dva u Bijeljini i na položaju Golo Brdo — Patkovača — Agine Pučile (Fincov Salaš) — Pašine Bašče — Glavice — Humke. Glavnina snaga se nalazi na spoljnim odbranbenim položajima, dok u samom gradu imaju vrlo malo snaga, a pritom nemaju organizovanih položaja.

U vezi sa situacijom na Sremskom i našem frontu, a da bi stvorili mogućnost za plansko odvijanje daljnjih i glavnih naših operacija, naš je zadatak što pre likvidirati neprijateljski garnizon Bijeljini.«

II. Naš zadatak: Prići likvidaciji uporišta sa istočne i južne strane uporišta⁴ i koordinirati rad sa jedinicama A-l koje operišu na zapadnoj strani uporišta.³ U cilju izvršenja postavljenog nam zadatka

NAREĐUJEMO:

V-3 Zadatak: Sa polaznih položaja poslije izvedene artiljerijske pripreme izvršiti sa jednim pojačanim bataljonom (pet četa) prodor na pravcu Agine Pučile. Po izvršenom prodoru jedan bataljon pristupiće likvidaciji Fincovog Salaša i produžiti prema Bijeljini čisteći pred sobom neprijatelja. Na svom lijevom krilu održavaće čvrstu vezu sa jedinicama A-l.

Pravac Agine Pučine je težište našeg napada.

Drugi bataljon po izvršenom prodoru pristupa likvidaciji položaja kod Patkovače. Likvidaciji pristupiti na taj način što će naše jedinice udariti na bok i u leđa neprijatelja a sa manjim dijelovima privući pažnju na sebe i onemogućavati neprijatelju da koncentričnom vatrom iz svojih oruđa ometa razvoj naših jedinica.

Sa glavninom svojih snaga po izvršenom prodoru prihvatiti se prvih kuća uporišta i pro-

³ Riječ je o ostatku te divizije, tj. o Pukovskoj grupi »Skenderbeg« (vidi dok. br. 21, objašnjenje br. 4).

⁴ Opširnije o borbama za Bijeljini vidi dok. br. 170 u ovoj knjizi; izvještaje Štaba 28. NOU divizije od 1. i 7. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 42—11, k. 272/A, reg. br. 6—2/1, k. 1125).

⁵ O rasporedu i dejstvu 17. NOU divizije vidi dok. br. 128.

dužiti čišćenje cestom koja vodi od Janje prema centru grada.

Svaki zauzeti položaj odmah učvrstiti za odbranu i ne dozvoliti neprijatelju da kontranapadima, koje će vjerovatno poduzimati, izbaci naše snage sa već zauzetih položaja.

V-4 Zadatak: Sa jednim pojačanim bataljonom (pet četa) izvršiti snažan pritisak na Golo Brdo dok sa glavninom bataljona prije početka napada u cilju demonstracije izvršiti napad na Petrovo Polje. Da bi olakšali prodor, na težištu borbe, i privukli pažnju neprijatelja na otseku Golo Brdo — Petrovo Polje, za čitavo vreme trajanja borbe na neprijatelja treba praviti pritisak naročito vatrom automatskog oruđa i minobacačima.

Ostala dva bataljona nalaziće se u divizijskoj rezervi a smjestiće se na prostorijski Čardacine — Glogovac.

V-2 Zadatak: Na prostorijski Cengi — Modran smjestiti jedinice i služiti kao opšta rezerva.

Veza: Prilozi — dopunska zapovest šefa otseka za vezu V-1 prema kojoj uspostaviti telefonsku mrežu.

Sanitet: Divizijsko previjalište sa hirurškom ekipom nalaziće se u mjestu Janji, kamo upućivati sve ranjenike.

Početak napada: 27. ovog mjeseca u sedam časova ujutro.

Znaci raspoznavanja:

Mjesta štabova: V-1 nalaziće se u selu Kojčinovac.

V-3 nalaziće se na k. 110.

V-4 nalaziće se na k. 98 — Gutić Ada — Begluci.

V-2 nalaziće se u selu Modran.

Sadejstvjuće jedinice:

Artiljerija: 27. ovoga mjeseca u 6 sati i 30 minuta otpočeće artiljerijska priprema koja će trajati sve do 7 časova, posije čega će napadne kolone krenuti na zadatak.

Jedinici V-3 pridodaje se jedna baterija pukovskih topova i jedna baterija teških bacača⁶ koji će pratiti jedinicu u daljnjem nastupanju i potpomagati istu.

Po izvršenoj pripremi ostala teška oruđa, uključujući i divizion teške artiljerije iz Badovinaca, tući će i dalje Bijeljinu i Petrovo Polje.

U slučaju da naša artiljerija bude tukla naše ili blizu naših položaja u pravcu neprijatelja treba ispaliti crvenu raketu, što će značiti produženje putanje.

Avijacija:

27. ovog mjeseca ujutro naša avijacija otpočeće sa bombardovanjem centra Bijeljine i mitraljiranjem komunikacija koje vode prema Savi kao i komunikacije prema Brezovom Polju.⁷

Crvenim platnima postavljenim na zemlji obeležavati naš streljački stroj a prilikom nadletanja naše avijacije iznad nas bijelim raketama ispaljenima pravo u vis obeležavati naše prednje linije.

Striktno se pridržavati gore ugovorenih znakova kako se ne bi dogodilo da nas tuče naša avijacija.

Napomene:

Svaki borac i rukovodioc naše Divizije treba da zna i da je svijestan toga da baš od njegovog ličnog zalaganja zavisi ishod ove važne borbe.

O sadejstvu pešadije sa artiljerijom i avijacijom kao i o uspješnom vođenju borbi kroz grad koristiti stečena iskustva iz borbi u naseljenim mjestima koje su naše jedinice dosad imale. Napominjem da se povuku iskustva iz Okružnice u kojoj je analizirana akcija na Podravsku Slatinu (Op. broj 140—44).

Prilikom nastupanja kroz mjesto naročito paziti na držanje boraca i njihov odnos prema narodu. Svaku samovolju kako po ovom

⁶ 0 tome vidi dok. br. 138.

⁷ Napad avijacije je izostao (vidi dok. br. 148).

pitanju tako i po pitanju ratnih zarobljenika
treba strogo kažnjavati.

Borba za uporište će se produžiti sve do-
tle dok se garnizon ne likvidira i mjesto osvoji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — potpukovnik: Komandant — potpukovnik:
B. Mraković   Radojica M. Nenezić

ŠTAB V.1.

Op. broj: 1945.
Dana 26.1.1945.

DOPUNSKA ZAPOVJEST
Sekcija 1 : 100.000, Bijeljina

U cilju likvidacije neprijateljskog uporišta Bijeljina veza
će se održavati na slijedeći način:

I. — TELEFONSKE VEZE:

Jedinica za vezu pri Štabu V. 1. uspostaviti će telefonsku
vezu sa centrom veze Konjuh, Sava, Drina i sa osmatračni-
com Štaba C. 1. i to preko centra veze Konjuh.

Centri veze nalaziti će se u neposrednoj blizini štabova
i to:

- Centar veze Štaba V. 1. nalaziti će se u s. Kojčinovac.
- Centar veze Štaba V. 2. nalaziti će se u selu Modran.
- Centar veze V. 3. nalaziti će se na k. 110.
- Centar veze V. 4. nalaziti će se na k. Gutić Ada.
- Osmatračnica Štaba C. 1. nalaziti će se na k. 119.

II. RADIO VEZA:

Štab V. 1. održavati će radio vezu sa Štabom C. 1. po sta-
rom planu i po starom radnom vremenu, a po potrebi na KRH.

Sa štabovima V. 2., 3. i 4. održavati će se veza po starom
radnom vremenu, a u slučaju prekida telefonske veze odmah
početi raditi radio-telegrafskim putem i to: V. 1. — V. 2. svaki
sat u dvadesetoj minuti. V. 1. — V. 3. svaki sat u četrdesetoj
minuti. V. 1. — V. 4. svaki sat u četrdesetoj minuti.

Kurirske veze održavati ako podbaci telefonska i ra-
dio veza.

Referenti za vezu Štaba V. 2., 3. i 4. izdat će zapovjest za uspostavljanje veze sa podređenim štabovima.

Pri održavanju veze treba se strogo pridržavati svih namjaka i konspirativnih znakova.

Veze treba da budu uspostavljene do 27. I. 1945. do 5 sati ujutro.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik Štaba major: Drača J. Jovan   Šef odsjeka za vezu — poručnik: Bogomir Vaupotić

STAB
JU2NE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 92
7. II 1945 g.

Zapovest štaba V 1 za napad na s. Agine Pučile dostavlja na uvid.

V—1
Broj: Op. služb./45.
26. januara 1945.
Položaj

DOPUNSKA SANITETSKA ZAPOVEST

U vezi sa zapovešću Štaba V-1 od 26. januara 1945. Op. br. 34/1945. o likvidaciji uporišta Bijeljine naređuje se sljedeće:

- V-3   Smjestiće brigadno previjalište zajedno sa Štabom V-3 u selu Glogovac i upućivati ranjenike preko sela Kojčinovac za Janju.
- V-4   Smjestiće svoje brigadno previjalište zajedno sa Štabom V-4 u kućama kod kote 98 — Gutić Ada. Sve svoje ranjenike upućivaće putem preko Vitaja, a odatle prema Glavičoru na cestu Janja — Bijeljina do divizijskog previjališta.
- V-2   Smjestiće svoje brigadno previjalište kod Štaba V-2. Previjalište V-1 nalaziće se u Janji, kamo treba upućivati sve ranjenike.

Napominje se, da sve ranjenike treba odmah po pruženoj pomoći upućivati do previjališta V-1, a naročito pažnju obratiti teže ranjenim sa frakturama i prostrelima u trbuh kako bi im se pravovremeno mogla pružiti potrebna hirurška intervencija.

Naročito pažnju treba posvetiti onim ranjenicima kod kojih je stavljena podveza da se ona svaki sat i pol popušta.

Referenti saniteta V-2, V-3 i V-4 dužni su da još u sadašnjim bazama organizuju dovoljan broj kola jer na svom sektoru neće moći naći ni jedna kola.

Svi ranjenici treba da se dobro pokriju a teže slučajeve transportovati, ako je to potrebno, na nosilima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za referenta saniteta V-1:
poručnik:
M.^k Rukavina

Načelnik štaba V-1,
major:
Drača j. Jovan

BR. 136

IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. DIVIZIJE OD 26. JANUARA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O STANJU UBOJNE SPREME¹

ŠTAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Str. pov. br. 154
26. I 1945.

ŠTABU V KORPUSA NOVJ
ŠTABU XXXIX DIVIZIJE
KONCEPT

Dostavlja se spisak ubojnog materijala XXXIX divizije prema formularima, koje smo primili od tog Otsjeka od 16. IX 1944. god.

U priloženim formularima obrazac 1 i 2 vidi se kakvim ubojnim materijalom raspolaže ova Divizija, a ujedno kakve

⁸ Milan

¹ Kopija originala (formular, sa nazivima oružja i oruda, umnožen na šapirografu, ćirilicom, a brojevi upisani mašinom) u Arhivu VII, reg. br. 4—6, k. 1269.

su joj potrebe u naoružanju. Podatci o ubojnoj spremi za XIII brigadu kao i za Banjalučki odred uzeti su iz njihovih prošlih izvještaja, jer nijesu mogli izvještaje dostaviti radi udaljenosti.

1) Što se tiče naoružanja ove divizije nije u potpunosti zadovoljavajuće, pošto ima još nenaoružanog ljudstva.

2) Razlika u ubojnom materijalu po jedinicama nastala je prema prošlom izvještaju iz razloga što jedinice nijesu vodile oružje tačno po vrstama i kalibru, te su u ovom izvještaju neke jedinice tačno razvrstale ubojni materijal po vrstama i kalibru.

3) Što se tiče održavanja oružja u čistoći, održava se dosta dobro, ali nedostaje ulja za podmazivanje, kojim bi se poboljšalo stanje oružja.

4) Kvarovi, koji nastanu na oružju, ako su manji popravljaju se u jedinicama, a veći kvarovi popravljaju se u vojno-tehničkoj radionici ove Divizije.

5) Vojno-tehničke radionice oformljene su kod ove divizije i brigada, dok kod odreda nijesu iz razloga što nema alata za iste. Radionice vrše sve opravke oružja, samo im nedostaje raznog alata.

6) Ubojni materijal koji se nalazi u skloništima unešen je u sam izvještaj, što se tiče skloništa ista su u tajnosti i dosta u dobrom stanju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
ppukovnik:
Voja

KOMANDANT
ppukovnik:
Milan Zorić

OFICIR ZA NAORUŽANJE
Kapetan:

M. P.

Redni broj	SADRŽAJ:	O R U Ž I J E																																									
		MITRALJEZI										PUŠKE						STROJNICE						PIŠTOLJI						RUČNE BOMBE													
		Teški					Lak					Jugoslovenski 7,9 mm	Njemačke 7,9 mm	Engleske 7,62 mm	Talijanske 6,5 mm	Francuske 8 mm	Austrijske 8 mm	Protitenkovske 18 mm	Ruske 6,72 mm	Engleske 9 mm	Ruske 6,72 mm	Ustaške 9 mm	Američke 9 mm	Njemačke 9 mm	Talijanske 9 mm	»Valter« 7,65 mm njemački	Američki 12 mm	Parabelum 9 mm njemački	»Vis« 9 mm njemački	»Berut« 8 mm talijanski	Vojno-državni 8 mm	Španski 7,65 mm	Belgijski 9 mm	Jugos.	Franc.	Engleski	Talijan.	Njemač.					
Protivavionski mm.	»Svarcloze« 7,9 mm M.	»Maksim« 7,9 mm	»St. Matjen« 8 mm francuski	Breda 8 mm talijanski	Šarac 7,9 mm njemački	»Brno« 7,9 mm češki	»Fiat« 6,5 mm talijanski	»Sošac« 8 mm francuski	»Bren« 7,62 mm engleski	Ofanzivnih	Defanzivnih																												Ofanzivnih	Defanzivnih	Ofanzivnih	Defanzivnih	Ofanzivnih
1.	Sadanje stanje	2	15	13		14	56	109	60		127	2.515	242	293	1.200	43	136	25		168	20	20		125	8	52	5	83	179	46	106	21	7	151	221	11	42	373	624	90	101	57	79
2.	Potrebno						4	5	5		50	333		100	160			1		81	3		3	12	4			1	41			1			150		390	430	60	30			
	UKUPNO:	2	15	13		14	60	114	65		177	2.848	242	393	1.360	43	136	26		249	23	20	3	137	12	52	5	84	220	46	106	22	7	151	371	11	42	763	1.054	150	131	57	79

Redni broj	SADRŽAJ:	M U N I C I J A																	Pogonski materijal				PRIMJEDBA:																							
		Za mitraljeze i karabine								Za strojnicu			Za pištolje						litara																											
		Jugoslovenske 7,9 mm	Engleske 7,62 mm	Talijanske 6,5 mm	Ruske 18 mm, 6,72	Za protivavionski mitraljez	Za protitenkovsku pušku 18 mm	Francuske 8 mm	Austrijske 8 mm	Za Bredu 8 mm talijansku	Savezničke 9 mm	Ustaške 9 mm	Ruske	»Valter« 7,65 mm njemački	Američki 12 mm	Španski 7,65 mm	Parabelum 9 mm njemački	»Berut« 8 mm talijanski	Vojno-državni 8 mm	Benzin	Ulje	Petrolej		Nafta																						
1.	Sadanje stanje:	142.998	52.601	61.745		450	1.072	669	1.808	24.430	16.459	4.321	579	296	104	220	1.595	234	894	1	47																									
2.	Potrebno:	182.395	44.480	44.290		140	1.840	1.475	1.613		32.200	2.400	1.450	130		188	2.675	170	648	3.029	374	365	300																							
	UKUPNO:	325.393	107.081	106.035		590	2.912	2.144	3.421	24.430	48.659	6.721	2.029	426	104	408	4.270	404	1.542	3.030	421	365	300																							

Politkomesar
ppukovnik:

Set ubojne spreme:
kapetan:

Komandant
ppukovnik:
Zorić

ZAPOVIJEST ŠTABA 45. NOU DIVIZIJE OD 26. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA 16. I 24. BRIGADE ZA BOČNI NAPAD NA
KOMUNIKACIJU VLASENICA — NOVA KASABA¹

D. 1
O. Br.
26. I. 45.

Z A P O V E S T
(Sekcija Zvornik, razmer 1 : 100.000)

1. — Situacija: Prvi delovi neprijateljskih snaga, čije su namere da se probiju preko Zvornika na sever u cilju izvlačenja, krenuli su 24. o.m. i istoga dana uspeali da prodru preko s. Milica u Novu Kasabu. Jačina ove grupe nam je nepoznata. Prema nama, duž komunikacije, isturili su bočna obezbeđenja na liniji Muslim. Džemat — s. Zalukovik — s. Brda — V. Glavica (k. 575) — s. Vukšići.²

Istoga dana jedan deo neprijateljskih snaga nadirao je prema Šekovićima, kojeg su jedinice P 2* odbile, nanevši im osetne gubitke. Ove neprijateljske snage naoružane su dobro sa automatskim oruđem, a od teškog oruđa do sada je primećeno da na čitavom ovom sektoru dejstvuju četiri topa, od kojih se, prema neproverenim podacima, dva nalaze u s. Milicu (raskrsnica ceste Vlasenica — Drinjača — Srebrnica). Južno i istočno od pomenute komunikacije (Vlasenica — Drinjača) ne znamo gde se njihove snage nalaze, ali prema jednoj depeši od naše D 2,⁴ koja se nije mogla u potpunosti dešifrovati, neke njihove snage u toku jučerašnjeg dana prešle su reku Kravicu (severoistočno od Nove Kasabe) i nadiru prema Gojmeru. Takođe je primećeno da je u toku prošle noći i današnjeg dana živ saobraćaj između Vlasenice i Kasabe. Od motorizacije kamiona imaju dosta, kao i jedan ili dva tenka.

2. — Naše jedinice: P 1 (dve brigade) nalaze se na liniji Liješanj — Kostijerovo — Drinjača, sa nekim delovima na desnoj obali Drine. D 2 je 25. ov.m. rano stigla u Drinjaču i

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 34—1, k. 1330.

² Riječ je o dijelovima njemačke 22. pješadijske divizije (vidi dok. br. 134, objašnjenje br. 4 i 6).

³ Opširnije o rasporedu i dejstvu 16. brigade 25. NOU divizije vidi dok. br. 141.

* O konspirativnim nazivima jedinica 45. NOU divizije vidi dok. br. 42, objašnjenje br. 2.

zadatak iste i raspored nepoznati su nam, jer je pod neposrednom komandom B 1® R 1 zatvara pravac Vlasenica — Kladanj.⁶ Delovi S 1 prispeli su u toku jučerašnjeg dana na komunikaciju Vlasenica — Šekovići,⁷ a na isti pravac treba da stigne cela S 1. A 1 je u pokretu i verovatno će neki delovi u toku današnjeg dana izbiti na liniju Capardi — Zvornik.⁸

3. — Naš zadatak: Sa P 2 i D 4 (tri dela)⁹ izvršiti bočni napad na komunikaciju Vlasenica — Kasaba u cilju presecanja iste i sadejstva jedinica koje zatvaraju pravac prema Drinjači, a koje će iduće noći napasti neprijatelja u oblasti Nove Kasabe u cilju likvidacije ove neprijateljske grupe.¹⁰ U vezi toga,

NAREĐUJEMO:

P 2 Sa svoja tri bataljona napadače neprijatelja pravcem s. Nedelište — Majdan — Garež — k. 323 — Mramorac (737), šireći se u levo koritom r. Dubnice do s. Rajića, likvidirajući na svome pravcu neprijateljska uporišta Majdan — Samar — k. 482 — s. Brda — k. 294 — s. Rajići — s. Vukovići — Kopnjača, i po likvidaciji istih uporišta postaviti se sa jednim bataljonom zatvarajući pravac frontalno prema Vlasenici na liniji Miloševina — Garež — k. 323 — Majdan — Samar. Jedan bataljon zadržati kao rezervu u s. Vukovići a sa jednim prema potrebi i situaciji sadejstvovati jedinicama D 4 pri likvidaciji Gradine — s. Milici i to sa zapadne strane.

D 4 Sa tri bataljona napadače neprijatelja na pravcu s. Buljevići — s. Raškovići, gde preći na desnu obalu r. Dubnice i svojim delovima sadejstvovati jedinicama P 2 pri likvidaciji s. Rajića, i kretati se dalje likvidirajući na svome pravcu neprijateljska uporišta k. 272 — s. Vrtoče — Gradina (k. 497) — s. Milići. Zona širenja u levo prema situaciji i rasporedu neprijateljskih snaga, a obavezno obuhvatiti likvidaciju neprijateljskih uporišta V. Glavica (k. 575) — s. Selište — k. 513 — s. Dubnica, postavljajući se bočno (frontalno) prema Novoj Kasabi, na

⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 121.

• Riječ je o 27. NOU diviziji (vidi dok. br. 139).

⁷ Odnosi se na dijelove 38. NOU divizije (vidi dok. br. 139 i 152).

" Od tog zadatka 17. NOU divizije se odustalo zbog napada na Bijeljino (vidi dok. br. 124).

" Po naređenju Štaba 14. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 121) one su sačinjavale jednu grupu pod komandom Štaba 45. divizije.

¹⁰ O tim neprijateljskim snagama vidi dok. br. 141, objašnjenje br. 6.

liniji s. Vukšići — Jatarište, a prema razvoju situacije napasti neprijatelja i u Novoj Kasabi.

4. — Sa napadom sve jedinice otpočeće danas, t.j. 26. ov. m. u 16 časova popodne, i energično produžiti napad do konačne likvidacije neprijatelja i ovladivanja komunikacijom na određenom sektoru.¹¹

5. — Veza: P 2 i D 4 obavezno će održavati međusobnu kurirsku vezu i jedna drugu na vreme obavještavati o svim promjenama i razvoju borbe na svome sektoru, i prema tome podesiti zajedničko sadejstvo.

6. — Evakuacija ranjenika: Sve ranjenike zadržati u brigadnim previjalištima, sem težih ranjenika, koje po ukazivanju prve pomoći upućivati odmah u s. Neđelište (zaseok u kome se sad nalazimo). Za dalju evakuaciju istih P 2 i D 4 ostaviće po jedan vod sa po jednom dobrom bolničarkom u cilju prihvata ranjenika i otpremanja dalje.

7. — Znaci: Za vreme akcije borbeni znaci: Zec — Vračar, a raspoznavanje: Koča — Peko. Pored ovih znakova jedinice će, svaka na svome pravcu, obeležavati svoje kretanje paljenjem vatre, t.j. likvidaciju svakog uporišta označiti paljenjem veće vatre.

8. — Ishrana: Pošto je ovaj sektor vrlo siromašan i iscrpen, to će jedinice obavezno odrediti potreban broj ljudstva i ekonomskog osoblja za doturanje hrane od Capardi — Zvornik. Nabavku hrane vršiti preko intendanture D 1 koja se nalazi u s. Memići. Ni u kom slučaju ne sme se dozvoliti da ljudstvo zbog slabe organizacije ne dobije ni onu količinu hrane sa kojom raspolažemo, i svi rukovodioci do maksimuma treba da se založe i pomognu ekonomskom osoblju.

9. — D 1 i zamenik komandanta P 1 za vreme borbe nalaziće se u s. Buljevići, gde obavezno dostavljati izveštaje sa konkretnim predlozima u vezi sa situacijom i na svome sektoru.

10. — Po izvršenom zadatku, ukoliko bi nas neprijatelj ponovo uspeo zbaciti sa komunikacije, jedinice će uzeti sledeće sektore, postavljajući se frontalno (bočno) prema neprijatelju, i to P 2 sektor s. Tikvarići — Neđelište, vežući se na desnom krilu sa jedinicama S 1, a D 4 Muslimanski Škugrići — • Cerska, održavajući čvrstu vezu na desnom krilu sa P 2,

¹¹ Opširnije o borbama na tom prostoru vidi izvještaj Štaba 45. NOU divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—3, k. 1331).

a na levom hvatajući vezu preko r. Drinjače sa našim jedinicama u s. Liješnju.

Napomena: Za likvidaciju neprijateljskih uporišta treba koristiti teška oruđa i svi štabovi će obavezno još u toku dana izvršiti sve pripreme i postaviti na najpogodnijem mestu teška oruđa. Takođe koristiti protivtenkovske puške, a po izbijanju na komunikaciju obavezno ih postaviti na istoj, kao i nagazne mine, ukoliko P 2 raspolaže sa istima.

Dostavljeno: P 2 i D 4.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. komandanta P 1¹² major
Dim. Pisković

Komandant D 1¹³
Rade Zorić

¹⁸ Dvadeset pete NOU divizije.

¹³ Četrdeset pete NOU divizije

ZAPOVIJEST ŠTABA 1. ARTILJERIJSKE BRIGADE 17. NOU
DIVIZIJE OD 26. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA POTCINJE
NIH JEDINICA ZA NAPAD NA BIJELJINU¹

Serijski broj »G«
O. br.

ZAPOVEST ZA BORBU
STAB A-5 17. UDARNE DIVIZIJE
Sekcija Bijeljina: 1 : 100.000

Štab — Suho Polje

14 časova 26-1-1945 god.

1. — Prema podacima neprijatelj u jačini tri bataljona iz sastava divizije »Princ Eugen« utvrdio se u varoši Bijeljina.² Četvrti bataljon nalazi se u Brezovom polju i služi kao spona između Bijeljine i Brčkog. Raspored neprijateljskih snaga: 1 bataljon u Petrovom Polju, 2 bataljona u Bijeljini i na položajima Golo Brdo — Patkovača — Agine pučile — Fincov Salaš — Pašine bašče — Glavice i Humke. Neprijatelj je na tom pojasu organizovao spoljnu odbranu garnizona. Sistem neprijateljskih utvrđenja u spoljnom odbrambenom pojasu sastoji se u rovovima povezanim među sobom, a na nekim mestima bunkerima od drveta i zemlje. Pretpostavlja se da je grad opasat sa žicom ali za sada nema podataka kao ni o minskim poljima. Na prostoru Crnjelovo — Gradac nalaze se 2 četničke brigade u jačini 800 ljudi. Na prostoru Bukovica — Popovo Polje — Ražljevo — Slijepčevići nalazi se oko 500 četnika.³

U Bijeljini neprijatelj od naoružanja ima: 2 topa. O tenkovima nema podataka.

2. — Naša 17. u. divizija postavila se na prostoriji Šubare — Brijesnica — Obrijež — Leskovac sa zadatkom da napadne neprijatelja, likvidira garnizon u Bijeljini kao i proteći ga preko Save.

¹ Original (pisan na mašini, a tablica vatre mastiljavom olovkom, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—5, k. 984.

² Pogrešno. Na sektoru Bijeljine nalazila se Pukovska borbena grupa »Skenderbeg«. Vidi dok. br. 21 (objašnjenje br. 4) d 124.

³ Riječ je o četnicima Majevičkog četničkog korpusa (vidi dok. br. 128, objašnjenje br. 5 i 6).

28. divizija postavila se na prostori Puhare Pučile — Čiperovine — Amajlije sa zadatkom da uz sadejstvo 17. divizije napadne neprijatelja, ovlada Bijeljinom.⁴

3. — Zadatak brigade: postaviće se na prostori Donja Mahala — Konak — Obrijež — Leskovac — Puhare Pučile sa zadatkom potpomoći našu pešadiju u napadu i vatrom slomiti neprijateljski otpor. Biti pripravan za kontranapad neprijatelja.⁵

a. — Prvi divizion: protivkolski top postaviće se na prostori trig. tačke 114.

Osmatračnica komandira baterije kod samog oruda.

Zadatak: neposrednim gađanjem tući neprijateljske oklopne snage ukoliko se pojave kao i na utvrđenja u rejonu dejstva.

Normalna zona dejstva desno Agine pučile, levo Glavica.

Vežu održavati sa ordonansima i sa komandantom pešadijskog bataljona u čijem se sektoru nalazite.

b. — Drugi divizion postaviće se na prostori i to: Jedna baterija stavlja se pod neposrednu komandu 28. divizije, na prostori Puhare Pučile. Druga baterija stavlja se pod komandu komandanta 6. proleterske brigade.

Treća baterija postaviće se na prostori Konak.

Osmatračnica komandira prve baterije: na osmatračnici komandanta grupe baterije. Komandant grupe baterije — komandant 2. divizion. Njegova osmatračnica na prostori trig. tačka 113.

Osmatračnica komandira druge baterije na prostori Obrijež sa komandom pešadijskog bataljona.

Osmatračnica komandira treće baterije na prostori trig. tačka 114.

Normalna zona dejstva divizion desno Petrovo Polje, levo Suljin Han.

Orijentacioni pravac za sve baterije crkva u Bijeljini.

Pripremiti plan vatre po tablici vatre brigade i šemi vatre.

Vežu urediti i to: komandant grupe baterija povezaće se telefonom sa mojom osmatračnicom. Veza između komandan-

¹ O napadu na to mjesto vidi dok. br. 128 i 135.

⁵ O dejstvu artiljerije vidi dok. br. 142 i 158 u ovoj knjizi; izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 1. artiljerijske brigade od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 40—8, k. 994).

ta pešadije i komandanta grupe baterije zajedničkom osmatračnicom.

Zadatak: neposrednim i posrednim gađanjem slomiti neprijateljski otpor, prokrčiti put našoj pešadiji pri zauzimanju Bijeljine.

v. — Treći divizion postaviće se na prostoriji kote 114.

Osmatračnica komandanta divizona na prostoriji trig. tačke 114.

Zadatak: Posredno potpomognuti našu pešadiju u napadu kao i dejstvo na neprijateljsku artileriju, pozadinu i saobraćajne centre.

Normalna zona dejstva levo Suljin Han — Struka, desno Puhare Pučile — Amajlije.

Busola osnovnog pravca 9,70. Orijentacioni pravac crkva u Bijeljini.

Vežu održavati telefonom sa mojom osmatračnicom kao i sa komandantom pešadije.

g. — Četvrti divizion postaviće se na prostoriji i to: 2 baterije kote 119, jednu bateriju staviti na raspoloženje komandantu 28. divizije na prostoriji Puhare Pučile. Osmatračnica komandanta divizona na prostoriji južno od trig. tačke 114.

Zadatak: neposredno potpomaganje naše divizije u napadu, vatrom slomiti neprijateljski otpor i prokrčiti put našoj pešadiji za Bijeljinu i potpomoći je u likvidiranju neprijateljskog garnizona.

Normalna zona dejstva desno Patkovača, levo Glavica.

Pripremiti plan vatre po šemi vatre i tablici vatre ove brigade.

Busola osnovnog pravca 7,90. Orijentacioni pravac crkva u Bijeljini.

Vežu održavati sa mojom osmatračnicom telefonom, sa komandantom pešadijske brigade zajedničkom osmatračnicom.

4. — Spremnost brigade za dejstvo 27/1 1945 god. u 6 časova.

Artileriska priprema otpočeće 27/1 1945 god. u 6.30 časova do 7 časova po mojoj komandi.

Na položaju imati po 200 zrna na bateriju.

Magacini za municiju u Suhopolju.

5.— Mesto pozadine brigade u Suhopolju.

6.— Moja osmatračnica na trig. tački 114.

7.— Sanitetsko odeljenje brigade u Donjoj Mahali.

8.— Pismeni izveštaj doneti 27/1 u 12 časova, a idućih dana u 18 časova. Telefonski izveštaj svaka 2 sata.

S. F. — S. N.

Pol. komesar
Alek.⁶ Mitić

Načel. Štaba
kap.
Jović M. Branko

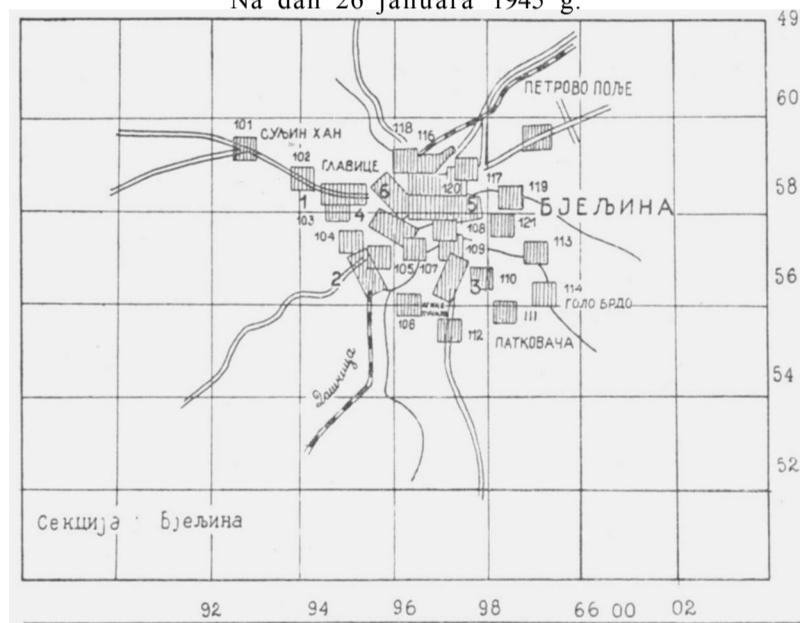
Komandant
Slav.⁷ D. Petrović

OVERAVA:

P. komesar Komandant
Alek Mitić Slav. D. Petrović

**ŠEMA
VATRE I ARTILERIJSKE BRIGADE**

Na dan 26 januara 1945 g.

Načelnik štaba I Artilerijske brigade
Jović M. Branko

Pomoćnik načelnika štaba I. A.B.
Nenad Pejić

⁸ Aleksa
⁷ Slavko

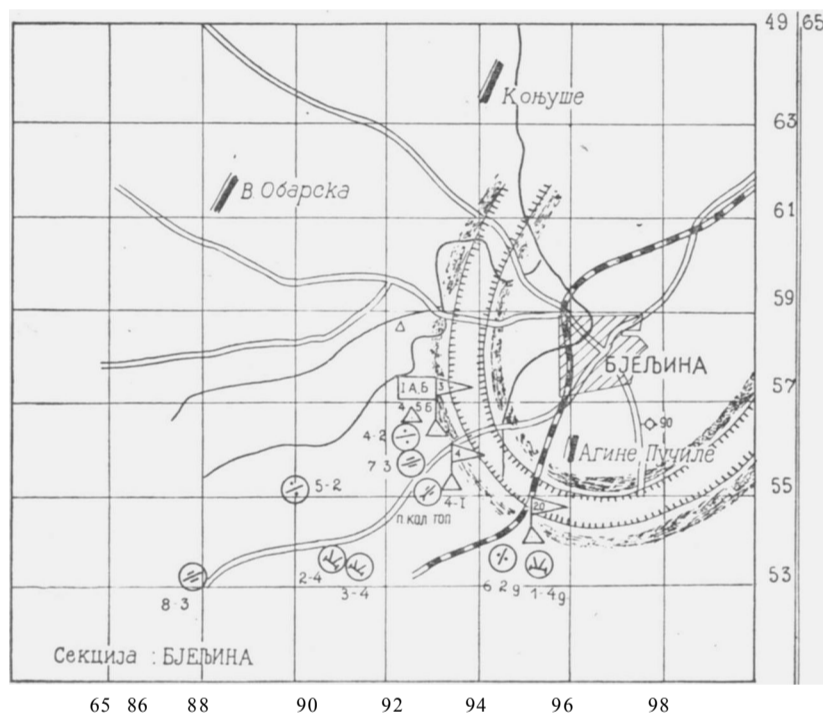

OVERAVA:

P. komesar   Komandant
Alek Mitić   Slav. D. Petrović

**SEMA
BORBENOG PORETKA I ART. BRIGADE**

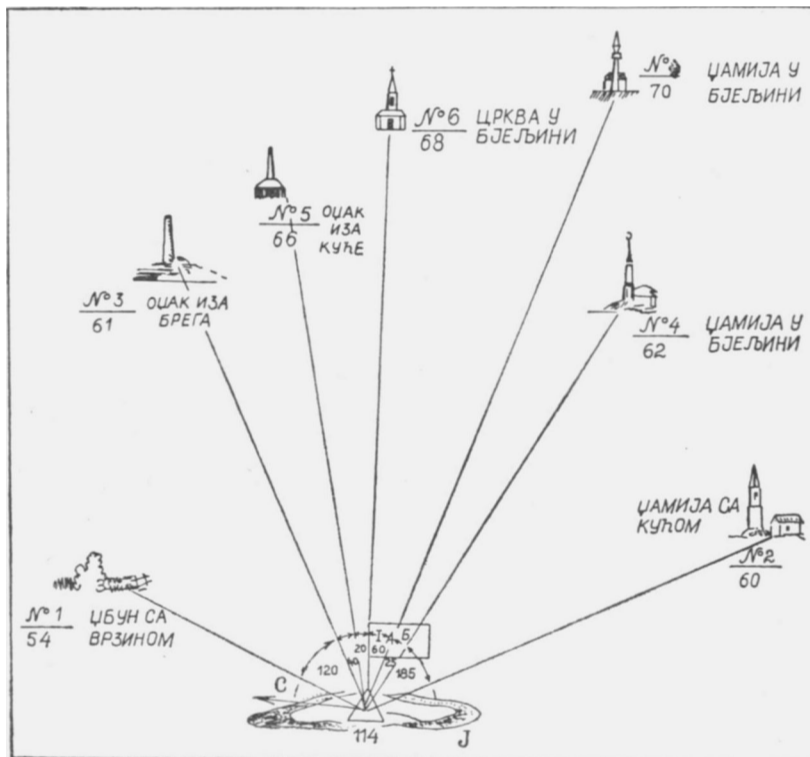
Na dan 27. januara 1945. g.

Načelnik štaba I Artilerijske brigade
Jović M. Branko

Pomoćnik načelnika štaba I. A.B.
Nenad Pejić

SEMA
ОБЕЛЕЖЕНИХ ТАКАКА
 sa
 osmatračnice Komandanta I Art. Brigade
 (Trigonometar 144) na položaju
ВЈЕУИНА
 26 januar 1945 g.

Oficir za izvidanje
 Bogdan V. Vukosavljević

Serijski broj »G«
pr. Br. 2

NAREDBA IZVIĐANJA

Štaba 1. artiljerijske brigade 17. ud. divizije.
Štab — Suhopolje u 6.30 časova 26. januara 1945. god. Sekcija
Bijeljina 1 : 100.000

3. Zadatak izviđanja brigade: sa svih osmatračnica osmatrati i proučiti prostor verovatne pojave neprijatelja, po pojavi neprijatelja uočiti jačinu njegovih snaga, njegovo naoružanje i koncentraciju njegovih snaga.

Zona izviđanja brigade: desno Ciperovine, levo Struke.
Numerisanje ciljeva od 1—70.

4. Prvi divizion (181)

Zona izviđanja desno Agine pučile, levo Glavica.

Zadatak: sa svih osmatračnica osmatrati i proučiti prostor verovatne pojave neprijatelja, blagovremeno uočavanje, po pojavi neprijatelja uočiti jačinu njegovih snaga, naoružanje i koncentraciju.

Numerisanje ciljeva od 1—20.

5. 2. divizion (182)

Zona izviđanja: desno Petrovo Polje, levo Suljin Han.

Zadatak: sa svih osmatračnica osmatrati i proučiti prostor verovatne pojave neprijatelja. Blagovremeno uočavanje, po pojavi neprijatelja uočiti jačinu njegovih snaga, naoružanje i koncentraciju.

Numerisanje ciljeva od 20—40.

6. 3. divizion (183)

Zona izviđanja: levo Suljin Han — Struke, desno Puhare Pučile — Amajlije.

Zadatak: sa svih osmatračnica osmatrati i proučiti prostor verovatne pojave neprijatelja. Blagovremeno uočavanje, po pojavi neprijatelja uočiti jačinu njegovih snaga, naoružanje i koncentraciju.

Numerisanje ciljeva od 40—60.

7. 4. divizion (184)

Zona izviđanja: desno Patkovača, levo Glavica.

Zadatak: sa svih osmatračnica osmatrati i proučiti prostor verovatne pojave neprijatelja. Blagovremeno uočavanje, po pojavi neprijatelja uočiti jačinu njegovih snaga, naoružanje i koncentraciju.

Numerisanje ciljeva od 60—70.

8. Spremiti brigadu za izviđanje u 6.30 časova 26. I 1945. g.

9. Osmatranje organizovati sa svih osmatračnica komandanata divizionata i komandira baterija.

10. Na svima osmatračnicama imati dežurnog oficira za izviđanje i dežurne izviđače za svih 24 časa.

Na svima osmatračnicama imati dnevnik izviđanja, dnevnik ciljeva, šemu obeleženih tačaka i panoramski snimak.

12. Podatke o izviđanju sa šemom ciljeva dostaviti štabu brigade svakog dana do 17 časova u Suhopolju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba kapetan,
Jović M. Branko

Dostavljeno:

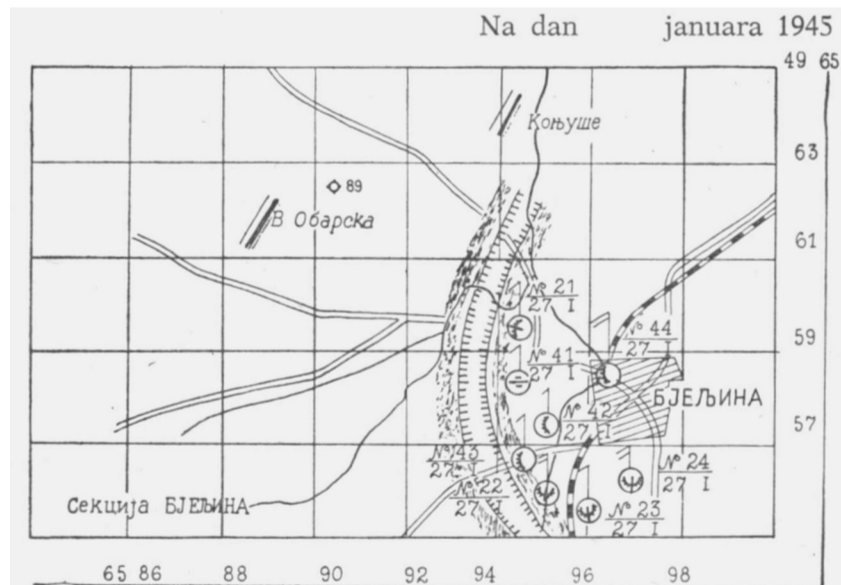
1. Komandantu 1 divizionu,
2. Komandantu 2 divizionu,
3. Komandantu 3 divizionu,
4. Komandantu 4 divizionu,
5. Štabu brigade.

Oficir za izviđanje,
Nenad Pejić

OVERAVA:

P. komesar Komandant
Alek. Mitić Slav. D. Petrović

**Š E M A
CILJEVA I ARTILERIJSKE BRIGADE**

Načelnik štaba I Artilerijske brigade
Jović M. Branko
Pomoćnik načelnika štaba I. A.B.
Nenad Pejić

ZAPOVEST ZA VEZU

Štaba I. art. brigade 17. u. divizije.

9

3. — Zadatak brigade: postavlja se na prostori Donja Mahala — Konak — Obrijež — Leskovac — Puhare Pučile sa zadatkom da pomaže našu pešadiju.

4. — Mesto osmatračnice komandanta brigade na trig. tački 114.

5. — Mesto i vreme razmeštaja Štaba u s. Suhopolje u 16 časova 25. januara 1945. god., osa veze Suhopolje — trig. tač. 114.

6. — Mesto potpomagajućih pešadijskih jedinica Šbare — Brijesnica — Obrijež — Leskovac.

7. — Vezu uspostaviti sa pešadijom koju potpomažemo sa osmatračnice komandanta brigade, sa osmatračnicom komandanta divizionu i Suhopoljem.

8. — Rezervna sredstva za vezu nalaze se u Štabu brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Oficir za vezu
Drag.¹⁰ Marjanović

Načelnik štaba
kapetan
Jović M. Branko

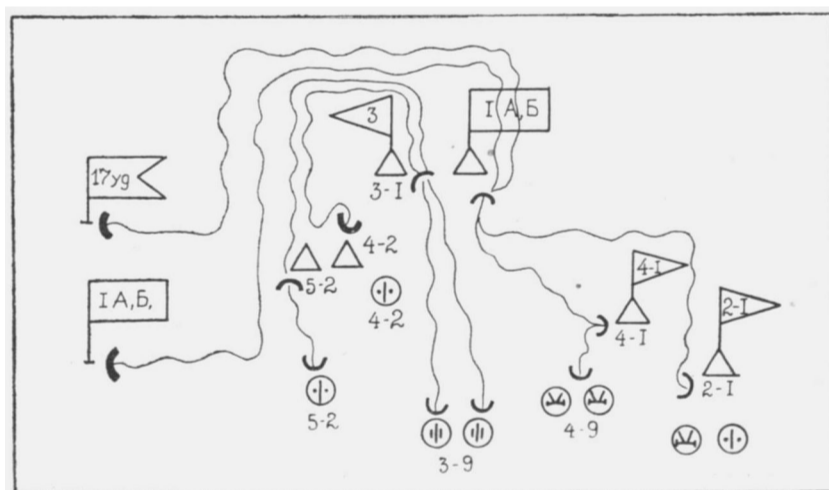
⁸ i • Redakcija je izostavila tekst pod tačkoni 1. i 2. zbog ponavljanja (on je identičan tekstu u zapovijesti).
Dragoljub

RAČUN
SREDSTAVA ZA VEZU I ART. BRIGADE ZA 26-1-1945. G.

I Red. br.	Centar i pravac veze	Ime i prezime oficira za vezu	ZADATAK	Sredstva veze	Rezervn. sredstva
1.	CTS. Komandanta brigade	Vodnik voda za vezu Petko Lazić	Veza od CTS do osmatračnice	2 telfona 15 km. kabla 1 centrala	2 km. kabla
2.	CTS. Osmatračnica K-ta 2 Diviz.	Oficir za vezu Miodrag Prešić	Veza od CTS do osmatračnice 2 diviziona	2 telefona 15 km. kabla	7 km. kabla
3.	CTS. Osmatračnica K-ta 3 Diviz.	Oficir za vezu Ilija Smiljanić	Veza od CTS do osmatračnine 3 Diviziona	2 telefona 15 km. kabla 1 centrala	5 km. kabla
4.	CTS. Osmatračnice K-ta 4 Diviz.	Oficir za vezu Danilo Krainović	Veza od CTS do osmatračnine K-ta 4 Diviz.	2 telefona 15 km. kabla	8 km. kabla
5.	CTS. osmatrač. Štaba 17 ud. Divizije	Vodnik voda za vezu David Bačanić	Veza od CTS do štaba 17 ud. Divizije	1 telefon 4 km. kabla	

Oficir za vezu

SEMA
VEZE I ARTILERISKE BRIGADE 17. U. D.

Oficir za vezu

Overava:
 Načelnik štaba II. armije
general-major Lj. Vučković
 26-1-1945 god.

Strogo poverljivo

TABLICA VATRE
 Artiljeriske grupe za potpomaganje pešadije 17. i 28. u. divizije

Artiljerijska jedinica	K o r e k t u r a		A r t i l j e r i s k a p r i p r e m a o d 2—30 d o č.				Potpomaganje u napadu pešadije po dubini	Zauzeta ivica Bjeljine
	14.30 15.30	15.00 16.00	Č — 30 do Č — 25	Č — 25 do Č — 10	Č — 10 do Č — 5	Č — 5 do Č —	Zauzeti prednje linije odbrane neprijatelja	
II divizion	4 baterija		Neposrednim nišanjenjem po ciljevima gadati prostor: br. 104—103—105—102—4—2 45 zrna				Pripremiti za zauzimanje novih položaja sa zadatkom neposredno potpomaganje pešadije u napadu—udar na Bjeljinu.	Sa novih položaja potpomaganje vatrom naše pešadije u napadu.
	5 baterija		Neposrednim nišanjenjem po ciljevima gadati prostorije: br. 112—106—111—104—3—2—105—109—107 45 zrna					Biti spreman za otvaranje vatre po ciljevima na prostoriji № 101—102—6—120—116—117—118—115.
III divizion	6 baterija	Izvršiti korekturu gadanja na prostoriji № 2—3—104—103—105—107—106. Od ovih ciljeva svaka baterija izvršice korekturu gde bude stvaran cilj. U protivnom na markantne tačke u pom. prostoru № 3—103—104.	B. P. № 122—106 10 zrna	sa razmakom opaljivanja № 3—2—110—106 15 zrna	lažni prenos vatre sa razmakom opaljivanja № 5 5 zrna	B. P. № 106—112—3—111 15 zrna	Pripremiti se za pomeranje položaja unapred.	
	7 baterija		B. P. № 2—105 12 zrna	sa razmakom opaljivanja № 4—6—5 20 zrna	lažni prenos vatre sa razmakom opaljivanja № 120 8 zrna	B. P. № 103—104—2 16 zrna		
	8 baterija		B. P. № 2—105 12 zrna	sa razmakom opaljivanja № 4—6—5 20 zrna	lažni prenos vatre sa razmakom opaljivanja № 120 8 zrna	B. P. № 2—104—105 16 zrna		
IV divizion	10 baterija	Izvršiti korekturu gadanja na prostoriji № 2—104—103—105—107—106. Od ovih ciljeva svaka baterija izvršice korekturu gde bude stvarnih ciljeva. U protivnom na markantne tačke u pom. prostoru № 3—103—104.	B. P. № 2—105 16 zrna	sa razmakom opaljivanja № 2—105—104—4 40 zrna	lažni prenos vatre sa razmakom opaljivanja № 1—107 8 zrna	B. P. № 2—104 20 zrna	Pripremiti se za pomeranje položaja unapred.	
	11 baterija		B. P. № 104—4 16 zrna	sa razmakom opaljivanja № 2—105—104—103—107 40 zrna	lažni prenos vatre sa razmakom opaljivanja № 108 8 zrna	B. P. № 104—2—106 20 zrna		
	12 baterija		B. P. № 106—112 16 zrna	sa razmakom opaljivanja № 3—112—106—111—114 40 zrna	lažni prenos vatre № 5 8 zrna	B. P. № 106—112—3 20 zrna		

Napomena: Č-7.00 27-1-1945 god.

Otvoranje vatre po mojoj komandi sa osmatračnice k. 114.
 Prenos vatre u dubini u momentu udara pešadije.
 3. divizionu 7.00 27. I. 1945 god. po cilju No. 4—5—6 utrošili 20 zrna.
 4. divizion u 7.05 27. I. 1945 god. po cilju No. 107—109—1—108 utrošiti 20 zrna.
 Pravo na otvaranje vatre posle artiljerijske pripreme imaju: komandant pešadijske brigade kome je artiljerija dodeljena i komandant divizije. Za ostalu artiljeriju koja je ostala u sastavu brigade po mome naređenju i komandanta 17. divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
 načelnik štaba
 kapetan
 Jović M. Branko

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 27. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI NA PROSTORU KLADANJ — VLASENICA — DRINJACA¹

STAB EI.

O. broj 20 /45
27 januara 1945
21.30 časova

B 1. radi znanja.

ŠTABU C 1.

Od komandanta korpusa³ dobili smo sledeći izveštaj o situaciji:

1. S 1. sa dve brigade vrši tek večeras protivnapad na liniji Liješanj — Drinjača.⁴ Jedna brigada S 1. sa jedinicama B 1.⁵ ovladala je sa nekoliko uporišta na drumu Vlasenica — Milici i tako presekla vezu između Vlasenice i Drinjače. Tom prilikom zarobljena je veća količina oružja i ostalog materijala koji se još prebrojava.

2. R 1. sa dve brigade je dobila zadatak da u toku ove noći izvrši demonstrativan napad na Vlasenicu.⁶ Jedna brigada R 1. koja se nalazi na Malom Polju je u toku jučerašnjeg dana na komunikaciji Han Pijesak — Vlasenica napala na neprijateljsku motorizovanu kolonu i tom prilikom zapalila 60 kamiona.⁷ Detalje o ovome još ne znamo.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 19—11, k. 272/A.

² Dopisano mastilom.

³ On se tada nalazio na sektoru Zvornika, a Štab 3. korpusa NOVJ je bio u Tuzli.

⁴ O tome vidi dok. br. 147. i 149.

⁵ O dejstvima jedinica 14. korpusa NOVJ na tom prostoru vidi dok. br. 137 i 141.

⁶ Vidi dok. br. 147.

⁷ Prema izvještaju Štaba 71. NOU divizije od 1. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 4—22, k. 1111) taj napad je izvela 16. muslimanska brigada kod s. Kramića (južno od Krama) i tom prilikom uništila 6 njemačkih kamiona, 1 luksuzni auto i 1 top. Greška u pogledu uništenih kamiona načinjena je prilikom dešifrovanja depeše od 27. januara 1945. koju je uputio Štab 27. NOU divizije. Evo šta u njoj piše: »Prilikom prebacivanja preko ceste kod Krama — Zljebova 16 bda uništila oko 60 kamiona — ukoliko je ova cifra tačno dešifrovana.« Vidi knjigu predatih depeša Štaba 27. NOU divizije za period od 25. januara do 14. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 2—8, k. 409).

U Dnevniku majora Berna (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 6), u vezi sa dejstvima 27. januara 1945. na području 22. pješadijske divizije, pored ostalog, piše da su partizani kod Krama izvršili prepad na motorizovanu kolonu i da je usljed toga usporeno odstupanje; da su toga

3. U toku jučerašnjeg dana upala je u Kladanj grupa crnogorskih četnika jačine oko 600 ljudi⁸ i potisla Kladanjski odred i bataljon Tuzlanskog odreda. Mi smo danas uputili ceo Tuzlanski odred u pravcu Kladnja i on je večeras stigao do Stupara. Sjutra ujutru upućujemo još dva nepotpuna bataljona R 1. kao pojačanje Tuzlanskom odred. Ovi bataljoni stigli su sa sektora Bratunca u pratnji dopunskog bataljona R 1. i trebali su se smjestiti u Kladanj. Sa njima je i načelnik Štaba R 1. i njemu smo stavili u zadatak da objedini komandu nad ovim jedinicama (bataljonima R 1, Tuzlanskim i Kladanjskim odredom, napadne na četničku grupu u Kladnju i raščisti situaciju na tom sektoru.⁹

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Načelnik Štaba,
potpukovnik,
R. Petovar

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 67
28/1 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik

dana Nijemci na području pomenute divizije imali 14 mrtvih i 55 ranjenih vojnika.

⁸ Riječ je o četnicima pod komandom Pavla Đurišića. Depešom br. 731, od 27. januara 1945 (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII) Đurišić izvještava četničku Vrhovnu komandu o zauzimanju Kladnja.

⁹ Napad na Kladanj je izvela 20. romanijska NOU brigada. U depešama Štaba 27. NOU divizije od 27. i 28. januara 1945. o tome piše: »Molimo da javite načel. Voji Ilicu koji je sa dopunskim bat. i jednim mus. bat. juče došao na prostor Svojati — Lukavica neka tamo ostane. Ovo zbog smještaja i ishrane.«

»Noćas će 20 bda sa jačim dijelovima svojih snaga da izvrši napad na četnike u Kladnju.« (O tome vidi i Arhiv VII, reg. br. 2—10, k. 1259: zapovijest Štaba 20. romanijske brigade od 27. januara 1945. za napad na Kladanj — prim. red.).

»20 bda jutros u 4 h protjerala je grupu crnog, četnika iz Kladnja, koji su pobjegli prema Olovu i r. Krivaji. Ima nešto zarobljenih četnika.« Vidi knjigu predatih depeša Štaba 27. NOU divizije za period od 25. januara do 14. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 2—8, k. 409). O protjerivanju četnika iz Kladnja vidi i dok. br. 147, 161 i 162 u ovoj knjizi.

NAREĐENJE ŠTABA 3. NOU DIVIZIJE OD 27. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA RASPORED
I DEJSTVO NA PROSTORU ILOVICE — FOČA¹

STAB
III UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 10
27 januara 1945

ŠTABU V, VI, VII I IX BRIGADE, INŽ. BAT., DIVIZIONU
i I i I I.[TALIJANSKOJ] BRIGADI

Neprijatelj se i dalje povlači komunikacijom od Višegrada za Sarajevo i dalje. Južno od Sarajeva neprijateljske zaštitnice su na liniji: Prečani — Umčani — Ilovice.²

U našem napadu 24 o.m. na liniju Hranjen — Jabuka — Goražde, nijesmo uspjeli da ovladamo neprijateljskim položajima na toj liniji. Jedino su bataljoni VII brigade osvojili Osiječane i Hranjen.³

Neprijatelj se na prostorijski Goražde — Jabuka drži vrlo uporno, jer je to neprijateljska stalna pobočnica za obezbjeđenje kolone koja se povlači komunikacijom sjeverno od ove prostorijske.

Prostorijska između komunikacija Kalinovik — Sarajevo i Podgrab — Sarajevo (oblast Jahorine) kontrolisana je od Jahorinskog partizanskog odreda,⁴ sa kojim su uhvatili vezu djelovi IX brigade.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 10—1, k. 706.

² Prema Dnevniku majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 6), S64. tvrđavska pješadijska brigada je 20. januara 1945. preuzela komandu nad južnom zaprečnom grupom (86. pukom za obezbjeđenje), tj. grupom koja je sa te linije obezbjeđivala lijevi "bok njemačkih snaga koje su se tada od Višegrada, preko Sarajeva i dolinom r. Bosne, povlačile na sjever. Do borbe je došlo 27. januara na visovima 4 km zapadno od s. Ilovice. Tom prilikom su ove njemačke jedinice imale 2 poginula i 11 ranjenih vojnika. O njemačkim snagama na toj liniji vidi i dok. br. 39 i 85.

³ O borbama na sektoru Goražda vidi dok. br. 117 i 179; izvještaj Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 27. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 27/1, k. 46).

⁴ Redakcija nije uspjela pronaći njegove izvještaje iz tog perioda.

Prema najnovijem naređenju štaba II Korpusa, VI crnogorska udarna brigada treba da se spremi za pokret u pravcu Sandžaka.⁵

Podesan raspored za jedinice naše divizije u zoni njenoga dještva u mnogome je otežan prirodom zemljišta i vremenskim nepogodama.

Da bi divizija mogla da se postavi za izvršenje dodijeljenog zadatka i, u isto vrijeme, da bi se bar u nekoliko omogućilo jedinicama da se smjeste

NAREĐUJEMO:

1. — V Crnogorska proleterska brigada izvršiće što jači pritisak na neprijatelja koji drži Ilovice i Umčane, sa zadatkom da što prije ovlada ovom prostorijom i neprijatelja prebaci preko rijeke Presjenice i dalje prema Jablanici i sjevernije.⁶ Ovo preduzeti odmah, kako bi se što prije otvorio prostor na tome pravcu za angažovanje i IX crnogorske udarne brigade.
2. — IX Crnogorska udarna brigada prikupiće se na prostoriji selo Varoš — Kolakovići — Vujnovići — Mojkovići — Unukovići — Mazlina, povlačeći svoje djelove iz oblasti Jabuke i Modrog Polja. Na ovoj prostoriji brigada će sačekati izvršenje zadatka V proleterske brigade, kada će dobiti potrebno naređenje za dalji rad.
3. — VII Crnogorska omladinska brigada »Budo Tomović«, odmah po prijemu ovoga naređenja, rokiraće se svojim desnim krilom prema Drini sa zadatkom smjenjivanja djelova VI crnogorske udarne brigade, koji zatvaraju pravac Goražde — Foča. Na toj prostoriji obavezno držati Babu. Sa ostalim djelovima zadržati Hranjen i Osiječane i podesiti raspored za zatvaranje pravca od Jabuke prema unutrašnjosti rasporeda divizije. Svojim lijevim krilom brigada će kontrolisati oblast Butkovići. Ovakvim rasporedom VII brigada će moći da koristi i ispolji svoje dještvo prema komunikaciji Ustriprača — Sarajevo i

⁵ Prema zapovijesti njenog štaba od 30. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6—1, k. 398) 6. crnogorska NOU brigada je početkom februara, po direktivi štaba 2. korpusa NOVJ, imala izvršiti pokret ka Kosovu i Metohiji, kamo je tada bila upućena i 1. bokeljska NOU brigada, s kojom je trebala da obrazuje udarnu grupu koja će pomenutu prostoriju čistiti od kvislinških i drugih neprijateljskih ostataka.

⁶ Opširnije o tome vidi dok. br. 163.

na oblast Goražde.⁷ Obratiti naročitu pažnju na osiguranje svoga lijevog krila i boka.

Sa nama uspostaviti telefonsku vezu iz Ustikoline.

- 4.— I Italijanska brigada divizije »Garibaldi« smjestiće se na prostoriji Jabuka — Modro Polje — Hoždići — Ukšići i sa te prostorije kontrolisati pravac Gornja Prača — Podgrab i vezati se sa Jahorinskim odredom prema Jahorini. Održavati vezu desno sa VII crnogorskom omladinskom brigadom i lijevo sa IX crnogorskom udarnom brigadom.
- 5.— I brdski artiljerijski divizion uputiće odmah dva topa štabu V proleterske brigade, koji će ih upotrijebiti na svoje pravcu. Dva topa, koji su dosada bili uz VI crnogorsku udarnu brigadu, staviće na raspoloženje štabu VII omladinske brigade za upotrebu na njenom pravcu djelovanja. Ostali dio diviziona prikupiti na prostoriji Dobro Polje — Mušići.
- 6.— Inženjerski bataljon i pionirski bataljon angažovaće svoje djelove za vezu: četu za vezu, telefoniste i telegrafiste, kao i potreban broj drugog ljudstva za hitno podizanje telefonske linije od štaba V proleterske brigade do Kalinovika i po izvršenju ovoga najhitnije nas izvijestiti. Bataljoni će glavninom biti sa V proleterskom brigadom, čiji štab će im odrediti smještaj.
Jednu telefonsku desetu iz sastava italijanskog pionirskog bataljona uputiti najhitnije za opravku telefonske linije Kalinovič — Foča.
Zadatak ova dva bataljona prenijeće štabu pionirskog bataljona štab inženjerskog bataljona.
- 7.— VI Crnogorska udarna brigada prikupiće se na prostoriji Foča — Ustikolina i tu sačekati naređenje za pokret.
- 8.— Ob. centri svih brigada najbudnije će pratiti kretanje neprijatelja i obavještavati nas svakoga dana.
- 9.— Štabovi brigada povešće računa o vjerovatnosti neprijateljskih ispada i preduzeti sve mjere predostrožnosti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
M. P. načelnik, p. pukovnik
Niko Jovičević

⁷ O dejstvima te brigade na tom prostoru vidi izvještaj Štaba 3. NOU divizije od 28. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—2, k. 756).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 25. DIVIZIJE OD 27. JANUARA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA SEKTORU VLASENICA — DRINJACA¹

STAB PI
Op. br. rezerv.
27. I. 1945. god. O. br. 45
Položaj

ŠTABU B1

24. januara² neprijatelj je izvršio napad sa linije Milici — Rajići u pravcu Nove Kasabe. Jedinice P 4³ držale su liniju: Dubnica — Raškovići — Nedelište — Tikvarići, a sa dve čete liniju: Glušac — Bišina. Glavno težište borbe bilo je od Rajića na Dubnicu i Raškoviće u cilju odbacivanja naših snaga od komunikacije. Borba je vođena skoro celi dan sa jedinicama P 4. Neprijatelj u svom nastupanju oko 13 časova uspeo je da ovlada Dubnicom a potom preko Pribinića (k. 516) uđe u Novu Kasabu.⁴ Probijanjem neprijatelja u Novu Kasabu jedinice P 4 odbačene su prema severozapadu tako da je neprijatelj mogao nesmetano vršiti prodor komunikacijom. Kako je već ranije bilo izdato naređenje za dva dela P 3 za pokret u pravcu N. Kasabe, to je tačno u 13 č. prednja jedinica sukobila se sa neprijateljem u samoj Kasabi. U sukobu sa neprijateljem 3. četa 64 ubila je 30 nemačkih vojnika i 2 oficira. Borba se razvila na liniji N. Kasabe između 74 i neprijatelja. Neprijatelj zaustavivši se na ovoj liniji preduzeo je utvrđivanje do same noći. Oko 22 časa neprijatelj iznenadnim napadom izvršio je brzi prodor do reke Kravice a na zapadnoj strani od Cerskog potoka i oko 24 časa odbacio naše snage sa prostorijske Pobude na desnu obalu reke Kravice. Na ovoj liniji preduzeti su napadi sa jedinicom 71 u cilju odbacivanja neprijatelja na zapad. Jedan automatičarski vod upao je iznenada među neprijateljske vojnike na mostu reke Kravice i naneo im gubitke

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 16—4, k. 1090.

² O dejstvima 25. NOU divizije od 17. do 24. januara 1945. vidi izvještaj Štaba 14. korpusa NOVJ od 5. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1—12, k. 272/A).

³ O konspirativnim nazivima jedinica 25. NOU divizije vidi dok. br. 60, objašnjenje br. 2.

⁴ Borba je vođena protiv snaga njemačke 22. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 121 (objašnjenje br. 2) i 134 (objašnjenje br. 4 i 6).

... (faint, mostly illegible text) ...

Fotokopija dokumenta br. 141

od nekoliko mrtvih vojnika. Na ovom sektoru borba je vođena skoro celu noć ali našim jedinicama nije uspelo ovladati levom obalom Kravice, pošto je neprijatelj brzo pojačao svoje prednje delove. U toku noći izvršeni su rasporedi i postavljane jedinice za odbranu na desnoj strani reke Kravice i levoj strani Cerskog potoka. Na desnoj strani reke Kravice postavljene su jedinice 61, 62 a na levoj strani Cerskog potoka postavljen je 64.

25. januara u 7.30 časova neprijatelj je otpočeo napad na naše položaje. Prvi neprijateljski napad odbijen je kao i još nekoliko drugih napada. Neprijatelj, osetivši jaki otpor naših jedinica, dovukao je oko 1.000 vojnika sa kamionima, dva topa i nekoliko bacača. U 15 časova neprijatelj je izvršio ponovni napad i to: jednom kolonom pravo komunikacijom za Han Konjević, jednom kolonom za Tulbe i Tekiju a jednom kolonom na k. 195. Pored ovih kolona nadirala su i neprijateljska krila. Potpomognut dosta jakom artiljeriskom i minobacačkom vatrom neprijatelju je uspelo da potiskuje naše snage i prodire u pravcu Drinjače. Jedinica 64 povukla se preko Tumače — Dolovi, odakle je kasnije dejstvovala na neprijateljski napad kada je neprijatelj ovladao sa selo Dolovi. 61 i 62 potisnuti su na južne obronke Drinjaka. Pred samu noć neprijateljska kolona koja je nadirala komunikacijom stigla je do u visinu Umac. Jedna neprijateljska kolona izbila je do više sela Caradin; ove dve kolone zaustavljalo je svega dva voda. Druga jedna kolona, pošto je ovladala selom Konjević, izbila je na Drinjak i potom prisilila 61 da se povuče ispred same Drinjače. U ovom momentu 62 je odbačen prema Drini i sa njime nije bilo veze. Između 22 i 23 sata neprijatelj je približio se komunikacijom u blizini Drinjače i spustio se na severne padine Drinjaka odakle je stavio Drinjaču pod vatru automatskih oružja. 61 pod vatrom neprijateljskih oružja prebacio se preko mosta u Drinjači na levu obalu reke Drinjače. Po prebacivanju 61 most na Drinjači je porušen. Kada su neprijateljski puškomitraljezi otvorili najjaču vatru na Drinjaču, naša artiljerija otvorila je vatru i učukala neprijateljske mitraljeze. Neprijatelj skoro celu noć nije se pojavljivao. U toku borbe, tj. u toku od 7.30 časova pa do prekida borbe neprijatelju su nanešeni gubitci najmanje 100 mrtvih vojnika.

26. januara neprijatelj je ujutro otpočeo sa napadom na položaje koje su držale jedinice P 3 i jedinice D 2⁵ na levoj obali reke Drinjače. Neprijatelj je sa dva tenka došao na okuku puta kod Kušlata iz kojih je potpomagao prelaz pešadije

⁵ Riječ je o 20. brigadi 45. NOU divizije. Opširnije o njoj vidi dok. br. 134 i 137.

preko Drinjače u cilju zauzimanja Oštrog Brega. Nekoliko neprijateljskih pokušaja da se prebaci preko Drinjače su osuđeni od snaga D 2 i snaga P 3. Neprijatelj je rešen da po svaku cenu izvrši prebacivanje preko Drinjače. Potpomognut minobacačkom vatrom i artiljeriskom vatrom uspeo je da se između 11 i 12 časova prebaci prvo kod Oštrog Brega a potom na 2 km jugozapadno od Drinjače. Zauzimanjem Oštrog Brega naše snage izbacio je na drugu liniju položaja ugrožavajući svojim prodorom pravac nadiranja ka Kostijerovu i Liješnju. Pred samu noć neprijatelj je ovladao linijom Liješanjski, Mijatovići do blizu k. 221. Izvršen je jedan protivnapad u toku dana i jedan u toku noći. Ovi napadi nisu imali uspeha. Treći povratni napad izvršen je u 22 časa. U isto vreme neprijatelj je preduzeo kontranapad u pravcu Miljanovići sa težnjom da odbaci naše snage a obuhvatnim napadom ovlada Jasenićem. Ovaj neprijateljski napad je odbijen. Neprijatelj je preduzeo još dva napada, tako da su obadva propala. Naš protivnapad nije uspeo, sem što je 62 probio se do crkve u Drinjači. Naša artiljerija kao i pukovska za čitavo vreme potpomagala je rad naših jedinica. U ovoj borbi neprijatelju su nanešeni gubitci od oko 200 mrtvih na čitavom sektoru. Sam 63 ubio je oko 80 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci bili su srazmerno mali s obzirom na žestinu borbe. Tačan uvid nemamo u naše gubitke. Jedinice D 2 imale su oko 40 ranjenih vojnika.

27. januara izvršen je povratni napad u 10 časova na napred navedene neprijateljske položaje sa jedinicama P 3 i D 2 ali ovaj napad nije uspeo.⁶ Oko 12 sati neprijatelj je poduzeo napad u cilju zauzimanja k. 727? Jedan neprijateljski napad je odbijen. Borbe su dosta žestoke i još su u toku. Detaljnije o svemu dostavićemo vam naknadno⁸ a redovito je izveštavan komandant B 1 telefonom o proteklim i napred navedenim borbama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
Milojica Pantelić
potpukovnik

KOMANDANT
major
Kukolj Uroš

• U Dnevniku majora Berna list 1407—1409 (Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da su u borbama 27. januara jedinice njemačke 22. pješadijske divizije odbacile jedinice NOVJ sa njihovih utvrđenih položaja i zauzele sjevernu ivicu Drinjače, te odbile jake napade jedinica NOVJ od pravca s. Liješnja, jačine jednog bataljona, i sa jugozapada ka Novoj Kasabi i drumom, jačine jednog puka (o gubicima ovih njemačkih jedinica vidi dok. br. 139, objašnjenje br. 7).

⁷ Vjerovatno omaška; treba: 527.

⁸ Vidi dok. br. 169.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. ARTILJERIJSKE BRIGADE OD 27. JANUARA 1945. ŠTABU 17. NOU DIVIZIJE O POTPOMAGANJU PJEŠADIJE ZA VRIJEME NAPADA NA BIJELJINU¹

ŠTAB A-5
0. br. 51
27 januar 1945 g.
Položaj

Operativni izveštaj

ŠTABU A-1 (artiljerijski otsek)
Sekcija Bjeljina raz. 1 : 100.000

1. — Neprijateljske snage koje su držale pojas oko Bjeljine povukle su se na samu ivicu grada. Jačina neprijatelja ista kao od 26/1-1945 g.²

2. — Položaje oko Bjeljine drže naše 17 i 28 pešad. divizija, čiji je zadatak uništiti neprijateljski garnizon u Bjeljini i ovladati istim.³

3. — Ova brigada ima za zadatak neposredno potpomaganje pešadije, rušenje neprijateljskih utvrđenja i tučenje neprijateljske artiljerije.⁴

Radi izvršenja prednjih zadataka brigada je zauzela sledeće položaje:

a) 1 divizion: protivtenkovski top postavio se je na prostoriji 100 metara desno od kote 144.

b) 2 divizion postavio se je i to: 1 baterija stavljena je pod neposrednu komandu 28 divizije, na prostoriji Puhare Pučile. 2 baterija stavljena je pod komandu 6 proleTERSKE brigade. 3 baterija postavljena je na prostoriji Konak.

v) 3 divizion postavio se je na prostoriji k. 114.

g) 4 divizion postavio se je na prostoriji i to: dve baterije k. 119, jedna baterija stavljena na raspoloženje komandantu 28 divizije na prostoriji Puhare Pučile, kota 113.

Istog dana u 10.00 časova 2 baterija polazi sa položaja Hase, kota 119 i zauzima položaje južno od trigonometra 114.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 33—8, k. 994.

* Opširnije o tome vidi dok. br. 128 i 135.

³ O tome vidi dok. br. 148 i 170.

⁴ Opširnije o zadacima 1. artiljerijske brigade vidi dok. br. 138.

4. — Za protekla 24 časa brigada je vršila gađanje sa pomenutih položaja i utrošeno je metaka i to: 1 divizion (protivtenkovski top) utrošio 14 metaka; 2 divizion 104 metka; 3 divizion 160 dalekometnih granata; 4 divizion 279 mina i sada je sledeće stanje municije i to:

- a) Broj 181⁵ ima . . . . . 211 granata,
- b) Broj 182 ima . . . . . 249 granata,
- v) Broj 183 ima dalekometnih granata . . . 310 komada,
pancirnih granata . . . . . 108 komada,
potkalibarnih granata . . . . . 108 komada,
kumulativnih granata . . . . . 38 komada,
- g) Broj 184 ima . . . . . 342 mine.

Brigada sa pomenutih položaja tukla je: neprijateljska utvrđenja, rovove i njihovu artileriju ispred Bjeljine i samu Bjeljinu. Rezultat je postignut. Neprijatelj je nateran u samu Bjeljinu, a naše pešadijske jedinice ušle su u predgrađe Bjeljine.

5. — Gubitaka u ljudstvu bilo i to: poginuo 1 borac iz 2 divizona (1 baterija) i 1 borac ranjen iz 1 divizona (protivtenkovska baterija).

- a) Gubitaka u stoci i materijalu nije bilo.
- 6) Ishrana ljudstva i stoke na položaju slaba, nema dovoljno hleba.
- 7) Plena nije bilo.
- 8) Moral ljudstva na položaju na dostojnoj visini.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
načelnik štaba, kapetan:
Jović M. Branko

⁵ Riječ je o 1. artiljerijskom divizionu (vidi dok. br. 138).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 27.
JANUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA
PROSTORU BLAGAJ — GUBAVICA¹

ŠTAB
XIII HERC. N.O.UD. BRIGADE
XXIX UD. DIVIZIJE
O. pov. broj 59
Dana 27-1-1945 god.
Rastinja² u 11^h

ŠTABU XXIX HERCEG. U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Dostavljamo Vam izvještaj o stanju i radu na sektoru naše brigade kao i stanju kod neprijatelja na našem sektoru.

U toku 23. ov. mj. neprijatelj — »vražijaci« i ustaše, u jačini 100 vojnika, napali su na položaje našeg 4. bataljona od pravca Blagaj — Malo Polje i od pravca Busak u cilju pljačke sela Vranjevići i Malo Polje. Poslije dvočasovne borbe neprijatelj je odbačen nazad na njegove polazne položaje.³ U ovoj borbi neprijatelj je imao šest mrtvih — među njima jedan podoficir »vražijak« — i oko 15 ranjenih. Mi smo u ovoj borbi imali 1. mrtvog i 1. lakše ranjenog druga.

U toku 24. ov. mj. u 3 časa napao je na položaje našeg 1. bataljona na sektoru Gubavica — Hodbina, iznenadivši jednu četvu ovog bataljona koja je bila smještena u s. Hodbina. Neprijatelj je koristeći noć prebacio svoje snage preko rijeke Bunice na više mjesta i na taj način je uspio da u prvom momentu iznenadi i potisne ovu četvu sa njenih prvih položaja, dok ostali dio bataljona nije uspio potisnuti. Upotrebom jedne čete iz rezerve preko Kvanj — Podograd koja je napala u leđa neprijatelju, natjerala je istog na bjegstvo. Jačina neprijateljskih snaga kojima je napadao bila je oko 300 »vražijaka« i ustaša.

¹ Original pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14—2, k. 1146/11.

² Na karti 1 : 100.000 to mjesto nije nadeno.

³ i ⁴ Riječ je o dijelovima 369. legionarske divizije i djelovima ustaško-domobranske 9. hrvatske gorske divizije. U izvještaju 6. oružničke pukovnije od 29. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 52/10—1, k. 149/E) piše da su 23. i 24. januara pomenuti dijelovi iz Blagaja vršili izvidanje ka Malom Polju i Hodbini i da je tom prilikom vođena borba protiv partizana.

U Dnevniku majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da su 24. januara 1945. u borbi kod Hodbine učestvovala jurišna odjeljenja 369. legionarske divizije i da su tom prilikom imala 1 mrtvog i 4 ranjena vojnika.

Poslije petočasovne borbe neprijatelj je bio prebačen ponovo na desnu obalu rijeke Bunice i tom prilikom je imao 34 mrtva vojnika,⁴ mnogo ih se udavilo u rijeci kad su potisnuti, a ranjenih je imao mnogo više.

Mi smo u ovoj borbi imali 3 mrtva, 5 lakše ranjenih i 6 nestalih boraca. Među ovim nestalim borcima ima ih koji su prebjegli neprijatelju a isti su sa terena Ljubuškog.

U ovoj borbi mi smo zaplijenili 7 pušaka, 9 rančeva, 1300 komada pušanih metaka i nekoliko vojničkih čebadi.

Drugi akcija od posljednjeg našeg izvještaja nije bilo. Neprijatelj se i dalje nalazi na svojim starim uporištima sa istim brojem snaga kako je to u ranijem izvještaju rečeno.

Prema dobivenim podacima neprijatelj je evakuisao iz Mostara i Bijelog Polja svoje SS trupe i protivavionsku artiljeriju kao i veći broj tenkova u pravcu Sarajeva.⁵

Nekih većih pokreta od Mostara za Nevesinje i obratno neprijatelj nije vršio posljednjih dana izuzev jedne neprijateljske kolone koja je 24. ov. mj. otišla od Nevesinja za Mostar. Jačina ove kolone bila je oko 150 vojnika i manjeg broja komore.

Na sektoru susjednih nam brigada za sada nema nekih značajnijih promjena.

Dostavljamo vam brojno stanje ljudstva, municije, stoke i vozila zaključno sa 26. I. 1945. god.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik polit.komesara		Zamj. komandanta
kapetan	M. P.	major
Dragutin Vuković		Milan Tabaković
	Načelnik štaba	
	poručnik	
	Smajo Balalić	

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 85
Dana 30. I u č 1945
Trebinje
Primljeno na znanje

u akta.

Komandant
general-major

⁵ Redakcija nije mogla da utvrdi identitet pomenutih trupa.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 18. SREDNJOBOSANSKE BRIGADE OD
27. JANUARA 1945. ŠTABU 53. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA
NA SEKTORU KOTOR-VAROŠ — PRNJAVORI

STAB
XVIII. S.B.N.O.U. BRIGADE
S.B. DIVIZIJE
Oper. br. pov. broj 4
dne 27/1. 1945. g.

Predmet: Mjesečni operacijski
izvještaj za mjesec januar.

ŠTABU 53. DIVIZIJE

Položaj

U toku mjeseca januara 1945 godine imale su jedinice
ove brigade dodira s neprijateljem kako slijedi:

- 1.1. 1945. g. Snage ove brigade bile su raspoređene na sledećim položajima:
- I. bataljon:* Toga dana bataljon je izvršio pokret iz sela Otpočivaljke u Lišnju, gdje su borci toga bataljona gledali kino predstavu, a po završenoj istoj izvršili su pokret preko Prosjeka za selo Orašje gdje su se i smjestili.
  - II. bataljon:* Bataljon se nalazio na položaju u Šipragama kao zaštita Centralne bolnice.
  - III. bataljon:* Bataljon se nalazio na položaju u selu Lišnji, dok je jedna četa krenula sa drugom Komušom² u selo Martinac, a ostali dijelovi bataljona krenuli su za selo Hrvaćane.
  - IV. bataljon:* Bataljon je izvršio pokret iz sela Potočana³ za selo Dragoviće gdje se i smjestio i zauzeo položaje.
2. I. 1945. g. *I. bataljon:* Toga dana izvršio je pokret u pravcu: Prosjek, Potočani, dok je sa jednom četom kretao pravcem: Potočani, Kokori preko Tur-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—7, k. 1421.

² Jan Komuš (Poljak) bio je tada načelnik operativnog odsjeka 18. srednjobosanske NOU brigade.

³ i • To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

janice za selo Divan,⁴ a sa drugom četom kretali su se u pravcu. Vršani, Brezičani preko Dubrave za selo Divan. U ovom pokretu bataljon nije naišao u dodir s neprijateljem. Bataljon se smjestio u selu Divanu, gdje je zauzeo položaje.

II. bataljon: Bataljon se nalazio kao zaštita Centralne bolnice u selu Sipragama, gdje su odmarali ljudstvo i kontrolisali teren na kome se nalazio.

III. bataljon: Toga dana bataljon je izvršio pokret iz sela Hrvaćana za selo Rajčevce, u cilju proganjanja četničkih bandi koje su se nalazile na tom sektoru. U ovom pokretu bataljon nije nigde naišao u dodir s neprijateljem.

IV. bataljon: Toga dana bataljon je izvršio pokret iz sela Dragovića u pravcu Table i Blaškog, u cilju uništenja četničkih bandi koje su se nalazile na tome sektoru. U ovom pokretu bataljon nije došao nigdje u dodir s neprijateljem.

3.1. 1945. g.

I. bataljon: Bataljon je toga dana oko 5 sati ujutro izvršio pokret u pravcu: Radujkovići, Štrbe za selo Krčmaricu. Sa jednom četom kretali su se Stjepanovom glavom, Ostožnja,⁵ Ravno Brdo,⁶ a sa drugom četom kretali su se pravcem: Slatina Banja,⁷ Vel. Bukvik,⁸ te je istog dana uhvaćen jedan četnik s puškom.

II. bataljon: Bataljon je toga dana izvršio pokret iz Šipraga u selo Gariće, gdje se i smjestio. U ovom pokretu snage tog bataljona nisu došle u dodir s neprijateljem.

III. bataljon: Toga dana bataljon je izvršio pokret za Slatinu u cilju razbijanja četničkih bandi koje su se tamo nalazile i kretao se pravcem: Rajčevci, Crni Vrh, Radujkovići, Babići, Duge Njive, odakle se bataljon razvio u tri kolone i nastupao u pravcu Gor. Slatine. Jedan

⁴ Na karti 1 : 100.000 nije nadeno selo Divan. Međutim, na pravcu kretanja toga bataljona nalazi se brdo Divan (trig. 382).

⁵ Na karti 1 : 100.000 to mjesto nije nadeno. Međutim, postoji predeo Ostruge; vjerovatno je riječ o njemu.

⁶ i ⁸ To mjesto nije nadeno na karti 1 : 100.000. Postoji samo Ravni bukvik.

⁷ Pogrešno; treba: s. Slatina Ilidža.

vod sa pratećim i radnim vodom 1. bataljona kretali su pravcem: Rajčevci, Crni Vrh, Četojevići, te je tom prilikom u selu Četojevićima zarobljen jedan četnik i jedna puška.

IV. bataljon: Toga dana vodio je borbu sa četnicima na Tabli,⁹ gdje je ubijeno 13 četnika.¹⁰ U ovoj borbi mi smo imali jednog ranjenog druga. Istoga dana nastavljeno je čišćenje sektora Tabla — šušnjari.

4.1. 1945. g.

I. bataljon: Bataljon se nalazio na svojim položajima na Krčmaricama, te su istog dana ustaše intervenisale od Trapista.¹¹ Borba je trajala oko 3 sata. U toj borbi ubijen je 1 ustaški satnik, a na našoj strani nije bilo ni jednog ranjenog ni poginulog druga.

II. bataljon: Bataljon je izvršio pokret iz sela Garića do Spasojevića. U ovom pokretu uhvaćen je jedan četnik, koji je iste noći pokušao da pobjegne, ali je u bježanju ubijen.

III. bataljon: Bataljon je toga dana stigao u selo Slatinu, gdje se smjestio, i čekao daljnje naređenje.

IV. bataljon: Nalazio se na svojim položajima u selu Malom Blašku, gdje je toga dana imao borbu sa ustašama i četnicima. U ovoj borbi ubijeno je 20 ustaša i četnika, dok je 1 ustaša živ uhvaćen i ranjeno 22. Zarobljene su 2 puške, 9 bombi, 700 metaka sa 4 okvira, 4 šinjela i 4 opasača, sa fišeklijama. U ovoj borbi bilo je naših 6 drugova ranjenih.

¹⁰ Na tom prostoru su djelovali dijelovi Banjalučke četničke brigade (vidi naređenje četničke komande zapadne Bosne od 22. februara 1945. u Arhivu VII, reg. br. BH-V-9866) i Ljevčanski četnički odred. Vidi operacijski dnevnik, 3. četničkog bataljona (vjerovatno Motajičke četničke brigade) iz 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-12589). O tome vidi i knj. 31, dok. br. 143.

¹¹ Na prostoru Banja Luka — Bosanska Gradiška — Kotor-Varoš tada su se nalazile ustaško-domobranske jedinice 6. hrvatske divizije. U sastavu ove divizije bio je 10. ustaški stajaći zdrug (on je imao pet bojni) i 15. pješadijski zdrug. U Banjoj Luci se nalazilo zapovjedništvo pomenute divizije i 10. ustaškog zdruga. Opširnije o tome vidi zapovijesti te divizije od 2. i 27. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1/7—1 i 38/1—1, k. 114/A). Međutim, prema izvještaju 5. bojne 10. ustaškog stajaćeg zdruga od 31. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 45/7—1, k. 114/A) u Trapistima je bila njena 1. satnija.

- 5.1. 1945. g. *I. bataljon:* Nalazio se na istim položajima, te su istog dana udarili ustaše i četnici Trivunčića¹² na snage I. bataljona, u kojoj je borbi ubijeno 6 ustaša, a ranjeno 10, te ubijeno 5 četnika i 4 ranjeno i 1 komandant. Naši gubitci 1 mrtav.
- II. bataljon:* Bataljon se nalazio na istim položajima, dok je jedna desetina upućena u štab brigade sa poštom, te je u selu Potočanima naišla na četničku bandu. U ovoj borbi poginuo je jedan naš drug, a 2 borca ranjena. Toga dana održan je teoretski čas sa svim desetarima i vodnicima u bataljonu.
- III. bataljon:* Nalazio se na istim položajima i kontrolisao teren na kom se nalazio.
- IV. bataljon:* Bataljon se nalazio na svojim starim položajima u selu Malo Blaško, gdje su odmarali ljudstvo i čekali daljnje naređenje.
- 6.1. 1945. g. *I. bataljon:* Toga dana bataljon je oko 6 sati ujutro izvršio pokret sa svojih položaja u pravcu sa jednom četom preko Kadinjana, Lađevaca za selo Šarince, druga četa se kretala Slatina, Kadinjani, Lađevci, Kokori, Cifčije, dok se treća četa kretala Kadinjani, Lađevci, Četojevići zahvatajući do Crnog Vrha. U ovom pokretu ubijena su 2 četnika i zarobljena 1 puška. Naših gubitaka nije bilo.
- II. bataljon:* Bataljon se nalazio na starim položajima u selu Spasojevićima, te je jedan vod poslan prema Jošavki koji je uhvatio 4 četnika, te isti dan prilikom povratka čete iz Prnjavora koja je sprovodila ranjenike naišla je na jednog četnika koji je pokušao da pobjegne, te je isti u bježanju ubijen.
- III. bataljon:* Toga dana bataljon je oko 6 sati ujutro izvršio pokret za Divan. U ovom pokretu bataljon je došao u doticaj s neprijateljem, te poslije kraće borbe četnici su protjerani, ali

¹² Mitar Trivunčić je tada bio komandant 3. brigade Bosansko-krajiškog četničkog korpusa. Međutim, ta četnička brigada je djelovala i na sektoru Bronzani Majdan — Banja Luka — pl. Manjača (vidi naredbu komandanta operacije Bosanskokrajiškog četničkog korpusa od 20. januara 1945. u Arhivu VII, reg. br. BH-V-10601). Vjerovatno je riječ o četnicima Banjalučke brigade jer je ona djelovala na tom prostoru.

su gubitci neprijatelja ostali nepoznati. Naših gubitaka nije bilo.

IV. bataljon: Izvršio je pokret sa 2 čete iz M. Blaška u selo Pračane¹³ radi proganjanja četničkih bandi, te po pretresu istog sela izvršili pokret za selo Boškoviće, dok sa drugom kolonom koja se kretala: M. Blaško, Kadinjani, Boškovići došla je u dodir s neprijateljem, u kojoj je borbi zarobljeno 2 četnika, 1 puška, 5 bombi, 4 čebeta i 2 odijela vojnička. Naših gubitaka nije bilo.

7.1. 1945. g.

I. bataljon: Bataljon se nalazio na istim položajima u selu Čifčijama, gdje je kontrolisao teren na kom se nalazio.

II. bataljon: Nalazio se na istim položajima, dok je jedna udarna grupa koja se kretala prema Jošavci ubila 1 četnika koji je pokušao da bježi ispred iste.

III. bataljon: Bataljon se nalazio na položaju Crni Vrh, Divan, dok su dvije čete išle u potjeru za četnicima koji su se nalazili u selu Štrbama — Čelinac, te su tom prilikom uhvatile jednog četničkog opštinskog bilježnika i jednog Talijana koji je bio na radu kod istih.

IV. bataljon: Bataljon se nalazio na svojim starim položajima u selu Boškovićima, dok je jedna četa išla u selo Slatinu radi iseljavanja si. familija, te je toga dana bila borba sa četnicima u kojoj je ubijeno 4 četnika. Naši gubitci 1 ranjen drug.

8.1. 1945. g.

7. bataljon: Izvršio je pokret oko 2 sata poslije pola noći i kretao se u tri pravca: sa jednom četom Šarinci za selo Cerковиće, sa drugom četom Kokori, Lađevci, Divan, Lavovo Brdo, Čifčije, dok se treća četa kretala: Branešci, Kadin Rast, Previja, Đurđevići, Gavrići za selo Čifčije. U ovom pokretu snage bataljona nisu naišle nigdje u doticaj s neprijateljem.

II. bataljon: Toga dana bataljon je vodio borbu sa četnicima u kojoj je ubio 3 a ranio 8 četnika. Zarobljeno je 1 puška, 1 raketni pi-

¹⁵ Vjerovatno omaška; treba: Griječani.

r

štolj i 8 okvira za puškomitraljez. Naših gubitaka nije bilo. Bataljon se smjestio u Star. Dubravu.

III. bataljon: Bataljon se nalazio na istim položajima, dok je jedna četa krenula sa zamj. komandanta u Šeskovce i Kriškovce, sa zadatkom razbijanja četnika na tom terenu. U ovom pokretu snage bataljona nijesu došle u doticaj s neprijateljem.

IV. bataljon: Bataljon se nalazio na istim položajima, te je u 3 sata poslije podne izvršio pokret u selo Devetinu. U ovom pokretu snage bataljona nijesu naišle nigdje na četničku bandu.

9.1. 1945. g. *I. bataljon:* Bataljon se nalazio na položajima u selima Branešci — Cifčije. Rad sa četama politički i vojnički.

II. bataljon: Toga dana bataljon je izvršio pokret za selo Vranješe (Jošavka). U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u doticaj s neprijateljem.

III. bataljon: Bataljon se nalazio na položajima na prostoru Crni Vrh — Divan i kontrolisao teren Jošavka i Celinac, dok je jedan vod otišao u Dubravu sa zadatkom hvatanja dezertera.

IV. bataljon: Bili su¹⁴ na položajima Devetina. Rad po četama bio je čišćenje oružja i ratna služba.

10.1. 1945. g. *I. bataljon:* Bataljon se nalazio na svojim prijašnjim položajima u selu Branešci — Cifčije. Rad sa četama bio je stražarska služba.

II. bataljon: Bataljon se nalazio na prijašnjim položajima u Jošavci, zaseok Ivankovići, gdje su ljudstvo odmarali i čekali daljnje naređenje.

III. bataljon: Bataljon se nalazio na istim položajima, dok je toga dana vod koji je išao u selo Dubravu uhvatio 7 dezertera. Rad po četama bio je politički i vojnički.

IV. bataljon: Bataljon se nalazio na svojim prijašnjim položajima u selu Devetini. Rad po četama bio je konferencije i ratna obuka.

¹⁴ U originalu isto.

11. I. 1945. g. *I. bataljon:* Izvršen je pokret u pravcu: Cifčije, Kokori, Lađevci, Kamenica, Jošavka, gdje se bataljon i smjestio i odmarao ljudstvo i čekao daljnje naređenje.
- II. bataljon:* Bataljon se nalazio na istim položajima u Jošavci, zaseok Ivankovići, gdje je odmarao ljudstvo i čekao daljnje naređenje.
- III. bataljon:* Bataljon se nalazio na položajima na prostoru Divan, gdje je kontrolisao teren prema Jošavci. Rad po četama bio je stržarska služba.
- IV. bataljon:* Bataljon je toga dana izvršio pokret iz sela Devetine u selo Kadinjane, gdje se i smjestio i odmarao ljudstvo i čekao daljnje naređenje.
12. I. 1945. g. *I. bataljon:* Tog dana bataljon je izvršio pokret sa svojih položaja i kretao se u pravcu: Maslišće Pavlovići, Repušnica, Opsječko, dok se jedna četa kretala preko Jasenova Glava, Kremenica za selo Opsječko. U svom pokretu ubijen je jedan četnik i zarobljena 1 puška.
- II. bataljon:* Izvršio pokret preko Slatine, Krčmarica, Vrbanje, Rebrovca, te se tu i smjestio. U ovom pokretu bataljon nije došao u doticaj s neprijateljem.
- III. bataljon:* Bataljon je izvršio pokret u pravcu Divan — Svinčine — Kapravača — Skatavica, gdje su u ovom pokretu naišli na četničke bunkere te iste spalili, te je zarobljeno 5 čebadi, te u daljnjem pokretu iz Skatavica, Topići, Babici, Gor. Lipovac, u kome je četnička patrola pripucala na snage trećeg bataljona i pobjegla u pravcu Popovca.
- IV. bataljon:* Izvršio je pokret iz sela Kadinjana u pravcu Slatina, Vrbanja, a od Vrbanje u 2 pravca i to: sa jednom kolonom od Vrbanje preko Debeljaka, Mehovaca u Balte, a sa jednom kolonom preko Ponira, Bastaha u selo Balte. U ovome pokretu bataljon nije došao u dodir sa neprijateljem niti je imao borbu.
13. I. 1945. g. *I. bataljon:* Bataljon je izvršio pokret u pravcu: Opsječko preko Previle, Topića, Brđana i Lipovca, za Gariće i Vrakiće¹⁵ gdje se i smje-

¹⁵ i " To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

štio. U ovom pokretu bataljon nije naišao na neprijatelja niti je imao borbe.

II. bataljon: Bataljon je izvršio pokret oko 10 sati prije podne u pravcu Jagara i smjestio se u zaseok Vranješi. U ovom pokretu bataljon nije naišao na neprijatelja niti je imao borbe.

III. bataljon: Izvršio je pokret sa svojih položaja za selo Kablove, gdje je zanoćio. U ovom pokretu snage bataljona nijesu naišle u dodir s neprijateljem.

IV. bataljon: Izvršio pokret za selo Balte, gdje se i smjestio. U ovom pokretu snage bataljona nijesu naišle na neprijateljske snage.

14.1. 1945. g. *I. bataljon:* Bataljon se nalazio na istim položajima, te su toga dana naišle neke četničke kolone, od kojih je 1 ubijen, 2 ranjena. Naši gubitci 1 ranjen drug.

II. bataljon: Izvršio je pokret za selo Bastaje. U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u doticaj s neprijateljem. Bataljon se smjestio u selo Bastaje, odmarao ljudstvo i čekao daljnje naređenje.

III. bataljon: Bataljon je izvršio pokret iz sela Kablova i kretao se pravcem: Javorani, Zaselje, Vagani, Varjače, Čukovac, gdje se bataljon smjestio i odmarao ljudstvo. U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u doticaj s neprijateljem.

IV. bataljon: Izvršio pokret iz sela Balte u pravcu Javorana. U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u doticaj s neprijateljem. Bataljon se smjestio u Javoranima i odmarao ljudstvo.

15.1. 1945. g. *I. bataljon:* Izvršio je pokret oko 6 sati ujutro u pravcu: Vranići, Čukovac za Radiće, i tu se smjestio. U ovom pokretu snage bataljona nijesu naišle na neprijatelja, a niti je bilo borbe.

II. bataljon: Bataljon je izvršio pokret u 5 sati ujutro i smjestio se u selo Ljubačevo. U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u dodir s neprijateljem.

III. bataljon: Bataljon se nalazio na položajima u selu Čukovcu, gdje je isti teren kontro-

iisao, odmarao ljudstvo i čekao daljnje (naređenje).

IV. bataljon: Izvršio je pokret za selo Osmaču i Radiće, gdje se smjestio i odmarao ljudstvo. U ovom pokretu snage bataljona nijesu naišle ni na kakvu četničku bandu.

16. I. 1945. g. *I. bataljon:* Izvršio je pokret u selo Živinice i tu se smjestio. U ovom pokretu bataljon nije došao u dodir s neprijateljem.

II. bataljon: Oko 6 sati ujutro [krenuo] za selo Viševice, gdje se bataljon smjestio i odmarao ljudstvo. U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u dodir s neprijateljem. Jedan vod je toga dana u izviđanju naišao na četnike, u kojoj je borbi ubijen 1 četnik, a 1 ranjen.

III. bataljon: Oko 7 sati ujutro izvršio je pokret pravcem: Čukovac — Radići — Živinice za Stol, te u selu Stolu naišli su na manju grupu četnika, u kojoj je borbi ubijeno 3 četnika i zarobili 3 puške, 2 para cipela, 2 fišdklije, 2 opasača i 150 metaka i 3 bombe. Izvršujući daljnji pokret u selu Vrbanjcima dočekan je od strane milicionera, koje je protjerao prema K. Varošu, a bataljon se smjestio u selo Plitsku, gdje je odmarao ljudstvo i čekao daljnje naređenje.

IV. bataljon: Izvršio je pokret iz sela Radića u pravcu: Živinica — Stola — rijeke Vrbanje za selo Dudiće, gdje se bataljon smjestio i odmarao ljudstvo. U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u dodir s neprijateljem. Jedan vod koji je vršio izviđanje zarobio je 1 milicionera i 1 pušku.

17. I. 1945. g. *I. bataljon:* Izvršio je pokret iz sela Živinice, te prešao Vrbanju za selo Vrbanjce. U Vrbanjcima vodio je borbu sa ustašama i milicijom. U ovoj borbi gubitci neprijatelja ostali su nepoznati, dok smo mi imali 1 lakše ranjenog druga.

II. bataljon: Izvršio je pokret oko 6 sati ujutro za selo Večiće, gdje se i smjestio i odmarao ljudstvo. U ovom pokretu bataljon nije naišao u doticaj s neprijateljem.

III. bataljon: Bataljon se nalazio na položaju u selu Plitskoj prema K. Varošu, te je toga dana jedna četa vodila borbu sa milicijom u selu Bilicama i tom prilikom ubijeno je 3 milicionera, zarobljeno je 1 puška, 150 metaka, 4 bombe i 1 par cipela. Naših gubitaka nije bilo.

IV. bataljon: Izvršio je pokret iz sela Dudića za selo Hrvaćane i Saviće, gdje se bataljon smjestio i odmarao ljudstvo. U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u dodir s neprijateljem.

18.1. 1945. g. *I. bataljon:* Bataljon se nalazio na položaju prema K. Varošu i Zabrđu, te se toga dana vodila borba sa ustašama i milicijom, ali gubitci neprijatelja ostali su nepoznati. Naših gubitaka nije bilo.

II. bataljon: Bataljon se nalazio na istim položajima, dok je milicija pripucavala na položaje bataljona, ali su isti bili razbijeni i protjerani. Gubitci neprijatelja su ostali nepoznati, dok naših gubitaka nije bilo.

III. bataljon: Bataljon se nalazio na položaju u selu Plitskoj i kontrolisao teren prema K. Varošu. Toga dana ustaše i milicija napali su naš III. bataljon, u kojoj je borbi vjerovatno bilo neprijateljskih gubitaka ali su ostali nepoznati. Naših gubitaka nije bilo.

IV. bataljon: Bataljon se nalazio na svojim prijašnjim položajima u selu Hrvaćanima. Rad po četama bio je nastava gađanja i savjetovanje desetara i vodnika po četama.

19.1. 1945. g. *7. bataljon:* Bataljon se nalazio na istim položajima, dok je istog dana neprijatelj iz K. Varoša krenuo u jačini od 600 ustaša i napao snage našeg I. bataljona.¹⁶ U ovoj borbi ubijeno je 6 ustaša, a 15 ranjeno. Naši gubitci 2 mrtva i 10 ranjenih boraca. Toga dana održano je savjetovanje bataljona u štabu brigade.

II. bataljon: Bataljon se nalazio na istim položajima, dok je štab bataljona bio na savjetovanju u štabu brigade.

¹⁶ U dnevnom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 22. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 22—1, k. 46) piše da su snage NOVJ odbačene jugoistočno od Kotor-Varoša.

- III. bataljon:* Bataljon se nalazio na istim položajima, dok je štab bataljona nalazio se na savjetovanju u štabu brigade. Toga dana napala je milicija sa ustašama položaje bataljona, te je u toj borbi ubijeno 7 a broj ranjenih ostao je nepoznat. Naši gubitci 1 lakše ranjen.
- IV. bataljon:* Bataljon se nalazio na istim položajima, dok je štab bataljona nalazio se na savjetovanju u štabu brigade.
20. I. 1945.g. *I. bataljon:* Bataljon se nalazio na istim položajima i kontrolisao teren na kome se nalazio.
- II. bataljon:* Bataljon na istim položajima, dok je jedna četa izvršila pokret prema Jotanovićima, gdje je prenočila. U ovom pokretu snage bataljona nijesu naišle na neprijatelja.
- III. bataljon:* Bataljon se nalazio na položajima u selu Bilicama i kontrolisao teren prema K. Varošu. Dok je jedna četa krenula prema Maslovarima u pratnju komesara¹⁷ i zamj. komandanta¹⁸ divizije.
- IV. bataljon:* Nalazio se na istim položajima, dok je jedna četa izvršila pokret preko Plitske, Skatavice u Jošavku (zaseok Gavriće).
21. I. 1945. g. *I. bataljon:* Izvršio je pokret iz sela Bilica preko Uzlomca na Jokića Brdo, preko Spasojevića, Jošavke, sa zadatkom razbijanja četnika na tome sektoru. U ovom pokretu bataljon nije naišao na neprijatelja.
- II. bataljon:* Bataljon je oko 10 sati prije podne izvršio [pokret] sa ostalim snagama u G. Šnjegotinu u zaseok Letiče,¹⁹ gdje se smjestio i odmarao ljudstvo. U ovom pokretu nijesu snage bataljona naišle na neprijatelja.
- III. bataljon:* Izvršio je pokret u pravcu Bilice — Hrvačani — Matranova Kosa — <or. Šnjegotina, gdje se bataljon i smjestio i odmarao ljudstvo. U ovom pokretu snage bataljona nijesu naišle na neprijatelja.
- IV. bataljon:* Bataljon je sa ostalim snagama izvršio pokret preko Uzlomca, Šnjegotine u Jo-

¹⁷ Tada je politički komesar 53. NOU divizije bio Radoš Raičević.

¹⁸ Tada je zamjenik komandanta 53. NOU divizije bio Stevo Samardžija.

šavku i smjestio se u sela Rajliće, Gavriće, Jev-
Đeniće i Babice. U ovom pokretu snage bata-
ljona nijesu naišle na neprijateljske snage.

- 22.1. 1945. g. *I. bataljon:* Bataljon se nalazio na istim polo-
žajima. Rad po četama bio je vojnički i poli-
tički.
II. bataljon: Bataljon se nalazio na istim polo-
žajima, te je toga dana održano savjetovanje
vodnika i desetara u štabu bataljona.
III. bataljon: Bataljon se nalazio na svojim po-
ložajima u Gor. Šnjegotini, gdje je kontrolisao
teren na kom se nalazio.
IV. bataljon: Bataljon se nalazio na istim po-
ložajima, rad u jedinicama bio je vojnički i po-
litički.

23. I. 1945. g. *I. bataljon:* Bataljon je toga dana izvršio po-
kret sa Jokića brda preko Spasojevića, Jošav-
ke, Crnog Vrh, za selo Rajčevce, gdje su se
i smjestili. U ovom pokretu snage bataljona
nisu naišle ni na kakvu četničku bandu.
II. bataljon: Oko 10 sati prije podne izvršio
je pokret za selo Lađevce, gdje se i smjestio.
U ovom pokretu nijesu snage bataljona došle u
dodir s neprijateljem. Iste noći prilikom smje-
njivanja stražara jedan drug je poginuo od
četnika koji su se krili u tom selu po kućama.
III. bataljon: Bataljon je toga dana izvršio po-
kret u pravcu Gor. Šnjegotina, Jokića brdo,
Kozja Glava, Rajčevci i Garići, gdje se bata-
ljon i smjestio. Istog dana održana je smotra
bataljona. U ovom pokretu snage bataljona ni-
jesu došle u dodir s neprijateljem.
IV. bataljon: Izvršio je pokret iz sela Railića
prema Crnom Vrh, u cilju razbijanja četnič-
kih bandi koje su se nalazile na tom sektoru.
Bataljon se smjestio u sela Brđani i Gajići,
gdje su ljudstvo odmarali i čekali na daljnja
naređenja.

24. I. 1945. g. *I. bataljon:* Bataljon se nalazio na istim polo-
žajima, kontrolisao teren na kome se nalazio.
II. bataljon: Bataljon se nalazio na liniji po
zaseocima Aleksići, Boškovići i Dcvetina. Rad
po četama bio je vojnički i politički.

- III. bataljon:* Bataljon se nalazio na istim položajima, rad po četama bio je vojnički i politički.
- IV. bataljon:* Bataljon se nalazio na položajima u selu Gajići, te je toga dana održano savjetovanje rukovodioca u štabu bataljona.
- 25.1. 1945. g. *I. bataljon:* Bataljon se toga dana nalazio na istim položajima, sa zadatkom kontrolisanja toga terena. Rad u četama bio je rukovanje s oružjem.
- II. bataljon:* Nalazio se na istim položajima, vršio kontrolisanje istog terena i mobilisao ljudstvo u NOV
Rad u četama bio je vojnički i politički.
- III. bataljon:* Bataljon se nalazio na položaju u selu Star. Dubravi, te je kontrolisao isti teren.
- IV. bataljon:* Bataljon se nalazio na svojim starijim položajima gdje je vršio kontrolu istog [terena]. Rad u četama bio je obuka gađanja i vršenje stražarske službe.
- 26.1. 1945.g. *I. bataljon:* Bataljon se nalazio na položaju u Kokorima i vršio kontrolu istog terena. Toga dana bataljon nije imao borbe.
- II. bataljon:* Bataljon toga dana bio je na istim položajima, gdje su kontrolisali teren na kome su se nalazili.
- III. bataljon:* Nalazio se na istim položajima i vršio kontrolu istog terena. Bataljon toga dana nije imao borbe.
- IV. bataljon:* Bataljon se nalazio na istim položajima, te je vršio kontrolu istog terena. Bataljon nije imao borbe toga dana.
27. I. 1945. g. *I. bataljon:* Bataljon na istim položajima, vršio kontrolu istog [terena], te je toga dana rad po četama bio vojnički i politički.
- II. bataljon:* Bataljon je toga dana izvršio pokret sa svojih predašnjih položaja za selo Kalenderovce. U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u doticaj s neprijateljem. Bataljon se smjestio u selo Kalenderovce, gdje je zauzeo položaje i odmarao ljudstvo.

III. bataljon: Bataljon je toga dana izvršio pokret sa svojih pređašnjih položaja u pravcu sela Jadovice. U ovom pokretu bataljon nije nigdje naišao na snage neprijatelja. Bataljon se smjestio u selo Jadovicu.

IV. bataljon: Nalazio se na položaju Boškovići, Milosavci, sa zadatkom razbijanja četnika na tom terenu. Rad u četama bio je vojnički i politički.

28.1. 1945. g. *I. bataljon:* Bataljon na istim položajima. Rad po četama bio je vojnički i politički. Toga dana bataljon nije imao borbe.

II. bataljon: Na položaju Kalenderovci, gdje je odmarao ljudstvo i kontrolisao teren na kome se nalazi. Rada po četama toga dana nije bilo.

III. bataljon: Bataljon se nalazio na položajima na terenu Jadovica i kontrolisao teren na kome se nalazio. Rad u četama bio je obuka u gađanju.

IV. bataljon: Bataljon se nalazio na istim položajima u selu Boškovićima i Milosavcima, gdje je vršio kontrolu istog terena. Rad po četama bio je nastava gađanja.

29, 30. i 31. I. 1945. g. Bataljoni će se nalaziti na istim položajima, ako ne bi uslijedilo neko posebno naređenje.

»BILANS MJESEČNOG OPERATIVNOG IZVJEŠTAJA«

Jedinice ove brigade u toku mjeseca januara imale su:

Gubitci:	1. <i>Neprijateljski:</i>	Ubijeno	70	
		ranjeno	62	
		zarobljeno	11	
		Ukupna	143	
	2. <i>Vlastiti:</i> a) ljudstvu	poginulo	5	
		ranjeno	33	
		nestalo		
		Ukupna	38	
		b) u materijalu		

II. Plijen:	1. Oružje:	ispravnih pušaka	13
		ispravnih p. mit.	
		ispravnih stroj,	
		ispravnih r. bombi	21
		ispravnih r. pištolja	1
		okvira za p.mitr.	8
		municije	1000
	2. Oprema:		
		šinjela	4
		opasača	6
		fišeklija	6
		čebadi	9
		odijela	2
		cipela pari	3

III. Zaključci:

Posmatrajući brigadu kao cjelinu i njezin razvoj te vojničke i političke uspjehe, ili neuspjehe, može se sa pravom reći da je brigada u ovome mjesecu imala prilične uspjehe sa vojničke strane s obzirom koji je imala zadatak, a koji nije dozvoljavao vojnički i politički rad u punoj mjeri.

Brigada u ovih mjesec dana imala je dosta teške i duge marševe iako su vremenske prilike bile dosta gadne, te je to uslovilo da je bilo i jedan priličan broj ljudstva izbačen iz stroja (promrzlih) kao i dezerterstva.

Kako je potrebno da se jedinica obdrži da ne bi nastupili novi problemi, u istoj je potreban da se nastavi uporan i plan-ski rad da ne bi došlo do loših posljedica. Odsutnost komandanta i pomoćnika komesara brigade; dok se isti nalaze u bolnici, potrebno je da se poduzmu [mjere] za popunu bar privremeno u štabu ove brigade, kako bi se moglo sve ljudstvo u brigadi obuhvatiti i bar nešto raditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major:
Pet.²⁰ Divjak

Komandant — kapetan:

²⁰ Petar

IZVJEŠTAJ NAČELNIKA ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 28. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE O NAPADU NA BIJELJINU¹

28. I 45²

ŠTABU C-1

1.) 25. I. t. g. izjutra u s. Zabrđe održao sam sastanak sa štabovima A-1 i V-1. Na sastanku smo upoznati detaljno o situaciji Bijeljine, odnosno onoliko koliko je to znao Štab V-1. Prema njihovim podacima u Bijeljini se moglo nalaziti oko 2.500 Nemaca. Uglavnom Nemci su držali položaje oko Bijeljine sa istočne, južne i zapadne strane i to: Petrovo Polje — Prugnjača — Amajlije — Golo Brdo — Patkovača — Agine Pučile — Fincov Salaš (sve do kanala prema Puhare Pučile) — 500 m. istočno od Obriježa (k. 114) — Pašine Bašče — Glavice, sa manjim delovima na Simin Han. Liniju koju su držali prema severu nismo znali, mada su i u tom pravcu imali manja obezbeđenja. Sve snage uglavnom su bile ostavljene na spoljnim položajima odbrane grada, dok su u samom gradu imali vrlo malo.³

Na sastanku je podvučena važnost izvođenja ove akcije i naređeno da se prenese svim rukovodiocima i jedinicama da Bijeljину moramo likvidirati.

2.) Zapovjest za napad izdao sam 25-1- posle podne.⁴ Uzeo sam kao osnovna dva pravca i to: za V-1 preko Fincovog Salaša i Agine Pučile na grad a za A-1 Pašine Bašče — Zeleznicka stanica — grad.

Zbog toga što se smena na pojedinim sektorima nije mogla izvršiti u toku 25 ov. m., zbog prilično sporog prebacivanja artiljerije, kao i zbog neophodnih priprema i za pešadiju a naročito za artiljeriju, napad je predviđen za 27 ov. m. u 7 čas.

3.) Artiljerijska priprema je trebala da se izvrši u vremenu od 6.30 do 7 čas.

4.) Sve po postavljenom planu i zapovesti je bilo pripremljeno tako da se u početku napad razvijao skoro savršeno. Samo na nekim mestima nije dovoljno iskorišćena artiljerijska priprema.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 10—2, k. 271.

² Datum je napisan plavom olovkom.

³ O tome vidi dok. br. 135.

⁴ Vidi dok. br. 124.

U jednom naletu jedna brigada A-1 zauzela je preko Obriježa Pašine Bašče i stigla do same železničke stanice,⁵ dok je jedna brigada V-1 kod Puhare Pučile prešla kanal i došla do Fičovog Salaša i Agine Pučile gde su se vodile vrlo jake borbe.⁶

Neprijatelj se i dalje zadržao u s. Glavice kao i u železničkoj stanici i sa jedne i druge strane kanala, gde je bio jako utvrđen. Na ovom prostoru nalaze se bunker i od zemlje i drveta i duboko iskopani rovovi. Sva naša nastojanja da likvidiramo neprijatelja duž kanala nisu uspela. Baš u tom momentu kada smo bili pristupili likvidaciji kanala počeo je da pada sneg te zbog toga i magle uopšte nismo mogli precizno upotrebiti artiljeriju. Bez artiljerije na ovakvom potpuno brisanom i otvorenom zemljištu uopšte je nemoguće prići. Čitavo posle podne uglavnom vodile su se borbe za kanal i Agine Pučile.

Dva bataljona koja su ujutro pre opšteg napada izvršili demonstrativni napad na Amajlije uspeli su da ovladaju selom a potom na prilazima Petrovog Polja i Kovanluka bili zadržani.

Mada su bile formirane udarne grupe praćene artiljerijom za neposredno potpomaganje, pa čak i jednom baterijom teškog divizion, nismo uspeli da se probijemo u grad.

Svaki osvojeni položaj branio se je najupornije, tako da Nemcima nije uspelo da u protivnapadu zauzmu bilo koji osvojeni položaj.

Uglavnom -Nemci su davali otpor najviše dobro organizovanom vatrom automatskih oruđa i flakova. Njihove topove, od kojih sam ja svega dva čuo, i teške bacače bili smo potpuno neutralisali, tako da se posle podne nije čuo na sektoru A-1 ni jedan top ili bacač. Na sektoru V-1 povremeno su se mogla čuti svega dva teška bacača.

U toku prošle noći preduzeli smo ponovo istim pravcima napad u cilju da se probijemo u grad. Bile su određene grupe koje su trebale zaobilazeći rovove i bunkere da se prosto neopaženo provuku i upadnu u grad. Noć je bila vedra, mesečina a plus tome polje i sneg te ni jedna grupa nije uspela da se probije. Uspeli smo likvidirati neke isturenije položaje i zadržati se u njima.

U toku današnjeg dana sve jedinice su se zadržale na osvojenim položajima i borbe i dalje traju. Nalazimo se pored

⁵ Opširnije o napadu jedinica 17. NOU divizije na Bijeljinu vidi izvještaj njenog štaba od 4. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 18—12, k. 272/A).

⁶ Opširnije o napadu jedinica 28. NOU divizije na Bijeljinu vidi izvještaj njenog štaba od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5/1—2/1, k. 1125).

same železničke stanice i u polju od s. Glavice (koga drže Nemci) do kanala. Sa juga naši se nalaze u prvim kućama s. Patkovače i u neposrednoj blizini s. Fincov Salaš i Agine Pučile. Na osvojenim položajima borci su se dobro utvrdili.

U toku dana ukoliko prestane padati sneg produžićemo napad potpomognut od artiljerije za neposredno gađanje u cilju likvidacije neprijatelja duž kanala i železničke stanice. No jak pritisak stalno vršimo i polako likvidirajući pojedine rovove naši su na nekim mestima na 30—50 m. do kanala. Nemci brane vrlo uporno svaki rović, svaki bunker i svaku kuću. Nekoliko kuća nismo mogli uopšte zauzeti sve dok ih nismo artiljerijom srušili i zapalili. Po svemu izgleda da imaju naređenje da po svaku cenu brane Bijeljину.

5.) U toku jučerašnjeg dana jedna nemačka kolona jačine od oko 1000 vojnika sa prilično komore pošla u tri pravca prema Brezovom Polju — uglavnom komunikacijom i severno od komunikacije. Pošto smo ovu komunikaciju bili ostavili slobodnu, oni su bez ikakve smetnje stigli do Obradova brda gde ih je dočekala jedna brigada A-1. Borba je bila vrlo oštra i tek u 4 posle podne uspeli su da se probiju i da se kod s. Vršani spoje sa delovima bataljona koji se do sada nalazio u Brezovom Polju a koji je takođe bio krenuo u pravcu Bijeljine. Ova kolona se uglavnom zadržala duž ceste u cilju obezbeđenja a komora je sa jednim delom otišla za Brezovo Polje. I u toku noći Nemci su nastavili da se po grupama izvlače iz Bijeljine. Prema podacima koje nam javlja štab A-3^T do sad je tuda prošlo najmanje 1500 Njemaca. Sa pravca Brezovog Polja sinoć je došlo 20 velikih ofarbanih u belo kamiona, koji su se navodno sa ranjenicima vratili za Brezovo Polje.

Sudeći po ovome izgleda da Njemci nastoje da se organizovano izvuku iz Bijeljine. Baš zbog toga izgleda da ovi na spoljnim odbranbenim položajima daju tako očajan otpor.

No ja imam u vidu i drugu mogućnost, tj. da je namera Njemcima da prvo potpuno osiguraju komunikaciju Bijeljina — Brezovo Polje kako bi im eventualno stiglo od Brčkog pojačanje ili da već otvaraju put za njihove snage koje treba da dođu s juga. Ovo je manje verovatno, naročito to da im dođe bilo kakvo pojačanje od Brčkog. Naši osmatrači i obaveštajci iz ove brigade nalaze se u neposrednoj blizini ceste i oni su nam uglavnom dostavili ove podatke a pored toga zadatak im je da nas najhitnije izveste ukoliko Njemci prođu tim pravcem od Brezova Polja.

⁷ Riječ je o Štabu 2. krajiške brigade. Vidi izvještaj Štaba 17. NOU divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII. reg. br. 16—12, k. 272/A).

Prema podacima koje smo ranije imali, a ako bi ovo bilo tačno, što zaista možemo povjerovati obzirom da su ih naši osmatrali kada su prolazili, značilo bi da u Bijeljini sada ima oko 1000 Nemaca. Ovo drugo svakako da nije tačno te sam ja mišljenja da je u Bijeljini bilo mnogo više Njemaca nego što smo mi to mislili.

6.) Ja namjeravam i dalje sa jedinicama vršiti snažan pritisak pa i ako sporo ali makar kuću po kuću likvidiraćemo Bijeljinu, ako im ne dođe kakvo pojačanje, naročito ako se Nemci od Drinjače ne probiju prema severu. Čim prestane padati sneg, odnosno čim se magla digne moći ćemo dobro iskoristiti pojedine topove koji gađaju neposredno.

Do sada smo utrošili oko 450—500 artiljeriskih zrna iz svih topova i bacača.

7.) Šteta je velika što avijacija nije mogla sadejstvovati, pošto po mom mišljenju da je ona ujutro bombardovala Bijeljinu, železničku stanicu i kanal, mi bi u prvom naletu ušli u grad.

Njemci su bili prilično iznenađeni naročito našom artiljeriskom vatrom, te da je još bila avijacija ne bi uspeli niti bi mogli ovako grčevito braniti prilaze gradu.

8.) Sem manjih grešaka napad se odvijao po planu i obzornosti su dale prilično od sebe. Bilo je, naročito u početku, kod komandi četa i nekih štabova bataljona da nisu iskoristili najpogodniji monaenat za juriš, no uopšte uzev artiljerijska priprema je dobro iskorišćena.

Služba veze ovoga puta je zaista odlično funkcionisala, tako da sam ja sa osmatračnice k. 114 imao stalno vezu sa svima jedinicama zaključno sa brigadama i to telefonsku. Telefonska veza u artiljeriji takođe je dobro funkcionisala.

Razlog što nismo do sada likvidirali Bijeljinu po mom mišljenju je skoro jedino taj što je Njemaca u Bijeljini bilo mnogo više nego što smo mi računali i što su zaista savršeno organizovali odbranu grada na svim pravcima. Skoro na svim pravcima imaju više uzastopnih utvrđenih linija a pored toga koriste i svaku kuću.

9.) Još nisu pristigli potpuno tačni izveštaji o našim i neprijateljskim gubicima, no prema dosadašnjim izveštajima i proceni neprijatelj je morao imati najmanje 5—600 izbačenih iz stroja. Najveće gubitke je pretrpeo u toku probijanja za Brezovo Polje a na položajima oko grada gubitci su postignuti uglavnom artiljerijom i teškim automatskim oružjem.

Naši gubitci u mrtvim i ranjenim su do blizu 400. Mrtvih izgleda da nije baš veliki broj ali ranjenih ima mnogo.

Sve ranjenike evakuišemo preko Janje — Kurijačice za Loznicu.

10) Do sada sam se koristio radio vezom samo A-1 zato što je stanica V-1 neispravna. Oni su nabavili neku drugu nemačkog tipa i mogu raditi na istim dosadašnjim talasima, no pitanje je da li je dovoljan domet i da li će se moći tamo čuti. Depeše koje sam bio njima dao da oni predadu morali smo ponovo davati stanici A-1. U ugovoreno vreme neka naši slušaju stanicu V-1, ali, kako radiotelegrafista kaže, sigurno da je neće moći uhvatiti na prijemniku na istom talasu već nešto dalje, pošto ova stanica nema kristala niti je baždarenje podešeno.

11.) Situaciju od Vlasenice od juče i danas ne znam.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

NAČELNIK ŠTABA
general-major
Ljubo Vučković

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 74
30. I 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 28. JANUARA 1945. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O RADU VOJNE OBLASTI OVOGA KORPUSA'

STAB III. KORPUSA N.O.V.J.

Broj: 4.
24.² januar 1945.

Predmet: izvještaj o radu
Vojne oblasti III. Korpusa
od 28. XI. 1944—28. I. 1945.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

Usljed situacije koja vlada u Istočnoj Bosni slobodna se teritorija nije povećala, a i ukoliko se je povećala nije stabilizovana, tako da se rad nije mogao razvijati u potpunoj mjeri. Još uvijek se rad u glavnom svodi na birčansko i tuzlansko područje, a ovih dana majevičko i posavsko-trebavsko upućeni su na teren. Romanisko, koje je formirano, još uvijek nije u stanju da bude na svom terenu radi prisustva neprijateljskih snaga.

Dolaskom srbijanskih jedinica u Istočnu Bosnu³ situacija se je u nekoliko izmjenila po pitanju slobodne teritorije, dok s druge strane dolaskom jedinica ovaj kraj se nalazi u vrlo teškom ekonomskom položaju. Oko 30.000 ljudi još uvijek dobivaju sledovanje preko komandi mjesta, odnosno preko komandi područja. Do sada je u dolini Spreče vršena rekvizicija preko N.O.O. osam puta. Naše jedinice koje su orijentisane prema jugu naći će se u skoro vrijeme pred ekonomskim problemom, ako ne budemo ovladali Posavinom i Semberijom.

Birčansko područje. Prije izvjesnog vremena rad ovoga područja bio je onemogućen radi borbe koja se razvijala sa neprijateljskim snagama (četnicima).⁴ Ovo je područje u vrlo teškom položaju u ekonomskom i stanbenom pogledu, s obzi-

¹ Original pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14—12, k. 25/A.

² Vjerovatno omaška; treba: 28.

³ Riječ je o jedinicama Južne operativne grupe NOVJ (2. armije NOVJ) koje su decembra 1944. prešle u istočnu Bosnu. Opširnije o tome vidi knj. 31, dok. br. 147; dok. br. 20 u ovoj knjizi.

⁴ Riječ je o četničkim snagama koje su u decembru 1944. stigle iz Srbije u istočnu Bosnu. Opširnije o njima vidi knj. 31, dok. br. 44 i 47; dok. br. 20 u ovoj knjizi.

rom da su neprijateljske bande opljačkale i popalile ostatak kuća koje nisu bile popaljene. Ovo područje dobilo je zadatak da skupa sa N.O.O-ima⁵ što prije osposobi kuće, ukoliko se to može, da bi narod bio zaštićen od nepogoda. Odmah smo preduzeli sa N.O.O-ima i naredili Komandi područja da se što hitnije prebace djeca iz Birča u Srbiju. Okružni šabački N.O.O. obećao je da će primiti oko 500 djece iz Istočne Bosne, i ista su prebačena u Srbiju. Drugi dio djece prebačen je u Tuzlu⁶ (oko 300), koja su potpuno i gola i bosa. Ova djeca su smještena u dječije domove, i preduzeli smo sve da ih obučemo i u svakom pogledu iziđemo u susret. U tu svrhu organizovane su krojačke radionice kod ove oblasti, radi pravljenja veša i obuće. U ovoj grupi djece koja je prebačena za Srbiju nalazi se i jedan dio romaniske djece.

Kod ovoga područja ima i suviše Komandi mjesta, koje ćemo ovih dana rasformirati i pojačati one komande mjesta, odnosno sreske komande mjesta, kod kojih se osjeća pomanjkanje osoblja. Višak komandi mjesta, odnosno partizanskih straža bio je nužan radi ovladavanja i učvršćivanja slobodne teritorije od neprijateljskih grupica.

Na ovome području mobilisano je sve ljudstvo koje je sposobno za vojsku. Kod partizanske straže, odnosno komandi mjesta nalaze se skoro sve bolesni i ranjeni drugovi koji nisu sposobni za operativne jedinice. Brojno stanje partizanskih straža iznosi oko 400.

Tuzlansko područje. Na ovome području još se uvijek zadržavaju najviše srbijanske jedinice, tako da se njihovim prisustvom potpuno raspadaju zelenokadrovске formacije,⁷ a samim tim oslobođanjem novog teritorija, naš uticaj se počeo da proširuje na ona sela koja su do skora bila pod neprijateljskim uticajem. Likvidacijom poslednjeg zelenokadrovskog uporišta Vukovija, očišćen je gotovo sav tuzlanski srez od neprijateljskih grupica.

Dolaskom srbijanskih jedinica, ovaj teren je prilično ekonomski iscrpljen, što se vidi iz slijedećih cifara: za 15 dana izdato je 6.924.-kg. kukuruznog brašna, 4.861.-kg. bijelog brašna, 47.964.-kg. graha, 23.303.-kg. zobi, 56.212.-kg. krompira, 16.357.-kg. suhих šljiva, 146.096.-kg. sijena, 29.343.-kg. mesa, 169.555.-kg. hljeba. Zadnjih dana srbijanske jedinice otišle su po zadatku u plodnije krajeve, tako da je ovaj teren ekonomski rasterećen. Ova komanda područja zadovoljila je po svim

⁵ Pun naziv: narodnooslobodilačkim odborima.

⁶ Tuzla je oslobođena 17. septembra 1944. Opširnije o tome vidi knj. 29, dok. br. 79.

⁷ Odnosi se na jedinice 3. gorskog zdruга («bosanske planince»). Opširnije o njima vidi dok. br. 15 (objašnjenje br. 6) i 155.

zadacima. Glavni teret u prolasku jedinica snosila je Komanda mjesta Tuzla, što se vidi iz slijedećeg: za 25 dana smješteno je u gradu Tuzli 29.720 vojnika 3.370 konja; dnevnih obroka izdato 363.618 ljudskih i 65.414 stočnih. Kod ovoga područja sve komande mjesta izvršavaju svoje zadatke na vrijeme, što se vidi iz toga da ni jedna jedinica nije oskudjevala ni u čemu.

Mobilizacija kod ovoga područja sprovodi se neprekidno i na slobodnoj teritoriji mobilisana su sva godišta koja su sposobna za operativne jedinice. U selima, koja se postepeno oslobađaju, takođe se vrši mobilizacija, i stvaraju se partizanske straže. Preko ove komande područja, vrši se transport hrane za jedinice koje su orijentisane prema jugu; tako isto pruža najveću pomoć N.O.O-ima u pogledu snabdjevanja gorivom grada Tuzle, kao što odašilje transporte soli za krajeve koji oskudjevaju.

U nedostatku kadrova za ostala područja uzeli smo odavde veći broj kadrova za popunu majevičkog i posavsko-trebavskog područja. I ovdje ima komandi mjesta, koje smo rasformirali, jer više nisu potrebne. Do prije izvjesnog vremena, kod ovoga područja nalazio se je bataljon, koji je formiran od partizanskih straža, a koji je komplet predat tuzlanskom odredu, odnosno muslimanskoj brigadi.⁸ I pored toga, danas partizanske straže broje oko 500 ljudi, koje ćemo uskoro preploviti, radi odašiljanja u operativne jedinice. Još uvijek je najveći problem pomoć N.O.O-ima, kako bi regulisali pitanje radnika u Kreki, kao gradske i sreske sirotinje.

Posavsko-trebavsko područje. Ovo područje došlo je do izražaja tek ovih dana, kada su srbijanske jedinice došle na taj teren. Najveći zadatak stavljen im je transport hrane za Tuzlu, učvršćenje vlasti na tom terenu i mobilizacija ljudstva. Izvještaja od ove komande još nismo dobili radi kratkoće vremena.

Majevičko područje. Dolaskom naših jedinica na teren Majevice, organizovana je Komanda majevičkog područja, koja danas ima organizovane tri komande mjesta i to: Ugljevik, Janja i Celić. Ostale komande mjesta formirane su, i ulaskom naših jedinica u Bijeljinu⁹ i Brčko¹⁰ stupiče na rad. Prije par

* Riječ je o 16. NOU muslimanskoj brigadi.

⁹ Bijeljina su početkom decembra 1944. zauzele jedinice 28. NOU divizije (vidi dok. br. 35) ali je ona uskoro napuštena. Do konačnog oslobođenja došlo je 2/3. aprila 1945. kada su u nju ušle jedinice 17. NOU divizije. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 17. divizije od 5. aprila 1945 (Arhiv VII, reg. br. 20—4, k. 983).

¹⁰ Brčko je tek 7. aprila 1945. oslobodila Južna grupa divizija 1. armije NOVJ. Vidi operacijski dnevnik Štaba 17. NOU divizije (Arhiv VII, reg. br. 35—5, k. 983).

dana ova komanda poslala je preko Srbije četiri vagona hrane, kao i 400 mobilisanih ljudi za naše jedinice. Mobilisano ljudstvo je bilo do sada u četničkim redovima, koje je razbijeno i vraća se kući. Drugi dio su dobrovoljci.

Ovo područje odmah je pristupilo obnavljanju ugljenokopa Ugljevik na Majeveci, kao i pruge za prevoz uglja. Rad je ubrzo prestao, radi krstarenja četničkih bandi, koje ometaju posao.

Situacija poslije dolaska naših jedinica na Majevicu je slijedeća:

po izlasku amnestije¹¹ komanda područja i komande mjesta radile su na tome da amnestija dođe do najzabačenijih grupica četnika — zelenog kadra. Rezultati amnestije su zadovoljavajući kod zelenog kadra jer se isti u većini predao ti selima na podnožju Majevice, prema sjeveru. Svakoga dana se takođe javljaju našim jedinicama grupe četnika, a mnogi su predali oružje i ostali kod kuća. No unatoč svemu, još uvijek postoji jača četnička grupa (oko 1.500—2.000) pod vodstvom Leke i Kerovića,¹² koji su aktivni u borbi sa našim jedinicama. Narod Majevice, a naročito Semberije željno očekuje oslobođenje, što ispoljavaju dobacivanjem hrane našim jedinicama po noći, dolaskom novih dobrovoljaca u našu vojsku i velikom mržnjom prema četničkim bandama, koje su vršile strahovita zločinstva na Majeveci, a naročito u Semberiji. Ovo područje i pored neoslobođene teritorije ima vidnih rezultata u ishrani vojske, koja drži front na tom terenu, i u pogledu političkog rada sa narodom.

Romanisko područje. Ova komanda nije još dejstvovala na tom terenu radi prisustva neprijateljskih snaga, koje se još uvijek povlače od Sandžaka prema severu i zapadu.¹³

Mobilizaciski oisjek. Ovaj oisjek u glavnom je izvršio mobilizaciju na terenu romaniskog, birčanskog i tuzlanskog područja. Na terenu Komande majevičkog područja, po dolasku naših snaga na taj teren, pristupljeno je odmah mobili-

¹¹ Odluku o amnestiji četnika, domobrana i pripadnika kvislinških jedinica donio je AVNOJ 21. novembra 1944 (objavljena u »Politici« 22. novembra 1944). Vrhovni komandant NOV i POJ je 12. januara 1945. izdao naredbu o primjeni odluke o amnestiji (vidi Arhiv VII, reg. br. 56—1, k. 21).

¹² Riječ je o četnicima Majevičkog korpusa (vidi dok. br. 20, 128 i 160).

¹³ U prvom redu se misli na njemačke snage (vidi dok. br. 123). Međutim, u drugoj polovini januara 1945. povlačila se i rezerva četničke Vrhovne komande sa četnicima Pavla Đurišića preko istočne Bosne, tj. preko Romanije i dolinom r. Krivaja, ka Trebavi. Opširnije o tome vidi depeše Dragoslava Račića, komandanta CRVK, br. 559, 594, 666 i 703 od 15, 21, 25. i 31. januara 1945 (LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII).

zaciji i do sada je mobilisano oko 1.200 ljudi, od kojih je otišlo u jedinice III. Korpusa oko 400. Mobilizacija se i dalje nastavlja, koja će imati mnogo više uspjeha oslobođenjem Bijeljine i Brčkog. Na području posavsko-trebavskom najmanje je sprovedena mobilizacija, radi prisustva neprijateljskih snaga, koje se neprekidno nalaze na tom terenu. Glavne rezerve ljudstva još uvijek se nalaze na Majevidi — Semberiji, Trebavi — Posavini. Pozvato ljudstvo za mobilizaciju većinom se odaziva, pa čak i ono ljudstvo koje se nalazi na terenu, koje je pod kontrolom četnika, odnosno zelenog kadra.

Od oslobođenja Tuzle pa do danas pozvato je za mobilizaciju 14.300; odazvalo se 10.312; za operativne jedinice mobilisano 4.784. Za vojno-pozadinske vlasti, rudnike i ostale ustanove 4.992, ostatak bolesni, hranioci itd. Do sada u naš Korpus sprovedeno je kroz glavne spiskove oko 3.500 boraca, koji su upućeni iz Srbije. Novoprimitljeno ljudstvo je ne zadovoljavajuće, jer se kod istoga pojavljuje dezerterstvo kako kod pojedinih, tako i u manjih grupica. Za pojave dezerterstva boraca Srbije potrebno je upozoriti srbijanske vojno-pozadinske vlasti.

Ovih dana pokupili smo sve mlađe ljudstvo, koje se nalazi kod komandi područja, odnosno komandi mjesta, tako da smo skupili ukupno ljudstva oko 450 i poslali u operativne jedinice. Ovo je ljudstvo iz partizanskih straža komandi područja, odnosno komandi mjesta.

Sanitetski odsjek. Ovaj odsjek u glavnom je radio na organizaciji bolnica ove Vojne oblasti, tako da danas iste mogu primiti oko 500 ranjenika, za koje imaju krevete, pokrivači i sve ostalo što je potrebno ranjenicima. Bolnice su na dostojnoj visini po organizaciji, čistoći, prijemu ranjenika, ishrani itd.

Ove bolnice su u glavnom podnijele teret, i grupe divizija koje su prešle iz Srbije, tako da su te bolnice uvijek prepune sa novim ranjenicima, koji pridolaze. U zadnje vrijeme ranjenici se transportuju za Srbiju, tako da se u bolnicama prosječno još uvijek nalazi 350—400 ranjenika. Pored bolnica organizovana su rekonvalescentska odeljenja, invalidski dom, prijemna stanica i odeljenje za transfuziju krvi. Ovo odeljenje organizovano je tokom današnjeg dana, i za nekoliko dana počće sa radom. Isto se nije moglo ranije organizovati radi nedostataka instrumenata i specijalista te vrste.

Pored bolnica organizovani su dezinfektori i kupatila za prolazne jedinice. Još uvijek oskudjevamo sa ljekarima, kako u bolnicama, tako i u područjima. Za romanisko, posavsko-trebavsko i tuzlansko i majevičko područje nemamo referentna saniteta. Isti je slučaj i kod komandi mjesta. Sa sanitet-

skim materijalom bolnice ne oskudjevaju, kao ni operativne jedinice. Pored bolnica organizovane su i radionice, koje izrađuju limarske predmete, kao i sve ostalo što je potrebno za operativne jedinice.

Ovih dana organizovali smo laboratorij, koji proizvodi raznovrsni sapun i oko 30 medikamenata za sanitet. Ovaj laboratorij organizovan je tako, da može imati veliki kapacitet proizvodnje, ali nam nedostaje materijala, koga ćemo moći da nabavimo oslobođenjem Posavine i Semberije.

Sanitetski tečajevi održavaju se neprekidno u Vojnoj školi, kako za operativne jedinice tako i za područja i komande mjesta.

Ovaj otdjek zadovoljava u svakom pogledu, a bilo bi nepohodno potrebno da se pojača liječnički kadar sa kojim oskudjevamo kako mi, tako i N.O.O-ri.

Ekonomski otdjek. Intendantski kadar ovoga otdjeka je veoma mlad, neiskusn i sa malo organizatorske sposobnosti. Da bi se ovaj kadar uzdigao vrše se neprekidni kursevi. Uspjeh je dosta dobar, i na kursevima ima 20—30 organa iz vojnih vlasti na oslobođenoj teritoriji. Pored kurseva održavaju se redovno sastanci i konferencije, i ukazuje se na pravilnost snabdjevanja i rekviziciju hrane za našu vojsku. S obzirom na mladost intendantskog kadra ne dešavaju se neke krupne greške prilikom rekvizicije ili konfiskacije. Za vrijeme prolaska većih snaga kroz našu teritoriju, ovaj kadar, i pored svoje mladosti, uspio je da omogući snabdjevanje jedinica svim potrebnim sredstvima i hranom.

S obzirom na opustošena sela i na operacije gdje vode naše jedinice, ovaj otdjek u glavnom snabdjeva i operativne jedinice sa ishranom. S obzirom na činjenicu da ne kontrolišemo posavsko-trebavsko područje, i bogati dio majevičkog područja, ishrana nije na visini. U glavnom ishrana je kukuruznim hljebom, mesom i varivom, dok je ishrana u bolnici mnogo bolja i troši se pšenični hljeb. Ishrana se vrši konfiskacijom imovine izdajnika i državnih neprijatelja, dobrovoljnim prilozima itd. Ove mjere izvršavaju na oslobođenoj teritoriji intendatski organi, dajući propisne potvrde. Zalihe sa kojima danas raspolazemo vrlo su male, tako da ne možemo osigurati potpunu ishranu naših jedinica, koje će operisati prema jugu. Ali vjerujući na uskoro oslobođenje Posavine i Semberije, moći ćemo ne samo pomoći operativne jedinice, već pomoći i narode Birča i Romanije, kao i Sarajeva. Pitanje odjeće i obuće je veliki problem, kako za operativne jedinice, tako i za sve ostale naše ustanove. Prije dolaska posljednje savezničke pošiljke, imali smo 50 smrznutih boraca iz XXVII.

Divizije, dok su pošiljke u nekoliko podmirile potrebe obuće naših jedinica tako da možemo danas reći da nemamo bosih, a ukoliko bude možemo svojim vlastitim sredstvima podmiriti nedostatak obuće.

Ovaj ostsjek ima pravilan stav u odnosu prema N.O.O-ima i sve snabdjevanje naše vojske vrši se redovnim putem, tj. preko N.O.O-ra, a jednim dijelom dobiva se direktno žito od istih, koje mijenjaju za so. Detaljniji izvještaj dostaviće Ekonomski ostsjek ove vojne oblasti Ekonomskom odeljenju V.S.

Vojni sud. Prema traženju V.Š. pretsjednik suda **Ilić Radika** premješten je iz ove Vojne oblasti, kod sudskog odeljenja V.Š., te smo tako ostali bez pretsjednika. Ovih dana povukli smo sve sudije i pravnike koji se nalaze u našim jedinicama, da bi mogli popuniti Vojni sud kod ove oblasti. Istih nema mnogo, i još uvijek nam osoblja manjka da bi nam Sud bio potpun. Za par dana poslaćemo prijedlog za pretsjednika i potpretsjednika Vojnog suda.

Ovaj sud ima autoriteta kod građanstva, ali još uvijek nedovoljno od strane antifašističke organizacije, jer se isti ne populariše na presudama koje izdaje. Nikakve intervencije ne dolaze od strane građanstva, iz čega se vidi da imaju puno povjerenje u ovaj sud. To se naročito ispoljilo presudom Šefkiji Selimoviću, bivšem intendantu tuzlanskog područja, koji je osuđen na smrt.

Vijeća suda kod komandi područja takođe su počela da rade, i ista imaju uspjeha i autoriteta kod naroda. Do sada vrši dužnost pretsjednika suda dosadašnji potpretsjednik Milovan Kestler do postavljenja novog pretsjednika.

Na dosadašnje presude ove oblasti date su izvjesne primjedbe, u pogledu presuda, koje će se preraditi po svim vijećima područja i prema istima će se u buduće vršiti suđenje. Takođe Titina naređenja o vojnim sudovima¹⁴ prerađuju se po vijećima i prema istima će se vršiti daljna suđenja.

Detaljniji izvještaj dobićete od Suda ove oblasti.

Ostsjek za saobraćaj. Ovaj ostsjek dolazi svakim danom sve više do izražaja, s obzirom na porušene ceste i željezničke pruge. Preduzeti su radovi na pruzi Zivinice — Đurđevik, koja je bila neophodno potrebna za izvoz drveta za Tuzlu. Ista je završena. Preduzeti su radovi na pruzi Zivinice — Stupari — Majdan. Ova je pruga u toku rada. Takođe su preduzeti radovi na pruzi Puračić — Dobošnica. Rad na ovoj pruzi je za-

¹⁴ Uredba Vrhovnog štaba NOV i POJ o ustrojstvu i nadležnosti vojnih sudova potiče od 24. maja 1944. Istoga dana izdata je dopuna ovoj uredbi, a 12. januara 1945. izdata je još jedna dopuna (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—11. k. 371, reg. br. 8—7, k. 15/A, reg. br. 1—2, k. 119/4).

vršen, i vozovi pušteni u saobraćaj. Takođe na pruži Zivinice — Đurđevik neprekidno se izvoze drva za Tuzlu. Na komunikaciji Tuzla — Kladanj takođe su preduzeti radovi, i isti će biti gotovi za 15 dana. Na ovoj cesti ima porušenih oko 15 mostova. Cesta Tuzla — Zvornik osposobljena je i na istoj se vrši dano-noćno saobraćaj. Uslijed preopterećenosti na istoj cesti se dešavaju često puta kvarovi, te su zato uspostavljene grupe, koje neprekidno obnavljaju cestu, koja će se u proljeće generalno popraviti.

Željeznički saobraćaj odigrao je vrlo važnu ulogu u odbrani Tuzle od napada četničke bande, koji je uvijek na vrijeme i bez ikakva zakašnjenja prebacivao trupe sa najvećom brzinom. Ovaj saobraćaj dosta je opterećen i neprekidno se upotrebljava za prevoz trupa, osim normalnog saobraćaja civilnog stanovništva.

Uslijed nedostatka kadrova kod Komande birčanskog, majevičkog i posavsko-trebavskog područja nema saobraćajnih referenata, koje moramo pronaći što brže, jer će se na tim područjima u najskorije vrijeme osposobiti sve komunikacije.

Sve radionice, koje su bile potrebne za izradu materijala za bolnice, i za našu vojsku, organizovane su i stavljene pod kontrolu ove oblasti. Po organizaciji istih predati su Komandi tuzlanskog područja, s tim da podnosi dnevni kapacitet istih.

Za osposobljavanje komunikacija koje mi još ne upotrebljavamo pripremljen je sav materijal, kako za mostove, tako i za samu cestu. Po oslobođenju tih komunikacija mogu se za vrlo kratko vrijeme osposobiti i dati u promet.

Organizovana je pošta, koja normalno funkcioniše, sada prima kako novac i pisma tako i pakete. Kod pošte u Tuzli nađena je veća količina poštanskih marki, uputnica za novac i drugih biljega sa žigom NDH. Pristupili smo izradi pečata sa našim natpisom i iste ćemo marke i sve ostale biljege staviti za dva dana u promet.

Sva motorna vozila sa kojima smo raspolagali dodijeljena su auto-četi, koja je skoro formirana. Ova auto-četa mogla bi biti pojačana sa više motornih vozila, što sprečava oskudica benzina. Ima veći dio automobila, kamiona i autobusa, koji su u ispravnom stanju, ali nisu dati u pogon, radi nedostatka benzina.

Vojna cenzura. Po izdatoj naredbi V.S. o vojnoj cenzuri,¹⁵ koja je objavljena preko radija, postavili smo za vojnog cen-

¹⁵ Tu naredbu je Vrhovni štab NOV i POJ izdao 11. novembra 1944. Pored toga, Vojna cenzura Vrhovnog štaba uputila je 26. novembra 1944. dopis Štabu 3. korpusa o sprovođenju cenzure pošte u jedinicama (vidi Arhiv VII, reg. br. 4—2 i 6—2, k. 15/A).

zora druga poručnika Vesu Jovanovića, koji na ovoj dužnosti zadovoljava. Sva privatna pošta, paketi i ostalo cenzuriše se svakodnevno i ni jedno pismo ne smije otići sa glavne pošte bez pečata »Vojna cenzura«. Takođe je sprovedena vojna cenzura u našim jedinicama, ali još uvijek ima slučajeve da borac piše u kojoj je jedinici, gdje se nalazi na položaju i tome slično. U tu svrhu izdato je par uputstava, kako pozadini, tako i operativnim jedinicama. Pri cenzuri pisama koja dolaze iz Srbije, može se konstatovati da ta pisma nisu dovoljno cenzurisana, iz kojih se vidi da se pojedini tipovi, koji idu za tim da razbiju N.O.F., povezuju preko pisama, i pokušavaju da prikažu stanje onakvo, kakvo bi štetilo interesima Narodno-oslobodilačke borbe. Ima i takovih pojava, da se pisma pišu na raznim stranim jezicima, pa čak i Morzeovom azbukom. U tu svrhu pronašli smo ljude koji poznaju strane jezike, te se tako ta pisma prevode i cenzurišu; ujedno probamo da dešifrujemo pojedina pisma koja su pisana Morzeovom azbukom.

Svi listovi, priredbe, svečanosti, letači, demonstracije, manifestacije cenzurišu se prije nego što se realizuju. Kod komandi mjesta, odnosno komandi područja takođe su postavljeni cenzori. Do sada se prosečno cenzuriše dnevno oko 300—400 pisama (privatnih).

Opšti problemi. Jedan od najvažnijih problema ove oblasti jest problem ishrane naših jedinica, s obzirom da su izvori snabdevanja još uvijek pod kontrolom neprijatelja tj. Semberija i Posavina. Problem odeće i obuće rešava se savezničkim pošiljkama i vlastitim sredstvima. Prvi problem rešavamo pomoću rekvizicije, konfiskacije i jednim dijelom hrane koja dolazi iz Srbije. Odnos prema N.O.O-ima i pomoć koja im se ukazuje, na dostojnoj je visini, i sve što se radi, a što se tiče N.O.O-ra na vrijeme se konsultuje i zajednički se pristupa poslu. Problem je po pitanju benzina, radi koga ne možemo tako brzo da regulišemo pitanje ishrane. U tu svrhu izvršili smo pokus prerađivanja nafte koja se nalazi u tuzlanskom bazenu i rezultat je slijedeći: nafta koja danas postoji na lageru, i koja može eventualno da pojača svoj kapacitet daljnim radom na bušotinama, sastoji se od 15—20% benzina, 40% petroleuma i ostatak za razna maziva i naftu za kamione. Ti su pokusi izvršeni, pronađeni radnici, i sve skupa smo predali Oblasnom N.O.O., koji će uskoro početi sa eksploatacijom iste.

Birokracija, o kojoj smo pisali u prošlom izvještaju,¹⁸ ne pojavljuje se kod vojno-pozadinskih vlasti, s obzirom na kontrolu, i jednim širim sastankom komandi područja, odnosno komandi mjesta, koji je održan prije izvjesnog vremena. Or-

Vidi knj. 30, dok. br. 1.

organizacija za teritoriju koja je još uvijek pod kontrolom neprijatelja sprovedena je tako, da se oslobođenjem teritorije može nastupiti organizovano i bez ikakvih komplikacija. Komande područja, odnosno komande mjesta koje nisu u mogućnosti da budu na svom terenu pomažu u radu komandama područja, odnosno komandama mjesta koje se nalaze na svojoj teritoriji.

Pojavio se je problem u svim kadrovima, ali taj problem rešavamo raznim kursovima, koji se neprekidno održavaju.

Rezultati rada:

Organizovane su slijedeće radionice: kolarska, sajdziska, krojačka, obučarska, mehanička, stolarska, potkivačko-kovačka, sedlarska, bravarska, brijačka, samardžiska, limarska, puškarska, radiona za kragujevačke bombe, kašike, petokrake zvijske i porcije.

Do sada je izrađeno u tim radionicama:

	ukupno	popravaka
u kolarskoj novih radova	559	413
u sajdziskoj novih radova	-	343
u krojačkoj novih radova	1324	464
u obučarskoj novih radova	231	2573
u mehaničkoj novih radova	579	10013
u stolarskoj radioni novih radova	864	410
u potkivačko-kov. novih radova	5512	246
u vulkanizerskoj novih radova	00	178
u sedlarskoj novih radova	183	42
u bravarskoj novih radova	3344	245
u samardžiskoj radioni novih radova	87	
u limarskoj novih radova	1126	46
u puškarnici novih radova	396	295.

Do danas je izrađeno kašika oko 3.000, a bombi kragujevač. oko 600 kom.

Dnevni kapacitet proizvodnje kašika iznosi oko 400 kom., dok bombi oko 50 komada.

Na ostalim područjima u toku je organizacija istih, kao i novih vojnih radiona, prema potrebi.

Na teritoriji tuzlanskog područja broj ljudskih obroka iznosi ukupno 390.754, a stočnih 43.284.

Izvršeni su slijedeći tehnički radovi:

Podignuto mostova 28, propusta 13 i osposobljeno ceste 77 km. za želj. mostova 11, propusta 8, izgrađeno nove pruge 1.500 km., osposobljeno 241/2 km.

Prevezeno ljudstva i robe na željeznicama:

- 1.) ugljena 850 vagona
- 2.) drveta 310 vagona
- 3.) vojne robe 318 vagona
- 4.) civilnog stanovništva 57.300 osoba
- 5.) vojske 48.700.

Ovaj izvještaj podnosimo u vremenu od 28. XI. 1944 —
28. I. 1945.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Zamjenik komandanta
ppukovnik,
V.¹⁷ Ljuić

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Br. 293
dne 2. II 1945. god.
u Beogradu

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 28. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O BORBAMA NA PROSTORU KLADANJ — VLASENICA — DRINJAČA¹

ŠTAB EI.
O. broj 21/45.
28. januara 1945.
13.15

B 1. radi znanja.²

ŠTABU C 1.

Od komandanta korpusa dobili smo ovoga časa izvještaj sledeće sadržine:

1. U toku cijele prošle noći S 1. sa dvije brigade je vršila napad na liniju položaja Liješan — kota 722 — Drinjača. Gdje se je neprijatelj dobro učvrstio. Najutvrđeniji položaj kota 722 prelazila je u toku noći dva puta iz ruke u ruku.³ Neprijatelj je imao velike gubitke o kojima ću javiti naknadno. Naši gubitci do sada 150 izbačenih iz stroja.

Sadašnji raspored S 1. Sokolna — Jasenić — Muslimansko Kostijerevo — Drinjača (sjeverni dio).

2. R 1. U toku prošle noći je vršila pritisak na spoljne odbranbene tačke Vlasenice u cilju privlačenja neprijateljskih snaga na sebe. XVI Muslimanska brigada pri prelazu ceste kod Han Pijeska uništila je 60 kamiona, o čemu smo javili sinoć.⁴

3. Djelovi 20. brigade s Tuzlanskim odredom rasterali su četničku grupu Durišića u Kladnju i nastavljaju gonjenje neprijatelja prema Olovu.⁵ Naredili smo 20. brigadi da odmah krene na sektor Vlasenice. Djelovi R 1. sa Dopunskim bataljonom sa sektora Živinica na putu su za Kladanj.

4. Naredili smo brigadi OZN-e da jedan bataljon postavi na sektor Požarnice.⁶

5. Podatci o neprijatelju: Glavnina nepr. snaga nalazi se sada na otcjeku Drinjača — Kasaba sa prilično brojnom motorizacijom i komorom. Prema vlastitoj procjeni jačina neprija-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 22—11 i 23—11, k. 272'A.

* Dopisano mastilom.

³ O tome vidi dok. br. 141, objašnjenje br. 6.

⁴ Opširnije i tačnije o tome vidi dok. br. 139.

» Bliže o tome vidi dok. br. 139, 161 i 162.

• Vidi dok. br. 162.

telja oko 4.000.⁷ Prema podacima R 1., neprijatelj je popalio Mrkalje — Visočnik — Japage, izgleda da mu to čine zaštitnički djelovi.

6. Jedinice B 1. jednim djelom nalaze se na liniji Đevanje — Kamenica — Samani — Novo Selo, a drugim djelom na komunikaciji Vlasenica — Milici.⁸

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab,
načelnik — potpukovnik
R. Petovar

*Op. br. 70/45
Operativni izvještaj E 1. od 28 januara
1945. g. u 13, 15 časova.*

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 70
28/1 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik

STAB E 1.
K. o. broj: 21/45.
28. januara 1945. g.

ŠTABU C 1.

Dopunjujemo današnji izvještaj od 13,15 časova u slijedećem:

1. Neprijateljski gubitci u borbama na liniji Liješanj — k. 722 — Drinjača iznose 75 mrtvih i 155 ranjenih, a naši 48 mrtvih i 103 ranjena.

⁷ Riječ je o snagama njemačke 22. pješadijske divizije (vidi dok. br. 103 i 108).

* i ¹⁰ O rasporedu i dejstvu jedinica 14. korpusa NOVJ vidi dok. br. 153.

2. Brigada S 1.⁹ na sektoru Vlasenice u toku prošle noći likvidirala je 3 neprijateljska uporišta i tom prilikom ubila je i ranila preko 70 neprijateljskih vojnika. Zarobljeno je 30 pušaka, 3 mitraljeza, municije i razne spremlje. Uspjehe na sektoru Milići — Zaklopača o kojima smo javili u sinočnjem izvještaju postigle su jedinice B 1. koje i danas drže pod kontrolom deo komunikacije između Vlasenice i Milića (Garež — Kopnjača).

3. Detaljnijih izvještaja o poslednjim uspjesima R 1. na sektoru Vlasenica — Han Pijesak nismo još dobili.¹⁰

4. Nadopunjujemo naš raniji izvještaj o borbama sa četnicima na sektoru Lopare — Tobut — Priboj, koje su vodila 2 bataljona brigade OZN-e. U vremenu od 21. do 26. I. ubijeno je 73 vojnika, među njima 3 komandanta bataljona, zarobljeno 20. Plijen je 1 puškomitraljez, 2 teška mitraljeza, 70 pušaka i 3.000 metaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
načelnik — p. pukovnik:
R. Petovar

Op. br. 71/45
Dodatak operativnom izvještaju E 1
za 28. / 1945 g.

ŠTAB
JU2NE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 71
29. I. 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operacijski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik

• Odnosi se na 18. hrvatsku brigadu 38. NOU divizije. Opširnije o tome vidi izvještaj štaba pomenute divizije od 3. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 23—5, k. 1258).

NAREĐENJE ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 28. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA
BIJELJINU¹

A1
Pov. br.
28-1-1945

ŠTABU A-2, A-3, A-4, A-5

Posle upornih borbi na prostoru Bijeljine neprijateljski garnizon je oslabio. Prema podacima sa kojima raspolažemo neprijatelj je u toku jučerašnjeg dana povukao iz Bijeljine oko 1200 vojnika i orijentisao prema Brezovom Polju.² Po likvidaciji spoljne odbrane grada i izvlačenja jednog dela nemačkih snaga iz Bijeljine postoje objektivni uslovi za potpunu likvidaciju Bijeljine.

Naša divizija u zajednici sa jedinicama V-1³ dobila je zadatak da noću 28/29 napadne i po svaku cenu ovlada Bijeljinom.⁴

U vezi toga zadatka

NAREĐUJEMO:

A-2: Noću na 28/29 ov.m. izvršiće sa svim svojim snagama napad na Bijeljinu sa ciljem ovladavanja istom. Pravac nastupanja Obrijež — Pašine Bašče, obilazeći iste sa istoka izbiti

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 13—6, k. 994.

² Komunikaciju Bijeljina — Brezovo Polje — Brčko Nijemci su čvrsto držali u svojim rukama. Oni su vrlo često vršili pokrete u oba pravca radi osiguranja te komunikacije, pojačavanja garnizona u pomenutim mjestima i snabdijevanja ratnim i drugim materijalom. I vjerovatno je riječ o jednom takvom pokretu njemačkih jedinica, a ne o povlačenju u cilju napuštanja Bijeljine. Vidi dnevne izvještaje Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 29. i 30. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 29/1 i 30/1, k. 46).

* Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 28. NOU divizije vidi izvještaje njenog štaba od 1. i 7. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 42—11, k. 272/A, reg. br. 6/2—2/1, k. 1125).

⁴ Taj napad na Bijeljinu nije uspio. Opširnije o tome vidi dok. br. 124, objašnjenje br. 4.

na kanal gde se cesta Bijeljina — Suho Polje i kanal križaju (kod mosta), po izvršenom prelazu kanala glavninom snaga produžiti napredovanje prema gradu a sa jednim delom snaga sa leđa napasti neprijateljske položaje na prostoru Agine Pučile i Pašine Bašče.

A-4: Noću 28/29 ov.m. sa svim svojim snagama odnosno sa tri bataljona napad izvršiti na neprijateljski garnizon Bijeljina sa ciljem ovladavanja istim. Pravac prodiranja Krušik — Pašine Bašče (zapadni deo), forsira kanal na prostoru između železničke stanice i Malte. Po izvršenom prelazu kanala, napasti železničku stanicu vršeći desni obuhvat, i napasti je sa leđa. Odmah nastaviti prodiranje prema centru čisteći zapadni deo grada, tj. prostor između glavne ceste koja prolazi kroz Bijeljinu i kanala. Ukoliko brigada na tom pravcu naiđe na ozbiljniji otpor mora manjim snagama držati pod vatrom neprijateljske tačke otpora a sa glavninom snaga probijati se ka gradu težeći izvršenju zadatka. Sa jednim bataljonom osigurati levi bok na pravcu Glavice — Suljin Han s tim što će vršiti pritisak na samu cestu.

A-3: Sa svojim snagama noću 28/29 ov. m. na najpogodnijem mestu izvršiti presecanje komunikacije Bijeljina — Brezovo Polje. Po izvršenom presecanju te komunikacije glavninu snaga postaviti na položaje duž ceste i preprečiti po svaku cijenu neprijateljski prodor od pravca Brezovog Polja prema Bijeljini. Jednom trećinom svojih snaga protegnuti se u desno prema Ljeljenči i tući neprijateljske kolone koje se budu povlačile od Bijeljine.

A-5: Potpomagaće rad pešadije s tim što će jednu bateriju teškog divizionara postaviti na položaje Obrijež za neposredno gađanje neprijateljskih tačaka otpora. Artiljerijom početi dejstvovati u 6 sati izjutra na ciljeve koji se budu osmatranjem pokazali kao pogodni za tučenje. Ostalo oružje nek ostane na istim položajima s tim što će potpomagati takođe rad pešadije dejstvujući u grad i to po naređenju ovoga Štaba.

Napad pešadijom ima početi tačno 28 ov.m. u 24 časa i trajati sve dok se ne ovlada Bijeljinom.

S obzirom da postoji uslova likvidacija bijeljinskog garnizona postavlja se po svaku cijenu.

Za ceo rad važe usmena uputstva data štabovima brigada usmeno preko telefona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — potpukovnik,   Komandant potpukovnik,
Milenko Stojaković   Blažo Janković

Načelnik — pukovnik,
Rajko V. Tanasković

STAB A-5
O. br. si.
30. I 1941 god..

Po prednjem postupljeno.
U operativna akta.

S. F. — S. N.

Za štab
pom. načelnika štaba
Nenad Pejić

IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. DIVIZIJE OD 28. JANUARA 1945. ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PROSTORU DRINJAČA — DJEVANJE¹

ŠTAB SI
Broj: si.
28. I. 1945.

ŠTABU E 1.

Dostavljamo Vam kratak izvještaj o borbama koje je vodila naša divizija 27/28. o.mj.

S 2 imala je zadatak likvidirati neprijatelja na liniji Mijatovići — Prav. Kostijerevo — Drinjača. S 4 likvidirati Liješan, k. 722, Oštri Breg i Kušlat.²

Napad na pomenuta uporišta izvršila je S 4 u 6.30 časova, a S 2 u 7.30 časova. U noćnim borbama S 4 uspjela je nakon vrlo žestokih borbi ovladati Miljanov;³ ma i kotom 722, ali je neprijatelj docnije kontranapadima odbacio brigadu sa ovih položaja. S 2 nije uspjela ovladati neprijateljskim položajima niti ga bar privremeno pomaknuti s linije Kostijerevo — Drinjača.

Napad na uporišta vršila je S 4 u toku cijele noći, dok S 2, pošto nije mogla prvim silovitim napadom likvidirati neprijatelja, pretrpivši osjetne gubitke, prestala je s napadom.¹

U toku ovih borbi neprijatelj se je branio vrlo uporno vršeći stalne kontranapade.

Naši gubici u ovim borbama su: 103 ranjena i 48 mrtvih. Među mrtvima nalazi se jedan komandant bataljona i znatan broj starih boraca i četnih rukovodioca. Neprijateljski gubici: 155 ranjenih i 70 mrtvih. Od ovog broja mrtvih neprijateljskih vojnika 28 nađeno je na mjestu borbe. Ostali iznešeni neprijateljski gubici su prema procjeni, ali smatramo da su realni.

Zaplijenjeno je 28 pušaka, 1 neispravan mitraljez, 9 pari čizama i ostale vojničke spreme.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20—5, k. 1258.

* O dolasku 17. majevičke i 21. istočnobosanske NOU brigade na tu liniju vidi dok. br. 113 i 139.

³ Borba je vođena protiv jedinica njemačke 22. pješadijske divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 169, objašnjenje br. 3.

Iste noći 18. brigada likvidirala je neprijateljska uporišta Kuljančiči, Šahmanovići i Jarovlje.⁴ Neprijateljski i sopstveni gubici uračunati su u gore navedenim ciframa sa 18. brigadom.

Ishrana boraca zasada je prilično dobra, raspolažemo sa prilično dosta rezerve stoke, a jedinice su imale rezerve hljeba za dva dana, koje smo pojačali doturom iz Zvornika. Organizovali smo od brigadnih komora pokretnu konjsku komoru kojom ćemo vršiti snabdjevanje jedinica sa hljebom.

Jačina neprijatelja koji se nalazi na liniji Liješanj — Kostijerevo — Drinjača prema raspoloživim podacima cijeni se oko 2.000.

Sadanji rtaš raspored je sledeći: 18. brigada Simići — Kum — Maleševina — Stupari — Ripa. Svojim lijevim krilom veže se s jedinicama 45. divizije kod Solakovine i Pijuka, a desnim krilom kod Debelog Brda sa jedinicama 27. divizije.

S 2 nalazi se na liniji k. 461 — Musi. Kostijerevo— k. 221.

S 4 nalaze se na liniji Jasenić — Gornje Devanje — Dugi Dol.⁵

S 1 zasada u Samanima.

Pošto je neprijatelj prilično jak, dobro utvrđen, sa dosta automatskog oruđa, smatramo da ponovni napadi na uporišta sa jačim snagama ne bi uspjeli. Predvidjeli smo za večeras smjele akcije probranih grupa S 2 i S 4. Disciplinskoj četi S 2 izdaćemo zadatak likvidacije k. 722. Također smo izdali zadatak štabu S 3 da izvrše akcije prema neprijatelju na sektoru Vlasenice.

Naše mišljenje u pogledu sinoćnjih akcija je da su jedinice dale dobru borbu i da su se rukovodioci založili za izvršenje zadatka. S 4 bila je vrlo uporna, ali je taj štab pogrešio, pošto je ubacio sve snage za likvidaciju k. 722, ne ostavivši rezervu. Tako je neprijatelj sa svojom rezervom odlučnim kontranapadom uspio ponovno ovladati zadobivenim položajima. Ovaj štab je ponovio ovu grešku dva puta u toku noći.

S 2 nije sa dovoljno upornosti napadao uporište.

Smještaj ljudstva uglavnom je pod vedrim nebom. Na položajima se lože vatre.

S. F. — S. N.

Komandant potpukovnik
F. Herljević

⁴ U izvještaju štaba te brigade od 3. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 7—6, k. 1259) piše da se ona 24. januara prebacila na prostor Šekovića i da je na ta uporišta napadala neprekidno dok ih nije zauzela.

⁵ Pogrešno; treba: Dugi deo.

IZVJEŠTAJ ŠTABA HERCEGOVAČKE BRIGADE NARODNE ODBRANE OD 28. JANUARA 1945. ŠTABU BOSANSKO HERCEGOVAČKE DIVIZIJE NARODNE ODBRANE O GUBICIMA'

STAB
I. HERCEGOVAČKE BRIGADE
NARODNE ODBRANE
K. pov. br. 117
28. januara 1945. g.
Ljubinje

Rezultat akcija naših jedinica za vreme od 7. XII. 1944. g. do 28. I. 1945. g.

Red. broj	S A D R Ž A J	1. Bataljon	2. Bataljon	3. Bataljon	4. Bataljon	5. Bataljon	Zaštit. vod	Kuriri	Ukupno:
I.	Ubijeno:								
	1. — Ustaša	19	12						31
	2. — Četnika		1	3	6	1			11
	3. — Zelenokadrov.	17							17
	4. — Škripara						2		2
	5. — De/ertera				2				2
	SVEGA:	36	13	3	8	1	2		63
II.	Zarobljeno i uhvaćeno :								
	1.— Ustaša	16	7						23
	2. — Četnika		9			3			12
	3. — Zelenokadrov.	197							197
	4. — Škripara			16	11	8		2	37
	5. — Dezertera	6							6
	SVEGA:	219	16	16	11	11		2	275

III.	Ranjenih: (utvrđeno)								
	1. — Ustaša	7	6						13
	2. — Četnika			3					3
	SVEGA:	7	9						16
IV.	Zaplenjeno oružje:								
	1. — Bacača				2				2
	» 2. — P. mitraljeza		3		1	1		3	5
	3. — Pušaka	25	20	5	15	12			77
	4. — Pištolja		4	1	2	1			8
	5.— Bombi za 1. bac.		350						350
	6. — Bombi ručnih	20	50		18				88
	7. — Raznih metaka	5.000	2.450	220					7.670
V.	Naši gubitci:								
	1.— Pogmuh	1	2	2					5
	2. — Ranjenih		2	4					6
	SVEGA:	1	4	6					11

V.d. politički komesar,
Drago Ivanović

M. P.

V.d. komandant —
major
Jovan Andrić

' Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 38/4—16, k. 222. Dokumental je upućen Štabu Bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane (vidi dok. br. 10, objašnjenje br. 2).

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA DOSTAVLJEN 28. JANUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE¹

IZVOD IZ
OPERACIJSKOG DNEVNIKA
ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA XXIX. UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

od 10. decembra 1944. do 20. januara 1945.

10. XII. 1944. Štab divizionu, 4. baterija i popunjujući dio nalaze se u s. Berkovići.
3. baterija u s. Džinova Mala.
1. baterija se nalazi u s. Rijeka (na putu Gacko — Nevesinje).
2. baterija podjeljena u dva voda: I. vod nalazi se u s. Čitluku, a II. vod u Buhovu.
U svima jedinicama vršila se nastava po predviđenom planu rada.
11. XII. 1944. Sve kao gore; bez promjena.
12. XII 1944. Isto.
13. XII 1944. Isto.
14. XII 1944. Isto.
15. XII. 1944. 1. baterija dobila nalog od načelnika štaba XXIX. Udarne divizije da uputi jedan top sa 100 granata XI-oj Hercegovačkoj NOU brigadi u s. Kalinovik.
U 12 časova upućeno 4. odjeljenje te baterije pod rukovodstvom vodnog oficira druga Magušar Marijana u jačini 26 ljudi, 20 konja sa 100 granata. Odjeljenje se javilo komandi baterije istoga dana iz s. Uloga, gdje je stiglo bez zapreka.-
U ostalim jedinicama divizionu nije bilo nikakvih promjena. Vršena nastava po planu rada.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivii V^{II}, reg. br. 5—6, k. 1146/11. Uz ovaj dokument nalazi se i sprovedni akt Štaba Artiljerijskog divizionu od 28. januara 1945. godine.

² O dejstvu toga odjeljenja u sastavu te brigade vidi dok. br. 7.

16. XII. 1944. Komandant divizionu major drug Bjelica Tripo bio u obilasku 1. baterije, na položaju u s. Rijeka. Uvečer se javio vodni oficir drug Magušar Marijan, koji je upućen sa 4. odjeljenjem te baterije u s. Kalinovik, i javio da je stigao na određeno mjesto. Prilikom gaženja r. Neretve posrnuo je jedan konj toga odjeljenja, te je palo u vodu 10 granata, a konja su uspjeli izvući. Po naređenju štaba divizionu sanitetski referent 1. baterije drugarica Valjevića Zehra i sanitetski referent 2. baterije drugarica Mićunović Ljubica upućene na bolničarski kurs, koji se održava kod XXIX. Udarne divizije. Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava po planu rada.
17. XII. 1944. II. vod 2. baterije iz s. Buhova došao u sastav baterije,³ te se sada cijela baterija nalazi u s. Čitluku. U ostalim jedinicama divizionu nije bilo promjena. Izvođena nastava po planu rada.
18. XII. 1944. Bez promjena. Vršena obuka prema planu rada.
19. XII. 1944. Neprijatelj je izvršio napad na položaje koji se nalaze u zoni dejstva 2. baterije. U borbi je učestvovala i ta baterija i utrošila 147 granata. Uspjeh gađanja je bio vrlo dobar i Švabe su povraćene na polazne položaje. 4. odeljenje 1. baterije krenulo iz Kalinovika sa XI. Hercegovačkom NOU brigadom u pravcu Foče. U ostalim jedinicama divizionu nije bilo promjena. Vršena nastava po planu rada.
20. XII. 1944. Nije bilo nikakvih promjena u jedinicama divizionu. Vršena nastava po planu rada.
21. XII. 1944. 4. odeljenje 1. baterije sa vrlo dobrim uspjehom gađalo Foču. U ostalim jedinicama sklopa nije bilo nikakvih promjena. Vršena obuka po planu rada.
22. XII. 1944. Nije bilo nikakvih promjena. Vršena nastava po planu rada.

³ Nalazio se u sastavu 12. hercegovačke brigade (vidi dok. br. 8).

23. XII. 1944. Neprijatelj napravio ispad prema položajima 1. baterije, te je istoj naređena stroga pripravnost i sprema za pokret. Tom prilikom su se poplašili konji vozara druga Miličića Tripa i sa kolima pojurili u rijeku, koja se nalazi odmah do puta. Kola su se u rijeci slomila, a konjima se nije ništa dogodilo. Municija koja se nalazila u kolima izvađena je iz vode, prosušena i moći će se upotrebiti.
- Neprijatelj je odmah napadnut od naših jedinica i bio prisiljen da se povrati u Nevesinje nakon kraće borbe.
- Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Vršena nastava po predviđenom planu rada.
24. XII. 1944. 2. baterija dobila nalog za pokret i krenula u pravcu Čapljine, gdje je stigla u 15 časova i tu zanoćila.
- U ostalim jedinicama divizionu nije bilo promjena. Vršena nastava po predviđenom planu rada.
25. XII. 1944. 2. baterija krenula u 12 časova iz Čapljine u s. M. Crnići, gdje je stigla u 17 časova i tu zanoćila.
- U ostalim jedinicama divizionu nije bilo promjena. Vršena nastava po predviđenom planu rada.
26. XII. 1944. 2. baterija krenula po vrlo teškom putu iz s. M. Crnići u s. Kozice, gdje je stigla u 13 časova. Kako dalje nije bilo puta, to je I. vod natovaren i u 15 časova krenuo je u s. D. Brštanik, gdje je stigao u 18 časova, a II. vod te baterije ostao je u s. Kozicama. Pošto u s. D. Brštanik nema zgrada za stanovanje (selo je popaljeno) ljudstvo i stoka smješteno je pod otvorenim nebom.
- U ostalim jedinicama divizionu nije bilo promjena. Vršena nastava po planu rada.
27. XII. 1944. II. vod 2. baterije stigao u s. D. Brštanik.
- U ostalim jedinicama divizionu nije bilo promjena. Vršena nastava po planu rada.

28. XII. 1944. u 1. bateriju javili se na dužnost pomoćnik komesara baterije drug Radan Radislav i vodni oficir drug Mikuš Ivan, po naredbi štaba divizionu. Raniji pomoćnik komesara te baterije drug Ilić Jefto premješten je, po naredbi štaba divizionu, u 2. bateriju ovoga divizionu. 2. baterija vrši izviđanje položaja. U bateriju stigao drug Ilić Jefto, koji je naredbom štaba divizionu određen za pomoćnika političkog komesara te baterije. Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Vršena nastava po planu rada.
29. XII. 1944. Upućeni na artiljerijski kurs pri Artiljerijskoj grupi II. Udarnog korpusa iz štaba divizionu: poručnik drug Derikučka Vaso, zamjenik k-đa divizionu; iz 1. baterije: borac drug Orešković Stjepan, vođa odjeljenja, i borac drug Gudelj Vlado, vođa odjeljenja; iz 2. baterije: vodnik drug Vidojević Rade, vodni oficir i borac drug Sarajić Radoslav, vođa odjeljenja; iz 3. baterije: borac drug Mačorović Dušan, borac drug Pelja Idriz, borac drug Rahić Ibrahim, svi vođe odjeljenja; iz 4. baterije: zastavnik drug Mijanović Ilija, zamjenik k-đira baterije, borac drug Pužić Hajrudin, vođa odjeljenja, i borac drug Obradović Vaso, nišandžija; iz popunjujućeg dijela: borac drug Bjelica Gojko, zamjenik k-đira popunjujućeg dijela. Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava prema planu rada.
30. XII. 1944. 1. baterija poslala petorku u s. Žalom (u 5 časova), sa zadatkom da interveniše za rekviziciju, koju seoski NOO nije isporučio bateriji. Ta petorka je na 1 km ispred sela Kneževa iz zasljedje napadnuta i tom prilikom poginuli su drugovi Kovačević Vlado i Aćimović Luka, ekonom baterije. Patrola je odgovorila vatrom i rastjerala škripare, kojih je viđeno svega četiri. Napad je izvršen oko 6.30 časova. U 8 časova poslala je druga patrola radi izviđanja, ali bez uspjeha. Poginuli drugovi prenešeni su u bateriju radi sahrane na tamošnjem seoskom groblju. Istoga dana bio u obilasku 1. baterije komandant divizionu major drug Bjelica Tripo.

2. baterija, radi lošeg smještaja, dobila nalog od štaba X. Hercegovačke NOU brigade da se preseli u susjedno selo Stjepankrs, što je isti dan i učinjeno.
- Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava po planu rada.
31. XII. 1944. 2. baterija dobila nalog za pokret u pravcu Stolac — Berkovići — D. Bratač, te je istoga dana preselila u s. Kozice, gdje je prenoćila. Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava po planu rada.
1. I. 1945. Vodni delegat II. voda 1. baterije zastavnik drug Mandić Dušan upućen, po ukazanoj potrebi, u 4. odjeljenje te baterije u s. Miljevinu. 2. baterija krenula iz s. Kozica i stigla po velikom vjetru u Stolac, gdje je zanoćila. Iz baterije dezertirao borac Pudar Jovan.
2. I. 1945. U 1. bateriju javilo se 6 boraca, koji su upućeni iz XI. Hercegovačke brigade i to: drugovi Bjeloglav Jovo, Džanković Muharem, Šarenac Spiro, Avdanović Bojo, Budalić Gašo i Stanić Risto. Mobilisan u tu bateriju drug Lakota Mihajlo iz s. Rijeke.
4. odjeljenje 1. baterije upućeno u akciju na s. Trnovo sa jednim bataljonom XI. Herc. NOU brigade.⁴
2. baterija krenula iz Stoca u 7 časova i stigla u Berkoviće u 16 časova. U štabu divizionu je ostavila 5 velikih teglećih konja i 3 mala tovarna konja, kao nesposobne za daljnji pokret. Također su u divizionu ostavljena 3 druga za izviđački vod, a 2 druga kao bolesna. Baterija je primila od popunjujućeg dijela divizionu 9 novih drugova.
- Baterija je prenoćila u Berkovićima.
- Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava po planu rada.
3. I. 1945. 2. baterija krenula iz s. Berkovići u 8 časova i u 17 časova stigla u Zovi Do, gdje je prenoćila.

⁴ O tome vidi dok. br. 175.

- Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava po planu rada.
4. I. 1945. 2. baterija krenula iz s. Zovi Dola u 14 časova i stigla u s. D. Bratač u 23 časova. Sa puta su u štab divizionu vraćena 2 druga kao nesposobna za dalji pokret i to: borci Vojičić Peko i Škriban Obren.
4. odjeljenje 1. baterije otvorilo vatru na ciljeve u Trnovu i utrošilo 13 granata. Zatim je izvršilo pokret za s. Dobro Polje, gdje je stiglo u 12 časova.
- Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava po planu rada.
5. I. 1944. 1. baterija mobilisala druga Zeleuović Krsta iz s. Gaja; iz bolnice došao u istu bateriju borac drug Lobianko Vinčenco.
2. baterija krenula iz s. D. Bratača u 17 časova i stigla u 20 časova u s. Kifino Selo, gdje se smjestila.
- Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava po planu rada.
6. I. 1945. 4. odjeljenje 1. baterije vratilo se iz akcije na Trnovo u selo Ocrkavlje, gdje se nalazi i štab XI. Herc. NOU brigade.
- U 1. bateriju mobilisana 2 druga iz sela Gaja i to: Zelenović Bogdan i Andrić Mijo.
- U ostalim jedinicama divizionu nije bilo promjena. Izvođena nastava po planu rada.
7. I. 1945. Od patrole 1. baterije uhvaćen je Samardžić Vukoje, bivši četnički komandant bataljona; isti je zadržan u bateriji, kako bi se i ostali škripari iz okoline osvjestili i pristupili u našu vojsku, pošto je imenovani Samardžić uticajna ličnost, a želi da se primi u NOVJ.
- U ostalim jedinicama divizionu nije bilo nikakvih promjena. Izvođena nastava po planu rada.
8. I. 1945. Niti u jednoj jedinici divizionu nije bilo promjena. Izvođena nastava po planu rada.
9. I. 1945. 1. bateriji javilo se 14 dobrovoljaca iz okolnih sela (Koleško, Crgovo, Balabani, Vrtine, Gaj,

- Rilje i Kifino Selo) radi služenja u NOVJ. Neki su sa sobom donijeli i puške i 2 puškomitraljeza.
- Oko 10 časova Nijemci su napravili ispad iz Nevesinja i došli do s. Batkovića i Šurića. Naša 2. baterija ih je uspješno gađala i u tu svrhu utrošila 28 granata. Baterija nije imala nikakvih gubitaka.
- Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava prema planu rada.
10. I. 1945. Bez promjena. Izvođena nastava prema planu rada.
11. I. 1945. Bez promjena. Izvođena nastava prema planu rada.
12. I. 1945. 2. baterija gađala Nijemce u Nevesinju i njihove okolne položaje. Utrošila 28 granata. Žrtava baterija nije imala.
- U ostalim jedinicama divizionu nije bilo promjena. Izvođena nastava po planu rada.
13. I. 1945. Bez promjene. Izvođena nastava prema planu rada.
14. I. 1945. U 1. bateriju javilo se još 8 dobrovoljaca iz s. Kolečka radi služenja u NOVJ. Svi su zadržani u bateriji.
- Javila se u istu bateriju 2 dezertera iz XI. Herc. NOU brigade i to Kovačević Brana iz s. Rilja i Drvendžija Simo iz s. Rilja, koji su prije kraćeg vremena pobjegli iz svoje jedinice. Isti su zadržani u bateriji radi ispitivanja.
2. baterija gađala grad i okolne neprijateljske položaje Nevesinja i utrošila 32 granate. U 2. bateriju javilo se 3 škripara, koji su zadržani u bateriji.
- Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava prema planu rada.
15. I. 1945. U 1. bateriju javio se 1 dobrovoljac radi služenja u NOVJ. Zadržan u bateriji.
2. baterija gađala Švabe u Nevesinju. Utrošeno 30 granata.
- Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava po planu rada.

16. I. 1945. 2. baterija gađala Švabe u Nevesinju. Utrošeno 28 granata.
 Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena natsava prema planu rada.
17. I. 1945. Dva dezertera koji su se javili 1. bateriji upućena u XI. brigadu po kuririma te brigade. U istu bateriju javila se na dužnost drugarica Brkić Ljubica, koja je upućena iz 2. baterije.
 Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava po planu rada.
18. I. 1945. 2. baterija gađala grad Nevesinje. Utrošeno 17 granata.
 Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena natsava po planu rada.
19. I. 1945. U 1. bateriju javilo se 56 boraca, koji su upućeni iz štaba divizionu.
 U 2. bateriju javilo se 51 borac, koji su upućeni iz štaba divizionu. Ista baterija gađala Švabe u Nevesinju i utrošila 40 granata.
 U 3. bateriju javilo se 57 boraca, koji su upućeni iz štaba divizionu.
 U 4. bateriju javilo se 46 boraca, koji su upućeni iz divizionu.
 U popunjujući dio javilo se 40 drugova, koji su upućeni iz štaba divizionu.
 U haubičko odjeljenje (jedna haubica 105 m/m koja se nalazi u Gacku pod rukovodstvom vodnog oficira Ćuk Zeri) javilo se 6 boraca, koji su upućeni iz štaba divizionu.
 Od novoprimitljenih drugova iz brigade XXIX. Herc. udarne divizije štab divizionu zadržao 18 boraca.
 Drugih promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava po planu rada.
20. I. 1945. U inspekciju 1. baterije došao načelnik štaba ovoga divizionu drug Lužar Franjo. Po usmenom naredenju istoga od novoprijavljenih dobrovoljaca raspoređeno i upućeno za 2. bateriju 8, a za 3. bateriju 5 boraca.
 2. baterija gađala neprijatelja na putu Nevesinje — Odžak i utrošila 115 granata.

Drugi promjena u jedinicama divizionu nije bilo. Izvođena nastava prema planu rada.

Polit, komesar,
major
Slavko Đurić

M. P.

Komandant, major
Tripo Bjelica

Načelnik štaba,
major
Franjo Lužar¹

BR. 152

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 29. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O BORBAMA NA PROSTORU KLADANJ — VLASENICA — DRINJACA¹

STAB E 1.

O. broj: 23/45.
29. januara 1945 g.
19 časova

Operativni izvještaj.

ŠTABU C 1.

1. Na sektoru Drinjače danas ujutro neprijatelj je nastavio sa napadima na liniju naših položaja Jasenić (k. 689) — k. 461 — Muslimansko Kostijerevo. Borbe su vođene u toku čitavog dana i neprijatelj je imao izvjesnih uspjeha.²

Na sektoru Vlasenice u toku prošle noći nastavljeni su napadi na spoljne odbrane grada. Jedna brigada S 1. imala je uspjeha. Podataka o ovim borbama još nemamo.

2. Naš raspored: dvije brigade S 1. nalaze se na liniji Kamenica — Đevanje — Jasenić — Muslimansko Kostijerevo, a jedna brigada pomjerena je sa sektora Vlasenice na sektor

⁵ Kao vršilac dužnosti načelnika štaba Artiljerijske brigade 29. NOU divizije poginuo je 12. aprila kod s. Bilalovca.

¹ Original pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 26—11, k. 272/A.

¹ O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 169, objašnjenje br. 3.

Mačesi — Cehajić sa zahtskom pritiska na dio komunikacije Nova Kasaba — Kušlat.³

R. I. sa dvije brigade primila je sektor Vlasenica — Šekovići i Vlasenica — Kladanj a sa jednom na Malom Polju — Han Pijesak.⁴

3. Danas su primjećene neprijateljske kolone u pokretu od Han Pijeska ka Vlasenici.

4. U toku borbi sa četničkom grupom u Kladnju⁵ ubijeno je 27 četnika a zarobljeno 9, među njima i jedan komandir čete. Plijen je 6 pušaka i 4 puškomitraljeza. Na sektoru Požarnice predala se grupa od 15 četnika sa komandantom bataljona našim jedinicama. Sa sobom su donijeli 2 puškomitraljeza i 13 pušaka.⁶

5. Molimo da nam uputite obećano ljudstvo za popunu naših jedinica. Možemo primiti do 5.000 novih boraca. Prema obavještenjima koje smo dobili sa teritorije Srbije nećemo primiti više novih boraca za popunu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba:
p.pukovnik:
R. Petovar

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 75
30/ I 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik

Op.br. 75145
Operativni izveštaj E 1 za 29. I. 45

³ U Dnevniku majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 15, k. 6) piše da su dijelovi njemačke 22. pješadijske divizije zauzeli s. Bakiće kod Vlasenice i da su odbili dva jaka protivnapada.

⁴ Vidi dok. br. 161.

⁵ O tome vidi dok. br. 139.

⁶ Vjerovatno je riječ o četnicima Tuzlanske brigade. U depešama komandanta Majevičkog četničkog korpusa od 25. januara i 2. februara 1945 (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII) piše da je ta brigada imala dosta gubitaka, računajući i jednog komandanta bataljona. Dalje se govori o veoma teškoj situaciji na teritoriji tog četničkog korpusa i o velikim gubicima, u ljudstvu, naročito komandnog kadra.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. KORPUSA OD 29. JANUARA 1945. ŠTABA
BU 2. ARMIJE NOVJ O BORBAMA U ISTOČNOJ BOSNI¹

B 1

— operativni otsek —
Op. br. 51
29 januara 1945 god.

Operacijski izveštaj
za 29 januar 1945 g.

1) PODACI O NEPRIJATELJU

Od Vlasenice prema Zvorniku nadire 22 nemačka divizija u jačini odprilike 4000 vojnika,² što potvrđuju i podatci dobiveni putem obaveštajne službe.³ Pored ove divizije od Sokolca prema Vlasenici nalazi se isto 81⁴ nemačka divizija, kao još neke manje samostalne jedinice.⁵

Nemci od Vlasenice u pravcu Zvornika doprli su danas po podne preko Liješnja do Jasenića (k. 689). Na ovom sektoru se sada vode borbe. Na prostoru Nove Kasabe i putem prema Umcu nalazi se prilično velika kolona kamiona. U ovoj koloni ima i konjskih i volovskih kola. Za vreme borbe naših jedinica sa neprijateljem na ovoj komunikaciji primećena su i 4 tenka.

Prema izveštaju K 1 jačina neprijateljskih snaga u Brčkom i neposrednoj okolini iznosi 4000 vojnika i to: 600 Nemaca u samoj varoši,⁶ na položajima oko Brčkog 200 ustaša⁷ i 200 četnika⁸ a u bližoj okolini na položajima prema našim

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 27—11, k. 272/A.

* O brojnom stanju te divizije vidi dok. br. 108, objašnjenje br. 2.

³ O neprijateljskim snagama u istočnoj Bosni vidi I svesku obavještajnog odjeljenja Slaba Južne operativne grupe (Štaba 2. armije NOVJ) za period od 8. decembra 1944. do 2. marta 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—9, k. 273/A); dok. br. 123 u ovoj knjizi.

⁴ Vjerovatno je omaškom ispuštena početna cifra 1. Međutim, nemačka 181. divizija tada se nalazila na sektoru Višegrad — Dobrun — Goražde. Opširnije o njoj vidi dok. br. 25 i 107.

⁵ O njima vidi dok. br. 103, objašnjenje br. 3.

⁸ Detaljnije o njima vidi dok. br. 155.

⁷ i ¹⁰ Riječ je o jedinicama ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije. Opširnije o njima vidi dok. br. 155.

" Na tom prostoru je tada bila Brčanska četnička brigada. U depeši komandanta Majevičkog četničkog korpusa br. 642 od 25. januara 1945 (vidi LV knjigu depeša ČVK u Arhivu VII) piše da je ta brigada u

jedinicama 600 ustaša, 500 belogardejaca⁰ i nešto vojnika zelenog kadra.¹⁰ Oko samog grada nalazi se linija utvrđenja od 14 bunkera izrađenih od cigle i drveta i veći broj streljačkih zaklona ispred kojih je postavljena prvo bodljikava žica, pa minska polja. Nemci u gradu imaju 2 tenka i oko 10 oklopnih kola. Po saznanju meštana u Brčkom se nalaze delovi 12 nemačke divizije¹¹ i 12 ustaški zdrug.

U Gradačcu i okolini ima oko 200 četnika¹² i zelenog kadra. Takođe na prostoru Vučkovac — Cerik — Špionica — Srnice — Džakule nalaze se četnici.

U Gračanici i okolnim selima nalaze se ustaše i zelenokadrovci¹³ sa domaćim četnicima. Oni imaju 3 topa sa nemačkim posadama. Po saznanju od meštana u Karanovcu ima izvestan broj Nemaca ili ustaša i četnika obučenih u nemačka odela.

Na Ozrenu se nalaze ozrenski četnici u jačini oko 2000. Srbijanski četnici nalaze se uglavnom na Trebavi, a spuštaju se prema Modi ići i Gradačcu i dalje u pravcu Dubrave.

Crnogorski četnici po svome prebacivanju u istočnu Bosnu bili su doprli do Kladnja i ovladali njima,¹⁴ ali su odmah od jedinica E 1 odbačeni uz gubitke.¹⁵

2) RASPORED NAŠIH SNAGA

a) K 1: K 3 prema Brčkom sa jugoistočne strane sa položajima na liniji k. 132 — Brezik — Pančevo polje¹⁶, sa jednom protivkolskom baterijom. K 2 iznad Gornje Brke — Lipo-

januaru imala teške borbe na svom sektoru u toku kojih je, pored ostalih, poginuo komandant brigade Marko Jugović i tri njegova komandanta bataljona.

⁹ Odnosi se na dijelove bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa. Vidi »Veliki pokreti povlačenja na Jugoistoku«, skica 22—24 (Arhiv VII, reg. br. 12/1, k. 2); dok. br. 12, objašnjenje br. 5.

¹¹ Obavještenje o dijelovima njemačke 12. divizije je pogrešno, jer ona tada nije bila u Jugoslaviji. Na tom prostoru su se nalazili dijelovi 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 155).

¹² Na tom prostoru su se tada nalazili Trebavski četnički korpus i jedan dio četničkih snaga iz Srbije. Opširnije o njima vidi izvještaj Južnomoravske grupe četničkih korpusa od 4. aprila 1945 (Arhiv VII, reg. br. S-V-16922).

¹³ Opširnije o njima vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 5 i 6.

¹⁴ Riječ je o četnicima Pavla Đurišića. Prema depeši Zaharija Ostojića, komandanta Istaknutog dijela CVK za Crnu Goru, Bosnu, Hercegovinu i Sandžak, br. 736 od 1. februara 1945 (vidi LV knjigu depeša u Arhivu VII), oni su krajem januara izbili na prostor s. Vozuća — s. Orahovica, gdje su bili napadnuti od naših snaga, ali se ništa ne kaže o zauzimanju Kladnja.

Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 3. korpusa NOVJ vidi dok. br. 139 i 152.

¹⁵ Pogrešno; treba: Pančovo brdo.

vac do same Omerbegovače — k. 123 — Begluk, sa jednom protivkolskom baterijom i dve baterije teških bacača. U ovom pravcu pre dva dana upućen je i poljski divizion¹⁷ bez jedne baterije. Jedan deo se nalazi od Bukvika prema Dubravi. K 4 se nalazi na prostoriji Huskići — Donja Orahovica — Miričina — Dobošnica, ona je juče uputila jedan svoj deo u s. Avdići.¹⁸ D 3 se nalazi u dolini Spreče i prema Ozrenu na prostoriji Porječina — Stupari — Milino Selo — Turija — Sižje — Puračić.¹⁹ Jedna baterija teških bacača nalazi se na prostoriji s. Sikulje, a jedna baterija protivkolskih topova kod položaja K 4.

Na prostoriji Zuberovo brdo — Mustafići nalazi se BB bataljon²⁰ a na prostoriji Čehaje — Donji Srebrnik nalazi se PT odred.²¹

b) P 1 se nalazi na odbranbenim položajima na liniji Novo Selo — Kamenica — Obojnik — Sokolna, sa jednim delom na desnoj obali Drine kod Čitluka kao zaštita artiljerije.²²

c) D 1 se nalazi na prostoriji Nedelište sa pravicima dejstva na komunikaciju preko Rajića i Bakića.²³

d) S 1 sa dve brigade na liniji Kamenica — Đevanje — Jasenići — Muslimansko Kostijerevo. Jedna brigada je sa sektora Vlasenice došla na prostor Mačesi — Čehajići sa zadatkom dejstva na komunikaciju Nova Kasaba — Kušlat.²⁴

e) R 1 prema Vlasenici sa severozapadne strane zatvarajući pravac od iste prema Sekovićima i Kladnju sa dve brigade, dokle se jedna nalazi na Malom Polju dejstvujući na komunikaciju Han Pijesak — Vlasenica.²⁵

3) OPERACIJE

a) P 1: U borbama 24, 25, 26 ov.m. na prostoru Vlasenica — Nova Kasaba — Oštri breg, ubijeno je 350 — 400 Nemaca.²⁶

¹⁷ Riječ je o divizionu 2. artiljerijske brigade 23. NOU divizije.
¹⁸ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 23. NOU divizije vidi izvještaj njenog štaba od 4. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—2, k. 1069).

¹⁹ Vidi dok. br. 120.

²⁰ Riječ je o Beogradskom bataljonu KNOJ-a (vidi dok. br. 108 i 176).

²¹ Odnosi se na Posavsko-trebavski NOP odred. Opširnije o njemu vidi dok. br. 161 i 176.

²² Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 25. NOU divizije vidi dok. br. 141 i 169.

²³ Bliže o rasporedu i dejstvu 45. NOU divizije vidi dok. br. 137 i 172 u ovoj knjizi; izvještaj njenog štaba od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—3, k. 1331).

²⁴ O rasporedu i dejstvu 38. NOU divizije vidi dok. br. 149 i 161.

²⁵ Opširnije o rasporedu i dejstvu 27. NOU divizije vidi dok. br. 152 i 166.

²⁶ Borba je vođena protiv snaga njemačke 22. pješadijske divizije. O njihovim gubicima vidi dok. br. 134, objašnjenje br. 4 i 6.

b) D 1: Rezultate o borbama D 1 na pravcu Vlasenica — Zvornik još nismo primili.

c) K 1: K2 i K3 u toku noći 28/39 ov.m. napali su Brod i ušli u njega. Neprijatelj je ujutru rano dovukao kamionima pojačanja i uz pomoć dva tenka primorao naše delove da se povuku na 500 m. od Broda. 29 ov.m. od samog jutra na ovome sektoru vodile su se jake borbe. Neprijatelj je stalno dovlačio pojačanja, ali je žestokom borbom bio primoran da se povuče u same kuće Dizdaruše.²⁷

Na sektoru Omerbegovača — Dizdaruša i oko Begluka neprijatelj je pretrpeo velike gubitke, dok su i naši bili osetni. Rezultate ćemo javiti naknadno.

Jače snage srbijanskih četnika napadale su delove K 2 sa pravca Dubrava — Blaževac — Zabari, a ustaše sa pravca Ulice, te su se na tu stranu morale pomerati snage koje su prema Brčkom.

BB bataljonu i PT odredu naređeno je da sa linije Zube-revo brdo — Mustafići — Čehaje preduzmu napad i proteraju neprijatelja sa prostorije Donji Hrgovi — Cerik — Vučkovac — Srnice — Kupresi, kako bi olakšali operacije prema Brčkom.

Na sektoru K 4 i D 3 nije bilo značajniji borbi.

Danas se vodila jaka borba na sektoru Liješanj — Jase-nići i Liješanj — Sokolna. Neprijatelj je uspeo dopreti do Jasenića (k. 689).

Prilog: skica²⁸ rasporeda i dejstva naših snaga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
načelnik — pukovnik:
Mih. Tartalja

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 76
31. I 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik

²⁷ U dnevnom izvještaju Glavnostožernog ureda Ministarstva oružanih snaga NDH od 1. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—1, k. 47) piše da partizani vrše snažan pritisak na spoljnu odbranu Brčkog i da su uporišta južno od Brčkog uspjela da odbiju nekoliko napada.

²⁸ Redakcija je nije mogla pronaći.

NAREĐENJE ŠTABA 9. NOU DIVIZIJE OD 29. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA 2. PROLETERSKE I 3. DALMATINSKE BRIGADE ZA ZATVARANJE PRAVCA ŠIROKI BRIJEG — IMOTSKI I ZA DEJSTVO KA LJUBUŠKOM¹

ŠTAB
IX UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br. 30/45.
29 januara 1945 g.

ŠTABU II PROL. i III DALMATINSKE UDARNE BRIGADE

Po zauzimanju Ljubuškog sa snagama koje su prodrle preko Lipna, neprijatelj je od pravca Mostara napao djelove IV Udarne brigade i sa jačim kolonama prodirao pravcima: Mostar — Čitluk — Međugorje i željezničkom prugom Mostar — Slepčiči — Kručevići — Čapljina.² Ovim neprijateljskim prodorima jedinice IV brigade došle su u nepovoljnu situaciju i probijale se pravcem Krehin Gradac — Njive — Međugorje sjeverno³ od Ljubuškog. Zbog odsustva radio-stanice IV brigade do sada nemamo veze sa ovim djelovima.

Prema obavještenjima neprijatelj od pravca Širokog Brijega i Posušja namjerava vršiti akciju u pravcu Imotskog. U vezi svega navedenog

NAREĐUJEMO:

II brigada zatvoriće pravac Široki Brijeg — Posušje — Imotski na položajima: Rušt — K. 578 — K. 523 — K. 526 — Rujan (K. 805, K. 820 i K. 834). Jedan ojačan bataljon brigada će zadržati na Posušju, kao i jedinicu iz rezerve držati bliže istom. Ova brigada ima zadatak osiguranja mosta kod Prispe i eventualno osiguranje tog pravca.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—1, k. 843.

² Dvadeset sedmog januara 1945. su 370. puk i Izviđački bataljon 369. legionarske divizije, u sadejstvu sa ustaško-domobranskim jedinicama 9. hrvatske gorske divizije, otpočeli napad od Širokog Brijega i Mostara ka Čapljini i Ljubuškom i u trodnevnim borbama uspjeli da potisnu jedinice 3. i 4. dalmatinske brigade, zauzmu Čapljinu i Metković i poruše mostove na Neretvi. Nijemci su toj operaciji dali šifrovani naziv »Bora« (vidi navedeno djelo Franca Šramla, str. 115). Opširnije o tome vidi i izvještaj Štaba 9. NOU divizije od 22. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—2, k. 843).

³ Pomenuta mjesta se nalaze istočno od Ljubuškog.

III dalmatinska udarna brigada sa jednim bataljonom nalaziće se na prostoriји Cerov Dolac — Siljevište (Stražnica) sa zadatkom obezbjeđenja od pravca Borajina. Sa ostala 2 bataljona ofenzivno će djelovati u pravcu Ljubuškog prodirući sjeverno od njega i vezivajući se za djelove IV brigade, koji se eventualno tamo nalaze.

Rad i držanje ovih jedinica mora biti brz i elastičan, samoinicijativno ravnajući se prema situaciji.

Napomena: Brigade će održavati međusobno vezu i putem telefona i kurira redovno će nas obavještavati o situaciji. Na novim položajima sa svojim bataljonima povežite se telefonom, kako bi na vrijeme bili obavješteni o situaciji na tim sektorima, i mogli pravilno upotrebiti rezervu.

O svim događajima i promjenama najhitnije nas izvještavajte putem telefona i kurira, kao i radio veze.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — p.pukovnik:
Kovačević Andro s.r.

Komandant — p.pukovnik:
Ljubo Truta s.r.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 23. DIVIZIJE OD 29. JANUARA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA NOVJ O NEPRIJATELJU NA SEKTORU BRČKO — GRAČANICA¹

K 1

29. I. 1945 g.

B 1^ž

Neprijateljske snage u Brčkom.

1. *Nemci.* U mestu je štab »Princ Eugen« SS divizije i 1 regimenta (puk).³ Štab divizije smešten je u hotel »Brčko«. Komandant divizije Nemač iz Rajha Dajč.⁴ Ljudstvo divizije su Nemci iz Bačke, Banata i Hrvatske. Moral slab. Starešinski kadar su pravi Nemci (Prusi) i isti grubo postupaju sa vojnicima. Ova divizija u formiranju brojila je oko 20.000 ljudi.¹

¹ Prepis originala (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 30,2—11, k. 272/A.

² U propratnom aktu Štaba 14. korpusa od 31. januara 1945. Štabu 2. armije NOVJ piše: »Na naše traženje dobili smo izvještaje od K1 i iste Vam šaljem sa skicom označenog grada« (vidi Arhiv VII, reg. br. 30/1—11, k. 272/A).

³ U ratnom dnevniku 7. SS brdskog pionirskog bataljona (Kriegstagebuch Nr. 2 7 SS Pi. Btl von) za period od 4. avgusta 1944. do 13. aprila 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. NAV-N-T-354, film 146/3786S65 — 3786897) piše da je ovaj bataljon 18. decembra prešao iz zapadne Srbije u istočnu Bosnu i preko s. Branjeva i Janje 22. decembra stigao u Bijeljina, a 26. decembra, poslije četvoročasovne borbe na komunikaciji Bijeljina — Brčko, ušao, zajedno sa 1010. tvrđavskim bataljonom, u Brčko. Pošto je u dnevniku zabilježeno uglavnom ono što se događalo na sektoru Brčko — Gunja, može se smatrati da je 7. SS pionirski bataljon tokom januara, većim dijelom svojih snaga, bio na tom sektoru, dok o ostalim njemačkim jedinicama piše: da je 86. pionirski bataljon 2. januara pripremao most na Savi za rušenje (takode se njegovo prisustvo u rejonu Brčkog pominje u drugoj polovini januara) i da se 12. januara u Brčkom nalazio operativni dio Štaba 7. SS divizije »Princ Eugen«. Pored toga, u dnevniku piše da su jedinice 13. puka 7. SS divizije, dijelovi bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa i ustaško-domobranske jedinice od 15. do 23. januara vodili žestoke borbe protiv jedinica 17. i 23. NOU divizije na sektoru Brčkog (s. Ulice, s. Omerbegovača, s. Brke, s. Palanke, s. Boderište i dr.) i da su tom prilikom imali sljedeće gubitke: 5 poginulih i 28 ranjenih njemačkih vojnika, 5 poginulih i 21 ranjenog vojnika (među njima 2 oficira) iz bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa i 8 poginulih i 41 ranjenog ustašu i domobrana.

⁴ Misli se na Njemačku.

⁵ Formiranje te divizije je otpočelo u proljeće 1942. u Banatu. Bliže o tome vidi »organizaciju njemačke kopnene vojske« (Order of Battle of the German Army, Military Intelligence Division War Department, Washington, 1945), str. 340.

ali je pri povlačenju iz Srbije skoro prepolovljena. 1. regimenta (puk) je u Bijeljini,⁶ a druga u Županji,⁷ čije je ljudstvo po slavonskim seimama: Vrbanja, Podgajci,⁸ Gunja i si. Namera je ove divizije održati mostobran Bijeljina — Brčko — Vrbanja.

Ortskomanda je smeštena u Kolubari u kući Afiza Mehmed-Agića (kod velike česme). Ortskomandant i ujedno kamfkomandant je oberlajtnant Han. Isti je veliki zločinac, osobno je streljao neke zarobljene drugove.

2. Hrvatske fašističke snage.

a) Štab 12. Hrvatske divizije smešten je u zgradi opštine. U štabu ima 3 viša i 12 nižih oficira. Zapovednik je pukovnik Cesarić,⁹ a zamenik ustaša ppukovnik Hasić Avdo. Ađutant ppukovnik Dudašić.¹⁰ Načelnik štaba (glavar stožera) bojnik Seselja.¹¹ Obaveštajni oficir ustaški satnik Juratović, koji uglavnom daje smer radu. Ovoj diviziji podložan je:

- a) 12. ustaški stajaći zdrug
- b) 3-ći gorski zdrug (zeleni kadar)
- v) II obkoparska bojna.

12. ustaški zdrug. Štab ovog zdruha smešten je gde i divizija, t.j. u gradskoj opštini. Zapovednik je ustaški bojnik Dujčić.¹² Zamenik zapovednika je ustaški bojnik Budi (koji ujedno i zapovednik posade mesta). Ađutant je domobran nadpor. Mileusnić¹³ (ustaša). Glavar stožera je jedan domobranski satnik.

Ustaški zdrug se preformira i biće svega oko 4—5 bojni.¹⁴ Ljudstvo se dobrim delom povuklo u Brčko, usled nedostatka municije. Smatra se da ovaj zdrug ima oko A—5000 ljudi. Naoružanje puške i nešto p. mitraljeza. Ljudstvo je raspoređeno

⁶ Riječ je o 13. puku 7. SS divizije. Međutim, u Bijeljini tada nije bio on (vidi objašnjenje br. 3), već Pukovska grupa »Škenderbeg«. Ali pošto su tada 17. i 28. NOU divizija vršile snažan pritisak na Bijeljinu, to je moguće da je dio snaga pomenutog puka upućen tamo kao pomoć. O borbama za Bijeljinu vidi dok. br. 124 i 160.

⁷ Odnosi se na 14. puk 7. SS divizije (vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 3).

⁸ Pun naziv: Posavski Podgajci.

⁹ Slavko

¹⁰ Andrija

¹¹ Ljubomir Sesseglija

» Petar

¹³ Kazimir

¹⁴ Taj zdrug je preformiran u decembru 1944. Do preformiranja je imao osam bojni, ali tada je broj bojni smanjen (vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 5 u ovoj knjizi i knj. 31, dok. br. 161).

u selima oko Brčkog, Samca¹³ i Gračanice.¹⁶ Od jedinica ovog zdruga u Brčkom su stožerna satnija i IV bojna. Ustaše drže odbranbenu liniju mesta od Klanca — bolnica — Sava.

Zeleni kadar (3-ći gorski zdrug). Stab je u Gračanici.¹⁷ Zapovednik zdruga je ppukovnik Svab.¹⁸ U mestu Brčko je I bojna, koja ima oko 2000 ljudi. Naoružani su dobro: 40 p. mitraljeza, ostali puške. Imaju 3 bacača. U Begovači¹⁹ međaška bojna (oko 200 momaka), koji su skoro svi fašisti. Bore se uporno protiv nas.

Zeleni kadar drži odbranu Brčkog od Save — Tuzlanska testa — Klanac. Moral ljudstva je slab, neraspoloženi su prema ustašama.

II obk. bojna. Ova bojna rasformiraće se posle 1 februara i od ljudstva stvoriće jednu obk. satniju XII Hrvatske divizije. Sada 12 obk. bojna broji oko 300 ljudi. Moral slab. Ima ljudstva i bez pušaka. Raspolazu sa 5 p. mitraljeza.

Komandant — pukovnik,
Miladin Ivanović, s.r.

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 80
31. I 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik

¹⁵ U Samcu je bila 6. ustaška bojna (pređašnja 39. bojna). Vidi izvještaj njenog stožera od 15. decembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 6/6—1, k. 178).

U Gračanici je bila 4. ustaška udarna bojna (vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 5).

¹⁷ U pomenutom mjestu je tada bila i 2. bojna pomenutog zdruga (vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 6).

¹⁸ Andelko

¹⁹ Pun naziv: Omerbegovača.

K-1
29-1-1945 g.

B-1

1. *Nemci*: U Brčkom Štab SS divizije »Princ Eugen«, Štab 13 regimente sa jednom kompanijom. Na marvenoj pijaci jedna baterija brdskih topova. Moral slab. Ishrana slaba, pribavljena na terenu od pljačke. Ljudstvo je sastavljeno od domaćih Nemaca. Oficiri su Rajhsdojčeri. Ortskomandant oberlajtnant Han pričao da će se sa ovog sektora povući svi Nemci iz Rajha, a ostati folksdojčeri.

2. *Ustaše*: Štab 12 ustaškog zdruge sa stož. satnijom i IV bojnomo u Brčkom. Ljudstvo je na žici od Klanca, bolnica, Sava. Naoružanje puške i nešto lakih strojnica.

Brojno stanje, smeštaj i naoružanje ustaša 12 ust. zdruge dostavljeno je pre 7 dana 17 ud. brigadi²⁰ (oko 4—5000).

3. *Zeleni kadar*: U Brčkom jedna bojna 3 gorskog zdruge, oko 2000 ljudi. Naoružanje puške i 40 lakih strojnica i 2 bacača. Moral slab, protiv ustaša su složni. U bojnu uvukli su se neki Srbi za špijunažu za četnike. Ljudstvo je na žici.

4. *II obk. bojna*. U rasformiranju je. U Brčkom će ostati jedna obkop. sat. 12 Hrv. divizije, jedan vod ima dati zelenom kadru, a jedan 12 ust. st. zdruge. Ukupno obkopara u Brčkom 300. Naoružanje puške i 5 lakih strojnica, danas je upućeno 25 novaka obkopara u Zagreb u ud. diviziju.

Selo Brod. 1 bataljon Rusa — kompanija Klopštajn.²¹

Brezovo Polje. 3500—4000 četnika²² sa lakim naoružanjem, 3 bataljona SS-ovaca sa brdskim topništvom.

Potočari. 4 kompanije Rusa, 1 kompanija SS-ovaca.

Begovača. Oko 350 ljudi zelenog kadra Međaši — Spreča sa 25 lakih i teških strojnica.

U Lončarima. Pavle Gajić tražio je ZHP I bojne 3 gorskog zdruge (zeleni kadar) da mu pošalje municiju. Zap. I bojne

²⁰ Redakcija nije mogla da utvrdi o kojoj se 17. NOU brigadi radi, jer su u januaru 1945. u istočnoj Bosni bile tri brigade NOVJ koje su nosile taj broj. A možda je ono dostavljeno 17. NOU diviziji, što je i najvjerovatnije.

²¹ Riječ je o dijelovima bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa (vidi dok. br. 12, objašnjenje br. 5).

²² Na tom prostoru su tada bili četnici Semberijske četničke brigade. Opširnije o njima vidi zapovijest Semberijske brigade od 25. januara i naređenja Majevičkog četničkog korpusa od 26. i 31. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11517, 11518 i 11522).

bio je 24. I. t. g. u Brezovom Polju na pregovorima sa četnicima. Podatke o razgovorima nemamo. Po izjavi istog, pretstoji masovno hapšenje u Brčkom 70% Muslimana i 20% Srba, 10% katolika. Pavle Gajić ima 4 brigade,²³ 86 strojnica i nešto bacača. Od novca za organizaciju četnika ima 6 funti sterlinga u zlatu. Draža²⁴ se nalazio u Tarevcima i krenuo za Trebavu.

Nemci izjavljuju da će oni držati ove položaje, dok ne dođe iz Nemačke 100.000 četnika koje organizira Nedićeva banda u Nemačkoj od zarobljenika i izbeglih nedićevaca.²⁵ U samom Brčkom pristalice reakcionarne Mačekove klike mnogo šuruju sa četnicima.

U domaćim magacinima sve je veća nestašica hrane. Za 2—3 meseca biće stanje neizdržljivo. Pomanjkanje soli se naročito oseća i zbog toga se sprema iznenadna akcija na Tuzlu, da bi se izvuklo dvadesetak vagona soli.

²³ On je tada bio komandant 5. posavske brigade Trebavskog četničkog korpusa. O tome vidi dopise pomenute brigade od 12. januara i 23. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-13004/1 i 13022). Međutim, u izvještaju Isturenog dijela komande Trebavskog četničkog korpusa od 9. marta 1945. piše da je Pavle Gajić bio komandant ovog dijela, tj. pomoćnik komandanta Trebavskog četničkog korpusa i da je pod svojom komandom imao 5, 6. i 7. posavsku brigadu (vidi Arhiv VII, reg. br. BH-V-13028 i VK-V-506/6).

²⁴ Dragoljub Mihailović Draža

²⁵ Uviđajući neminovni poraz njemačke vojske, a time i svoj, kao i povlačenje iz Srbije i drugih krajeva naše zemlje, Nedićeva vlada je, izgleda, preduzela mjere kod njemačke Vrhovne komande da se u Njemačkoj pristupi obuci diverzanata (komandosa) za ubacivanje u Srbiju. O tome piše u depešama četničkog komandanta Sarajeva Gojka Borote, br. 488, 489, 527 i 539 od 13. i 16. januara 1945 (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII): »... Komanda br. 11 (konspirativan naziv Nijemaca — prim. red. (stavlja nam na raspoloženje grupu od 64 sabotera, pod komandom »Gare« (Branko M. Gašparević, rodnom iz Srema — prim. red.). Snabdeveni su sa jednom većom i tri manje radio stanice. Odlično naoružani i opremljeni. U Sarajevo već ih je stiglo 29. Svršili su specijalne kurseve. Svi su Srbi. Gara mi poručuje da se potpuno stavlja na raspoloženje našoj organizaciji i prima sve naše direktive... Gara poručuje da ima specijalne nastavnike, pa ako želimo obuku većeg broja našeg ljudstva, stavlja nastavnike na raspoloženje. Gara želi hitan sastanak sa mnom. Molim Vas hitne instrukcije po ovome. Broj 11 urgira da im se dodeli jedan oficir za vezu sa telegrafistom.« U sljedećoj depeši piše da je sa brojem 11 i »Garom« imao sastanak, te kaže: »Njegova grupa obrazovana je od srpske vlade (kvislinške — prim. red.) radi ubacivanja u Srbiju. Kurs svršila u Nemačkoj. Od broja 11 data mu je prostorija Cačak, Užice, Prjboj, kao i uputstva za obrazovanje ovakvih grupa na samom terenu. Želi da služi srpskim interesima i da ima svoga pretpostavljenog, kao i da dobije potpun naslon na nas i da dođe u dodir sa Vama (Dražom Mihailovićem — prim. red.) pre odlaska na teren.« Ove depeše su upućene Draži Mihailoviću.

Bos. Samac je dobio 22 i 23 o. m. 25000 metaka municije koji su bačeni iz aviona.

Za posadu Brčkog tražena je popuna municije i dobiveno je svega 100.000. Oskudica municije još se oseća.

Voz Sunja — Vinkovci saobraća svaki drugi dan.

Komandant — pukovnik
Miladin Ivanović, s r.

BR. 156

NAREĐENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 29. JANUARA 1945. ŠTABU 3. BATALJONA BRIGADE NARODNE ODBRANE ZA HERCEGOVINU ZA DEJSTVO NA PROSTORU RAVNO — HUTOVO¹

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 78
29-1-1945 god.
u 23,30 časova

Pov. br. 78
Škripari — prebacivanje brigade
radi potjere za škriparima

ŠTABU 3. BATALJONA HERC. BRIG. NARODNE ODBRANE

U vezi novonastale situacije u Zapadnoj Hercegovini, na prostoru Hutova i u okolini osjeća se prisustvo škriparskih bandi, pa je zbog toga potrebno da tamo intervenišu naše pojačane snage. U vezi sa tim, a pošto smo se sporazumeli sa Štabom Hercegovačke brigade Narodne odbrane,

NAREĐUJEMO:

1. — Odmah po prijemu ovoga naređenja sa čitavim bataljonom krenite ka prostoru Ravno — Hutovo, povežite se sa 5. bataljonom vaše brigade i zajednički najenergičnije djelujte protiv tamošnjih škriparskih bandi i onih bandi koje bi se eventualno pojavile.²

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—1, k. 1146/11.

² Prema naređenju Štaba 29. NOU divizije od 30. januara 1945 (vidi knjigu depeša ovoga štaba iz 1945, Arhiv VII, reg. br. 5—6, k. 1147/1), snage sa prostora Hutovo — Ravno imale su da uhvate vezu

2. — Na određeni prostor prebacite se željeznicom koju će vam uputiti Vojna oblast naše divizije. Naređeno joj je da vam uputi deset vagona i jednu lokomotivu na željezničku stanicu Duži.

3. — Ako vaš bataljon drži obezbeđenja na mostu kod Dražin Dola, kod Slanog i na nekom drugom mostu, neka posada ostane i možete je malo ojačati.

4. — Budite u radu energični. Budite oprezni od pravca Čapljina — Gabela — Sjekose i razvijte dobro obaveštajnu službu preko Gradac ka Duži i Neumu i u pravcu planine Žabe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
načelnik Štaba — p.pukovnik
Drago Đukanović

sa jednim bataljonom mornaričke pješadije u Vukovom klancu i zajedničkim dejstvima, prethodno očistiti planinu Žabu, oslobode Metković i da svoja dejstva podese prema jedinicama koje napadaju Čapljinu. Pored toga, u knjizi depeša piše da je Metković oslobođen 31. januara a Čapljina 3. februara 1945. Opširnije o tome vidi i izvještaje Brigade narodne odbrane od 7. februara i 12. hercegovačke NOU brigade od 16. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 39—16, k. 222, reg. br. 31—2, k. 1146/11).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. DIVIZIJE OD JANUARA 1945. ŠTABU
5. KORPUSA NOVJ O ORGANIZACIJI I STANJU ARTI
LJERIJE¹

STAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Br
194²

Izveštaj o organiza-
ciji artilerije u 39.
Diviziji NOV.

ARTILERISKOM OTSJEKU ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ

Formiranje i organizacija **Brigadne artilerije** nije još završena. U XV. KNOU brigadi formirane su dvije bacačke baterije. Svaka baterija ima devet teških bacača kalibra 81 mm i sastoji se od dva voda. Jedna baterija je popunjena samo sa engleskim bacačima, a u drugoj bateriji imade jedan vod engleskih bacača, dok drugi vod popunjen bacačima raznoga tipa. Bacači i municija prenose se na tovarnim konjima. Samari su svi seljački.

Štab divizionu nije još potpuno formiran, ali će biti uskoro, no za sad ne raspolaže se sa svim rukovodstvom predviđenim formacijom artilerije. Štab ima komandanta, komesara i ađutanta, dok ostalih stručnih rukovodioca za sada nema.³

Protukolska baterija nije formirana, jer nema ni oružja ni izobraženog ljudstva. U tu svrhu nalazi se posluga i vođe odeljenja za dva topa na kursu u I. Art. divizionu 39. Divizije. Po završetku kursa formirati će se i protukolska baterija, s tim što će se od protukolske baterije I. Art. divizionu ove divizije izdvojiti dva protukolska topa 37 mm u sastavu protukolske baterije XV. KNOU brigade.⁴ Na tim oruđima obučavati će se posluga do punog formacijskog sastava baterije.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 26—2, k. 1269.

² Izveštaj je poslat uz propratni akt Štaba 39. NOU divizije od 29. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 26—2, k. 1269).

³ Prema izvještaju Štaba Artiljerijskog divizionu 15. krajiške NOU brigade od 2. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 33—2, k. 1269) on je formiran 1. februara 1945. godine.

⁴ Štab 39. NOU divizije izdao je 31. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 28—2, k. 1269) naređenje Štabu 15. krajiške brigade da odmah pristupi formiranju protukolske baterije.

U **XX. KNOU brigadi**, i ako ne raspolaže sa dovoljno ljudstva, stvoren je kostur divizion koji će omogućiti dalji razvoj do njegovog formacijskog sastava. Divizion se sastoji od Štaba divizion, protukolske baterije i dvije bacačke baterije.⁵

Protukolska baterija raspolaže za sada sa jednim odeljenjem i jednim topom 47 mm Breda, četiri tegleća konja sa priborom i jednim kolima. Na topu nema nišanskih sprava, jer su iste ustupljene za brdski top M. 28 I. Art. divizion 39. Divizije, ali se može dobro upotrebiti i bez njih.

Prva bacačka baterija kompletirana je sa ljudstvom u dva voda, svaki od po 5 bacačkih odeljenja, gdje su za vođe odeljenja određeni sposobni i na zadacima provjereni drugovi. Ova baterija naoružana je sa 10 engleskih bacača 81 mm.

Za drugu bacačku bateriju nemamo još osposobljene vodne oficire, odnosno borbeno još neprovjerene. Vođa odeljenja imade sposobnih za deset odeljenja. Ostalo ljudstvo odeljenja nije još u potpunosti stručno spremno, ali će se uskoro usposobiti. Baterija se sastoji od dva voda, svaki od po četiri odeljenja. Prvi vod je naoružan sa 4 engleska bacača a drugi vod sa 3 italijanska bacača 81 mm, te 1 njemački 81 mm.

Cijeli divizion za sada nema dovoljan broj konja. Potrebne mjere su poduzete da se ovaj nedostatak odkloni.

Teškoće se za sada ukazuju, kako u brigadnoj tako u divizijskoj artiljeriji, najviše u pronalaženju specijalista kao što su: artilerisko-tehnički oficir, lekar divizion, veterinar divizion, telefoniste, radio-telegrafiste, hemijski instruktori, laboranti i podkivači.

U **XIII. KNOU brigadi** organizacija još nije sprovedena, jer se ista nalazi na udaljenom terenu, te ne znamo da li je uopšte primila naređenje o formiranju divizion brigadne artilerije i da li je po njemu postupila.⁶ U svom sastavu imala je ista brigada dva protukolska topa 37 mm, koji se sada nalaze taktički kod Štaba art. divizion ove divizije.

U svrhu izobrazbe i usavršavanja posluge i rukovodstva na teškim bacačima održava se, pri Štabu ove divizije, minobacački kurs, koji se nalazi pod nadzorom Art. odsjeka Štaba

⁵ Opširnije o tome vidi izvještaje Štaba 20. krajiške NOU brigade od 26. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 24—2 i 27—2, k. 1269).

⁶ Prema izvještaju Štaba 13. krajiške NOU brigade od 8. marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 50—2, k. 1269) Artiljerijski divizion je formiran 8. marta 1945. Divizion se sastojao od Protivkolske baterije i 1. i 2. minobacačke baterije.

39. Divizije. Do sada je završilo kurs 40 boraca, a sada se održava novi, koji posjećuje 24 borca. Nastavnik na bacačkom kursu je potporučnik Slavko Obajdin uz pripomoć potporučnika Kostijala Berislava.

Artileriski odsjek štaba 39. divizije je formiran i počeo sa radom 27. XII. 1944. god. Osim načelnika odsjeka nalazi se u odsjeku potporučnik drug Kostijal Berislav, koji vrši dužnost pomoćnika načelnika, i jedan sekretar (pisar) stariji vodnik drug Blaha Ladislav. Za sada ovo osoblje može svršavati tekuće poslove, a sa razvitkom divizijske artilerije povećavati će se osoblje do punog formacijskog sastava.

Artilerisko slagalište 39. divizije formirano je sa sjedištem u Sanskom Mostu. Osoblje u slagalištu sastoji se od rukovodila potporučnika druga Pilipovića Milkana, art. tehničkog oficira, vodnika druga Ciganovića Milana, jednog pisara i dva magacionera.

I. Artileriski divizion 39. divizije organizovan je po slijedećem:

a.) 3 baterije i to: 1. baterija naoružana sa 2 topa 75 mm M. 28, 2. baterija naoružana sa 2 topa 76,2 mm (ruski) i 3. baterija naoružana sa 4 topa 37 mm M. 38. Svaka baterija ima izvježbanu posluhu za 4 odeljenja, isto tako vode odeljenja i vodne oficire, tako da 1. i 2. baterija mogu u svako doba primiti oruđa do punog formacijskog sastava. Ljudstvo 3. baterije usavršava se na brdskim topovima M. 28, tako da će ista baterija moći predati svoje topove u brigadnu artileriju a primiti brdske topove.⁷

Formirana je pozadina divizionu i vod za vezu, za transportnu kolonu nedostaje prevoznih sredstava i tegleće stoke. Za sada raspolažu sa 3 kolima i 3 para teglećih konja.

b.) Stanje stručne spreme kod boraca je dobro kao i kod podoficira i oficira, te se svakim danom sve više usavršava u trupnoj školi, koja počela sa radom 1. januara 1945. god. Ima izgleda da će uspjeh biti najbolji. Pored toga organizovani su posebni časovi za usavršavanje podoficira, posebni za oficire, koje posjećuju i politički rukovodioci.

Stanje sredstava za vezu u brigadnoj artileriji je nikakvo, a u divizijskoj skoro isto tako, pošto postoje samo tri telefona bez telefonske centrale i 600 m. kabla od celokupnih sredstava za vezu artilerijskih jedinica ove divizije. Štab ove divizije ne može popraviti to stanje jer ne raspolaže ni on sa dovoljnim brojem sredstava.

⁷ Opširnije o tome vidi izvještaj štaba toga divizionu od 17. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 12—2, k. 1269).

U vezi naređenja za prikupljanje protivavionskog oruđa izvještavamo da se isto na terenu ove Divizije, a prema izvještaju svih jedinica, ne nalazi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik
M. P. Komandant, ppukovnik
Bosnić⁸
Načelnik art. odsjeka
kapetan

BR. 158

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. ARTILJERIJSKE BRIGADE OD 29. JANUARA 1945. ŠTABU 17. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU ARTILJERIJE NA SEKTORU BIJELJINE¹

STAB A-5
O. br. 55
29-1-1945 g.
Položaj

OPERATIVNI IZVEŠTAJ

ŠTABU A-1 (artiljerijsko odeljenje)
Sekcija Bjeljina raz. 1 : 100.000

1. — Jačina i raspored neprijateljskih snaga isti kako je bio na dan 28 januara t.g.²
2. — Raspored i jačina naših pešadiskih jedinica isti kako je bio na dan 28 januara t.g.³
3. — Jedinice ove brigade imaju iste položaje koje su imale na dan 28. januara t.g.
4. — Za protekla 24 časa tučeni su sledeći neprijateljski ciljevi i to:
  - a) Broj 181⁴ (protivkolski top) tukao je neprijateljske rovove. Rezultat gađanja nepoznat. Zbog snega i magle nije

⁸ Milan Bosnić je tada bio zamjenik komandanta te divizije.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 35—8, k. 994.

² O tome vidi dok. br. 145.

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 148 i 170.

⁴ 0 konspirativnim nazivima artiljerijskih divizionara vidi dok. br. 18, objašnjenje br. 2.

se mogao da osmotri pad zrna i zbog toga se je prekinulo sa gađanjem. Utrošeno 2 metka.

b) Broj 182/a⁵ tukla je željezničku stanicu Bjeljine. Rezultat ovoga gađanja je taj, neprijatelj je prekinuo svako kretanje na stanici i ovim se je stvorila panika u samom gradu, baterija 182/c na zahtev komandanta 21 pešadijske brigade,⁶ tukla je ciljeve u s. Čiperovini i Patkovači radi pritiska na neprijatelja zbog rasterećenja mesta prodora 6 proletherske brigade.⁷ Rezultat gađanja: neprijatelj je napustio svoje rovove, počeo da se povlači nazad, stvorena je kod neprijatelja panika i više nije bio veliki pritisak na 6 prolethersku brigadu. Koliko je bilo ljudskih žrtava to se nije moglo konstatovati. Tom prilikom razrušeno je nekoliko neprijateljskih bunkera a takođe uništena tri neprijateljska mitraljeska gnjezda.

Za ova gađanja utrošeno je 26 artiljerijskih udarnih zrna.

v) Broj 183 (dve baterije) tukle su neprijateljske komunikacije u Bjeljini. Rezultat ovih gađanja: ukočen je saobraćaj u samoj Bjeljini i stvorena je panika u samoj varoši a s time su i neprijateljske operacije ometane. Za ova gađanja utrošeno 10 dalekometnih granata.

g) Broj 184 tukao je neprijateljske bunkere, mitraljeska gnjezda i ivicu grada Bjeljine. Rezultat gađanja: uništeno je 4—6 neprijateljska bunkera, 2—3 neprijateljska mitraljeska gnjezda i stalno je držat pod vatrom, tako da je naša pešadija mogla da se približava sve bliže i bliže do neprijatelja a on nateran na povlačenje nazad u samu varoš.

Za ova gađanja utrošeno je 94 mine.

Sadanje stanje municije je sledeće:

a) Broj 181 (protivkolski top) ima . . .	209 gran.
b) Broj 182 ima	223 gran.
v) Broj 183 ima dalekometnih granata . . .	266 komada
pancirnih granata	108 komada
potkalibarnih granata	108 komada
kumulativnih granata	38 mina
g) Broj 184 ima	248 mina.

5. — Gubitaka u ljudstvu, stoci i materijalu nije bilo.

⁵ Riječ je o 1. bateriji 2. artiljerijskog divizionu. Ostale baterije su također bile obilježene slovima.

⁶ Ta brigada je pripadala 28. NOU diviziji (vidi dok. br. 95 i 135).

⁷ Riječ je o 6. proletherskoj (istočnobosanskoj) brigadi 17. NOU divizije (vidi dok. br. 128 i 148).

6. — Ishrana ljudstva i stoke slaba.
7. — Plena nije bilo.
8. — Moral ljudstva na položaju na dostojnoj visini.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Alek. Mitić

Komandant
Slav. D. Petrović

Pomoćnik načeln. štaba,
Nenad Pejić

BR. 159

IZVJEŠTAJ ŠTABA 19. SREDNJOBOSANSKE BRIGADE OD
29. JANUARA 1945. ŠTABU 53. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA
NA PROSTORU MAGLAJ — DOBOJ — TESLIĆ¹

STAB
XIX BRIGADE 53 NOU DIVIZIJE
Broj: 53/45
dne 29 januara 1945

Dostavlja mjesečni operacijski
izvještaj za januar 1945 god.

ŠTABU 53 NOU DIVIZIJE

1. I. 1945. Snage III bataljona vodile su borbu sa četničkim bandama ispod brda Ljubić. Jačina neprijatelja oko 30 četničkih bandita.² Jačina naših snaga dvije čete. Borba je trajala jedan sat, kada su četničke bande razbijene i natjerane u bjegstvo. Ubijena su 3 četnika i 1 zarobljen, od ubijenih četnika poginuo je četnički komandir. Zarobljena su dva šmajsera i 1 puška. Naših žrtava nije bilo. Ostali bataljoni brigade nisu imali dodira sa neprijateljem.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—5, k. 1423.

Na tom prostoru su se nalazili četnici Ljubičke četničke brigade (vidi knj. 30, dok. br. 10, knj. 31, dok. br. 143).

2. I. 1945. Snage IV bataljona ove brigade vodile su borbu sa neprijateljem u selu Omanjskoj (Pijesak). Jačina neprijatelja 150 ustaša i milicionera. Jačina naših snaga jedna četa. Borba se je vodila 4 sata, kada je neprijatelj bio razbijen i protjeran u pravcu Sivše. Ubijeno je 5 ustaša i 2 ranjena. Naših gubitaka nije bilo. Zarobljeno je 4 puške i 150 kom. municije. Ostali bataljoni u brigadi nisu imali dodira sa neprijateljem.
3. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem. Naš II bataljon dobio je zadatak da krene u Siprage za zaštitu Centralne bolnice.
4. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem
5. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
6. I. 1945. Snage IV bataljona i prateće čete ove brigade vodile su borbu na prostoriji sela Miljanovci — Lončari — Gojakovac sa neprijateljem koji je napadao od Sivše. Jačina neprijatelja 550 ustaša³ i SS-ovaca. Jačina naših snaga dvije čete IV bataljona i prateća četa. Borba se je vodila 3 1/2 sata, kada je neprijatelj kontrajurisom naših snaga odbačen i protjeran u pravcu Sivše. Gubitci neprijatelja 15 mrtvih i 8 ranjenih. Naši gubitci 1 teže i 1 lakše ranjen. Plijena nije bilo.

³ Redakcija nije uspjela da pronade ustaško-domobranske dokumente o toj borbi. Međutim, u sjevernom dijelu srednje Bosne tada su bile ustaško-domobranske jedinice 15. hrvatske divizije. Prema naređenju zapovjedništva ove divizije od 13. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 25/8—1, k. 113) njen raspored je bio sljedeći: Stožer divizije u Doboju; 16. ustaški stajaći zdrug — Stožer zdruga sa 2. i 3. bojnom u Derventi a 1. bojna u Brodu; 16. domobranski pješadijski zdrug — Stožer zdruga sa 2. bojnom u Doboju, 1. bojna u Derventi, 6. satnija 3. bojne u Maglaju i 4. bojna u Zavidoviću. Pošto je osnovni zadatak ove divizije bio obezbjeđenje komunikacija u dolini rijeke Bosne, na dijelu Zavidovići — Brod, to su njene jedinice iz pomenutih garnizona, u sadejstvu sa njemačkim jedinicama, upadale na slobodnu teritoriju ili odbijale napade jedinica 53. NOU divizije.

Pored pomenutih ustaško-domobranskih jedinica, u Derventi je tada bila i 3. bojna 11. ustaškog zdruga. Vidi dopis ovoga zdruga od 16. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 2/18—1, k. 114).

7. I. 1945. Snage I bataljona ove brigade vodile su borbu na cesti ispod Šija sa neprijateljem, koji se povlači komunikacijom Maglaj — Doboju. Jačina neprijatelja 30 kamiona sa posadom od oko 200 Njemaca.⁴ Jačina naših snaga jedna četa I bataljona. Borba se je vodila 1 sat. Neprijatelj je razbijen i u paničnom bjegstvu produžio prema Doboju. Gubitci neprijatelja 3 mrtva i 2 ranjena. Naših gubitaka nije bilo. Uništen je jedan kamion i radio-stanica. Zaplijenjene su tri kante nafte i neki dijelovi od radio-stanice. Ostali bataljoni nisu imali dodira sa neprijateljem.
8. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
9. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
10. I. 1945. Snage I bataljona ove brigade vodile su borbu sa neprijateljem u selima: Lepenica — Matužići — Kraševo. Neprijatelj u jačini od 280 Njemaca nastupao je od Doboja. Jačina naših snaga tri čete. Borba se vodila 10 sati. Neprijatelj je razbijen i protjeran u pravcu Doboja. Gubitci neprijatelja 8 mrtvih i 10 ranjenih. Naši gubitci jedan lakše ranjen. Ovom prilikom ranjen je ustaški nadporučnik Koraja, dok je jedan oficir poginuo. Ostali bataljoni ove brigade nisu imali dodira sa neprijateljem.
11. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

⁴ Redakcija nije mogla da utvrdi identitet te njemačke jedinice, kao i mnogih drugih koje su se tokom januara 1945, bez zadržavanja, povlačile ka Brodu. Međutim, Nijemci su, pored ustaško-domobranskih snaga, imali stalne posade u pojedinim mjestima u dolini rijeke Bosne, koje su imale zadatak da obezbijede saobraćaj na komunikacijama. U Dnevniku majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da se početkom januara 1945. u Derventi nalazila 969. tvrđavska pješadijska brigada a u Doboju Komanda sjeverozapadne Bosne i da su 5. januara 1945. stavljene pod komandu njemačke 104. lovačke divizije. A u izvještaju Staba 5. korpusa NOVJ od 13. marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 3—3, k. 462/A) piše da se, prema izjavi zarobljenika, 574. transportni landesšicen bataljon u januaru nalazio na sektoru Maglaja u sljedećem rasporedu: 1. četa u Lješnici, 2. četa u Maglaju, 3. četa u s. Kosovi, 4. četa u s. Trbuku i 5. četa u s. Moševcu. O tome vidi i knj. 30, dok. br. 96; knj. 31, dok. br. 45.

12. I. 1945. Snage ove brigade vodile su borbu sa neprijateljem u Matužićima. Jačina neprijatelja oko 100 ustaša naoružanih sa 3 šarca, 2 strojnice, ostalo puške. Jačina naših snaga jedna četa. Borba je trajala 4 sata, te je neprijatelj razbijen i protjeraan u pravcu Doboja. Gubitci neprijatelja 1 mrtav i 6 ranjenih. Naši gubitci 1 lakše ranjen i 1 nestao. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
13. I. 1945. Snage I bataljona ove brigade izvršile su akciju na neprijateljsko uporište školu u Šijama.⁵ Jačina neprijatelja 130 Njemaca. Jačina naših snaga dvije čete. Borba je trajala 1 sat. Ovo uporište nije se moglo likvidirati, jer se je neprijatelj u školi dobro utvrdio. Neprijateljski gubitci nisu ustanovljeni. Naših žrtava nije bilo. Ostali bataljoni nisu imali dodira sa neprijateljem.
14. I. 1945. Snage I bataljona ove brigade minirale su cestu u Šijama. Od eksplozije mina poginula su dva Njemca i 2 njihova konja. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
15. I. 1945. Snage I i III bataljona izvršile su akciju na neprijateljsko uporište školu u Šijama. Jačina neprijatelja 130 Njemaca naoružanih sa 5 puškomitraljeza, 1 šarcem, 3 tromblona, ostalo puške. Jačina naših snaga 2 čete I bataljona, jedna četa III bataljona i dva voda čete pratećih oruđa. Borba je trajala dva sata, nakon čega su se naše snage povukle na polazne položaje, jer nisu mogle likvidirati navedeno uporište radi toga, što se je neprijatelj u školi dobro utvrdio. Gubitci neprijatelja nisu ustanovljeni. Naši gubitci 1 teže i 1 lakše ranjen. Plijena nije bilo.
16. I. 1945. Snage ove brigade nisu dolazile u dodir sa neprijateljem.

⁵ U pomenutom Dnevniku majora Berna piše da je 14. januara 1945. »uporište privremeno okruženo«, ali se ne navodi naziv uporišta. Pored toga, piše da su jedinice NOVJ tokom januara 1945. često minirale drum Maglaj — Doboje i napadale njemačke kolone na njemu, što je dovodilo do povremenog prekida saobraćaja i intervencije njemačkih snaga.

17. I. 1945. Snage I bataljona vodile su borbu na cesti Maglaj — Doboj ispod sela Šija i Mravića sa neprijateljskom kolonom koja je prolazila iz Maglaja prema Doboju. Jačina neprijatelja 23 kamiona, 4 tenka, 8 motorbicikla, te 1 pancers s drugu stranu rijeke Bosne, sa posadom ukupno oko 400 Njemaca. Jačina naših snaga jedna četa I bataljona. Borba je trajala 10 sati i neprijatelju su nanešeni slijedeći gubitci: 15 mrtvih i 25 ranjenih, uništena 2 kamiona i 6 oštećeno. Naši gubitci jedan lakše ranjen. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
18. I. 1945. Snage I bataljona postavile su mine na cesti ispod Šija i iz zasjede napale neprijateljsku kolonu koja se povlačila iz Maglaja prema Doboju. Jačina neprijatelja oko 60 kamiona sa posadom oko 350 Njemaca. Naše snage dvije čete I bataljona. Borba je trajala 1 sat. Neprijateljski gubitci 1 mrtav. Uništen je 1 kamion. Naših gubitaka nije bilo. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
19. I. 1945. Snage I bataljona postavile su mine na cesti u Šijama i na iste je naišao jedan neprijateljski tenk, koji je od eksplozije mine oštećen. Neprijateljski gubitci nisu ustanovljeni. Naših gubitaka nije bilo. Ostali bataljoni ove brigade nisu imali dodira sa neprijateljem.
20. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
21. I. 1945. Snage I bataljona i izviđačka četa ove brigade napale su neprijateljsku kolonu u Šijama, a koja se povlačila komunikacijom Maglaj — Doboj. Pomoću nagaznih mina uništen je 1 kamion sa posadom od 5 — 6 Njemaca i 1 luksuzni auto sa posadom od 4 vojnika. Oštećena su 2 kamiona. Naših gubitaka nije bilo. Ostali bataljoni nisu imali dodira sa neprijateljem.
22. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
23. I. 1945. Snage I i III bataljona ove brigade vodile su borbu sa neprijateljem i to: I bataljon ispod Šija i Gradine, a III ispod Kosove. Jačina neprijateljske kolone oko 100 kamiona, 4 tenka, 8 motorbicikla, te 1 pancers s drugu stranu rijeke Bosne, sa posadom ukupno oko 400 Njemaca. Jačina naših snaga jedna četa I bataljona. Borba je trajala 10 sati i neprijatelju su nanešeni slijedeći gubitci: 15 mrtvih i 25 ranjenih, uništena 2 kamiona i 6 oštećeno. Naši gubitci jedan lakše ranjen. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

rijatelja oko 100 saona i 2 kamiona sa posadom oko 450 Njemaca i Talijana. Borbe su se vodile 2 sata, te je neprijatelj razbijen i prisiljen da se vrati u Maglaj. Gubitci neprijatelja: ubijena 32 vojnika i 2 zarobljena. Ubijene 24 mazge, zarobljena 1 teška bređa, 1 šarac, 1 šmajser, 6 karabina, nešto odijela i 2000 komada municije. Naših gubitaka nije bilo. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

24. I. 1945. Snage našeg I i III bataljona, te izviđačka četa napale su neprijateljsku komoru 293® divizije i to: I bataljon u selu Mravićima komoru jačine 16 kamiona, 10 saona sa posadom oko 150 Njemaca, a III bataljon i izviđačka četa komoru u Moševcu jačine 48 kamiona, 41 saone i 50 natovarenih konja sa posadom oko 1500 Njemaca i Talijana. Jačina naših snaga: 2 čete I bataljona, jedna četa III bataljona i izviđačka četa. Borba je trajala dva sata. Neprijateljski gubitci: 14 mrtvih, 10 ranjenih, zarobljena 3 Talijana i 1 Čerkez. Uništene 2 saone, 1 bicikl i 2 kamiona. Zaplijenjeno 5 ranaca, 13 ćebeta, 2 odijela, 1 tromblon i 8 metaka. Zarobljena 1 mazga. Naših gubitaka nije bilo. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

25. I. 1945. Snage I i III bataljona ove brigade vodile su borbu sa neprijateljem i to I bataljonom ispod sela Šija, a III bataljon na cesti ispod sela Kosove. Jačina neprijatelja 50 — 60 motornih vozila sa posadom oko 300 — 350 vojnika. Jačina naših snaga 2 čete. Borba se je vodila 1 sat. Neprijateljski gubitci: 12 ubijenih, 10 ranjenih i 5 zarobljenih vojnika. Ubijeno 14 neprijateljskih konja, zaplijenjeno 5 karabina, 1 šmajser i nešto odijela. Naš 1 poginuo. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

¹ Pogrešno; treba: 297. Ova se divizija tokom januara 1945. povlačila preko Sarajeva ka Brodu. U Dnevniku majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da je 18. januara 1945. komandno mjesto 297. divizije prebačeno u Busovaču, a 22. januara u Dobčju i da je 24. januara ova divizija napustila područje 21. brdskog armijskog korpusa, odnosno Bosnu.

26. I. 1945. Snage artiljerijskog divizion⁷ ove brigade vodile su borbu sa neprijateljem koji je iz Sivše prodro u Jelah. Jačina neprijatelja oko 150 ustaša i četnika. Naše snage 2 baterije artiljerijskog divizion. Borba se je vodila 1 sat, nakon čega je neprijatelj protjeran u pravcu Sivše. Neprijateljski gubitci nisu poznati, a naših gubitaka nije bilo. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
27. I. 1945. Snage I i III bataljona ove brigade napale su neprijateljsku kolonu i to I bataljon na cesti ispod Šija, a III ispod Moševca. Jačina neprijatelja oko 300 motornih vozila sa posadom oko 1500 Njemaca. Jačina naših snaga tri čete i bacačko odeljenje artiljerijskog divizion. Borba se je vodila 1 sat, kojom prilikom je oštećeno 6 neprijateljskih kamiona. Neprijateljski gubitci: 14 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubitci 1 lakše ranjen. Do plijena se nije moglo doći, jer je neprijatelj uz pomoć pancera i tenkova branio prilaz oštećenim kamionima. Istoga dana oko 22 časa snage I bataljona dočekale su neprijatelja iz zasjede na cesti između Debele Meje i škole u Šijama. Jačina neprijatelja 500—600 vojnika, 2 tenka i oko 20 kamiona. Naše snage dvije čete. Borba se vodila 3 sata, kada je neprijatelj sa bokova prinudio naše da se povuku. Od eksplozije mina uništena su 2 kamiona. Neprijateljski gubitci 30 mrtvih. Naši gubitci: 1 poginuo, i to zamjenik komandanta I bataljona drug poručnik Stojan Vrhovac, i 1 lakše ranjen. Noćas oko 21 čas na cesti u Piljućima u neposrednoj blizini IV bataljona XIII brigade ustaše, četnici i nedićevci iz zasjede napali su naš karavan koji je sprovodio hranu iz Prnjavora za Teslić i istog bili zarobili. Karavan je na juriš našeg artiljerijskog divizion i IV bataljona XIII brigade ceo povraćen izuzev nešto malo što je neprijatelju uspjelo da baci u vodu. Jačina neprijatelja: oko 300 vojnika. Jačina naših snaga 2 baterije artiljerijskog divizion, izvidačka četa, jedan vod Komande mje-

⁷ O njemu vidi dok. br. 173.

sta Tešanj i dijelovi IV bataljona XIII brigade. Borba je trajala 1 sat, nakon čega je neprijatelj protjeran u pravcu Sivše. Neprijateljski gubitci: 8 mrtvih nedićevaca. Naši gubitci: 3 vojnika koji su sprovodili karavan, 6 civila i 11 konja. Ranjena 3 civila. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

28. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

NASTAVA I OBUKA U JEDINICI:

I. Obuka i nastava u ovoj brigadi izvodita je po rasporedu i planu rada kojeg je izdao Štab 5 Korpusa NOVJ za mjesec dana. U vremenu od 19. I do 29. I. 1945 god. obrađeni su slijedeći časovi:

a) **Borbena obuka:**

1. — I bataljon 7 časova,
2. — II bataljon 9 časova,
3. — III bataljon 8 časova,
4. — IV bataljon 5 časova,
5. — Sve prištabske jedinice obradile su po 9 časova.

b) **Ratna služba:**

1. — I bataljon 3 časa,
2. — II bataljon 5 časova,
3. — III bataljon 4 časa,
4. — IV bataljon 4 časa,
5. — Sve prištabske jedinice po 6 časova.

c) **Pješadijski egzercir i međusobno ophođenje:**

1. — I bataljon 5 časova,
2. — II bataljon 5 časova,
3. — III bataljon 4 časa,
4. — IV bataljon 5 časova,
5. — Sve prištabske jedinice po 6 časova.

d) **Naoružanje:**

1. — I bataljon 5 časova,
2. — II bataljon 4 časa,
3. — III bataljon 4 časa,
4. — IV bataljon 5 časova,
5. — Sve prištabske jedinice po 5 časova.

e) **Nastava za gađanje:**

1. — I bataljon 6 časova,
2. — II bataljon 5 časova,
3. — III bataljon 5 časova,
4. — IV bataljon 5 časova,
5. — Sve prištabske jedinice po 7 časova.

f) **Stražarska služba:**

Sve jedinice ove brigade obradile su po 1 čas.

g) **Naredba o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica:**

Sve jedinice ove brigade obradile su po 1 čas.

Napomena: Predviđeni broj časova iz pojedinih predmeta nije obrađen za gore navedeno vrijeme iz razloga, što je I i III bataljon u posljednje vrijeme bio angažovan u borbi sa neprijateljem na komunikaciji Maglaj — Doboj, a IV bataljon nalazio se većinom u pokretu zbog obezbeđenja rada Komisije za prikupljanje živežnih namirnica za 5 korpus NOVJ. II bataljon nalazio se je u zaštiti Centralne bolnice, gdje je također bio prilično udaljen od nas, te mu je promenuti plan i program sa zakašnjenjem stigao.

Rezultat nastave dosta dobar. Disciplina i odgovornost, kako kod boraca, tako i kod rukovodioca, nije na dovoljnoj visini, ali svakim danom osjeća se bolja. Vojnički duh i moral na dosta dobroj visini.

Problemi i nedostaci su ti, što su naši rukovodioci mladi, neiskusni i slabo stoje sa vojnom izobrazbom. Naročito slabo stojimo sa vojničkim udžbenicima, koji bi neophodno bili potrebni za rukovodioce, a naročito za niže, gdje bi na taj način u mnogom časovi i nastava bolje uspjevali.

BILANS MJESEČNOG OPERACIJSKOG IZVJEŠTAJA:

Jedinice ove brigade u toku mjeseca januara 1945 imale su:

I. Gubitci:	1. Neprijateljski:	ubijeno	173
		ranjeno	80
		zarobljeno	12
		dobrovoljno prešlo na našu stranu	10
		Ukupno	275
2. Vlastiti:	a) u ljudstvu:	poginulo:	4
		ranjeno	9
		nestalo	
		Ukupno	14

- II. **Plijen:** 1. *Oružje:* 1 šarac, 1 teška bređa, 16 pušaka i 3 strojnice.
2. *Municija:* zaplijenjeno 2150 kom. municije.
3. *Oprema:* Zarobljeno 18 čebeta.
4. *Ostalo:* Zarobljen 1 konj, ubijeno 40 neprijateljskih konja.
- III. **Uništeno:** Uništena 1 radio-stanica, 1 bicikl, 1 tenk.
- IV. **Oštećeno:** 8 kamiona.

V. **Raspored jedinica:**

Jedinice ove brigade raspoređene su kako slijedi:
I bataljon nalazi se na prostoriji Novo Selo — Lepenica — Matužići, a sa jednom četom u Miljanovcima, sa zadatkom pravljenja zasjeda neprijatelju koji se povlači komunikacijom Maglaj — Doboj, te obezbeđenja puta Jelah — Križ.

II bataljon nalazi se u pokretu iz Šipraga u sastav brigade.

III bataljon nalazi se na prostoriji sela Trebče — Kosova — Moševac sa zadatkom pravljenja zasjeda i napada na neprijatelja koji se povlači komunikacijom Maglaj — Doboj.

IV bataljon nalazi se u pokretu u sastav brigade i ima zadatak da prethodno pročisti sela Čečava, Čavka, Rastuša od četničkih bandi.

VI. **Zaključci:**

Posljednje akcije pokazuju da se sa ovim ljudstvom može ratovati. Brigada nije ostvarila uspjehe jedne udarne jedinice, ali za to postoje mogućnosti. Mnogo odgovornosti leži na rukovodiocima, koji nisu pokazali dovoljno nastojanje u otklanjanju odredaštva i uvođenju ofanzivnog duha. Mora se istaknuti da je u ovome pogledu veliku teškoću predstavljala rasparčanost brigade i njen zadatak da drži položaje, a jednim dijelom da prikuplja hranu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,

Komandant — kapetan;
Vuković⁸

" Slavko

**ZAPOVIJEST ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 30. JANUARA 1945.
ŠTABOVIMA 17. I 28. DIVIZIJE ZA PONOVI NAPAD NA
BIJELJINU¹**

C-I
K. Op. br. si.
30-1-1945 g.
u 17 čas.

DODATAK ZAPOVJESTI

SITUACIJA:

Podatci o neprijateljskim snagama u Bijeljini ostaju uglavnom isti² sa sledećom dopunom:

a) U toku 27 i 28 ov. m. Njemci u jačini od oko 1200 sa prilično komore otišli su iz Bijeljine za Brezovo Polje i verovatno produžili za Brčko.

b) 27 ov. m. uveče došlo je sa pravca Brezovog Polja u Bijeljinu oko 20 kamiona sa materijalom i vojskom. Prema nepotvrđenim podacima kamioni su se vratili natovareni sa ranjenicima.

Od 29 ov. m. komunikacija Bijeljina — Brezovo Polje je ponovo u našim rukama. U toku zadnja dva dana neprijatelj iz Bijeljine i Brezovog Polja nije pokušavao ni sa kakvim ispadom duž komunikacije.

v) U toku izvršenja napada na Bijeljinu konstatovano je da Njemci u Bijeljini raspolažu sa vrlo malim brojem teških oruđa. Svega dva topa manjeg kalibra su se pojavili i nekoliko bacača. Njihova glavna odbrana uglavnom je svedena na dobro organizovan plan mitraljeske vatre iz flakova.

g) Spoljnu odbranu grada sa zapadne, južne i istočne strane su prilično utvrdili izradom dubokih povezanih rovova i bunkera od zemlje i drveta.

d) Prema izjavi jednog četnika koji je pre pet dana pobjegao iz Bijeljine u Bijeljini se nalazi i oko 1.000 četnika koji uglavnom drže položaje severno od grada.³

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/12—1, k. 1125.

* Neprijateljske snage su prikazane u prethodnoj zapovijesti (vidi dok. br. 124).

* Riječ je o četnicima Majevičkog korpusa. Međutim, dio njegovih snaga nalazio se i na liniji s. Burum — s. Brezovo Polje — s. Korenita. Opširnije o tome vidi naredenje komandanta Majevičkog četničkog korpusa od 31. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11522).

Da bi postavljeni nam zadatak — likvidaciju Bijeljine što pre izvršili i time popravili i situaciju sa pravca Vlasenice — Drinjače, kao i da bi stvorili mogućnost za plansko odvijanje daljih i glavnih naših operacija

NAREĐUJEMO:

- A-1: 1.) U toku 31 ov. m. sa dve brigade⁴ izvršiti koncentraciju na prostoriji s. Brijesnica — Ljeljenča — Obarska. Sa ove prostorije 31 ov. m. u 17 čas. izvršiti pokret pravcem Budžak — Obarska, odakle izvršiti napad na grad.
- U napadu biti vrlo energičan, pošto se na tom pravcu nalaze kao obezbeđujući delovi uglavnom četnici, a neprijatelj nas tamo najmanje očekuje.
- Zona širenja u desno kanal Dašnica a levo Petrovo Polje isključno.
- Preseći svaku vezu iz Petrova Polja sa Bijeljinom i selo potpuno izolovati sa jugozapadne strane.
- Prikupiti podatke o selima na desnoj obali Save (Crnjelovo — Svinjarevac itd.) i prema potrebi obezbediti leđa.
- Na ovom pravcu ako se pokret izvrši u tajnosti, iznenađenje mora biti postignuto a samim time i upad u grad potpuno osiguran.
- Jednu brigadu i dalje zadržati na komunikaciji Bijeljina — Brezovo Polje sa zadatkom zatvaranja ove komunikacije u oba pravca (jedan bataljon orijentisati prema Suljin Hanu, A-tri prema Brezovom Polju).
- A-5: Treba da ostane na istoj prostoriji gde se i sada nalazi sa istim zadatkom, s tim što će sa dejstvom početi tek 1 t. m. izjutra, ukoliko to neophodnost ne bude zahtjevala da dejstvuje u toku noći.
- Voditi računa o utrošku municije, kako se ne bi desilo da artiljerija ostane bez najpotrebnijeg minimuma.
- V-1: 2.) Danas do 10 čas. prebaciti jednu brigadu na sektor kanal — Obrijež — Krušik — Brijesnica, gde će srniniti jedinice A-1.
- Ostale dve brigade postaviti na prostoriji Puhare Pučile — Čiperovine a manjim delovima i prema Amajlijama, držeći i dalje položaje na kojima se sada nalaze.

⁴ U napadu na Bijeljinu su učestvovala 2. krajiška i 6. proleterska (istočnobosanska) brigada. Međutim, ni ovaj napad nije uspio. Opširnije o tome vidi izvještaje Štaba 17. NOU divizije od 1. i 16. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 16—12 i 22—12, k. 272/A).

31 ov. m. u 22 časa izvršiti napad na Bijeljnu pravcem kanal — Fincov Salaš — Agine Pučile — grad.⁵

Napad otpočeti tačno u određeno vreme i biti što energičniji.

Jednim pojačanim bataljonom sa pravca Amajlija izvršiti napad na Petrovo Polje i ukoliko napad ne uspije zadržati se na dostignutoj liniji, kako bi neprijatelja vezali za sebe i onemogućili ga da napadne sa leđa jedinice A-1 koje sa severa treba da izvrše glavni proboj.

3.) Početak napada za jedinice V-1 31 ov. m. u 22 časa a za jedinice A-1 31 ov. m. u 23 časa.

Napad otpočeti tačno u određeno vreme, kako bi neprijatelja ponovo privukli sa glavninom prema jugu, i time omogućili lakši upad u grad jedinicama A-1.

4.) Ako se u toku sutrašnjeg i preksutrašnjeg dana prolepa vreme sadejstvovaće nam i avijacija.

Znaci za obeležavanje naših linija i za obeležavanje objekata koje treba da tuče avion, kao i za prekid dejstva avijacije ostaju isti.

5.) C-1 nalaziće se i dalje u s. Hase.

6.) Veza sa V-1 i dalje će ostati telefonska.

A-1 će uspostaviti telefonsku vezu od našeg štaba do glavne napadne kolone. Pored toga urediti i radio vezu i javljati se što češće a prema već postojećem planu veze.

7.) Sve ostalo ostaje prema zapovesti Op. br. si. od 25-1-1945 u 16,35 čas.⁶

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

NAČELNIK ŠTABA
general-major
Ljub. Vučković

P.S. Borbeni znaci za noć 31/1-II. t. g. Srbija — Sloboda.
Borbeni znaci za noć 1/2-II t. g. Krajina — Kozara.

⁵ Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 28. NOU divizije od 7. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 6/2—2/1, k. 1125).

⁶ Vidi dok. br. 124.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 30. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI¹

ŠTAB E1
O. br. 24/45
30 januara 1945
18.10 časova

BI. radi znanja.

ŠTABU C 1.

Operativni izvještaj:

1. Na sektoru Drinjače je neprijatelj posle ogorčenih borbi u toku današnjeg dana uspeo da ovlada linijom naših položaja: Dugi Deo — Jasenić (kota 689) — Muslimansko Kostijerevo. Produžavaju se žestoke borbe na ovim položajima.²

Na sektoru Vlasenica — Han Pijesak — Kladanj bez promjene.

Grupa crnogorskih četnika, pod vodstvom Pavla Đurišića, izbila je sa sektora Olova dolinom rijeke Krivaje na sektor Muslimanske i Pravoslavne Orahovice. Prema do sada prikupljenim podacima jačina ove grupe kreće se oko 5.000 ljudi, računajući tu i veći broj neboračkog ljudstva — žena, djece i starijih ljudi.³ Podatke o ovoj četničkoj grupi dostaviti će šef II ostsjeka.

Na sektoru Srnica Posavsko -trebavski odred zajedno sa bataljonom Beogradske OZN-e izvršio je u toku prošle noći napad na grupu srbijanskih i domaćih četnika. Danas po podne uspeo je da protjera četnike sa sektora Srnica i borbe se vode oko Kerepa i Biberovog Polja.⁴

2. Raspored naših jedinica je sledeći:

S 1. sa dve brigade na liniji: Bajramovići — Pravoslavna Kamenica — Đevanje, a sa jednom brigadom na sektoru Mačesi — Čehajići.⁵

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 31—11, k. 272/A.

² Na tom prostoru su tada jedinice njemačke 22. pješadijske divizije vršile snažan pritisak s ciljem da se probiju preko Zvornika ka Bijeljini. O tome vidi i dok. br. 103, 169 i 172.

³ i ¹² O jačini tih četnika vidi dok. br. 87, objašnjenje br. 5.

⁴ Pomenuti odred se privremeno nalazio pod komandom 23. NOU divizije. Opširnije o njegovim dejstvima vidi dok. br. 176.

⁵ i ⁸ Vidi dok. br. 166.

R 1. na sektoru Grabovica — Stanimirovići — Vrela sa dve brigade, a sa jednom na Malom Polju.⁶ Djelovi R 1. nalaze se u Kladnju.⁷

Tuzlanski NOP odred na sektoru Stupari — Đurdevik, a sa jednim bataljonom na sektoru Ozrena.

Posavsko-trebavski odred na sektoru Srnice.

Majevički odred na sektoru Mačkovac — Lopare.⁸

3. U borbama na sektoru Drinjače u poslednja dva dana neprijatelj je imao preko 400 izbačenih iz stroja. Naši gubici oko 300 izbačenih iz stroja računavajući tu i veći broj premrzlih drugova.

4. Predlažemo da brigadu OZN-e koja se sada nalazi na sektoru Tuzle sa Tuzlanskim odredom uputimo na sektor Muslimanske Orahovice sa zadatkom napada na četničku grupu koja se tamo nalazi.⁹ Smatramo da bi ove snage bile dovoljne za uspješno izvršenje zadatka. Četnici su jako iznureni i izgladnjeli i vjerovatno da teže da se prebace na sektor Posavine i tamo spoje sa svojim glavninama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab,
načelnik — p.pukovnik,
R. Petovar

P.S. U prošlom izvještaju¹⁰ naveli smo da je jačina grupe crnogorskih četnika oko 1.000 ljudi. Međutim radilo se je o grupi koja se je nalazila u Kladnju. Prema izjavama zarobljenika, u Kladnju su se nalazila samo 3 puka (4, 7 i 15-ti) dok se veća grupa četnika nalazila već na sektoru Olova.¹¹ Na

⁷ Na tom prostoru su se nalazili dijelovi 20. romanijske brigade (vidi dok. br. 139 i 147).

⁸ O njegovim dejstvima vidi izvještaj Štaba 3. korpusa NOVJ od 20. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—13, k. 272/A).

• Opširnije o tome vidi dok. br. 162.

¹⁰ Vidi dok. br. 119.

¹¹ Redakcija ne raspolaže formacijom četnika pod komandom Pavla Đurišića. Međutim, u izvještaju Miodraga Anđelkovića, pješadijskog majora, koji je 9. februara 1945. upućen načelniku štaba četničke Vrhovne komande (vidi Arhiv VII, reg. br. CG-V-1671) piše: da je Đurišić početkom januara 1945. od svojih četnika formirao tri divizije, od po tri puka (u svakom po 901 četnik), a u puku po tri bataljona.

U naređenjima četničkog štaba Crne Gore, Boke i Staroga Rasa od 3. januara i 1. i 4. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. CG-V-1134, 1135 i 1136) daju se zadaci 1, 5. i 8. četničkoj diviziji, a od pukova pominju se 1, 7, 12. i Omladinski. Na osnovu ovih podataka može se zaključiti da su takvi pukovi postojali.

osnovu svih prikupljenih podataka, mi cijenimo jačinu cijele
ove grupe do 5.000.¹²

Op. br. 81/45
Operativni izveštaj E 1. od 30. I. 45.

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 81
I/II 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 30. JANUARA
1945. ŠTABU BRIGADE NARODNE ODBRANE ZA ISTOČNU
BOSNU I ŠTABU TUZLANSKOG NOP ODREDA ZA NAPAD
NA ČETNIKE NA SEKTORU ORAHOVICE¹

ŠTAB EI
O. broj 25 /45
30 januara 1945
23.15 časova

ZAPOVJEŠT
Sekcija Tuzla — Kladanj 1 : 100.000

Prema prikupljenim podacima grupa crnogorskih četnika pod komandom Pavla Đurišića sa sektora Olova prebacila se na sektor Ozrena i sada se nalazi u selima Pravoslavna i Muslimanska Orahovica. Jačina ove grupe je do 2.000 ljudi.² Ljudstvo je izglednjelo, iscrpljeno i vrlo slabog morala. Njihova namjera je da se prebace na sektor Posavine gdje bi se sredili, nahranili i odmorili.

Brigada OZN-e i tri bataljona Tuzlanskog odreda imaju zadatak da napadnu ovu četničku grupu na sektoru Orahovice ili ma gdje drugde ukoliko bi se ova pokrenula u pravcu rijeke Spreče.³

Radi izvršenja ovog zadatka

NAREĐUJEMO:

1. Brigada OZN-e i Ozrenski bataljon Tuzlanskog odreda. Komandant ove grupe komandant brigade OZN-e.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 15—1, k. 409.

² O jačini tih četnika vidi dok. br. 87, objašnjenje br. 5.

³ Prema naredenju četničkog štaba Crne Gore, Boke i Staroga Rasa od 1. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. CG-V-1135) ta se grupa tada povlačila dolinom rijeke Krivaje od s. Osječana i s. Vukovina ka pl. Ozrenu. Sa njom su se povlačili i četnici iz Sandžaka.

Pored ovih četnika, tada se dolinom Krivaje i, jednim dijelom, preko s. Srednjeg (sjeverno od Sarajeva), ka Ozrenu i Trebavi; povlačila Opšta rezerva četničke Vrhovne komande. Njoj se u s. Srednjem priključio i drugi dio četnika Vrhovne komande. Opširnije o tome vidi Arhiv VII, LV knjigu depeša CVK: depešu br. 666 od 25. januara i zapovijest komande Opšte rezerve CVK od 29. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. S-V-11338).

Zadatak: Brigada OZN-e⁴ sa dva bataljona kreće iz Tuzle 31. o. m. u 12 časova vozom za Puračić. Odatle zajedno sa Ozrenskim bataljonom Tuzlanskog NOP odreda kreće pravcem: Puračić — Turija i napada na Orahovicu sa sjevero-zapadne strane. Ozrenski bataljon Tuzlanskog odreda dobiće naređenje od Štaba odreda da bude u Puračiću (varošica) 31. o. m. najdalje do 14 časova. Ukoliko prikupi podatke da se četnici ne nalaze u Orahovici, treba samoinicijativno napasti ih na mjestu gdje će se oni nalaziti.

Po završenom zadatku bataljoni OZN-e vraćaju se u Tuzlu, a Ozrenski bataljon na svoj dosadašnji sektor Krtova — Stupari.

2. Tuzlanski NOP odred sa dva bataljona kreće 31. o. m. iz Đurđevika pravcem Omazići — Treštenica — Orahovica, gdje napada neprijatelja koji se tamo nalazi. Polazak iz Đurđevika podesiti tako da napad otpočne 31. o. m. u 23 časa. Ukoliko bi neprijatelj izvršio pokret, samoinicijativno ga napasti.

Jedan bataljon Tuzlanskog odreda ostaje na sektoru Stupari sa zadatkom obezbeđenja komunikacije Kladanj — Živinice i uspostavljanja telefonske linije.

Odmah po prijemu ovog naređenja Štab Odreda naređuje telefonskim putem Štabu Ozrenskog bataljona, koji se nalazi u selu Krtovi, da 31. o. m. najdalje do 14 časova bude u Puračiću, gdje će sačekati brigadu OZN-e.

Po izvršenom zadatku Tuzlanski odred sa dva bataljona vratiće se na sektor Đurđevika, a Ozrenski bataljon uputiti na sektor Krtova — Stupari.

Opšte odredbe:

a) Pokrete jedinica podesiti tako da napad na selo Orahovicu otpočne tačno 31. o. m. u 23 časa.

b) Znaci raspoznavanja za noć 31. januara na 1. februar biće: Udri — Izdajicu.

c) Veza: Sa Tuzlanskim odredom preko radio-stanice, Brigada OZN-e⁵ održavaće vezu preko telefona u Puračiću, a po uhvaćenoj vezi Tuzlanskog odreda.

⁴ i ⁵ To jest: Brigada narodne odbrane za istočnu Bosnu (kasnije: 2. brigada 3. divizije KNOJ-a). Redakcija nije uspjela pronaći njene izvještaje iz tog perioda. Ali prema izvještaju Štaba Tuzlanskog NOP odreda od 2. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 20—2, k. 409) ovaj odred je 1. februara uspostavio vezu s njom i postavio se na njenom lijevom krilu. Zatim su preduzeli napad na G. Pribitkoviće i ovladali ovim selom, a potom, preko s. Crnjevo, produžili napad na s. Osječane, gdje je došlo do žestoke borbe, poslije čega su se četnici povukli u s. Vožuću. Brigada se 2. februara protjeravši četnike ka s. Seoni, vratila u Tuzlu, a Tuzlanski NOP odred je zauzeo raspored kako je predviđeno u ovoj zapovijesti.

d) Imati u vidu pretpostavku da bi ova četnička grupa mogla produžiti dalje pokret prema sjeveru i zato biti brz u pokretima i u gonjenju neprijatelja. Ne sme se dozvoliti da se neprijatelj nesmetano izvuče sa ovog sektora.

e) Zadatak izvršiti tako da se jedinice vrate na svoja određena mjesta najdalje do 2 februara do 6 časova ujutru. Ukoliko bi bilo kakvih promjena u pretpostavci, hitno obavjestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
načelnik — potpukovnik,
R. P.

Dostavljeno: Brigadi OZN-e i
Tuzlanskom NOP odred.

BR. 163

RELACIJA ŠTABA 5. PROLETERSKE (CRNOGORSKE) BRIGADE OD 30. JANUARA 1945. ŠTABU 3. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI JANUARA NA PROSTORU TRNOVO — ILOVICE¹

STAB
V PROLETERSKE CRNOGORSKE
BRIGADE
III. U. DIV. N.O.V.J.
Br. 66
30. januar 1945 g.
Položaj

Kopija²

RELACIJE

(Sekcija: Pljevlja — Zabljak — Gacko — Sarajevo
Razmjer: 1 : 100 000)

0 radu i operacijama V ProleTERSke crnogorske brigade u vremenu od 15 do 31 januara 1945 godine.

16 januar:

Brigada je bila postavljena na prostoriји Pljevlja — Boljanići, gde se je odmorila i pripremila za duži marš.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—8, k. 758.

² Original je upućen Štabu 3. NOU divizije.

17 i 18 januar:

Brigada je ostala na istoj prostoriji. Smještaj je bio priličan. Održavana su savjetovanja štabova bataljona sa komandama četa, gdje se ukazivalo na uočene nedostatke u proteklom maršu, i da se isti ne bi ponavljali.

19 januar:

Brigada je po zapovijesti³ sa pomenute prostorije u 6 časova izvršila pokret pravcem: Meljak — Čelebić — Borje. Istoga dana brigada je stigla na prostoriji Šule — Čelebić, u 19 časova, i smjestila se na prenoćište.

Zauzimanjem naših rukovodioca, i pored rđavog vremena i nedovoljnog broja tovarnih konja, dnevni marš bio je uredan.

20 januar:

Brigada je u 6 časova sa pomenute prostorije izvršila pokret pravcem Čelebić — Zavajit — Foča. Brigada je stigla u 18 časova na prostoriju Zavajit — Dragočava, gde je i zanoćila. Dnevni marš bio je uredan.

21 januar:

Brigada je u 6 časova sa pomenute prostorije izvršila pokret pravac Miljevina — Foča. U 17 časova brigada je stigla na pomenutu prostoriju. Dnevni marš je bio uredan.

22 januar:

Brigada je ostala na prostoriji Miljevina iz razloga što su se na našem pravcu kretanja nalazile jedinice XIX⁴ divizije. Istoga dana brigada se odmorila i pripremila za duži pokret .

23 januar:

Brigada je u 6 časova izvršila pokret sa pomenute prostorije i istoga dana stigla na prostoriju Brezice⁵ — Širokari, gde je ostala na prenoćištu. Marš je bio uredan.

24 januar:

Sa četiri bataljona naše brigade pošli smo da smijenimo XIV Hercegovačku brigadu na položaju: Govedovići — Čeruzići — Umčani — Oblo Brdo.⁶ U tome međuvremenu smjenjivanja, kad se XIV brigada povukla sa položaja, a na istim ostavila manje dijelove, neprijatelj

³ Vidi dok. br. 93.

* Pogrešno; treba: XXIX divizije.

⁵ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

⁶ Opširnije o tome vidi relaciju Štaba 14. hercegovačke NOU brigade od 5. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4-[^]t, k. 1146/11).

je uspio i ovladao: Umčanima, Čeružićima, Ljutcama, Ostojećima i Oblim Brdom. Mi smo istoga dana napali neprijatelja na pomenutim položajima i uspjeli da ovladamo: Čeružićima, Jagodarom, Ljutcama, Oblim Brdom i Prečanima. U ovoj borbi imali smo 6 — šest — ranjenih drugova, a neprijatelju smo nanijeli gubitke u mrtvim i ranjenim oko 25 — dvadeset pet vojnika. Na ostalom sektoru brigade nije bilo značajnih promjena.

25 januar:

U 4 časa napali smo neprijatelja na položaju Ometalo — Umčani. U ovom napadu uspjeli smo da ovladamo Ometalom (k. 995), dok u Umčanima neprijatelj je bio jak i drzak i nijesmo uspjeli da ovladamo istim, što je uslovilo da se povučemo i sa k. 995 na polazne položaje. U ovoj borbi imali smo 3 — tri — mrtva i 9 — devet — ranjenih drugova, a neprijatelju smo nanijeli oko 18 — osamnaest — mrtvih i ranjenih. Na ostalom sektoru brigade nije bilo značajnih promjena.

26 januar:

Brigada je ostala na svojim položajima. U toku dana borbe nijesmo imali.

27 januar:

Brigada je osvanula na pomenutim položajima. Oko 2 časa susrele su se naše i neprijateljske patrole, gde smo imali jednoga mrtvoga druga. Oko 7 časova neprijatelj je napao položaj Čeružići (koji je branila jedna četa) i poslije teške borbe oko 15 časova neprijatelj je uspio da ovlada Čeružićima, uz gubitke od 6 mrtvih i ranjenih 12 — dvanaest,⁷ dok smo mi imali jednoga mrtvog i 3 — tri — ranjena druga.

28, 29 i 30 januar:

Na čitavom sektoru nije bilo značajnijih promjena, vladala je obostrana izviđačka djelatnost, dok je veliki snijeg ometao ma kakvo izvođenje akcija.

Naši gubitci:
Mrtvih 4 — četiri;
ranjenih 18 — osamnaest.

Neprijateljski gubitci:
Mrtvih 40 — četrdeset;
ranjenih 55 — pedeset pet.

Za ove neprijateljske gubitke saznali smo preko naše ob. službe u neprijateljskoj pozadini.

⁷ O neprijateljskim snagama na tom prostoru, kao i o njihovim gubicima vidi dok. br. 140, objašnjenje br. 2.

Za sve ovo vrijeme, zbog stalnih marševa, teorijski i vojnički rad slabo se razvijao, izuzev posljednja tri dana gde se radilo po predviđenom planu vojničke nastave, kao i programu.

III

Disciplina uz zalaganje rukovodioca u našoj brigadi uočljivo se popravlja. Druželjublje i borbeni moral kod naših boraca i rukovodioca je na zavidnoj visini. Brigada je prema brojčanosti i naoružanju spremna da primi i riješi teže zadatke.

IV

Za sve ovo vrijeme brigada je snabdijevana ishranom preko narodno-oslobodilačkih vlasti, u čemu nijesu pravljene greške u odnosu na narod, narodnu vlast i narodnu imovinu.

S obzirom na veći priliv novoga ljudstva koje smo dobili u posljednje vrijeme u mnogo oskuđevamo sa odjećom i obućom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
major,
Svetozar Radojević

Komandant
major,
Vojislav Đurašević

Načelnik
kapetan,
na terenu

M. P.

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA 15. KRAJIŠKE
BRIGADE 39. NOU DIVIZIJE NA DAN 30. JANUARA 1945.
GODINE¹

JEDINICA	L J U D I			R A S H O D					
	Po spisku	U rashodu	Na licu	U boln.	U amb.	Na bol.	Na odsus.	Na sl. p.	Kurs
1. bat.	309	50	259	12	25	1			12
2. bat.	362	71	291	22	21				28
3. bat.	335	41	294	10	16		3		12
4. bat.	360	68	292	37	12		3		16
Tehn. č.	52	5	47	1					4
Izv. č.	40	2	38	1					1
Četa v.	73	10	63				1		9
Sanitet	59	3	56	2	1				
Divizion	168	9	159	9					
Radn. č.	140	6	134	1	5				
Diver. č.	21		21						
Veter.	4		4						
Štab	23	2	21						
S v e g a:	1946	267	1679	95	80	1	7		82

Dne 30/1 1945.

¹ Kopija originala (formular umnožen na šapirografu, latinicom, a brojevi uneti mastiljavom olovkom) u Arhivu VII, reg. br. 6—5, k. 1272.

PUŠAKA												
Po spisku	U ras.	Na licu	Mitraljeza	P. mitralj.	T. bacača	L. bacača	Breda top pr. kol	Pištolja	Ručnih bom.	Strojnica	Džon-bul	Protk. puš.
176	8	168	1	19				9	39	4	1	2
213	31	182	1	19		2		6	65	4		3
172	9	163	1	18		3		8	44	5	1	2
205	25	180	1	19		1	1	16	53	5		2
24	2	22		3				2	12			
11		11		2				1	22	18		
50	8	42		1				1	20	1		
36		36		1				4	7			
68		68		4	18			10	24	3		
54		54		2				2	8	3		
9		9							7			
1		1							1			
2		2		1				17	3	6		
1021	83	938	4	89	18	6	1	76	305	49	2	9

s. F — s. N

M. P.

Brojno stanje sastavio:
Sekretar pporučnik
B. Stupar

IZVJEŠTAJ 1. ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA OD 30. JANUARA 1945. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA SEKTORU ISTOČNO OD TRAVNIKA¹

ŠTAB
I. ART. DIVIZIONA
IV. DIVIZIJE NOVJ
K. pov. br. 30
30. I. 1945. g.

Operacijski izvještaj
od 19. I. do 28. I. 1945.
god. dostavlja

ŠTABU IV. DIVIZIJE NOVJ

P o l o ž a j

Dostavljamo vam operacijski izvještaj jedinica ovoga divizionu u vremenu od 19. I. 1945. do 28. I. 1945. godine:

19. I. 1945. god. neprijatelj je otpočeo ponovo da napada položaje naših jedinica, koje su odmah stupile u vezu sa snagama VI, VII, VIII. i XI. KNOU Brigade u cilju da ih svojom vatrom potpomažu. Toga dana na sektoru 1. baterije nije bilo naročitih događaja. Gotovost za paljbu i izviđačka djelatnost patrola za osiguranje samog borbenog položaja. Protukolski top ove baterije nalazio se u Han-Kumpaniji, dok su ostala oruđa smještena u selu Bili.

2. baterija 19. I. 1945. god. mjenja svoj položaj sa groblja pored ceste Vitez — Kruščica, te po naredenju ovoga štaba stupa u borbeni položaj pored ceste Vitez — Divjak. Ovdje ostaje kratko vrijeme te ponovno istoga dana premješta se u selo Bilu kod Cifutskog Hana. Sa tog položaja tučeni su artiljeriskom vatrom most u Han-Kumpaniji (16 granta), kota 517 (11 granata), crkva u Han-Kumpaniji (10 granata, željeznička stanica Han-Kumpanija (20 granata).

3. baterija 19. I. 1945. god. ulazi u sastav i vezu sa snagama VI. i XI. KNOU brigade. Jedan vod zauzima položaj gde se je ranije nalazio jedan top uz cestu za Guču Goru, dok drugi vod kreće u selo Guča Gora, odakle se odmah vraća radi blizine neprijatelja i zauzima položaj pokraj ceste 800 met. jugo-

¹ Original (pisan na mašni, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 32—5, k. 771/A.

istočno od sela Mosor. U toku 19. i 20. I. 1945. god. oba voda sa svojih položaja gađali su ciljeve koji su dobivani od brigada. Gađani su sledeći ciljevi: Han-Bila, prostor između škole, groblja i kapelice u Gučoj Gori, selo Maline, prostor između kote 698 i kote 1002, selo Brajkovići, selo Kljaci, selo Alihodža i Zalote.²

20. I. 1945. god. neprijatelj sa jačim snagama otpočeo nadiranje prema Travniku na sektoru I. baterije kojoj je najizbočenija tačka bio protukolski top koji se je nalazio u Han-Kumpaniji. Naređenjem ovoga štaba protukolski top vraća se u sastav baterije. Istoga dana u 10 sati krenula je baterija iz Bile, gdje su se nalazila njezina oruđa, u pravcu Travnika i zauzima položaj u selu Gornji Dolac. Gađalo se nije.

2. baterija ovoga divizionu premješta se po naređenju ovoga štaba na položaj selo Ričice³ pored ceste, odakle nije vršeno gađanje. Istoga dana baterija kreće na položaj s jednim vodom u selo Radića Brdo, a drugim vodom u selo Jankoviće.

3. Baterija sa oba voda gađa ciljeve koje je gađala 19. I. 1945. godine.

21. I. 1945. god. 1. baterija krenula je sa položaja selo Gornji Dolac na položaj u selo Jadikovac, zapadno od Travnika, gdje je jedan vod ostao na položaju a ostatak krenuo u Turbe, sa toga položaja baterija nije gađala.

2. baterija povlači jedan vod iz sela Radića u Turbe gdje ostaju u pripravnosti do 24. I. 1945. god. Drugi vod ove baterije šalje jedno odeljenje na položaj kod tvornice duvana u Travniku i kod gimnazije u Travniku. Isto odeljenje ispalilo na dan 22. I. na Vlašić, Putičevo, Bandol, Mosor i Bukovicu ukupno 70 granata.

3. baterija se pod pritiskom neprijatelja povlači i zauzima novi položaj jugozapadno od sela Bandol kod groblja, odakle je gađala školu u Gučoj Gori i cestu koja vodi iz Guče Gore prema Mosoru. Istoga dana tri odeljenja ove baterije i komora povlače se u selo Zagaj po naređenju ovoga štaba, a jedno odeljenje u sastavu VI. brigade na položaju gde je bila baterija, tj. kod groblja u Bandolu. Odakle je gađalo cestu od Guče Gore prema Mosoru, gde su se kretale neprijateljske kolone i komore. Iz sela Zagaj baterija je krenula prema Turbetu, gdje je zanočila na raskrsnici cesta Donji Vakuf — Karaula. Pred večer istoga dana stiglo je i četvrto odeljenje u sastav baterije. Ovde baterija predaje jedan ispravan top u sastav 2. baterije a prima pokvareni top 2. baterije. 2. bateriji predato je

² O dejstvu artiljerije vidi dok. br. 167.

³ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

također 45 granata koje je još ta baterija imala. Iste granate su za američke topove.

22. I. 1945. god. Zbog jačeg neprijateljskog pritiska 1. baterija se povlači na Komar, kota 927, gdje ostaje jedan vod a drugi vod produžuje za selo Oborce. Istoga dana nije se gađalo.

2. baterija nije mjenjala položaje. 23. I. 1945. odeljenje iz Travnika se povlači.⁴

3. baterija kreće cestom prema Donjem Vakufu i zaustavlja se kod sela Skolnici, do daljnjeg naređenja. Istoga dana baterija kreće dalje prema Donjem Vakufu i u kasnu noć stiže u selo Oborci, gdje je zanoćila u blizini željezničke stanice.

23. I. 1945. god. Na položaju 1. baterije nije se gađalo. Drugi vod baterije sa ostalim djelovima baterije krenuo je iz Oboraca u Donji Vakuf, gdje stiže u kasnu noć. Dok dva odeljenja iste baterije ostaju i dalje u pripremnom položaju na Komaru, kota 927.

2. baterija: jedno odeljenje drugog voda koje se nalazi kod tvornice duhana u Travniku i kod gimnazije ispalilo je toga dana⁵ ukupno 73 granate na Vlašić, Putičevo i Bandol, Mosor i Bukovica. Odeljenje ispred Turbeta ispalilo je toga dana ukupno 34 granate na selo Gornji Dolac i Gornja Čatrnja.

3. baterija kreće iz sela Oborci prema Donjem Vakufu, istoga dana zaustavlja se kod sela Hadžića Hise, jedan km. sjeverno od D. Vakufa, tu se baterija smješta u samom selu i otpočinje redovan rad.

24. I. 1945. god. 1. baterija ostaje i ne mijenja svoj položaj, vod na Komaru je u pripravnosti bez promjene, dok ostatak baterije vrši zanimanje po rasporedu rada u D. Vakufu.

2. baterija: jedan vod koji je bio u pripravnosti na položaju u Turbetu prebacuje se na pripralni položaj selo D. Trebeuša, gde se i danas nalazi. Odeljenje iste baterije koje se nalazi ispred Turbeta sa istoga položaja tuklo je 24. i 25. I. 1945. god., selo Kokošare, Lovrića brdo i Jankoviće. Ukupno je utrošeno 35 granata.

3. baterija se i dalje nalazi u selu Hadžića Hise, gdje se u glavnom radi po rasporedu rada.

25. I. 1945. god. 1. baterija bez promjena. 2. baterija: odeljenje ispred Turbeta gađalo je ciljeve kao i 24. I. 1945. 3. baterija bez promjena.

⁴ Posljednja rečenica je dopisana mastilom.

⁵ Mastilom je dopisano da se to dogodilo 22. januara 1945. godine.

Od 25. do 28. I. 1945. god. razmještaj jedinica je isti, bez naročitih promjena. Rad u glavnom po rasporedu rada za jedinice — logor D. Vakuf. Pripravnost u jedinicama na položaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Pomoćnik politkomesara,
kapetan,
Jovica K.¹

Komandant, major,
si. odsutan.

ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. pov. br. 130
Dne 31. I. 1945. g.

Primljeno k znanju
a/a.

Načelnik štaba
major:
T. P.

BR. 166

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 31. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI¹

ŠTAB E 1.
O. broj: 26/45.
31. I. 1945. g.
20 časova

ŠTABU C 1.

1. Neprijatelj je jutros otpočeo sa napadima na liniju položaja Pravoslavna Kamenica — Đevanje. U toku cjeloga dana vodile su borbe jedinice BI.²

« Kos

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 32—11, k. 272/A.

² Riječ je o jedinicama 25. i 45. divizije 14. korpusa NOVJ. Opširnije o njihovom dejstvu vidi dok. br. 169 i 172.

Na komunikaciji Vlasenica — Sokolac neprijatelj se je utvrdio sa sistemom gustih uporišta pomoću kojih obezbjeđuje saobraćaj na drumu.³

Na sektoru Ozrena (Pravoslavna i Muslimanska Orahovića) djelovi četničke grupe Pavla Đurišića bili su u pokretu u pravcu Lukavca. U susretnoj borbi sa jedinicama B 1. bili su prinuđeni na povlačenje u pravcu Krivaje.⁴ Prema nekim podacima djelovi ove četničke grupe, vjerovatno nenaoružano ljudstvo, ukrcavaju se u Zavidovićima u vagone i transportuju u pravcu Broda. Jedan takav transport uništen je pre tri dana kod Broda od savezničkog bombardovanja.⁵

Na sektoru Srnice — Kerep — Biberovo Polje, neprijatelj je danas bio aktivan.⁶ Kalabićev četnički korpus sa tog sektora prebačen je pre tri dana preko Trebave u pravcu Doboja.

Na pruzi Brod — Sarajevo primjećen je jedan transport Nijemaca u bjelim kabanicama, vjerovatno skijaške jedinice, koji je prebačen u pravcu Sarajeva.

2. Raspored naših jedinica:

S 1. kompletna nalazi se na prostoriji Snagovo, kao opšta rezerva za sektor Drinjača — Zvornik.⁷

R 1. na prostoriji Grabovica — Rajevina — Kladanj sa dosadašnjim zadatkom.⁸ Izviđački djelovi R 1. ostali su i dalje na prostoriji Malog Polja sa zadatkom prikupljanja podataka sa sektora Sokolac — Ploča.

Tuzlanski odred i brigada OZN-e danas od 12 časova u pokretu su prema dobivenom zadatku u pravcu Muslimanske i Pravoslavne Orahovice.⁹

Majevički odred na sektoru Mačkovac — Lopare.

Posavsko-Trebavski odred na sektoru Srnice — Kerep gdje i dalje vodi borbe sa grupom srbijanskih četnika.¹⁰

i Opširnije o njemačkim uporištima na toj komunikaciji i odbrambenim borbama u januaru 1945. vidi Dnevnik majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6).

⁴ Tu borbu protiv četnika vodila je, dijelom svojih snaga, 9. brigada 23. NOU divizije. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 23. NOU divizije od 4. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—2, k. 1069).

⁵ Prema dnevnom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 28. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 28—1, k. 46) napad na Brod je bio 25. i 26. januara. U izvještaju dalje piše da je bilo žrtava, ali se ništa ne kaže o broju poginulih i materijalnoj šteti.

⁶ i ¹⁰ Opširnije o tome vidi dok. br. 176.

⁷ i ¹² Opširnije o rasporedu 38. NOU divizije vidi izvještaj njenog štaba od 18. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 30—5, k. 1258).

⁸ i ¹¹ Bliže o rasporedu i dejstvu 27. NOU divizije vidi izvještaje njenog štaba od 1. i 16. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 4—22 i 6—22, k. 1111).

• » Vidi dok. br. 162.

3. Jedinice R 1. u toku borbi 29. i 30. ovog mjeseca na sektoru Vlasenica — Han Pijesak ubile su najmanje 100 Nijemaca i zarobile 117 pušaka, prilične količine municije i druge opreme.¹¹

S 1. u zajednici sa jedinicama B 1. treba 1. februara u 6 časova da otpočnu sa opštim napadom na neprijatelja na prostori Đevanje — Kamenica — Jasenić — Liješanj — Kostijerevo sa zadatkom odbacivanja ovog u pravcu Drinjače.¹²

Engleska misija obavjestila nas je da će sav. avioni sutra bombardovati komunikaciju Sokolac — Kram.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
načelnik — p.pukovnik
R. Petovar

Op. br. 82/45
Operativni izvještaj E 1. od 31. I. 45.

ŠTAB
JU2NE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 82
1/II. 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD JANUARA 1945. ŠTABU
5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA NA SEKTORU TRAVNIK
— BUSOVAČA — ZENICA¹

STAB IV DIVIZIJE 5 KORPUSA NOVJ
Str. pov. broj 129 Dne _____ I. 1945²

Operativni izvještaj za
januar 1945 godine

ŠTABU 5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Snage ove Divizije u vremenu od 27 decembra 1944 godine do zaključno 28 januara 1945 godine imale su dodir sa neprijateljem. 28. XII. 1945¹ god. nismo imali dodira sa neprijateljem.

29. XII. 1945⁴ god. neprijatelj je otpočeo napad sa linije: Busovača — želj. stanica Busovača — Zenica — Podbrežje — k. 326 protiv snaga naše divizije sa ciljem da povrati Travnik. Snage koje je neprijatelj angažovao u ovoj borbi i koje su imale zadatak preuzeti Travnik jesu: na desnoj obali Lašve od Busovače i želj. stanice Busovače napadali su dva bataljona III ruskog puka zaštitnog ruskog korpusa,³ 920 samostalni bataljon,⁶ 505 SS bataljon,⁷ jedna četa Talijana,⁸ 12 topova i 2 tenka. Od želj. stanice Busovača cestom za Han Kumpaniju napadala je kolona od jedne čete SS, jedne čete Turkestana-

¹ Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 36—5, k. 771/A.

² Izvještaj je, vjerovatno, od 31. januara 1945 godine.

³ i ' Pogrešno; treba: 1944.

⁵ Redakcija nije mogla da ustanovi boravak toga puka na tom prostoru u to vrijeme, kao ni u toku januara 1945. Prema izvještaju Grupe armija »F« od 28. decembra 1944 (vidi Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-195/410) na sektoru Busovača — Zenica tada su se nalazili 4. i 5. puk belogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa (u napadu ka Travniku učestvovalo je pet njihovih bataljona). O jedinicama tog korpusa vidi i obavještajne izvještaje Štaba 4. NOU divizije od 10. januara i 1. februara i Štaba 5. korpusa NOVJ od 13. marta 1945 (Arhiv VII, reg. br. 5—5 i 17—5, k. 772, reg. br. 3—3, k. 462/A). O tome vidi i knj. 31, dok. br. 38.

⁶ Riječ je o 920. landesšicen bataljonu.

⁷ Prema njemačkim podacima to je bio 505. izviđački bataljon (vidi knj. 31, dok. br. 38 i 105).

⁸ Odnosi se na četetu italijanskih fašista. Na sektoru Busovača — Zenica tada se nalazio jedan italijanski radni bataljon. O tome vidi informativni izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 1. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 17—5, k. 772).

ca,⁹ oko 60 ustaša,¹⁰ 5 tenkova i 2 borna kola, potpomognuta sa 4 topa iz želj. stanice Busovača. Od Zenice cestom prema Han Kumpaniji napadala je jedna bojna ustaša,¹¹ 200 Nemaca¹² i jedna četa Turkestanaca, 2 borna kola a posle im je došlo u pomoć oko 250 Nemaca i Čerkeza sa jednim tenkom. Napad ovih snaga potpomagala je teška artiljerija iz Zenice. Od Podbrežja i kote 326 neprijatelj je ubacio u borbu VI ustašku bojnu,¹³ pionirski bataljon 369 divizije,¹⁴ V zihierungs bataljon¹⁵ i III bataljon 845 regimente¹⁶ sa teškom i lakom artilerijom,¹⁷ koja pripada ovoj regimenti. Ukupno brojno stanje neprijateljskih vojnika iznosi oko 6000, 30 topova raznih vrsta, 8 tenkova i 4 borna kola.

Cilj neprijateljskih napada bio je Travnik, što se ustanovilo saslušavanjem neprijateljskih zarobljenika a utvrđuje se i izveštajima naših saradnika sa neoslobodene teritorije. Razmatrajući raspored neprijateljskih snaga vidimo da su krilne grupacije vrlo jake, dok je centralna grupa daleko slabija. Najjača grupacija jeste desnokrilna grupacija koja je

⁹ Riječ je o četi Turkestanskog bataljona (vidi Dnevnik majora Berna, Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 6).

¹⁰ i " U decembru 1944. i januaru 1945. u Zenici je bila 5. bojna (bez 2. satnije, koja je bila u Lašvi) a u Kiseljaku 4. bojna 1. ustaškog stajaćeg zdruga. Prema relacijama ovoga zdruga od 19. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2/1—35 i 1/2—47, k. 59) te su bojne zajedno sa njemačkim snagama, učestvovala u napadu ka Travniku. Pored toga, u pomenutim relacijama piše o sadejstvu sa 1. i 4. bojnom 11. ustaškog stajaćeg zdruga u borbi protiv partizana.

¹¹ Odnosi se na dijelove 734. puka njemačke 104. lovačke divizije. Opširnije o neprijateljskim snagama i organizaciji napada ka Travniku vidi knj. 31, dok. br. 145, objašnjenje br. 2.

¹² Vjerovatno je riječ o 4. bojni 11. ustaškog stajaćeg zdruga. Iz dopisa ovoga zdruga od 16. i 26. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2/18—1 i 15/18—1, k. 144) vidi se da je on u svom sastavu imao 1, 2, 3. i 4. bojnu. Treća bojna bila je u Derventi, dok su ostale bojne bile rasporedene na prostoru Zenica — Visoko (u Visokom se tada nalazilo i pobočništvo 11. zdruga). O tome vidi i skicu rasporeda koju je 25. novembra 1945. izdao operativni odjel Ministarstva oružanih snaga NDH (Arhiv VII, reg. br. 25—1, k. 44).

¹³ Prema izjavi njemačkog ratnog zarobljenika Johana Milera (Jochann Müller), tumača u Štabu 370. puka 369. legionarske divizije, od 8. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 28—4, k. 74), pionirski bataljon te divizije bio je tada raspoređen u Hercegovini (u Mostaru, Širokom Brijegu, Bijelom polju i Nevesinju). A moguće je da su neki njegovi dijelovi bili i na sektoru Busovača — Zenica.

¹⁴ U izjavi njemačkog ratnog zarobljenika, pripadnika toga bataljona, od 3. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 772) piše: »V vazduhoplovni zaštitni bataljon« (V Sicherungs Bataillon).

¹⁵ i ²² Pogrešno; treba: 845. njemačko-arapski bataljon (vidi Dnevnik majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 6).

¹⁷ Odnosi se na artiljeriju njemačke 104. lovačke divizije (vidi Dnevnik majora Berna).

jaka 6 bataljona, iz čega zaključujemo da je glavni pravac neprijateljskog nadiranja bio pravac: Zenica — Gradišće — Stranjani — Brajkovići — Gučja Gora — Travnik. Levokrilna neprijateljska formacija, koja je jaka 4 bataljona i jedna četa, trebala je takođe nadirati za neprijatelja važnim pravcem južno od ceste Travnik — Han Kumpanija — želj. stanica Busovača. Djelovi ove grupacije imali su da nadiru kroz šumu preko Kruščičke planine, gde su se bili i uputili ali su vraćeni od naših snaga. Centralna grupacija nadirala je u dvije grupe i to jedna od želj. stanice Busovača cestom za Han Kumpaniju. Budući da je ova grupacija najslabija zaključujemo da se neprijatelj nije odlučio na probijanje cestom u pravcu Travnika, nego je težište dao na krilne grupacije, a naročito na desnokrilnu grupaciju, dok je centralna grupacija imala zadatak da veže naše snage a postepenim prodiranjem da drži vezu između krilnih grupacija i čisti teren između njih.

Sa naše strane u ovoj borbi učestvovalo je: VI, VIII i XI Brigada, svaka bez jednoga bataljona, koji se nalaze na prostoru na desnoj obali reke Bosne,¹⁸ I artiljerijski divizion ove divizije¹⁹ i Vlašićki NOP odred.²⁰

Diviziju je ispomagala i VII brigada X divizije na taj način što je preuzela sektor na desnoj obali reke Lašve a sa jednim bataljonom učestvovala je u napadu noću 3/4 ov.mj. na selo Štrbci. Iz Pratećeg bataljona bila ubačena u borbu jedna četa na levom krilu divizije protiv desnokrilne neprijateljske grupacije. Nadalje je diviziju u borbama potpomagao i III divizion I artiljerijske brigade 5 korpusa. Raspored naših snaga prije početka napada bio je ovakav: VI brigada držala je položaje na desnoj obali reke Lašve i to: drugi bataljon položaj Safradini — k. 538, III bataljon Doljnje Rovno — k. 609 — k. 649 prema Rogu. IV bataljon ove brigade bio je u zasedi na cesti Busovača — Kiseljak.

VIII brigada imala je položaj na levoj obali reke Lašve. I bataljon držao je položaj: k. 515 — Drum Brdo — Kratine — Gola Kosa — Ovčine — k. 218. IV bataljon držao je polo-

¹⁸ Pomenuti bataljoni su tada dejstvovali u istočnoj Bosni (vidi dok. br. 44).

¹⁹ O njemu vidi dok. br. 40.

²⁰ Taj odred je, prema izvještaju njegovog štaba od 31. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 8—6, k. 771/A), sve do 19. januara dejstvovao na prostoru s. Čukle — s. Jezerci — s. Fazlići — s. Dub protiv njemačkih snaga koje su napadale od Zenice prema Travniku, a dijelom snaga iz zasede na drumu Zenica — Zepče, kod Loznik potoka, gdje je napadao njemačke kolone. Potom se, pod pritiskom jačih njemačkih snaga koje su prodirale ka Travniku, povukao na prostor s. Višnjevo — s. Gluha Bukovica. U ovim borbama neprijatelj je imao 23 poginula i 25 ranjenih vojnika, a odred 1 poginulog i 8 ranjenih boraca.

žaj: k. 853 — Kuber — k. 772 — s. Štrbci. II bataljon držao je položaj 592 — G. Cajdraš — Paljike — k. 675.

XI brigada držala je položaj na levom krilu VIII brigade. I bataljon držao je položaj: s. Lokrine — k. 502 — s. Obrenovići. IV bataljon držao je položaj: s. Jagodici — k. 570 — Negraj (k. 795). Jedna četa ovog bataljona i jedna četa II bataljona bile su u zasedi na cesti Zenica — Žepče između Vranduka i Nemile. Dvije čete II bataljona bile su u rezervi u selu Osojnica.

I artiljerijski divizion ove divizije imao je II bateriju američkih brdskih topova kal. 75 m/m M. 43 na položaju: Kruščica — Han-Kumpanija, dok je ostatak divizionu sa štabom divizionu bio na prostori: Han Bila — željeznička stanica Bila.

Štab ove divizije bio je u selu Donja Večeriska.

Tok borbi bio je ovakav.

29. XII. 1944.

IV bataljon VI brigade držao je zasjedu na cesti Busovača — Kiseljak. Položaj zasede bio je: Carica — s. Očenići. Samu zasedu sačinjavala je jedna četa sa 10 puškomitraljeskih odeljenja. Za osiguranje bokova postavljene su na svaki bok po jedna četa. U 6 sati na zasjedu je naišla neprijateljska kolona sastavljena od volovskih i konjskih kola sa nešto kamiona. U kolima se vozio materijal i vojska. Na ovu kolonu je otvorena vatra koja je trajala 10 minuta. Kolona se razbežala na sve strane ali je i neprijatelj iz uporišta odmah intervenisao. Od škole u s. Gusti Grab krenula je jedna jaka neprijateljska kolona u pravcu s. Očenići, a druga kolona krenula je iz Busovače u pravcu sela Carica. Neprijatelj je zašao u šumu sa namerom da opkoli našu zasedu, tako da se je naša zaseda povukla. U ovoj borbi ubijeno je oko 50 Nemaca a ranjeno oko 80. Ubijeno je 80 konja i volova a uništen jedan kamion. Do plijena se nije moglo doći. Naši gubitci 2 ranjena. Pošto se je povukao bataljon se je prebacio na novi položaj Kupreš — k. 742 gde je ostao. U 9 sati naišao je neprijatelj na ovaj bataljon. Jačina neprijatelja bila je dva bataljona i to 505 ŠS bataljon [i] 920 samostalni bataljon i jedna četa Talijana. Zadatak ovih neprijateljskih snaga bio je da se kroz šumu provuku pravcem s. Kupreš — Rog (trigonometar 1242) i da udare u bok snagama VI brigade, koje su vodile borbu na desnoj obali Lašve. Bataljon je primetio samo jedan neprijateljski vod koji je išao u predhodnici, dok glavninu neprijateljskih snaga nije primetio. Da bi uništio ovaj vod, jedan se naš vod odmah prebacio za leđa neprijatelju ali su u tome pristigle jake ne-

prijateljske snage. Razvila se žestoka borba prsa o prsa. Neprijatelj je odstupio prema Busovači. Gubitci neprijatelja 26 mrtvih i 36 ranjenih. Zarobljen jedan neprijateljski vojnik koji je pripadao 920 samostalnom bataljonu. Naši gubitci: dva mrtva, 18 ranjenih i 3 nestala, u borbi je izgubljeno 6 pušaka i jedan puškomitraljez, dok je jedan puškomitraljez raznešen od bombe. Posle ovoga bataljon je krenuo u pravcu Rovna gde su se već vodile borbe.

U 7 sati neprijatelj je počeo da bije jakom artileriskom vatrom položaje II i III bataljona VI brigade, koncentrišući svoju vatru na s. Šafradini, k. 389, k. 609, k. 649 i Rog (trigonometar 1242). U 7,30 sati neprijatelj je počeo napad nastupajući jačim snagama. Prema drugom bataljonu i trećem bataljonu VI brigade koji je bio na položaju Šafradini — k. 538, neprijatelj je nastupao iz tri pravca. Jedna kolona od Rasnog uz obalu reke Lašve u pravcu Šafradina, k. 389, jaka jedna četa. Druga kolona nastupala je pravcem: Rasno — grupa kuća 300 metara severoistočno od slova e nadpisa Neopalje jaka jedna četa. Treća grupa nastupala je pravcem Rasno — k. 538. Na položaju III bataljona VI brigade Donje Rovno — k. 609 — k. 649 — Rog neprijatelj je nastupao u tri pravca. Prva kolona pravcem: s. Bare — s. Neopalje, jaka jedna četa. Druga kolona pravcem: s. Bare — k. 609, jaka jedna četa. Treća kolona pravcem: s. Bare — s. Kovačići — Rog (trigonometar 1242), jaka jedna četa. Sve ove neprijateljske kolone sačinjavaju dva bataljona III ruskog puka. Oba bataljona primili su borbu na svojim položajima. Na položajima II bataljona razvile su se borbe i naši su bombama odbijali neprijateljske juriše. Oko 17 sati ovaj bataljon je izvršio juriš na neprijatelja i odbacio ga na polazne položaje. Odmah je jednu četvu dao u sastav III bataljona radi ispomaganja ovog bataljona. Neprijatelj koji je nastupao prema III bataljonu uspio je da u prvom naletu potisne ovaj bataljon sa položaja: k. 609 — k. 649. Bataljon je izvršio protunapad ali nije uspio zbaciti neprijatelja i povratiti svoje položaje. Rad ovoga bataljona pomagala je II baterija artilerijskog divizionu ove divizije, koja je sa jednim vodom zauzela položaj na raskrsnici puteva kod slova »J« nadpisa Rijeka. Ova baterija precizno je tukla neprijatelja na koti 609, k. 649 i u s. Kovačići. Neprijateljska kolona koja je krenula od s. Kovačići prema Rogu bila je zaustavljena tek poslije drugog juriša. Sa ovom kolonom vodile su se ogorčene borbe sve do 3 sata, kada pristiže 4 bataljon ove brigade koji se je poslije borbe kod s. Kupreša uputio u sastav brigade. Bataljon je odmah prešao u napad i odbacio neprijatelja u selo Gornje Rovno. III bataljon čim je osjetio pojavu IV bataljona prešao je takođe u napad da preotme izgubljeni položaj. Neprijatelj

je otvorio vatru kada je bataljon prišao na odstojanje od 20 do 30 metara i odmah prešao u kontrajuriš, te je potisnuo III bataljon. Tom prilikom izgubljena su 2 puškomitraljeza. Neprijatelj je zanoćio na položaju: k. 609 — k. 649. U toku ovih borbi neprijateljski gubitci su: 57 mrtvih i 48 ranjenih. Dobar dio gubitaka neprijatelju je nanijela naša artilerija. Naši gubitci: 12 mrtvih, 27 ranjenih i 2 nestala. U borbi smo izgubili 3 puškomitraljeza i 6 pušaka. Zaplijenjena 1 puška.

Na sektoru VIII brigade borbe su se razvijale ovako. U sedam sati neprijatelj je počeo tući položaje bataljona jakom artilerijskom vatrom iz željezničke stanice Busovače i Zenice. Prema prvom bataljonu ove brigade, koji je držao položaj: k. 515 — Drum Brdo — s. Kratine — Ovčine — k. 812, nadirao je neprijatelj iz željezničke stanice Busovača. 5 tenkova i 2 borna kola nadirala su cestom. Jedna kolona jačine 1 čete napadala je pravcem: željeznička stanica Busovača — k. 515, a jača kolona nadirala je pravcem: željeznička stanica Busovača — Drum Brdo. Prema IV bataljonu, koji je držao položaje k. 853 — Kuber — k. 772 — s. Štrbci, neprijatelj je nadirao u dva pravca. Jedna kolona nastupila je pravcem: Zenica — s. Vardište — k. 663 — s. Vražalj — k. 853, jaka 200 Njemaca. Druga kolona nastupala je pravcem: Zenica — k. 586 — k. 736 — s. Štrbci, jaka jedna četa Turkestanaca. Prema drugom bataljonu ove brigade, koji je držao položaj: k. 592 — Gornji Cajdraš — Paljike — k. 675, neprijatelj je nastupao u dva pravca. Jedna kolona nastupala je cestom: Zenica — Donji Cajdraš — Gornji Cajdraš, jaka 200 ustaša. Druga kolona nastupala je pravcem: Zenica — s. Visokovci — Paljika — k. 675, jaka 400 ustaša i nešto Njemaca.

I bataljon ove brigade primio je borbu na svojim položajima, na kojima je se održao oko 4 sata, kada je nastupio na položaj: s. Vidovići — s. Ahmići — k. 586. Na cesti južno od k. 515 jedan od neprijateljskih tenkova naletio je na nagažnu minu i uništen je. Neprijatelj je produžio napad ali je ovaj bataljon uspeo održati svoje položaje i oko 20 sati prešao je u protivnapad. Protivnapadom bataljon nije uspeo odbaciti neprijatelja i povratiti izgubljene položaje ali je suzbio neprijatelja.

Neprijateljske baterije²¹ koje su nadirale prema IV bataljonu tri puta su tokom ovoga dana odbijane u pravcu Zenice uz velike gubitke. Svi neprijateljski pokušaji da ovaj bataljon odbaci tokom ovoga dana ostali su bez uspeha. Kolone koje su nadirale prema ovome bataljonu (II) zadržavane su uspešno čitavih 6 sati. Tek poslije ovoga uspjela je kolona koja

²¹ Tako je u prepisu originala. Ali se vjerovatno radi o kolonama.

je nadirala pravcem: Zenica — s. Visokovci — Paljika — k. 675 da zauzme k. 675, Paljike i k. 821. Snage ovog bataljona zauzele su položaj: Lađice — Orlac (k. 843).

Rad VIII Brigade potpomagao je II vod II baterije američkih brdskih topova 75 m/m M. 43 artiljeriskog divizionu ove divizije, koji je zauzeo položaj na raskrsnici ceste kod sela Kruščice. Ovaj vod uspješno je tukao kolone koje su napadale na k. 515 i Drum Brdo i neprijatelju nanio osjetne gubitke. U ovim borbama uspješno su pomagale borbu bataljona dvije baterije bacača artiljeriskog divizionu ove brigade.

Gubitci neprijatelja na sektoru ove brigade su: 74 mrtva i 77 ranjenih. Naši gubitci 2 mrtva i 17 ranjenih. Na sektoru XI brigade borbe su tekle ovako. Jedna četa I bataljona napadala je bunker na k. 587. Napad je izvršen u 5 sati.

Posadu bunkera sačinjavalo je 15 ustaša. Bunker je napadnut od jedne bombaške grupe, »Džon Bulom« i ručnim bacačem. Stražar pred bunkerom uspio je pobjeći, dok je cijela posada poubijana. Neprijatelj je smjesta intervenisao i četa se povukla u sastav bataljona. Neprijateljski gubitci 15 mrtvih. Naši gubitci 2 ranjena.

Na I bataljon ove brigade, koji je držao položaj: s. Lokrine — k. 502 — s. Obrenovići, neprijatelj je napadao sa tri pravca. Prva kolona nastupala je pravcem cestom: Zenica — s. Grm — s. Lokrine, jaka 200 Nijemaca V Sicherungs bataljona. Druga kolona nastupala je pravcem: s. Podbrežje — s. Kozarce — s. Obrenovići, jaka 1 bataljon 845 regimente.

Na položaju IV bataljona, koji su držale jedna četa IV i jedna četa II bataljona, a taj je položaj: s. Jagodići — k. 570 — Negraj — k. 795, neprijatelj je napao sa dvije jake kolone. Jedna kolona nastupala je pravcem: k. 326 — s. Gradišće — s. Stranjani, jaka jedan bataljon 845 regimente²² i Pionirski bataljon 369 divizije. Druga kolona nastupala je pravcem: k. 326 — Gradac (k. 602) — Negraj — k. 795 — k. 941 — k. 927 — s. Pojska i s. Vrhselje, jaka jedan bataljon 845 regimenta i VI ustaška bojna.

I bataljon ove brigade primio je borbu na svojem položaju ali je neprijatelj u prvome naletu uspio odbaciti desno krilo bataljona iz s. Lokrina. Protivnapadom snage su povratile izgubljeni položaj i ovaj se bataljon uspio zadržati tokom celog dana na svom položaju. Ovaj bataljon je uspješno pomagala jedna baterija bacača artiljeriskog divizionu ove brigade. Na položaju IV bataljona, koji su držale svega 2 čete i to jedna od IV bataljona i jedna od II bataljona, neprijatelj je napadao sa daleko nadmoćnijim snagama, potpomognut jakom artiljerijskom vatrom koja je brisala naše položaje. Teža artiljerija tukla je iz Zenice i sa ceste Zenica — s. Tetovo — k. 326 a brdske

topove neprijatelj je vukao sa sobom putem koji od Zenice preko kote 587 vodi u Stranjane. Na sektoru ovoga bataljona odmah su ubačene u borbu dve čete II bataljona koje su bile u rezervi u selu Osojnica. Na ovome sektoru rad naših snaga potpomagala je jedna baterija bacača artileriskog diviziona ove brigade. Pritisak neprijatelja bio je jak i snage su se povukle na prihvatni položaj: s. Vrhelje — k. 844 i s. Rizvanovići. Tokom ovoga dana neprijateljski prednji delovi tri puta su jurišali na ovaj položaj, ali su sva tri puta bili odbijeni. Baterija teških bacača vrlo je uspešno tukla neprijatelja koji se kretao putem od k. 587 prema s. Stranjanima.

Neprijateljski gubitci 36 mrtvih i 79 ranjenih. Naši gubitci 7 mrtvih i 18 ranjenih.

30-XII-44

Na sektoru VI brigade tokom ovoga dana neprijatelj je vršio napade. Na II bataljon, koji je držao položaj Safradini — k. 553, neprijatelj je napadao istim pravcem i istim snagama kao i 29-XII. Svoje napadne kolone neprijatelj je potpomagao jakim minobacačkom vatrom i artileriskom. Ovaj bataljon uspio je zadržati položaj i tek kada je dobio vatru sa oba boka bataljon se je povukao na položaj Vrabac — k. 517 — s. Kajmakovići. Tokom borbi kod ovoga bataljona uništen je jedan naš puškomitraljez direktnim pogotkom mine. Na sektoru III bataljona, koji je držao položaj: k. 689 — k. 912 — k. 990 — Rog, neprijatelj je napao na celom prostoru. Da bi ispomagao ovaj bataljon ubačen je u borbu i IV bataljon, celog dana vodile su se borbe u šumi i uspjelo je neprijatelja protjerati iz šume u pravcu k. 609 i k. 649, gde je neprijatelj zanoćio.

Tokom celog ovog dana borbu VI brigade potpomagao je jedan vod II baterije američkih brdskih topova kalibra 75 m/m M. 43 koji je tukao sa istoga položaja sa koga je tukao i 24. XII.

Gubitci neprijatelja: 14 mrtvih i 29 ranjenih. Naši gubitci 3 mrtva i 13 ranjenika. Jedan naš puškomitraljez uništen direktnim pogotkom mine. Tokom ovog dana na sektoru VIII brigade vodile su se takođe borbe. II bataljon ove brigade, koji je u noć 29. XII. izgubio položaj Paljika — k. 675 — k. 821, izvršio je u tri sata napad. Napad je uspio i neprijatelj je posle kratke borbe povukao se na položaj s. Visokovci — Donji Cajdraš.

U sedam sati neprijatelj je prešao u napad na celom frontu VIII brigade. Sve do četrnaest sati snage osme brigade održale su položaje, odbijajući neprijateljske napade. U 14 sati neprijatelj je uspio odbaciti lijevo krilo II bataljona ove bri-

gade i ponovo zauzeti položaje Paljika — k. 675 — k. 821. Lijevo krilo bataljona zauzelo je položaj: Orlac (k. 843) — Lađice a jedna četa upućena je u s. Lupac sa zadatkom da osigura lijevi bok jer je neprijatelj uspeo odbaciti prvi bataljon XI brigade sa položaja: s. Lokrine — k. 502 — s. Obrenovići.

Prvi bataljon ove brigade, koji je držao položaje: s. Vidovići — s. Ahmići — k. 586, također je u 14 sati pod pritiskom neprijatelja povukao se na položaj: s. Pirići — Sušanj (trigonometar 592). Na ovom sektoru neprijateljsku pešadiju pomagali su tenkovi koji su se kretali desno i lijevo od ceste jer je ista bila zamrznuta. Tenkovi su uspjeli prodreti na jedan kilometar do Han-Kumpanije. U 17 sati ovaj bataljon pojačan prvom četom IV bataljona otpočeo je protivnapad. Protivnapad je pripremljen od II voda II baterije američkih brdskih topova kal. 75 m m M. 43. Uz pomoć artilerije I bataljon je odbacio neprijatelja na položaj: s. Podnadioci — s. Nadioci — s. Topola a tenkovi su še povukli južno od k. 515 na cestu gde su i ostali.

Neprijateljske kolone koje su od Zenice preko s. Vražalji i s. Dobriljevo pokušale da potisnu IV bataljon ove brigade i zauzmu Kuber, tri puta su vraćene na polazne položaje uz osjetne gubitke. Neprijateljski gubitci ovoga dana bili su 88 mrtvih i 85 ranjenih. Naši gubitci 2 mrtva i 11 ranjenih. Tokom borbi ovoga dana izgubljen je jedan puškomitraljez i 2000 puščanih metaka.

Na sektoru XI brigade neprijatelj je tokom ovoga dana vršio napad. U 7 sati neprijatelj je uz pomoć artilerije zbacio I bataljon ove brigade sa položaja: s. Lokrine — k. 502 — s. Obrenovići. I bataljon je zauzeo položaj s. Osojnica — s. Đukići — k. 826. Na sektoru ovog bataljona neprijatelj je glavninom snaga prodirao pravcem: s. Obrenovići — k. 667 — k. 758.

U 7 sati neprijatelj je počeo napad na položaj s. Rizvanovići — k. 884 — s. Vrhselje koji je držao II bataljon ove brigade i jedna četa IV bataljona. Naročito jak pritisak neprijatelj je vršio pravcem s. Stranjani — s. Rizvanovići — s. Konjevići i pravcem: s. Stranjani — s. Pojska — s. Sušanj. Neprijatelj je uspio probiti se u oba pravca tako da je ovaj bataljon otstupio na položaj k. 1037 — s. Sušanj. Na ovaj način izgubljena je veza između I i II bataljona. U tom vremenu pristižu i dvije čete četvrtoga bataljona ove brigade koje su se nalazile u zasjedi na cesti Zenica — Zepče između Vranduka i Nemile. Jedna četa ostavljena je na položaju: k. 1070 — Dubovac — Glog, a jedna četa ubačena je u međuprostor između I i II bataljona radi hvatanja veze.

Neprijateljski gubitci tokom ovog dana: 28 mrtvih i 40 ranjenih. Naši gubitci 4 mrtva, 11 ranjenih i 6 nestalih.

Tokom ovoga dana III baterija američkih brdskih topova kal. 75 m/m M. 43 artiljerijskog divizionu ove divizije zauzela je položaje u s. Gučja Gora, radi ispomaganja XI brigade, ali u toku ovoga dana nije dejstvovala.
31.XII.44.

Na sektoru VI brigade tokom ovoga dana borbe su izgubile onu oštrinu koju su imale 29 i 30 o.mj. Na sektoru drugog bataljona ove brigade, koji je držao položaj: Vrabac — k. 517 — s. Kajmakovići, neprijatelj se ograničio na patroliranje. Na položaju III bataljona, koji je držao položaj: k. 689 — k. 990 — prema Rogu, neprijatelj je napao sa jačim snagama, težeći da se kroz šumu probije i obuhvatom sa boka i leđa odbaci naše snage. Neprijatelj je u šumu zalazio u manjim kolonicama u više pravaca. Došlo je do ogorčenih borbi, naročito za Rog (trigonometar 1242) i k. 689 gde se je neprijatelj utvrdio i odakle se uporno i žilavo branio.

Oko 15 sati II bataljon ove brigade krenuo je pravcem Vitez — Han Bila — želj. stanica Putičevo — Gučja Gora radi ispomaganja XI brigade i zatvaranja pravca prema Travniku. Gubitci neprijatelja tokom ovoga dana su slijedeći: 7 mrtvih i 9 ranjenih. Naši bez gubitaka.

Na sektoru VIII brigade neprijatelj je u toku ovoga dana bio aktivan. U 6 sati izvučen je II bataljon ove brigade sa položaja: s. Lađice — Orlac (k. 843) i upućen pravcem s. Lupac — k. 879 — Pecarnice sa zadatkom da napada na bok neprijateljskim snagama koje su potiskivale snage XI brigade. Ovaj bataljon je po izbijanju na Pecarnice (trigonometar 964) odmah prešao u napad. Bataljon je napao neprijatelja u s. Đukići i na k. 826. Bataljon je uspeo izbaciti neprijatelja iz crkve, u s. Đukići i potisnuti ga na k. 826, nanoseći mu teške gubitke. Usled dejstva ovoga bataljona na ovom pravcu neprijateljska kolona koja je od Grahovčića probijala se prema Strmcu — k. 873 povratila se u s. Grahovčiće. Jednovremeno je i neprijatelj oko 13 časova krenuo u napad sa linije: s. Obrenovići — s. Janjaći u bok snaga VIII Brigade, tako da je ovaj bataljon morao se povući prema s. Lupac radi tješnje veze sa glavnom snagom.

Odlaskom II bataljona ove brigade izmjenjen je ovaj položaj snaga VIII brigade tako, što je IV bataljon sa linije k. 853 — Kuber — k. 772 — s. Štrbci zauzeo položaj: k. 772 — s. Vetrenica — s. Lađice — Orlac (k. 843). Izviđačka četa ove brigade zauzela je položaj Kuber — k. 853. Neprijatelj je tokom cijelog dana pritiskivao na IV bataljon ali je odbijen uz osjetne gubitke. Ovaj bataljon se mogao održati i pored velike nadmoćnosti neprijatelja zahvaljujući preciznoj artiljerijskoj

vatri II voda II baterije i vatri baterije bacača artiljeriskog divizionu ove brigade. U 15 sati bataljon je prešao u napad na liniji: s. Štrbci — k. 592 ali nije mogao potisnuti neprijatelja. Bataljon se povukao na polazne položaje. Na sektoru I bataljona ove brigade neprijatelj je sa manjim snagama pokušao napad ali je odbijen. Prema Kuberu tokom ovoga dana nije napadao. Gubici neprijatelja tokom ovoga dana su: 62 mrtva i 68 ranjenih. Naši gubitci 11 ranjenih.

Na sektoru XI brigade tokom ovoga dana neprijatelj je bio aktivan. I bataljon ove brigade, koji je branio položaj: s. Osojnica — s. Đukići — k. 826, pod pritiskom neprijatelja odbaceni su na položaje: Pecarnice (trigonometar 964) — k. 873. Neprijatelj je pokušavao da ovaj bataljon zbaci sa ovoga položaja ali je ovaj bataljon uspio održati ove položaje. Na II i IV bataljon ove brigade, koji su držali položaj: k. 1037 — s. Sušanjski, neprijatelj je izvršio jak pritisak i uspio ih odbaciti na Debelo Meho (trigonometar 1085). Kako ove snage ni u toku 30 [nisu] imale vezu sa I bataljonom, to je ovim neprijateljskim prodorom došlo do još jačeg razdvajanja snaga XI brigade, tako da je neprijatelj nastupao frontalno potpuno neometano. Iz ovoga razloga dvije čete II bataljona odmah su [prebačene] u dolinu rijeke Bila na položaj: Han Bila — k. 527. Jedna četa IV bataljona zaposjela je položaj: s. Podovi — k. 668, a dvije čete IV bataljona prebačene su u pravcu sela Malina. Po pristizanju II bataljona VI brigade isti je smjenio I bataljon XI brigade na položaju Han Bila — s. Podovi — k. 668, a drugi bataljon ove brigade zauzeo je položaj: s. Dolac — k. 778, vezavši se sa I bataljonom XI brigade.

1. I. 45 g.

Tokom ovoga dana neprijateljski gubitci su: 4 mrtva i 12 ranjenih. Naši gubitci 3 mrtva i 8 ranjenih. II bataljon VI brigade tokom ovoga dana držao je položaj: Han Bila — s. Podovi. Pod pritiskom neprijatelja bataljon je odstupio na položaj: Škola u s. Gučja Gora — k. 664 — s. Radojčići, vezu lijevo prema s. Malinama imao je sa IV bataljonom XI brigade, dok vezu desno nije imao ni s kim, jer su snage XI brigade bile na lijevoj obali r. Bila. U 4 sata ovoga dana bataljon je krenuo u napad da povraća Han Bilu. Neprijateljska odbrana bila je potpomognuta jakom artiljerijskom vatrom i bacačima, zatim jaka vejavica koja je bila te noći išli su u prilog neprijatelju i isti je uspio održati položaj. Naše snage su se povukle na polazne položaje. U 8,30 sati neprijatelj prelazi u napad iz dva pravca. Jedna kolona napada pravcem: Han Bila — Škola u s. Gučja Gora, drugi pravac južno od ovoga pravca bio je: k. 495 — s. Čifluk. Borba je trajala do 15 sati, kada je neprijatelj

petim jurišem uspio zbaciti naše snage. Neprijateljski napad potpomogla je neprijateljska artilerija jakim vatrom. Ovaj bataljon je odstupio prema s. Radojčići.

III bataljon ove brigade, smenjen od snaga VII brigade,²³ izvršio je pokret pravcem Vitez — Han Bila — s. Riječica — Brankovac. Ovaj pokret izvršen je noću 31/1 i bataljon 1 ov. mj. stupio u borbu sa neprijateljem severno od sela Čifluk. Bataljon nije uspio potisnuti neprijatelja, ali je uspio zadržati ga. Nakon ovoga bataljon je krenuo u s. Mosor. Gubitci neprijatelja tokom ovog dana su: 32 mrtva i 40 ranjenih. Naši gubitci 32 mrtva i 14 ranjenih.

IV bataljon ove brigade tokom ovoga dana a pošto je smenjen od VII brigade izvršio je pokret pravcem; Vitez — Han Bila — dolinom reke Bile — s. Kljaci. Zadatak bataljona bio je u zajednici sa I i II bataljonom XI brigade i drugim bataljonom VIII brigade napasti u bok neprijateljskih snaga. Usled izmene situacije na sektoru Gučja Gora bataljon je iz s. Kljaci prebacio se na desnu obalu i u selu Radojčići uhvatio vezu sa ostalim snagama VI brigade.

Na sektoru VIII brigade tokom ovoga dana neprijatelj je prešao u napad. Na sektoru četvrtog bataljona neprijatelj je dobio pojačanje od 250 Nemaca i Čerkeza i odmah prešao u napad. Neprijatelj je napao iz sela Štrbci u pravcu k. 772. Uz pomoć artilerije i flakova neprijatelj je uspio da zauzme k. 772. Uz pomoć naše artilerije ovaj bataljon je u protivnapadu povratio k. 772. Ova kota je u toku dana četiri puta prelazila iz ruke u ruku. U ovim borbama naročito se istakao II vod III baterije artileriskog diviziona ove divizije koji je svojom preciznom vatrom naneo neprijatelju osetne gubitke i ukočio napad neprijatelja, omogućivši IV bataljonu VIII brigade da održi položaj pred daleko nadmoćnijim neprijateljem.

Na sektoru I bataljona VIII brigade bez borbi, na sektoru II bataljona VIII brigade, koji se je nalazio na Pecarnicama (trigonometar 964), ovaj je bataljon u zajednici sa I i II bataljonom XI brigade izvršio napad na s. Grahovčiče. Napad je otpočeo u 15 sati. U napadu su učestvovala dvije čete ovoga bataljona, a jedna četa nalazila se na osiguranju prema neprijatelju koji je bio u s. Đukići — k. 826. Jakim naletom bataljon je upao u selo i potisnuo neprijatelja prema selu Konjevići. Bataljon je ostao u selu Grahovčiči sve do 12 sati,²⁴ kada je neprijatelj izvršio napad i potisnuo naše snage na polazne položaje. U toku ove borbe na sektoru VII brigade ne-

²³ 0 tome vidi dok. br. 22.

²⁴ Treba: do 24 sata.

prijateljski gubitci su: 59 mrtvih, 49 ranjenih i 2 zarobljena neprijateljska vojnika.²⁵ Plijen 10 karabina, 4 pištolja, 1 stroj-nica, 20 bombi i 3000 metaka. Naši gubitci 4 mrtva i 20 ranjenih.

Na sektoru XI brigade tokom ovoga dana nastavljene su borbe. I i II bataljon ove brigade u zajednici sa II bataljonom VIII brigade počeli su u 15 sati napad pravcem Grahovčići — s. Plavičići i nadirali prema koti 750. Neprijatelj je protivnapadom uspio potisnuti ove snage i oko 24 sata ponovo povratiti s. Plavičići i s. Grahovčići.

IV bataljon ove brigade, koji je držao položaj s. Maline prema školi s. Gučja Gora, izdržavao je tokom ovoga dana neprijateljski pritisak i tek pod noć neprijatelj je uspio odbaciti ovaj bataljon. Bataljon se povukao na položaj: s. Radonjići — kota 1002. Gubitci neprijatelja tokom ovoga dana su: 18 mrtvih i 148 ranjenih, naši gubitci 6 mrtvih i 18 ranjenih.

Druga baterija artileriskog divizionu ove divizije uspešno je potpomagala rad VI i XI brigade. Topovska odeljenja su prebačena u neposrednu blizinu neprijatelja odakle su gađala direktno u same neprijateljske grupice, razbijajući na taj način neprijateljske koncentracije i nanoseći im gubitke.
2. 1. 1945.

Tokom ovoga dana neprijateljski pritisak na čelu ovoga klina već je smalaksao, a osjetivši udar jačih snaga u svoj lijevi bok na sektoru s. Grahovčići — s. Đukići, neprijatelj je počeo odstupati. Noću 1/2 o.mj. snage III baterije²⁶ VI brigade u 2 sata ušle su u Gučju Goru odakle je neprijatelj već odstupio. III bataljon krenuo je i dalje za neprijateljem i tek oko 8 sati upao je u Brajkoviće a nešto kasnije stupio je u dodir sa neprijateljem kod k. 750 i u selu Grahovčići. Manje neprijateljske snage koje su bile i u selu Plavičići ovaj bataljon je isterao na k. 750. U to vrijeme neprijatelj je potisnuo IV bataljon XI brigade sa k. 800 i III bataljon VI brigade dobio je vatru s boka te se je povukao prema selu Brajkovićima. Drugi i IV bataljon ove brigade tokom ovoga dana imali su odmor. Gubitci neprijatelja [na sektoru] VI brigade tokom ovoga dana su: 3 mrtva i 6 ranjenih, naši gubitci su 2 mrtva i 1 ranjen.

Na sektoru VIII brigade neprijatelj je tokom ovoga dana bio aktivan. Na sektoru I bataljona VIII brigade jedna neprijateljska formacija jaka 50 ljudi krenula je u nasilno izviđa-

²⁵ O zarobljenicima vidi informativni izvještaj štaba 4. NOU divizije od 10. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 772). U izvještaju su dati podaci o dijelu njemačkih snaga na sektoru Zenica — Travnik.

²⁶ Pogrešno; treba: bataljona. O tome vidi izvještaj štaba 6. krajiške NOU brigade od 5. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 8—5, k. 771/A).

nje u pravcu s. Ahmići. Posle kratke borbe ova formacija je povraćena na polazne položaje.

II bataljon ove brigade u zajednici sa I i II bataljonom XI brigade napao je neprijatelja na položaju s. Grahovčići — k. 778. Dve čete ovoga bataljona napale su na selo Grahovčići a jedna četa napala je na k. 778. Četa je uspela zbaciti neprijatelja sa k. 778, dok ostale dve čete nisu uspele izbaciti neprijatelja iz sela Grahovčići, tako da su se sve snage ovoga bataljona povukle na polazni položaj Pecarnice (trigonometar 964).

Na sektoru IV bataljona ove brigade neprijatelj je u toku celoga dana bio ofanzivan. Neprijatelj je napadao na sektoru s. Štrbci — k. 772. Tokom ovoga dana k. 772 prelazila je 5 puta iz ruku u ruke. Najzad je pod samu noć neprijatelj uspio zauzeti k. 772 i zanočiti na njoj. Tokom ovoga dana neprijateljski gubitci su: 52 mrtva i 59 ranjenih. Naši gubitci su 9 mrtvih i 28 ranjenih.

Tokom ovoga dana pomoć naše artilerije bila je na visini kao i predhodnog dana.

Na sektoru XI brigade tokom ovoga dana takođe su se vodile borbe. I i II bataljon u zajednici sa II bataljonom VIII brigade prešli su u napad sa Pecarnica (trigonometar 964) na selo Grahovčići i selo Plavčići. Napad nije imao uspeha. IV bataljon ove brigade, ne uhvativši rano ujutro vezu preko svojih prednjih delova sa neprijateljem u selu Malini jer je neprijatelj odstupio, krenuo je za neprijateljem. Dodir sa neprijateljom uhvatio je ovaj bataljon tek na trigonometru 1085 (Debelo meho) i na k. 1037. Neprijatelj je odmah izvršio protivnapad i odbacio bataljon na položaje: s. Vranići — k. 654. Noću 2/3 ovoga meseca je bataljon izvršio napad na neprijatelja na položaju: Debelo meho (trigonometar 1085) — k. 800 — k. 750. Napad nije uspio i bataljon se povukao na polazne položaje. Tokom ovoga dana neprijateljski gubitci su 15 mrtvih i 38 ranjenih. Naši gubitci su 6 mrtvih i 18 ranjenih. Zarobljen je jedan neprijateljski vojnik. U ovoj borbi uništen je jedan naš puškomitraljez pogotkom mine i oštećeno 18 karabina, zarobljen je jedan teški bacač 81 m/m, 1 radio-stanica, 1 šmajser, tri konja sa samarima i 400 metaka.

3. 1. 1945.

Snage VI brigade tokom ovog dana nisu imale dodira sa neprijateljem. II bataljon ove brigade držao je položaj: Debelo meho — k. 1037 a IV bataljon XI brigade, koji je do tada držao ovaj položaj, otišao je na odmaranje. III i IV bataljon ove brigade bili su na odmaranju.

Na sektoru VIII brigade tokom ovoga dana aktivnost neprijatelja je popustila. Na sektoru I bataljona ove brigade jedna neprijateljska kolona jaka 30 ljudi krenula je na nasilno izvidanje u pravcu s. Ahmići. Došavši u sukob sa našim patrolama ova se kolona odmah vratila na polazne položaje.

Na sektoru II bataljona, koji se nalazio na Pecarnicama (trigonometar 964), neprijatelj je bio potpuno neaktivan.

Na sektoru IV bataljona VIII brigade neprijatelj, koji je pod noć prošloga dana zauzeo k. 772, pokušao je tokom ovoga dana nekoliko napada u selu Vrhovine ali je uvijek vraćen uz osjetne gubitke. Cestom koja vodi od Zenice za Han Kumparniju neprijatelj je napao jednom kolonom od 40 vojnika ispred kojih je išao jedan tenk. Ova kolona imala je nameru da se cestom probije u s. Veternicu. Jedna grupa naoružana puškomitraljezom (IV bataljona), 4 komada, privukla se u neposrednu blizinu tenka i otvorila vatru na neprijateljske vojnike, koji su bili oko tenka. Cjela ova grupa odmah je pobjegla cestom prema Donjem Cajdrašu.

Tokom ovoga dana neprijateljski gubitci na sektoru VIII brigade 13 mrtvih i 14 ranjenih. Naših gubitaka nije bilo. Na sektoru XI brigade tokom ovoga dana bile su manje borbe. Na sektoru I bataljona, koji je držao položaj Pecarnice (trigonometar 964) — Strmac — k. 873, neprijatelj je nekoliko puta navaljivao ali bez uspeha. Na sektoru II bataljona, koji je držao položaj: Strmac — k. 873 — s. Dolac — s. Baje, neprijatelj je bio neaktivan sem što je položaj ovoga bataljona tukao jakim artileriskom vatrom. IV bataljon ove brigade nalazio se na odmoru. Gubitci neprijatelja na sektoru ove brigade tokom ovoga dana su: 5 mrtvih i 10 ranjenih, naši gubici 2 mrtva i 4 ranjena.

4. I. 1945.

Noću 3/4 počeo je napad na desnokrilnu grupaciju neprijatelja. U ovome napadu snage VI brigade imale su zadatak: II bataljon ove brigade imao je da očisti s. Cukle, zauzme k. 800 i dalje napredovanje prema Sušnju. Lijevo krilo ovoga bataljona držalo je položaj k. 1037 — Debelo meho. III bataljon imao je zadatak napasti i likvidirati s. Vrhelje i dalje nastupati prema istoku. IV bataljon ove brigade imao je za zadatak da krene pravcem s. Gučja Gora — Han Bila — s. Cukle — Debelo meho — Crni vrh — Dubovac — Glog — k. 1003 — k. 927, odakle napasti s. Stranjane. II bataljon ove brigade prešao je selo Cukle i ne našavši neprijatelja u njemu nastupao prema k. 800. Sa k. 800 neprijatelj je davao žilav otpor, naše snage su dobijale jaču bočnu vatru sa k. 750. U prvome naletu prema k. 800 poginuo je komandant ovoga bataljona kapetan

drug Košutić Dušan.²⁷ Tako da je bataljon ovoga dana povučen pred veče u s. Gučja Gora. III bataljon putovao je cijelu noć 3/4 ov.mj. i tek u zoru sa svojim patrolama došao pred s. Vrh-selje. Predhodnica bataljona primila je borbu sa neprijateljskim patrolama 500 metara zapadno od s. Vrh-selje. U selu se je nalazila IV ustaška bojna i ista se je ogorčeno borila, a pot-pomagana je jakom artileriskom i bacačkom vatrom. U likvi-diranim rovovima ostalo je 8 ustaških lješeva ali bez oružja, naši gubitci 6 ranjenih.

IV bataljon izvršio je svoj pokret u brzom maršu i tek pred svanuće krenuo u napad. Borbu su primile neprijateljske predstraže, koje su se povukle na ivicu sela Stranjani.

Ovu ivicu s. Stranjani zaposjela je odmah i glavnina neprijateljskih snaga. Predteren je tučen jakom bacačkom i artileriskom vatrom i pošto se je razdanilo naše su se snage povukle.

Tokom ovog dana na sektoru VI brigade gubitci neprijatelja su:²⁸ I i II bataljon osme brigade. I bataljon smenjen je u sam mrak 3 o.mj. od jednog bataljona VII brigade. Ova dva bataljona imala su za zadatak da sa položaja Pecarnice — k. 879 — s. Lupac napadnu na neprijatelja na položaju k. 826 — k. 758 — k. 732 — k. 667 — s. Obrenovići. Prvi bataljon napadao je na položaj: s. Obrenovići — k. 667 — k. 732. Bataljon je uspeo da se probije između k. 667 i k. 732 na vis i da izbacii neprijatelja iz škole u grupe kuća oko škole u s. Osoj-nica. Neprijatelj je davao žilav otpor i bataljon se je povukao sa visa između k. 732 — k. 667 u s. Osojnica. Drugi bataljon koji je napadao na sektor: k. 826 — Đukići — k. 758 nije uspio potisnuti neprijatelja jer se je neprijatelj utvrdio, a automatska oružja ovoga bataljona nisu mogla raditi usljed smrzavanja ulja za podmazivanje. Ovaj isti slučaj desio se je i kod VI i XI brigade. U sam sumrak bataljoni su se povukli na liniju Lupac — s. Preočica.

Na sektoru IV bataljona ove brigade neprijatelj je pokušao popraviti cestu, radi čega je krenuo cestom sa jednim tenkom i jednom četom vojnika. Vatrom iz teškog oružja ometan je rad i neprijatelj je napustio posao i povukao se u Donji Čajdraš.

Na sektoru osme brigade tokom ovoga dana neprijateljski gubitci su: 50 mrtvih i 64 ranjena, naši gubitci su 3 mrtva i 12 ranjenih. I bataljon ove brigade vratio se u toku noći 4/5

²⁷ On je 1. februara 1946. proglašen za narodnog heroja.

²⁸ Tako je u prepisu originala. Omaškom su izostavljeni obostrani gubici. U izvještaju Štaba 4. NOU divizije od 8. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6^a-5, k. 771A) o tome piše: »... 11 mrtvih i 3 ranjena. Naši gubici su 3 mrtva i 11 ranjenih«.

o.mj. na svoj položaj na zatvaranje ceste želj. stanica Busovača — Han Kumpanija a bataljon VII brigade vratio se u sastav Brigade.

U napadu na desnokrilnu grupaciju neprijatelja, snage XI brigade imale su zadatak: I bataljon, koji je držao položaj Pecarnice (trigonometar 964) — Strmac — k. 873, napadao je pravcem: k. 792 — Konjevići a sa jednom četom u pravcu s. Đukići. II bataljon sa svoga položaja Strmac — k. 873 — s. Dolac imao je zadatak da sa jačim snagama napadne i očisti s. Grahovčići, a sa jednom četom likvidira k. 778. IV [bataljon] napadao je od s. Brankovca preko s. Plavičića i po spajanju sa drugim bataljonom dalje nadržati prema s. Konjevići. Napad je otpočeo u 3 sata. I bataljon dočekan je jakim bacačkom i mitraljeskom vatrom, posije čega je neprijatelj prešao u protivnapad i vratio ovaj bataljon na polazni položaj. II bataljon uspio je sa jednim klinom probiti se u s. Grahovčići ali je protivnapadom izbačen. Ceta koja se je nalazila na k. 778 odbacena je neprijateljskim protivnapadom. IV bataljon uspio je ući u selo Grahovčiće ali mu je više od 20 puškomitraljeza zatajilo usled smrzavanja, te je neprijatelj uspio protivnapadom vratiti i ovaj bataljon.

Tokom ovoga dana gubitci neprijatelja na sektoru XI brigade su: 17 mrtvih i 16 ranjenih. Naši gubitci su: 1 mrtav i 14 ranjenih.

5. I. 45.

Nismo imali dodira sa neprijateljem.

6. I. 45.

U 5 sati ujutro neprijatelj jak jedan bataljon Njemaca i Čerkeza napao je položaj I bataljona VIII KNOU brigade. Isti bataljon držao je položaj: s. Podnadioci — s. Nadioci — s. Kratine — Gola Kosa. Na ovom položaju bataljon je vodio borbu 1 sat i 30 minuta, kada je neprijatelj uspio da odbaci dijelove ovog bataljona, koji su držali Golu Kosu. Nakon ovoga bataljon je zauzeo nove položaje: s. Podnadioci — s. Nadioci — put koji od s. Nadioci vodi u s. Vrhovine. Neprijatelj je i dalje uz pomoć jake artiljerijske i bacačke vatre pritiskivao na ovaj bataljon. Neprijatelj je uspio potisnuti ovaj bataljon sa ovoga položaja, tako da je bataljon zauzeo novi položaj: s. Vidovići — s. Pirići — k. 586 — put koji od ove kote vodi u s. Vrhovine. U 18 sati bataljon je izvršio protivnapad i uspio da odbaci desno neprijateljsko krilo na polazne položaje, dočim neprijateljske dijelove koji su držali liniju: s. Kratine — Gola Kosa bataljon nije uspio odbaciti. Neprijateljski gubitci tokom ovoga dana su: 22 mrtva i 35 ranjenih. Naši gubitci su 2 mrtva, 5 ranjenih i 1 nestao.

U 10,15 sati napao je neprijatelj na k. 873 — Strmac, gdje su se nalazili dijelovi I bataljona XI KNOU Brigade. Neprijatelj je napao od s. Grahovčići, krećući se u dvije kolone, svaka jaka 25 do 30 Nijemaca. Četa koja je držala k. 873 primjetila je neprijatelja i pustila ga na blisko odstojanje, pa je tek onda otvorila vatru. Čim je osjetio našu vatru neprijatelj se je odmah počeo povlačiti istim pravcem natrag u s. Grahovčići. U 16,40 sati neprijatelj je ponovo sa istim snagama izvršio napad, samo je sada napao Pecarnice (trigonometar 964). Ovaj put neprijatelj je bio žilav i tek nakon borbe od dva sata neprijatelj je odbijen. U ovim borbama naši nisu imali gubitaka. Neprijateljski gubitci su: 2 mrtva i 7 ranjenih. 7. I. 45.

Tokom ovoga dana neprijatelj je vršio pritisak na I bataljon VIII Brigade, koji je držao položaj: s. Vidovići — s. Ahmići — k. 586 — put koji od ove kote vodi za s. Vrhovine. Napad su vršile iste neprijateljske snage koje su napadale 6 o.mj. Neprijatelj je težio da se dočepa k. 586 i k. 600. U ovome cilju neprijatelj je tokom ovoga dana tri puta obnavljao napad ali je sva tri puta odbijen uz osjetne gubitke.

U 23,30 sati snage VIII KNOU Brigade podpomognute jednim bataljonom VII KNOU Brigade⁹ izvršile su protivnapad na neprijatelja koji je držao položaj: s. Podnadioci — s. Topola — s. Kratine — Gola Kosa — Ovčine — k. 812 — k. 772 — s. Štrbci — k. 592 — s. Cajdraš — s. Lađice — k. 821. Pravci napada naših bataljona bili su: Bataljon VII Brigade napadao je sa jednim dijelom svojih snaga na liniju od s. Podnadioci do s. Topola, s tim da sa jednim dijelom snaga napada bočno uz lijevu obalu rij. Lašve. I bataljon VIII brigade imao je zadatak da se neprimjetno provuče kroz neprijateljski položaj preko Ovčine — k. 812 i da izbije neprijatelju iza leđa, te da napadne sa leđa neprijatelja na liniji: Ovčine — k. 812 — Gola Kosa — s. Kratine. II bataljon imao je zadatak da sa jednim dijelom snaga napada frontalno na neprijatelja na liniji s. Kratine — Gola Kosa, a sa ostalim dijelovima svojih snaga napadao je na k. 772 sa južne i istočne strane. IV bataljon imao je zadatak da sa jednim dijelom snaga napada neprijatelja na liniji k. 772 — s. Štrbci — k. 592, a sa manjim dijelom snaga da napadne neprijatelja na k. 821.

Napad je trebao otpočeti u 23,30 časova ali uslijed jake zime sve snage nisu na vrijeme stigle na određene im polazne položaje za napad. Uslijed niske temperature gotovo sva automatska oružja su se zamrzla i nisu mogla dejstvovati. Sve ovo

O dejstvima te brigade vidi dok. br. 37, 38 i 48.

je uticalo na nepovoljan ishod akcije, jedino je IV bataljon uspio da zbaci neprijatelja sa k. 821. Nakon borbe od 4 sata naše snage su se povukle na polazne položaje. Tokom ovih borbi gubitci neprijatelja su: 36 mrtvih, 55 ranjenih⁵⁰ i 1 zarobljen. Naši gubitci 6 ranjenih.

8, 9, 10, 11, 12, 13. I. 45.

Nismo imali dodira sa neprijateljem.

14. I. 45.

Jedna četa II bataljona VIII Brigade potpomognuta jednim vodom bacača I bacačke baterije artiljerijskog divizionara VIII Brigade izvršila je napad na neprijatelja u s. Vrhovine. Napad je otpočeo u 19 sati. Sami napad nije uspio, jer se je uslijed visokog snijega moralo kretati prtinama. Upotrebom bacača Džon bula, neprijatelj je izbačen iz prvih kuća ali je iz preostalih kuća neprijatelj davao žilav otpor. Sem toga naši su trpili neprijateljsku vatru sa k. 772, tako da su se naše snage povukle. Gubitci neprijatelja su: 8 mrtvih i 13 ranjenih. Naši bez gubitaka.

15. I. 45.

Jedna grupa izviđačke čete VIII KNOU Brigade sa jednim odeljenjem prateće čete I bataljona iste brigade spustila se u Lokrine gdje su ostali u zasjedi. Na iste je naišla neprijateljska kolona jaka 50 vojnika, koja je iz s. Visokovci krenula u s. Lokrine. Neprijatelj je primjetio našu zasjedu, tako da je ta bila prisiljena otvoriti vatru prije nego što je trebalo. Neprijatelj se je odmah počeo povlačiti natrag u s. Visokovci. Gubitci neprijatelja su: 4 mrtva i 3 ranjena. Naši bez gubitaka.

Istoga dana jedna neprijateljska kolona jaka 50 vojnika kretala se je uz desnu obalu r. Lašve, a prema položajima VII Brigade. Ista kolona je primjećena od dijelova I bataljona VIII KNOU Brigade, koji su se nalazili na lijevoj obali r. Lašve. Na istu kolonu otvorena je vatra iz brede i neprijatelju su naneseni gubitci od 1 mrtvog i 3 ranjena.

Istoga dana jedna grupa od 6 puškomitraljeza provukla se kroz neprijateljski položaj i zaposela put koji vodi od s.

⁵⁰ Prema Dnevniku majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 6), Nijemci su sve do 4. januara 1945. izvodili napad za napadom, pod nazivom »Lavina«, ka Travniku, s ciljem da ga zauzmu i odbace 4. NOU diviziju što dalje od komunikacije Sarajevo — Zenica. Ali pošto u tome nisu uspjeli, oni su nastojali da na dostignutoj liniji uredi polazne položaje, izvrše opravku puteva i mostova u svojoj pozadini i pripreme se za novi napad ka Travniku. Dalje u Dnevniku piše da su Nijemci 2. januara imali 3 poginula, 31 ranjenog i 4 nestala vojnika, dok se o gubicima prije i poslije toga ništa ne kaže.

Nadioci u s. Vrhovine. Ova grupa je napala neprijateljsku kolonu jaku 70 vojnika, koja se je kretala od s. Kratine za s. Vrhovine. Nakon kratke borbe ista kolona je pobjegla prema Goljoj Kosi, ali je i neprijatelj odmah intervenisao od s. Vrhovine i od s. Kratine i primorao ovu grupu na povlačenje. Gubitci neprijatelja su: 7 mrtvih i 8 ranjenih. Naši bez gubitaka:

Jedna patrola I bataljona VIII brigade privukla se je neprijateljskom uporištu u s. Podnadioci. Na istu patrolu je naišao jedan neprijateljski vojnik, Njemac, koji je bio pošao prema našim položajima.

16. I. 1945.

Nismo imali dodira sa neprijateljem.

17. I. 1945.

Nismo imali dodira sa neprijateljem. Neprijatelj je tu kao jakom artiljeriskom vatrom položaje cijele divizije tokom cijeloga ovoga dana.

18. I. 1945.

Ceta II bataljona XI brigade postavila je zasjedu u s. Čukle neprijatelju koji je svaki dan dolazio pljačkati selo. U 8 sati naišla je jedna neprijateljska kolona jaka 30 vojnika, koja je pošla pravo u selo, dok je druga kolona, isto toliko jaka, ostala kao osiguranje prvoj grupi na visovima iznad sela. Zasjeda je pripustila bliže neprijatelja i otvorila vatru. Neprijatelj se je odmah počeo povlačiti. Gubitci neprijatelja su: 5 mrtvih i 8 ranjenih. Naši bez gubitaka.

19. I. 1945.

U 4 sata neprijatelj je otpočeo napad na sektoru cijele divizije, sa linije: s. Podnadioci — s. Topola — s. Kratine — Gola Kosa — Ovčine — k. 812 — k. 772 — k. 592 — s. Ladice — Paljika — k. 675 — s. Lokrine — s. Janjaci — s. Osojnica — s. Đukići — s. Grahovčići — k. 778 — Plavičići — k. 750 — k. 800 — k. 1037. Cilj neprijateljskog napada je bio zauzimanje Travnika. Snage koje je neprijatelj angažovao u ovoj akciji i koje su imale preuzeti Travnik jesu:

Na sektoru na desnoj obali r. Lašve napadao je 920 Landeschützen bataljon, jedan bataljon ruskog zaštitnog korpusa i jedna bojna IX Gorskog zdruga.³¹ Na lijevoj obali Lašve na-

³¹ Redakcija nije mogla da ustanovi o čijoj se bojni radi, jer se takav zdrug na tom prostoru u tom periodu nije pojavljivao. Tako se i u informativnom izvještaju Štaba 4. NOU divizije od 1. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 17—5, k. 772) kaže da bi podatak o bojni toga zdruga trebalo provjeriti preko 10. NOU divizije.

padale su neprijateljske snage u slijedećem rasporedu. Cestom od želj. stanice Busovača prema Han Kumpaniji napadala je jedna bojna ustaša sa dva tenka i tri oklopna automobila. Sjevernije od njih, sa položaja: Nadioci — s. Kratine napadao je jedan bataljon Njemaca (I Panzer-Jäger-Abteilung 104. divizije),³² jedan bataljon IV regimente ruskog zaštitnog korpusa, kome su bile pridate 2 (dvije) čete od bataljona istog korpusa koji je prije napada držao položaj na desnoj obali r. Lašve, te dvije čete Njemaca do sada neutvrđeno kojoj jedinici pripadaju.

Od Zenice prema Čajdrašu i s. Vetrenica pa sjeverno do s. Lupac napadale su snage Zeničkog garnizona i to: Dvije kompanije Njemaca, dvije kompanije Turkestanaca i dvije do tri satnije ustaša. Severnije pravcem prema s. Brajkovićima i s. Gučja Gora u napadu su učestvovala: 734 regimenta 104 divizije sa svoja tri bataljona, 845 nemačko-arabljanskim odredom,³³ jedan bataljon Rusa, jedan bataljon Talijana, jedan bataljon Ukrajinaca, dva bataljona 104 regimente i V luftvafe Zihherungs bataljon.

Prema podacima kojima raspoložemo u napadu je učestvovalo 400 do 500 skijaša koji pripadaju 104 diviziji. Ove snage potpomagala je jaka artilerija koja je bila podijeljena u dve grupe. Jedna grupa na položaju želj. stanica Busovača — s. Podnadioci i druga grupa na prostoriji s. Stranjani — s. Konjevići. Tačan broj artileriskog oružja ne znamo ali po jačini vatre sudimo da je učestvovao cijeli jedan artileriski puk.³⁴

³² Riječ je o Protivtenkovskom divizionu te divizije.

³³ Treba: bataljonom.

^M Napad na Travnik su izvele snage njemačke 104. lovačke divizije (u svom sastavu ona je imala 724. i 734. lovački puk, 654. artiljerijski puk, 104. bataljon za vezu, 104. poljski dopunski bataljon) i dijelovi Borbene grupe »Eberlajn« (Eberlein). Pripreme za ovaj napad kao i sam napad označeni su konspirativnim nazivom »Lavina«. Nijemci su napad otpočeli 19. januara 1945. ujutru na širokom frontu između planine Vlašića i doline rijeke Lašve. Na pravcu Zenica — s. Brajkovići — s. Gučja Gora — Travnik napadale su snage 104. lovačke divizije, a dijelovi Borbene grupe »Eberlajn« su napadali s obje strane rijeke Lašve. O tome vidi izvještaje Štaba 4. NOU divizije od 27. januara i Slaba 5. korpusa NOVJ od 13. marta 1945 (Arhiv VII, reg. br. 14—5, k. 772, reg. br. 3—3, k. 462/A) o izjavama njemačkih ratnih zarobljenika (među njima je i izjava pukovnika Eberlajna, komandanta 639. puka za osiguranje, koji je zarobljen 26. februara 1945. kod Busovače), kao i Dnevnik majora Berna, u kome piše da su njemačke jedinice, zaključno sa 22. januarom, imale 40 poginulih, 175 ranjenih i 4 nestala vojnika.

U izvještaju njemačke 104. lovačke divizije od 26. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 16/2/A, k. 13) o jedinicama NOVJ piše: »V korpus sa 4. divizijom pokazao se kao jedinica koja se u mnogome bliži regularnim ruskim trupama.« Dalje se u izvještaju govori da su vodene teške borbe pri nastupanju ka Travniku i da su u tim borbama imali 33 poginula, 134 ranjena, 87 promrzlih i 4 nestala vojnika, pa se

Cilj neprijateljskog napada bio je Travnik što se je ustanovilo saslušanjem zarobljenih vojnika.³⁵ Razmatrajući raspored neprijateljskih snaga u ovome napadu vidimo da je desnokrilna neprijateljska grupacija najjača, jaka 10 bataljona. To je glavni pravac prodora neprijatelja prema Travniku i bio pravac nadiranja ove grupacije i to: s. Brajkovići — s. Gučja Gora — Bukovica, odakle se je neprijatelj spustio u dva pravca u Travnik. Jednim pravcem preko Gornje Catrnje u Jankoviće a drugim iz s. Bukovice u Travnik. Neprijateljska grupacija koja je napadala od Zenice nije imala neki daljnji cilj, nego joj je bio zadatak vezivanje naših snaga i sprečavanje istih da djeluju u levi bok neprijatelja. Ostale dvije grupacije koje su delovale desnom i levom obalom r. Lašve imale su za zadatak da uz pomoć jake artiljerijske vatre postepeno potiskuju naše snage prema Travniku i na taj način da sadejstvuju i pomognu desnokrilnu grupaciju.

Sa naše strane u ovoj akciji učestvovala je VI, VIII i XI brigada, svaka bez jednoga bataljona, koji se sada nalaze na prostoriji na desnoj obali reke Bosne, dva bataljona VII KNOU brigade, I artiljerijski divizion dve divizije i podoficirska škola ove divizije. Raspored naših snaga prije početka napada bio je:

VII Brigada držala je položaj s. Vrabac — k. 517 — k. 519 — k. 651 sa jednim bataljonom, a drugi bataljon nalazio se u rezervi na prostoriji: Han Kumpanija — s. Kruščica.³⁶

VIII Brigada držala je položaje: s. Vidovići — s. Ahmići — k. 586 — k. 600 — s. Počulica — s. Lađice — k. 821 — k. 843 (Orlac).

VI Brigada držala je položaje: s. Lupac — Pecarnice (trigonometar 964) — Strmac — k. 873 — k. 778 — k. 623 — s. Brajkovići — 659.

XI brigada držala je položaje: k. 654 — s. Podovi — s. Maline sa jednim bataljonom, ostatak brigade bio je na od-

napominje da se brojno stanje ljudstva četa lovačkih bataljona smanjilo na 40 do 50 vojnika.

Pored njemačkih snaga, u operaciji »Lavina« učestvovala su 2. i 4. bojna 1. ustaškog stajaćeg zbruga. U relaciji pomenutog zbruga od 19. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/2—47, k. 59) piše da su te bojne učestvovala »u podhvat u Viktorija«. Pošto su se na prostoru Visoko — Busovača — Zenica tada nalazile i jedinice 11. ustaškog stajaćeg i 18. domobranskog posadnog zbruga, vjerovatno su i neke od njih učestvovala u ovoj operaciji.

³⁵ O tome vidi izvještaje Štaba 4. NOU divizije od 27. januara i Štaba 5. korpusa NOVJ od 13. marta 1945 (Arhiv VII, reg. br. 14—5, k. 772 i reg. br. 3—3, k. 462/A).

³⁶ Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi operacijski dnevnik njenog štaba za period od 1. jula 1943. do 6. septembra 1945 (Arhiv VII, reg. br. 6—17, k. 856).

maranju na prostori s. Gučja Gora — s. Krpeljići — s. Mosor.

I artiljerijski divizion ove divizije potpomagao je sa III baterijom američkih brdskih topova rad VII i VIII KNOU brigade i ista je baterija imala borni položaj u s. Han Kumpaniji. II baterija američkih brdskih topova potpomagala je rad VI i XI KNOU brigade i imala je borni položaj kod škole u s. Gučja Gora. I baterija ovoga divizona sa štabom diviziona nalazila se na prostori: Han Bila — želj. stanica Bila.³⁷

Štab divizije nalazio se kod pilane u Putičevu.

Tok borbi bio je ovakav:

19. 1. 1945.

Snage VI brigade sa svog položaja otkrile su u samom svitanju neprijateljski pokret. Snage su odmah zauzele položaj i to II bataljon držao je sa jednom četom s. Brajkoviće. Druga četa zaposjela je k. 623 a treća četa k. 659. Neprijatelj je na sektoru ovog bataljona tukao jakom artiljerijom i bacačem, tako da je prisilio četu koja je držala s. Brajkoviće da se povuče iz sela i ista je zauzela položaje između s. Brajkovića i reke Bila. Jednovremeno je neprijatelj jakom vatrom a potpomognut artiljerijom i bacačima u snažnom naletu potisnuo četu koja se je držala k. 623, u isto vrijeme jedna jaka skijaška grupa provukla se neprimetno iznad sela Čukle koristeći gustu maglu i naglo se spustila prema Han Bili. Četa koja je držala položaje između s. Brajkovići i r. Bila povukla se u Han Bilu i zaposjela kuće na desnoj obali r. Bile kod samoga mosta. Neprijatelj je tri puta vršio juriš na most ali je sva tri puta krvavo odbijen. Dok je neprijatelj ovde zadržavan, snage ovoga bataljona su se povukle i zauzele položaje na desnoj obali r. Bile, i to: Školu u s. Gučja Gora — k. 664 — prema s. Čifluku. Lijevo se je ovaj bataljon naslanjao na snage XI brigade dok je desno povezao se sa delovima artiljerijskog divizona VI brigade,³⁸ koji je držao položaje: s. Čifluk, s. Zalote. Gubitci neprijatelja tokom ovoga dana na sektoru ovoga bataljona 9 mrtvih i 16 ranjenih. Vlastiti gubitci su bili 1 mrtav, 16 ranjenih i 2 nestala, plijena nije bilo a u borbi nestala 2 puškomitraljeza i 3 puške.

III bataljon ove brigade primio je borbu na k. 778. Ovaj bataljon uspio je da slomi sve neprijateljske napade i održi ovu kotu u svojim rukama. Jedna četa ovoga bataljona tukla je bočno neprijatelja, koji je nastupao prema s. Brajkovićima

³⁷ Opširnije o dejstvu tog artiljerijskog divizona vidi dok. br. 165.

³⁸ O dejstvima 6. krajiške NOU brigade i njene artiljerije vidi izvještaj njenog štaba od januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 26—5, k. 771/A).

i na taj način ispomagala II bataljon. Neprijateljski gubitci na sektoru ovog bataljona su: 7 mrtvih i 9 ranjenih. Vlastiti gubitci su 4 ranjena.

IV bataljon primio je borbu na Pecarnici (trigonometar 964). Delovi ovoga bataljona koji su držali Pecarnicu odbili su dva neprijateljska napada i tek u trećem napadu neprijatelj je uspeo zauzeti Pecarnicu. U trećem napadu neprijatelj je bio potpomognut jakom artileriskom i bacačkom vatrom. Po zauzeću Pecarnice neprijatelj je krenuo u dva pravca. Jedan krak nastupao je prema s. Kljaci a drugi prema s. Lupac. Krak koji je nastupao prema selu Lupac bio je potpomognut jakom artileriskom i bacačkom vatrom, ali je četa ovog bataljona koja je držala s. Lupac održala se preko celoga dana na svojim položajima. Naše snage po zbacivanju sa položaja na Pecarnici zauzele su položaj s. Kljaci — Milovac. Krak koji je prodirao prema s. Kljaci zadržan je nad samim selom i tu je zadržavan tokom celoga dana. Neprijatelj je krenuo u napad od Pecarnica na Milovac i u samu noć uspio je da odbaci naše snage sa Milovca. U toku noći dve čete koje su se držale položaja s. Kljaci — Milovac povukle su se na desnu obalu r. Bile, na položaje: s. Alihodža — s. Karahodža, u toku noći pristigla je i četa koja je držala i selo Lupac. Gubitci neprijatelja na sektoru ovoga bataljona u toku ovoga dana su: 48 mrtvih i 57 ranjenih. Vlastiti gubitci 7 mrtvih, 16 ranjenih i 3 nestala. Kod ovoga bataljona tokom dana plijena nije bilo a izgubio je u borbi jedan teški mitraljez bređa, 2 puškomitraljeza i 12 pušaka. Od zaštitnice štaba brigade, diverzantne grupe i artileriskog divizionu ove brigade formirana je jedna jedinica koja je zauzela položaje: Čitluk — s. Zalote. Pošto je odbacio II bataljon sa njegovog položaja neprijatelj je odmah jednom jakom kolonom krenuo pravcem s. Brajkovići — Jasić — k. 495 — s. Cifluk. Ova kolona dočekana je i posije kratke borbe vraćena na obalu r. Bile uz gubitke od 20 mrtvih i 17 ranjenih, ubijena su 4 tovarna konja. Ova grupa nije imala gubitaka.

II baterija I artileriskog divizionu ove divizije potpomagala je rad ove brigade, na taj način što je tukla neprijateljske kolone u pokretu, kao i grupice vojnika.

Kod VIII brigade, borba je tekla ovako: U 4 sata neprijatelj je napao na cijeli položaj ove brigade koji se je protezao: s. Vidovići — s. Ahmići — k. 586 — k. 600 — s. Počulica — s. Lađice — k. 821 — k. 843. Neprijatelj je jednovremeno tukao artiljeriskom vatrom položaje ove brigade. Nakon borbi od jednog sata neprijatelj je uspeo da zauzme s. Ahmići i k. 586. Na sektoru ove brigade neprijatelj je napadao sledećim pravcima: jedna bojna ustaša napadala je cestom

prema Han Kumpaniji, i sa njom su se kretala 2 tenka i 3 oklopna automobila. Jedna satnija ove bojne napadala je pravcem: Podnadioci — s. Vidovići — s. Pirići. Jedna kolona napadala je pravcem: s. Kratine — k. 586 — Sušanj (trigonometar 592). Jedna kolona napadala je pravcem Ovčine — k. 812 — s. Počulica — s. Vrhovine. Jedna kolona napadala je pravcem k. 592 — s. Ladice — k. 821 — k. 843. Neprijateljski napad na celom položaju VIII brigade bio je ukočen i svaki pokušaj neprijatelja da potisne snage VIII brigade bio je odbijen uz osjetne gubitke. Sem početnog postignutog uspjeha zauzimanjem s. Ahmići i k. 586, neprijatelj je uzaludno vršio napade sve do 16 časova ovog dana. U 16 sati neprijatelj je skoncentrisao jaku vatru iz 8 haubica iz želj. stanice Busovača, 6 brdskih topova iz s. Podnadioci, većeg broja flakova, koji su bili na položaju, kao i iz tenkova i oklopnih automobila. Prvi bataljon ove brigade koji je bio najviše izložen neprijateljskoj vatri povukao se je na položaj: k. 403 — s. Dubravica — Sušanj (trigonometar 592). Isto tako teške borbe vodile su se kod IV bataljona ove brigade, koji je držao položaj: s. Vetrenica — k. 821 — Orlac (k. 843). Ovaj bataljon odbijao je sve neprijateljske napade. U 16 sati neprijatelj je napao jednom kolonom pravcem: s. Janjci — Dabovac — k. 843 (Orlac). Tek ovim napadom neprijatelj je uspio zbaciti četvu ovoga bataljona koja je držala Orlac (k. 843). II bataljon ove brigade koji je držao položaj: k. 600 — s. Počulica — s. Vetrenica uspio je tokom ovoga dana odbiti sve neprijateljske napade uz osjetne gubitke po neprijatelja i zadržati svoje položaje.

U borbama tokom ovoga dana na sektoru ove brigade gubitci neprijatelja su: 170 mrtvih i 161 ranjenih. Naši gubitci su: 19 mrtvih i 18 ranjenih. Plijena nije bilo. Pogotkom neprijateljske granate uništen je jedan mitraljez (laki). Dva karabina nestala.

Na sektoru ove brigade tokom ovoga dana u borbama su došli do izražaja teški mitraljezi brede, koje su uspješno tukle neprijateljske kolone.

III baterija I Artiljeriskog divizionu ove divizije ispomagala je rad ove brigade tukući neprijateljske kolone u nastupanju kao i neprijateljske koncentracije u pojedinim selima.

Kod XI brigade borbe su tekle ovako.

Drugi bataljon ove brigade držao je položaj: k. 645 — s. Podovi — s. Maline. Ostala dva bataljona bili su u s. Gučja Gora. Pošto je otpočeo neprijateljski napad, I bataljon ove brigade koji je bio u s. Gučja Gora odmah zauzima položaje k. 664 — škola u s. Gučja Gora, groblje u s. Gučja Gora. Ne-

prijateljski napadi na II bataljon ove brigade tokom celoga dana bili su bezuspješni i bataljon je uspio da se održi na svojim položajima. Pošto je prešao reku Bilu kod Han Bile preko mosta neprijatelj je produžio u pravcu škole u s. Gučja Gora u tri kolone. Napad ovih triju kolona neprijatelj je potpomogao jakom artiljeriskom vatrom i bacačima. Pod zaštitom ove vatre neprijatelj je uspio da zauzme školu i da potisne I bataljon ove brigade. Protivnapadom bataljon je povratio školu i potisnuo neprijatelja. Položaji oko škole u s. Gučja Gora tokom ovoga dana prelazili su više puta iz ruke u ruku ali je I bataljon pod samu noć uspio da potisne neprijatelja, koji se ukopao u snijeg u velikoj oštroj okuci ceste severo-istočno od škole za jedan kilometar. Ovaj bataljon pojačan sa jednom četom IV bataljona iste brigade, a u toku borbe ispomagao ga je artiljerijski divizion ove brigade. Jedna četa IV bataljona ove brigade zauzela je položaj: s. Krpeljići — k. 1002 a jedna četa bila je u rezervi 3. Radonjići. Na sektoru ove brigade tokom ovoga dana neprijateljski gubitci su: 12 mrtvih, 20 ranjenih i 6 nestalih.

II bataljon³⁹ I artiljeriskog diviziona ove divizije ispomagala je rad ove brigade tukući nastupajuće neprijateljske kolone, kao i školu u s. Gučja Gora, te je pripomogla izbacivanju neprijatelja iz škole.

20. I. 1945.

Na sektoru VI brigade tokom ovoga dana borbe su se odvijale ovako. U toku noći 19/20 o. mj. izvršeno je pregrupisanje ove brigade. Drugi bataljon ove brigade držao je položaje: k. 664 — s. Čifluk, III bataljon ove brigade preuzeo je položaje I bataljona i to: k. 664 — škola u s. Gučja Gora — groblje u s. Gučja Gora — s. Krpeljići. IV bataljon držao je položaje: Čifluk — s. Zalote.

Ujutru rano ovoga dana neprijatelj je potpomognut jakom artiljeriskom i bacačkom vatrom uspeo da zabode klin u položaj II bataljona između s. Radojčići i s. Čifluka, a sa jakim snagama da zauzme k. 664. II bataljon vršio je dva puta protivnapad na neprijatelja da bi povratio k. 664 i potisnuo neprijateljski klin. Oba protivnapada bila su bezuspešna jer je neprijatelj oko k. 664 i kod mesta proboja između s. Radojčići i s. Čifluk tukao jakom artiljeriskom vatrom. Pred veče neprijatelj je proširio mjesto proboja i potisnuo desno krilo ovoga bataljona (II) ove brigade prema s. Čifluk. U ovim borbama izgubljen je jedan puškomitraljez i jedna puška, koje oružje je ostalo uz mrtve drugove koji se nisu mogli odnijeti.

³⁹ Pogrešno; treba: II baterija (vidi dok. br. 165).

III bataljon ove brigade primio je borbu u sedam sati sa svojim prednjim delovima. Neprijatelj je uspio odbaciti ove prednje delove sa predstražnih položaja. Neprijateljski napad na glavni položaj ovoga bataljona: škola u s. Gučja Gora — groblje u s. Gučja Gora — s. Krpeljići nije uspio i neprijatelj je odbačen. Ovaj bataljon je izvršio dva puta napad da bi povratio predstražni položaj ali bezuspešno. Poslije ovoga neprijatelj je tukao jakom artileriskom vatrom položaje ovoga bataljona, a otpočeo je privlačiti pojačanja. IV bataljon ove brigade primio je borbu na položajima: s. Čifluk — s. Zalote. Bataljon je odbijao neprijateljske napade sve dok neprijatelj nije potisnuo desno krilo II bataljona ove brigade prema s. Čifluk. Tada je ovaj bataljon povukao svoje delove u s. Čifluk odakle je davan otpor sve do same noći. Neprijateljski gubitci na sektoru ove brigade tokom ovoga dana su: 46 mrtvih i 55 ranjenih. Naši gubitci na sektoru ove brigade tokom ovoga dana su: 3 mrtva i 13 ranjenih.

Tokom ovoga dana [baterija] I artileriskog diviziona ove divizije potpomagala je rad obe brigade. I artileriski divizion nije mogao doći do izražaja niti potpomoći rad bataljona ove brigade, jer nije bilo mina za bacače.

Kod VIII brigade borbe su tekle ovako. U toku noći 19/20 o. mj. snage ove brigade zauzele su nove položaje. I bataljon držao je položaj: Lazine — k. 539 — s. Tolovići — s. Kremenice — k. 665. Desno je imao vezu sa bataljonom VII brigade koji je držao položaj: Han Kumpanija — Dobravičko polje. II bataljon ove brigade držao je položaj: s. Ljubići — s. Bukve — k. 657 pa u lijevo do s. Brda. IV bataljon ove brigade držao je položaj: s. Brdo — s. Zabilje — do rijeke Bile s tim što je jedan vod prebacio preko r. Bila u s. Pokrajčići.

U 7 sati neprijatelj je sa jačim snagama, potpomognut jakom artileriskom i bacačkom vatrom, vatrom iz flakova i tenkova, napao na položaje I bataljona VIII brigade i bataljona VII brigade. Naročito žestokoj vatri bio je izložen bataljon VII brigade, koji se je povukao na položaj: s. Krčevine — Vitez. Na ovaj način I bataljon VIII brigade bio je ugrožen sa desnog boka, a jednovremeno jedna neprijateljska kolona, koja se je kretala pravcem: s. Preočica — s. Tolovići, ugrozila je i levi bok ovog bataljona. Bataljon se počeo povlačiti pod teškim uslovima, ali je bataljon VII brigade uspio odbaciti neprijatelja od škole u s. Vitezu do Han Kumpanije, a jedna četa II bataljona VIII brigade sa položaja iznad s. Ljubići bočnom vatrom omela je neprijateljsku kolonu koja je napadala od s. Preočice. I bataljon ove brigade zauzeo je novi položaj s. Krčevine — s. Grabak do s. Ljubići. II i IV bataljon VIII bri-

gade vršili su pritisak na neprijatelja i to: II bataljon napao je na neprijatelja koji je držao Goli Breg — k. 843, a IV bataljon napao je neprijatelja koji je držao k. 788. II bataljon nije uspio protjerati neprijatelja dok je IV bataljon uspeo zauzeti k. 788, na kojoj je i ostao. Tokom ovoga dana neprijatelj je obnovio napad na položaj I bataljona s. Krčevine — s. Grabak. Neprijatelj je nastupao u tri kolone iz tri pravca, jedna kolona, 150 ljudi, napadala je pravcem: s. Dubravica — Lazine — k. 539 — s. Krčevine. Druga kolona, jaka 150 ljudi, napadala je pravcem s. Tolovići — s. Grabak. Treća kolona napadala je pravcem Preočica — k. 665 — s. Grabak. Bataljon je odbio sve tri neprijateljske kolone uz osetne gubitke po neprijatelja jer su mu položaji bili vrlo zgodni za odbranu, a dejstvo neprijateljske artilerije slabo. Pod samu noć neprijatelj je obnovio napad i na II i IV bataljon ove brigade. Neprijatelj je na položaju ovih bataljona napao sa velikim brojem malih kolonica ali je ovaj napad odbijen.

Tokom borbi ova dva dana neprijateljski gubitci su: 42 mrtva i 46 ranjenih. Naši gubitci su: 5 ranjenih. Jedan naš puškomitraljezac oštećen je od neprijateljske granate.

III baterija I artileriskog divizionu ove divizije tokom ovoga dana menjala je svoj položaj i prebacila se iz Han Kumparije na želj. stanicu Bila odakle je ispomagala rad VII, VI i VIII brigade. Artileriski bataljon VIII brigade⁴⁰ nije mogao ispomoći rad svoje brigade pošto nije imao bacačkih mina.

Kod XI brigade borbe su tekle ovako: Noću 19/20 o. mj. ova brigada zauzela je položaj: Radonjići — k. 1002 — Simulja — Obešenjak — s. Suhi Dol — k. 904. Ovaj položaj brigada je trebala držati sa dva bataljona. Sa jednim bataljonom imala se je prebaciti pravcem: s. Dub — s. Orahovo — s. Zagrade — Vis — s. Zaselje — Debelo Meho radi udara u bok neprijatelja.

Ovaj bataljon je krenuo na svoj zadatak. Položaj preostalih dvaju bataljona neprijatelj je tukao jakom artileriskom vatrom tokom 20 i 20/21 o. mj. Pokušaji neprijatelja da zauzme položaje ovih bataljona i da ih potisne ostali su bezuspešni i bataljoni su na ovim položajima zanoćili. Gubitci neprijatelja tokom ovih dana su: 33 mrtva i 22 ranjena. Naši gubitci 4 mrtva i 14 ranjenih.

Noću 19 20 o. mj. podoficirska škola ove divizije izvršila je pokret iz Travnika, gde je bila nameštena u zgradi Gimnazije, za s. Mosor na cesti Travnik — Gučja Gora. [Od] oko

⁴⁰ Opširnije o dejstvima jedinica 8. krajiške NOU brigade vidi izvještaj njenog štaba od 28. januara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 1—1,k.776).

150 slušalaca podoficirske škole formirane su tri čete. 20 o. mj. sve tri čete zauzele su položaje s. Radonjići — k. 1002. Iste su u toku 20 o. mj. odbile sve neprijateljske [napade] i ostale na istim mestima u toku noći 20/21 ov. mj.

21. 1. 1945.

Na sektoru VI brigade tokom ovoga dana borbe su tekle ovako: Tokom cele noći 20/21 ov. mj. neprijatelj je pritiskivao na položaj VI brigade: s. Čifluk — s. Radonjići — s. Gučja Gora — s. Krpeljići. Borba je vođena celu noć i bataljoni su održali svoje položaje.

Ujutru neprijatelj je pojačao svoj pritisak ubacivši na sektoru III bataljona VI brigade jedan sveži bataljon vojnika. Ovaj bataljon je na svom položaju: Groblje istočno od samostana u Gučjoj Gori do s. Krpeljića davao otpor [do] 1.30 sati ali je pred daleko nadmoćnijim neprijateljem morao otstupiti. U toku noći 20/21 o. mj. diverzantska grupa ove brigade minirala je groblje u s. Gučja Gora i kada je neprijatelj zaposjeo groblje brzogorećom kordom zapaljene su mine, koje su digle 20 neprijateljskih vojnika. Tokom ovih borbi ovaj bataljon izgubio je 3 p.mitraljeza i 2 karabina. II bataljon ove brigade držao je položaj severno od s. Čifluka sa jednim delom snaga a drugi deo snaga bio je severno od s. Radonjića. Ovaj bataljon uspio je održati položaj sve do 14 sati, kada se je povukao pravcem: s. Bandol — s. Putičevo — Travnik — s. Jankovići gde je zatvorio pravac s. Bukovica — Gornja Čatrnja (k. 920) radi onemogućenja neprijatelju da se ovim pravcem uputi u Travnik. IV bataljon ove brigade držao je položaj: s. Kula — s. Bandol — s. Mosor — s. Bukovica. Tokom ovoga dana vodila je borbu samo jedna četa koja je bila u s. Bukovici. Tek u 22 sata napao je neprijatelj na položaj ovoga bataljona ali je odbijen.

Tokom ovih borbi neprijateljski gubitci na sektoru ove brigade su: 56 mrtvih i 42 ranjena. Naši gubitci: 10 mrtvih, 9 ranjenih i 3 nestala.

Kod VIII brigade tokom ovoga dana borbe su tekle ovako: Noću 20/21 ov. mj. ove brigade zauzele su slijedeći položaj. I bataljon: s. Kremenik — s. Jardol — s. Zabilje sa predstražnim delovima na liniji s. Krčevine — s. Brdo, II bataljon došao je u s. Riječica kao rezerva, IV bataljon držao je položaj: s. Pokrajčići — k. 616 — s. Alihodže. U 7 sati neprijatelj je iz više pravaca napao bataljon. Jedna kolona kretala se od Han Kumpanije prema s. Kremenik. Druga kolona kretala se pravcem Lazine — s. Krčevine — s. Jardol. Treća kolona kretala se pravcem s. Bukve — s. Jardol a četvrta kolona kretala

se pravcem: Milovac — s. Brdo — s. Jardol. Ove kolone potpomagala je jaka neprijateljska artiljeriska vatra. Predstražni delovi zadržavali su čitav sat neprijateljske kolone, kada su se povukle u sastav glavnina. Neprijateljska kolona koja je nadirala pravcem: Milovac — s. Brdo — s. Jardol bila je sastavljena od skijaša i ista je brzim manevrisanjem našla se na boku jedne čete ovoga bataljona. Odmah je ubačena u borbu i izviđačka četa koja je uspela svojom vatrom omesti neprijatelja i prisiliti ga na uzmak. U 9 sati ovaj bataljon je dobio naređenje da se povuče na desnu obalu reke Bila, a odmah zatim krenuo je i zauzeo položaje: s. Grahovik — s. Slimena jugoistočno od Travnika. II bataljon ove brigade, koji je došao u s. Riječica kao rezerva, odmah je krenuo po svome stizanju u pomenuto selo i zauzeo položaj: Radna Glavica (trigonometar 677) — s. Brankovac, jer je bataljon VI brigade koji je držao, položaj otišao u sastav svoje brigade. Ovaj bataljon imao je tesnu vezu sa IV bataljonom iste brigade. Jedna kolona nastupala je pravcem: s. Čifluk — trigonometar 677. (Neprijateljski napad na ova dva položaja počeo je oko 7 sati). Druga kolona nastupala je pravcem: s. Zalote — trigonometar 677, treća kolona nastupala je pravcem: s. Alihodže — k. 616. Oba bataljona primila su borbu i zadržala neprijatelja. Onemogućivši mu daljnja nastupanja. Neprijatelj je videvši da ne može prodrijeti pešadijom skoncentrisao jaku artileriju i minobacačku vatra, od koje je trpio naročito IV bataljon ove brigade. Isti se je povukao na položaj: Dubrava — k. 250. Drugi bataljon ostao je na svom položaju ali ugrožen sa oba boka povukao se u 15 sati na položaje s. Riječica — k. 756. U 16 sati oba bataljona dobila su naređenje i krenula su u Travnik. U borbama koje su vođene u toku ovoga dana a na sektoru ove brigade neprijateljski gubitci su 27 mrtvih i 27 ranjenih.

Kod XI brigade tokom ovoga dana borbe su tekle ovako: I bataljon ove brigade vodio je čitavog ovoga dana odbranbene borbe na položaju: Simulja — Obešenjak — s. Suhi Dol. Drugi bataljon ove brigade, koji je išao pravcem Dub — s. Orahovo — s. Zagrade — Vis. — s. Zaselje, napao je ovoga dana neprijatelja. Dvije čete izvršile su napad na neprijatelja na položaju: Jezerci — s. Orašac a jedna četa na neprijatelja u s. Miletići i s. Fazlići. Napad nije uspio jer je neprijatelj bio mnogo nadmoćniji. Istoga dana dobio je zadatak i IV bataljon ove brigade i isti je rano ujutru krenuo pravcem: s. Radonjići — Simulja — Obešenjak — s. Dugi Dol⁴¹ sa ciljem spajanja sa II bataljonom ove brigade i dejstva u bok neprijatelja. Neprijatelj je primetio ovaj pokret i primorao bataljon jakom

⁴¹ Omaška; treba: s. Suhi Dol.

artilerskom i minobacačkom vatrom da krene drugim pravcem: k. 1350 — Peča — Brloge — s. Dub, kuda je ovaj bataljon i prošao i spojio se sa drugim bataljonom XI brigade.

Gubitci neprijatelja tokom ovoga dana su: 37 mrtvih i 48 ranjenih. Naši gubitci su 5 mrtva, 16 ranjenih i 3 nestala.

Podoficirska škola ove divizije koja je držala položaj: s. Krpeljići — k. 1002 izdržala je tokom cele ove noći 20/21 o. mj. neprijateljske napade i zadržala svoje položaje. U zoru je neprijatelj ubacio sveže snage i uspio probiti položaj Podoficirske škole tako da su se 2 čete Podoficirske škole povukle u desno sa bataljonom VI brigade, a jedna se je povukla u lijevo prema položaju XI brigade. Tokom ovoga dana Podoficirska škola nanijela je neprijatelju gubitke od 11 mrtvih i 15 ranjenih. Gubitci Podoficirske škole su: 1 mrtav i 4 ranjena, među kojima i politički komesar škole.

22. I. 1945. g.

Na sektoru VI brigade tokom ovoga dana borbe su tekle ovako. Tokom noći 21/22 ov. mj. snage VI brigade zauzele su nove položaje. II bataljon ove brigade držao je položaj: Jankovac — Baš bunar sa jednim vodom na koti 920. IV bataljon držao je položaj: s. Putičevo prema Kotolu (trigonometar 1021). III bataljon otišao je u s. Paklarevo, radi kontrole pravaca koji preko Vlašića izvode za Turbe. U 10 sati neprijatelj je nastupio pravcem: s. Bukovica — Gornja Čatrnja — k. 920. Ovim pravcem naišli su skijaši. Vod koji se je nalazio na koti 920 bio je primoran na odstupanje. Ove snage krenule su dalje prema selu Jankovići ali su u zajedničkoj saradnja naše artilerije i pješadije razbijene pred položajima. IV bataljon primio je borbu sa neprijateljem koji je nastupao cestom od Čifutskog Hana. Snage ovog bataljona primile su borbu i povlačile se prema Travniku. Neprijateljska predhodnica 3 puta je odbijena. U 15 sati neprijatelj je uz pomoć jake artilerijske vatre i minobacačke vatre uspio ovladati visom između cesta Travnik — Vitez i Travnik — s. Rankovići, usljed čega su se naše snage povukle iz grada. Tokom ovih borbi uništeno je cijelo prednje odeljenje neprijateljske predhodnice, a u borbama u samom gradu neprijatelju su nanešeni jaki gubitci. III bataljon nije imao borbe.

Neprijateljski gubitci na sektoru VI brigade tokom ovoga dana su: 40 mrtvih i 47 ranjenih. Naši gubitci su: 3 mrtva i 11 ranjenih. Izgubljene su 2 puške.

Kod VIII brigade tokom ovoga dana borbe su tekle ovako. I bataljon ove brigade držao je položaj: Slimena — Gra-

hovik — Kmetići a na željezničkoj stanici Putičevo nalazila se je izviđačka četa ove brigade. U 8 sati neprijatelj je otpočeo nastupati. Jedna kolona jaka 250 vojnika nastupala je uz samu obalu rijeke Lašve, druga kolona nastupala je cestom od Cifutskog Hana. Bataljon je primio borbu i obje su kolone odbijene. Nakon toga neprijatelj je skoncentrisao artiljerijsku i minobacačku vatru na položaj ovoga bataljona i pod zaštitom ove vatre otpočeo nastupanje. Jedna kolona nastupala je preko Nević Polja na Čamića Brdo sa ciljem da obuhvati ovaj bataljon sa lijevog boka. U 10 sati bataljon se je povukao na položaj: Vakuf — Dolac sa kojeg je položaja zadržavao neprijatelja sve do 12 sati. U 12 sati neprijatelj se je povukao između pruge i ceste i izbio kod džamije u okuci cesta Travnik — s. Rankovići i Travnik — Vitez. Bataljon se je povukao u 14 sati u pravcu Vilenice pod zaštitom izviđačke čete koja je držala položaj na Skoku, a u 15 sati i ova se je četa povukla za bataljonom. Gubitci neprijatelja u ovim borbama su: 22 mrtva i 26 ranjenih. Naši gubitci su: 4 ranjena.

Kod XI brigade tokom ovoga dana borbe su tekle ovako: II bataljon ove brigade, koji je držao položaj: s. Zagrade — s. Orahovo, napao je na selo Miletići i uspio odbaciti neprijatelja prema s. Fazlići. Teške borbe vodile su se za k. 808 sa koje je neprijatelj najzad protjeran. IV bataljon ove brigade držao je položaj: s. Orliće — s. Dub. Neprijatelj je jakim snagama napao na ovaj bataljon i odbacio ga sa njegovih položaja ali se je i neprijatelj povukao na liniju: s. Suhi Dol — s. Mehurići. II bataljon ove brigade u borbama za k. 808 uspio je zarobiti dva živa neprijateljska vojnika, zapljeniti jedan šarac, 2 šmajsera, 3 puške i 4 pištolja. Gubitci neprijatelja tokom ovoga dana su: 30 mrtvih i 30 ranjenih. Naši gubitci: 3 mrtva i 10 ranjenih.

Podoficirska škola ove divizije tokom ovoga dana nije vodila borbu.

23. I. 1945. g.

II bataljon VI brigade, koji se je nalazio u s. Ovčarevu, imao je isturene prednje dijelove na trigonometar 1082 (Kik), u pravcu Bilića i u pravcu Zagaja. Tokom dana nije bilo borbi. Noću 23'24. ovaj bataljon vršio je demonstrativni napad na neprijatelja koji je držao liniju: Zagaj — Dočić Bilića. Tom prilikom neprijateljski gubitci su: 3 mrtva i 5 ranjenih. Tokom ovoga dana kod VIII brigade borbe su tekle ovako: II bataljon ove brigade držao je svoje isturene dijelove na liniji

Kokošari — Kraljevica — Visokovići — Zlokići. U 12 sati neprijatelj je ove prednje dijelove [odbacio] i zanoćio u istim selima. Noću 23/24 ov. mj. ovaj bataljon je udarnim grupama protjerao neprijatelja iz Kraljevice, Visokovića i Zlokića u Kokošare, gdje je neprijatelj ostao. U ovim borbama neprijateljski gubitci su nepoznati. Naših gubitaka nije bilo.

Tokom ovoga dana kod XI brigade nije bilo borbi.
24,25, 26, 27 i 28. I. 1945.

Nismo imali dodira sa neprijateljem.

JEDINICE OVE DIVIZIJE U TOKU MJESECA JANUARA IMALE SU:

I. Gubitci:	1. neprijateljski	ubijeno	1557
		ranjeno	1806
		zarobljeno	8
		Ukupno	3371
	2. vlastiti		
	a) u ljudstvu:	poginulo	137
		ranjeno	466
		nestalo	30
		smrzlih	3
	b) u materijalu:	1 teški bacač, 1 laki bacač, 1 teški mitraljez bređa, 19 puškomitraljeza i 40 pušaka.	
II. Plijen:	1. Oružje:	1 teški bacač, 2 puškomitraljeza, 15 pušaka, 4 strojnice i 10 pištolja.	
	2. Municija:	9000 puščanih metaka i 20 ručnih bombi.	
	3. Oprema:	nekoliko šatorskih krila, 2 para cipela, 2 rezervne cijevi za šarac.	
	4. Ostalo:	1 radio-stanica i 3 konja sa samarima.	
III. Uništeno:		1 tenk, 3 kamiona, 5 drvenih mostova, 2 kamena mosta, 1 gvozdeni most. Ubijeno 90 konja i volova. Uništena 4 naša puškomitraljeza, 14 pušaka.	
IV. Oštećeno:		Naš jedan puškomitraljez.	

V. Raspored jedinica: Stab divizije selo Oborci.
VI brigada: II i IV bataljon u s. Varošluku.
III bataljon u s. Ovčarevu. Stab brigade u s. Turbe.
VIII brigada: II bataljon s. Đakovići.
IV bataljon na prostoriji: s. Turići — s. Visokovići. I bataljon s. Bačvice. Štab brigade u s. Konak.
XI brigada: Štab brigade sa jednim bataljonom u s. Mudrike. IV bataljon u s. Lužnica. II bataljon na prostoriji: Karaula — s. Potkraj.
Bolnica, intendatura i podoficirska škola u Donjem Vakufu. I artiljerijski divizion ove divizije sa jednom baterijom u s. Trebeuša, a drugom baterijom u s. Komar, a ostatak divizionu u Donjem Vakufu.

VI. Zaključci:

Stanje na sektoru divizije. U decembru 1944 godine jedinice ove divizije nalazile su se neposredno uz komunikacije kojima je neprijatelj odstupao na sjever. Nalazeći se u povoljnom položaju u neposrednoj blizini ovih komunikacija, jedinice ove divizije su ugrozile ovu komunikaciju. Bila je ugrožena cesta na dijelu od Zepča preko Zenice, Lašve, Busovače u pravcu Kiseljaka i željez. pruge na dijelu od Zepča preko Zenice, Lašve do Kaknja. Da bi se dejstvo naših jedinica na ovim komunikacijama ispoljilo još jače, formirana je jedna grupa od 3 bataljona, koja je prebačena na prostoriju na desnoj obali rijeke Bosne i koja je trebala dejstvovati na liniji Zepče — Visoko.⁴² Ova grupa sadejstvujući sa snagama ove divizije imala je ispomoći diviziju u onemogućavanju neprijateljskog saobraćaja pomenutim komunikacijama. Pod konac decembra 1944 godine odliv neprijateljskih snaga ovim komunikacijama od Sarajeva prema sjeveru naglo se je povećao, tako da se je vršio i danju i noću.⁴³ Prisustvo naših snaga i napadi na ove ko-

⁴² Ta je grupa dejstvovala na desnoj obali rijeke Bosne na sektoru Vareš — Zenica, gdje je vršila i mobilizaciju ljudstva. O tome vidi izvještaj Štaba 5. korpusa NOVJ od 10. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 11—1, k. 21/A).

⁴³ O tome vidi knj. 31, dok. br. 35, 45, 55, 104 i 145.

munikacije primorali su neprijatelja da angažuje jače snage za odbranu ovih komunikacija na sektoru naše divizije. Napadi koje je neprijatelj do tada vršio sa težnjom da odbaci naše snage od ovih komunikacija, kao i svakodnevni ispadi manjih neprijateljskih snaga u cilju obezbjeđenja komunikacija nisu dali rezultata. Bojeći se da bi u odsudnom momentu mogao biti presječen na ovim komunikacijama neprijatelj je bio primoran da angažuje jake snage da bi snage ove divizije potisnuo i udaljio od komunikacija kojima je odstupao na sjever. Za izvršenje ovoga zadatka neprijatelj je tokom januara 1945. g. [preduzeo] dva napada, od kojih prvi nije uspio u potpunosti, a drugi je uspio, jer je neprijatelj uzeo Travnik. Cilj oba ova neprijateljska napada bio je Travnik. Uzimanjem Travnika u svoje ruke neprijatelj odbacuje naše snage daleko od pomenutih komunikacija i isti mu [služi] kao istureno bočno uporište pomenutih komunikacija. Ujedno neprijatelj gospodari komunikacijama koje vode dolinom Lašve od Travnika u dolinu rijeke Bosne, a koja je jedina komunikacija kojom se mogu prebacivati jače snage i materijal u pravcu doline rijeke Bosne.

Još jedan faktor koji je po našem mišljenju igrao važnu ulogu jeste ekonomsko stanje neprijatelja. Iz izvještaja naših saradnika kao i saslušanjem zarobljenika vidimo da neprijatelj oskudjeva u artiklima ljudske hrane. Kako ishranu svoga ljudstva neprijatelj ne može pojačati i popraviti ni iz kojih drugih izvora jer nema magacina niti može vršiti dovoz sa sjevera, to je odlučio da ovo stanje popravi pljačkom. Kako je kraj kojim je neprijatelj odstupao siromašan a i iscrpljen, to su mu se malo bolje mogućnosti pljačke ukazale na prostoriji: Zenica — Travnik — Busovača. Na ovoj prostoriji ima priličan broj sela koja ekonomski dobro stoje, što je neprijatelja i navelo da ovlada ovom prostorijom i da bi pljačkanjem naroda na ovoj prostoriji popravio svoje ekonomsko stanje.

Gospodareći prostorijom: Zenica — Busovača — Travnik sa isturenim uporištem Travnikom neprijatelj bi u jednom momentu mogao izvršiti prodor u pravcu Jajca radi osposobljavanja pravca: Travnik — Jajce — Banja Luka za odstupanje. I za ovo mu je bio potreban Travnik kao baza. Ovo bi došlo u obzir samo u koliko bi pravac Sarajevo — Brod bio prekinut ili zatvoren dejstvom naših snaga u Sremu.

Aktivnost divizije tokom mjeseca januara usljedila je iz gornjeg stanja. Angažovanjem jakih snaga neprijatelj je 29 decembra 1944 prešao u napad sa ciljem da uzme Travnik. Od tada je divizija u glavnom defanzivna. Zadatak divizije bio je da onemogući neprijatelju uzimanje Travnika. U ovome cilju divizija je vodila dvije jače borbe, kada je neprijatelj izvršio napade. Prva borba vodila se je od 29. XII. 1944 pa zaključno sa 4. I. 1945 godine. Druga borba vodila se je od 19 pa zaključno sa 24. I. 1945 godine. U prvoj borbi neprijatelj je angažovao prilično jake snage koje smo naveli u operativnom izvještaju za tu akciju, ali nije uspio preuzeti Travnik. Ovom akcijom neprijatelj je uspio potisnuti naše snage od komunikacija dolinom rijeke Bosne. Međutim i ovakovo stanje bilo je nepovoljno za neprijatelja, jer je morao ove komunikacije obezbjeđivati na širokom frontu i za ovaj zadatak vezati svoje jake snage.

Drugu akciju neprijatelj je izveo sa još jačim snagama angažujući u borbi oko 19 bataljona i jedan artiljerijski puk. Ovom akcijom neprijatelj je težio da uzme Travnik, kako bi sa manje jedinica mogao obezbjeđivati komunikacije dolinom rijeke Bosne i popraviti svoj položaj. Ovim napadom neprijatelj je uzeo Travnik.

U oba ova neprijateljska napada primjećeno je da su na glavnim pravcima i za izvršenje glavnih zadataka bile angažovane čisto njemačke trupe. Njemačke trupe sačinjavale su većinu napadačkih jedinica. Manji dio sačinjavale su kvislinške trupe, koje su bile angažovane na sporednim pravcima i manje važnim zadacima. Ovo dokazuje da Njemci nemaju povjerenja u ove jedinice i da im povjeravaju manje važne zadatke.

Aktivnost grupe bataljona koja se nalazi na desnoj obali rijeke Bosne bila je dobra. Ova grupa je bila ofanzivna, jer su joj prilike omogućavale.

U glavnom divizija je tokom mjeseca januara ove" godine bila defanzivna.

Neprijateljska taktika u oba napada bila je u glavnom zasnovana na dobroj saradnji pješadije i artiljerije. Artiljerija je u svima teškim momentima bilo u napadu bilo u odbrani morala dati neprijateljskoj pješadiji maksimum pomoći. Tokom napada neprijateljske pješadije, kad bi ova bila zaustavljena od naših snaga stupila je i povećavala do maksimuma dejstvo neprijateljska artiljerija, tukući naše položaje jakom vatrom. Istu ovakovu

pomoć davali su neprijateljskoj pješadiji neprijateljski bacači. U glavnom na dobroj saradnji neprijateljske artiljerije i pješadije bazirala se je sva neprijateljska taktika. Trupe koje je neprijatelj upotrebio u borbi u pogledu borbenog poleta daleko zaostaju za onim poletom koji su neprijateljske trupe ranije imale. Upornost ovih trupa je velika. Ova upornost u odbrani je daleko veća nego u napadu. U napadu koji je neprijatelj počeo 19 odmah je primjećeno da je neprijatelj koristio se ranijim iskustvima i nije dozvolio da se ponove iste greške, kao u ranijim napadima. Ovo se sastoji u sljedećem:

a) Neprijatelj je zadržao položaj k. 1037 — k. 800 — s. Plavičići — s. Grahovčići — s. Osojnica — s. Lokrine — s. Gornji Čajdraš — s. Štrbci — Gola Kosa — s. Podnadioci — s. Šafradini — s. Rovna, na kojem se je uspio zadržati iza napada od 29. XII. 1944 godine. Ovaj položaj neprijatelj je zadržao i pored oštih i jakih napada naših jedinica. Iza ovih položaja neprijatelj je imao veliku prostoriju, na kojoj je prikupio nove jedinice i izvršio nove pripreme za napad i zauzimanje Travnika, a koji je otpočeo 29.⁴⁴ ov. mj. Vidimo da je desno krilo ovoga položaja istureno u pravcu Travnika. Ovo je bio glavni pravac napada i u napadu koji je počeo od 29. XII. 1944. pa je neprijatelj zadržao ovaj pravac kao glavni pravac i za napad koji je pripremao i otpočeo ga 19 ov. mj.

b) Odmah u početku napada 19 ovoga mjeseca neprijatelj je jakim snagama napao i preuzeo Pecarnice (trigonometar 964). Ovladavši ovim položajima neprijatelj je ovladao čvorištima cijelog okolnog terena. Daljnim napadima sa ovoga položaja neprijatelj je potisnuo naše snage u pravcu juga prema cesti i pruzi. Od kolike je bio važnosti za nas ovaj položaj govori to, što smo mi sa ovoga položaja vršili sve bočne napade u lijevi bok neprijatelja koji je pravcem: s. Brajkovići — s. Gučja Gora nastupao prema Travniku i ovakovim dejstvom uspjeli ukočili neprijateljske pokrete i vratiti ga natrag. Ovim neprijateljskim napadom nama je neprijatelj onemogućio da mu napadamo lijevi bok.

Svoj desni bok neprijatelj je osigurao prodirući jakim snagama južnim padinama Vlašića pravcem: s. Cuk-

⁴⁴ Pogrešno; treba: 19.

le — s. Orašac — s. Jezerci — s. Fazlići — s. Miletići — s. Mehurići — s. Suhi Dol. U svima ovim selima kao i na visovima sjeverno od ovih sela neprijatelj je ostavljao jaka obezbjeđenja.

Znači da neprijatelj nije dozvolio da mu krila i bokovi budu otvoreni i izloženi našim napadima.

c) Neprijatelj je držao rezervu koja je bila jaka tri bataljona i koju je mogao upotrebiti gdje mu bude bilo potrebno.

d) Neprijatelj je napadao širokim frontom ne dozvoljavajući da se naše [jedinice] zadržavaju i ostaju na njegovim krilima i bokovima, nego je težio da sve naše snage drži frontalno pred sobom. Ovakovim svojim radom neprijatelj je našim dijelovima nametnuo frontalnu borbu, u kojoj je neprijatelj bio u prednosti, jer je imao veću pomoć artilerije i bacača kao i bolju popunu municijom, a osim toga brojno je bio nadmoćniji daleko.

Kod jedinica ove divizije tokom proteklog mjeseca primjećeno je sljedeće: borbenost, udarnost i izdržljivost su na visini. Iako su uslovi pod kojima su vođene borbe bili nepovoljni, jedinice ove divizije dale su dobre rezultate. O ovome smo naveli u našim operativnim izvještajima dostavljenim za ove akcije.

Rad artileriskog divizionara bio je dobar. U borbama su došle do izražaja druga i treća baterija, koje imaju američke brdske topove kal. 75 mm. M. 43. Iste su mogle doći do izražaja, jer su imale municije, te su se one i upotrebljavale. I mješovita baterija, koja u svome sastavu ima 2 brdska topa kal. 75 mm. M. 28 i 2 ruska topa kal. 7. 62 cm. M. 27, nije mogla doći do izražaja jer nije imala municije. U prvom neprijateljskom napadu od 29. XII. 1944 pomoć artilerije bila je dobra i ista je neprijatelju nanijela velike gubitke. U drugom neprijateljskom napadu od 19 ovog mjeseca pomoć artilerije nije bila tako dobra. Razlog za ovo jest mala preciznost, jer nedostaju tablice gađanja za američke topove. Usljed slabe preciznosti nisu mogli gađati neprijatelja koji se već povukao pod naše položaje, nego je njihovo dejstvo bilo usmjereno na tučenje nastupajućih kolona ili tučenje položaja koja je neprijatelj držao. Isti ovaj razlog utjecao je i na slabiju saradnju između artilerije i pje-

šadije u akciji od 19 ovog mjeseca, dok je saradnja između artilerije i pješadije u akciji od 29. XII. 44 bila dobra.

Rad artilerijskih divizionu brigada u akciji od 29. XII bio je dobar. Budući da su ove jedinice još mlade i nedovoljno uvježbane, one ne mogu dati ono što se od njih traži, ali se rad po ovim jedinicama odvijao dobro i iste će se za kratko vrijeme očvrsnuti i osposobiti se za izvršenje svojih zadataka. U akciji od 19 o. mj. ovi divizionu nisu mogli doći do izražaja, jer nisu imali municije, što su u mnogome osjetile i pješadijske jedinice, jer nisu imale ispomoći od svojih divizionu.

Veze kod ove divizije nisu još na dovoljnoj visini.⁴⁵ Služba veze funkcionise dobro dok postoji jedan sistem veza koji se koristi ali čim dođe do poremećaja usljed neprijateljskog nastupanja i veze treba ponovo uspostavljati, tu dođe do zastoja. Ovo je još potencirano nedostatkom kabla kao i neizvježbanošću ljudstva četa za vezu koje u ovim momentima popusti i radi sporo na podizanju nove veze. Potrebno je i preduzeli smo da kod naših četa isteramo brzinu u radu i da im odgovornost podignemo na visinu. I pojedini naši rukovodioci još ne svaćaju dovoljnu važnost veze, tako da i ovo u mnogome koči rad oko brzog uspostavljanja veza i njihovog pravilnog funkcionisanja.

Ostale pomoćne službe: sanitet, izviđačka i obavještajna služba, intendantska i popuna municijom obavljaju svoje poslove dobro, osim manjih grešaka koje se odklanjaju na licu mjesta.

• **VII.** *Nastava i obuka u jedinicama:*

Ovaj rad odvija se prema planu dostavljenom od Štaba Korpusa. Isti plan je prerađen u raspored rada, tako da se obuka izvodi po rasporedu rada u kome su predviđeni časovi i predmeti, koji se za vrijeme tih časova moraju obaviti. Ovaj rad se odvija dobro i borci su ovo primili sa velikim interesovanjem. Nedostaci koji su se kod ovog rada pokazali jesu: slabo teoretsko znanje naših rukovodioca, a isti se teško izražavaju, nedovoljna

« Vidi dok. br. 28.

zainteresovanost manjeg dijela novomobilisanog ljudstva, koje još nije obuhvatio vojnički duh naših jedinica. Borba i držanje položaja usporavaju rad, ali će se rezultati rada postići i obuka će se izvesti prema predviđenom planu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
p.pukovnik:
Dmitar Bajalica s. r.

Komandant pukovnik:
Petar Vojnović s. r.

M. P.

Da je prepis vjeran svome originalu tvrdi i ovjerava:

Šef Operativnog odsjeka
kapetan:
Dragomanović⁴⁶

PREGLED NACIONALNOG I SOCIJALNOG SASTAVA 9. NOU
DIVIZIJE OD JANUARA 1945. GODINE¹

Pregled socijalnog i nacionalnog sastava IX. udarne divizije
N.O.V.J. od 20. I. do- 1945. godine

	J E D I N I C A	Brojno stanje po spisku	S o c i j a l n i s a s t a v							
			Radnika	Seljaka	Intelektualaca	Obrtnika, sitnih trgovaca	Namještenika, srednjoškolača	Vojnih lica	Policajaca, žandara, finanaca	
1.	Štab IX. ud. divizije	Kom. kadar	138	41	55	23	11	5	3	
		Boraca	668	201	388	14	33	30	2	
2.	II. Prolet. dalm. brigade	Kom. kadar	266	113	128	25				
		Boraca	2097	697	1080	213	25	32	48	2
3.	III. udarna brigada	Kom. kadar	237	94	94	18	9	15	6	1
		Boraca	1347	378	879	26	29	27	3	5
4.	IV. Split. ud. brigada	Kom. kadar	235	72	121	11	16	12	3	
		Boraca	1468	634	698	39	54	34	9	
5.	XIII. J. D. ud. brigada	Kom. kadar	176	62	91	7	2	12	1	1
		Boraca	1288	272	916	13	40	42	4	1
6.	Artiljerijski divizion	Kom. kadar	50	9	36	4		1		
		Boraca	209	78	109	1	14	5	2	
	S v e g a :	Kom. kadar	1102	391	525	88	38	45	13	2
		Boraca	7077	2260	4070	306	195	170	68	8

Politkomesar:
Andro Kovačević

¹ Kopija originala (pisana mastilom, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—3, k. 843.

* U kopiji originala isto.

Nacionalni sastav												
Srba	Hrvata	Slovenaca	Crnogoraca	Muslimana	Talijana	Rusa	Jevreja	Grka	Francuza	Čeha	Njemaca	Pojliaka
8	121	2	4	1	2							
29	584	8	1	10	16	3	3		2	1	3	8
78	142	2	38	5	1							
167	1582	16	63	103	150					14	2	
16	198	10	2	4	1	3	1			1		1
18	1240	53	3	3	16	8	2					4
7	198	3	1	10	15	1						
15	1022	61	3	30	322	5	2		1			7
6	154	5		10			1					
28	1147	58		28	5	1	1		2	1	2	15
5	37	3		5								
3	135	32	1	18	15	3	1			1		
120	850	25	45	35	19	4	2			1		1
260	5710	228	71	192	524	20	9		5	17	7	34

M. P. Komandant — major:
Ljubo Truta

IZVJEŠTAJ ŠTABA 25. DIVIZIJE OD 31. JANUARA 1945.
ŠTABU 14. KORPUSA O BORBAMA NA PROSTORU DRINJA-
ČA — DEVANJE¹

STAB P-I
Op. br. 51
31.1. 1945. g.
Položaj

ŠTABU XIV. KORPUSA NOVJ

Dostavljamo vam dopunu izveštaja koga smo ranije do-
stavili² o borbama XIX. brigade na dan 29. o. m.

Neprijateljski položaj nalazio se: s. Mijatovići — k. 722
— Studenci — duž kose do Oštrog Brega i na Oštrom Bregu.
Prvi bataljon 19. brigade imao je zadatak da ne dozvoli dalj-
nje nadiranje neprijatelja u pravcu Đevanjske škole i duž ko-
se koja se proteže od škole ispred Studenci do same Drinjače.
Borba je otpočela u 7 časova. Neprijatelj se približio na bli-
sko otstojanje sa napred navedenih položaja, nakon čega se
otvorila žestoka borba tako da je na nekim mestima došlo do
mešanja naših i neprijateljskih snaga. Posle duže borbe nepri-
jatelju je uspelo da izbací naše jedinice iz rova i da zauzme
položaj istih. Pošto je Prvi bataljon otstupio sa napred nave-
denih položaja, povukao se na druge položaje, Dugi deo, gde
je ponovo primio borbu sa neprijateljem koji je i dalje nastu-
pao. Neprijatelju nije uspelo da ovlada i ovim položajima. Ja-
čine neprijateljskih snaga koje su napadale bile su do 300 lju-
di koji su se kretali u 3 streljačka stroja. Borba je završena
u 14 časova. Neprijateljski gubici iznose oko 30 mrtvih i veći
broj ranjenih vojnika. Naši gubitci iznose 8 mrtvih, od kojih
jedan komesar čete i jedan pomoćnik komesara čete i dva vod-
nika iz istog bataljona, 14 ranjenih iznetih iz borbe, 7 ranje-
nih koji su pali neprijatelju u ruke, 4 kontuzovana i 15 nestal-
ih. Od oružja izgubljeno: uništen jedan šarac od neprijatelj-
ske mine (minobacačke) i 15 pušaka, od kojih je jedan deo
ostao na položaju a jedan kod nestalih drugova.

Utrošeno je 80 mina, od kojih je manji broj eksplodirao,
i 7.000 pušanih metaka. U toku noći 29/30. drugi bataljon 19.

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br.
18—4, k. 1090.

² Riječ je o izvještaju od 30. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg.
br. 17—4, k. 1090). Redakcija ga je izostavila, jer se isti podaci nalaze
u dopunskom izvještaju.

brigade ponovo je poseo položaj Sokolnu koji je u toku dana izgubio. Borba nije vođena pošto je neprijatelj se povukao sa ovih položaja.

30. o. m. u 15.30 č. neprijatelj je jačine 80 vojnika, naoružan automatskim oružjem, potpomognut sa nekoliko minobacača uspeo posle jednosatne borbe da zbací jednu četu II. bataljona 19. brigade sa položaja Sokolna. Gubitci i s jedne i s druge strane su nam nepoznati.

II. bataljon dobio je zadatak da u toku noći 30/31. povrati izgubljeni položaj.

U jutrošnjem izveštaju štab 19. brigade nas izveštava da do sada u brigadi imaju oko 200 promrzlih vojnika, što lakše što teže ozlede. Smrzavanje je nastupilo zbog nedostatka obuće i što jedinice najvišim delom provode pod vedrim nebom.

31. o. m. u 8.15 časova otpočela je borba na levom krilu 18. brigade kod komunikacije (k. 377), kod II. bataljona. Borba je otpočela sa neprijateljskom kolonom jačine oko 200 ljudi koja je sinoć zanočila kod vodenice (k. 155). U isto vreme jedna kolona krenula je iz Đevanje u pravcu Velikih Njiva. U 9.30 časova štab 18. brigade javlja da ova kolona u jačini oko 800 vojnika promenila je svoj pravac i nastupa u pravcu Šamani.³ Isto tako javlja da se vodi manja borba (pripucavanje) na sektoru Velike Njive i sektoru D2. Naši minobacači otpočeli su sa dejstvom na neprijatelja u 9 časova. 0 daljem rezultatu borbe i promenama sledi izveštaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik

Komandant
major

³ U Dnevniku majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da su 29. januara 1945. jedinice njemačke 22. pješadijske divizije zauzele položaje sjeverozapadno od s. Drinjače i s. Miljanovića, te da su tom prilikom odbile jak protivnapad jedinica NOVJ podržavanih jakim mitraljeskom i minobacačkom vatrom i vatrom artiljerije sa istočne obale Drine i da je tada kod Drinjače demontirano oko 400 mina.

ZAPOVIJEST ŠTABA 28. NOU DIVIZIJE OD 31. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA
BIJELJINU¹

V. 1.
Op. pov. broj: 41—45
Dana 31. I. 1945.

DODATAK ZAPOVJESTT

Situacija:

C. 1 svojom zapovješću od 30. I. 1945. pisanom u 17 časova² dostavio je slijedeće:

»Podaci o neprijateljskim snagama u Bjeljini ostaju u glavnom isti³ sa slijedećom dopunom.

a. — U toku 27. i 28. o. m. Njemci u jačini od oko 1200 sa prilično komore otišli su iz Bjeljine za Brezovo Polje i vjerovatno produžili za Brčko.

b. — 27. o. m. u večer došlo je sa pravca Brezovog Polja u Bjeljini oko 20 kamiona sa materijalom i vojskom. Prema nepotvrđenim podacima, kamioni su se povratili natovareni sa ranjenicima.

Od 29. o. m. komunikacija Bjeljina — Brezovo Polje je ponovo u našim rukama. U toku zadnja dva dana neprijatelj iz Bjeljine i Brezovog Polja nije pokušavao ni sa kakvim ispadom duž komunikacije.

v. — U toku izvršenja napada na Bjeljini konstatovano je da Njemci u Bjeljini raspolažu sa vrlo malim brojem teških oruđa. Svega dva topa manjeg kalibra su se pojavili i nekoliko bacača. Njihova glavna odbrana u glavnom je svedena na dobro organizovan plan mitraljeske vatre i vatre iz flakova.

g. — Spoljnu odbranu grada sa zapadne, južne i istočne strane su prilično utvrdili izradom dubokih povezanih rovova i bunkera od zemlje i drveta.

d. — Prema izjavi jednog četnika koji je pre 5 dana pobjegao iz Bjeljine, u Bjeljini se nalazi oko 1000 četnika koji u glavnom drže položaje sjeverno od grada.⁴

¹ Kopija originala (pisana na mašini, cirilicom) u Arhivu VII, br. 1/10—1, k. 1125.

² Vidi dok. br. 160.

³ O tome vidi dok. br. 135.

⁴ Riječ je o četnicima Majevičkog korpusa (vidi dok. br. 160, objašnjenje br. 3).

Da bi postavljeni nam zadatak — likvidaciju Bjeljine što pre izvršili i time popravili situaciju sa pravca Vlasenica — Drinjača, C. 1. stavio je u zadatak likvidaciju iste nama i jedinicama A. I.⁵

Na temelju gore izloženog

N A R E Đ U J E M O :

V.2. a.⁶ bataljon sa svojih polaznih položaja između Fincovog Salaša i Aginih Pučila izvršit će prodor, zaobići Fincov Salaš, pristupiti likvidaciji istog, ili isti blokirati, dok ih snage V.3. tu ne smjene. Po smjenjivanju svoje nadiranje usmjeriti na komunikaciju Patkovača — Bjeljina i udariti neprijatelja u leđa na toj liniji.

Na mjestu prodora a. bataljona sa svim ostalim snagama usmjeriti nadiranje ka k. 90 osiguravajući se jednim djelom snaga na boku i produžiti nadiranje ka samoj Bjeljini, s nastojanjem što prije dohvatiti se prvih kuća. Po tom pristupiti likvidaciji samoga grada.⁷

V.3. Na mjestu prodora V.3. sa dva bataljona baciti se takođe za leđa neprijatelju, pristupiti likvidaciji Fincovog Salaša, u koliko ga snage V.2. ne likvidiraju sa jednim djelom snaga, dok drugim djelom snaga napadati neprijatelja na samoj liniji Patkovača sa leđa i time omogućiti prodiranje ostalim snagama na liniji Patkovača — Fincov Salaš.

Jednim bataljonom na samoj liniji Patkovača nastojati probiti odbranu neprijatelja i tako pristupiti likvidaciji njihovih izolovanih snaga.

Ostale snage držati u rezervi i po probijanju vanjskog odbrambenog sistema (uračunavajući tu i bataljon V.4.) biće upotrebljene pri likvidaciji samoga grada.

V.4. a. — bataljon, pojačan jednom četom sa pravca Prugnjača, napasti će Petrovo Polje. U koliko napad ne uspije zadržati se na dostignutoj liniji i čvrsto vezati snage u Petrovom Polju za sebe, kako im ne bi dozvolili da udare sa leđa snage A.1. koje će napadati sa sjevera.

⁵ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 17. NOU divizije izvještaj njenog štaba od 16. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 22—12, k. 272/A).

⁶ Riječ je o 1. bataljonu 17. NOU brigade (vidi dok. br. 95, objašnjenje br. 7).

⁷ Napad na Bijeljinu nije uspio. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 28. NOU divizije od 7. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 6—2/1, k. 1125).

Ostalim snagama na liniji Kovanluk — Golo Brdo
vršiti pritisak na neprijatelja.

Veza:

Kao i do sada (telefonom).

Sanitet:

Ostaje isti, tj. prema dopunskoj zapovjesti, priloženoj uz
našu zapovjest Op. br. 34.

Početak napada:

Početak napada 31. o.mj. u 21 sat.

Znaci raspoznavanja:

31. I. 1945. Srbija — Sloboda
1. II. 1945. Krajina — Kozara.

Mjesto štabova:

Po zapovjesti ovog Štaba Op. br. 34. s tim što će se Štab
V.2. nalaziti na trigon. 114.

Sadejstvjuće jedinice:

Jedinice A.1. napast će neprijatelja, odnosno sam grad
sa sjevera, s obzirom da s te strane grad čuvaju četnici.
Na ovom pravcu je težište napada.

Napomena:

Na svim određenim pravcima tačno u određeno vrijeme
napasti neprijatelja i tako njegovu pažnju okrenuti ka
jugu, kako bi time omogućili jedinicama A.1. što brže
prodiranje sa sjevera.

U toku dana paziti na određene zapovješču ovoga
štaba Op. br. 34. ugovorene znake sa avijacijom, kako
se ne bi dogodilo da tuče naše položaje.

U koliko prodor uspije bilo na kom pravcu, ubaci-
vati što brže snage i širiti isti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar — ppukovnik:
B. Mraković

Komandant — ppukovnik:
Radojica M. Nenezić

Dostavljeno:

Štabu C.1. na znanje

„ V.2. na znanje i postupak

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I SREDSTAVA VEZE 28. NOU DIVIZIJE KRAJEM JANUARA 1945. GODINE¹

P R E G L E D
brojnog stanja ljudstva i materijala jed. za vezu V 1-' krajem mes. jan.

Redni broj	NAZIV JEDINICE	Ljudstva			Materijala						Napomena
		Ljudstva			Radiostanica	Kabla	Telefona	Tel. centrala	Opt. aparata	Sig. pištolja	
1	Četa za vezu V1	94			1	30	6	1	2	1	
2	Četa za vezu V2	110			1	25	9	1	2		
3	Četa za vezu V3	95			1	30	10	1			
4	Četa za vezu V4	84			1	26	11	1			
5	UKUPNO	383			4	110 ³	36	4	1/B		

Napomena: V 4 ima dve radiostanice koje su u neispravnom stanju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sef otseka za vezu, poručnik,
Bogomir Vaupotić

Načelnik — major
Drača J. Jovan

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 10—2, k. 274.

* O konspirativnim nazivima jedinica 28. NOU divizije vidi dok. br. 95, objašnjenje br. 2.

* Zbir pogrešan; treba: 111.

S P I S I S A K
telefonskog materija V-1

R;d broj	P R E D M E T	Koliko		NAPOMENA
		kom.	km	
1	Telefonskih centrala	4	—	1 centrala sa 10 brojeva 2 centrale sa 8 brojeva 1 centrala sa 5 brojeva
2	Telefonskih aparata	33	—	
3	Telefenskog kabla	—	90	

Načelnik Štaba — major:
M. P. Drača J. Jovan

BR. 172

ZAPOVIJEST ŠTABA 45. NOU DIVIZIJE OD 31. JANUARA
1945. ŠTABOVIMA 20. I 24. BRIGADE I ŠTABU 19. BRIGADE
25. NOU DIVIZIJE ZA NAPAD NA NJEMAČKE JEDINICE
JUŽNO OD ZVORNICA¹

D 1
O. br. 24
31. I 1945 g.
17 čas.

Z A P O V E S T
(Sekcija Zvornik. Razm. 1 : 100.000)

Situacija: Neprijateljska grupacija u jačini do 3.500 vojnika koja se nalazi na prostorijski s. Drinjača i severno i severozapadno od ove prostorijske posle zatišja od dva dana danas je ponovo pokušala prodiranje prema Zvorniku i do 15 časova danas izbila je na liniju s. Šamani — K. 377 — s. Sefići

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 39—1, k. 1330.

— Velike Njive — K. 537,² potisnuvši na taj način isturene delove jedinice P 3.³

Dve trećine snaga S 1 koje se nalaze u oblasti Zvornika i s. Snagova,⁴ jedinice P 3 i D 2 danas u toku dana izvršice kontranapad na neprijatelja koji nadire prema Zvorniku, u cilju odbacivanja istog.⁵

Jedinice P 4 sa prostorije s. Kamenica — zaseok Glodi danas vrši bočni napad na neprijatelja u s. Devanje i Prav. Kamenici,⁶ u cilju olakšanja neprijateljskog pritiska na P 3.

1 februara 1945 godine u 5 časova ujutro⁷ po dve trećine snaga jedinica P 1, D 1 i S 1 izvršice napad na neprijateljsku grupaciju koja se nalazi na pomenutoj prostoriji sa zadatkom uništenja iste.

U vezi sa ovom situacijom

NAREĐUJEMO:

I i

I

D 2 U naređeni čas sa dva bataljona napašće neprijatelja koji se nalazi na liniji Velike Njive — K. 537 — Prav. Kamenica, dok će druga dva bataljona držati u neposrednoj rezervi i prema potrebi i situaciji blagovremeno upotrebiti. U toku kretanja prema neprijateljskim položajima kao i u toku same borbe naročitu pažnju obratiti

² Pogrešno; treba: Velike njive (trig. 437).

³ U Dnevniku majora Berna (Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 6), u vezi sa borbama 30. i 31. januara 1945, piše da su jedinice njemačke 22. pješadijske divizije probile žilavu odbranu NOVJ na potoku Kamenica i da su zauzele s. Šahiće i s. Sefiće (5 km južno od Zvornika); da partizani vrše jak napad na osiguranja drumu Vlasenica — Nova Kasaba; da su jedinice pomenute divizije u ovim borbama imale 58 mrtvih, 15 ranjenih i 37 smrznutih.

⁴ Riječ je o jedinicama 38. NOU divizije. Opširnije o njihovim dejstvima vidi dok. br. 149, 161 i 166.

⁵ U izvještaju Štaba 45. NOU divizije od 1. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 4 — k. 1331) piše da 20. i 24. brigada 31. januara 1945. nisu vodile nikakve borbe.

⁶ Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 25. NOU divizije vidi izvještaj njenog štaba od 15. februara 1945 (Arhiv VII, reg. br. 28—4, k. 1090).

⁷ i ⁸ Štab 45. divizije je 1. februara 1945. obavijestio Štab 19. brigade 25. divizije da je, odlukom Štaba 14. korpusa NOVJ, 19. brigada stavljena privremeno pod komandu Štaba 45. divizije i da je napad odgođen za 16 časova istoga dana (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 1330). Međutim, iz izvještaja štabova 25. i 45. divizije od 15. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 28—4, k. 1090; reg. br. 41—3, k. 1331) vidi se da je kod nekih jedinica došlo do borbe prije tog roka.

na vezu sa jedinicama S 1 koje će dejstvovati na levom krilu i na neprijateljske položaje s. Sefići — s. Samani. Takođe i desno održavati neprekidnu vezu sa jedinicama P 4 koje dejstvuju na neprijateljske položaje s. Gornje Đevanje — Jasenić (K. 689). Napad vršiti uz pomoć jake pripreme svih teških bacača i neprekidno ga pratiti najjačim dejstvom iz svih raspoloživih teških mitraljeza.

II

II

P 4^H Napašće neprijatelja u naređenom času sa prostorije na kojoj se sada nalazi (s. Kamenica — zaseok Glodi) pravcem s. Glodi — Dugi Deo — Seoce — s. Gornje Đevanje (jedan bataljon) i s. Glodi — Seoce — Jasenić (K. 689), (jedan bataljon). Druga dva bataljona držaće u neposrednoj rezervi za blagovremenu upotrebu.

Napad vršiti pod zaštitom jake minobacačke vatre iz svih automatskih oružja.

III

III

P 4 Po prispeću na prostoriju s. Glodi produžiće kretanje i napasti, neprijatelja na liniji s. Miljanovići — s. Liješan — K. 722. U prvi mah za napad upotrebiti samo dva bataljona a treći držati u bliskoj rezervi za blagovremenu upotrebu.

Obratiti pažnju na vezu na svom levom krilu sa jedinicama P 4 i obavezno sadejstvovati joj. Istovremeno će i jedna jedinica S 1 koja se nalazi na prostoriji s. Nedelište — Cerska sa izvesnim delom svojih snaga dejstvovati na neprijateljsku isturenu posadu koja se nalazi na Umac (K. 475), pa to imati u vidu u toku daljeg napredovanja prema Oštrom Bregu (K. 375) i s. Prav. Kostijerevo.

Sve jedinice koje su angažovane za izvršenje ovoga zadatka odmah po ovladavanju sa prvim neprijateljskim položajima povezaće se desno i levo sa susednim dejstvujućim jedinicama i nastaviti najenergičnije gonjenje neprijatelja.

Čas za napad (5 časova ujutru), dok još traje noć, može se koristiti za (blisko) podilaženje.

Stab D 1 nalaziće se na kosi zv. Glodansko Brdo (K. 452), gde mu u toku borbi dostavljati izveštaje.

Hirurška ekipa D 1 nalaziće se u s. Glodi.

Artiljerijski odsjek nije još popunjen sa sekretarom. Popuna će se izvršiti poslije završetka Administrativnog kursa, tj. 6. idućeg mjeseca.

Artiljerijski divizion je izvršio preformiranje tako da su sve dužnosti rukovodilačkog kadra ostale nepromjenjene, tj. ostali su i dalje na dužnostima zamjenici komandanta i komandira te pom. političkih komesara i delegati.⁴

Intendantura divizionu je ostala u cijelosti nepromjenjena.

Štab divizionu je oformiran prema novom sastavu u pogledu stručnog ljudstva, s tim da je broj telefonista povećan.

Baterije 1. i 2. oformirane su prema formacijskom sastavu sa iznimkom da dužnosti pom. pol. komesara i komandira nisu dokidale. U 3. bateriji nedostaje 10 drugova, koji će se u najkraćem vremenu podpuniti. Baterije su ostale i dalje popunjene sa 4 puškomitraljezca uz 2 puškomitraljesca.

1. baterija ima u sastavu 2 brdska topa 75 mm M 15.

2. baterija ima u svom sastavu 3 ruska topa 7,62 cm.

3. baterija ima u svom sastavu 2 ruska topa 7,62 cm.⁵

Štab divizionu se nalazi sa ljudstvom i konjima u selu Cečavi kao posada za osiguranje NO vlasti i komisije za ishranu bez orada (topova). Obuka se vrši vrlo ograničeno.

1. baterija se nalazi na putu Teslić — Kotor Varoš u selu Pribiniću kao posada i sprovodnici karavana. Obuka se izvršava sa nekim zaprekama, ali ipak zadovoljavajuće.

Ishrana konja u pogledu sijena je zadovoljavajuća, a ponekad se dobiva i ponešto zobi.

Artiljerijski divizion brigada nalaze se u formiranju i do danas je jedino štab XIX brigade izvjestio o tome formiranju⁸ i poslao podatke o prikupljenom materijalu kao i prijedlog za rukovodilački kadar.

Kada budu ostale brigade izvjestile i otposlale podatke i prijedloge dostavit će se ponovo sve na uvid i odobrenje.

Sada će se vršiti obilazak i na licu mjesta davati upute i vršiti suradnja u pogledu formiranja divizionu.

Neke brigade su već izvršile popis konja i izvjesnu mobilizaciju za popunu divizionu sa konjima.

⁴ O tome vidi dok. br. 74.

⁵ O sastavu i naoružanju toga divizionu vidi dok. br. 112.

⁸ U izvještaju štaba te brigade od 25. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6—5, k. 1417) piše da je formiran Artiljerijski divizion te brigade, i iznosi se njegov formacijski sastav, ali se ne spominje datum formiranja. O formaciji toga divizionu vidi dok. br. 91.

Artiljerijsko slagalište divizije nije još oformljeno, ali se vrše pripreme i izdvajanje materijala. Kada se postavi lice koje će biti rukovodac slagališta — slagalište će se brzo formirati.

Rad je otežan jako radi terenskih prilika i saobraćaja, kao i radi taktičke zauzetosti jedinica, ali ipak se rad odvija, samo sporo i dugoročno.

Dostavlja se na uvid opis engleskog bacača 81 mm, koji je izrađen za područne divizione radi obuke.

U izradi je opis bacača njemačkog i talijanskog, te obuka i nastava gađanja sa bacačima, koja će biti za najkraće vrijeme gotova.⁷

Prema naređenju toga štaba pov. br. 16 od 6. I. 1945.⁸ otposlato je za srednji artiljerijski kurs 4 slušaoca, a za niži 10 slušaoca.

Prema aktu toga štaba str. pov. br. 6 od 6. I. 1945.⁹ otposlato je odnosno određeno iz XIV. brigade 15, XVIII. brigade 20, XIX. Brigade 15, Uzlomačkog odreda 10 i Motajičkog odreda 10 drugova. Po radiotelefonskom izvještaju stiglo je svega u Školski divizion 35 drugova, a ostatak putem je navodno dezertirao.

Danas je upućeno iz XIV. brigade 10, XIX. brigade 10, Uzlomačkog odreda 15 i Motajičkog odreda 10 drugova, što čini u svemu 45 drugova i dopunu do 80.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
ppukovnik
Radoš¹⁰

Komandant:
pukovnik
Đurin

V.d. nač. art. odsjeka:
kapetan
Ilijas Omerbegović

⁷ Riječ »gotova« dopisana je mastilom.
« Vidi dok. br. 32.
» Vidi dok. br. 31.
¹⁰ Raičević

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA JEDINICA 1. ARTILJERIJSKE BRIGADE 17. NOU DIVIZIJE NA DAN 31. JANUARA 1945. GODINE' -

Obrazac br. 1.

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA
jedinice A-5
na dan 31. januara 1945. godine

I. NA BORAČKIM DUŽNOSTIMA

	muških	ženskih	svega
A. — Štab brigade	11	1	12
B. — Štabna baterija	135	2	137
C. — Br. 181 (protivtenk. bat.)	92	—	92
D. — Br. 182 ²			
1) Štab diviziona	34	1	35
2) Br. 182/a	66	2	68
3) Br. 182/b	67	2	69
4) Br. 182/c	69	2	71
E. — Br. 183			
1) Štab diviziona	54	1	55
2) 183/a	73	1	74
3) 183/b	78	2	80
4) 183/c	107	2	109
F. — Br. 184			
1) Štab diviziona	69	2	71
2) Prva baterija	57	1	58
3) Druga baterija	61	2	63
4) Treća baterija	59	2	61
G. — Protivavionska baterija	99	—	99
SVEGA	1131	23	1154

II. U INTENDANTURI I KOMORAMA

	muških	ženskih	svega
A. — Štab brigade			
B. — Štabna baterija	11	—	11
C. — Br. 181	10	—	10
D. — Br. 182 Štab diviziona	19	—	19
a) Br. 182/a	9	—	9

¹ Dokumentat (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 39—8, k. 994.

² Konspirativni naziv 2. artiljerijskog diviziona.

b) Br. 182/b	9	—	9
c) Br. 182/c	9	—	9
E.— Br. 183 Stab divizion	9	—	9
a) Br. 183/a	3	—	3
b) Br. 183/b	3	—	3
c) Br. 183/c	3	—	3
F.— Br. 184 Stab divizion	4	—	4
1 baterija	2	—	2
2 baterija	3	—	3
3 baterija	2	—	2
G.— Protivavionska baterija	7	—	7
H.— Pozadinska brigada:			
1) Stab pozadine	13	—	13
2) Sanitetsko odeljenje	22	5	27
3) Veterinarsko odeljenje	6	—	6
4) Artilerijska radionica	18	—	18
5) Transportna kolona	61	—	61
6) Propagandno odeljenje	9	—	9
SVEGA	232	5	237

III. U BOLNICI

	muških	ženskih	svega
1) Osoblja u ambulanti	21	—	21
2) Ranjenika i bolesnika	71	—	71
3) Komisijski pregled	2	—	2
4) Nosioca ranjenika	16	—	16
SVEGA	110	—	110

UKUPNO NA LICU: (I, II i III)

muških 1473, ženskih 28	Svega	1501
Od toga oficira 25, podoficira 18, boraca 1458	Svega	1501
NA LICU	.1501	
U RASHODU	.58	
PO SPISKU	.1559	

Napomena: Prema brojnom stanju ljudstva koje je iskazano za dan 15/1 1945 god. pokazuje se razlika od 159 radi toga, što usled stalnih pokreta nije moglo biti sredeno brojno stanje, a pogotovo što nisu bili svi drugovi iz trofejnog divizion upisani u jedinični spisak A-5.

Sein toga kod A-5 nalaze se sledeći prikomandovni drugovi:

- 1) Na art. kursu . . . . . drugova 103
- 2) Protivavion. mitralj. četa . . . . . „ 86

SVEGA prikomande 186 drugova

RELACIJA ŠTABA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 31.
JANUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U
JANUARU NA PROSTORU FOČA — TRNOVO¹

ŠTAB
XI. HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 56
Dana 31. I 1945. g.
Umoljani

Op. pov. br. 119
Relacija XI brigade za
januar 1945.²

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Dostavljamo Vam relaciju za mjesec januar 1945. g.

Prema dobijenim direktivama od štaba XXIX Udarne divizije NOVJ naša brigada je u toku mjeseca januara o.g. imala kao zadatak da onemogući koncentraciju četničkih bandi na sektor Kalinovik — Miljevina, da razbije manje četničke bande, koje bi se nalazile na tom prostoru, da razbije muslimansku miliciju i da vrši mobilizaciju na pomenutim sektorima. Po oslobođenju Foča i smenjivanju naše brigade na prostoru Ustikolina — Miljevina od strane crnogorskih jedinica, naša brigada imala je zadatak da se prebaci na prostor Umoljani — Rakitnica — Lukovac radi razbijanja muslimanske milicije i vršenja mobilizacije, a odatle da se prebaci na sektor Džepi — Špiljani, odakle je imala da vrši pritisak na Konjic i u pogodnom trenutku, u zajednici sa XIV Hercegovačkom NOU brigadom, da oslobodi Konjic.

PROCJENA SITUACIJE KOD NEPRIJATELJA:

Njemačke snage nalazile su se u Goražde — Jabuka — Ustiprača,³ kao i duž željezničke pruge Višegrad — Sarajevo radi osiguranja komunikacije i pruge Višegrad — Sarajevo, koja je za njih bila vrlo važna, usled povlačenja njemačkih trupa iz Crne Gore i Sandžaka, dolinom Lima.⁴ U Goražde neprijateljski garnizon bio je jačine od 300 —

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—4, k. 1146/11. Kao prilog relaciji nalaze se i zapovijesti štaba ove brigade od 8, 11, 18, 20, 21, 23, 25. i 31. januara 1945. Međutim, zbog obimnosti knjige, one neće biti štampane.

* Dopisano crvenom olovkom, ćirilicom.

² O njemačkim snagama na tom prostoru vidi dok. br. 107.

⁴ O povlačenju njemačkih snaga vidi dok. br. 25 i 123.

400 vojnika. Takođe je neprijatelj držao u Jabuka garnizon jačine od 400 vojnika. Bili su naoružani sa većim brojem automatskog oružja i snabdjeveni sa dovoljnom količinom municije.

Švabe takođe u zajednici sa domobranskim i ustaškim jedinicama osiguravaju željezničku prugu Konjic — Sarajevo, držeći posade na željezničkim stanicama.⁵ U sami Konjic neprijateljski garnizon je jačine oko 300 vojnika.

Srbijanske četničke bande zadržale su se do oslobođenja Foča na sektoru Sjetlina, a po oslobođenju Foča i Cajniče od strane crnogorskih jedinica povukle su se ka Goražde odakle su bile upućene od Njemaca ka Višegrad.⁶ Bosansko-hercegovačke bande nalazile su se na prostoru Foča — Cajniče skupa sa sandžačkim četničkim bandama, a po oslobođenju Foča povukle su se ka Goražde — Ustiprača.⁷

Na sektoru Konjic nalaze se manje četničke grupe,⁸ koje se većinom drže švapskih garnizona.

Muslimanska milicija sa prostora Miljevina — Mrežica — Jabuka povukla se ka Ustikolina⁹ čim je naša brigada izbila na pomenuti sektor. Oni su upućivali manje patrole u pravcu Miljevina, gdje je početkom mjeseca bila smještena naša brigada, ali su odmah bježali ka Ustikolina čim bi opazili naše dijelove. Po izbijanju crnogorskih jedinica u Foča i Cajniče¹⁰ i pokretom naše brigade ka Ustikolina, sva milicija, koja se nalazila u Usti-

⁵ Opširnije o njemačkim i ustaško-domobranskim jedinicama na toj komunikaciji vidi dok. br. 84, objašnjenje br. 2.

⁶ Riječ je o Opštoj rezervi CVK. Ona je sredinom januara 1945. otpočela povlačenje sa sektora Goražde, preko s. Sočice i s. Podromanije, ka Olovu. Desno od nje, iz Sandžaka, preko s. Sokolovića, ka r. Krivaji i Kladnju povlačili su se četnici pod komandom Pavla Đurišića. Opširnije o tome vidi depeše četničkih komandanata, br. 532, 525, 558, 600 i 610 od 12, 13, 14. i 22. januara 1945. i zapovijest Opšte rezerve CVK od 21. januara 1945 (Arhiv VII: LV knjigu depeša CVK; reg. br. S-V-11337/1).

⁷ Po naređenju četničke Vrhovne komande od 2b. januara 1945 (vidi Arhiv VII: 35. knjigu depeša CVK, II dio, fascikla 6) trebalo je da ti četnici ostanu na prostoru Sarajevo — Kalinovik.

* U izvještaju četničkog pukovnika Stevana Vojvodića od 3. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. BH-V-2385) piše da se dio Nevesinjskog četničkog korpusa, sa Petrom Samardžićem i Vašom Gutićem, povukao prema Mostaru i da se oslanja na Nijemce.

• Opširnije o toj miliciji vidi dok. br. 179.

¹⁰ Riječ je o jedinicama 3. NOU divizije. Opširnije o njima vidi dok. br. 47, 93 i 117.

kolina, pobjegla je ka Goražde i zadržala se u muslimanskim selima na tom prostoru.

Na prostoru Umoljani — Lukovac — Rakitnica nalazila se muslimanska milicija sastavljena od mještana, koja je pobjegla u Pazarić čim se naša brigada približila njihovom sektoru. Oni ne prihvataju borbu sa našim jedinicama, ali takođe neće da se odazovu za mobilizaciju u naše redove.

Komunikaciju Goražde — Sarajevo neprijatelj je koristio u svoje svrhe, dok komunikaciju Nevesinje — Kalinovik — Foča i komunikaciju Kalinovik — Sarajevo neprijatelj nije koristio.

Neprijateljska avijacija u toku mjeseca januara o.g. nije se uopće pojavila nad našim sektorom.

SITUACIJA KOD NAS:

Naša brigada ima četiri bataljona, a njeno brojno stanje bilo je pojačano sa borcima iz Kalinovičkog i Konjičkog partizanskog odreda. Moral i borbenost naših boraca je na zadovoljavajućoj visini. Kalinovički partizanski odred bio je pod našom komandom sve do svog rasformiranja i upotrebljen je u svim operacijama naše brigade na prostoru Miljevina — Ustikolina.

U vezi naređenja štaba XXIX Udarne divizije 7. o. mj. pristupljeno je rasformiranju Kalinovičkog partizanskog odreda i Konjičkog partizanskog odreda, koji su se do tada nalazili pod komandom XIV Hercegovačke NOU brigade. 159 boraca iz tih odreda raspoređeni su po bataljonima naše brigade.

Vrijeme kao elementarna pojava bilo je loše i negativno je uticalo na vođenje operacija. Osobito velik snijeg otežavao je pokrete, naročito komorama.

PROCJENA SITUACIJE I ZEMLJIŠTA:

Pošto su se bande zadržavale na sektoru Foča — Cajniče, na desnoj obali Drine, a napad na Foča je bio nemoguć, jer su svi mostovi bili razrušeni, naša brigada smjestila se na prostor Miljevina, kao centralni prostor, gdje je onemogućavala prikupljanje četničkih bandi. Brigada je odatle mogla da ofanzivno djeluje ka Ustikolini gdje se nalazila milicija, a takođe bila je u stanju da pruži pomoć, u slučaju potrebe, našoj XIV Hercegovačkoj NOU brigadi, koja se nalazila na sektoru Trnovo.

Po oslobođenju Foča i Cajniče i izbijanju crnogorskih jedinica na desnoj obali Drina, bilo je potrebno pro-

tjerati miliciju iz Ustikolina i odatle u zajednici sa crnogorskim jedinicama izvršiti napad na Goražde — Jabuka, što bi u slučaju uspjeha mnogo otežalo položaj njemačkih trupa, koje su se povlačile dolinom Lima. Pri prebacivanju brigade na prostoru Umoljani — Lukovac — Rakitnica bilo je potrebno uputiti dijelove brigade u raznim pravcima kako bi se iznenadilo muslimansku miliciju. Međutim veliki snijeg, koji je napao, nije dozvoljavao da se upotrebe svi putevi. Radi toga jedan bataljon, bez komora, upućen je pravcem Ledići — Kapići — Rakitnica, dok su ostali dijelovi brigade sa svim komorama upućeni pravcem Ledići — Bjele Vode — Lukovac. Po dolasku na prostor Umoljani — Lukovac — Rakitnica bilo je nemoguće izvršiti pokret sa cijelom komorom bez priprema pa je donesena odluka da se dva bataljona bez komora prebace [od] Lovnice do Vrdolja — Blace i prave prtinu u snijegu radi prolaza komore.

TOK OPERACIJE:

1. januara 1945. g. Brigada je imala slijedeći raspored: 1. bataljon u s. Miljevina, 2. bataljon u s. Sokola, 3. bataljon u s. Ocrkavlje — Rataj a 4. bataljon u s. Mrđenovići. Naš 2. bataljon i topovsko odeljenje upućeni su u s. Varoš radi potpomaganja naše XIV brigade u napadu na Trnovo.¹¹ Napad je izvršen u mrak, ali nije uspio, pa se naš 2. bataljon zadržao u s. Varoš. Tom prilikom ubijeno je 10 četnika, zarobljeno 30 a zaplijenjeno je 2 puškomitraljeza i 14 pušaka. Jedna četa 4. bataljona smješta se u selu Gajtanovići i preuzima položaje našeg drugog bataljona.

2. januara 1945. g. Raspored brigade ostao je isti kao i prošlog dana. Neprijatelj je bio neaktivan u pravcu naših položaja.

Od 3. do 5. januara 1945. raspored brigade bio je isti kao i prošlih dana. Upućuje se po jedna četa ili po jedan bataljon u pravcu Ustikoline i Foče radi izviđanja neprijatelja i razbijanja banda. Neprijatelj je bio neaktivan i zadovoljavao se sa držanjem straže.

6. januara 1945. g. Pošto je napad na Trnovo odložen, to se naš 2. bataljon vraća u sastav brigade.

7. januara 1945. g. po povratku 2. bataljona brigada zauzima slijedeći raspored: 1. bataljon u s. Miljevina, 2. bataljon u s. Sokola, 3. bataljon u s. Ocrkavlje i Rataj,

¹¹ Opširnije o tome vidi dok. br. 39.

dok 4. bataljon se smješta u s. Sokola. Kalinovički i Konjički partizanski odred rasformirani su u toku dana i 159 boraca iz tih odreda raspoređeni su po bataljonima naše brigade.

Od 8. do 10. januara 1945. g. raspored brigade ostao je isti. Vršiti se izviđanje u pravcu Foče i Ustikoline.

11. januara 1945. g. jedna četa našeg drugog bataljona opkolila je jednu pećinu kod s. Uništa gdje su se sakrivali milicioneri i zarobila je jednog milicionera a zaplijenila 4 puške i druge opreme. Dielovi VI crnogorske brigade oslobodili su Foču.

12. januara 1945. g. Brigada vrši pokret u pravcu Ustikoline ne nailazeći na nikakav otpor, sem što je jedna četa 4. bataljona naišla kod s. Jabuka na jednu manju grupu milicionera, koja je odmah pobjegla. Ubijeno je 6 bandita, zarobljeno 3, više ranjeno a zaplijenjeno je 7 pušaka. Po izvršenom pokretu raspored brigade je slijedeći: 1. bataljon u s. Njuhe, 3. bataljon u s. Kutle, 4. bataljon u s. G. Žešće, dok se 3. bataljon smjestio u s. Prisoje.

Od 13. januara do 16. januara 1945. g. raspored brigade ostao je isti kao i prošlog dana. Upućene su patrole u pravcu Goražde i Jabuke radi izviđanja neprijatelja.

17. januara 1945. g. Izvršen je napad na Goražde i Jabuka sa dva naša bataljona a u zajednici sa dva bataljona VI crnogorske brigade od kojih je jedan bataljon vršio pritisak na Goražde sa desne strane Drine. Naše jedinice sukobile su se sa neprijateljem na liniji Mravinjac — Zmajevac — Čurovi. Poslije višečasovne borbe neprijatelj je bio prisiljen da se povuče u Goražde i u Jabuka, gdje su mu stigla pojačanja. U ovim borbama bataljoni naše brigade ubili su 18 Švaba, među kojima jedan poručnik,¹² 6 četnika i 6 milicionera. Zarobljeno je 6 četnika i 16 milicionera a zaplijenjeno je 39 pušaka, 3 puškomitraljeza, 5 pištolja, 1 engleska mašinka, jedan

¹² Ta borba je vođena protiv pukovske borbene grupe njemačke 181. pješadijske divizije. Tom prilikom su Nijemci imali 4 poginula i 14 ranjenih (među njima 1 oficir). Opširnije o tome vidi Dnevnik majora Berna, Arhiv VII, reg. br. 1—5, k. 6).

dvogled, izvjesna količina municije i ostale opreme. Mi smo imali jednog mrtvog i 4 ranjena.

18. januara 1945. g. brigada se smješta sa sledećim rasporedom: 1. bataljon u s. Butkovići, 2. bataljon u s. Mrđelići, 3. bataljon u s. Tulovići, 4. bataljon u s. Reštenica. Neprijatelj je bio neaktivan u pravcu naših položaja.

19. januara 1945. g. raspored brigade ostao je bez promjene. Vršiti se izvidanje u pravcu Goražda i Jabuke.

20. januara 1945. g. 3. bataljon prebacuje se u selo Slađenovići. Dijelovi VII crnogorske brigade izbijaju na desnu obalu Drine i jedan bataljon iste brigade prebacuje se u Ustikolinu.¹³

21. januara 1945. g. Pošto je dobiveno naređenje od Štaba XXIX divizije¹⁴ da se naša brigada prebaci na prostor Trnovo — Turovi — Trebečaj, to brigada u toku dana prebacuje se u Mrežicu i po izvršenom pokretu zauzima ovaj raspored: 1. bataljon u s. Golijevići, 2. bataljon u s. Osija, 3. bataljon u s. Jejaća a 4. bataljon u s. Gajtanovići. Nigdje nije brigada naišla na neprijatelja. Pokret je bio težak jer je napao dosta veliki snijeg.

22. januara 1945. g. brigada je produžila pokret i u toku dana smjestila se sa ovim rasporedom: 1. bataljon u s. Mušici, 2. bataljon u s. Boljanovići, 3. bataljon u s. Šivolje a 4. bataljon u s. Krbaljine.

23. januara 1945. g. Brigada ostaje na istim smještajnim prostorijama kao i prošlog dana radi odmora. V proletera crnogorska brigada prolazi u pravcu Trnova¹⁵ gdje ide smijeniti našu XIV brigadu.

24. januara 1945. g. Brigada se u toku dana prebacuje i zauzima slijedeći raspored: 1. bataljon u s. Mija-

" Opširnije o rasporedu i dejstvu 7. crnogorske NOU brigade vidi dok. br. 93 i 117.

¹⁴ To naređenje je dostavljeno radiogramom (vidi izvještaj 11. hercegovačke NOU brigade od 24. januara 1945, Arhiv VII, reg. br. 18—2, k. 1146/11; prema pomenutom izvještaju, nju je tada na sektoru Goražda smijenila 6. crnogorska NOU brigada).

¹⁵ Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 163.

novići, 3. bataljon u s. Turovi, 4. bataljon u s. Trebečaj — Brutusi a 2. bataljon u s. Mijanovići.

25. januara 1945. g. Brigada ostaje na istom prostoru i u istom rasporedu kao i prošlog dana radi odmora i vršenja priprema za prelaz preko ogranaka Bjelašnice, kuda vlada veliki snijeg. Mobilisani su ljudi i volovi iz okolnih sela radi pravljenja prtine.

26. januara 1945. g. Brigada kreće rano ujutro pravcem Ledići — Bijele Vode — Lukovac i poslije dugog marša koji je trajao petnaest časova, u snijegu koji je dubok preko dva metra stiže na određenu prostoriju i zauzima slijedeći raspored: 1. bataljon u s. Lukovac, 2. bataljon u s. Rakitnica, 3. bataljon u s. Donje Kramare a 4. bataljon u Umoljani. U pokretu crklo je 20 konja iz komore.

Od 27. do 31. januara 1945. g. brigada ostaje na istom prostoru i u istom rasporedu, radi odmora. Muslimanska milicija je pobjegla u pravcu Pazarića čim je opazila naš dolazak. Vrše se pripreme radi prelaza preko Lovnice.

GUBITCI:

a) Kod neprijatelja:

Švabe su u toku mjeseca u borbama sa našom brigadom imali 18 mrtvih, među kojima jednog poručnika, i veći broj ranjenika, dok su četnici i milicioneri imali 32 mrtva i veći broj ranjenih. Zarobljeno je 36 četnika i 45 milicionera.

b) *Kod nas:*

U toku mjeseca januara naša brigada je imala 2 mrtva i 4 ranjena.

ZAPLIJENJENO:

Naša brigada je u toku mjeseca januara o.g. zaplijenila od neprijatelja 5 puškomitraljeza, 80 pušaka, 9 pištolja, 1 englesku mašinku, 1 dvogled i preko 6000 metaka raznog kalibra i druge vojne opreme.

IMENA NEPRIJATELJSKIH RUKOVODIOCA:

Imena četničkih rukovodioca su ista kao i u prošlom mjesecu,¹⁰ dok imena njemačkih rukovodioca nisu nam poznata.

IMENA NAŠIH RUKOVODIOCA:

Štab brigade:

Komandant brigade major drug Slavko Skender,
Zamj. komandanta brigade kapetan drug Vojin Vujović,
Politički komesar major drug Mijović Cedomir,
Pomoćnik političkog komesara kapetan drug Muminagić
Đema,
V.D. načelnika štaba brigade drug Aleksa Benić.

Štab 1. bataljona:

Komandant kapetan drug Milovan Terzić,
Zamjenik komandanta potporučnik drug Popović Đorđe,
Politički komesar kapetan drug Đorđe Đurica,
Pomoćnik politkoma poručnik drug Anđelko Gavrilović.

Štab 2. bataljona:

Komandant poručnik drug Danilo Ivković,
Politički komesar kapetan drug Petar Pedalo,
Zamjenik komandanta stariji vodnik drug Munišić Radoslav,
Pomoćnik politkoma poručnik drug Ćedo Lakić.

Štab 3. bataljona:

Komandant poručnik drug Danilo Šarenac,
Zamjenik komandanta poručnik drug Crnogorac Nemanja,
Politički komesar kapetan drug Božidar Ivanović,
Pomoćnik politkoma poručnik drug Nikola Komar.

Štab 4. bataljona:

Komandant poručnik drug Adžić Dušan,
Zamjenik komandanta drug Slijepčević Dušan,
Politički komesar kapetan drug Šarenac Đorđe do 5. I. 1945. g., a od toga vremena kapetan drug Risto Mihić,
Pomoćnik politkoma poručnik drug Danilo Vujović.

" O tome vidi dok. br. 7.

ZAKLJUČAK:

U toku mjeseca januara 1945. g. naša brigada izvršila je uspješno svoje zadatke. Naša brigada onemogućila je četničkim bandama da se srede i da se koncentrišu na prostoru Miljevina — Mrežica. Razbila je muslimansku miliciju i nije dozvolila da se ta milicija prikupi. Sa boricima brigade rađeno je vojnički i politički, tako da je moral, borbenost i disciplina na zadovoljavajućoj visini.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, major
Čedomir Mijović

Komandant, major
Slavko Skender

V.d. načelnika štaba
Aleksa Benić

M. P.

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV. JUGOSLAVIJE
O. pov. br. 199
Dana 10. II 1945
Trebinje

Primljeno na znanje
u akta.

Komandant
general-major

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. BRIGADE OD 31. JANUARA 1945. ŠTABA
23. NOU DIVIZIJE O AKTIVNOSTI NA SEKTORU GRAČANICA — SRNICE¹

K-4*
Op. br. 44
31 -1- 1945 god.
u časova.

K-1

Dostavljamo vam svakodnevni operativni izveštaj sa našeg sektora u međuvremenu od 29-1-1945 g. u 21 čas pa do sada.

1. — Brojno stanje: Po spisku 2.809, u rashodu 117, na licu 2.692. 4 su na polit, kursu, 20 na podoficirskom kursu, 24 na kursu signalista, 1 na višem a 2 na nižem oficirskom kursu, a 66 su u bolnici.

2. — Podaci o neprijatelju: Podaci o neprijatelju su isti kao i prethodnih dana. Neprijatelj se nalazi u Gračanici i po okolnim selima. 25. ustaška bojna drži položaj ispred Gračanice, 14., 3., 9. takođe. 5. zelenokadrovska isto je na položajima Gračanice.¹ Položaji su im dobro utvrđeni i imaju nekoliko dobro izgrađenih i velikih bunkera. Četnici se nalaze u Dobrovocima odnosno severoistočno od Gračanice prema Gradačcu i to: na prostorijama sela Lukavac, Donja Zelina, Udbinska, Kraljići, Prokop, Hrvati itd. u jačini od preko 1500 ljudi.⁴ Sveukupne neprijateljske snage na sektoru Gračanice iznose 4 — 5.000 ljudi.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Vi I, reg. br. 4—2, k. 1069.

² O konspirativnim nazivima jedinica 23. NOU divizije vidi dok. br. 129, objašnjenje br. 2.

³ Opširnije o ustaško-domobranskim snagama vidi dok. br. 15 (objašnjenje br. 5 i 6) i 155.

⁴ U depeši komandanta Valjevskog četničkog korpusa Neška Nedića br. 702 od 29. januara 1945 (vidi LV knjigu depeša CVK u Arhivu VII) piše da on sa svojim korpusom i Lipovačkom četničkom brigadom drži s. Dobrovce i vrši nasilno izviđanje; da on predlaže da se ojačaju četničke snage u trouglu s. Kerep, s. Srnice, s. Biberovo Polje i s njima preduzme napad ka Srebreniku. Pa dalje: »... dok bih ja sa ustašama napao Cekaniće i Orahoviću. No bez obzira na napad u pravcu Srebrenica ja ću napasti 14. brigadu čim pripreme budu gotove...«.

Pored toga, u depeši piše da se u Gračanici nalaze dvije ustaške i jedna milicijska bojna.

3. — Raspored naših snaga: Mlava 1⁵ u selu Donja Orhovica, Mlava 2 u selu Huskiću, Mlava 3 na prostorijsi sela Špionice, a Mlava 4 u selu Miričina zajedno sa četom protikolskih pušaka i baterijom pk. topova. Deo K-5 nalazi se u selu Šikulje. Štab se nalazi u s. Dobošnici.

4. — Susedne snage: Na levom krilu od nas su jedinice D-3, koje su na prostorijsama Petrova Sela,⁶ a na desnom krilu Posavsko-Trebavski PO⁷ i to na prostorijsi Prnjavor — Kerep, a 14 BB¹ na prostorijsi sela Vučkovac, sa kojima održavamo tesne veze.

5. — Operacije: 30. ovog meseca započelo je čišćenje terena od četnika sa prostorijsi sela Avdića gde se nalazio naš deo (Mlava 3) i koji je dejstvovao prema Kosici, uspevši da u toku jučerašnjeg dana očisti sve Šrnice, došavši do Biberovog Polja, a sa desne strane Posavsko-Trebavski PO i 14 BB dospeli su do Kerepa — Vučkovca — Prnjavora. Deo Mlave 2, koji je imao za zadatak da obezbeđuje akciju Mlave 3, dejstvovao je u pravcu Sladne, dospevši do blizu Doborovca, ali se posle vratio zbog velikog prostora.

Jačina neprijateljskih snaga se stalno povećavala usled pritiska naših jedinica, da se popeo broj četnika do 1500 od grupe od 600 kako je bilo u početku akcije.

Danas, 31. ovog meseca, naša Mlava 3 napadnuta je sa prostorijsi sela Doborovaca od ustaša i četnika na položajima Biberovo Polje — Kupresi i morala se povući po naređenju K-1 sa te prostorijsi, ali je naš K-4 usled slabosti Posavsko-Trebavskog PO i 14 BB našao za shodno da privremeno, do sutra, smesti našu Mlavu 3 na prostorijsi Špionice, s tim da sutra ponovo zauzme položaje Kupresi — Biberovo Polje — Doborov-

⁵ Riječ je o 1. bataljonu.

⁶ Odnosi se na 23. brigadu 45. NOU divizije (vidi dok. br. 110).
⁷ i " Prema izvještaju Štaba Posavsko-trebavskog NOP odreda od 27. januara 1945. Štabu 14. brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. 16—9, k. 1074) ovaj odred se od 23. januara, po naređenju Štaba 23. NOU divizije, nalazio na prostoru s. Doborovca, gdje su ga sutradan napali četnici Valjevskog korpusa i zelenokadrovci iz Sokola. Pod pritiskom ovih snaga on se povukao na prostor s. Kapetanova Bina — s. Šrnice, gdje je uspostavio vezu sa dijelovima 14. bataljona 1. armije NOVJ (u drugim dokumentima ovaj bataljon se pominje kao Beogradski bataljon narodne odbrane — vidi dok. br. 108) koji se tada nalazio na prostoru s. Vučkovac — s. Kerep — s. Biberovo Polje. U toku 25. i 26. januara četnici i zelenokadrovci, preko Vranjevca (trig. 459), ponovo vrše snažan napad na Posavsko-trebavski NOP odred i 14. bataljon, koji se, poslije nekoliko snažnih protivnapada, povlače ka s. Špionici ovdje opet dolazi do protivnapada i žestoke borbe, ali i pored toga, uslijed nadmoćnosti neprijateljskih snaga, oni su se povukli istočno od r. Tinje, na položaj s. G. Hrgovi — s. Cehaje.

Prema ovom izvještaju, Posavsko-trebavski NOP odred je imao oko 200 boraca, naoružanih sa 180 pušaka i 10 puškomitraljeza.

ci. Grupa četnika i ustaša koja je ovaj napad izvršila brojala je 1.600 ljudi, od kojih 600 ustaša a 1.000 četnika.⁹

U ovim borbama gubici neprijatelja bili su: 6 mrtvih i 87 ranjenih, dok naši gubici iznose 2 mrtva i 11 ranjenih.

6. — Zadaci naših jedinica: Čišćenje prostorija prema Doborovci — Kupresi — Biberovo Polje, pritisak na neprijatelja i zatvaranje komunikacije Tuzla — Gračanica.

7. — Disciplina i moral: Disciplina zadovoljavajuća, moral se poboljšava.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za k — 4
Kapetan,
Miliv. Drljačić¹⁰

• U izvještaju Južnomoravske četničke grupe korpusa od 4. aprila 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. S-V-16922) piše da su partizani odbacili jedinice Timočkog četničkog korpusa i ponovo zavladao Srnicama, ali da je, u vezi s tim, četnička Vrhovna komanda 31. januara 1945. naredila Južnomoravskom korpusu da preko s. Dakula preduzme napad ka Srnicama. U izvještaju se dalje kaže da je za 1. februar bio predviđen napad pravcem: Mehmedovići — Begov Han — Gornje Gušte, i to: Južnomoravski korpus kao srednja kolona, Valjevsbi korpus kao desna kolona i Timočki i Deligradski korpus kao leva kolona, ali da svi korpusi nisu izvršili svoje zadatke jer su ih partizani 2. februara ponovo izbacili iz Srnica.

¹⁰ Milivoje Drljačić je bio načelnik štaba brigade.